

Riskillä merkityt

Lapset ja nuoret
huolen ja puuttumisen
politiikassa

Timo Harrikari

Riskillä merkityt

Lapset ja nuoret
huolen ja puuttumisen
politiikassa

Harrikari, Timo

Kansi ja taitto: Tanja Konttinen
© Nuorisotutkimusseura ja tekijä

2009. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura
Painettu kirja on ilmestynyt vuonna 2008.

ISBN: 978-952-5464-46-7 (painettu)
ISBN 978-952-372-063-3 (PDF)

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi>

SISÄLLYS

ESIPUHE	6
1. JOHDANTO	8
"Huoli"	8
2. MODERNIN LAPSUUDEN TARINAT	17
Pohjoismaisen hyvinvointivaltion lapsuudet ja nuoruudet	18
Julkisen "huolen" kasvu	21
Laajentuva yhdentyminen vai syvärakenteen muutos?	22
3. EDUSKUNTAESITYKSET 1970–2006: LAAJA-ALAISESTA PERHE- JA SIVISTYSPOLITIIKASTA KOHTI JÄLKIEKSPANSIIVISTA JÄRJESTYKSENPITOA, HUOLTA JA PELKOA	34
Eduskuntaesitykset toleranssin ja intressin ilmaisuina	35
Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien eduskuntaesitysten yleisiä muutoksia 1970–2006	40
Sosiaalisen perhepolitiikan aika 1970–1978	41
Hyvinvointivaltion laajentumisen ja rakenteellisen sivistyspolitiikan aika 1979–1990	43
Talouslaman, hämmennyksen ja neuvottomuuden aika 1991–1994	48
Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan aika 1995–2006	51
Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutos eduskuntaesitysten valossa	55
4. HILJAISET MUOKKAAJAT JA METELINPITÄJÄT	61
Intressi- ja toleranssimuutoksen selittämisestä: inhimillinen pääoma	62
Sosiaalisen taustan muutokset 1970–2006	64
Teemakokonaisuudet ja sosiaalisen taustan muutos	75
Kansanedustajien sosiaalinen tausta ja lapsiasiaa koskevat esitykset	89
5. HYVINVOINTIPOLITIIKASTA KOHTI RISKIPOLITIIKKAA	99
Historiallisen muodostelman ja hallinnan tutkimisesta	100
Hyvinvointipolitiikka	102
Riskipolitiikka	113
Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hallinnan regiimimuutos	133

6.	RIKOSVASTUUN IKÄRAJAA KOSKEVA DEBATTI 2002–2003. ”YHÄ NUOREMPANA, USEAMMIN JA NOPEUTUVASSA TAHDISSA”	135
	Rangaistavuuden ikäraja – syntyakeisuuden yksilöllisestä arviointista kansainväliseen sääntelyyn	136
	Rikosvastuun ikärajaa koskevat eduskuntaesitykset 1999–2002	142
	Vastuuikärajaa koskevien eduskuntaesitysten käsittely valtiopäivillä	147
	Rikosvastuun ikärajan alentamisen ja poistamisen retoriikka 2000-luvun vaihteen valtiopäivillä	157
7.	ILTAPÄIVÄLEHDET 2001–2006: KASISIVUN TYRMISTÄMISEN JA JÄRKYTTÄMISEN TAIDE	164
	Median ja rikollisuuden suhde	164
	Rikosuutisoinnin suomalainen tutkimus	166
	Iltapäivälehti uutisointi huolen ja pelon mekanismina?	167
	Nuorten rikostapausten valikointi: yhden vastaan yhden henkirikos	169
	Iltapäivälehtien diskursiivisia käytäntöjä	170
	Kenen on lupa puhua: nuorten rikosuutisoinnin oikeutetut puhujat	179
	Rikosvastuun ikärajaa koskevan kysymyksen käsittely lehdissä	184
	Nuorisorikosuutisoinnin diskurssit, toimijat ja politiikka iltapäivälehdissä 2000–2006	186
8.	VARHAINEN PUUTTUMINEN, VANHEMPAINAKTIVITEETIT JA POLIISIJOHTOINEN MONIAMMATILLISUUS PAIKALLISTASON RIKOKSENTORJUNTA- JA TURVALLISUUSOHJELMISSA	188
	Kansallinen rikoksentorjuntaohjelma	189
	Lapset ja nuoret paikallisissa rikoksentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa	192
	Lapsia ja nuoria koskevat keskeiset diskurssit, asemoinnit, taktiikat ja tekniikat	195
	Lapsuus ja nuoruus rikoksentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa. Auktoritanistisesta monologista rakentavaan dialogiin?	205
9.	ESIMERKKINÄ KOTIINTULOAIKASÄÄNNÖKSET ”LAPSILLA EI OLE OMAA TOLKKUA EIKÄ VALITETTAVASTI VANHEMMILLAKAAN”	210
	Poikkeavuus, toleranssi ja yhteisöreaktio	211
	Kotiintuloaikakeskustelun kytkeytyminen aikaan ja paikkaan	212

Lasten ja nuorten julkiset liikkumisrajoitukset kansainvälisessä valossa	215
Kysely- ja vertailuaineistot	217
Kotiintuloaikojen laajuus, päätöksentekuelimet, sääntely ja perustelut	218
Muut kotiintuloaikoihin "puuttumisen" keinot	222
Luottamushenkilöiden vastaukset. Kontrollikulttuurien heijasteluja?	224
Kotiintuloikasääntelyn tekijät. Kuntien välinen vertailu	225
Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa	230
10. PAIKALLISTASON ESIMERKKEJÄ. "PELISÄÄNNÖT OVAT KAIKILLE SELVÄT", SANOO POLIISI	234
Keskustelu avataan valtuustossa. Paikallislehti uutisoi kotiintuloajasta	236
Tutkija tulkintojen prismana?	238
Poliisin vastaisku?	240
"Byrokratiassa levännyt" aloite kiertää päätöksentekuelimissä	242
Hegemonisia projekteja kalkkiviivoilla	246
Kotiintuloajat valtuustossa	247
Jälkilöylyt	249
Julkisen kotiintuloajan asettaminen nuorille keskisuudessa kaupungissa	250
Paikallisen poliisihegemonian ja puuttumiseetoksen kytkös	255
11. LAPSIA JA NUORIA KOSKEVAN HALLINNAN MURROS	256
Diskurssien ja toimintakäytäntöjen historiallinen aika	256
Riskiregiimin toimijat	262
Sukupolvisuhteet ja hallinnan murros	265
Viisi välinettä kestävän lapsi- ja nuorisopolitiikan edistämiseen	269
VIITTEET	272
LÄHTEET	283
LIITE 1. Luvun 3 analyysissa käytetyt muuttajat	305
LIITE 2. Luvun 4 multinominen logistinen regressio ja muuttajien koodaus	309
LIITE 3. Luvun 7 iltapäivälehtiaineisto ja sen analyysimenetelmät	310
LIITE 4. Luvun 9 poikkeavuus- ja toleranssimuuttajat sekä niiden analyysi	312
LIITE 5. Selostus Hyvinkään poliittisten päätöksentekuelinten sosiaalisesta taustasta (luku 10)	315
LIITEKUVIOT JA -TAULUKOT	317
ABSTRACT	320

ESIPUHE

Käsillä oleva tutkimus on saanut inspiraationsa useasta lähteestä. Ensimmäinen niistä on omaelämäkerrallinen, liittyy 1990-luvun lamaan ja sen vaikutuksiin omaa elämäntulkua jäsentävänä avainkokemuksena. Neljän muksun vanhempana olen kiinnostuneena seurannut ja ihmetellyt suomalaisen lapsi- ja lapsiperhepolitiikan muutosta viimeistään siitä lähtien kun esikoiseni syntyi 1993. Se oli aikaa, jolloin valtiovarainministeri ärjyi televisiouutisissa yli varojen elämisestä ja kipeistä leikkauksista. Toteutettiin ensimmäiset lapsilisien leikkaukset, joilla oli merkittävä vaikutus kahden nuoren opiskelijan kotitalouteemme. Seuraavana vuonna olimmekin jo viisihenkinen lapsiperhe, jossa oli kolme alle 1 ½ -vuotiasta lasta. Kuvittelen, että kunnalta monikkoperheeseemme annettua kotipalvelua ei tuolloin tilastoitu ”riskiperheeseen” suunnatuksi lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi. En tiedä.

Toinen inspiraation lähde ovat kokemukset ammatillisten käytäntöjen muutoksesta. 1990-luvun loppupuolella työskennellessäni kriminaalihuollossa huomasin asiakastyön ohella istuvani pohtimassa ”mummonpotkijoita” ja ”kassinkaappajia” paikallistason poliisijohtoisissa rikoksantorjunta- ja turvallisuushankkeissa, joita valtion taholta oli edellytetty laadittavaksi. Osallistuin tuolloin myös kriminaalihuollon koulutuksiin, joissa uudentyypistä riskienhallintaoppia kognitiivis-behavioristisine ohjelmineen tuotiin suomalaiseen kontekstiin rysäyksellä Pohjois-Amerikasta. Hitaalla syntytyksellä ja pitkillä piuvoilla varustettuna olen yrittänyt jälkepäin selvittää, mitä oikein tapahtui ja mitä siitä on seurannut. Kolmanneksi tutkimus rakentaa tietystä mielessä ajallista jatkumoa vuonna 2004 valmistuneeseen väitöskirjaani *Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä*, jonka viimeisillä sivuilla pysähdyin viimeisimpiä muutoksia lyhyesti ihmettelemään. Tuolloin jatkuvien patkätöiden ja jatkuvan tutkimusrahoituksen hakemisen maailmassa eivät resurssit riittäneet tulla tähän päivään, mutta tässä sekin rykäisy nyt on.

Tutkimus on valmistunut Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksessa vuosina 2005–2008 toimineessa tutkimushankkeessa ”Sukupuolisuhteita säätelevien institutionaalisten käytäntöjen muutos – tutkimus sosiaalisuhteelliselta alalta”. Hankkeen johtajana on toiminut dosentti Mirja Satka, jolle kuuluu kiitos tuen ja resurssien tarjoamisesta vastaväitellelle. Mirjan kanssa on matkattu tiede-elämää osapuilleen vuosikymmenen verran, jona aikana olen saanut pätevässä opissa opetella tieteen tekemisen ihmeellisyyksiä ja kummallisuuksia.

Tutkimushankkeemme tutkijakoulutettavia ovat olleet VTM Susanna Hoikkala, YTM Johanna Moilanen, VTM Elina Pekkarinen ja VTM Maria Tapola-Haapala. Joukosta on tullut menneiden vuosien aikana työkaveruuden ohella rakkaita ystäviä, joiden kanssa on kynnety kuluneina vuosina yhdessä niin arkipäivän kuin yöelämänkin myötä- ja vastamäissä. Kiitos kaikesta Ellu, Suski, Johanna ja Maria!

Käsikirjoituksen erinäisiä versioita ovat edellisten lisäksi lukeneet ja komment-

toineet dosentti Päivi Honkatukia ja KL Kaisa Vehkalahti, joille kummallekin kiitos. Niin ikään ansio kuuluu professori Jukka Kekkoselle, jonka kanssa tutkimustuloksia on ollut mahdollista peilata muun muassa tutkimusryhmämme ja oikeustieteen opiskelijoiden yhteisissä seminaareissa. Tutkimus hyötyi myös anonyymistä referee-menettelystä, jonka kautta tulleeesta palautteesta ansio kuuluu Nuorisotutkimusverkoston käyttämälle ulkopuoliselle asiantuntijataholle. Ulkomaisista asiantuntijoista tutkimuksen englanninkielisiä referaatteja ovat tutkimusryhmämme yhteisissä tapaamisissa ja seminaareissa kommentoineet Stan Houston ja Carolyn Skehill Belfastin Queens'n yliopistosta, Nigel Parton Huddersfieldin yliopistosta sekä pohjoismaisen lapsuustutkimusverkoston jäsenet, joille kaikille tässä yhteydessä kiitos.

Lisäksi haluan kiittää muutamia tutkimuksen onnistuneeseen läpivientiin näkyvämmämin, mutta merkittävästi vaikuttaneita tahoja. Ensinnäkin kiitos OTT, VT Matti Marttuselle aina rakentavista nuorisokriminaalipoliittisista lounaista. Toiseksi tunnustus Helsingin ja Hämeenlinnan hallinto-oikeuksien henkilökunnille, joiden kanssa lastensuojeluasioiden pohdinta on näinä vuosina ollut kiinnostavaa ja pitänyt oivallisesti tutkimustyötä tekevän jalkoja maassa. Kolmanneksi kiitos tuesta ”oman kulman” äijäporukalle eli Käkärä Maukoselle, Rajamäen Matille, Röngän Antsalle sekä Jahnukaisen Markulle.

Tutkimusta ovat tukeneet ja rahoittaneet Helsingin yliopiston lisäksi Suomen Akatemia (SA 110593/2006), Jenny ja Antti Wihurin rahasto ja Niilo Helanderin säätiö. Viimeiset korjaukset käsikirjoitukseen olen tehnyt iltatöinä keväällä ja kesällä 2008, jolloin Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto rahoitti jo seuraavaa tutkimushankettani. Kiitos Nuorisotutkimusverkostolle, joka hyväksyi tutkimuksen julkaisusarjaansa. Vappu Helmisaaren ja Tanja Konttisen tarkka viime vaiheen toimitustyö paransi merkittävästi käsikirjoituksen lopputulemaa.

Viimeiseksi ansio kotijoukoille eli Martinalle, Atelle, Otolle ja Antonille sekä Minealle, jonka kanssa olen runsaan vuosikymmenen tauon jälkeen saanut opetella jälleen elämistä pikkulapsiperheessä. Niin, ja tietysti isälle ja äidille, jotka aina ovat olleet valmiit ojentamaan auttavan kätensä, jotta perheemme arki pysyisi kohtuullisesti kasassa.

Illan pimetessä, sateen ropistessa ja ompupuiden tuoksussa,
Eeronmäellä elokuussa 2008

Timo Harrikari

1. JOHDANTO

”Huoli”

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva julkinen keskustelu on ollut näkyvää viimeisen vuosikymmenen ajan. Päivittäismediasta silmiin pistävät lapsiin ja nuoriin liittyvät otsikoinnit, tematiikat ja keskustelut, jotka tuottavat näkymää heidän nykytilanteestaan, elämänpiristään ja hyvinvoinnistaan sekä yhteiskunnan pyrkimyksistä vaikuttaa niihin (ks. kuvio 1). Jollain tapaa päällimmäiseksi on jäänyt vaikutelma, että keskustelu on lisääntynyt ja alkanut toistaa itseään; samat perusolettamukset, argumentit, sanastot ja näkemisen tavat toistuvat keskustelussa yhä uudelleen. Herää kysymys ilmentääkö mediakeskustelu lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kiinnostuksen määrän tai laadun muutosta laajemminkin yhteiskunnassamme. Ja jos, niin mistä se yleisesti kertoo?

Tämä teos etsii vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin. Tutkimuksen tarkoitus on kahdeksan empiirisen analyysin keinoin valottaa suomalaisen lapsuuden ja nuoruuden hallinnassa viimeisten noin 40 vuoden aikana tapahtunutta muutosta ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Erityinen kiinnostuksen kohde on hallinnan tavan muutos sitä laajamittaisen yhteiskunnallisen murroksen taustaa vasten, joka Suomessa on ollut nähtävissä 1990-luvulta lähtien. Murroksella viitataan vuosikymmenen alun syvään talouslamaan sekä siihen samanaikaisesti kytkeytyneisiin kansallisiin ja kansainvälisiin muutostrendeihin, jotka ovat uudella tavalla muotoilleet muun muassa kansantalouden ja finanssipolitiikan toimintarationaliteetteja, julkisen sektorin vastuita sekä työelämän ja toimeentulon hankkimisen reunaehdoja (mm. Julkunen 2006). Kansainväliset – ja erityisesti angloamerikkalaiset – yhteiskuntapolitiittiset vaikutteet ovat 1990-luvulta lähtien työntyneet voimakkaasti suomalaisenkin yhteiskuntapolitiikan käyttövoimaksi haastaen perinteistä pohjoismaista hyvinvointieteosta. Tällaisia vaikutteita ovat olleet muun muassa hyvinvointivaltion ekonomismia ja kustannuskasvun patoamista korostavat rationaliteetit, liikkeenjohdollisia elementtejä julkiselle sektorille tuonut uusi julkisjohtaminen ja yksilöllisiä vastuita korostava moraalieetos.

Lapsia ja nuoria koskevat suomalaiset analyysit ovat lähes poikkeuksetta todenneet, että monet asiat muuttuivat lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämässä 1990-luvun talouslaman aikana ja sen jälkeen. Lama-aikaa leimasi lapsiasian jääminen muiden yhteiskunnallisten asioiden jalkoihin. Sen jälkeisestä ajasta on jäänyt vaikutelma, että kiinnostus lapsia, nuoria ja lapsiperheitä kohtaan olisi määrällisesti lisääntynyt. Toisaalta keskustelussa on esiintynyt piirteitä, jotka saavat kysymään, onko keskustelun tematiikoissa ja sävyssä tapahtunut jokin laadullinen muutos, jota kuviossa 1 esitetyt leikkeet saattaisivat ilmentää. Voisiko todella olla näin? Ja jos, mikä sen on saanut aikaan?

KUVIO 1. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan julkisen huolen aiheita päivälehdissä.

Kun angloamerikkalaista alkuperää olevat vaikutteet näyttäisivät niinkin voimakkaasti virranneen suomalaisen yhteiskuntapolitiikkaan viimeisten viidentoista vuoden aikana, on mielessäni herännyt kysymys: missä tilassa on suomalainen lapsi- ja nuorisopolitiikka? Ovatko pohjoismaiseen hyvinvointietetukseen nojanneet lapsuuden ymmärtämisen tavat saaneet väistyä?

Entistä kiinnostavammaksi kysymyksen kansainvälisistä vaikutteista ja niiden omaksumisesta tekee se, että angloamerikkalaiset analyysit ovat yleisesti kertoneet tarinaa lapsia ja nuoria koskevan suvaitsevaisuuden vähentymisestä, heihin kohdistuvan rankaisuhaluuden kasvusta, nuorten rikosoikeudellisten rangaistusten koventumisesta ja kontrollin tehostamiseen tähtäävien pyrkimysten lisääntymisestä. Tutkimukseni keskeiseksi kiinnostuksen kohteeksi on noussut tämän rankaisuhaluuden lisääntymisen kytkeytyminen lapsipolitiikan nykyiseen muutossuuntaan ja sukupolvisuhteiden muutokseen. Kysymykseni kuuluu: ovatko jälkiekspansiiivisen hyvinvointivaltion ekonomismia korostavat rationaliteetit, uusi yksilöllisiä vastuita korostava moraalieetos sekä varhaisia interventioita ja repressiivistä kontrollia korostava kontrollikulttuuri pesiytyneet suomalaiseen lapsipolitiikkaan ja sen organisoimisiin käytäntöihin? Ja jos, niin missä määrin ja millä tavoin? Onko Suomessa nähtävissä tendenssejä, joiden perusteella voi kysyä, onko kriminaalipolitiikasta tullut parasta sosiaalipolitiikkaa, tai peräti parasta lapsi- ja nuorisopolitiikkaa (vrt. Kekkonen 2003)?

Kaiken tämän setvimistä ei tarvitse aloittaa alusta. Kysymyksiini on olemassa joitain vastauksia, joita käyn läpi empiirisiä analyyseja taustoittavassa luvussa. Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin todeta, että suomalaiset analyysit kertovat muun muassa siitä, etteivät nuorten rikosoikeudelliset seuraamukset ole ankaroituneet viimeisten viidentoista vuoden aikana (Marttunen 2006; 2008). Kansainvälisissä vertailuissa Suomea on pidetty toleranssin esikuvana (Lappi-Seppälä 2006; Marttunen 2006; 2008). Näistä ja monista muista pätevistä analyyseista huolimatta mieleeni on hiipinyt vaikutelma, että jotain hyvin olennaista on jäänyt huomaamatta, tai ainakin dokumentoimatta (vrt. Harrikari 2007). Jokin sellainen pienistä hajallaan olevista osasista rakentuva laajempi kokonaisuus, uudentyypinen hallinnan strategia ja mentaliteetti, joka jää ikärajoihin, hallintosektoreihin tai vakiintuneiden, tieteenalakohtaisiin käsitteistöihin rajoittuvan tutkimuksen ulkopuolelle, on ollut toistaiseksi lapsia ja nuoria koskevien analyyysien ulottumattomissa. Tämä tutkimus on pyrkimys paikata tätä puutetta, mutta ymmärrettävästi kuva jää senkin jälkeen huomattavan aukolliseksi ja kiistanalaiseksi.

Laajemmassa sosiaaliteoreettisessa perspektiivissä analyysini käy keskustelua niistä sosiaalisen muutoksen trendeistä, jotka on tavallisesti liitetty myöhäismodernin yhteiskunnan piirteisiin. Näihin piirteisiin on yleisesti luettu modernin yhteiskunnan piirteiden radikalisoituminen, sen kollektiivirakenteiden rapautuminen ja traditioiden tyhjentyminen, joiden käänköpuolina on nähtävissä yksilöitymistä, riskitietoisuuden kasvua, tunnetta jatkuvasta kriisistä sekä tehostuvia traditioiden palauttamisen pyrkimyksiä ja prosesseja. Olen kiinnostunut niiden kytköksistä lapsi- ja nuorisopolitiikan muutossuuntaan. Lapsia ja nuoria koskien voidaan tätä

taustaa vasten pohtia, mistä julkiseen keskusteluun ja viranomaisten kielenkäyttöön ilmaantuneet ja vakiintuneet huolen käsite, erilaiset varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen tekniikat tai nollatoleranssin kaltaiset lasten ja nuorten toimintaan suunnatut reagoitavat kertovat.

Näkökulmat

Tutkimuksella on kolme keskeistä laajempaa metodologista orientaatiota. Ne ovat historiallinen nykyluenta, politiikan aspektiluonteisuus ja konfliktiorientoitunut politiikkaorientaatio. Historiallisella nykyluennalla tarkoitan kiinnostustani siihen, miten lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat nykykeskustelut ja -käytännöt ovat muotoutuneet sellaisiksi kuin ne ovat ja toisaalta siitä, mikä on mahdollistanut niiden ilmaantumisen ja olemassaolon (ks. Garland 2001; Parton 2006a; Skehill 2003). Keskeisin tutkimusintressini on siten 2000-luvun keskusteluissa ja käytännöissä (luvut 6–10), joiden avaamisessa ja kontekstoinnissa historiallinen aikaperspektiivi (luvut 3–5) on tulkinnallinen resurssi. Teoksen alkupuolen laajemmalla aikaperspektiivillä liikkuvien empiiristen analyysien avulla pyrin niin ikään osoittamaan sekä muutosten avainhetkiä (*key moments*) että jäsentämään historiallisen ajan eri tasojen välistä sedimentaatiota ja konstituutiota, toisin sanoen miten nopeammin muuttuville ajan pintatasoille ilmaantuvat elementit alkavat muovata vakiintuneempia ja hitaammin muuttuvia ajallisia kerrostumia ja päinvastoin (Harrikari 2004a; Tuori 2000). Voi esimerkiksi kysyä, millainen vaikutus 'varhaisen puuttumisen' orientaatiolla on ollut pohjoismaista hyvinvointietosta heijasteleviin suomalaisiin lapsuuden ja nuoruuden instituutioihin, ja toisaalta miten instituutiot ovat ottaneet tämän angloamerikkalaisen käsiteinnovaation vastaan ja muokanneet omista kulttuurisista lähtökohdistaan sitä omiin tarpeisiinsa.

Toinen tutkimuksen yleisorientaatio on politiikan aspektiluonteisuus. Poliittikkaa on yleensä totuttu ajattelemaan erityisenä aihepiirinä tai sektorina, ”policyna”, jossa poliitikanteko sijoittuu päätöksentekoeleimiin. Niissä työskentelevät demokraattisesti valitut poliittiset toimijat muiden toiminnan kenttien ja instituutioiden toteuttaessa poliitikasta puhdistettuja rationaliteetteja. Poliitiikan aspektiluonne puolestaan esittää, että millä tahansa ilmiöllä on/voi olla poliittinen aspektinsa, toisaalta millään ilmiöllä ei ole välttämättä poliittista aspektia, mutta mikään ilmiö ei ole varmasti ”suojattu” poliittisuudelta. Aspektiluonteinen politiikanäkemyks pyrkii siten etsimään toiminnan poliittisia Aspekteja mitä moninaisimmista sosiaalisen toiminnan konteksteista, myös sellaisista, mistä sitä ei yleensä ajatella löydettävän (Palonen 1988, 17–18; ks. myös 1997, 239–261).

Tutkimusstrategisesti politiikan aspektiluonteisuus merkitsee sitä, että lapsia, perheitä ja lapsiperheitä koskevaa politikointia ei lähtökohtaisesti löydetä vain poliittisista instituutioista vaan mitä moninaisimmista ja monitasoisimmista sosiaalisista ja institutionaalisista käytännöistä (ks. esim. Aarnio 2004). Kun tutkin eduskunnan lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa toimintaa, en oleta *a priori*,

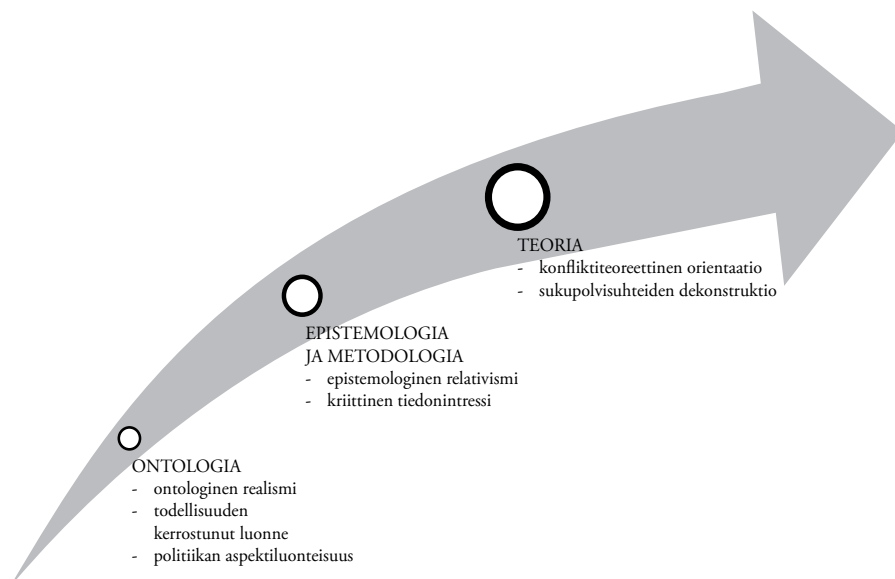

että eduskunta olisi ensimmäinen ja ainoa poliittisen toiminnan kenttä. Poliitiikan lävistävyyttä ilmentävät muiden muassa päiväkotien portfoliot, joilla ohjataan lasten toimintaa, koulujen vanhemmille lähettämät sopimukset, joihin koulu olettaa sitouduttavan tai kriminaalihuollon nuorisorangaistusnuorelle laatima tilannearvio. Niihin sisältyy todellisuuden muokkaamisen prosesseja ja toimijoiden välisten suhteiden symmetriaa sääteleviä käytäntöjä. Myös tutkimukset ovat temaattisilta, tieteenfilosofisilta ja menetelmällisiltä valinnoiltaan poliittisia tekoja.

Poliittisen aspektiluonteisuus ja ajan dispositiivin kuvaaminen vaativat vaeltelemista hallinnonalojen, sektorien, instituutioiden ja tieteenalojen raja-aitojen yli. Hallinnointistrategioiden identifioiminen ja nimeäminen vaatii sen, että sukupolvisuhteiden rakenteistumisen käytäntöjä tarkastellaan erilaisissa institutionaalisissa ja niiden ylitse levittyvissä yhteyksissään päämäärähakuisen politiikan ja vallankäytön yleisten keinojen näkökulmasta (ks. Foucault 1975, 31–32). On paikannettava käsitteiden, sanastojen ja diskurssien ilmaantumisen sekä tekniikoiden käyttöönoton kentät ja seurattava niiden leviämistä aikalaistodellisuuteen. Tutkimusorientaation luokittaminen jonkin yksittäisen tieteenalan, ”sosiaalityön”, ”kasvatustieteen”, ”historiantutkimuksen”, ”yhteiskuntapolitiikan”, ”politologian” tai ”kriminologian” alle ei siten tee tarkastelutavalle oikeutta vaan lähinnä rajoittaa hedelmällisten tulkintojen mahdollisuutta.

Kolmas tutkimuksen lähtökohta liittyy läheisesti politiikan aspektiluonteisuuteen. Tutkimuksessa tarkastellaan sukupolvisuhteiden politiikkaa politologisesta vallankäyttö- ja konfliktinäkökulmasta ”lasten edusta” tai ”yhteisten asioiden hoitamisesta” puhuvan konsensus- tai harmoniapainotuksen sijaan. Poliitiikan aspektiluonteisuuteen sitoutuva konfliktiorientoitunut ja valtasuhteita dekonstruoiva näkökulma kääntää päinvastaiseksi sen perusolettamuksen, että asialla ei ole politiikan kanssa mitään tekemistä silloin kun sen tiimoilta vallitsee laaja yksimielisyys tai uskotaan, että on löydetty asian ”todellinen laita”. Läpitulkinnanvaraisuusteesin näkökulmasta hämmästyttävän laaja yksimielisyys tai totuuden lähestyminen merkitsevät tulkintojen heterogeenisen kentän kahliutumista. Tästä syystä aspektiluonteisuuden orientaatiolla työskentelevälle politologille jää usein vaikutelma, että keskustelu tai tutkimus päättyy siihen, missä se oikeastaan vasta alkaa muuttua kiinnostavaksi (Hänninen & Palonen 2004).

KUVIO 2. Tutkimuksen ontologiaa (todellisuuden luonne), epistemologiaa (tiedon luonne) ja teoreettisia lähtökohtia.

Politologisen konfliktiorientaation virittämisellä on vaikutus myös joidenkin konventionaalisten vallankäytön näkökulmien arviointiin ja hahmottamiseen. Sen sijaan, että ymmärrämme ”sodan olevan politiikan jatkamista toisenlaisin keinoin”, ”sosiaalipolitiikan olevan parasta kriminaalipolitiikkaa” tai ”rikosoikeudellisten rangaistusten olevan *ultima ratio* eli viimesijaisia yhteiskunnallisen normiohjauksen keinoja”, ajattelemmekin politiikkaa sodan jatkamisena toisenlaisin keinoin ja lähdemme siitä oletuksesta, että kaikenlaisen toiminnan viimesijaisena perustana veloo konventionaalisten yhteiskuntasuhteiden murtumisen pelko (Foucault 1980, 89–92). Poliitikasta tulee hegemonisten valtasuhteiden ylläpitämisen taidetta ilman väkivaltaa ja konfrontaatioita sekä yhteiskuntajärjestyksen valtasuhteiden ylläpitämistä toisenlaisin keinoin. Jospa siis rikosoikeus onkin se ensimmäinen näiden yhteiskunnallisten käytäntöjen joukossa, mutta ajan henki väittää muuta tai kontrolli ihmisten konkreettisenä silmällä pitämisenä tai fyysisenä pakottamisena on toissijainen suhteessa hienovaraiseen diskursiiviseen, jopa ideologiseen ehdollistamiseen, jolla yksilöt saadaan harrastamaan valtasuhteita ylläpitävää itsesätelyä ja -kontrollia? Jospa politiikasta ja sen alalajeina kriminaali-, sosiaali- ja lapsipolitiikasta tulisikin sellaisen toiminnan tyysijojä, joissa hallitsevissa asemissa toimijat pyrkivät ilman näkyviä yhteenottoja pitämään yllä vallitsevia valtasuhteita?¹

Tutkimuksen tieteenfilosofisena lähtökohtana on kriittinen realismi. Tutkimuksessa esiintyvät ilmiöt ja objektit tulee ymmärtää todellisina (ontologinen relativismi), mutta niitä koskevat havaintomme ovat rajallisia (todellisuuden kerrostunut luonne). Tutkimuksessa on lähdetty epistemologisen relativismin ideasta, jonka

mukaan metodologisesti ei ole olemassa vain yhtä ainoa ja oikeaa tapaa saada todellisuudesta luotettavaa tietoa. Pätevää tietoa voidaan hankkia erilaisin teoreettisin kehittelyin ja monenlaisin tutkimusmenetelmin, jotka yhdessä rakentavat tutkittavaan ilmiöön ilmeisen aukollista, mosaiikkimaista näkymää. Tästä seuraa, että empiirisiä lukuja yhdistävän ”metatasoisen” taustoituksen (luku 2) ohella niistä jokaisella on myös oma, toisista luvuista eroava teoreettinen näkökulmansa ja käsitteistönsä, jotka esitellään vasta kyseisen luvun yhteydessä. Jokainen luku rakentaa muutokseen hieman omanlaistaan perspektiiviä.

Rakenne

Monografia koostuu kahdeksasta empiirisiä aineistoja analysoivasta luvusta, jotka voi hahmottaa myös omina erillisinä kokonaisuuksinaan. Luvut rakentavat jatkumon niin ajallisessa kuin paikallisessakin perspektiivissä. Teos alkaa lyhyellä johdatuksella tutkimusaiheeseen, ajallis-paikalliseen kontekstiin ja tutkimuksen laajempiin sosiaaliteoreettisiin näkökulmiin tarjoten lukijalle mahdollisuuden ymmärtää niitä lapsuuden ja nuoruuden hallinnan muutokseen liittyviä keskusteluja, jotka ovat olleet empiiristen analyysien suorittamisen taustana. Kirjan kolmannessa luvussa käsittelen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevia eduskuntaesityksiä vuosina 1970–2006. Hahmottelen kvantitatiivisella sisällönanalyysillä vajaan neljän vuosikymmenen aikana esitysten määrissä, esitystyypeissä, esitysten kohteissa ja tematiikoissa tapahtuneita muutoksia. Esitykset ja niiden muutokset ymmärretään intressin ilmaisuina ja reaktioina, jotka ilmentävät lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin sekä heihin kohdistuvan julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksia tutkimusajanjaksolla.

Neljäs luku liittyy tiiviiksi jatkumoksi suhteessa eduskuntaesitysanalyysiin. Kytken eduskuntaesitysten, eduskunnan sosiopoliittisen rakenteen ja kansanedustajien sosiaalisen pääoman muutokset yhteen. Luvussa selvitetään, miten eduskunnan sosiopoliittinen rakenne ja kansanedustajien sosiaalinen tausta ovat muuttuneet, selittävätkö niiden muutokset eduskuntaesityksistä ilmeneviä ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutoksia, ja jos, niin missä määrin.

Viides luku nojautuu osaltaan tutkimuksen kolmannessa luvussa eduskuntaesitysten analyysin perustalta muodostamaani periodisointiin, mutta myös aikaisemmissa tutkimuksissani (Harrikari 2004a; 2004b; 2006a; 2006b; 2007; 2008; ks. myös Harrikari & Satka 2006; Harrikari & Hoikkala 2008; Harrikari & Pekkarinen 2008; Satka & Harrikari 2008; Satka, Harrikari, Hoikkala & Pekkarinen 2007.) rakentuneisiin periodisointeihin. Rekonstruoin kaksi historiallista muodostelmaa, ja vertailen niistä esiin nousevia lapsia, nuoria ja lapsiperheitä hallinnoivia regiemejä. Regiimit ovat 1960-luvun puolenvälin tienoilta muotoutunut *hyvinvointipolitiikka*, jota sovellettiin 1990-luvun lamavuosiin. 1990-luvun puolenvälin jälkeen muotoutunutta regiimiä kutsun *riskipolitiikaksi*, jonka tuottamat käsitteet, diskurssit, asemoinnit, oikeutetut puhujat, taktiikat ja tekniikat

poikkeavat hyvinvointipolitiikan regiimistä.

Kuudes luku on viimeinen lainsäätämisasiakirja-aineistoon perustuvista analyyseistä. Se on tapausanalyysi, joka kuvaa rikosvastuun ikärajan säätämisen prosessia rikoslain yleisten oppien uudistamisen yhteydessä eduskunnassa 2002–2003. Eduskunnassa tehtiin 2000-luvun vaihteessa useita rikosvastuun ikärajan alentamista ja poistamista koskevia esityksiä, jotka käsiteltiin kyseisessä prosessissa. Tarkastelen esitysten tavoitteita, niissä käytettyä argumentointia, täysistunnoissa käytyä keskustelua ja esitysten tekijöiden poliittista profiilia. Luku konkreetisoi lukijalle hyvinvointi- ja riskipolitiikan diskurssien lisäksi niiden käyttäjiä, heidän sosiopoliittista taustaansa ja kytkeviä laajempaan ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutokseen.

Seitsemannen luvun aiheena on kahden iltapäivälehdessä eli *Ilta-Sanomien* ja *Iltalehden* nuorisoriikosuutisointi vuosilta 2001–2006. Lehtiuutisointiaineiston valinta perustuu edellisen luvun eduskuntakeskusteluun, jossa rikosvastuun ikärajan alentamisen ja poistamisen puolesta puhuneet kansanedustajat vetosivat toistuvasti ”lehtiuutisointiin” nuorten vakavan rikollisuuden lisääntymisen lähteenä sekä tehokkaampien toimenpiteiden ja ankarampien rangaistusten perusteena. Luvussa tarkastellaan millaisia nuorten tekoja uutisointiin valikoituu, miten teoista lehdissä puhutaan ja nuoria asemoidaan, keitä iltapäivälehdet oikeuttavat puhumaan nuorten rikoksista ja millaisen tehtävän lehdet uutisoinnissaan antavat eri puhujakategorioille. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten lehden uutisointitapa ja oikeutettujen puhujien argumentaatio kytkeytyvät rikosvastuun ikärajaa koskevaan politiikointiin.

Kahdeksas luku käsittelee paikallisia rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmia, joita on laadittu laajamittaisesti 1990-luvun loppupuolelta lähtien Suomen kunnissa.² Kiinnostukseni aiheena on, miten ohjelmat puhuvat lapsista ja nuorista, millaista ymmärrystä lapsuudesta ja nuoruudesta ne tuottavat sekä millaisin taktiikoin ja tekniikoin ne pyrkivät lapsia, nuoria ja lapsiperheitä hallinnoimaan.

Yhdeksännessä luvussa paneudun nuorten julkiseen kotiintuloaikojen sääntelyyn, jota pidän riskipolitiikalle tunnusomaisena tekniikkana.³ Luvun teoreettinen tausta kytkeytyy kiinteästi yhteisöreaktion teoriaan, jossa kotiintuloaikojen määrittämisen tapainen reaktio nähdään paikallisen toleranssiasteen kriittisen pisteen ylittymisenä. Toleranssiaste puolestaan määrittyy paikallisen poikkeavuuden ja toleranssin määrän suhdelukuna. Kuvaan kotiintuloaikojen sääntelyn laajuutta, perusteluita ja sen sovelluksia. Tämän jälkeen vertailen poikkeavuuden ja toleranssin määrää niissä kunnissa, joissa esiintyi kotiintuloaikojen sääntelyä niihin kuntiin, joissa sitä ei esiinny.

Viimeisessä empiirisessä luvussa kuvaan nuorten julkisen kotiintuloajan määrittämisen poliittista prosessia uusimaalaisessa kunnassa. Luku on kuvaus siitä, kuinka kansallistasolla esitetyt pyrkimykset ja tavoitteet tiivistyvät paikallistasolla paikallismedian, poliisin ja konservatiivipoliitikkojen yhteisstrategiaksi. Sen seurauksena kunnanvaltuusto antoi alle 15-vuotiaille nuorille julkisen kotiintuloaikasuosituksen, jota poliisi ilmoitti julkisesti valvovansa. Tältä osin tutkimus saa myös pienen

toimintatutkimuksellisen sävöyksen, koska paikallismedia haastatteli prosessin aikana myös allekirjoittanutta. Johtavassa paikallislehdessä julkaistu haastattelu antoi prosessiin lisäväriä, jonka kautta poliisin riskienhallintapolitiikan argumentaatorakenteet tulivat selvemmin näkyviin. Teos päättyy yhteenvetolukuun, jossa tarkastelen muutoksia diskurssien, toimintakäytäntöjen ja toimijoiden tasoilla. Teoksen lopussa avaan näkymää tulevaisuuteen ja pohdin tutkimuksen antia suhteessa lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan tulevaisuuteen.

2. MODERNIN LAPSUUDEN TARINAT

Kaikki on hyvää lähtiessään luojan käsistä: kaikki huononee ihmisen käsissä. Hän pakottaa toisen maan kantamaan toisen maan kasveja, toisen puun kantamaan toisen hedelmiä; hän sekoittaa ja saattaa pois luonnollisesta järjestyksestään eri ilmanalat, alkuainekset, vuoden ajat; hän silpoo koiraansa, hevostansa ja orjaansa; hän mullistaa kaikki, rumentaa kaikki; hän pitää muodottomasta ja hirviömäisestä; hän ei tyydy mihinkään sellaisena kuin luonto on sen tehnyt, ei edes ihmiseenkään; ihmisenkin hän välttämättömästi tahtoo oppikurilla taivuttaa kuin maneesihevosien; ihminenkin on taivutettava muodin mukaan kuten hänen puutarhansa puut. (Jean-Jacques Rousseau, *Émile eli kasvatuksesta*).

Jean-Jacques Rousseauun *Émilen* alkusanat kertovat yhdestä länsimaisen kulttuurin peruspilareista. Rousseau esitti lapsuuden viattomuuden ikä kautena, jolloin todellinen, alkuperäinen ja turmeltumaton ihmisluonto on nähtävissä. Rousseaun käsitys lapsuuden ja yhteiskunnan muutoksesta on sivilisaatiokriittinen: hänen mukaansa ihminen turmelee alkuperäisen luonnonjärjestyksen tahtomalla ”taivuttaa ihmistaimet oppikurilla” muodin mukaiseksi.

Rousseauun esimerkki luonnehtii myös yleisemmin lapsuuden historiallista muutosta käsitteleviä analyyseja: muutosta on usein tarkasteltu länsimaisten yhteiskuntien modernisoitumiskertomusten valossa. Klassikoiksi päätyneissä analyyseissa lapsuuden muutoksesta on rakennettu kertomuksia, joissa erilaisten tutkimuskohteiden ja -kontekstien vuoksi on päädytty joko sivilisaatioaffirmatiivisiin tai -kriittisiin johtopäätöksiin (Ariès 1962; Cunningham 1995; De Mause 1974).

Lapsuus on ajassa ja paikassa muuttuva ilmiö. Moderni lapsuus on merkinnyt erityisen lapsuutta koskevan tietoisuuden syntyä, mikä puolestaan on johtanut lapsiväestölle sopivaksi katsottujen käytäntöjen järjestämiseen (Ariès 1962). Käsitys lapsuuden luonteesta, hyvään ja normaaliin lapsuuteen liitetyt piirteet tai epänormaalien ilmiöiden määrittely ovat aikaan ja paikkaan sidottuja kulttuurisidonnaisia käytäntöjä. Niissä erilaiset lapsuuskäsitykset, tietoparadigmat, ammattikunnat ja kulttuuriset traditiot kilpailevat hegemonisten tulkintojen ja sovellusten asemasta (Harrikari 2004a; Harrikari 2004b; Hendrick 1997). Modernin lapsuuden tunnusomaisena piirteenä on pidetty lapsuuden institutionalisoitumista ja sitä myöten lapsiväestön elämänpiirin homogenisoitumista (Alanen & Bardy 1990; Rasmussen 2004). Keskeinen instituutio on ollut koululaitos, joka vuonna 1921 säädetyn oppivelvollisuuden myötä sulki Suomessa piiriinsä aiempaa laajemman osan lapsiväestöstä siirtäen heidät ”pelloilta koulunpenkille” (Halila 1949). Samantyyppisiä lapsuuden institutionaalisia järjestelyjä ovat olleet kunnallinen päivähoito, yleisestä vaivais- ja köyhäinhoidosta erillään toimiva lastensuojelu tai nuorten erottaminen vanhemmista rikoksentekeijöistä erilaisin lainsäädännöllisin, prosessuaalisin ja

institutionaalisiin järjestelyihin (Harrikari 2004a; 2004b; Hänninen & Valli 1986; Satka 1994; 1995; Vehkalampi 2004a; 2004b). Lapsuuden instituutioihin on aikaa myöten syntynyt erityisaloilla toimivia ammattikuntia, jotka osallistuvat ”hyvän lapsuuden” tuottamiseen.

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion lapsuudet ja nuoruudet

Pohjoismaissa valtio on myötävaikuttanut vahvasti lapsuuden institutionalisoimiseen. Institutionalisointiprosessit ovat liittyneet kansallisvaltioiden syntyyn ja niiden toimintatavoitteisiin. Institutionalisoiminen on tapahtunut asettamalla lainsäädäntöä, jolla on tuotettu valtioiden oikeudellisesti säädelyä tilaa. Lainsäädännöllä on määritelty kronologisia ikärajoja ja eroteltu lapsuuden ja aikuisuuden elämäntilanteita. Historiallisesti tarkastellen valtioilla on esiintynyt monenlaisia lapsiväestöä koskevia tavoitteita, joiden perustelut ovat olleet niin utilitaristisia kuin eettisiäkin. Utilitaristiset argumentit ovat liittyneet muun muassa valtioiden fyysisen voiman ja taloudellisen kilpailukykyyn vahvistamiseen kansainvälisessä kentässä. Eettiset perustelut voimistuivat 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä, jolloin lapsia alettiin yhä enemmän tarkastella yksilöinä ja oikeudellisina subjekteina.

Lapsuutta koskevat eettiset perustelut ovat olleet voimakkaita etenkin Pohjoismaissa, joita maantieteellisen yhtenäisyytensä lisäksi on pidetty kulttuurisesti homogeenisena alueena. Koherentin sijainnin ohella Pohjoismailla on esitetty olevan yhteinen hyvinvointieetos, joka on realisoitunut sosiaalipolitiikan universaalia utopiaa tavoittelevana ja sosiaalipolitiikan institutionaalista mallia toteuttavana hyvinvointivaltiona (Hänninen 2001; Julkunen 2006; Kumlin & Rothstein 2005). Pohjoismaisen hyvinvointivaltion tyyppiesimerkkinä on pidetty Ruotsia (esim. Esping-Andersen 1990).

Yhteisistä piirteistään huolimatta Pohjoismaiden välillä esiintyy kansainvälisestä asemasta, historiallisista tapahtumista ja yhteiskuntapoliittisista kehityskuluista johtuvia eroja. Historiallisen sosiologian piirissä ilmiöstä puhutaan polkuriippuvuutena (Piirainen & Saari 2002; Ruonavaara 2006, 16–17; Julkunen 2006). Suomi täytti pohjoismaisen hyvinvointivaltion tunnusmerkkejä vasta 1980-luvulla. Pohjoismaiselle hyvinvointivaltioregiimille tunnusomaiset täystyöllisyyden, tasarvon edistämisen ja solidaarisen palkkapolitiikan tavoitteet ovat Suomessa saaneet taloudellisessa laskusuhdanteessa väistyä vientiteollisuuden kilpailukykyyn turvaamisen tieltä. Pekka Kosonen (1987; 1998) on luonnehtinut Suomelle tyyppillistä toimintatapaa hegemonisena porvarillisena projektina.

Pohjoismaisia hyvinvointivaltioita on polkuriippuvuuksineenkin pidetty yhtenä yhteiskunnallisen lapsuuden järjestämisen tapana, joka sisältää hyvinvointieetokselle tunnusomaisia lapsuuden ymmärtämisen tapoja ja kulttuurisia piirteitä (Brembeck, Johansson & Kampmann 2004; Prout 2000, 308–309; Satka & Eydal

2004; Therborn 1993; Qvortrup 1995). Järjestämisen tavat ovat elimellisessä yhteydessä laajempiin hyvinvointivaltiollisiin kehityskuluihin. Lapsipoliittisten uudistusten kärjessä ovat tavallisimmin kulkeneet Norja ja Ruotsi (vrt. Kjørholt 2002; Therborn 1993).

Mirja Satka ja Gudny Björk Eydal (2004) ovat tarkastelleet pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden lapsipolitiikan muutosta 1800-luvun lopulta lähtien suojelun, osallisuuden ja osallistumisen teemojen valossa. He jakavat pohjoismaisen lapsipolitiikan muutoksen kolmeen historialliseen vaiheeseen. Ensimmäistä vaihetta, joka alkoi 1800-luvun lopulla, luonnehtivat siirtymät perheiden patriarkalisesta isänvallasta kohti lapsuuden yhteiskunnallistumista ja lapsiin suunnatusta ankarasta kurista ja rankaisemisesta suojeleviin käytäntöihin. (Satka & Eydal 2004, 38–40; Therborn 1993.) Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa ensimmäinen lastensuojelulaki syntyi 1900-luvun vaihteessa (Dahl 1985; Harrikari 2004a; Kumlien 1997; Satka 1995). Suomessakin pyrkimyksiä lainsäädännön aikaansaamiseen esiintyi, mutta Venäjä-suhteen tuottaman yhteiskunnallisen epävakauden, poliittisen vasemmiston ja oikeiston välisten ristiriitojen sekä vaikutusvaltaisten virkamiesten vastustuksen vuoksi laki saatiin säädettyä vasta vuonna 1936. Sitä seurasi välittömästi nuorisorikoslainsäädäntö 1940-luvun vaihteessa. Kansalaissodan jälkeisessä politiikassa 1900-luvun alun yhteiskuntasuojelun ideasta versonneet kurin, järjestyksen ja lapsen tahdon vahvistamisen tavoitteet muuntuivat 1920-luvulta lähtien valtiolliseksi lastensuojeluksi, jossa koko kansan – niin oikeiston kuin vasemmistonkin – lapset tuli asettaa suojelevien käytäntöjen kohteeksi (Harrikari 2004a, Pulma 1987). Kasvavan polven vahvistamisen ja terveen kansan tuottamisen biopoliittiset ja utilitaristiset tavoitteet olivat hyvin nähtävissä itsenäistymisen jälkeisissä valtiollisissa asiakirjoissa. Myös ruumiillisen kurituksen poistaminen rikosoikeudellisten seuraamusten ja koulujen kasvatuskäytäntöjen joukosta liittyi tavoitteeseen vahvistaa kansakunnan voimaa. (Harrikari 2004a, 160–161; 2004c.)

Pohjoismaisen lapsipolitiikan toisen vaiheen Satka ja Eydal paikantavat toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Lapsiväestö alettiin nähdä valtiollisena investointina tulevaisuuteen ja lapsipolitiikan hallitsevaksi tavoitteeksi asetettiin lapsiperheiden voimavarojen lisääminen. Satkan ja Eydalin mukaan ajanjakso merkitsi lapsuuden lisääntyvää institutionalisointia, jossa julkiset hyvinvointipalvelut laajentuivat käsittämään lapsen elämänkaaren äitiysneuvolasta nuorisotyöhön. Valtio tuki lasten ja lapsiperheiden arkipäivää tulonsiirroilla ja lapsiystävällisellä perhepolitiikalla. Universalismiin perustuvat valtiointerventiot johdettiin brittiläisen hyvinvointivaltion *beveridgeläisestä* ihanteesta, joka Ruotsissa kiteytyi ”kansankodin” käsitteeseen. (Satka & Eydal 2004, 40–41; 47–52.)

Lapsiperheiden voimavarojen lisäämisen tavoitteita esiintyi myös Suomessa. Se toteutettiin välillisesti valtion lapsiperheisiin kohdistuvana, hiljalleen lisääntyvänä taloudellisena subventointina 1940-luvulta lähtien. Sen taustana olivat 1930-luvun väestöpoliittiset ennusteet, joissa Suomen väestömäärän arveltiin kääntyvän laskuun muutaman vuosikymmenen kuluttua. Vuonna 1943 valtio alkoi maksaa perhelisää, 1948 lapsilisää ja 1949 äitiysavustusta sekä myöntää kodinperustamislainoja (Karis-

to, Takala & Haapola 1998, 283–302). Lasten osallisuuden ja lapsiperheiden voimavarojen lisäämisen vaihe, lähinnä perhepoliittisten tulonsiirtojen ja palveluiden muodossa, liittyy hyvinvointivaltion laajentumisen ajanjaksoon. Laajentuminen kytkeytyi kansantalouden niin sanottuihin ”hyviin kehiin” ja suhteellisen tasaisen talouskasvun vaiheeseen (ks. esim. Hobsbawm 1995; Young 1999).

Suomalainen hyvinvointivaltio alkoi laajentua 1970-luvulla. Edellisellä vuosikymmenellä oli vahvistunut näkemys tulonsiirtojen kokonaiskulutusta lisäävästä vaikutuksesta ja sosiaalipoliittisesta tulontasauksesta keinona säädellä taloudellisia häiriöitä ja edistää talouskasvua (mm. Kuusi 1963). Sosiaalipoliittisissa ajattelutavoissa siirryttiin sosiaalipolitiikan residuaalisesta mallista kohti institutionaalista mallia, jossa sosiaalipolitiikan kohteena olivat köyhien tai aktiivien sijasta kaikki kansalaiset. Avun tyyppillinen muoto olisi universaali ja saatavan avun taso kohtuullinen. Merkittäviä perhepoliittisia uudistuksia olivat äitiysraha (1964), jonka maksukautta pidennettiin 1974, kunnallista päivähoitoa koskeva lainsäädäntö (1972) sekä lait lasten kotihoidontuesta ja hoitovapaasta (1985). (Karisto, Takala & Haapola 1998; Urponen 1994, 228–260.)

Satka, Moilanen ja Kiili (2002) esittävät 1960-luvun olleen merkittävä sukupolvisuhteiden murroksen ajankohta. 1950-luvulla vallinnut perinteinen porvarillinen ideologia vaihtui poliittisen vasemmiston uudistushenkiseen keskusteluun, jossa tavoitteeksi asetettiin demokratian, tasa-arvon ja yksilönvapauksien periaatteiden vieminen käytäntöihin. Yksi tällainen hanke oli 1960-luvun koulunuudistus, jolla haluttiin vähentää koulujen autoritaarisuutta ja opettajakeskeisyyttä sekä lisätä oppilaiden osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia. Sosiaalioikeuden puolella siirryttiin 1970-luvulla eräiden lainsäädännöllisten uudistusten valossa perheoikeudesta kohti yksilöllistä perheoikeutta, jossa perheyksikkö menetti määrävän asemansa ja sääntelyn kohteeksi tulivat perheenjäsenten väliset suhteet (myös Kurki-Suonio 1999). 1980-luvulla lasta yksilönä tarkasteleva linjaus jatkui. Sen merkittävä ”maamerkki” oli vuoden 1984 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki. (Pulma 1987, 240–247; Satka, Moilanen & Kiili 2002, 245–259.) Samansuuntainen lasta yksilönä ja oikeudellisena subjektina painottava linjaus vahvistui kaikissa pohjoismaissa (mm. Ottosen 2006).

1980-luvun lopulta alkaneeseen pohjoismaisen lapsipolitiikan kolmanteen vaiheeseen Satka ja Eydal liittävät uudenlaisia haasteita ja ristiriitaisia trendejä. Työmarkkinoilla tapahtui 1990-luvulla muutos, jossa aiempaa useamman lapsen vanhempi joutui osalliseksi työttömyydestä, osa-aikatyöstä tai määräaikaista työsuhteista. Muutokset vaikuttivat sellaisten uudenlaisten epävarmuuksien ja riskien esille nousuun, joihin pohjoismaisia sosiaaliturvajärjestelmiä rakennettaessa ei ollut varauduttu. Satka ja Eydal arvioivat pohjoismaisen universalismin säilyttäneen omaleimaisuutensa ja toimivuutensa muutospainneessa, mutta mallin oheen on ilmestynyt erilaisia kontrolloita lisääviä ja ihmisiä aktivoivia käytäntöjä. Tulonsiirtoja ja palveluita on karsittu, uusia lapsia koskevia suojelun tarpeita, kuten internetin ja massamedian näkyville tuoma väkivalta, on ilmaantunut ja perinteisempiäkin ongelmia, kuten köyhyys, esiintyy edelleen. Toisaalta on näh-

tävissä lasten oikeudellisen aseman vahvistamista koskevia kehityskulkuja. (Satka & Eydal 2004, 41–52.)

Julkisen ”huolen” kasvu

Monet analyysit ovat esittäneet lasten arkipäivän merkittävien muutosten kytkeytyvän työ- ja perhe-elämän murrokseen (esim. Donzelot 1980; Lee 2001). 1990-luku oli epäilemättä Suomessa tällainen ajanjakso. Vuosikymmenen alkua leimasi talouslama, jonka tuottamalla epävarmuudella oli vaikutuksia perheisiin ja sitä kautta myös lasten elämään. Lapsiperheiden arkea raamittavien tekijöiden on arveltu ankaroituneen 1990-luvulla⁴ (Blom 2001; Bardy, Salmi & Heino 2001; Forssén 2006; Järventie 2000; 2001; Sauli 2001; Sauli, Bardy & Salmi 2002; Sauli & Kainulainen 2001). Suomen on arvioitu selvinneen lamasta kokonaisuutena varsin hyvin (mm. Saari 2006). 1990-luvun lopulta lähtien Suomen kansantalous ja yksityistalouksien varallisuus kasvoivat nopeasti. Lapsiperheistä parhaiten selvisivät keskiluokkaiset perheet, joissa oli lama-aikana kaksi tulonsaajaa. (Moisio 2006.) Nopean talouskasvun, varallisuuden kasvun ja keskiluokkaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääntymisen käänköpuoli ovat olleet taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyminen ja lapsiköyhyyden nopea kasvu (Uusitalo 2002; Moisio 2006). Julkisen (2006) mukaan perhe-etuuksien tason leikkauksilla on lapsiperheiden pienituloistumisessa ollut osansa, mutta muutos on hänen mukaansa pääasiassa työmarkkinaperäistä. Sen taustalla on kahden elättäjän perhemallin heikkeneminen alle kouluikäisten perheissä. Köyhyys ja toimeentulovaikeudet ovat lisääntyneet erityisesti yksinhuoltajatalouksissa ja monilapsisissa perheissä (Moisio 2006).

Laman esiin nostaman, pysyväksi jääneen epävarmuuden sekä lapsiperheiden polarisoitumisen ja palveluiden heikentymisen vuoksi tutkimuksen kentällä on alettu kiinnittää huomiota lasten hyvinvoinnin muutoksiin. Tunnetuiksi ”hyvinvoinnin” ja ”pahoinvoinnin” muutosindikaattoreiksi ovat vakiintuneet nuorille määrääjain suunnatut kouluterveys- ja piilorikollisuuskyselyt (Kivivuori & Salmi 2005; Rimpelä ym. 2006). Kyselyjen tarjoamaa näkymää täydentävät viralliset tilastot. Niistä mielenkiintoisimpia ovat lastensuojelun ja nuorten mielenterveyspalveluiden asiakasmäärien muutokset. Kouluterveyskyselyjen osoittaessa 1990-luvun notkahduksen jälkeen lasten ja nuorten hyvinvoinnin tasaantumista, jopa kasvua, sekä piilorikollisuuskyselyjenkin norminvastaisen käyttäytymisen merkittävää vähentymistä, lastensuojelutoimenpiteiden ja mielenterveyspalveluiden piiriin tulleiden lasten määrä kertoo hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin välisestä suhteesta melko lailla päinvastaista.⁵

Huolimatta tutkimusten osoittamasta hyvinvoinnin ja norminmukaisen käyttäytymisen kasvusta, lapsuutta, nuoruutta ja vanhemmuutta koskevaa julkista keskustelua on 2000-luvulla luonnehtinut voimakas ja jatkuva ”huoli” lapsista ja nuorista sekä vaateet entistä tehokkaammista lapsiperheisiin kohdistettavista

toimenpiteistä⁶ (Harrikari 2004b; Jallinoja 2006; Strandell & Forsberg 2005; Lappi-Seppälä 2006, 192–193). 1990-luvun hallitusohjelmissa ei enää näkynyt selviä merkkejä lasten henkilökohtaisten oikeuksien turvaamisesta tai Suomen sitoumuksesta huolehtia lasten hyvinvoinnista kokonaisvaltaisesti siten, että heillä on oikeus voimavaroihin, oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja oikeus tarpeelliseen suojeluun. (Satka ym. 2002, 253.) Tämän muutoksen vasta-voimana 1990-luvun ja 2000-luvun alun lapsia koskevaan keskusteluun ilmaantui elementtejä, jotka muistuttavat sadan vuoden takaista lapsuudesta käytyä keskustelua (vrt. Harrikari 2004a, 288–290; Satka & Harrikari 2008). Kysymys, joka tässä yhteydessä on syytä esittää, kuuluu: onko ajassamme ja sen lapsia koskevassa julkisessa keskustelussa piirteitä, joissa lapsia ja nuoria koskevan huolen tai pelon käsitteellistämisen tapa tai niistä seuraavat reaktiot olisivat muuttuneet tavalla, joka oikeuttaa puhumaan uudesta ilmiöstä? (Ks. Smith 2006.) Mitä ”huoli”-käsitteen ilmaantuminen ja nopea leviäminen viranomaiskäytäntöihin, politiikkaohjelmiin ja julkiseen puheeseen merkitsee?

Laajentuva yhdentymisen vai syvärakenteen muutos?

Yksi viimeaikaisen huolikeskustelun piirre on, ettei julkisessa ”huolessa” ole kysymys vain paikallisesta tai edes suomalaisesta ilmiöstä. Erityisesti angloamerikkalaiset analyysit kertovat voimakkaasta lapsia ja nuoria koskevan julkisen huolen kasvusta. Moraalisten paniikkien tihentyminen, joka on huolikeskustelun lisäksi ajalle tunnusomainen piirre, alkoi siellä 1980- ja 1990-luvuilla (Davis & Bourhill 1997; Finn & Nybell 2001; Kelley, Buckingham & Davies 1999; Parton 2006a; Roberts 2004; Scraton 1997; Welch, Price & Yankey 2002). Isossa-Britanniassa on vakiintunut kielenkäyttöön suomalaista ’huolta’ vastaava käsite *cause of concern* (Parton 2006a). Julkisen huolen lisääntyminen on kansainvälinen ilmiö, jolta Keski-Eurooppa tai Pohjoismaatkaan eivät ole välttyneet (esim. Albrecht 2004; Gabriel, Holthusen & Schäfer 2002; Harrikari & Satka 2006; Hollander & Tärnfalk 2006; Junger-Tas 2004; Schütter 2006; Schäfer & Holthusen 2000).

Voimakkaan huolen ja hyvin samantyyppisten lapsiväestöön kohdistuvien vaatimusten kansainvälisyys nostaa esiin kysymyksen siitä, voisiko jokin yhteinen tekijä tai ”tekijärypäs” selittää eri maissa tapahtunutta puhettavan muutosta. Näkemykset tekijöiden olemassaolosta ja mahdollisista vaikutuksista vaihtelevat. Modernisaatioteoreetikot ovat puhuneet modernin ”radikalisoitumisesta”, jopa siirtymästä modernin jälkeiseen uuteen vaiheeseen, jossa lapsuus tulee uudella tavalla neuvoteltavaksi (Lee 2001; Prout 2000; modernisaatiosta ks. esim. Fornäs 1998, 31–66; Heiskala 1994). Laajamittaisia siirtymiä koskevien väitteiden suhteen tavataan yleensä olla maltillisia ja monesti puhutaan korkeintaan konvergenssista, muuttuvien olosuhteiden yhteisyydestä sekä yhteiskunnallisen vallan, ideologioi-

den, kognitiivisten mallien ja tieteen siirtymistä, samoin kuin oppien, ajatusten ja muotien matkaamisesta maasta toiseen (Jones & Newburn 2002; Muncie & Goldson 2006; Newburn 2002; Rygaard 2003; Suomessa esim. Julkunen 2006, 64; Kautto 2001).

Modernisaatioteoreetikot ovat aikalaisanalyseissaan liittäneet julkisen huolen ja pelon voimistumisen länsimaisten yhteiskuntien modernisaatiokehitykseen ja siinä modernisaation viimeisimpään, myöhäismoderniin vaiheeseen. Teesi myöhäismodernista esittää, ettei kysymys ole yhteiskunnan syvärakenteen perustavasta muutoksesta vaan ”modernin piirteiden radikalisoitumisesta”. Myöhäismoderni kulttuuri on ennen kaikkea riskikulttuuria ja sitä leimaa jatkuva kriisintunne, jossa moraaliset paniikit rakentuvat lakkaamattomaksi ketjuksi. (Garland 2001, 19–20; Furedi 1997; Giddens 1991, 3–9; McRobbie & Thornton 1995; Young 1999, 24–26.) Kriisintunne puolestaan juontuu ontologisen ahdistuksen kasvusta, johon vaikuttaa yksilöiden lisääntyvä pakko tehdä omat valintansa epävarmuuden oloissa ja kantaa niistä vastuu (Beck 1986; Giddens 1991; Hollway & Jefferson 1997). Yksilön merkityksellömyyden kokemuksesta tulee myöhäismodernin perustava psyykinen ongelma, kun valinnan välttämättömydestä seuraavien mahdollisuuksien rinnalla väikkyä erilaisia valinnoista seuraavia uhkia. Riskistä puolestaan tulee sellainen perustava käsite, näkökulma tai rationaliteetti, jonka kautta sosiaalista todellisuutta koskevat näkemykset organisoituvat, vaikka sosiaalinen elämä ei olisikaan sen riskialttiimpaa kuin ennen. Luottamus ja turvallisuus nousevat keskeisiksi tematiikoiksi, eivät vain yksilötasolla vaan myös yhteiskunnallisissa kysymyksissä. (Giddens 1990, 29–35; 1991, 35–69; O’Malley 2004; Young 1999, 15–16.) Riskikulttuurin aikakaudella poliittinen keskustelu ja kenttä alkavat jäsentyä porvarillisen yhteiskunnan vasemmisto–oikeisto–dikotomian ohella epävarmuutta (turvallinen–turvaton), muukalaisuutta (sisällä–ulkona) ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuutta (poliittinen–epäpoliittinen) koskevien teemojen kautta uudella tavalla (Beck 1996, 64–72).

Anthony Giddensin (1990) mukaan moderni yhteiskunta on jälkitraditionaalinen yhteiskunta, jossa menneisyys ja traditio eivät samalla tavalla jäsennä nykyisyyttä ja tulevaisuutta kuin traditionaalissa yhteiskunnassa (Giddens 1990, 20). Traditio muodostuu myöhäismodernissa refleksiiviseksi, yksilöllisen valinnan kysymykseksi ja tradition evakuoinnista tulee yksi jälkitraditionaalisen yhteiskunnan keskeinen riskien hallinnan tekniikka. Taustalla on näkemys siitä, että arjen rutiinien toistuminen samanlaisina pitää yllä perusluottamusta ja auttaa hallitsemaan ahdistusta. Jos toisto ymmärretään aikana, traditioita voidaan ajatella ”ajan kontrolloimisena”. Se on suuntautumista menneisyyteen, joka pakottaa menneisyyden vaikuttamaan voimakkaasti nykyisyyteen, mutta myös tulevaisuuteen, koska vakiinnutettuja käytäntöjä hyödynnetään keinoina myös tulevan ajan organisoimiseksi. Traditioilla on lisäksi normatiivinen ja moraalinen sisältönsä. Niillä on vaikutusta siksi, että traditioiden moraaliluonne tarjoaa siihen liittyville ontologista turvallisuutta. Traditioihin liittyy syviä emotionaalisia sitoumuksia, vaikka ne ovatkin enemmän epäsuoria kuin välittömiä; ne perustuvat traditionaalisten toiminta- ja uskomus-

tapojen edustamiin ahdistuksen säätelemismekanismeihin. Tulevaisuuden ajan ja ontologisen ahdistuksen hallintaan liittyvä toisto saattaa kääntyä ongelmalliseksi, jos siitä tulee pakonomaista ja voidaan puhua riippuvuudesta. (Giddens 1996, 91–95.)

Tradition evakuoiteja ”myöhäismodernissa riskikulttuurissa”

Jos otamme myöhäismodernin teesin vakavasti, voimme esittää kysymyksen: millaisia konkreettisia tradition evakuoinnin prosesseja nykyisin on nähtävissä? Angloamerikkalaisista maista, joiden yhteiskuntapolitiikassa tapahtui 1970- ja 1980-luvuilla poliittinen muutos konservatiiviseen suuntaan, voi nostaa esiin joitain havainnollisia ja kiinnostavia esimerkkejä. Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian kriminaalipolitiikan muutosta analysoinut David Garland (ks. myös erityisesti Simon 2007) on esittänyt, että kyseisissä maissa suhteettoman ankarien sanktioiden kritiikki on vaihtunut niiden suosimiseen. Yhdysvalloissa kuolemanrangaistusten käyttöönotto, ankarat kurileirit (*boot camps*) ja häpeävaikutukseen tähtäävät kettinkiryhmät (*chain gangs*), jotka voi ymmärtää paluuna 1600–1700-lukujen eurooppalaisiin käytäntöihin, näyttävät pohjoismaisesta näkökulmasta kieltämättä varsin järeiltä ”evakuoinneilta” (ks. myös Hood 2001; Garland 2001; Pratt ym. 2005; Pratt 2007; Simon 2001; Zimring 2003; vrt. Foucault 1980). Käytännöt tarjoavat kuitenkin erinomaisen kärjekkäitä esimerkkejä siitä, kuinka myöhäismodernin riskikulttuurin tradition evakuoinnin prosesseissa esiintyy esimodernille tyypillisiä elementtejä, kuten rikosoikeuden aseman ja rikostematiikan voimistuminen (Durkheim 1991, 76–110; ks. myös Kekkonen 2003, 197–224; Young 1999, 14–16). Lisäksi ulkoista uhkaa vastaan suojaautuvan ”yhteiskuntasuojelun” (Garland 2001; Kempf-Leonard & Peterson 2000; Kemshall 2002) asettaminen kriminaalipolitiikan vallitsevaksi teemaksi lähestyy mielenkiintoisella tavalla sellaisen yhdenmukaisuutta ja samankaltaisuutta vaalivan kollektivismin nousua, joka muistuttaa solidaarisuuden mekaanista tyyppiä (Durkheim 1990).

Angloamerikkalainen lapsiväestö ei ole jäänyt osattomaksi tradition evakuoinnin prosesseista. Lapsia ja nuoria koskevan julkisen mielipiteen tunnesävy on muuttunut aiempaa vihaisemmaksi sekä asenteet heitä kohtaan rankaisua ja kontrollin tehostamista kannattaviksi. Yhdessä muutokset ilmentävät yhteiskunnallisen ilmapiirin koventumista ja intoleranssin eli lapsia ja nuoria koskevan suvaitsemattomuuden kasvua (Doob & Sprott 2004, 202–205; James & James 2001; 2004, 167–189; Krisberg 2006; McGuire 1997; Muncie 1999; Roberts & Hough 2005; Snyder & Sickmund 1999; Trépanier 1999; Young 1999). Keskeisiksi syiksi rankaisuhaluksuuden kasvuun on arveltu nuorisorikollisuuden ja -oikeuden politisoitumista sekä poliittista populismia, jossa vedotaan kansalaisten rikospelkoihin toimenpiteiden koventamiseksi (Chevigny 2003; Goldson 2002; Smandych 2006; O’Donnell & O’Sullivan 2003). Kyse on ollut nuorisokysymystä laajemmasta kriminaalipolitiikan trendistä, jossa sen hallitseva ääni ei ole enää ekspertin vaan kärsivien, huonosti

palveltujen, pelokkaiden ja ahdistuneiden ihmisten. Tutkitun kriminologisen tiedon sijaan on luotettu kadunmiehen ymmärrykseen rikollisuuden syistä ja siihen reagoimisen keinoista. (Garland 2001; Ryan 2005.) Populistisen politiikan lisäksi toisena ilmapiiriä koventavana osatekijänä on mainittu yksittäistapauksista räväkästi raportoivan keltaisen lehdistön voimistunut asema julkisen mielipiteen muokkaajana (James & Jenks 1996; Muncie 2001, 3–13; Young 1999, 128–129).

Analyysit viittaavat myös siihen, että varsinainen nuorten rikosoikeudellinen kohtelu on muuttunut rankaisuorientoituneemmaksi. Yhdysvalloissa, jonka osavaltioissa on käytössä nuorisotuomioistuinjärjestelmät nuorten rikosasioiden käsittelemiseksi, nuorten seuraamuksia on kovennettu ja nuoria on viety entistä helpommin aikuistuomioistuihin tuomittavaksi (Butts & Mears 2001; Kempf-Leonard & Peterson 2000; Trépanier 1999). Samankaltaisia muutoksia on ollut nähtävissä muiden muassa Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Kanadassa ja Hollannissa (Gendrot 2006; Junger-Tas 2004; Smandych 2006; Muncie & Goldson 2006). Yhdysvalloissa on otettu käyttöön kurileirejä, joissa nuoret asetetaan sotilaallisen kurin alaisuuteen sekä pelotteluohjelmia (*Scared Straight*), joissa vankien tehtävä on pelotella pienempiin normirikkomuksiin syylistyneitä nuoria vankilaolosuhteilla (ks. Benda 2001; Farrington ym. 2002; Krisberg 2006; Simon 1995).

Rikosoikeudellisten seuraamusten ankaroitumisen lisäksi muutkin lapsia ja nuoria koskevat viranomaiskäytännöt ovat muuttuneet rankaisullista kontrollia painottavaksi. Paikallistason toiminnassa rikollisuus ja järjestysongelmat ovat yleisesti saaneet entistä korostuneemman aseman ja rikoksentorjunnan keinot ovat levinneet muillekin sosiaalisen toiminnan alueille (Garland 2001; Goldson 1997; James & James 2001; Smandych 2006, 27–29). Jonathan Simonin (2007) mukaan kysymys ei ole ollut enää 'rikollisuuden hallinnasta' (*governing crime*) vaan rikoksen kategorian kautta (*governing through crime*) tapahtuvasta yhteiskunnallisesta hallinnoinnista. Tähän ilmiöön kytkeytyy tradition evakuointiin turvautuva moraalikommunitaristinen uusliberalismin vastaliike. (Ks. Etzioni 1996.) Sille tunnusomaista on pyrkimys arvojen moninaisuuden sijaan luoda yksi ja kaikenkattava moraalikoodisto. Se ihannoii ja nostalgisoi menneisyyttä, pyrkii vastuullistamaan yksilöitä ja kritisoi yksilön oikeuksia. Samalla se kuitenkin jättää huomioimatta tai ainakin naturalisoi ihmisyhteisöissä vallitsevat valtasuhteet. Kommunitarismin on tunnusomaista myös poliittiset ja moralisoivat vaatimukset traditionaalisen perheen arvon palauttamisesta keinona sosiaalisten haittojen, kuten rikollisuuden ennaltaehkäisemisessä. (Hughes 1998, 104–115.)

Yhdysvalloissa esimerkkejä kommunitarismin noususta ovat koulupiirien koulusta erottamista helpottavat nollatoleranssijaukset, ankarammat seuraamukset koulupinnauksesta ja metallinpaljastimien käyttö luokkasisäänkäyntien yhteydessä. Jotkut koulupiirit tekevät satunnaisetsintöjä oppilaiden lukollisiin kaappeihin, ja poliisin läsnäoloa koulualueilla on lisätty. Koulun urheilu- tai harrastustoimintaan osallistumisen ehdoksi on asetettu huumeseuula. (Casella 2003; Krisberg 2006; Simon 2007.) Yhdysvaltojen tavoin Isossa-Britanniassa on asetettu nuorten ulkonaliikkumiskieltoja, joissa vankila- ja ehdonalaikäytännöissä käyttökelpoiseksi havaittu

vaarattomaksi tekemisen eli inkapasitaation periaate on siirretty koko lapsiväestöön sovellettavaksi hallinnan tekniikaksi⁷ (ks. Adams 2003; Beckett & Western 2001; Childress 2004; Muncie 1999; Zimring & Hawkins 1995). Tyypillistä tällaisille käytännöille on, että niiden interventiot kohdennetaan ”esirikollisiin” kategorioihin ja ettei rikkomuksia viedä syyteharkintaan, puhumattakaan tuomioistuinkäsittelystä. Kontrollitoimenpiteet on siirretty poliisin ja yksityisten vartiointiyritysten harkintaan. (Muncie & Goldson 2006.) Yksi uuden kontrollikulttuurin käsitteellistä innovaatioista on ollut Suomeenkin rantautunut nollatoleranssi⁸ (*zero-tolerance*), joka jo nimensä puolesta kertoo haitallisiksi määriteltyihin asiantiloihin kohdistuvasta korkeasta reagointiherkyydestä ja matalasta sietokyvystä (Bowling 1999; Buchan 2002; O’Donnell & O’Sullivan 2003; Shichor & Sechrest 1996).

David Garland (2001) on esittänyt, että Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa on 1970-luvun alusta lähtien edennyt merkittävä kriminologisen ajattelun paradigmanmuutos. Sen voi osaltaan uskoa selittävän myös suhtautumismuutosta lasten ja nuorten normirikkomuksiin. Garlandin mukaan toisen maailmansodan jälkeisestä eklektisestä sekoituksesta psykologisia ja sosiologisia teorioita, joissa rikollisuuden esitettiin johtuvan huonosti sopeutuvista yksilöistä tai perheistä, riittämättömästä tarpeentyydytyksestä, sosiaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta, leimaautumisesta tai erilaisten hierarkkisten kulttuurien törmäyksestä, on siirrytty kohti erilaisia kontrolliteorioita. Kontrolliteorioiden lähtökohta on, että rikollisuus on yhteiskuntaelämän normaali ja keskeinen piirre, jolloin arkipäivää tarkastellaan rationaalisen valinnan teorian, rutiiniaktiviteettiteorian, itsekontrollin ja tilannekohdaisen rikoksentorjunnan näkökulmista (ks. Clarke 1980; Felson 1994; Gottfredson & Hirschi 1990). Uuden kontrollikulttuurin ihmiskuva on edeltäjänsä selvästi synkempi. Sen perustana on oletus, että ihminen on luonteeltaan itsekäs ja epäsosiaalinen. Yksilöllisen käsittelyn, perheiden tukemisen ja sosiaalisten reformien sijasta uskotaan tehokkaampaan kontrolliin ja toiminnan rajoituksiin.

Nuorten lainrikkomusten ja muun norminvastaisen käyttäytymisen hallinta on luonnollisesti vain yksi institutionaalisen vuorovaikutuksen kenttä, jossa epäluottamuksen, pelon ja ahdistuksen ilmapiiri sekä uudenlaista kontrollikulttuuria ilmentävät ajattelutavat ja hallinnan tekniikat ovat nähtävissä. Toinen toiminta-alue, jossa esiintyy samantyyppisiä elementtejä kuin nuorisorikosoikeuskeskustelussa, on brittiläinen lapsi- ja nuorisososiaalityö/lastensuojelutyö. Jos brittiläinen julkinen nuorisorikollisuuskeskustelu on ollut lapsia ja nuoria voimakkaasti demonisoivaa (esim. Scraton 1997), lastensuojelukeskustelussa riskit ja uhat on löydetty heidän ulkopuoleltaan, mutta ”yllättävän läheltä”. Perheväkivalta, heikko vanhemmuus sekä lasten lähiympäristössä ja internetin kautta ”vaaniva” pedofilia, mutta myös heikosti toimiva lastensuojelu nostettiin 1990-luvulla lasten suojelemista koskevan julkisen keskustelun keskeisiksi teemoiksi. (Furedi 1997; Goldson 2006; Parton 2006a.)

Nigel Parton (2006a) on analysoinut brittiläisen lastensuojelukeskustelun ja -politiikan muutosta ”turvallistamisen” (*safeguarding*) käsitteellä. Britanniassa muutammat yksittäiset lapsiin kohdistuneet, kuolemaan johtaneet väkivallanteot, joita

sensaatiomedia ja populistiset poliitikot ovat näkyvästi käsitelleet, ovat johtaneet aiempaa laajempialaiseen, interventionistisempaan ja säätelevämpään valtiolliseen lapsi- ja perhepolitiikkaan (ks. myös Butler & Drakeford 2001; Garrett 2003). Poliitiikan perustana on oletus, että nykylasten elämässä on tapahtunut perustava muutos verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Vaikka nykylapsilla on enemmän mahdollisuuksia kuin ennen ja he ovat hyötäneet kasvavasta varallisuudesta sekä ovat terveempiä kuin koskaan ennen, he ovat myös yhä alttiimpia erilaisille epävarmuuksille ja riskeille (ks. myös Stalker 2003; Warner 2003; Webb 2004). Riskiksi on nimetty muun muassa yksinhuoltajaperheessä eläminen, perheen matala tulotaso, vanhempien työttömyys, kodittomuus, huono tai heikko vanhemmuus, vähäinen koulutus, äidin synnytyksen jälkeinen masennus, matala syntymäpaino, päihteiden väärinkäyttö, yksilölliset piirteet, kuten älykkyyden ja yhteisölliset tekijät, kuten epäedullinen naapurusto (Parton 2006b, 978; ks. esim. Farrington 2002, 657–701). On pidetty tärkeänä puuttua yhä varhaisemmin (engl. *intervene at an earlier stage*), jotta ongelmia, keskeisimpinä niistä epäsosiaalinen (engl. *antisocial*) käytös, rikollisuus ja työttömyys, voitaisiin välttää myöhemmin elämässä. Lasten suojeleminen ja nuorten norminvastainen käyttäytyminen – erityisesti rikollisuus – ovat näyttäneet toistensa kääntöpuolina, mutta ”varhaisen” interventio-toiminnan (*early intervention*) ensisijaiseksi ja perimmäiseksi tavoitteeksi on nimetty lasten tarpeiden tyydyttämisen sijasta rikosriskien vähentäminen (vrt. Alazewski & Manthorpe 1998; Garrett 2003; Goldson 2000; Kempf-Leonard & Peterson 2000). Vanhempiin ja heidän toimintaansa vaikuttaminen on esitetty merkittävimpana riskien ennaltaehkäisyn keinona. Interventioiden fokus on siten alkanut muuttua niin, ettei kohteena enää ole ”perhe”, vaan ”lapset” ja ”vanhemmat” jaetaan omiksi kohteikseen, ja heihin kohdistetaan omat interventiosovelluksensa. (Parton 2006a; 2006b.)

Angloamerikkalaiset vaikutteet ja suomalaisen hyvinvointivaltion muutos

Käsittelen angloamerikkalaista kriminaalipolitiikkaa, nuorisorikosoikeutta ja lastensuojelua pohjoismaisen lapsipolitiikan ja hyvinvointivaltion yhteydessä siksi, että angloamerikkalaiset vaikutteet ovat viimeisten 20 vuoden aikana työntyneet maahamme voimakkaasti, ja niitä on omaksuttu 1990-luvun laman jälkeisessä Suomessa erityisen innokkaasti (mm. Sulkunen 2006). Raija Julkunen (2001; 2006) on puhunut yhteiskuntapolitiikan ”suunnanmuutoksesta”, jossa angloamerikkalaisen yhteiskuntapolitiikan käänteen tavoin tavoitteeksi on laman jälkeisessä jälkiekspansiivisessa hyvinvointivaltiossa asetettu kustannuskasvun patoaminen, työnteon ja markkinoiden palauttaminen toimeentulon lähteeksi sekä järjestelmien tarkentaminen ja rationalisointi (ks. Pierson 2001).

Jälkiekspansiivista hyvinvointivaltiota ohjaa ekonomismi, taloudellinen tilivelvollisuus sekä kurinalainen ja tiukkuuteen perustuva talouspolitiikka, jonka puolesta

laman synnyttämä kriisitietoisuus teki työtä. Uudenlaisiin taloudenhoidon rationaliteetteihin liittyen julkishallinnossa on otettu käyttöön ”uusi julkisjohtaminen”, jossa on omaksuttu liikkeenjohdollisia oppeja, asetettu tavoitteeksi ”todisteperustainen” vaikuttavuus, määritelty julkisten toimijoiden vastuita entistä tarkemmin sekä koordinoitu ja tehostettu eri toimijoiden keskinäissuhteita. (Julkunen 2006.) Yhtenä uuden julkisjohtamisen ”kehittämislaboratoriona”, jolta käsitteet, ideat ja käytännöt ovat lähteneet vaeltelemaan muillekin yhteiskuntapolitiikan sektoreille, on mainittu aktuaarialismiin eli tilastolliseen riskienhallintaan perustuva uudentyypinen angloamerikkalainen vankeinhoito-oppi. (Esim. Julkunen 2006, 50; Sulkunen 2006, 28; ks. myös Feeley & Simon 1992; Roberts 1995; Webb 2002.)

Jälkiekspanssiivisen sosiaalipolitiikan muotoilua ohjaa ihmisen näkeminen rationaalisesti valitsevana ja laskevana, taloudellisiin kannustimiin reagoivana olentona, ja sen mentaliteettiin kuuluu siirtymä kollektiivisesta turvasta kohti valinnanvapautta, yksilöllistä ja yksityistä varautumista. Muutokseen on esitetty liittyvän lisäksi moraalidiskurssin terävöitymistä, joka kytkeytyy taloudellisen liberalismiin voimistumiseen (Julkunen 2006, 26, 59, 141–142, 274). 1900-luvun lopun liberalismiin nousuun kuului Suomessakin talouskurin sisään rakennettu moraalisen itsekurin vaatimus (Kantola 2002). On puhuttu ”moraalisesta käännteestä”, ”uudesta moraalitaloudesta” ja ”eettisestä politiikasta”, jonka kaksi erottamatonta elementtiä ovat hyvinvointipolitiikan taloudellistaminen ja moraalistaminen (Julkunen 2001; 2006, 140–186; Karvinen-Niinikoski & Meltti 2003). Moraalistaminen saa muotonsa yhteiskunnallisen ilmapiirin rakentumisessa, ajan mentaliteetissa, sen perusolettamuksissa sekä kansalaisten asenteissa. Kansainvälisten kehityskulkujen tavoitin joissain suomalaisissa analyyseissa on esitetty, että 1990-luvun jälkeinen Suomi olisi vauraampi ja avoimempi, mutta samalla myös eriarvoisempi ja julmempi yhteiskunta kuin 1980-luvulla (ks. Heiskala & Luhtakallio 2006, myös Julkunen 2006, 251; Kiander 2002b; Kalela 2002). Vastuunosoittaminen on lisääntynyt ja hienojakoistunut, minkä voi tulkita osaksi yhteiskunnallisen ilmapiirin ankaroitumista (Julkunen 2006). Keskinäistä kilpailua lisäävä niukkuuden mentaliteetti, pysyvä epävarmuus ja toistuva mitattavaksi joutuminen työmarkkinoilla sekä lisääntyvä vastuunosoittaminen niin työ- kuin yksityiselämässäkin heijastuvat varmasti ihmisten väliseen luottamukseen ja solidaarisuuteen (vrt. Heiskala 2006, 35–40; Kantola 2006; Siltala 2004). Syvärakenneteesin näkökulmasta on mielenkiintoista ylipäänsä pohtia, millaista solidaarisuutta myöhäismoderni riskikulttuuri tuottaa.

Kysymys moraalistamisesta, eriarvoisuudesta ja väitteet ankaroitumisesta koskevat aikuisväestön ohella luonnollisesti myös lapsia ja nuoria. Oletus 1990-luvulla alkaneesta eriarvoistumisesta ja suvaitsemattomammasta ilmapiiristä merkitsee samalla implisiittistä oletusta siitä, että ikäpolvet olisivat eri suhteessa eriarvoistumisen ja suvaitsemattomuuden ”tuottajia” ja ”kohteita”. Julkisuudessa käydyssä keskustelussa muun muassa ”suuret ikäluokat” on esitetty ”ahneena sukupolvena”, joka sai kokea suhteellisen tasaisen talouskasvun vuosikymmenet, jolloin se lisäsi merkittävästi omaa varallisuuttaan, mutta myi kasaantuneen valtionomaisuuden ja ryhtyi muutenkin kohtelevaan jälkipolvia ”kovemmalla kädellä” (Pajamäki

2006). Tällaisia väitteitä on pidetty monella tapaa liioiteltuina ja suhteettomina, jopa epäoikeudenmukaisina (esim. Karisto 2005). Nähdäkseni historiallisten sukupolvien välinen oikeudenmukaisuuskysymys on kuitenkin pidettävä mielessä, kun tarkastellaan rakenteellisten sukupolvisuhteiden muutosta. 1990-luku oli merkittävä yhteiskunnallisen murroksen ajanjakso, joka väistämättä mahdollistaa sukupolven tuottavan avainkokemuksen (ks. Roos 1987; Virtanen 2002; 2003). Ajanjakson tapahtumat ja sen seuraukset koskettivat eri-ikäisiä ihmisiä eri tavoin. Nuorempien ikäpolvien tapaa ajatella ja hahmottaa ympäröivää todellisuutta 1990-luvulla tapahtuneen mentaliteetikäänteeseen elementit jäsentävät mahdollisesti toisella tavalla kuin vanhempien ikäpolvien, jotka ovat kokeneet aikaisempien vuosikymmenten kulttuurisen ilmapiirin. Pienenä yksityiskohtana kyseisestä ilmiöstä voi mainita Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen piilorikollisuustutkimuksen havainnon siitä, että 2000-luvun puolenvälin nuoret ovat aiempaa ankarampia ja suvaitsemattomampia normirikkomuksia tekeviä ikätovereitaan kohtaan (Kivivuori 2005). Onko niin, että yhteiskunnan aiempaa ankarampi ilmapiiri siirtyy nuorten ikäpolvien asenteisiin varsin huomaamatta?

Miten sitten hyvinvointivaltion jälkiekspansiivisuusteesi kytkeytyy lapsia ja nuoria koskevan poliittisen hallinnan toteuttamiseen? 1980-luvun lopulle saakka lapsipoliitikka myötäili laajentuvan hyvinvointivaltion trendejä. Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen perheille suunnatuilla tulonsiirroilla legitimoitiin kuluuspohjan laajentamisella ja kysynnän lisäämisellä (Uusitalo 2002, 32–34). 1990-luvulla toteutetut lapsiperheiden tulonsiirtojen ja palvelujen leikkaukset antavat aiheen uskoa, että jälkiekspansiivisuuden teesillä on jotain tekemistä ainakin lasten ja nuorten osallisuuden kanssa. Voi olettaa, että jälkiekspansiivisuuteen liittyvä taloudellinen niukkuus vähentää osallisuutta yhteiskunnallisista voimavaroista, mutta erilaisten välittävien ja synkronisten mekanismien – kuten jälkiekspansiivisen, niukkuuteen kytkeytyvän moraalisen käänteeseen – johdosta sillä saattaa olla yhteys myös lasten suojelemisen ja osallistumisen periaatteisiin sekä niiden toteutumiseen. Muutosta voi varmasti tarkastella euromääräisenä muutoksena, mutta ennen kaikkea kysymys on julkisen toimintarationaliteetin muutoksista, mahdollisina pidetyistä lausumista ja niistä olosuhteista, joissa ne voivat esiintyä järkeenkäypinä ja tunnustettuina. Tutkimuksessa tulee myöhemmin esille, kuinka 1970-luvulla esitettiin lapsilisien moninkertaistamista ja 1960-luvulla rikosvastuun ikärajan nostamista. Olisivatko ne tänä päivänä järkeenkäypiä ja realistisia näkemyksiä?

Yksi mahdollisesti jälkiekspansiivisuuden ja myöhäismodernin teeseihin liittyvä ilmiö on englantilaisesta keskustelusta suomalaisen lapsipoliitikkaan rantautunut sosiaalisen investoinnin idea, jossa lapsiväestöön panostaminen esitetään yhteiskunnan investointina tulevaisuuteensa (Lister 2003; 2006). Se, että lapsiväestön hyödyllisyyttä on blairilaisella konseptiolla aivan erikseen lähdetty Suomessakin todistelemaan elinkeinoelämälle ja poliitikoille,⁹ on ajallemme ilmeisen oireellista. Kun 1920-luvulta lähtien kasvavalla nuorisolla oli omanlainen itseisarvonsa, joka valtiollisessa politiikassa kietoutui 1960-luvulta lähtien kiinteäksi osaksi sen hyvinvointieetosta, 2000-luvulla suomalaisesta lapsiväestöstä ja sen arvosta

joudutaan selvästi neuvottelemaan. Se, että moderni lapsuus ja sen syntyprosessit liittyivät aikoinaan tiiviisti kansallisvaltioiden muodostumisen prosesseihin, herättää kysymyksen siitä, miten lapsuuden hallinta ja sen muutos ovat yhteydessä kansallisvaltioiden muuttuvaan asemaan talouden, politiikan ja kulttuurien globalisointitendenssissä (ks. Castells 1997; Fairclough 2006; Finn & Nybell 2001; Hardt & Negri 2001; Sennett 2007; Rygaard 2003).

Jälkiekspanstiivisen rationaliteetin, uuden moraalieetoksen ja kontrolliajattelun hivuttautuminen suomalaiseen lapsiasiaan

Tutkimuksen keskeinen kiinnostuksen kohde on suomalaisen lapsipolitiikan muutossuunta ja edellä kuvattujen myöhäismodernin kulttuuristen piirteiden kytkytyminen viimeisten viidentoista vuoden kehityskulkuihin. Vaan millaisten tarkempien teesien ja näkökulmien kautta mahdollista muutosta suomalaisessa kontekstissa tulisi lähteä jäsentämään? Millaisia eväitä aikaisemmat tutkimukset ja analyysit tarjoavat rakennuspuiksi?¹⁰ Avaan seuraavassa muutamia näkökulmia.

Jukka Kekkonen ja Heikki Ylikangas esittivät 1980-luvun alussa mielenkiintoisen teesin siitä, että rikosoikeudellisilla sanktioilla on taipumus ankaroitua yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvaessa ja yhteiskunnan valtaeliittien kokiessa, että niiden asema on jollain tapaa uhattuna (Kekkonen & Ylikangas 1982). Taustalla on ajatus, että rikosoikeutta ja rangaistuskäytäntöjä tulisi tarkastella osana yleistä kontrollipolitiikkaa, jonka perimmäisenä tavoitteena on vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen (Kekkonen 2003). Tästä seuraa, että vallitsevan järjestyksen kyseenalaistumisen tai erilaisten politiikkojen läpiviemisen seurauksena vallanpitäjät voimistavat otettaan.

Jos Kekkonen ja Ylikankaan teesiä kohdentaa tutkimustematiikkaani soveltuvaksi, se voisi kuulua: 1990-luvulla alkanut tuloerojen ja lapsiköyhyyden kasvu sekä lapsiperheiden aseman suhteellisen heikentymisen kasvu ovat yhteydessä heihin kohdistuvaan rikosoikeudelliseen repressioon ja tehostuvaan sosiaaliseen kontrolliin. Vaikka rikosoikeudellisen rangaistusjärjestelmän yleisessä kehityksessä on 1990-luvulla havaittu lievää rangaistuskäytännön ankaroitumista (Lappi-Seppälä 2003), nuorten rikosoikeudelliset seuraamukset eivät viimeisten 15 vuoden aikana ole muuttuneet tavalla, joka antaisi aihetta puhua ankaroitumisesta. Matti Marttunen (2006) mukaan on pikemminkin päinvastoin. Tapio Lappi-Seppälä (2006) on luonnehtinut suomalaista nuorten rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ”toleranssin esikuvaksi”. Hänen mukaansa suomalaista nuorisorikosoikeutta koskevasta keskustelusta on vaikea löytää merkkejä punitiivisistä tavoitteenasetteluista, riskiarvioinneista ja inkapasitaatiosta, koska kriminaalipoliittiset linjaukset ovat olleet humaania neoklassisismia toteuttavan kriminaalipoliittisen eliitin hallussa. (Lahti 2000; Lappi-Seppälä 2006, 177–195; vrt. Kekkonen 2003, 184–187.)

Rikosseuraamusten lieventymisen ilmiön on arveltu kytkeytyvän kontrollin institutionaalsiin siirtymiin. Matti Marttunen (2008) on pohtinut, voisiko nuorten

rikosseuraamusten lieventyminen kertoo kontrollin siirtymästä lastensuojeluun ja mielenterveyspalveluihin. Samaan aikaan kun nuorten vankeusrangaistukset ovat radikaalisti vähentyneet, muun muassa nuorten tahdonvastaiset huostaanotot ovat voimakkaasti lisääntyneet. Toisaalta myös lastensuojelun avohuollon kohteena olevien lasten lukumäärä on lisääntynyt voimakkaasti, vaikka nuorten rikollisuuden tasossa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Lisäksi nuoria koskevan sosiaalisen kontrollin on kylläkin arveltu yleisesti tehostuneen, mistä merkinä on pidetty muun muassa poliisin tietoon tulleiden nuorten lainvastaisten tekojen kasvua (Kivivuori 2005; Kivivuori & Honkatukia 2006).

Nuorten rikosoikeudellisten seuraamusten muutoksiin Kekkosen ja Ylikankaan teesi näyttäisi sopivan huonosti. Rikosseuraamusten määrä on selvästi vähentynyt, mutta viitteitä ongelmamäärittelyjen institutionaalisista siirtymistä voidaan havaita. Tämä saattaa viitata pohjoismaiseen hyvinvointietokseen kytkeytyvän 'humaanin kriminaalipolitiikan' vaikutusosuuteen niissä prosesseissa, joissa lasten ja nuorten poliittisen hallinnan kenttiä määritellään. Tämän kanssa yhdensuuntainen on lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien lasten määrän voimakas kasvu, joka tämän tutkimuksen empiirisissä analyyseissa kytketään uudensuuntaan kriminaalipolitiikan kentältä levinneisiin hallinnan rationaliteetteihin. Sosiaalisen kontrollin yleinen tehostumishavainto toteuttaakin Kekkosen ja Ylikankaan teesiä verrattain hyvin. Tampereella toteutettu nollatoleranssiprojekti lienee parhaita kuvauksia siitä, kuinka kansainvälisistä keskusteluista tuttuja turvallisuuden lisäämisen ja kustannustehokkaan riskien hallinnan oppirakennelmia on yritetty paikoittain soveltaa Suomessakin (Korander, Laapio & Soine-Rajanummi 2002).

Pekka Sulkunen ja Kati Rantala (2006) ovat kiinnittäneet huomiota hyvinvointitavoitteiden muuttumiseen turvallisuustavoitteiksi. Sen sijaan, että kansalaisten turvallisuus nähtäisiin edellytyksenä hyvinvoinnille, kansainvälinen kehityssuuntaus muokkaa turvallisuudesta itseisarvoa. Sulkusen ja Rantalán mukaan sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset ilmiöt ja jopa arkiset asiat muuttuvat herkästi turvallisuuskysymyksiksi. Paikallisissa turvallisuusstrategioissa poliisi toimijana korvautuu yhteisöllä, yhteistyöverkostoilla, kumppanuudella ja ”meillä kaikilla”. Samalla poliisin perinteinen rooli on taipuvainen muuttumaan rikollisuuden torjunnasta kohti turvallisuuden tunteen tuottamista (Sulkunen & Rantala 2006, 10–12; ks. myös Innes 2005; Johnston & Shearing 2003; Suomessa esim. Lumijärvi 2003; Virta 2006). Timo Koranderin (2000) mukaan turvallisuuden itseisarvoisuus saattaa edistää tendenssiä, jossa arvomaailmamuutosten – perustellen ne esimerkiksi taloudellisilla pakoilla, markkinavoimilla, katujen turvattomuudella tai muilla tekijöillä – johdosta yhteiskunnalliset eli sosiaaliset ja poliittiset ongelmat tai niiden seuraukset siirretään tai jätetään poliisin eli lain ja järjestyksen politiikan ongelmiksi. Kyseisiä ongelmia ryhdytään määrittämään ja niihin reagoidaan poliisin taktiikoilla, strategioilla ja keinoilla (Korander 2000, 204–211).

Pyrkimys turvallisuuden itseisarvoiseen edistämiseen ja tendenssin mukanaan tuomat hallinnan tekniikat kytkeytyvät asialliseen yhteyteen hyvinvointivaltion murroksen ja myöhäismodernin kulttuurin kanssa. Yhdysvaltojen vankipopulaa-

tion hallinnoinnista peräisin oleva riskien ja tulevaisuuden potentiaalisten uhkien minimoimiseen tähtäävä aktuarialismi, jossa kontrolloitavia sosiaalisia ilmiöitä aikaansaavat syyt ja selitykset ovat toissijaisia huomion kiinnittyessä turvallisuusuhkien tunnistamiseen ja riskihenkilöiden luokitteluun, heidän käyttäytymisensä hallintaan sekä erilaisiin 'teknisluonteisiin osaratkaisuihin', ovat tradition evakuoinnin ohella myöhäismodernille tyypillisiä riskien hallinnan keinoja (Feeley & Simon 1992; Hudson 2001; Kemshall 2000; Robinson 2002; Webster 2004). Riskikalkyloinnin kytkeytyminen myöhäismodernin teeseihin vaikuttaa sinänsä varsin järkeenkäyvältä, jos pidetään mielessä, miten Max Weber piti rationaalistumista ja kalkyloivuutta länsimaisen modernin kulttuurin tunnusomaisina piirteinä (Weber 1980; 1989). Jos moderni merkitsi erityistä laskelmoivaa asennetta, mitä merkitseekään teesi myöhäismodernista, jossa modernin piirteiden esitetään kärjistyvän?¹¹

Riskitietoisuuden kasvua, riskien kalkylointia, riskipuhuntaa sekä pyrkimystä turvallisuuden hallintaan ei ole vaikea liittää myöhäismodernin teoreetikkojen perustaviin teeseihin, mutta entä lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin suuntautuvat tradition evakuoinnin prosessit? Riitta Jallinoja (2006) on tutkinut 2000-luvun vaihteen familistista käännettä, jossa erilaiset yhteiskunnalliset toimijat alkoivat liikehtiä perheen puolesta. Keskustelussa puhuttiin työn ja perheen yhteensovittamisesta, perheiden pahoinvoinnista ja hukassa olevasta vanhemmuudesta. Jallinojan mukaan familismin nousuun liittyi vahva usko yhteisöllisyyden voimaan ja erilaisten "perinteisten perhearvojen" palauttamisen toimivuuteen. Emme siis Suomessakaan ole vailla tradition evakuointeja koskevia kiinnostavia kuvauksia, joissa asiasta löytyy empiiristä näyttöä. Jallinoja puhuu familistisesta käänteestä kuitenkin sosiaalisena liikkeenä, ei niinkään kansainväliseen konvergensiin tai myöhäismoderniin problematiikkaan liittyvänä ilmiönä.

Mutta entä miten rikosoikeudellisten rangaistusten ja sosiaalisen kontrollin tehostumista koskeva teesi pätee suhteessa vanhempiin? Tälläkin saralla on esiintynyt kiinnostavia ilmiöitä. Mitä tulisi ajatella esimerkiksi historiallisessa jatkumossa varsin nuoresta lapsen ruumiillisen kurituksen kieltävästä säännöksestä, jossa kuritus merkityksellistetään pahoinpitelyksi ja asiaa arvioidaan nimenomaisesti rikosoikeudellisena kysymyksenä? Entä aivan vastikään ilmaantuneesta ja vuoden 2008 alusta lastensuojelulakiinkin kirjatusta käytännöstä, jossa sosiaalityön henkilöstö veloitetaan virkavastuun uhalla ilmoittamaan poliisille lapsen kohdistuva pahoinpitelyepäilynsä? Vastaus riippuu valitusta näkökulmasta, siitä millaisiin yhteiskunnallisiin narratiiveihin haluamme liittyä. Norbert Eliasiin (1939) kiinnittämä sivilisaatioteoreettinen traditio mitä ilmeisimmin tulkitsisi muutosta humanina edistysaskeleena, jossa lasta vihdoon tarkastellaan aikuiseen verrattavana oikeussubjektina (vrt. De Mause 1974, ks. myös Komen 2002). Lapsen suojele ja fyysinen koskemattomuus ovatkin kiistämättä ensisijaisen tärkeitä periaatteita, joista on muodostunut laaja kansainvälinen konsensus. Michel Foucault'n poststrukturalismiin kiinnittyvä tulkinta voisi puolestaan esittää, että kysymys on edeltäjäänsä tehokkaamman kurinalaistamisen mekanismin synnystä (ks. Pfaff 2001). 1990-luvulla ilmaantuneet erilaiset kansalaisten – ja myös vanhempien

– vastuullistamisen tekniikat kertoisivat tällöin aiempaa kattavamman valvonnan tekniikoita soveltavan dispositiivin synnystä.

Rakenteellinen historiaselitys puolestaan saattaisi edellistä tulkintaa enemmän painottaa uuden globaalin talousjärjestelmän ja moraalieetoksen ehdollistamaa, aiempaa ankarampaa lapsen vanhempiin kohdistettua repressiota, jossa eriarvoistuvan yhteiskunnan mekanismit kohtelevat uuteen järjestykseen sopeutumattomia aiempaa kovemmallalla kädellä. Yksittäisenä tapauksena vanhempien rikosoikeudellinen rankaiseminen sopii teesin sovellusalaan hyvin. Todennäköisin kohdentumisala ovat heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat lapsiperheet, jotka ovat eniten kärsineet julkisen sektorin sopeuttamisesta ”uuteen talouteen” sekä julkisten tulonsiirtojen ja palvelujen leikkauksista. Näissä perheissä esiintyy väkivallan ohella tavallisesti myös muita sosiaalisia ongelmia (esim. Haapasalo 1999). Uusi käytäntö toteuttaa kiitettävästi nollasummapeliä, jossa ajatellaan kaiken tekijälle suodun hyvän olevan uhrilta pois (Garland 2001, 11).

3. EDUSKUNTAESITYKSET 1970–2006: LAAJA-ALAISESTA PERHE- JA SIVISTYSPOLITIIKASTA KOHTI JÄLKIEKSPANSIIVISTA JÄRJESTYKSENPIITOA, HUOLTA JA PELKOA

Sivilisaatioprosessin tämän vaiheen tunnusomainen normi on syvä eroavuus niin sanottujen ”aikuisten” ja lasten käyttäytymisen välillä. Lasten täytyy muutaman ensimmäisen elinvuotensa aikana saavuttaa häpeän ja inhon tunteiden kehitystaso, joka on kehittynyt yhteiskunnassamme useiden vuosisatojen aikana. Heidän viettinsä täytyy nopeasti alistaa ankaralle kontrollille ja erityiselle muokkaamiselle, joka antaa heille vuosisatojen läpi hyvin hitaasti kehittyneen yhteiskuntamme leiman. Tässä prosessissa vanhemmat ovat vain (ja usein epäoleellisia) välineitä, ehdollistumisen primaaritoimijoita; heidän ja tuhansien muiden välineidensä kautta yhteiskunta aina kokonaisuutena, koko ihmisyuden hahmo, käyttää vaikutusvaltaansa uuteen sukupolveen muovaten heitä enemmän tai vähemmän täydellisesti. (Norbert Elias, *The Civilizing Process*. Suomennos TH.)

Tarkastelen tässä luvussa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien eduskuntaesitysten muutoksia vuosina 1970–2006.¹² Kuvaan eduskuntaesitysten yleisiä muutoksia sekä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien eduskuntaesitysten määrällisiä ja laadullisia muutoksia. Analyysini kohteena ovat esitysten määrien, esitystyyppien, hallinnan kenttien, tematiikkojen ja kohteiden muutostrendit, joiden perustalta hahmottelen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, heitä koskevan julkisen intressin ja heihin kohdistuvan toleranssin muutoksia. Eri muuttujissa suhteellisen yhtäaikaaisesti havaittavien muutostrendien pohjalta muodostan periodisoinnin, jossa historian pinnalla havaitut tunnusomaiset piirteet kiteytyvät. Neljännessä luvussa sidon nyt käsillä olevan luvun analyysin osaksi eduskunnan toimijoiden ja institutionaalisten reunaehtojen muutoksia.

Lähden liikkeelle eduskuntaesitysten asemasta osana lainsäätämiskäytäntöä. Seuraavaksi esittelen analyysin keskeiset käsitteet. Liitän eduskuntaesitykset ja niiden muutokset intressin ja toleranssin käsitteisiin, joista käsin jäsenmän ilma-
piirimuutosta. Tämän jälkeen kuvaan tutkimusaineiston keräämisen prosessia ja analyysimenetelmää. Tulosten raportoinnissa luonnehdin ensin lapsiasiaa koskevien esitysten ja esitystyyppien tason muutoksia. Vertailen niitä suhteessa eduskunta-

esitysten kokonaisuutoksiin vuosina 1970–2006. Näiden tarkastelujen pohjalta koostan periodisoinnin, joka toimii esityksistä ilmenevien hallinnan kenttien ja toimenpiteiden kohteita koskevien analyysien perustana. Lopuksi kuvaan erilaisten lapsiasiaa koskevien tematiikkojen ja teemakokonaisuuksien esiintymistä koostamillani neljällä jaksolla.

Eduskuntaesitykset toleranssin ja intressin ilmaisuina

Veijo Pitkänen (1989) on luonnehtinut eduskuntaa ”tuotantolaitokseksi, joka ottaa vastaan raaka-aineita tai puolivalmisteita ja muokkaa ne sopivin prosessein lopputuloksiksi”. Hänen mukaansa eduskunnan lainsäätämistyö perustuu käytännössä lähes yksinomaan hallituksen esityksiin, missä suhteessa kaikki muut toiminnot – aloitteet, kysymykset, kertomukset tai lausunnot – ovat lainsäätämisen prosessin toissijaisia osia. Pitkänen toteaa myös, että eduskunnan aloiteoikeudella on vähäinen merkitys siihen nähden, että säädösten valossa hallituksen/presidentin ja eduskunnan aloiteoikeudet ovat yhdenvertaiset (Pitkänen 1989, 357). Matti Wibergin (2004, 19; 2006, 165) mukaan on harvinaista, että kansanedustajan aloite johtaa uuteen lakiin. Toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella hyväksytyistä uusista laeista vain noin prosentti on syntynyt kansanedustajan lakialoitteen pohjalta.

Hallituksen toiminnan keskeisyyttä painottavan kirjallisuuden valossa eduskuntaesitysten¹³ kyky toimia lapsiasiaa koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin tai sosiaalisen toleranssin muutosten muutosindikaattoreina voitaisiin kyseenalaistaa. Perustelen aineiston valintaa kuitenkin kahdella seikalla. Ensinnäkin vakiintuneet, enemmän tai vähemmän valtion poliittisessa ohjauksessa toimivat sektoritutkimuslaitokset ovat tuottaneet runsaasti analyyseja, joissa on nimenomaan tarkasteltu hallituspolitiikkaa, sen tuotoksia tai vaikutuksia suhteessa lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin (esim. Bardy, Salmi & Heino 2001; Moisio 2006). Näiden analyysien, tutkimusten ja selvitysten päätelmillä voi täydentää nyt käsillä olevan analyysin tuloksia ja päinvastoin. Toinen – ja selvästi ratkaisevampi – peruste liittyy tutkimustehtäviin, joiden ratkaisemiseksi tulee valita aineistoja, jotka voivat antaa vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Kansanedustajien esitykset ovat hallitustoimintaa mielenkiintoisempia ja hedelmällisempiä intressin ja toleranssin indikaattoreita, joiden voi olettaa olevan herkempiä ajan ilmapiirille, mentaliteetti-muutoksille ja trendeille. Hallituspolitiikan keskeinen piirre on yleensä vallitsevan järjestyksen – status quon – säilyttäminen hallitusvaltaa käyttävistä tahoista ja niiden muutoksista huolimatta. Eduskuntaesitysten tarkastelu puolestaan nostaa esiin myös vasta- ja alapoliittikkoja, jolloin politiikanteon kokonaiskuva täydentyy.

Eduskuntaesitysten analyysini kulkee politologisen ja sosiologisen teorian rajapinnalla. Tarkastelen sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaa vuorovaikutusta toiminnan (aktio), siihen reagoimisen (reaktio) ja sen uudelleen jäsentymisen kautta (Gid-

dens 1984a, 5–14). Eduskuntaesitykset näyttäytyvät toimintaan tai asiantiloihin suunnattuina yhteisöreaktioina, joilla ”aktiota”, sen suuntaa tai seurauksia pyritään muuttamaan omien poliittisten tavoitteiden mukaiseksi. Tällöin voidaan puhua intressin ilmauksista (ks. Giddens 1984, 283–286; Siisiäinen 1992, 31–50).

Intressin käsite on kapeimmillaan samaistettu utilitarismiin ja taloudelliseen eduntavoitteluun. Laaja-alainen intressin käsite, joka tässä on käytössä, laajentuu myös intressiorientoituneen toiminnan ei-taloudelliselle alueelle, taloudesta kansalaisyhteiskunnan eri osa-alueille. Intressin käsite asettaa tarkastelun keskiöön toimijan ja tämän toimintojen suuntautuneisuuden. Intressit ovat läheisessä suhteessa haluihin ja tarpeisiin, mutta olisi virhe samaistaa niitä intressiin. Intresseistä tietoisena oleminen edellyttää tietoa siitä, mihin täytyy ryhtyä, kun yritetään toteuttaa haluja ja tarpeita. Intressit edellyttävät tarpeiden olemassaoloa, mutta niissä on kysymys tarpeita toteuttavan toiminnan suunnasta, yhteiskunnallisesta sisällöstä, toiminnan tavoista, strategioista ja preferenssivalinnoista (Siisiäinen 1992, 34). Toimijoilla on intressejä, jotka johtuvat siitä, että he kuuluvat tiettyihin ryhmiin, yhteisöihin, luokkiin ja niin edelleen. Tästä syystä on tärkeää, ettei haluja ja intressejä kohdella toistensa synonyymeina: intressit merkitsevät mahdollisia toimintavaihtoehtoja konkreettisissa aineellisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa. (Giddens 1984b, 283–286.)

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat reflektoidut intressinilmaisut sisältävät vähemmän tietoisien yhteisöreagoinnin aspektin, joka tulee lähemmäksi tarpeiden ja halujen käsitteitä. Jos intressin käsite kiinnittää huomionsa tietoisesti muotoiltuun, reflektoituun ja artikuloituun vaateeseen, yhteisöreaktion käsite koskettelee syvempiä, refleктоimattomampia ja hallitsemattomampia yhteisöjen mentaalisia kerrostumia. Reaktioiden synnyssä on syytä kiinnittää huomiota yhteisöissä esiintyvän toleranssiasteen kahteen osatekijään (Lemert 1951, 54–72). Toleranssiasteeseen vaikuttaa yhteisössä esiintyvä poikkeavuuden taso, jolla viitataan tässä yhteydessä toimintaan, ”aktioon”. Poikkeavan toiminnan klassisia esimerkkejä ovat sellaiset historiallisesti pitkäkestoiset ja pysyvät normirikkomusten luokat kuin rikollisuus, homoseksuaalisuus tai irtolaisuus. Irtolaisuutta pidettiin pitkään yhtenä merkittävimmistä sosiaalisista haitoista, joka oli määritelty laissa rangaistavaksi teoksi. Vaikka irtolaisuus on nykyisin irrotettu rangaistavien toimien joukosta, valtaväestö ei edelleenkaan pitäne joutilaisuutta, kuljeskelua ja arkipäivän strukturoimattomuutta suotavana. Toisaalta taas toleranssiasteeseen vaikuttaa yhteisössä esiintyvä toleranssin taso, joka poikkeavuuden tason ja laadun tavoin vaihtelee yhteisöissä. Toleranssiin saattavat vaikuttaa erilaiset yhdyskunta- ja väestörakenteelliset, taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja hallinnolliset seikat. Saattaa esiintyä yhteisöjä, joissa reaktioihin paineistavaa poikkeavuutta esiintyy paljon, mutta yhteisön toleranssi on korkea tai päinvastoin. Tärkeätä on pitää mielessä, ettei poikkeavuuden ja toleranssin trendien periaatteellisesti tarvitse kulkea samansuuntaisesti vaan niitä voidaan tarkastella itsenäisinä, joskin monessa mielessä toisiinsa suhteessa olevina ilmiöinä. Toleranssin vähentyminen saattaa tehostaa yhteisöllistä kontrollia, mikä puolestaan lisää ilmitulevan ja tilastoidun poikkeavuuden määrää.¹⁴

Eduskuntaesitysten tarkastelun voi täten ymmärtää pohjimmiltaan intressiä ja toleranssia ilmaisevien yhteisöllisten reaktioiden analyysinä. Tarkastelen intressin ja toleranssin määrällisiä ja laadullisia muutoksia esitysten tyyppien, teemojen, kohteiden ja sektorien muutosten valossa. Oletan intressin ja toleranssin ilmaisujen olevan dialektisessa suhteessa yhteiskunnan taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Käsittelen asiaa tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa kiinnitän tämän luvun analyysin eduskuntarakenteen ja kansanedustajien sosiaalisen taustan muutoksiin.

Intressejä, toleranssia ja reaktioita ilmentävän aineiston eli eduskuntaesitysten laatimisen konteksti on eduskunta. Eduskunnasta voi nykyisin puhua laajasti kansaa edustavana virallisena instituutiona ja yhteisönä, jonka toimintaa säätelevät virallisuusnormit. Toimintaa ohjaavia institutionaalisia hallintarakenteita ovat perustuslaki ja valtiopäiväjärjestys, jotka asettavat eduskuntatoiminnalle reunaehtoja (ks. Giddens 1984, 145–154). Ne määrittelevät muun muassa valtiopäivätyöskentelyn keskeisiä toimijoita ja toimintaelimiä sekä niiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Valtiopäivillä toimii myös eduskuntakokonaisuutta pienempiä kollektiiveja (poliittiset puolueet, valiokunnat ym.) ja yksilötoimijoita (kansanedustajat). Niille on vaalien kautta annettu mandaatti ajaa tärkeänä pitämiensä normien, kulttuuristen piirteiden tai maailmankatsomuksen mukaisia poliittisia linjauksia.

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva eduskuntatoiminta ja väestöryhmistä käytävä keskustelu eivät ole poikkeuksia. Eduskuntaesitykset ilmentävät instituution sisällä työskentelevien toimijoiden ja heistä koostuvien kollektiivien vaihtelevia lapsiin kohdistuvia intressejä ja toleransseja, jotka muokkaavat yhteiskunnallista ilmapiiriä. Muutenhan kaikki kansanedustajat ja eduskunnan sisällä toimivat kollektiivit reagoisivat lapsiasiaesityksiin samalla tavalla ja intensiteetillä. Esityksiä voisi pitää periaatteellisesti neutraaleina. Ne olisivat poliittisista tarkoituseristä, kontrolli-ilmaston muutoksista tai kansanedustajien sosiaalisista taustoista puhdistettuja pyyteitä, jolloin toleranssiasteen vaihtelut ja muutokset selittyisivät yksinomaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden keskuudessa esiintyvän ”poikkeavuuden tason” muutoksilla. Oletan, ettei näin kuitenkaan ole asianlaita. Valtiopäivätoimijoilla on periaatteessa samanlaiset mahdollisuudet hankkia ja käyttää lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevia tietoja, jotka voivat toimia eduskuntaesitysten käynnistäjinä. Voi kuitenkin olettaa, että kiinnostuksen määrä ja laatu sekä erilaisiin ilmiöihin suuntautuva toleranssi vaihtelee toisen toimijan ”kriittisen pisteen” ylittyessä toistuvasti toista useammin.

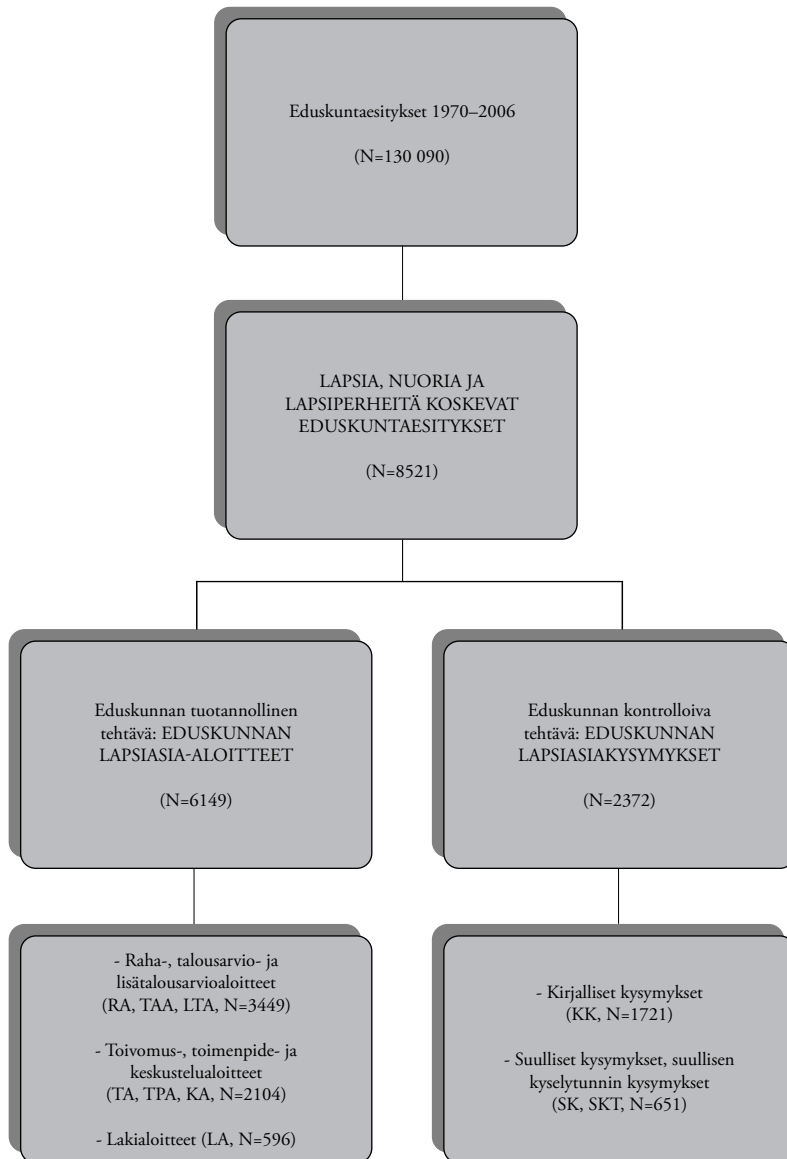
Eduskuntaesityksen laatiminen voi liittyä varsinaisen substanssitavoitteen lisäksi ajankohtaiseen poliittiseen peliin tai tarkoituserään. Tätä silmällä pitäen hallituksen ja eduskunnan tehtävät voi jakaa tuotannollisiin ja kontrolloiviin tehtäviin (Pitkänen 1989, 358–372). Hallituksen tuotannollisiin tehtäviin kuuluvat hallituksen esitykset ja eduskunnan tuotannollisiin tehtäviin erimuotoiset aloitteet. Hallituksen kontrolloiviin tehtäviin kuuluvat valtioneuvoston tiedonannot ja selonteot. Eduskunnan kontrolloiviin tehtäviin lukeutuvat puolestaan hallitusta ja sen toimintaa kontrolloivat välikysymykset, kirjalliset kysymykset ja suulliset

kysymykset. Tuotannollisten ja kontrolloivien tehtävien erottelu on tärkeä, koska vakioinnilla voi – ainakin jossain määrin – arvioida ”poliittisen pelin” osuutta suhteessa esityksen varsinaiseen esityksen substanssiin. Aineistoon sisältyvät ainoastaan eduskunnan tuotannollisia ja kontrolloivia tehtäviä koskevat esitykset, poisluettuna välikysymykset (ks. kuvio 3). Välikysymykset ovat periaatteellisesti tärkeä osa valtiopäivätoimintaa ja voivat johtaa jopa hallituksen kaatumiseen, mutta kvantitatiivisen analyysin ja tutkimustehtävän näkökulmasta niiden määrä ja merkitys on muihin esitystyyppiin verrattuna vähäinen.

Luvun aineistona ovat lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat eduskuntaesitykset, jotka tehtiin valtiopäivillä vuosina 1970–2006. Kyse on kokonaisuaineistosta. Eduskuntaesityksiä tehtiin kaikkiaan kyseisenä aikana 130 090, joista keräsin lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten tiedot (N=8521) matriisiksi eduskunnan asiakirjoista vuosien 2005–2007 aikana. Matriisiin kerättiin tietoja muun muassa laatimisvuodesta, esitystyyppistä, esitysten teemoista, esitysten toimenpiteiden kohteesta sekä hallinnan kentästä, jolle esitys oli osoitettu. Esitysten yksityiskohtaisista teemoista koostin summamuuttujia eli teemakokonaisuuksia. Jaoin teemakokonaisuudet ydinteemoihin, jaksojen hallitseviin teemakokonaisuuksiin, jaksojen tunnusomaisiin teemakokonaisuuksiin sekä huolen teemakokonaisuuteen.

Lähden seuraavassa tarkastelemaan kuvaamieni muuttujien avulla lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin eduskunnassa kohdistuneen intressin ja toleranssin muutoksia. Kuvaan ensin muutoksia yleisellä tasolla vuosina 1970–2006. Tämän jälkeen siirryn esittelemään analyysin neljää ajanjaksoa, jotka ovat rakentuneet analyysin perustalta. Jaksot eivät siten ole valmiiksi nimettyjä kokonaisuuksia, vaan tilastoanalyysistä johdettuja päätelmiä. Jokaisella neljällä jaksolla kuvaan ensin lyhyesti eduskuntaesitysten yleistä muutosta. Tämän jälkeen luonnehdin lapsiasiaan kohdistuvan 1) intressin määrällistä kokonaismuutosta ja 2) intressin painoarvoa suhteessa eduskunnan esitystoiminnan kokonaisvolyyymiin sekä 3) intressin edistämisen keinoja esitystyyppien jakaumamuutoksen valossa. Tämän jälkeen etenen intressin laadullisempiin analyysihin. Täydennän jaksojen kokonaiskuvaa esityksistä ilmenevän 4) hallinnan kentän ja 5) kohteen kuvauksella. Minua kiinnostaa kytkeytyvätkö kokonaismäärien ja esitystyyppien muutokset asialliseen yhteyteen tietylle hallinnan kentälle ilmaantuviin intresseihin ja toisaalta, millaisiin kohteisiin esitystyypeistä ilmenevät toimenpiteiden muodot suuntautuvat.¹⁵ Lisäksi 6) teemakokonaisuuksien ja 7) yksittäisten teemojen tarkastelu tarkentaa edellisten muuttujien tarjoamaa kokonaiskuvaa. Teemakokonaisuuksista käsittelen jaksojen yhteydessä ydinteemojen sekä jaksojen hallitsevien ja tunnusomaisten teemojen kokonaisuuksia. Neljännen teemakokonaisuuden, jonka tarkoitus on puretua erityisesti toleranssimuutokseen vuosina 1970–2006, käsittelen neljän jakson jälkeen erikseen. Muuttujien ja analyysin tarkempi kuvaus on esitetty liitteessä 1 ja esitystyyppien jakaumat kuviossa 3.

KUVIO 3. Tutkimusaineisto ja sen jakautuminen esitystyyppien mukaan.¹⁶

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien eduskuntaesitysten yleisiä muutoksia 1970–2006

Kansanedustajat laativat vuosien 1970–2006 aikana 130 090 eduskuntaesitystä, joista kysymysten osuus oli 29 prosenttia. Aloitteiden vuosittainen keskimäärä oli 2435 (md=2224) ja kysymysten 988 (md=909). Lapsiasiaa koskevien esitysten keskimääräinen suhteellinen osuus kaikista eduskuntaesityksistä oli keskimäärin 6,6 prosenttia. Lapsiasiaesityksistä taloudellisten resurssien lisäämiseen tähtääviä esityksiä (RA, TAA, LTA) oli 41 prosenttia. Toiseksi eniten esitettiin erilaisiin toimenpiteisiin ryhtymistä koskevia esityksiä (TA, TPA, KA), joiden osuus oli vajaa neljännes. Kirjallisten kysymysten (KK) osuus oli viidesosa. Sekä suullisten kysymysten että lakialoitteiden osuus oli noin seitsemän prosentin luokkaa.

Vain pienet muutokset kaikkien eduskuntaesitysten ja lapsiasiaa koskevien esitysten välisessä prosentuaalisessa suhteessa kertovat siitä, että lapsiasiaesitysten kokonaismäärän ja esitystyyppien muutos noudattelee – pienine vivahteineen – suhteellisen säännönmukaisesti eduskuntaesitysten yleisiä trendejä. (Ks. kuvio 5.) Kaikkien eduskuntaesitysten määrässä ja esitystyyppien jakaumissa esiintyy merkittävää ajallista vaihtelua, jolla on vaikutuksensa myös siihen, että niin ikään lapsiasiaa koskevien eduskuntaesitysten määrä ja esitystyyppien jakauma ovat vaihdelleet eduskunnittain varsin laajasti vuosien 1970–2006 aikana.

Lähes puolet lapsiasiaa koskevista esityksistä oli suunnattu sosiaali- ja terveydenhuoltoon (47 %). Opetuksen ja kulttuurin (OPE) osuus oli 44 prosenttia sekä oikeuden ja yleisen järjestyksenpidon (OIK) yhdeksän prosenttia. Aloitteiden ja kysymysten välillä esiintyi tältä osin painotusero. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetuksen ja kulttuurin esityksistä pyöreästi neljännes oli kysymyksiä, oikeuden ja järjestyksenpidon kentille suunnatuista esityksistä peräti yli puolet. Kuvioista 6 ilmenevät hallinnan kentät ja toimenpiteiden kohteet yhdistävän summamuuttujan jaksoittaiset jakaumamuutokset. Niiden muutoksia käsitellään tarkemmin jaksojen yhteydessä.

Ydintemakokonaisuuden tarkoitus oli koko tutkimusajanjakson 'temaattisen ytimen' vangitseminen. Sisällytin teemakokonaisuuteen viisi lapsiasiaesityksissä eniten vuosina 1970–2006 esiintynyttä teemaa. Kiinnostukseni aiheena oli, onko koko tutkimusajanjakson määrällisesti merkittävimpien teemojen esiintymisessä havaittavissa muutoksia eri jaksoilla, ja jos, niin millaisia. Viisi ydintemakokonaisuuden muodostanutta teemaa olivat "perheen tulonsiirrot" (759 kpl), nuorten "opintoetuudet" (755), koulujen tai nuorisotoiminnan "toimitilat" (663), "perhe-etuudet ja perheiden palvelut" (524) sekä "päivähoito/varhaiskasvatus" (381). Teemoista perheen tulonsiirrot, perhe-etuudet ja perhepalvelut sekä päivähoito/varhaiskasvatus kuuluivat pääsääntöisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä toimitilat ja opintoetuudet opetuksen ja kulttuurin kentälle.

Ydintemojen suhteellinen muutos jaksoilla on esitetty liitekuviossa 1. Ajanjakson temaattinen ydin hajoaa ja ydintemojen osuus pienenee ajanjakson loppua

kohden tultaessa. Ydintemakokonaisuuden ja jaksojen hallitsevien teemakokonaisuuksien trendit ja suhteelliset osuudet ovat hyvin samansuuntaisia. Ydinteeoista nuorten ”opintoetuuksien” parantamista, ”perheen tulonsiirtojen” lisäämistä ja ”päivähoitoa” koskevat esitykset sisältyvät jokaisen jakson viiden eniten esillä olleen teeman joukkoon.

Tunnusomaisten teemojen tarkastelu täydentää kokonaiskuvaa. Liitekuviossa 2 on esitetty I, II ja IV jaksoille tunnusomaisten teemakokonaisuuksien suhteellinen muutos eri jaksoilla. Kuvio osoittaa jaksojen tunnusomaisista teemoista muodostetut summamuuttujat varsin osuviksi.¹⁷ Tämän ohella on tarpeen katsoa, mitä kuhunkin kokonaisuuteen tarkemmin sisältyy. Tässä yhteydessä on muistettava periaatteet, joilla yksittäinen teema on liitetty teemakokonaisuuteen. Periaatteina olivat, että 1) teema esiintyy vain ja ainoastaan kyseisen jakson aikana tai 2) teema esiintyy jakson aikana esityksissä merkitsevästi useammin kuin muiden jaksojen aikana. Taulukossa 1 on esitetty jaksoille tunnusomaisten teemojen analyysin päätuloksia. Taulukkoon on koottu yksittäisten teemojen jaksoittain toteutuneita ja odotettuja frekvenssejä, prosenttijakaumia ja merkitsevyysarvoja.¹⁸ Yksittäisten jaksojen tunnusomaisia teemoja esitellään jaksojen yhteydessä. Seuraavassa siirryn kuvaamaan neljää jaksoa ja niihin sijoittuvia muuttujien trendejä.

Sosiaalisen perhepolitiikan aika 1970–1978

1970-luvun alkuvuosina eduskuntaesitysten kokonaisvolyymi oli koko tutkimusajanjaksoon 1970–2006 nähden verrattain korkea. Vuoden 1970 eduskunnassa tehtiin vuosittain keskimäärin 3769 ja vuoden 1972 eduskunnassa 4044 eduskuntaesitystä. Vuosittain laadittujen eduskuntaesitysten volyymi alkoi laskea 1970-luvun puolessavälissä. Vuoden 1977 valtiopäivillä laadittiin enää vain 2200 eduskuntaesitystä. Lapsiasiaa koskevien esitysten kokonaismäärä muuttui samansuuntaisesti. Niiden vuosittainen keskimäärä oli suurimmillaan vuoden 1970 eduskunnassa ja laski vuosien 1972 ja 1975 eduskunnissa (kuvio 4). Lapsiasiaesitysten osuus eduskuntaesityksistä vaihteli vuositasolla 4–6 prosentin välillä (kuvio 5). Poikkeus tästä oli vuosi 1972, jolloin osuus oli vain kolme prosenttia.

Kaikkiin eduskuntaesityksiin verrattuna lapsiasiaesitysten esitystyyppien välinen jakauma oli hyvin samanlainen. Koko tutkimusjaksoon 1970–2006 nähden laki- ja toivomusaloitteiden suhteelliset osuudet olivat tunnusomaisen korkeita. Lakialoitteiden osuus oli 1970-luvun eduskunnissa säännönmukaisesti yli 10 prosenttia ja muun muassa vuoden 1972 eduskunnassa peräti 16 prosenttia. Toivomusaloitteiden suhteellinen osuus esityksistä oli suurimmillaan vuoden 1970 eduskunnassa (46 %) ja yksittäisistä valtiopäivistä 1970 (54 %). Raha-, laki- ja toivomusaloitteiden suhteelliset osuudet asettuivat keskimäärin samalle tasolle 1970-luvun eduskunnissa. (Kuvio 4.)

Lapsiasiaa koskevien kysymysten määrä ja suhteellinen osuus esityksistä oli

vähäinen vuosina 1970–78. Vuoden 1970 eduskunnassa kirjallisten kysymysten osuus lapsiasiaesityksistä oli vain kuusi ja suullisten kysymysten vajaa yhdeksän prosenttia. Esitysten valossa 1970-luvun tunnusomainen intressi liittyi kasvavaan pyrkimykseen edistää lapsiasiaa lainsäädännöllisin muutoksin (lakialoitteet) tai lisäämällä muita yleisiä toimenpiteitä (toivomusaloitteet). Painopiste oli eduskunnan tuotannollisessa tehtävässä, kysymysten kokonaismäärä ja suhteellinen osuus esityksistä oli pieni. Tähän näkymään on verrattain vaivatonta yhdistää hallinnan kentän ja toimenpiteiden kohteen tarkastelun tulokset (ks. kuvio 6), jotka osoittivat, että vuosina 1970–78 sosiaali- ja terveydenhuollon osuus esityksistä (60 %) oli suurin. Lapsiasiaesityksistä 42 prosenttia oli perheeseen suunnattuja sosiaali- ja terveydenhuollon esityksiä (SOS/Perhe). Kokonaisuutena 1970-luvun alkupuoli vaikuttaa tähänastisen tarkastelun perusteella sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvien intressien ajanjaksolta, jolloin intressi kiinnittyi perhepoliittisen ja -oikeudellisen lainsäädännön aikaansaamiseen ja muihin sitä tukeviin toimenpiteisiin.

Teemakokonaisuuksien tarkastelu tarkentaa edellä muodostunutta kuvaa. Vuodet 1970–78 olivat voimakkaasti koko tutkimusajanjakson temaattisen ytimen muodostamisen aikaa. Ydinteemojen osuus kaikista jaksolla laadituista esityksistä oli peräti 48 prosenttia, mikä on neljästä vertailusta jaksosta selvästi korkein (liitekuvio 1). Viisi mainitun jakson hallitsevaa teemaa olivat ”perhe-etuudet ja -palvelut” (17 % jakson esityksistä), ”perheen tulonsiirrot” (14 %), ”opintoetuudet” (9 %), päivähoito ja varhaiskasvatus (6 %), ”oikeudet ja osallisuus” (5 %). Hallitsevan teemakokonaisuuden osuus kaikista jaksolla laadittujen esitysten teemoista oli 52 prosenttia. Muilla jaksoilla vuosien 1970–78 hallitsevan teemakokonaisuuden osuus on tuntuvasti matalampi eli noin 30 prosentin molemmin puolin. Hallinnan kentän ja kohteen yhteydessä esitetyt päätelmät saavat siten tukea temaattisen tarkastelun valossa. Perhe-etuuksia ja -palveluita, perheen tulonsiirtoja sekä päivähoitoa ja varhaiskasvatusta koskevat esitykset olivat hallitsevia.

Vuosien 1970–78 hallitsevat teemat ovat merkittävässä määrin myös samaisen jakson tunnusomaisia teemoja (liitekuvio 2). Niistä vahvimpana, jaksolle tyypillisenä teemana näyttäytyvät ”perhe-etuudet ja -palvelut”. Tematiikan osuus on tällä jaksolla merkitsevästi suurempi kuin ”perheen tulonsiirtoja” (25 %) tai ”päivähoitoa ja varhaiskasvatusta” (24 %) koskevien esitysten, jotka puolestaan jakautuvat tasaisemmin kaikkien neljän jakson kesken. Teemojen alla laaditut esitykset olivat tyypillisimmillään raha-aloitteita eli pyrkivät perheen taloudellisten resurssien lisäämiseen. Tulonsiirtoja, etuuksia ja palveluita koskevien esitysten subventointien kohteena olivat perheet, joiden lapsilisiä, äidinpalkkaa ja muita vastaavia esitettiin lisäävän.¹⁹ ”Verotusta” koskevat esitykset kuuluvat samaan asiaryppäeseen, koska niiden keskiössä olivat lähinnä lapsiperheiden verotuksen keventämiseen liittyvät esitykset.²⁰ Päivähoidon osalta yleisin subventoinnin kohde oli ”muu”, mikä viittaa jaksolle tyypillisiin kunnallisen päivähoidon laajentamista koskeviin esityksiin.²¹ (Taulukko 1.)

Terveydenhuollon teemat liittyvät hammashoitoon, synnynnäisiin sairauksiin ja syntyvyyden sääntelyyn.²² Opetuksen ja kulttuurin kentän esityksissä näkyivät

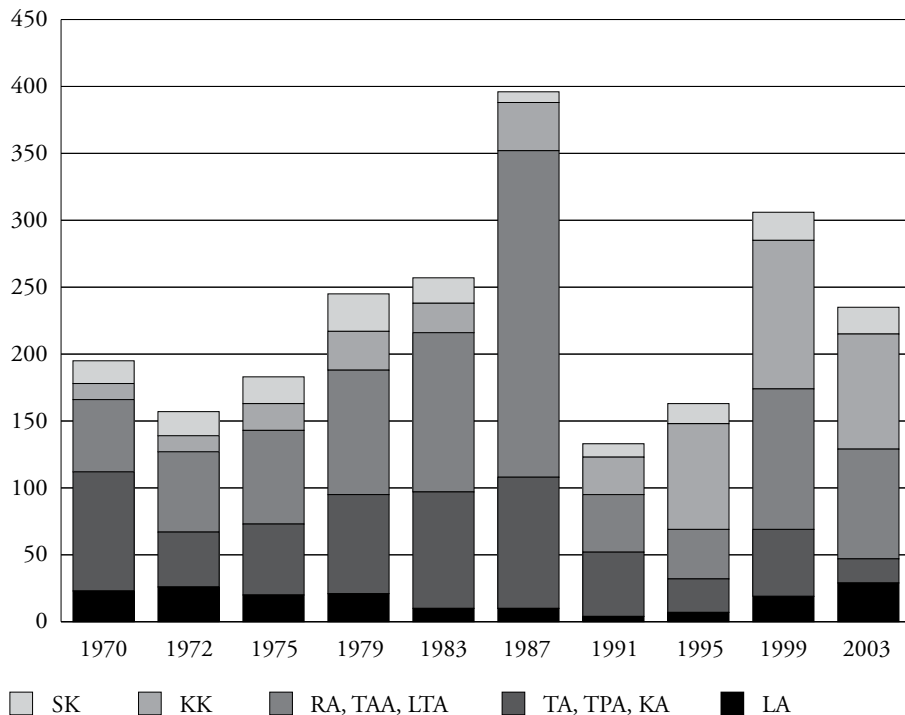
lainsäädännön säätäminen ja hallinnon perustaminen, jota käsittelevät esitykset liittyvät erityisesti 1970-luvun peruskoulu-uudistukseen.²³ Kunnallisen nuorisotyön perustamiseen ja laajentamiseen esitettiin myönnettävän lisärahoitusta.²⁴ Näitä teemoja koskevien esitysten määrä eroaa merkitsevästi vuosista 1995–2006, mutta ei vuosista 1979–90. Oikeuden ja järjestyksenpidon kentällä ”oikeuksia ja osallisuutta” koskevien esitysten 1970-luvun alun keskeinen teema oli avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellinen asema,²⁵ jota koskeva lainsäädäntö uudistettiin vuonna 1974. (Taulukko 1.)

Hyvinvointivaltion laajentumisen ja rakenteellisen sivistyspolitiikan aika 1979–1990

Vuosina 1979–90 eduskuntaesitysten määrä kasvoi voimakkaasti. Esitysten kokonaismäärä oli 1970-luvun alun aktiivisuuden jälkeen laskenut 2200:aan vuonna 1977. Määrä alkoi nousta tasaisen voimakkaasti tultaessa kohti 1980-luvun loppua niin, että vuonna 1990 laadittiin peräti jo 5835 eduskuntaesitystä. Esitystyyppien jakaumassa tapahtui uudelleenrakenteistuminen: lakialoitteiden määrä puolittui ja raha-aloitteet lisääntyivät voimakkaasti. 1980-luvun loppuvuosina eduskunnassa esitettyjen raha-aloitteiden vuosittaisvolyymi läheni 3600:aa. 1980-luvun viimeisinä vuosina myös suullisten ja kirjallisten kysymysten trendit alkoivat erkaantua toisistaan. Kun vuoden 1983 eduskunta laati vajaat 500 kirjallista ja suullista kysymystä nelivuotisen toimintansa aikana, vuoden 1987 eduskunta laati lähes 650 kirjallista kysymystä, mutta enää vain 200 suullista kysymystä omana kautenaan. Kysymystyyppien muutokset kuitenkin kompensoivat toisiaan ja kysymysten kokonaismäärä pysyi siten suhteellisen samana.

Lapsiasiaesitysten trendit noudattelivat eduskuntaesitysten 1970–80-luvun vaihteesta alkaneita kehityskulkuja (ks. kuvio 4). Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuva intressi alkoi lapsiasiaesitysten kokonaismäärällä mitattuna tasaisesti kasvaa 1970–80-lukujen vaihteesta lähtien. Vuosien 1979 ja 1983 eduskunnat erottuvat 1970-luvun alkupuolen eduskunnista esitysmäärältään selvästi.²⁶

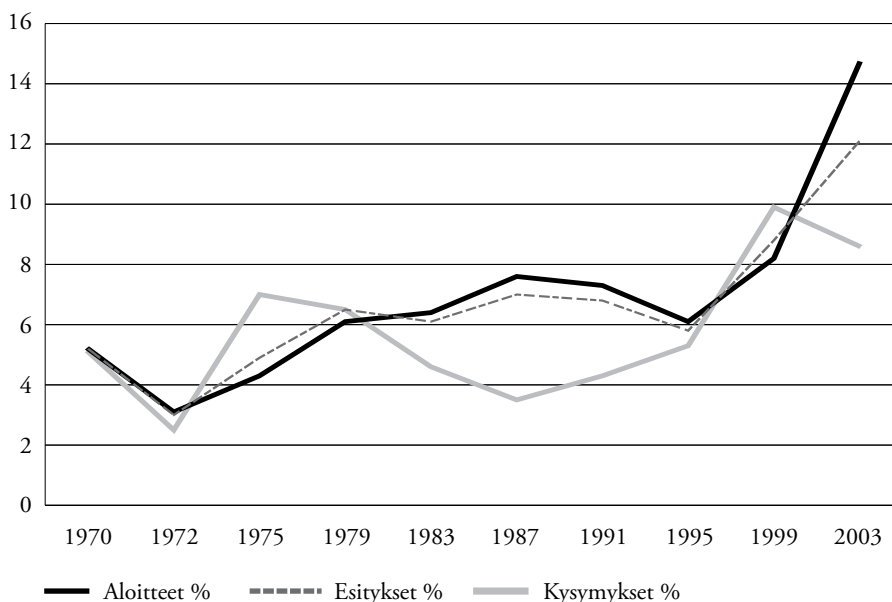
KUVIO 4. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten vuosittaiset keskiarvot ja esitystyyppit eduskunnittain 1970–2006.

Vuoden 1983 eduskunnassa lapsiasiaesitysten kokonaismäärä ylitti ensi kertaa tuhannen esityksen rajan. Esitykset lisääntyivät erityisen voimakkaasti 1980-luvun viimeisinä vuosina. Vuoden 1987 eduskunnassa lapsiasiaesityksiä tehtiin puolet enemmän kuin vuoden 1983 eduskunnassa eli kokonaisuudessaan 1578 esitystä vuotuisen keskiarvon ollessa 396. Intressin kasvu jatkui – pienin vuosittaisin vaihteluin – nousujohteisesti vuosiin 1989–1990. Huippuvuonna 1990 kansanedustajat laativat 437 lapsiasiaa koskevaa eduskuntaesitystä. Lapsiasiaa koskeva intressi kasvoi määrällisesti siten lähes 1970-luvun alusta vuoteen 1990.

Lapsiasiaan kohdistuvien esitysten suhteellinen osuus niin ikään kasvoi (kuvio 5). Osuus kasvoi suhteellisen tasaisesti vuoden 1987 eduskuntaan saakka, jossa osuus oli seitsemän prosenttia. Huippuvuonna 1988 esitysten osuus nousi 7,6 prosenttiin. Samoin kuin lapsiasiaesitysten kokonaismäärä, myös niiden osuus kaikista eduskuntaesityksistä kasvoi 1970-luvun alusta 1980-luvun loppuun tultaessa osoittaen lapsiasiaa koskevan intressin kasvua. Lapsiasiaa koskevien aloitteiden suhteellinen osuus kaikista eduskuntaaloitteista noudatteli melko tarkasti kokonaistrendiä, mutta vastaavien kysymysten osuus laski tasaisesti koko 1980-luvun ajan. Vuoden 1987 eduskunnassa lapsiasiaa koskevien kysymysten osuus kaikista eduskuntakysymyksistä oli vain 3,5 prosenttia.

KUVIO 5. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten, aloitteiden ja kysymysten suhteelliset osuudet kaikista eduskunnassa laadituista esityksistä, aloitteista ja kysymyksistä eduskunnittain 1970–2006.

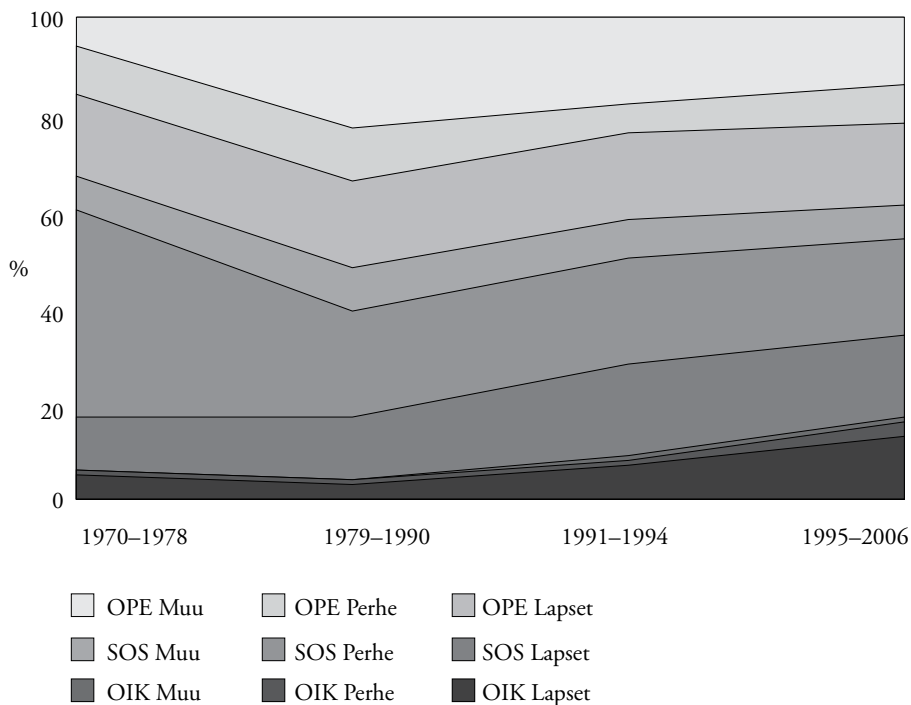
Lapsiasiaesitysten esitystyyppien jakaumassa tapahtui muutos, jossa raha-aloitteiden suhteellinen osuus kasvoi voimakkaasti (kuvi 4). Raha-aloitteiden suhteellinen osuus lapsiasiaesityksistä oli suurimmillaan vuonna 1989 (66 %). Raha-aloitteiden voimakas lisääntyminen merkitsi vastaavasti muiden esitystyyppien suhteellisten osuuksien kaventumista. Vuoden 1987 eduskunnassa lakialoitteiden osuus esityksistä oli enää kolme ja toivomusaloitteiden 26 prosenttia. Lapsiasiaa koskevien kysymysten määrä kasvoi jonkin verran, mutta niiden suhteellinen osuus esityksistä pysytteli edelleen matalana. Kaikkien eduskuntaesitysten tavoin kirjallisten ja suullisten kysymysten määrät ja trendit kulkivat aina 1980-luvun alkupuolelle samansuuntaisina, mutta alkoivat erota toisistaan välittömästi ennen 1980-luvun puoltaväliä. Muutos näkyy hyvin vuoden 1987 eduskunnassa, missä kirjallisten kysymysten osuus oli yhdeksän, mutta suullisten kysymysten enää vajaat kaksi prosenttia esityksistä. Eduskuntaesitysten ja lapsiasiaesitysten kokonaismäärän sekä raha-aloitteiden suhteellisen osuuden kasvun valossa 1980-luku, ja erityisesti sen loppuvuodet, olivat voimakas lapsiasiaa koskevan taloudellisen intressin ajanjakso.

1970-luvulla suurimman osuuden hallinnan kenttien ja kohteiden välisessä jakaumassa ottaneet esitykset, jotka oli suunnattu perheisiin tehtäviin interventioihin sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä, laskivat puoleen (kuvi 6). Vastaavasti ”muuhun” kuin suoranaisesti lapsiin ja nuoriin tai perheeseen suunnattujen ope-

tuksen ja kulttuurin sektorin esitysten (OPE/Muu) osuus kasvaa edellisten kanssa samansuuruisiksi. Vuosina 1979–90 opetus ja kulttuuri nousivat muutenkin keskeisimmäksi hallinnan kentäksi (52 %). Aiempiin havaintoihin yhdistettynä jakso näyttäytyy esitysten valossa lapsiasian opetus- ja kulttuuripoliittisen intressin kautena, jossa taloudellisten resurssien lisäämisen avulla uskottiin pystyttävän vaikuttamaan toiminnan mahdollistaviin yhteiskunnan rakenteisiin.

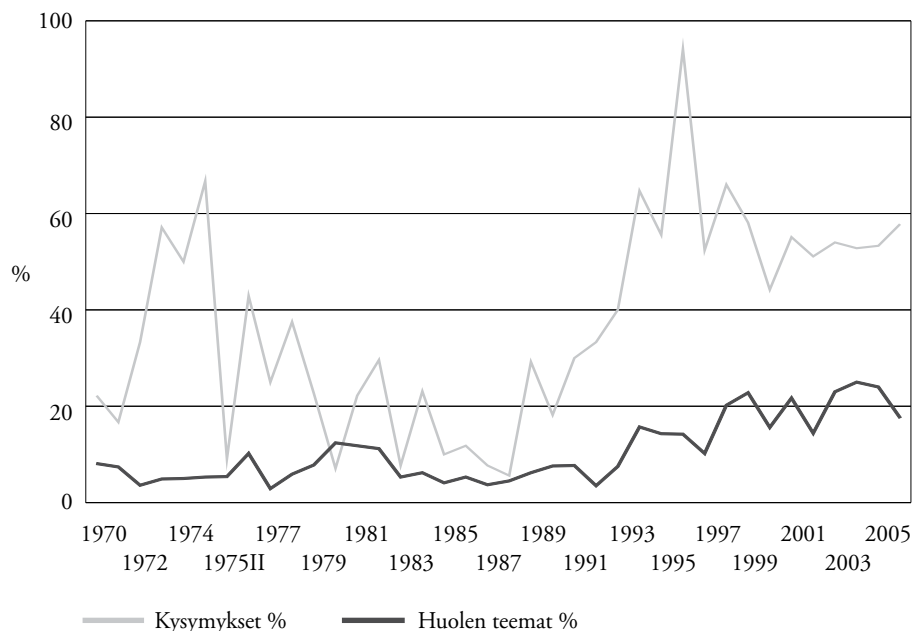
KUVIO 6. Lapsiasiaesityksistä ilmenevien hallinnan kenttien ja toimenpiteiden kohteiden väliset jakaumat neljällä jaksolla.

Näkemyistä tukevat myös teemakokonaisuuksien tarkastelut. Ydinteemojen osuus esitysten teemoista laski 42 prosenttiin (liitekuvio 1), vaikka pääosa vuosien 1970–78 hallitsevista teemoista pysyi myös vuosien 1979–90 viiden hallitsevan teeman joukossa. Ainoastaan ”oikeudet ja osallisuus” vaihtui ”toimitiloja” koskeviin esityksiin. Jakson hallitseviksi teemoiksi nousivat ”toimitilat” (11 %) ja ”opintoetuudet”, mikä tukee kenttä- ja kohdemuuttujien tarkastelun yhteydessä tehtyä päätelmää siirtymästä sosiaali- ja terveydenhuollosta kohti opetuksen ja kulttuurin kentälle osoitettuja esityksiä. Perheen tulonsiirtoja (10 %), perhe-etuuksia ja -palveluita (6 %) ja päivähoitoa (5 %) esitysten osuudet laskivat 1970-lukuun verrattuna. Ydinteemojen tavoin hallitsevien teemojen

osuus laadituista esityksistä oli 42 prosenttia, mikä on 10 prosenttia vuosien 1970–78 vastaavaa pienempi.

KUVIO 7. Huolen teemojen osuus (%) lapsiasiaesityksissä ja kysymysten osuus (%) huolen teemoja sisältävissä esityksissä valtiopäivittäin 1970–2006 (N=8521).

Tunnusomaisten teemojen tarkastelu vahvistaa edelleen käsitystä voimakkaasta kulttuuri- ja sivistyspoliittisten intressien ajanjaksosta (liitekuvio 2; taulukko 1). Opetusta ja koulumaailmaa koskevat esitykset käsitelivät nuorten opiskelijoiden ”asumismahdollisuuksien” parantamista ja ”toimitilojen” eli uusien koulujen rakentamista ja vanhojen korjaamista.²⁷ Lisäksi esitettiin ”koulun ja kodin yhteistyötä” edistävien järjestöjen, etnisiin ”vähemmistöihin” – erityisesti romaneihin – suuntautuvan, integroitumista edistävän opetuksen ja kouluissa toteutettavan ”rauhankasvatuksen” rahoituksen lisäämistä.²⁸ Raha-aloitteet koskevat myös ”erityiskoulujen” (mm. Steiner-koulu) valtionavun tason nostamista ja ”koululaiskuljetusten” maksuttomuutta. Koulujen opetussuunnitelmien ainekohtaisiin – erityisesti uskonnonopetuksen – oppisisältöihin ehdotettiin toivomusaloitteissa muutoksia.²⁹ Kulttuurin osalta esitykset koskivat nuorten ”kansainvälisen vaihdon” ja ”matkailun” edistämistä. Vuosina 1970–78 esitetyt kunnallisen nuorisotyön resursointipyrkimykset saivat rinnalleen poliittisesti sitoutuneiden varhaisnuorisojärjestöjen rahoituksen lisäämisesitykset, ja kunnallisella puolella rahoitusta esitettiin suunnattavaksi lasten ja nuorten taidetta edistävään toimintaan, kuten taidekouluihin.³⁰

Sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä näkyivät perheitä koskevan ”tutkimuksen” aikaansaamista ja YK:n lastenjärjestön Unicefin toimintaa tukevan rahoituksen lisäämistä koskevat esitykset.³¹ Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että nuorten työttömyyden ja työllisyyden teemat nousevat esiin, vaikka jakson aikana suomalaisten nuorten työllisyysluvut olivat parhaimmillaan.³² Kyseisiä tematiikkoja koskevat esitykset eivät juuri näy 1990-luvun alkuvuosina, jolloin työttömyysluvut kasvoivat nopeasti poikkeuksellisen korkeiksi. Esityksiä tehtiin tuolloin vain kuusi. On merkillepantavaa, että oikeuden ja järjestyksenpidon sektorilla ei esiinny lainkaan jaksolle tunnusomaisia teemoja.

Talouselämyksen, hämmennyksen ja neuvottomuuden aika 1991–1994

Vuosien 1990 ja 1995 välillä kaikkien eduskuntaesitysten kokonaismäärä putosi rajusti. Vuoden 1995 eduskuntaesitysten kokonaisvolyymi oli vain vajaan neljäsosan vuoden 1990 esityksistä. Esitystyypeistä vähentyivät voimakkaimmin talousarvioaloitteet (ent. raha-aloitteet), joiden määrä vuonna 1995 oli yli 85 prosenttia pienempi kuin vuonna 1990. Näinä vuosina eduskunta-aloitteiden kokonaisvolyymi laski samalle tasolle kuin eduskunnassa esitettyjen kysymysten.

Samansuuntainen muutos on nähtävissä lapsiasiaesitysten osalta, mutta muutos on kokonaisuutena voimakkaampi (kuvio 4). Vuonna 1991 aloittanut eduskunta laati nelivuotisen toimintansa aikana vain kolmanneksen esityksiä edelliseen eduskuntaan verrattuna. Niukin vuosi oli 1993, jolloin laadittiin ainoastaan 80 lapsiasiaa koskevaa esitystä. Vuonna 1995 esitysten volyyymi oli edelleen vain vajaa 19 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Voimakkaimmin vähentyivät talousarvioaloitteet, joiden määrä oli vuonna 1995 enää vain kuusi prosenttia vuoden 1990 tasosta. Samalla niiden suhteellinen osuus esitystyypeistä puolittui. Vastaavasti toivomusaloitteiden suhteellinen osuus kasvoi 11, kirjallisten kysymysten 13 ja suullisten kysymysten 6 prosenttia.

Vaikka lapsiasiaesitysten kokonaismäärä laski vuoden 1991 eduskunnassa tuntuvasti, niiden suhteellinen osuus eduskuntaesityksistä putosi vain pari kymmenystä ja oli koko eduskuntakaudella 6,8 prosenttia (kuvio 5). Tämä johtuu siitä, että vielä vuonna 1991 esityksiä tehtiin koko ajanjaksoon 1970–2006 nähden verrattain paljon, joskin selvästi vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vuosina 1992–94 lapsiasiaesitysten osuus eduskuntaesityksistä laski kokonaismäärän tavoin jo selvästi, aina 7,6 prosentista 4,7:ään. Vuoden 1995 eduskunnassa osuus laski edelliseen eduskuntaan nähden edelleen (5,6%), vaikka lapsiasiaesitysten kokonaismäärä lähtikin jo nousuun. Tämä puolestaan selittyy sillä, että vielä vuosina 1995 ja 1996 tehtyjen lapsiasiaesitysten määrät olivat vähäisiä verrattuna vuoteen 1991. Yksittäisistä esitystyypeistä lapsiasiaa koskevien raha-aloitteiden osuus kaikista raha-aloitteista puolittui tultaessa vuoteen 1993 (8,0->4,1%). Toivomusaloitteiden osuus laski 3,6 prosenttia vuosina 1990–1992 ja esimerkiksi vuonna 1992 kansanedustajat laativat vain yhden lapsiasiaa koskeneen

lakialoitteen. Kirjallisten kysymysten osuuden vuosittainen lasku oli suurimmillaan puolitoista prosenttia. Suullisten kysymysten osuus pysyi samana. Niiden osuus oli kuitenkin vuonna 1992 koko tutkimusjaksoon nähden ennätysmäisen alhainen (2,9 %). Tarkastelun perusteella voi väittää, että 1990-luvun alkuvuosina lapsiasiaa koskeva intressi romahti, ja se romahti keskimäärin dramaattisemmin kuin eduskuntaesitysten kokonaisvolyyymi.

Vuodet 1991–94 eivät merkitsevästi muuttaneet ydintemakokonaisuuden suhteellista osuutta (39 %) vuosiin 1979–90 verrattuna (liitekuvio 1). Jakson hallitseva teemakokonaisuus osoittaa edelleen jatkuvuuttaan: teemoista ainoastaan ”perhe-etuudet ja -palvelut” vaihtuivat ”asumiseen” (5 %). Teema ”opintoetuudet” (11 %) oli suhteellisesti jakson eniten esityksissä esiintyvä tematiikka, jota seurasivat ”perheen tulonsiirrot” (10 %), ”toimitilat” (8 %) ja päivähoito/varhaiskasvatus (7 %). Vuosien 1991–94 hallitsevan teemakokonaisuuden osuus kaikista laadittujen lapsiasiaesitysten tematiikoista oli 40 prosenttia, mikä on yhtä suuri kuin edellisellä jaksolla (liitekuvio 1). Vuosien 1991–94 hallitsevien teemojen osuus vuosien 1970–78 ja 1995–2006 esityskokonaisuuksissa asettuu hieman yli 30 prosenttiin.

TAULUKKO 1. Kolmen jakson lapsiasiaesitysten tunnusomaiset teemat.

Jakso	HA	Esitystyyppi	Kohde	Teema	%(1)	%(2)	f _e / f _o	χ ² (2)
1970-1978	OIK	TA	Lapset	Oikeudet ja osallisuus	5	33	47/84	46,89***
		TA	Lapset tai nuoret	Hammashoito	1	55	4/12	18,63***
	SOS	RA	Perhe	Perheen tulonsiirrot	14	25	164/219	38,33***
		RA	Perhe	Perhe-etuudet ja -palvelut	17	50	103/268	333,75***
		RA	Muu	Päivähoito ja varhaiskasvatus	6	24	76/100	8,37*
		RA	Lapset	Synnynnäiset sairaudet	2	28	22/33	4,90
		LA	Perhe	Syntyvyyden sääntely	2	44	16/38	42,80***
		TA	Perhe	Verotus	3	32	24/41	26,43***
	OPE	LA	Lähi-inst. (koulu)	Lainsääd. & hallinnon per.	3	30	25/41	18,97***
		Muu		Nuorisotyö	1	30	10/16	17,44**
1979-1990	SOS	TA	Perhe	Tutkimus	1	65	11/17	11,18*
		RA	Lapset	Unicef	0	100	7/16	17,94***
		RA	Nuoret	Työllisyys	1	58	28/38	7,13*
		RA	Nuoret	Työttömyys	1	75	24/43	29,27***
		RA	Muu	Yksinhuoltajat	1	60	32/44	11,40*
	OPE	RA	Nuoret	Asuminen	4	63	100/150	44,72***
		RA	Muu	Eryityskoulut	1	67	18/29	13,28**
		RA	Muu	Järjestöt ja yhdistykset	-	100	6/15	16,82***
		RA	Muu	Kansainv. vaihto & toiminta	1	78	15/28	35,58***
		RA	Lapset	Koululaiskuljetukset	1	59	26/36	11,70***
		RA	Perhe tai lähi-inst.	Koulun ja kodin yhteistyö	1	96	11/26	26,68***
		RA	Nuoret	Matkailu	-	94	7/15	14,72**
		TA	Lähi-inst. (koulu)	Oppisillöt	4	54	106/137	13,85**
		RA	Muu	Pol. lapsi- & nuorisjärjestöt	2	91	37/79	71,82***
		RA	Lähi-inst. (koulu)	Rauhankasvatus	-	76	9/16	10,44*
		RA	Lapset tai nuoret	Taide ja kulttuuri	3	71	67/113	29,90***
		RA	Muu	Toimitilat	11	59	292/407	151,02***
		RA	Muu	Vähemmistöt	2	57	60/81	22,03***
1995-2006	OIK	KK	Perhe	Adoptio	2	80	20/48	56,89***
		KK	Lapset	Lapsikaappaukset	1	100	6/17	27,10***
		KK	Lapset tai nuoret	Pornografia ja pedofilia	2	98	16/46	50,21***
		KK	Lapset tai nuoret	Rikos	3	52	54/85	40,29***
	SOS	RA	Muu	Esiopetus	1	71,7	18/38	62,89***
		RA	Lapset ja nuoret	Huumeet	3	62	44/82	62,57***
		RA	Perhe tai lähi-inst.	Lapsen kuolema	-	64	5/9	18,96***
		KK	Muu	Lastensuojelu	3	47	67/95	5,30
		KK	Lapset ja nuoret	Mielenterveys	4	83	42/105	93,20***
		KK	Perhe	Monikkoperheet	1	83	6/15	24,79***
		KK	Lapset tai nuoret	Perhepolitiikka ja väestö	1	43	11/16	9,54*
		KK	Lapset tai nuoret	Päihitteet	2	53	39/62	8,32*
		RA	Lapset tai nuoret	Syrjäytyminen	1	100	10/31	75,44***
		RA	Nuoret	Työtuvat & työpajat	1	69	15/31	33,03***
	RA	Nuoret	Yrittäjyys	1	67	15/31	31,96***	
	OPE	KK	Nuoret	Ammattikoulutus	1	78	16/38	65,03***
		RA	Lähi-inst. (koulu)	Homeongelmat	2	100	15/45	102,72***
		TA	Lähi-inst. (koulu)	Iltapäiväkerhot	2	100	14/41	28,47***
KK		Lähi-inst. (koulu)	Kontrolli, kuri & järj. pito	2	47	46/64	21,12***	

Vuodet 1991–94 on jätetty tunnusomaisten teemojen taulukosta pois kahdesta syystä. Jaksolla ei nouse laadullisesti tarkastellen esiin uudentyyppejä tematiikkoja, joita voisi hyvällä syyllä kutsua tunnusomaisiksi, puhumattakaan tilastollisesti merkitsevistä eroista suhteessa muihin jaksoihin. Historiallisten muodostelmien vertailussa vuodet 1991–94 näyttävät tähänastisen esitysaineiston läpikäymisen valossa transformaatiopisteenä, jossa erottuvat selvästi havaittavat temaattiset kokonaisuudet vuosien 1991–94 molemmin puolin. Jaksolle tunnusomainen esitysten vähäisyys ja tunnusomaisten teemojen puutteena ilmenevä profiilittomuus ilmaisevat enemmän ehkä hämmennystä ja neuvottomuutta itsenäiseksi hahmottuvan kokonaisuuden sijasta.

Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan aika 1995–2006

1990-luvun puolestavälistä lähtien voi eduskuntaesityksiä indikaattorina käyttäen väittää alkaneen uudenlaisen lapsiasiaa koskevan intressin jakson, mitataan sitä sitten esitysten kokonaismäärän, lapsiasiaesitysten suhteellisen osuuden tai esitystyyppi-jakauman muutoksella. Eduskuntaesitysten kokonaismäärä lähti tuolloin nousuun, mutta esimerkiksi vuosina 2003–2005 vuosivolyymi oli suunnilleen 1970-luvun lopun lukemissa. Eduskunta-aloitteet ja -kysymykset, joiden kokonaismäärät asettuivat 1990-luvun alkuvuosina suurin piirtein samalle tasolle, lisääntyivät 1990-luvun lopulla samassa trendissä. Taloudellisten resurssien käyttöä ilmentävä talousarvioaloitteiden trendi, joka on pysytellyt laman jälkeen selkeästi sitä edeltävää aikaa matalammalla, toteuttaa hyvin jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion teesiä. 1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku ovat esitystyyppien jakaumamuutosten valossa olleet painokkaasti hallitusta kontrolloivan politiikan aikaa.

1990-luvun puolenvälin jälkeen lapsiasiaesitysten kokonaismäärä lähti kasvuun (kuvio 4). Vuonna 1996 kansanedustajat laativat 120 ja vuonna 1997 jo 206 esitystä. Vuoden 1995 eduskunta laati keskimäärin 163 esitystä vuotta kohden. Vuonna 1999 aloittaneessa eduskunnassa esitysmäärä kaksinkertaistui edelliseen eduskuntaan verrattuna. Esityksiä tehtiin vuoden 1999 eduskunnassa kaikkiaan jo 1224 ja vuosittain keskimäärin 306. Määrä vastaa osapuilleen 1980-luvun puolenvälin tasoa. Vasta vuonna 1998, jolloin lapsiasiaesitysten osuus nousi yli seitsemän prosentin, kokonaismäärässä päästiin vuotta 1985 vastaavalle tasolle. Vuonna 1987 aloittaneen eduskunnan esitysmäärästä vuoden 1999 eduskunta jäi kuitenkin jälkeen noin neljänneksen. Vuoden 2003 eduskunnassa esitysten määrä laski jonkin verran ja asettui suurin piirtein vuoden 1979 eduskunnan tasolle.

1990-luvun puolenvälin jälkeinen aika erottuu omaksi periodikseen myös, jos ajanjaksoa tarkastellaan lapsiasiaesitysten suhteellisen osuuden valossa (kuvio 5). Lapsiasiaesitysten osuus kaikista esityksistä lähti nousuun vuonna 1995, jolloin se oli hieman vajaat kuusi prosenttia. Osuus nousi tasaisesti tultaessa 2000-luvun alkuun

ja vuonna 2001 se oli jo yli 10 prosenttia. Lapsiasiaa koskevien toimeenpano- ja lakialoitteiden suhteelliset osuudet kasvoivat erityisesti vuoden 1999 eduskunnassa. Kysymysten lisääntyminen, joka selitti eduskuntaesitysten kokonaismääränkin kasvua 2000-luvun vaihteessa molemmiin puolin, näkyi myös lapsiasiaesityksissä, mutta muutos oli niiden osalta jyrkempi. 2000-luvun vaihteessa lapsiasiaa koskevien kysymysten osuus oli jo lähes 10 prosenttia kaikista eduskunnassa esitetyistä kysymyksistä. 1990-luvun alun romahduksen jälkeen voidaan siten havaita 1990-luvun lopulla lapsiasiaa koskevan intressin voimakas kasvu 1990-luvun lopulta lähtien, joka tasaantui 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puoleenväliin tultaessa.

1990-luvun alussa alkanut lapsiasiaa koskevan esitystyyppijakauman uudelleenrakenteistuminen jatkui 1990-luvun loppupuolella (kuvio 4). 1990-luvun puolenvälin jälkeinen kokonaisvolyymin kasvu selittyi 1970- ja 1980-lukuihin verrattuna kysymysten lisääntymisellä. Erityisesti kirjallisten kysymysten määrä kasvoi voimakkaasti. Kaikkien esitystyyppien määrät lisääntyivät, mutta talousarvioaloitteiden kokonaismäärä pysytteli nyt 1970–80-luvun vaihteen tasolla. Niiden osuus esitystyypeistä asettui 30 prosentin tuntumaan. Toivomusaloitteiden osuus laski 1990-luvun lopulla. Vuoden 1999 eduskunnassa toivomusaloitteiden osuus oli enää 15 prosenttia ja vuoden 2003 eduskunnassa kahdeksan prosenttia. Sen sijaan lakialoitteiden määrä ja suhteellinen osuus kasvoivat mainituissa eduskunnissa. Kysymysten osuus esityksistä alkoi kasvaa voimakkaasti ja asettui pian samalle tasolle kuin aloitteidenkin. Käännöksi tapahtui vuonna 1992, jolloin kysymysten osuus oli ensi kertaa aloitteiden osuutta korkeampi. Erityisesti kirjallisten kysymysten määrä lisääntyi ja osuus kasvoi. Kun lapsiasiaa koskevien kirjallisten kysymysten osuus oli esimerkiksi vuoden 1970 eduskunnassa vain kuusi prosenttia, vuoden 1995 eduskunnassa osuus oli peräti 49 prosenttia sekä vuosien 1999 ja 2003 eduskunnissakin vielä 36 prosenttia lapsiasiaa koskevista esityksistä. Vuoden 1991 eduskuntaankin verrattuna kirjallisten kysymysten kokonaismäärä oli vuoden 1999 eduskunnassa nelinkertainen. Kun 1970-luvun eduskunnassa esitysten kasvu selittyi kaikkien aloitetyyppien yhtäläisellä lisääntymisellä ja 1980-luvun eduskunnassa raha-aloitteiden lisääntymisellä, 1990-luvun lopulla alkanut esitysten kokonaiskasvu selittyi aloitteiden ja kysymysten yhtäaikaisella lisääntymisellä. Vuoden 2003 eduskunnassa kokonaismäärän kasvu kuitenkin taittui.

1990-luvun puolenvälin jälkeen hallinnan kenttien ja kohteiden jakaumat muuttuivat siten, että kenttien väliset erot tasoittuivat (kuvio 6). Sosiaali- ja terveydenhuollon kentän osuus oli 45 prosenttia sekä opetuksen ja kulttuurin 39 prosenttia. Oikeuden ja yleisen järjestyksenpidon kentän osuus kasvoi lähes nelinkertaiseksi verrattuna lamaa edeltävään jaksoon ja oli nyt yli 16 prosenttia. Lapsiin ja nuoriin kohdistetut oikeuden ja järjestyksenpidon esitykset (OIK/Lapset) kasvoivat selvästi. Vuosina 1979–90 niiden osuus esityksistä oli kolme prosenttia, mutta 1990-luvun puolenvälin jälkeisellä jaksolla edellistä kymmenisen prosenttia suurempi. Jakaumamuutokset antavat siten tukea hypoteesille, jonka mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja sivistyspolitiikan kentiltä on siirrytty kohti oikeuden ja järjestyksenpidon kentälle suuntautuvaa lapsiasiaintressiä. Tätä ei kuitenkaan tule ymmärtää yksisilmäisesti

esimerkiksi merkkinä ankaroituvasta politiikkapyrkimyksistä. Kysymys saattaa olla 1990-luvulla alkaneesta lapsiasian oikeudellistumisesta, jossa lapsuuden elämänpiiriä ja lapsuuden ilmiöitä jäsenetään yhä useammin juridisten käsitteiden, asemointien ja diskurssien avulla (ks. Mutka 1998, 102–103; Sinko 2004). Saman muutostrendin toinen sävy on siirtymä, jossa perheeseen ja ”muuhun” kohdennetuista toimenpiteistä suuntauduttiin kohti lapsiin ja nuoriin kohdennettuja intressejä. Lasten ja nuorten erottaminen perheyksiköstä saattaa heijastella oikeudellista diskurssia, jossa lapset ja nuoret ymmärretään aiempaa selvemmin oikeudellisina subjekteina ja yksilöinä, mutta toisaalta myös indikaattorina, jossa toimenpiteet ovat entistä kohdennettumpia ja vastuut aiempaa hienojakoisemmin osoitettuja.

Ydintemakokonaisuuden tarkastelu osoitti, että 1990-luvun puolenvälin jälkeinen jakso erottuu edellisistä jaksoilla matalalla 34 prosentin osuudellaan (liitekuvio 1). Hallitseva teemakokonaisuus osoittaa pysyvyyttään. Edelliseen jaksoon verrattuna vain ”asuminen” putoaa viiden eniten esityksissä esille nostetun tematiikan joukosta pois. Jos tarkastelu olisi rajattu vuoteen 2002, ”asumisen” olisi korvannut ”rikos”. Jatkettaessa tarkastelua vuoden 2006 loppuun ”mielenterveysongelmat” syrjäyttävät ”rikoksen” hallitsevasta teemakokonaisuudesta. Suhteellisesti eniten esityksiä tehtiin teemoista ”toimitilat” (10 %), ”opintoetudet” (9 %), ”perheen tulonsiirrot” (8 %), ”päivähoito/varhaiskasvatus” (5 %) ja ”mielenterveysongelmat” (3 %). Jakson hallitsevan teemakokonaisuuden suhteellinen osuus kaikista lapsiasiaesityksistä on 35 prosenttia, mikä on selvästi pienempi kuin edellisten jaksojen hallitsevien teemakokonaisuuksien osuus.

1990-luvun puolenvälin jälkeiselle ajalle tunnusomainen piirre on kansainvälistyminen oikeuden ja järjestyksenpidon kentällä (liitekuvio 2; taulukko 1). Tunnusomaisiksi tematiikoiksi nousivat ”adoptiota”, ”lapsikaappauksia” ja ”pornografiaa/pedofiliaa” koskevat kansainvälisoikeudelliset kysymykset.³³ Lasten ja nuorten ”rikoksia” koskevat esitykset osoittivat lisääntymistään jo 1990-luvun alkuvuosina, mutta 1990-luvun puolenvälin jälkeen rikosteema erottuu tunnusomaiseksi ja kuten aiemmin todettu, lähes hallitsevaksi piirteeksi. Esityksissä puhutaan ”sovittelutoiminnan kehittämisestä”, ”rikosvastuun ikärajan laskemisesta” tai ”poistamisesta” ja ikärajaa vanhempien ”nuorten rangaistusten koventamisesta”.³⁴ Sosiaali- ja terveydenhuollon esitykset koskevat tunnusomaisesti nuorten ”syrjäytymistä”, ”huumeiden” ja muiden ”pähteiden” käyttöä sekä ”mielenterveysongelmia”.³⁵ Nuorten ”työllisyys/työttömyys”-kysymysten sijaan puhutaan nuorten ”yrittäjyydestä” ja ”työpajatoiminnan” lisäämisestä.³⁶ ”Lastensuojelua” koskevat esitykset, joita esiintyy kaikilla jaksoilla, lisääntyivät 1990-luvun puolenvälin jälkeen selvästi.³⁷ Myös ”esiopetusta”, ”monikkoperheitä” ja perhettä koskettavaa ”lapsen kuolemaa” koskevat teemat ovat jaksolle ominaisia sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakentälle suunnatuissa esityksissä.³⁸ Opetuksen ja kulttuurin aloilla esitykset kiinnittyivät koulujen ”homeongelmiin” ja koulujen ”järjestyksenpidon” ongelmiin, yhtenä niistä ”koulukiusaamiseen”.³⁹ Lisäksi esitettiin nuorten ”ammattikoulutuksen” kehittämistä ja ”iltapäiväkerhotoiminnan” laajentamista organisoimaan koululaisten koulupäivän jälkeistä aikaa.⁴⁰

Lapsia ja nuoria koskevan huolen ja pelon kasvu 1990-luvulta lähtien

Luvun lopuksi käsittelen muutosta sellaisissa lapsiasiaa koskevien esitysten tematiikoissa, jotka ilmentävät lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan toleranssin muutoksia. Näihin teemoihin luen kuuluviksi huumeita ja päihteitä, pornografiaa ja pedofiliaa, rikollisuutta, mielenterveysongelmia sekä kuria ja järjestyksenpitoa (esim. koulukiusaaminen) käsittelevät esitykset. Nimitän niitä yhteisesti huolen ja pelon teemoiksi. Muodostin teemoista summamuuttujan, jota tarkastelen seuraavassa huolen teemakokonaisuutena.

Huolen teemojen vuosikohtainen osuus lapsiasiaa koskevien esitysten teemoista oli tutkimusajanjaksolla 1970–2006 keskimäärin 10,8 prosenttia. Kuviossa 7 on esitetty huolen teemojen osuuden vuosittaiset vaihtelut. 1970-luvulla niiden vuosittaisessa muutostrendissä oli voimakasta vuosittaista vaihtelua. Vuosien 1970–78 aikana huolen teemojen vuosittainen keskiarvo oli alle kuuden prosentin. Tasaisesta jaksosta erottuu vuosi 1976 sikäli, että tuolloin teemojen osuus esityksissä nousi yli 10 prosentin, samoin kuin seuraavallakin jaksolla vuosina 1979–1981. Tämän jälkeen huolen teemojen osuus laski ja pysytteli koko 1980-luvun matalana. Osuus oli tuolloin alle seitsemän prosentin. Huolen teemaa käsittelevien esitysten kokonaismäärä alkoi kasvaa vuonna 1991 aloittaneessa eduskunnassa. Vuosittaisessa tarkastelussa voimakkain käänne paikantuu vuosien 1993 ja 1994 välille, jolloin huolen teemojen määrä esityksissä selvästi lisääntyi ja niiden osuus lapsiasiaa koskevien esitysten tematiikoissa kaksinkertaistui.

1990-luvun puolestavälisestä huolen teemojen osuus lapsiasiaa koskevissa esityksissä kasvoi vuoden 1991 eduskuntaan verrattuna kaksinkertaiseksi ja suhteessa vuoden 1987 eduskuntaan kolminkertaiseksi. Vuoden 1995 eduskunnasta lähtien huolen teemojen osuus on kasvanut edelleen. Jos vuoden 1995 eduskunnassa niiden osuus oli 15 prosenttia, vuoden 1999 eduskunnassa osuus oli jo 19 ja 2003 eduskunnassa 22 prosenttia. Vuosittaisessa tarkastelussa merkittävin muutos tapahtui vuosien 1997 ja 1998 välillä, jolloin osuus nousi 10:stä 20:een prosenttiin. Vuosina 2003–2005 huolen teemojen osuus lapsiasiaesitysten teemoista oli noin neljännes. Toisin sanoen neljäsosa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeneista esityksistä käsitteli huumeita, päihteitä, mielenterveysongelmia, kuria ja järjestyksenpitoa, pedofiliaa ja pornografiaa, rikoksia tai lastensuojelua. Myös jaksottaisessa tarkastelussa 1990-luvun lopulta alkava jakso on omaa luokkaansa. Jos huolen teemojen osuus vuosina 1970–78 oli vajaat kuusi prosenttia, vuosina 1979–90 vajaat seitsemän ja 1991–94 vajaat yhdeksän prosenttia, vuosina 1995–2006 osuus oli yli 19 prosenttia.

Huolen teemakokonaisuuden tarkastelu eduskunnan tuotannollisten ja kontrolloivien tehtävien valossa osoitti, että niillä ”laukominen” liittyy selvemmin eduskunnan kontrolloivaan tehtävään. Kysymysten osuus tehdyistä lapsiasiaa koskeneista esityksistä oli 26 prosenttia koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006, mutta huolen teemoja koskevista esityksistä peräti 43 prosenttia. Huolen teemoja koskevien kysymysten osuudessa on ollut voimakkaita vuosittaisia vaihteluita. Suh-

teessa riskipolitiikkateesiin kuvio 7 osoittaa, että eduskunnassa kehittyi 1990-luvun alkuvuosista lähtien voimakas huolen teemoihin kytkeytyvä hallitusta kontrolloiva reaktio, joka huipentui 1995 eduskunnassa, ja erityisesti vuonna 1996, jolloin huolen teemoja koskevien kysymysten osuus kaikista huolen teemoja koskeneista esityksistä nousi peräti 94 prosenttiin. Tätä seuranneina vuosina huolen teemoja koskevien kysymysten osuus on jäänyt pysyvästi korkeaksi, mikä heijastanee aiempaa ”repivämpää” huolen teemoilla politikointia. Toisaalta 2000-luvun puolessavälissä on ollut havaittavissa jo pientä siirtymää lamavuosien jälkeisestä kontrolloivasta huolireaktiosta kohti tuotannollista.

Yhteenvetona voi todeta, että huolen ja pelon teemoja käsittelevien eduskuntaesitysten osuus lapsiasiaa koskevista eduskuntaesityksistä oli 1970- ja 1980-luvuilla yleisesti ottaen matala. Lapsia koskeva huoli, nuoriin kohdistuva pelko ja lapsiperheiden tilannetta koskeva ahdistus alkoi lisääntyä vuodesta 1994 lähtien, ja se on sitä seuranneen runsaan 10 vuoden ajan kasvanut todella voimakkaasti. Huolen, pelon ja paniikin teemojen esille nostaminen liittyy useammin eduskunnan hallitusta kontrolloivaan kuin tuotannolliseen tehtävään. Tässä voidaan kuitenkin nähdä ajallista vaihtelua. 1990-luvun loppupuoli oli poikkeuksellisen matalan toleranssin ja voimakkaasti hallitusta kontrolloivan intressin ajanjakso. 2000-luvun puoleenväliin tultaessa kaikkein kärjekkäin hallitusta kritisoiva politikoinnin tapa osoitti lievää laantumista. Eduskunnan tuotannollista tehtävää kuvastavia pyrkiämyksiä viedä huolen ja pelon johdattamia tematiikkoja lainsäädännölliselle tasolle eduskunta-aloitteiden muodossa alkoi esiintyä lisääntyvässä määrin. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva huoli, pelko ja paniikki olivat siten tulleet jäädäkseen.

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutos eduskuntaesitysten valossa

Olen analysoinut tässä luvussa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksia eduskuntaesitysten valossa viimeisten runsaan 35 vuoden aikana. Tarkastelu osoittaa 1990-luvun alkuvuosien olleen ilmapiirimuutoksessa merkittävä vedenjakaja ja käännekohta, joka erottaa toisistaan vähintäänkin kaksi, jopa kolme lapsiasiaan kohdistuvan intressin laadullisesti erilaista kasvukautta. Eduskuntaesitysten määrien, esitystyyppien, hallinnan kenttien, toimenpiteiden kohteiden ja yksittäisten teemojen valossa on perusteltua puhua varsin selkeästi toisistaan erottuvista ajanjaksoista, jotka tuottavat diskursiivista todellisuuttaan, rakentavat tunnusomaista kysymyksenasetteluaan, herkistyvät tietynlaatuisille tematiikoille ja toteuttavat toimintarationaliteettejaan esittämällä mahdollisuuksien alueen, ja samalla anakronistiseen tapaan sulkevat muut kuin sen omaan sisäiseen

rationaliteettiin soveltuvat ajatukset, diskurssit ja tematiikat pois mahdolltomina tai järjenvastaisina. Luvussa esitetyt keskeisimmät muutostrendit, rakentuneet periodisoinnit ja periodien tunnusomaiset piirteet on esitetty taulukossa 2.

Vuodet 1970–1990 olivat kokonaisuutena tarkastellen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan intressin tasainen kasvukausi, jolloin esitysten kokonaismäärä kasvoi ja niiden osuus kaikista eduskuntaesityksistä laajentui. Olen jakanut 1990-luvun alkuvuosia edeltävän ajanjakson kahteen jaksoon. Niistä ensimmäinen jakso sijoittui vuosiin 1970–78. Eduskuntaesitysten näkökulmasta sitä voi kutsua *hyvinvointipolitiikan perustamisen ja sosiaalisen perhepolitiikan ajaksi* (1970–1978). Nimitys seuraa siitä, että laki- ja toivomusalitteet olivat tuolloin esitystyyppien jakaumassa suhteellisesti korkeimmillaan ja sosiaali- ja terveydenhuollon kentälle tehdyt esitykset, jotka oli kohdennettu perheeseen, olivat ajanjaksolle tyypillisiä. Niissä pyrittiin lapsiperheiden tulonsiirtojen lisäämiseen, palveluiden parantamiseen, verotuksen keventämiseen ja halpakorkoisten kodinperustamislainojen myöntämiseen. Jaksoon sijoituivat myös peruskoulu-uudistus, kunnallisen päivähoidon laajentaminen ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellista asemaa koskevan lainsäädännön uudistaminen. Verrattuna muihin jaksoihin lapsiasiaan kohdistunut intressi ei ollut kokonaisuutena kovin suurta, mistä kertoo lapsiasiaesitysten varsin matala osuus (4 %) kaikista eduskuntaesityksistä. Kysymysten vähäinen määrä kertoo, ettei eduskunta pyrkinyt tekemään lapsiasiaa sen ja hallituksen välistä kiistakapulaa 1970-luvun alkuvuosina.

1970-luvun lopulta alkoi toinen omaksi erilliseksi kokonaisuudekseen hahmottuva lapsiasiaan kohdistuvan intressin kasvun ajanjakso, jota on perusteltua kutsua *hyvinvointipolitiikan laajentamisen ja rakenteellisen sivistyspolitiikan ajaksi* (1979–1990). Jaksolle oli tunnusomaista taloudellisten resurssien lisäämiseen pyrkineiden raha-aloitteiden nopea ja voimakas kasvu sekä sellaiset opetuksen ja kulttuurin kentälle tehdyt esitykset, jotka oli kohdistettu muihin kohteisiin kuin suoranaisesti ”lapsiin ja nuoriin” tai ”perheisiin”. Tyypillisiä tällaisia esitystematiikkoja olivat koulujen ja nuorisotilojen rakentaminen ja peruskorjaaminen. 1980-luvulle pääasiallisesti sijoittuvaan jaksoon kuului lisäksi sellaisia ajan mentaliteettia ilmentäviä teemoja kuin lastenjärjestö Unicefin, poliittisesti sitoutuneiden lapsi- ja nuorisjärjestöjen, erityiskoulujen (esim. Steiner-koulut) sekä lasten ja nuorten taidetta edistävän rahoituksen lisääminen. Sivistyspoliittisiin tavoitteisiin kuuluivat muun muassa nuorten kansainvälisen vaihdon, matkailun, vähemmistöjen yhteiskuntaan integroitumisen ja rauhankasvatuksen edistäminen. Kokonaisuutena rakenteellisen sivistyspolitiikan vuodet olivat tasaisesti kasvavan lapsiasiaa koskevan intressin jakso, josta kertoo lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten sosiaalisen perhepolitiikan vuosia korkeampi osuus. Kysymysten osuus pysytteli myös tämän jakson aikana matalana.

TAULUKKO 2. Neljä lapsiasiaa koskevan intressin ajanjaksoa.

	Hyvinvointipolitiikan perustamisen ja sosiaalisen perhepolitiikan aika 1970–1978	Hyvinvointipolitiikan laajentamisen ja rakenteellisen sivistyspolitiikan aika 1979–1990	Talouselämyksen, hämmennyksen ja neuvottomuuden aika 1991–1994	Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpito-politiikan aika 1995–2006
Jakson esityksille tyypillisiä piirteitä	Laki- ja toivomusaloitteiden korkea suhteellinen osuus; lapsialoitteita 4 %	Talousarvioaloitteiden korkea suhteellinen osuus; kirjallisten ja suullisten kysymysten trendien eriytyminen 1987–; lapsialoitteita 7,6 %	Kaikkien pyyde- muotojen nopea vähentyminen ja vähäisyys; lapsialoitteita 4,1 %	Kirjallisten kysymysten määrän voimakas lisääntyminen Lapsialoitteita 10 %
Lapsiasialoitteet	Laki-, toivomus- ja talousarvioaloitteiden määrät samalla tasolla	Talousarvioaloitteiden voimakas lisääntyminen	Kaikkien pyyde- muotojen nopea vähentyminen ja vähäisyys koko ajanjakson	Aloitteiden ja kysymysten yhtäaikaista voimakasta kasvua; laki- ja talousarvioaloitteiden määrän kasvu
Lapsiasiakysymykset	Määrä vähäinen, suullisten ja kirjallisten kysymysten yhteinen trendi	Määrä vähäinen, suullisten ja kirjallisten kysymysten yhteinen trendi	Määrä huomattavan vähäinen, suullisten ja kirjallisten kysymysten yhteinen trendi	Määrä voimakkaasti nouseva, suullisten ja kirjallisten kysymysten yhteinen trendi
Hallinnan kenttä	Sosiaali- ja terveys	Opetus- ja kulttuuri	Ei erityisiä painotuksia	Oikeus ja järjestyksenpito
Kohde	Perhe	Muu, rakenne	Ei erityistä kohdetta	Lapset ja nuoret
Teemat Hallitsevat:	- Perhe-etuudet/ palvelut, perheen tulonsiirrot, opintoetuudet	- Toimitilat, opintoetuudet, perheen tulonsiirrot	- Opintoetuudet, perheen tulonsiirrot, toimitilat	- Toimitilat, opintoetuudet, perheen tulonsiirrot
Tunnusomaiset:	- Perhe-etuudet/ palvelut - Syntyvyyden sääntely - Oikeudet ja osallisuus	- Asuminen - Taide ja kulttuuri - Vähemmistöt - Poliittiset nuorisjärjestöt - Pitkäaikais-sairaudet - Verotus - Yksinhuoltajat - Nuorisotyö - Matkailu - Rauhankasvatus - Unicef	- Pornografia/ pedofilia - Säästöt ja toiminnan turvaaminen - Videot, tietokoneet ym. - Liikenne ja liikkuminen - Yksityistäminen	- Huumeet - Rikos - Oikeudet ja osallisuus - Mielenterveys - Kontrolli & kuri - Lastensuojelu - Yrittäjyys - Työpajat - Väkipolitiikka - Monikkoperheet - Pornografia/ pedofilia

1970- ja 1980-lukujen lapsiasiaa koskevan intressin tasaisen kasvun kausi huipentui 1980-luvun loppuvuosiin, jolloin eduskunnan tuotannollista tehtävää toteuttavien raha-aloitteiden määrä oli hyvin korkea. Lapsiasiaa koskevan intressin tasainen ja 1980-luvun lopussa voimistunut kasvukausi, jolla pyrittiin lapsiväestön, nuorison ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisäämiseen ja sivistyksen kasvattamiseen, katkesi kuin veitsellä leikaten 1990-luvun alussa. Laman aallonpohjassa, jota periodisoinnissani kuvaa vuonna 1991 aloittaneen eduskunnan toimikausi, koettiin kaikkien esitystyyppien nopea ja voimakas vähentyminen. Intressin kasvukausi päättyi rajua esitysmäärän vähentymiseen, romahdukseen, jossa esimerkiksi 1980-luvun lopulle tyypilliset taloudellisten resurssien lisäämistä koskevat aloitteet vähentyivät viidessä vuodessa 85 prosenttia. Vielä vuonna 1995 lapsiasiaa koskevia esityksiä tehtiin vain neljäsosa siitä, mitä laadittiin vuonna 1990. Muutos kuvastaa 1990-luvun alun nopeaa yhteiskunnallista muutosta, talouslaman ja sitä hallitsemaan pyrkineen valtiollisen politiikan ehdollistamaa hämmennystä ja neuvottomuutta, jossa valtion ekspansiivinen rationaliteetti kyseenalaistettiin, mitä puolestaan esitysten ja erityisesti raha-aloitteiden määrän dramaattinen romahdus ilmensi. Raju muutos on nähtävissä yleisestä eduskuntaesitysten määrien ja esitystyyppien jakauman muutoksesta, mutta lapsiasiaa koskevan intressin muutoksella oli myös omintakeinen piirteensä. Lapsiasian voi esitysten määrän romahduksen, mutta erityisesti lapsiasiaesitysten suhteellisen osuuden puolittumisen valossa väittää jääneen pahasti muiden eduskunnassa käsiteltyjen asioiden jalkoihin. Lamavuosille oli tunnusomaista, etteivät ne juurikaan synnyttäneet tematiikkojensa puolesta uusia keskustelunaiheita, vaikkakin ensimmäiset videoita ja pedofiliaa koskevat esitykset tehtiin. Mielenkiintoinen yksityiskohta on sekin, joskin hämmennyksen ja neuvottomuuden ilmapiirissä ymmärrettävää, että rakenteellisen sivistyspolitiikan jakson nuorten työllisyydestä ja työttömyydestä huolta kantaneiden esitysten osuus oli lamavuosiin sijoittunutta joukkotyöttömyyden aikaa selvästi korkeampi.

1990-luvun puolenvälin tienoilla alkoi muotoutua uusi lapsiasiaa koskevan intressin kasvukausi, jonka voi perustellusti väittää jatkuneen 2000-luvun puoleenväliin. Verrattuna lamaa edeltäneeseen kasvukauteen vuosille 1995–2006 sijoittuva intressi on ollut laadultaan huomattavan erilainen. Esitysten absoluuttisia määriä tarkasteltaessa 1990-luvun puolenvälin jälkeinen kasvukausi jää selvästi jälkeen 1980-luvun lopun vastaavasta. Tämä selittyy ennen kaikkea sillä, että talousarvioaloitteiden määrä romahti lamavuosina ja eduskunta on sen jälkeen sopeutunut julkisen sektorin jälkiekspansiiviseen rationaliteettiin. Lapsiasiaa koskevien taloudellisten resurssien lisäämistä käsittelevien esitysten taso oli 2000-luvun puolessavälissäkin vain 1980-luvun alun tasolla. Esitystyyppien jakauma on lisäksi muuttanut muotoaan niin, että lamavuosina aloitteiden tasolle asettuneiden kysymysten määrä on lisääntynyt voimakkaasti ja noussut aloitteiden kanssa samassa trendissä. Muutos kuvastaa, ei vain lapsiasiaa koskevan politiikan luonteen muutosta, vaan yleisempää trendiä, jossa eduskunnan hallituspolitiikkaa kontrolloiva tehtävä korostuu. Lapsiasiakin on siten 1990-luvun lopulta lähtien noussut aiempaa selvemmin eduskunnassa poliittiseksi kysymykseksi ja hallituskritiikin kohteeksi.

Suhteellisesti tarkastellen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva intressi kasvoi hyvin voimakkaasti 1990-luvun puolestavälistä lähtien. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten osuus kaikista eduskuntaesityksistä ylitti välittömästi 2000-luvun vaihteen jälkeisinä vuosina jo yli 10 prosentin vuositason. Jälkiekspansiivisen toimintarationaliteetin ja hallituskritiikin korostumisen lisäksi lapsiasian hallinnan kenttä ja toimenpiteiden kohde osoittivat muuntuvuuttaan 1990-luvun loppupuolelta lähtien. *Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpito-politiikan jaksoksi* (1995–2006) nimeämälläni pyrkimysten ja tavoitteiden kaudella eduskunta kohdensi toimenpidevaatimuksensa nyt ”perheen” tai ”muun” sijaan selvästi aiempaa useammin suoraan ”lapsiin ja nuoriin”, ja ne osoitettiin oikeuden ja järjestyksenpidon kentälle. Esityksissä nousivat esille kansainvälistä adoptiota ja lapsikaappauksia sekä internetin välityksellä leviävää pornografiaa ja pedofiliaa koskevat teemat. Lapsiasian pitkää temaattista linjaa edustavien ydinteemojen (perheen tulonsiirrot, päivähoito ym.) osuus esityksissä kaventui tuntuvasti 1990-luvun lopulla ja uudenlaisten, voimakkaasti tunteisiin vetoavien tematiikkojen osuus esityksissä laajeni. Tässä tematiikkojen uudelleenrakenteistumisessa sellaiset lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa huolta ja pelkoa ilmaisevat esitysteemat kuin huumeet ja päihteet, rikollisuus, pornografia ja pedofilia, lastensuojelu, mielen-terveysongelmat sekä koulujen kurin ja järjestyksenpidon kysymykset kattoivat esitysten kokonaistematiikasta aiempaa selvästi laajemman alan. Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan toleranssin muutosta ilmentävien huolen teemojen osuus lapsiasiaa koskevista esityksistä alkoi kasvaa vuonna 1994 ja vuonna 2003 aloittaneessa eduskunnassa teemojen osuus esityksistä oli jo neljannes. Sosiaalisen perhepolitiikan (5,9 %), rakenteellisen sivistyspolitiikan (6,8 %) ja lamanajan hämmennyksen ja neuvottomuuden (8,6 %) jaksoihin verrattuna 1990-luvun puolenvälin jälkeinen muutos (19,1 %) on huomattava. Muutoksen voi tulkita kuvastavan lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin liittyvän toleranssin laskua.

Yksittäisistä tematiikoista lasten ja nuorten rikoksia koskevat eduskuntaesitykset, joita käsittelen tämän teoksen myöhemmissä luvuissa tarkemmin, nostivat päätään 2000-luvun taitteessa, mutta reaktio laantui vuosien 2003–2004 jälkeen. Rikostematiikan ohella voimistunut keskustelu lasten ja nuorten mielen-terveys-ongelmista ja -palveluista on jatkunut tämänkin jälkeen. Jos reilusti kärjistää, voisi eduskuntaesitysten teemoja ja niiden jakaumia tarkastelemalla olettaa 20–25 prosenttia lapsiväestöstä ja nuorisosta olevan lapsuudessa pornografialle ja pedofialle altistuneita, nuoruudessa vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneitä, mielenvikaisia huumeenkäyttäjiä, jotka tarvitsisivat varhaisempia lastensuojelutoimia, tehokkaampaa mielen-terveyshoitoa, kovempaa järjestyksenpitoa koulussa ja ankarampaa vastuunosoittamista rikollisista teoistaan.

Huolen ja pelon kasvu kertoo paitsi sen 1) laajentuvasta vaikutuksesta lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan todellisuuden havaitsemisessa, 2) edellisestä johduttavasta, tai vähintäänkin sitä ilmaisevasta huomion kiinnittymisestä hyvinvoinnin ja sivistyksen lisäämisen sijasta pahoinvoinnin ehkäisemiseen, vähentämiseen ja riskienhallintaan sekä 3) kahdesta edellisestä kohdasta seuraavasta kyseisiin väes-

töryhmiin kohdistuvan intoleranssin lisääntymisestä, myös 4) myöhäismodernille riskikulttuurille tyypillisistä piirteistä. 1990-luvun puolessavälissä voimistunut monimutkaistuvien ja vaikeutuvien ongelmien mentaliteetti toteuttaa myöhäismodernin riskikulttuurin piirteitä jatkuvine kriisintunteineen varsin hyvin. Kokonaisuutena arvioiden lapsiasiaa koskeva intressi on kasvanut sekä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva toleranssi laskenut voimakkaasti *kasuvan huolen ja yksilöä vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikan jaksolla*. Myöhemmin tämän teoksen viidennessä luvussa liitän jaksoon uudentyyppisen lapsiväestön hallinnan regiimin, jota kutsun riskipolitiikaksi. Siirryn seuraavaksi kuitenkin analysoimaan sitä, millaiset viimeisten vajaan 40 vuoden aikana eduskunnan sosiokulttuurisessa rakenteessa tapahtuneet muutokset voisivat selittää tässä luvussa havaittuja yhteiskunnallisen ilmapiiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksia.

4. HILJAISET MUOKKAAJAT JA METELINPITÄJÄT

Joka taistelee hirmuja vastaan, katsokoon, ettei hän muutu siinä hirmuksi. Ja kun katsoot kauan kuiluun, katselee myös kuilu sinuun. (Friedrich Nietzsche, *Hyvän ja pahan tuolla puolen.*)

Tässä luvussa sidon edellisen luvun analyysin osaksi eduskunnan toimijoiden ja institutionaalisten hallintarakenteiden muutoksia ja tarkastelen sitä, millaiset tekijät ovat yhteydessä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiiriin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksiin. Luvun tavoite on analysoida eduskuntaesitysten muutosta yhden, monella tapaa rajoittuneen selitysmallin eli eduskunnan sosiopoliittisen rakenteen ja kansanedustajien taustan muutoksen valossa. Oletukseni on, ettei ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutoksia kuvastava lapsiasiaesitysten muutos selity yksinomaan lapsiperheiden aseman tai nuorten toiminnan muutoksista eli yhteisöreaktion teorian termein ”poikkeavuuden määrästä”. On lisäksi tarkasteltava, ketkä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeviin asioihin osoittavat intressiä ja mikä on heidän reagoimisensa tapa. Luvun aineisto koostuu vuodesta 1962 istuneiden eduskuntien, toisin sanoen 2600 kansanedustajan sosiaalista taustaa koskevista tiedoista, joiden näkökulmasta selvitän sitä, voiko edellisessä luvussa kuvaamaani intressi- ja toleranssimuutosta selittää, ja jos niin, missä määrin, kansanedustajien sosiaalisen taustan tai eduskunnan sosiopoliittisen rakenteen muutoksilla. Nojaudun sosiaalisen taustan tarkastelussani sosiaalista pääomaa koskevan teoretisoinnin ranskalaiseen traditioon (Bourdieu 1984/1998).

Esittelen ensin lyhyesti sosiaalisen taustan käsitteen. Pohjustan esittelyllä sitä, millä perusteella valitsin muuttujat luvun empiiriseen analyysiin. Samalla tarkentuu, miten edellisen luvun analyysin tulokset kytkeytyvät tämän luvun teoretisointiin. Tämän jälkeen siirryn varsinaisen empiirisen aineiston käsittelyyn, jossa tarkastelen siis lapsiasiaa koskevien esitysten muutoksia kansanedustajien sosiaalisen taustan valossa. Esityksiä tehneiden kansanedustajien profiili tarkentuu neljän jakson, niihin kiinnittyvien teemojen ja teemakokonaisuuksien tarkasteluissa, joissa ne vakioidaan kansanedustajien kulttuurisella pääomalla, poliittisella pääomalla ja demografisella profiililla. Menetelmänä käytetään niin sanottua multinomistista regressioanalyysia, jossa sosiaalisen taustan muuttujien yhteydet teemakokonaisuuksiin ilmaistaan niin sanottuina riskisuhteiden muutoksina.

Intressi- ja toleranssimuutoksen selittämisestä: inhimillinen pääoma

Kiinnostus inhimillisen pääoman lajeihin ja erityisesti sosiaalisen pääoman tutkimiseen on lisääntynyt viime vuosina tuntuvasti. Sosiaalisen pääoman vaikutusta hyvinvointiin, mielenterveyteen ja rikollisuuteen on tutkittu pääosin niin sanotusta amerikkalaisesta traditiosta käsin (ks. Coleman 1988; Putnam 2000; tutkimuksia esim. Kumlien & Rothstein 2005; Rodger 2006; Suomessa ks. Kääriäinen, Rostila, Ellonen, Kivivuori & Korkiamäki 2005; Salmi 2005). Amerikkalaiselle vaihtoehtoisena inhimillisen pääoman tutkimisen traditiona on esitetty niin sanottua ranskalaista traditiota. Sen tunnetuimpana teoreetikkona on usein mainittu Pierre Bourdieu. Tarkastelen inhimillistä pääomaa ranskalaisesta traditiosta käsin. Se on teoreettiselta painotukseltaan rakenteisiin suuntautuva ja konfliktiteoreettisesti orientoitunut. Se sopii amerikkalaista traditiota paremmin tutkimukseni kriittiseen tiedonintressiin.

Klassikkoteoksessaan *La Distinction* Bourdieu on käsitellyt ranskalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden suhdetta kulttuurin kuluttamiseen ja esteettiseen makuun (*goût*). Bourdieun mukaan kulttuuritarjonnan käytöllä ja erilaisilla ”hyvää kulttuuria” koskevilla arvostuksilla on läheinen yhteys koulutuspääomaan (kvalifikaatiot) ja sosiaaliseen syntyperään (isän ammatti) (Bourdieu 1984/1998, 13). Tällaisella *kulttuurisella pääomalla* on taipumus periytyä ylisukupolisesti yksilön läheisistä ihmissuhteista, ja se muovaa esimerkiksi koulutukseen valikoitumista. (Bourdieu 1984/1998, 76–96; ks. myös Dumais 2005; Nora 2004). Siihen liittyy kyky ymmärtää, hallita ja käyttää hyväksi toiminnan institutionaaliin hallintarakenteisiin koodattuja kulttuurisia merkityksiä, jotka tuottavat valta-asemia vuorovaikutusasetelmissa. *Taloudellinen pääoma*, jonka Bourdieu esittää olevan merkittävä kulttuurisen pääoman kasautumista ehdollistava tekijä, koostuu toimijan käytettävissä olevista aineellisista resursseista (Bourdieu 1984/1998, 55, 76). Kulttuurisissa käytännöissä tarvittavan pääoman keskeisin uusintamisen rakenne on yhteiskunnan taloudellinen luokkajako. Luokka sosiaalisena muuttujana on ensisijainen sosiaalisen analyysin muuttuja esimerkiksi suhteessa sukupuoleen ja ikään (Bourdieu 1984/1998, 103). *Sosiaalinen pääoma*, jonka tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi sukunimi ja perheen ystävyysuhteet, puolestaan edistää verkostoihin pääsemistä ja niiden käyttämistä päämääriensä edistämiseksi. Se perustuu keskinäiseen tunnistamiseen ja tunnustamiseen, jolloin se saa symbolisen luonteen ja ilmenee *symbolisena pääomana*. (Bourdieu 1984/1998; Siisiäinen 2003, 204–217.)

Bourdieun on esitetty näkevän pääoman ennemminkin yksilöllisenä kuin yhteisöllisenä voimavarana. Tämä pitää paikkansa, jos hänen näkemyksiään verrataan esimerkiksi suhteessa amerikkalaiseen pääomatraditioon. Bourdieun inhimillisen pääoman teoretisointi liittyy kiinteästi *habituksen* käsitteeseen, joka on ollut hänen kontribuutionsa toimijuuden ja rakenteen välistä suhdetta koskevaan keskusteluun. Bourdieun mukaan jokaista asemien luokkaa vastaa toisaalta

habitusten (tai makujen) luokka, jonka tuottaa vastaaviin olosuhteisiin liittyvä sosiaalinen ehdollistuminen, ja toisaalta – habitusten ja niiden synnyttämiskyvyn välityksellä – hyödykkeiden ja ominaisuuksien järjestelmällinen kokonaisuus, jota yhdistää tyylin samankaltaisuus (Bourdieu 1998, 17–18). Habitus on ajatus- ja toimintaskaemoina ilmenevä, sosioekonomisesti ehdollistunut kompetensi. Se määrittää mahdollisuuksia esiintyä transformatiivisena toimijana sosiaalisen vuoro-vaikutuksen kentillä ja värittää tapaa tarkastella sosiaalista todellisuutta. (Bourdieu 1986/1998, 437–440; ks. myös Kauppi 2006; Robbins 2005; Siisiäinen 2003.)

Bourdieu käsittelee teoksessaan myös sosioekonomisen rakenteen, luokan ja pääomajien ehdollistaman habituksen yhteyksiä poliittisiin näkemyksiin (mt. 397–465). Bourdieun mukaan yhteyttä tulisi tarkastella pääoman kokonaisuuden ja pääoman lajien tuottaman kokonaisuuden dimensioilla. Bourdieun mukaan esimerkiksi äänestysaktiivisuus on positiivisessa yhteydessä pääoman kokonaisuuteen ja taloudellisen pääoman suhteelliseen osuuteen pääomajien kokonaisuudesta. Olisi siten virhe etsiä selitystä poliittisiin näkemyksiin yhdestä tekijästä tai lisäävällä menettelyllä tuotetusta muuttujaryppästä, koska habitus on luokkaluonteensa tai sukupuoleen liittyvien tekijöiden lisäksi biografinen, ajallinen ja paikallinen kokonaisuus. (Mt. 437–440.)

Tätä taustaa vasten nähtynä ymmärrän kansanedustajien esitykset lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan ”maun manifestaatioina”. Tarkastelen niitä pääomajien valossa ja ymmärrän esitykset, niissä esitetyt näkemykset ja vaatimukset sosioekonomisesti ehdollistuneina. Puhun vastaisuudessa Bourdieun pääomien kokonaisuudesta käsitteellä sosiaalinen tausta. Poliitiikan tutkimuksessa käsitettä on käytetty kahdessa merkityksessä. Suppeasta merkityksestä puhutaan, jos sosiaalista taustaa tarkastellaan sosiaalisena asemana ja syntyperänä. Toisinaan mukaan voidaan ottaa demografisia ja alueellisia lähtökohtia kuvaavia piirteitä. Laajassa merkityksessä mukaan tulevat myös koulutus ja toiminta erilaisissa luottamustehtävissä ennen valitaksi tulemistä. (Noponen 1989, 115–147.)

Luvun empiirisessä analyysissä tarkastelen sosiaalisen taustan yhteyksiä lapsiasiaan koskeviin esityksiin, niissä esiintyviin ydinteemoihin sekä jaksojen hallitseviin ja tunnusomaisiin teemoihin. Sosiaalisen taustan muuttajat jakautuvat kulttuurisen ja poliittisen pääoman muuttujiin sekä demografisiin muuttujiin. Kulttuurisen pääoman muuttujia ovat kansanedustajan isän ammattiasema ja kansanedustajan koulutustaso. Sosiaalista pääomaa muistuttavan poliittisen pääoman (Bourdieu 1984/1998, 409) muuttujia ovat kansanedustajan puolue, eduskuntakokemus ja vaalipiiri. Demografiset muuttajat ovat sukupuoli ja ikä.

Empiiriseen analyysiin on siten koossa suurin piirtein juuri sellainen ”muuttujarypäs”, jonka analysoimista biografisista, temporaalisista ja spatiaalisista tekijöistä erillään Bourdieu esittää virheeksi. Huomautus on erityisen aiheellinen. Toimijoiden sitominen ajalliseen ja paikalliseen kontekstiin tapahtuu kahdella tavalla. Ensinnäkin toiminnan institutionaalinen konteksti on määritelty selkeästi: toiminnan kenttä on eduskunta. Kysymys on valtiopäivillä tehdyistä eduskuntaesityksistä, jotka ovat osa suomalaista lainsäätämiskäytäntöä. Esitysten tekijät ovat kansanedustajia, joita

voi pitää yhtenä yhteiskunnan eliittiryhmänä muun muassa liike- ja kulttuurielämän edustajien ohella. Toiseksi, kronologisella aikaperspektiivillä tapahtuvat muutokset on rajattu esitysvuosiin 1970–2006. Ajassa tapahtuva muutos näkynee konkreettisimmin neljän jakson periodisointina, joka on esitysmuutosten perustalta tuotettu rekonstruktio.⁴¹

Luvun analyysi perustuu esitysten tarkasteluun kansanedustajien sosiaalisen taustan valossa, missä olen käyttänyt perustana Bourdieun teoretisointia.⁴² Sosiaalisen taustan muuttujia olivat – kuten edellä todettu – kulttuurista pääomaa kuvaavat isän ammattiasema (sosiaalinen syntyperä) ja koulutustaso (koulutuspääoma ja kvalifikaatiot). Poliittisen pääoman muuttujia olivat kansanedustajan puolue, eduskuntakertaisuus ja kaksi vaalipiirimuuttujaa. Lisäksi muuttujina tarkasteltiin kahta demografista muuttujaa eli sukupuolta ja ikää. Muuttujia koskevat tarkemmat kuvaukset on esitetty analyysin yhteydessä.

Analyysimenetelmät olivat kahdenlaisia. Tulosten raportoinnin alkuosa, jossa kuvaan lapsiasiaesitysten kokonaisuudesta esitettyjen muuttujien valossa, perustuu lähinnä ristiintaulukointeihin ja keskilukujen mittaamiseen. Käyn läpi jokaisen muuttujan jakaumamuutokset neljällä jaksolla ja vertailen jaksojen jakaumia koko tutkimusajanjakson 1970–2006 kokonaisjakaumaan. Lisäksi vertailen jaksojen lapsiasiaesitysten koko tutkimusajanjakson ja neljän jakson muuttujakohtaisia jakaumia eduskunnan kokonaisrakenteeseen. Tulokset esitetään taulukkoina. Tämän jälkeen siirryn teemakokonaisuuksien analysointiin, jossa olen käyttänyt menetelmänä multinomista (ML) logistista regressioanalyysia. Luokittelusteikollisen selitettävän muuttujan – tässä tapauksessa teemakokonaisuuden – vaihtelua pyritään selittämään, mallintamaan ja ennustamaan riippumattomilla muuttujilla. Logistisessa regressioanalyysissa muuttujien väliset yhteydet esitetään riskikertoimina (OR=odds ratio). Olen käyttänyt taulukoissa varsinaisten riskikertoimien sijasta riskisuhteiden muutosta kuvaavaa tunnuslukua selkeyden ja havainnollisuuden vuoksi. Riskisuhteiden muutosta koskevassa vertailussa jokaisella muuttujalla on oma viiteryhmänsä, joka saa arvon yksi. Muut muuttujan luokat suhteutuvat tähän viiteryhmän arvoon. Menetelmä ja aineiston koodaus on selostettu tarkemmin liitteessä 2.

Sosiaalisen taustan muutokset 1970–2006

Maalaisperhetaustaisuuden nousu

Kuvaan seuraavassa lapsiasiaesityksiä kansanedustajien kulttuurisessa pääomassa tapahtuneiden muutosten valossa. Kulttuurisen pääoman muuttujia ovat sosiaalista syntyperää kuvaava kansanedustajan isän ammattiasema ja kvalifikaatioita ilmaiseva kansanedustajan koulutustaso. Isän ammattiasemaa koskeva muuttuja oli neliluokkainen. Se koostui 1) johtavassa asemassa toimivista, 2) toimihenkilö-

löistä ja pienyrityksistä, 3) työväestöstä ja 4) maa- ja metsätaloudessa toimivista (vrt. Koskiahho 1972, 238–239; Noponen 1989, 122). Puhun luokista seuraavassa johtaja-, toimihenkilö-, työläis- ja maatalousperhetaustaisina edustajina.⁴³

Koko tutkimusajanjaksoa 1970–2006 tarkastellen maatalousperhetaustaiset kansanedustajat tekivät eniten esityksiä (36 %), jota seuraavat työläis- ja toimihenkilöperhetaustaiset (ks. taulukko 3, LNL-total). Esitysten jakauma ei juuri poikkea eduskunnan rakenteellisesta jakaumasta. Neljän jakson välisiä eroja sen sijaan esiintyy. *Sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla* (1970–1978) maatalousperhetaustaisten edustajien lapsiasiaesitysten osuus oli pienimmillään ja toimihenkilötaustaisten suurimmillaan. Toimihenkilötaustaisten edustajien esitysten osuus (36 %) oli rakenneosuutta (24 %) tuntuvasti korkeampi. *Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla* (1979–1990) maatalous- ja toimihenkilöperhetaustaisten edustajien esitysosuudet asettuivat eduskunnan kokonaisrakennetta vastaavalle tasolle. Työläisperhetaustaisten edustajien esitysosuus kasvoi seitsemän prosenttia ollen jonkin verran rakenneosuutta korkeampi. *Hämmennyksen ja neuvottomuuden vuosina* työläisperhetaustaisten edustajien esitysosuus kasvoi erityisen voimakkaasti, mikä merkitsi puolitoista esitystä työläisperhetaustaista edustajaa kohden. Vastaavasti maatalousperhetaustaisten edustajien esitykset vähentyivät porvarihallituksen toiminta-aikana kymmenen prosenttia. Sama dynamiikka jatkui 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Maatalousperhetaustaisten kansanedustajien laatimien esitysten osuus nousi 46 prosenttiin. Vuoteen 2002 rajoittuvassa jakaumatarkastelussa maatalousperhetaustaisten lapsiasiaa koskevien esitysten osuus oli peräti 52 prosenttia. Vastaavasti työläisperhetaustaisten kansanedustajien osuus esityksistä laski tuntuvasti. Sosiaalisen syntyperän muutos osoittaa, että lapsiasiaa on siirrytty 1970-luvun toimihenkilötaustaisten edustajien aktiivisesta toiminnasta 1980-luvun työläisperhetaustaisten edustajien kautta ”maalaisen Suomen” ääneen 1990-luvun puolestävälästä lähtien.

TAULUKKO 3. Lapsiasiaesitysten suhteelliset jakaumat (%) kansanedustajien isän ammattiaseman ja koulutustason mukaan neljällä jaksolla (I–IV jakso), koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006 (LNL-total) sekä kansanedustajien kokonaisjakauma eduskunnassa tutkimusajanjaksolla 1970–2006.

		Sosiaalinen perhepolitiikka 1970–1978	Rakenteellinen sivistyspolitiikka 1979–1990	Lama, hämmennys ja neuvottomuus 1991–1994	Kasvava huoli ja vastuuttava järj. pito-politiikka 1995–2006	LNL-total 1970–2006	Eduskunta total 1970–2006
Isän amm. as.	Maa- ja metsätalous	29	34	25	46	36	37
	Työväestö	29	36	46	24	31	31
	Toimihlö/Pienyr.	36	27	28	21	27	27
	Johtava asema	7	3	1	9	5	5
	Yht.	100	100	100	100	100	100
	N	1456	2173	419	2294	7342	2004
Koulutus-taso	Ei amm. koulutusta	4	2	1	4	3	9
	Perusaste	9	7	16	15	11	8
	Opisto-/amk-aste	5	10	6	10	9	10
	Alempi korkea-aste	4	5	12	5	5	4
	Ylempi korkea-aste	75	69	63	57	65	62
	Jatkotutkinto	2	7	3	11	8	8
	Yht.	100	100	100	100	100	100
	N	1219	2666	370	2514	6769	1677

Koulutustason notkahdus

Tarkastelin koulutustasomuuttujana kansanedustajamatrikelista ilmenevää kansanedustajan koulutustasoa välittömästi sitä edeltävässä tilanteessa, jossa hän tuli valituksi kansanedustajaksi. Koulutustasomuuttujan luokkia olivat 1) ei ammatillista koulutusta, 2) perusaste, 3) opisto-/amk-aste, 4) alempi korkea-aste, 5) ylempi korkea-aste ja 6) tieteellinen jatkotutkinto (ks. Forsten 2005, 96; Wiberg 2006, 170).⁴⁴ Ajanjaksoa 1970–2006 kokonaisuutena tarkastellen ylempään korkea-asteen suorittaneet tekivät selvästi eniten lapsiasiaesityksiä, jota seurasivat perusasteen ja opisto/amk-asteen suorittaneet (taulukko 3, LNL-total). Jos esitykset suhteutetaan eduskunnan koulutustasorakenteeseen (Eduskunta total) alemman korkea-asteen ja erityisesti perusasteen suorittaneet kansanedustajat tekivät tutkimusajanjaksolla esityksiä eniten. Tämä tarkoittaa 5,6 esitystä alemman korkea-asteen suorittanutta edustajaa ja 5,5 esitystä perusasteen suorittanutta edustajaa kohden.

Sosiaalisen syntyperän tavoin koulutustasorakenteessa esiintyi jaksoittaisia eroja (ks. taulukko 3). *Sosiaalisen perhepolitiikan jaksoa* leimasi ylempään korkea-asteen suorittaneiden korkea osuus esityksistä (75 %), joka oli selvästi jakson koulutustason rakenneosuutta (60 %) korkeampi. *Rakenteellisen sivistyspolitiikan* aikana ylempään korkea-asteen suorittaneiden esitysosuus oli edelleen jakson koulutustasorakennetta (67 %) pari prosenttia korkeampi, mutta koulutustasojen osuudet lapsiasiaesitysten laatijoina tasoittuivat. Opistoasteen tutkinnon, tieteellisen jatkotutkinnon ja alemman korkea-asteen suorittaneiden esitysten osuudet kasvoivat.

Siirtymä 1990-luvun alun lama-ajan *hämmennykseen ja neuvottomuuteen* merkitsi ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuuden selvää laskua (63 %), vaikka ryhmän osuus eduskunnan koulutustasorakenteessa (69 %) pysytteli edellisen jakson tasolla. Sen sijaan perusasteen suorittaneiden kansanedustajien esitysosuus kasvoi yhdeksän prosenttia tavalla, joka ei selity koulutustasorakenteen muutoksella. Vuodet 1991–94 merkitsivät koulutusrakenteeseen suhteutettuna 7,3 esitystä perusasteen suorittanutta kohden. *Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksen-pitopolitiikan jaksolla* 1990-luvun alun trendi pääpiirteissään jatkui. Ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuus esityksistä oli nyt enää 57 prosenttia, mikä selittyy pitkälti 10 prosentin muutoksella koulutustasorakenteessa. Perusasteen suorittaneet olivat esityksen laatijoina edelleen yliedustettuina. Jatkotutkiminnon suorittaneiden esitysten osuus kasvoi seitsemän prosenttia, mutta tästä huolimatta yleisenä tutkimusajanjakson piirteenä voi todeta, että lapsiasiaa koskevia esityksiä laatineiden kansanedustajien koulutustaso on laskenut merkittävästi 1970-luvun alusta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puoleenväliin tultaessa.

Keskustakonservatiivien ja kristillisten aktivoituminen

Poliittisen pääoman muuttujia ovat kansanedustajan puolue, eduskuntakertaisuus ja vaalipiiri (ks. Oksanen 1989, 93). Kansanedustajan puolue on se valtiopäivillä toimiva puoluekollektiivi, jonka ehdokaslistalta kansanedustaja on valittu valtiopäiväedustajaksi. Olen käyttänyt puolueiden jaottelussa siirtymää perinteisessä puoluekartassa vasemmalta oikealle (ks. Nousiainen 1998, 49, 55; Oksanen 1989, 93), jolloin puoluemuuttujasta muodostui kahdeksanluokkainen.⁴⁵ Eduskunnan puoluerakenne pysytteli koko ajanjakson 1970–2006 suhteellisen samana ja päähallituspuolueiden väliset suhteet tasaisina. Sosiaalidemokraattien osuus oli 27 prosenttia, keskustan 21 prosenttia ja kokoomuksen 21 prosenttia (ks. esim. Nousiainen 1998, 49).⁴⁶ Eduskuntakohtaisissa jakaumissa näkyivät hyvin keskustan 1991 ja SDP:n 1995 vaalivoitot. Keskustan osuus kansanedustajista on ollut tutkimusajanjaksoa kokonaisuutena tarkastellen keskimääräistä suurempi kaikissa neljässä 1990-luvun alun jälkeen aloittaneissa eduskunnissa.

SDP, keskusta ja SMP/PS tekivät vuosina 1970–2006 lapsiasiaa koskevia esityksiä eniten (ks. taulukko 4, LNL-total). Suhteutettuna puolueiden kokonaisrakenteeseen SMP/PS ja SKL/KD tekivät esityksiä eniten. Esityksiä laadittiin pyöreästi 17 kristillistä edustajaa ja 13 SMP/PS:n edustajaa kohden. Kokoomuksen osuus esityksistä oli rakenneosuuteen suhteutettuna kaikilla jaksoilla säännönmukaisesti pienin (taulukko 4, vrt. LNL-total & Ed-total). Sosiaalisen perhepolitiikan jakso oli Suomen maaseudun puolueen ja kansandemokraattien aktiivisuuden aikaa. SKDL:n osuus oli vain pari prosenttia jakson puoluerakenneosuutta korkeampi, mutta SMP:n yliedustus oli peräti 22 prosenttia. Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla SKDL:n osuus esityksistä laski sen puoluerakenneosuuden kaventuessa. SMP:nkin aktiivisuus heikentyi, vaikka sen osuus puoluerakenteessa pysyi suhteellisen sa-

mana. Kokoomus, keskusta ja SDP kasvattivat osuuksiaan. Kristilliset siirtyivät johtaviksi lapsiasiaa koskevien esitysten laatijoiksi, jos esitykset suhteutetaan jakson puoluerakenneosuuteen. Kristilliset tekivät 22 esitystä edustajaa kohden. Lamavuosina SMP nosti osuutensa esityksistä jälleen 1970-luvun jakson tasolle, vaikka sen osuus puoluerakenteessa (3,5 %) säilyi edelliseen jaksoon verrattuna korkeana. Lamavuodet 1991–94 merkitsivät peräti 22 esitystä SMP:n ja 7 esitystä kristillistä kansanedustajaa kohden. SKL/KD:n puoluerakenteeseen suhteutettu osuus esityksistä pysyi edelleen varsin korkeana kansanedustajaa kohden.

Huolimatta siitä, että kristilliset olivat esiintyneet tarkastelluilla jaksoilla lapsiasiaa aktiivisina, 1990-luvun puolenvälin jälkeistä ajanjaksoa voi luonnehtia poikkeuksellisen vahvaksi kristillisten kansanedustajien esitysaktiivisuuden jaksoksi. Kristillisten laatimien esitysten osuus kaikista lapsiasiaesityksistä kasvoi puolella verrattuna vuosiin 1979–1994. Nyt jo viidennes esityksistä oli heidän laatimiaan, vaikka puolueen osuus eduskunnan puoluerakenteessa oli vain vajaat neljä prosenttia. Myös keskustan kansanedustajat aktivoituvat esityksen laatijoina ja puolueen osuus kasvoi 20 prosenttia. Aikaisemmilla jaksoilla esityksiä paljon tehneen SMP/PS:n osuus laski murto-osaan. Vasemmistoliitonkin esitysten osuus oli enää kolmannes sosiaalisen perhepolitiikan jaksoon verrattuna. Puoluepoliittisesti on siten tapahtunut siirtymä ääriivasemmiston ja pientalonpoikien sosiaalisesta perhepolitiikasta kristillisten ja keskustan kasvavaan huoleen ja vastuuttavaan järjestyksenpitopolitiikkaan.

Kokemattoman mandaatin innokasta muutosuskoa

Lapsiasiaa koskevat esitykset ovat tyypillisiä kansanedustajan uran alkutaipaleella; ensimmäiseen eduskuntaansa tulevien kansanedustajien osuus esityksen laatijoista oli 35 prosenttia. Vielä toiskertaistenkin osuus on varsin korkea, jonka jälkeen osuudet laskevat kokeneemmissa ryhmissä (taulukko 3, LNL-total). Näyttäisi yleisesti olevan niin, että lapsiasiaa koskevat esitykset vähenevät sitä myöten kuin kokemus kansanedustajana karttuu. Jaksojen välillä on kokonaiskuvasta poikkeavia erityisyyksiä. *Sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla* (1970–78) lapsiasiaesitysten laatijat vaikuttavat jaksojen välisessä vertailussa selvästi kansanedustajina kokeneimmilta. *Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla* (1979–1990) kaikkein kokeneimpien edustajien osuus lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevista esityksistä putosi selvästi ja ensi- ja toiskertaisten osuus kasvoi. *Lamavuosina* (1991–94) toiskertaiset kansanedustajat olivat selvästi yliedustettuina. Heitä oli eduskunnassa 28 prosenttia edustajista, mutta esityksistä he laativat peräti 43 prosenttia. *1990-luvun puolenvälin jälkeen* ensikertaisten edustajien laatimien esitysten osuus jälleen kasvoi. Osuus kasvoi kuusi prosenttia 1990-luvun alun jälkeen tavalla, joka ei selity rakenneosuuden muutoksella. Yhteenvetona voi todeta, että lapsiasiaesitykset ovat tyypillisiä kansanedustajan uran alkutaipaleella. Jaksottaisessa tarkastelussa on huomattava, että erittäin kokeneiden edustajien osuus esityksistä on vähentynyt 1970-luvun alusta tultaessa 2000-luvulle.

4. HILJAISET MUOKKAAJAT JA METELINPITÄJÄT

TAULUKKO 4. Lapsiasiaa koskevien esitysten jakaumat (%) kansanedustajan puolueen, eduskuntakertaisuuden ja vaalipiirin mukaan neljällä jaksolla, koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006 (LNL-Total) sekä kansanedustajien kokonaisjakauma eduskunnassa tutkimusajanjaksolla 1970–2006 (Eduskunta-Total).

		Sosiaalinen perhepolitiikka 1970–1978	Rakenteellinen sivistyspolitiikka 1979–90	Lama, hämmennys ja neuvottomuus 1991–94	Kasvava huoli ja vastuuttava järj. pitopoliittikka 1995–2006	LNL-total 1970–2006	Eduskunta Total 1970–2006
Puolue	SKDL/DEVA/VAS	21	15	8	8	13	14
	SDP	15	21	25	15	18	27
	VIH	-	1	5	5	2	2
	SMP/PS	29	19	29	2	16	5
	KESK	7	13	8	28	17	21
	SKL/KD	7	11	10	20	13	3
	RKP/LIB/NUOR	11	6	5	4	7	7
	KOK	10	14	10	17	14	21
	Yht.	100	100	100	100	100	100
N	1538	3466	530	2749	8283	2195	
Ed. kertais.	Ensikertaiset	32	38	28	34	35	28
	Toiskertaiset	22	29	43	33	30	25
	3–4-kertaiset	25	20	26	28	24	30
	5+ -kertaiset	21	13	3	5	11	17
	Yht.	100	100	100	100	100	100
N	1493	3470	530	2749	8242	2196	
Vaalipiiri, L-I	Läntisin	25	34	38	37	33	31
	Keski	54	56	53	52	56	55
	Itäisin	12	11	9	12	11	15
	Yht.	100	100	100	100	100	100
	N	1538	3475	530	2749	8292	2199
Vaalipiiri, E-P	I	38	39	37	31	36	40
	II	26	34	35	42	35	30
	III	24	15	19	17	18	18
	IV	10	9	7	6	9	9
	V	3	3	3	4	3	4
	Yht.	100	100	100	100	100	100
N	1538	3475	530	2748	7403	2200	

Satakunnan kansan sydänäänäni?

Kolmas poliittiseen pääomaan liittyvä muuttuja – vaalipiiri – koskee kansanedustajien maantieteellistä rekrytoitumista eri puolilta Suomea.⁴⁷ Vaalipiirimuuttujien näkökulmasta on tarkoitus arvioida sitä, esiintyykö eri puolilta Suomea tulevien edustajien välillä eroja lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten määrässä ja laadussa, ja voisivatko ne osoittaa viitteitä alueellisten ja mahdollisesti paikallisten kulttuurien vaikutuksesta esityksiin ja niissä esiintyviin poliittikkoihin.⁴⁸

Länsi-itä-suunnassa keskivyoähykkeen kansanedustajat tekivät vuosina 1970–2006 eniten lapsiasiaa koskevia esityksiä (ks. taulukko 4, vaalipiiri L-I). Jos osuudet suh-

teutetaan eduskunnan rakenteelliseen jakaumaan, maan länsipuolelta tulleet kansanedustajat laativat esityksiä eniten. Länsipuolelta rekrytoituneet edustajat tekivät 4,1 esitystä edustajaa kohden, kun keskivyöhykkeeltä tulleiden keskiarvo jäi 3,9:ään. Itäpuolelta tulleet edustajat olivat selvästi passiivisimpia (2,8 esitystä/edustaja). Esitysten jaksottaiset muutokset liittyvät puolestaan keski- ja länsivyöhykkeen väliseen dynamiikkaan, itäpuolen edustajien osuuden pysyessä suhteellisen vakiona. Jaksottainen tarkastelu osoittaa, että tultaessa 1970-luvun alusta 2000-luvun ensimmäisen kymmenen puoleenväliin läntisen Suomen vaalipiirien osuus esityksistä oli kasvanut lähes 12 prosenttia. Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpolititiikan jaksolla (1995–2006) läntisen vyöhykkeen edustajat tekivät 4,1 esitystä edustajaa kohden.

Etelä-pohjoinen-suunnassa, jossa olin jakanut vaalipiirit viiteen vyöhykkeeseen alkaen eteläisimmästä Suomesta kohti pohjoista, selvästi eniten esityksiä tekivät eteläisimmän Suomen edustajat (taulukko 3, vaalipiiri E–P). Jos esitykset suhteutetaan eduskunnan rakenteelliseen jakaumaan, toiseksi eteläisimmän vyöhykkeen kansanedustajat olivat tutkimusajanjaksolla 1970–2006 aktiivisimpia. He tekivät keskimäärin 4,5 esitystä edustajaa kohden. Ajallisesti on tapahtunut intressisiirtymä eteläisimmältä toiselle vyöhykkeelle. 1970-luvun alkupuolelta lähtien toiseksi eteläisimmän vyöhykkeen edustajien osuus lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevista esityksistä on kasvanut 16 prosenttia. Kokonaisuutena arvioiden lapsiasiaa koskevan intressin muutos 1990-luvulla paikantuu maantieteellisesti toisaalta maan länsipuolelle ja toisaalta toiseksi eteläisimmälle vyöhykkeelle. Nämä kaksi vyöhykettä yhdistävän leikkauksen ydinkohdassa sijaitsee Satakunnan vaalipiiri, jota lähelle tulee Hämeen pohjoinen, nykyisin Pirkanmaan vaalipiiri.

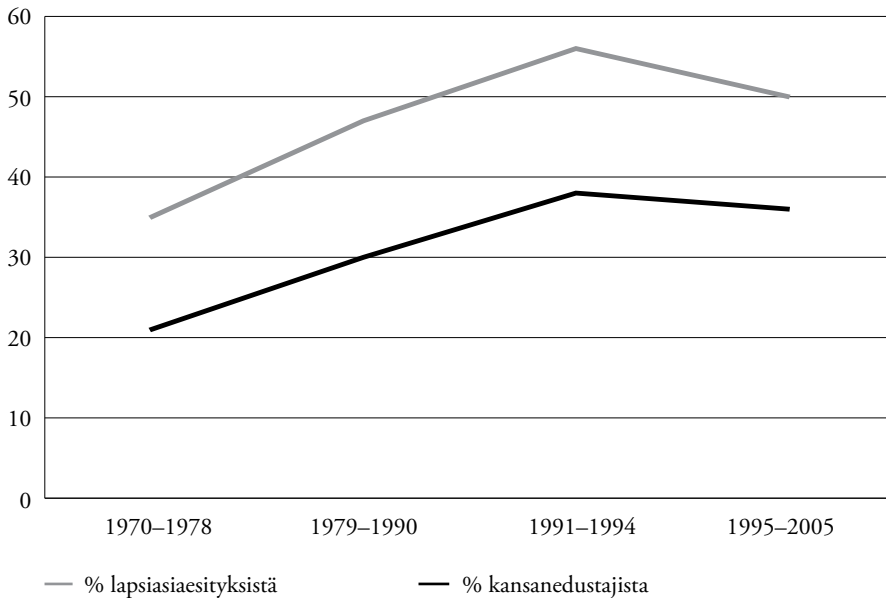
Miehisen äänen voimistuminen

Täydennän sosiaalisen taustan kokonaiskuvaa kahdella demografisella muuttujalla eli kansanedustajan sukupuolella ja iällä (vrt. Noponen 1989, 138–147). Sukupuolimuuttujan mukaisissa politiikoissa mahdollisesti havaittavien erojen sukupuolten välillä ei tule ymmärtää seuraavan luonnostaan pelkästään biologisista tai fysiologisista tosiseikoista. Ymmärrän erojen liittyvän yhteiskunnassa esiintyviin sukupuolten välisiin arvostus-, kiinnostus- ja elämämpiirieroihin, jotka muokkaavat suuntautumista ja suhtautumista lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeviin kysymyksiin. Kyse on tässä yhteydessä ennen kaikkea sosiaalisen sukupuolen käsitteestä, ymmärryksestä, että yhteiskunnassamme on sukupuolijärjestelmä ja sille ominainen sukupuolten välinen järjestys (esim. Rantalaiho 1994). Sukupuolten välisten tilastollisten jakaumien ja niiden muutosten tarkastelu voi tarjota korkeintaan vihjeitä siihen arviointityöhön, jossa tulkitaan erilaisista sosiaalisista taustoista tulevien kansanedustajamiesten ja -naisten suhdetta lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaan intressiin, toleranssiin ja makuun.

Kuviossa 18 on esitetty eduskunnan sukupuolirakenteen muutostrendi neljällä jaksolla (RNainen).⁴⁹ Samaan kuvioon on merkitty myös naiskansanedustajien osuus lapsiasiaa koskevista esityksistä (LNainen). Kuvion perusteella voi esittää joiain

päätelmiä. Ensinnäkin miehet tekivät esityksiä naisia enemmän koko tutkimusajanjakson 1970–2006 aikana, mikä on ymmärrettävää, koska mieskansanedustajia oli naisia enemmän. Naisten osuus lapsiasiaa koskevista esityksistä oli miehiä suurempi vain lamavuosina, jolloin esitysten määrä oli muutoinkin huomattavan vähäinen. Toiseksi naisten laatimien esitysten trendi kulkee selvästi rakennetrendin yläpuolella. Tämä tarkoittaa, että eduskunnan sukupuolirakenteeseen suhteutettuna naiset olivat kaikilla jaksoilla miehiä aktiivisempia lapsiasiaesitysten laatijoita. Kolmanneksi esitysten trendi vaikuttaa rakennetrendiä lievästi jyrkemmältä. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että naisten esitysosuus laajentui vuosina 1970–1994 rakenneosuutta hieman voimakkaammin ja vastaavasti kaventui sitä nopeammin vuosina 1995–2006. Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan (1995–2006) tunnusomainen piirre oli mieskansanedustajien laatimien lapsiasiaesitysten suhteellinen kasvu. Tämä väite tarvitsee kuitenkin tarkennuksen. Miesten poikkeuksellisen korkeat osuudet olivat nähtävissä vuosien 1995 (54 %) ja 1999 (55 %) eduskunnissa. Vuoden 2003 eduskunnassa naisten osuus esityksistä kasvoi jälleen tuntuvasti ja miesten osuus putosi 41:een prosenttiin.

KUVIO 8. Naisten osuudet (%) kansanedustajista (N=2200) ja lapsiasiaesitysten laatijoista (N=8284) neljällä jaksolla.

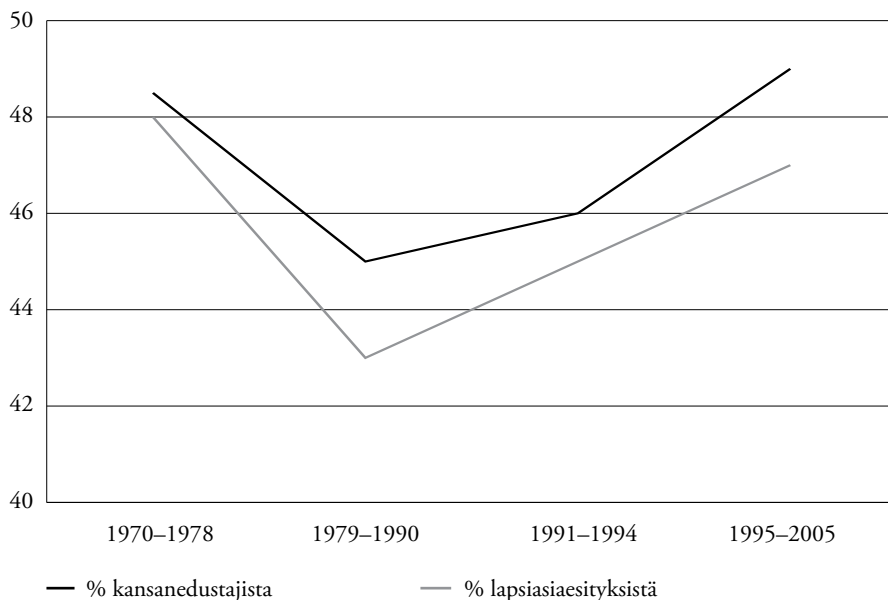

Lapsiasiaesityksiä laatineiden kansanedustajien ikärakenteen muutos 1990-luvulla

Sukupuolen sosiaalisen merkityksen tavoin olen käyttänyt myös ikämuuttujaa, joka kuvaa kansanedustajan kronologista ikää sinä kyseisenä vuonna, jolloin hän aloitti työnsä eduskunnassa. Käytin iän määrittämisessä apuna matrikkelissa mainittua syntymävuotta, jonka vähensin siitä vuodesta, jolloin henkilö rekrytoitui eduskuntaan. Kyse ei siis ole siitä vuodesta tai kansanedustajan ikämerkinnästä, jolloin varsinainen esitys tehtiin. Käytin valintavuoden ikää, koska se mahdollisti vertailun kyseisen eduskunnan kokonaisrakenteeseen, mutta myös suhteessa muihin eduskuntiin. Muunsin ikämuuttujan myöhemmin *sekä* viisivuotis- että kymmenvuotislukittaisiksi muuttujiksi.

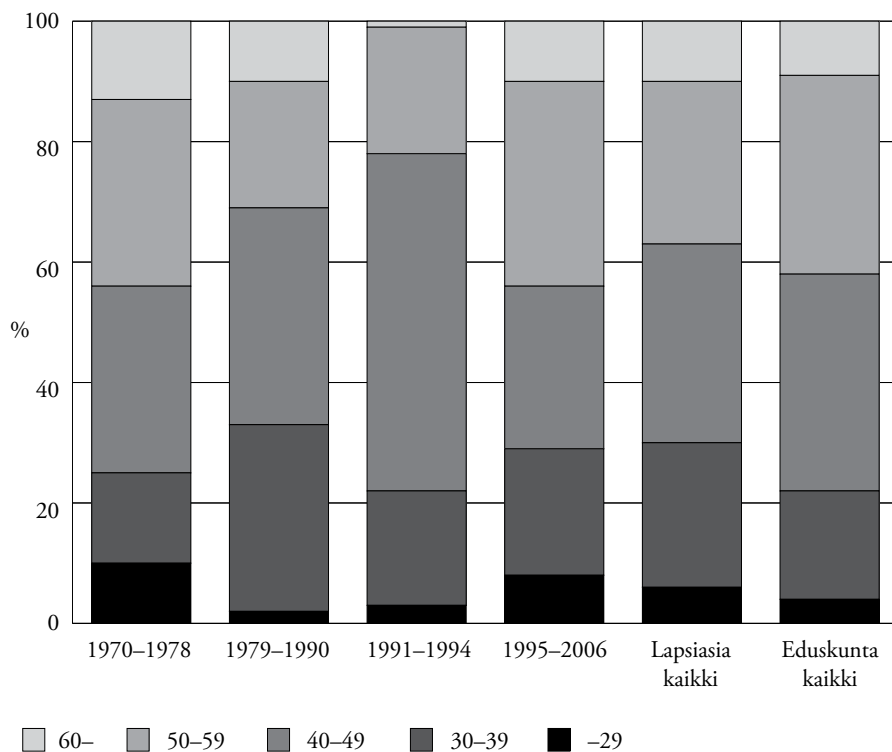
Kuviossa 12 on esitetty koko eduskunnan⁵⁰ ja lapsiasiaa koskeneita esityksiä tehneiden kansanedustajien mediaani-ikä ja kuviossa 13 kymmenvuotiskäryhmien väliset muutokset neljällä jaksolla. Sekä eduskunnan että esityksiä laatineiden kansanedustajien mediaani-ikä asettui *sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla* 48 ikävuoteen. Tämän kanssa yhdensuuntainen on se muutos, jossa eduskuntaan saatiin ensimmäiset alle 30-vuotiaat kansanedustajat. Juuri alle 30-vuotiaiden laatimat esitykset (10 %) olivat yliedustettuina suhteessa heidän osuuteensa jakson ikärakenteessa (4 %).

KUVIO 9. Kansanedustajien (N=2200) ja lapsiasiaesityksiä laatineiden kansanedustajien mediaani-ikä (N=7369) muutokset neljällä jaksolla.

4. HILJAISET MUOKKAAJAT JA METELINPITÄJÄT

KUVIO 10. Lapsiasiaesityksiä laatineiden kansanedustajien ikärakenne 10-vuotisryhmittäin neljällä jaksolla, koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006 (Lapsiasia kaikki; N=8292) sekä kansanedustajien kokonaisjakauma eduskunnassa tutkimusajanjaksolla 1970–2006. (Eduskunta kaikki; N=2200.)

TAULUKKO 5. Lapsiasiaesitysten laatijoiden tunnusomaiset piirteet neljällä jaksolla.

	Tutkimus- ajanjakso 1970–2006	Sosiaalinen perhe- politiikka (1970–78)	Rakenteelli- nen sivistys- politiikka (1979–90)	Lama, häm- mennys ja neuvottomuus (1991–1994)	Kasvava huoli ja vastuut- tava järj. pitopolitiikka (1995–2006)
Isän ammatti- asema	Maa- ja metsätalous- perhetaustai- set eniten, ei suhteellisia painotuksia	Johtaja- ja toimihenkilö- perhetaustai- suus	Työläisperhe- taustaisuus	Työläisperhe- taustaisuus	Voimakas maa- ja metsä- talousperhe- taustaisuus
Koulutustaso	Ylemmän korkea-asteen suorittaneet eniten, alem- man korkea- asteen ja perusasteen suorittaneet suhteessa eniten.	Ylempi korkea-aste	Alempi korkea-aste	Perusaste	Perusaste; opisto/amk -aste
Puolue	SDP, KESK ja SMP eniten, SKL/KD ja SMP suht. eniten	SMP, SKDL	SDP, KESK	SMP, SKL, SDP	SKL/KD; KESK
Eduskunta- kertaisuus	Ensikertaiset abs. ja suht. eniten	Kokeneet, viisikertaiset	Toiskertaiset	Voimakkaasti toiskertaiset	Ensikertaiset
Vaalipiiri, L–I	Keski eniten, länsi suht. eniten	Keski	Ei trendiä	Länsi	Länsi
Vaalipiiri, E–P	I eniten, II suht. eniten	III–IV vyö- hyke	I vyöhyke	Ei trendiä	Voimakkaasti II vyöhyke
Sukupuoli	Miehet eniten, naiset suht. eniten	Naiset	Naiset	Naiset	Miehet
Ikä	40–44 eniten, –29 v. suht. eniten	–29; 60–	35–44	40–49	50->

Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla sekä eduskunnan mediaani-ikä että esitysten laatijoiden ikä laskivat. Esitysten tekijöiden mediaani-ikä oli kahta vuotta matalampi. Tämä selittyi osaltaan siitä, että 35–44-vuotiaiden edustajien osuus eduskunnan ikärakenteessa kasvoi 16 prosenttia, mutta ei selitä kokonaisuudessaan lähes 22 prosentin kasvua. Vastaavasti tätä vanhempien edustajien osuus

eduskunnan ikärakenteessa kaventui. *Laman, hämmennyksen ja neuvottomuuden jaksolla* keski- ja mediaani-ikäet osoittivat eduskunnan nuorentumisen katkenneen. Selvimmin osuuttaan ikärakenteessa kasvatti 45–49-vuotiaiden ikäryhmä, mikä vaikutti myös esitysten laatijoiden ikärakenteeseen. Alle 40-vuotiaiden kansanedustajien osuus eduskunnassa pieneni toistakymmentä prosenttia. *Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikan jaksolla* eduskunta vanheni vanhenemistaan. Yli 50-vuotiaiden kansanedustajien osuus ikärakenteessa kasvoi tuntuvasti, mistä seurasi, että yli 50-vuotiaiden laatimat esitykset lisääntyivät ikärakenteen ehdollistamana. 50–59-vuotiaiden osuus esityksen laatijoina oli kuitenkin ikärakenteosuutta pienempi, minkä voi tulkita siten, että eduskunnan ikärakenteen vanheneminen jo sinällään voi ehdollistaa politiikkamuutoksia.

Eduskunnan ja esitysten laatijoiden mediaani-ikäet olivat vuosina 1995–2006 neljä vuotta korkeampia kuin rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla 1979–1990. Vertailu osoitti eduskunnan keski-ikäen nousseen kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikan jaksolla 1960-luvun tasolle. Tältäkin osin vuoden 2003 eduskunta eroaa kuitenkin vuosien 1995 ja 1999 vastaavista. Jos tarkastelua olisi jatkettu ainoastaan vuoden 2002 loppuun, esityksiä tehneiden mediaani-ikä olisi ollut peräti kuusi vuotta korkeampi kuin rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla, eikä eduskunnasta olisi erottunut lapsiasiasta kiinnostuneita, keskimääräistä nuorempia edustajia. Tämän suhteen vuoden 2003 eduskunta teki muutoksen. Esityksiä laatineiden ja eduskunnan mediaani-ikäen välinen erotus kaventui.

Teemakokonaisuudet ja sosiaalisen taustan muutos

Yleisesti näyttää siltä, että lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutosten yhteyteen kytkeytyy mielenkiintoisen samanaikaisia kansanedustajien kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman sekä demografisten tekijöiden muutoksia. Ne viittaavat siihen, että jaksoittaisilla muutoksilla on tekijänsä. Jos liittyy tutkimuksen toisessa luvussa havaitut ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutokset osaksi tähän mennessä suoritettua sosiaalisen taustan muutosten tarkastelua, voi todeta, että lisääntyvää intoleranssia ja kasvavaa huolipuhetta ylläpitävä 1990-luvun loppupuolelta alkanut vastuuttava järjestyksenpitöpolitiikka kytkeytyy yhteen kansanedustajan maalaisperhetaustaisuuden, matalan koulutuksen, poliittisen kokemattomuuden ja konservatiivisuuden, korkean iän sekä miesten aktivoitumisen kanssa.

Seuraavaksi analysoin kansanedustajien sosiaalisen taustan yhteyksiä ydintee-moihin, jaksojen hallitseviin ja tunnusomaisiin teemakokonaisuuksiin sekä huolen teemakokonaisuuteen. Taulukossa 6 on esitetty ydintee-mojen ja neljän jakson hallitsevien teemakokonaisuuksien ja taulukossa 7 tunnusomaisten teemakoko-naisuuksien yhteydet esityksiä laatineiden kansanedustajien sosiaaliseen taustaan

regressiokertoimin. Ydintemakokonaisuus käsittää koko tutkimusajanjakson 1970–2006 esitykset. Jaksojen hallitsevia ja tunnusomaisia teemakokonaisuuksia koskeviin malleihin on sisällytetty ainoastaan kyseessä olevan jakson lapsiasiaesitykset. On muistutettava myös siitä, että analyysin perusjoukkona eivät ole kaikki kansanedustajat vaan ainoastaan lapsiasiaesitykset ja niitä laatineet edustajat. Tarkoitus on haarukoida esityksistä erilaisia lapsiasiaa koskevia makuja, intressejä, politiikkoja ja toleransseja, jotka saattaisivat selittyä edustajien sosiaalisesta taustasta. Työprosessissa on tarkasteltu kolmivaiheisesti kulttuurisen pääoman, poliittisen pääoman ja demografisen pääoman tuottamia malleja (ks. liite 2), mutta vain viimeinen malli, jossa kaikki muuttujat ja niiden yhteydet kyseessä olevaan teemakokonaisuuteen, on esitetty taulukoissa.

Ydinteemojen, hallitsevien ja tunnusomaisten teemakokonaisuuksien taustalla olevat pääomakokonaisuudet

Ydinteemat 1970–2006. Ydintemakokonaisuuteen kuuluivat viisi lapsiasiaesityksissä vuosina 1970–2006 eniten esiintynyttä tematiikkaa (ks. taulukko 6). Tutkimusajanjakson muodostavan temaattisen ytimen muodostivat teemat ”perheen tulonsiirrot”, ”perhe-etuudet ja -palvelut”, ”opinto-etuudet”, ”toimitilat” ja ”päivähoito”. Ydinteemoja koskevan pääomamallin tarkastelu kertoo, että johtajaperhetaustaisten edustajien kerroin on merkitsevän pieni. Viiteryhmäänsä merkitsevästi korkeampia kertoimia on kokeneilla kansanedustajilla (5+) ja alle 30-vuotiailla kansanedustajilla. Miesten ja naisten välillä ei esiinny eroja. Ydinteemojen suhteen aktiivisin puolue on ollut äärivasemmisto, jota seuraa SMP. Pienimmät kertoimet esiintyvät kristillisillä ja RKP:llä. Tämä on linjassa sen aiemman havainnon suhteen, että ydintemakokonaisuuden osuus on kaventunut sitä myöten kun äärivasemmiston osuus on kaventunut niin eduskunnassa kuin esityksistäkin. Samoin 1970-luvun vennamolainen SMP oli seuraajaansa perussuomalaisiin verrattuna lapsiasiaassa huomattavan paljon aktiivisempi. Ikä- ja kokemusmuuttujien yhteydet ydintemakokonaisuuden kaventumiseen saattaisivat puolestaan tulla ymmärrettäväksi eduskunnan ikärakenteen muutoksen näkökulmasta. Ydintemakokonaisuus oli hallitsevimmillaan sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla, jolloin eduskunnan ikärakenne oli polarisoitunut. Eduskunnassa työskenteli uusi nuori kansanedustajasukupolvi, mutta myös koko tutkimusajanjaksoon nähden vanhimmat ja kokeneimmat edustajat. Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikan jaksolla kansanedustajien ydinryhmä koostuu yli 50-vuotiaista kansanedustajista, joiden ydintemakerroin viittasi ilmeisen vähäiseen teemoja koskevaan kiinnostukseen.

Sosiaalinen perhepolitiikka 1970–78: hallitsevat ja tunnusomaiset teemat

Edellä totesin, että ydinteemoista koostetun summamuuttujan osuus lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevista esityksistä oli korkeimmillaan vuosina 1970–1978. Ydinteemat pääosin muodostivatkin mainitun jakson hallitsevan teemakokonaisuuden, joka on siis viiden vuosina 1970–78 esityksissä eniten esiintyneen tematiikan summamuuttuja (taulukko 6). Suhteessa ydinteemoihin vain ”toimitilojen” rakentaminen vaihtui sosiaalisen perhepolitiikan hallitsevassa teemakokonaisuudessa lasten ”oikeuksiin ja osallisuuteen”. Taulukkojen 6 ja 7 kertoimet antavat monessa suhteessa tukea frekvenssijakaumien tarkastelun yhteydessä tehdyille johtopäätöksille. Naisten suhteellisesta aktiivisuudesta kertoo se, että kerroin on lähes kaksinkertainen verrattuna miehiin. Muiden ikäryhmien kertoimet ovat merkitsevästi pienempiä verrattuna alle 30-vuotiaisiin, mutta toisaalta taas kokeneiden kansanedustajien kerroin on yli viisinkertainen verrattuna viiteryhmänä toimineeseen ensikertaisten ryhmään.⁵¹ SMP:n ja RKP:n kertoimet ovat viiteryhmänä toimivan SKDL:n kanssa samalla tasolla, joskin ainoastaan SDP eroaa viiteryhmästä merkitsevästi matalalla kertoimella. Koulutustasomuuttujan arvot ovat perusasteen ja ylemmän korkeasteen suorittaneiden ryhmissä viiteryhmää merkitsevästi pienemmät.

Jakson tunnusomainen teemakokonaisuus (ks. kertoimet taulukko 7 ja sisällöt taulukko 1) rakentaa tilastollisesti voimakkaimpia yhteyksiä puolueuuttujaan, vaikka kulttuurisen pääoman muuttujistakin johtajaperhetaustaisten ja opistoasteen tutkinnon suorittaneiden kertoimet ovat viiteryhmäänsä nähden kaksinkertaisia. Puolueista SMP:n, RKP:n ja kokoomuksen kertoimet ovat viiteryhmäänsä nähden yli viisinkertaisia. Jaksolle ominaiseen tapaan esitysten laatijat ovat kansanedustajina kokeneita, mutta eivät kokonaisuutena tarkastellen aivan yhtä kokeneita kuin hallitsevan teemakokonaisuuden. Sen sijaan miesten ja naisten välinen kerroinsuhde on täsmälleen sama kuin jakson hallitsevassakin teemakokonaisuudessa; naiset ovat miehiä aktiivisempia jaksolle tunnusomaisten esitysten laatijoita. Jos sosiaalisen perhepolitiikan tunnusomaisten teemojen pääomaprofiilista tulisi jotain kiteyttää, olisi laatija tyypillisimmillään SMP:n, RKP/LIB:n tai kokoomuksen alle viisikymppinen, melko kokenut naiskansanedustaja, jonka isä on toiminut työelämässä johtavassa asemassa.

Rakenteellinen sivistyspolitiikka 1979–1990: hallitsevat ja tunnusomaiset teemat

Vuosina 1979–1990 esitysten painopiste siirtyi sosiaali- ja terveydenhuollosta opetuksen ja kulttuurin kentälle sekä perheeseen kohdistuneista esityksistä kohti rakenteisiin vaikuttamista (”muu”). Jakson viisi hallitsevaa teemaa vastasivat tarkalleen ydinteemakokonaisuuden teemoja (perheen tulonsiirrot, perhe-etuudet ja -palvelut, opinto-etuudet, toimitilat, päivähoito). Rakenteellisen sivistyspolitiikan hallitsevalla teemakokonaisuudella (taulukko 6) oli tilastollisesti voimakkaampi yh-

teys esityksiä laatineiden edustajien koulutustasoon kuin sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla. Näyttäisi siltä, että keskimäärin korkeammin koulutetut kansanedustajat olivat sivistyspoliittisen intressin taustalla. SMP:n ja liberaaliryhmittymien sijaan ääri vasemmisto sai nyt politiikkalinjaansa mukaan vihreät ja keskustan. Suhteessa frekvenssitaulukkojen tarkasteluun tulokset ovat samansuuntaisia. Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksollahan esitysten laatijat olivat selvästi keskimäärin nuorempia ja naisten osuus edelleen kasvoi. Puolueista keskusta kasvatti osuuttaan SMP:n osuuden tuntuvasti pienentyessä. Vihreät ilmestyivät eduskuntaan. Kansandemokraattien osuus esityksistä kaventui puolueen edustajamäärän vähentyessä, mutta hallitsevia teemoja esillä pitäneiden puolueiden joukossa puolue pysytteli hyvin. Vaalipiirimuuttujan tarkastelu osoittaa, että läntisen Suomen edustajat olivat passiivisimpia. Keskivyohtyöhykkeen ja itäisen vyöhykkeen edustajien kerroin on yli puolitoistakertainen verrattuna viiteryhmän toimineeseen läntiseen vyöhykkeeseen. 1970-luvun alkupuolen tavoin miesten kerroin on naisia merkittävästi matalampi. Yli nelikymppiset olivat merkittävästi tätä nuorempia passiivisempia lapsiasiassa, mutta toisaalta taas yli 60-vuotiaat hyvin aktiivisia. Heidän kertoimensa on viiteryhmään nähden lähes 1,3-kertainen. Tapausten määrä on kuitenkin vähäinen, joten ikäryhmän saama kerroin ei nouse merkittäväksi.

4. HILJAISET MUOKKAAJAT JA METELINPITÄJÄT

TAULUKKO 6. Ydinteemoja ja jaksojen hallitsevia teemakokonaisuuksia koskevat kansanedustajien sosiaalisen taustan regressiokertoimet (*=p<.05, **=p<.01, ***=p<.001).

Pääoman laji	Muuttuja	Muuttujan luokka	Ydinteemat 1970–2006	Sosiaalinen perhepolitiikka (1970–78)	Rakenteellisen sivistyspolitiikka (1979–1990)	Talouselämä, hämmennys ja neuvottomuus (1991–94)	Kasvavan huoli ja vastuuttava järjestyksen-pitopolitiikka (1995–2004)	
Kulttuurinen pääoma	Isän ammatti-asema	Maa- ja metsätalous	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Työväestö	.83	1.51	.77	4.40	.88	
		Toimihenkilöt tai pienyritt.	.89	.97	1.10	10.12**	.65*	
		Johtava asema	.77**	.81	.92	5.75	.89	
	Koulutustaso	Ei amm. peruskoulutusta	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Perusaste	.89	.35*	3.17**	.51	.80	
		Opisto/amk-aste	1.21	.96	2.34	.14	1.24	
		Alempi korkea-aste	1.02	.70	3.26*	.16	.85	
		Ylempi korkea-aste	1.28	.42*	2.92**	.30	1.74	
		Jatkotutkinto	.97	.47	1.37	.21	1.32	
Poliittinen pääoma	Puolue	SKDL/DEVA/VAS	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		SDP	.44***	.35***	.59*	.76	.49**	
		VIH	.43***		1.42	1.37	.73	
		SMP/PS	.73*	1.33	.56**	9.86*	.21***	
		ML/KESK	.50***	.89	.79	6.36	.44***	
		SKL/KD	.38***	.97	.63*	.72	.32***	
		RKP/LIB/NUOR	.35***	1.06	.38***	.19	.16***	
	KOK	.41***	.68	.56**	.77	.48**		
	Eduskuntakert.	Ensikertainen	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Toiskertainen	1.05	1.24	1.20	.43	1.13	
		3–4-kertainen	1.06	1.37	1.32	1.16	.97	
		5+ -kertainen	1.34*	5.28***	1.30	1.07	1.17	
		Vaali- piiri, L–I	Läntisin	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
			Keski	1.12	.84	1.59**	.71	1.06
			Itäisin	.95	.77	1.52*	1.27	.96
	Vaali- piiri, E–P	Eteläisin	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		II	.89	.61*	1.17	.37	1.26	
		III	1.14	.84	1.19	.64	1.57*	
		IV	.89*	.35**	1.20	1.62	1.75*	
		Pohjoisin	1.12	1.39	.70	6.37*	2.10**	
Demograf. muuttajat	Suku- puoli	Nainen	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Mies	.95	.58*	.78*	1.08	1.17	
	Ikä- ryhmä	–29	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	
		30–34	.72*	.32**	.65	2.34	1.18	
		35–39	.75*	.21***	.85	2.63	.86	
		40–44	.55***	.27***	.42**	.88	.86	
		45–49	.54***	.18***	.37**	1.69	1.17	
		50–54	.64**	.16***	.49*	.52	1.26	
		55–59	.47***	.07***	.47*	1.22	.83	
	60–	.71*	.09***	1.26	50.66*	.99		
	N		5975	1121	2411	325	2118	
	β0		298***	138***	205***	61**	140**	
	R ²		.066	.155	.110	.223	.088	

Rakenteellisen sivistyspolitiikan tunnusomaisella teemakokonaisuudella (ks. kertoimet taulukko 7 ja sisällöt taulukko 1) vuorostaan on hallitsevista teemoista koottua summamuuttujaa selvästi heikommat tilastolliset yhteydet puolueistaan. Puolueista erottuvat kuitenkin SDP, kokoomus ja RKP/LIB, joiden kertoimet ovat merkitsevästi viiteryhmänsä korkeampia. Sosiaalinen syntyperä on maatalous- ja työläisperhetaustainen. Tämän kanssa tulkinallisesti yhdensuuntainen on koulutustaso, joka tämän summamuuttujan osalta vaikuttaa varsin matalalta. Pohjoisimman Suomen edustajat olivat merkitsevästi eteläisimmän vyöhykkeen edustajia aktiivisempia. Tämän jakson tunnusomaisen teeman laatija olisi tyypillisimmillään yli 60-vuotias, Pohjois-Suomesta rekrytoitunut demari- tai kokoomusedustaja, jonka isä on toiminut maa- ja metsätaloudessa tai kuuluu työväestöön. Suhteessa jakson hallitsevaan teemakokonaisuuteen jakson tunnusomaisen teemakokonaisuuden puoluepoliittinen rakenne vaikuttaa järkeenkäyvältä, koska KOK:n, RKP/LIB:n ja SDP:n hallitsevaa teemakokonaisuutta koskevat kertoimet olivat huomattavan pieniä.

Talouslama, hämmennys ja neuvottomuus 1991–94

Lamavuosina toimihenkilöperhetaustaisten edustajien kerroin kasvoi viiteryhmänä toimineeseen maatalousperhetaustaisten ryhmään nähden yli kymmenkertaiseksi⁵² (taulukko 6). Puolueista SMP:n ja keskustan kertoimet kasvoivat korkeiksi, mutta vain SMP:n kerroin on tilastollisesti merkitsevä. Pohjoisimman Suomen edustajien kerroin on yli kuusinkertainen verrattuna eteläisimpään vyöhykkeeseen. Korkeimman kertoimen suhteessa viiteryhmänsä saavat yli 60-vuotiaat edustajat, joiden kerroin suhteessa viiteryhmänä toimineeseen alle kolmekymppisten ryhmään kasvaa yli viisikymmenkertaiseksi. Lamavuosina pitkälti ydintemoihin perustuvan hallitsevan teemakokonaisuuden puolustajaksi asettui kokonaisuutena ”keskiluokkaisen taustan omaava, pohjoisesta rekrytoitunut ja huomattavan ikääntynyt pientalonpoikainen edustaja”. Muuttujien väliset ”riskisuhteiden” muutokset näyttäisivät tässäkin tapauksessa tukevan joitain frekvenssijakaumien tarkastelun yhteydessä tehtyjä päätelmiä. SMP:n osuushan lapsiasiaa koskevista esityksistä kasvoi vuosina 1991–1994 yhteensä 10 prosenttia 1980-lukuun verrattuna. Puoluepoliittisesti muutos viittaa hallitsevien teemojen osalta lamavuosina alkaneeseen siirtymään vasemmalta, jos ei nyt aivan oikealle, niin ainakin kohti keskustakonservatiiveja. Kertoimia tarkastellessa tulee esille myös se frekvenssijakaumien luennan yhteydessä tehty tulkinta miesten intressin kasvusta lapsiasiaassa, ettei miesten hallitsevaa teemakokonaisuutta koskeva kerroin enää aiempien jaksojen tavoin ole naisia pienempi, puhumattakaan että se olisi merkitsevästi pienempi kuin naisten.

*Kasvava huoli ja vastuuttava järjestyksenpitolitiikka 1995–2006:
hallitsevat ja tunnusomaiset teemat*

1990-luvun jälkeisenä ajanjaksona oikeuden ja järjestyksenpidon kentälle suunnattujen esitysten, jonka kohteena olivat ”perheen” tai ”muun” kohteen sijasta ”lapset ja nuoret” suhteellinen osuus kasvoi. Jaksolle ominainen piirre oli, että yhä useampi tehty esitys liittyi eduskunnan tavoitteeseen kontrolloida hallituksen toimintaa kysymyksin. Ydinteemojen osuus esityksistä kaventui entisestään ja oli selvästi jaksoista matalimmillaan vuosina 1995–2006. Lamavuosiin verrattuna jakson viisi hallitsevaa teemaa pysyivät lähes samoina. Ainoastaan ”asumista” koskevat esitykset vaihtuivat ”mielenterveyttä ja mielenterveysongelmia” koskeviin esityksiin.

Kulttuurisen pääoman muuttujista sosiaalisen syntyperän toimihenkilötaustaisuudella on juuri päinvastainen yhteys jakson hallitsevaan teemakokonaisuuteen kuin 1990-luvun alussa eli kerroin on merkitsevän pieni (taulukko 6). Kansandemokraattien työtä jatkamaan perustetun vasemmistoliiton ja vihreiden ”punavihreä”- akseli näyttäisi seisoen rakenteellisen sivistyspolitiikan jakson tavoin tämänkin jakson hallitsevan teemakokonaisuuden taustalla. Edellisellä jaksolla huomattavan aktiivisen SMP:n työtä jatkamaan perustetun perussuomalaisen kerroin on RKP:tä lukuun ottamatta matalin. Pohjoisen Suomen kansanedustajien kertoimet ovat III vyöhykkeestä lähtien merkitsevästi korkeampia kuin viiteryhmänä toimineen eteläisimmän vyöhykkeen edustajien. Kiinnostavaa on, ettei ikäryhmien välillä esiinny edellisistä jaksoista poiketen eroja. Ikä ei enää erottele hallitsevia teemoja koskevia esityksiä laatineita edustajia, mikä liittyy eduskunnan keski-ikänsä nousuun ja ikärakenteen vanhenemiseen.

Edellisistä jaksoista poiketen kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitolitiikan tunnusomaista tematiikkaa koskevien esitysten laatijoita erottelee selvästi vähäisempi määrä pääomamuuttujia kuin edellisten jaksojen tunnusomaisia tematiikkoja (ks. kertoimet taulukko 7 ja sisällöt taulukko 1). Kulttuurisen pääoman muuttujien, sukupuolen, vaalipiirimuuttujien tai kokemusmuuttujan suhteen teemakokonaisuudessa ei esiinny lainkaan tilastollisesti merkitseviä eroja. Analyysistä nousevat esille ainoastaan puolue ja ikä. Ensinnäkin puolueiden kertoimet eroavat tilastollisesti merkitsevästi viiteryhmästä vasemmistoliitosta vihreitä lukuun ottamatta. SMP/PS:n kerroin on viiteryhmään nähden kolminkertainen. Nyt kuitenkin puolueiden ryhmään ilmestyi uusi toimija: kristilliset. Kristillisten kerroin on toiseksi suurin SMP/PS:n jälkeen ja viiteryhmänä toimivaan vasemmistoliittoon nähden lähes 2,5-kertainen. Kokoomus ja RKP seuraavat perässä viiteryhmään nähden kaksinkertaisilla kerroinavoilla. Ikämuuttujan osalta 35–44-vuotiaat erottuvat merkitsevän korkeilla kertoimilla. Yleisesti voinee lausua, ettei sosiaalinen tausta erottele tunnusomaisia teemoja sisältäneitä esityksiä laatineita edustajia samalla tavalla kuin aiemmin, mutta kansainvälistyvässä ja oikeudellistuvassa lapsiasiassa näkyivät nyt 1980-luvusta poiketen kristillispoliitikkojen käden työn jälki.

TAULUKKO 7. Kolmen jakson tunnusomaisia teemakokonaisuuksia koskevat kansanedustajien sosiaalisen taustan regressiokertoimet (*=p<.05, **=p<.01, ***=p<.001).

Pääoman laji	Muuttuja	Muuttujan luokka	Sosiaalinen perhepolitiikka (1970–1978)	Rakenteellinen sivistyspolitiikka (1979–1990)	Kasvava huoli ja vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikka (1995–2006)
Kulttuurinen pääoma	Isän amm. asema	Maa- ja metsätalous	1.00	1.00	1.00
		Työväestö	1.41	.86	.98
		Toimihenkilö tai pienyrittäjä	1.16	.55***	1.19
		Johtava asema	2.06	.33**	1.43
	Koulutustaso	Ei ammatillista peruskoulutusta	1.00	1.00	1.00
		Perusaste	.36*	.61	.80
		Opisto/amk-aste	2.76	.08***	1.39
		Alempi korkea-aste	.89	.53	.87
		Ylempi korkea-aste	.52	.19***	.67
	Jatkotutkinto	.16**	.23**	.54	
Poliittinen pääoma	Puolue	SKDL/DEVA/VAS	1.00	1.00	1.00
		SDP	1.48	1.88**	1.91*
		VIH		1.18	1.29
		SMP/PS	5.75***	1.15	3.03**
		ML/KESK	3.30**	1.21	1.93**
		SKL/KD	2.12*	.77	2.44***
		RKP/LIB/NUOR	5.39***	1.72*	2.00*
		KOK	5.28***	1.78**	2.12**
	Eduskunta-kertaisuus	Ensikertaiset	1.00	1.00	1.00
		Toiskertaiset	.98	.94	.96
		3–4-kertaiset	.96	1.27	1.02
		5+ -kertaiset	3.75***	.65*	.93
		Vaalipiiri, L–I	Läntisin	1.00	1.00
	Keski		1.54	1.14	.98
	Itäisin		1.31	.72	1.39
	Vaalipiiri, E–P	Eteläisin	1.00	1.00	1.00
		II	1.24	.87	1.32
		III	.79	1.14	1.00
		IV	.43**	1.02	.74
	Demograf. muuttajat	Suku puoli	Nainen	1.00	1.00
Mies			.58*	1.12	.93
Ikäryhmä		–29	1.00	1.00	1.00
		30–34	.50	.86	1.09
		35–39	1.01	.96	1.88*
		40–44	.54	1.23	1.79*
		45–49	.54	1.66	1.71
		50–54	.46*	1.28	1.18
		55–59	.44*	1.24	1.21
		60–	.24**	2.06*	1.13
N			1121	2405	2118
o			186***	219***	103***
R ²		.205	.117	.066	

Lyhyenä yhteenvetona voi todeta, että neljän jakson hallitsevia ja tunnusomaisia teemoja sisältäneiden esitysten laatijoiden sosiaalisessa taustassa esiintyy eroavuuksia. Kiinnostus ydinteemoja kohtaan on ollut vähäisempää johtajaperhetaustaisten edustajien piirissä. Aktiivisia ovat olleet hyvin kokeneet, nuoret ja äärivasemmiston kansanedustajat. Hallitsevien teemakokonaisuuksien suhteen kansanedustajien kulttuurisessa pääomassa esiintyi jaksottaisia eroja sosiaalisen syntyperän ja koulutustason välillä. 1990-luvun lamavuodet olivat tematiikan osalta korostuneesti toimihenkilöperhetaustaisten edustajien aktivoitumisen aikaa ja vastaavasti sen jälkeinen aika keskimääräistä passiivisempi ajanjakso. Koulutustasomuuttujan osalta kiinnittää huomiota rakenteellisen sivistyspolitiikan jakson hallitsevia teemoja kannatellut keskimääräistä koulutetumpi edustajajoukko.

Poliittisen pääoman muuttujat osoittivat niin ikään eroavuuksia jaksojen välillä. Äärivasemmiston eli kansandemokraattien ja vasemmistoliiton hallitseviin teemakokonaisuuksiin kohdistuva aktiivisuus on – ydinteemojen tavoin – erottunut läpi koko tutkimusajanjakson 1970–2006. Pienen poikkeuksen tekivät lamavuodet (1991–94), jolloin SMP otti korostuneen roolin 1970- ja 1980-luvulle tyypillisten tematiikkojen ajamisessa. *Sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla* (1970–78) SKDL ja SMP olivatkin selvästi ”samassa veneessä” lapsiperheiden tulonsiirtojen lisäämisen ja perhepalveluiden parantamisen puolestapuhujina. Puoluetaustan lisäksi hyvin kokeneet kansanedustajat olivat aktiivisia. *Rakenteellisen sivistyspolitiikan* (1979–1990) sekä *kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan* (1995–2006) jaksoilla hallitsevien teemakokonaisuuksien ympärille rakentuu ”punavihreä akseli”, jossa 1980-luvulla puoluekartalle ilmestynyt Vihreä Liitto korvasi SMP:n. Lisäksi vaikuttaa kerrointarkastelun valossa siltä, että hallitsevia teemakokonaisuuksia puolustava edustajaryhmä on 1990-luvun alkuvuosista lähtien kokonaisuutena siirtynyt aiempaa pohjoisemmilta vyöhykkeiltä rekrytoituneeksi.

Demografisten muuttujien kertoimet täydentävät monin paikoin sitä vaihtelua, joka jäi muuttujakohtaisten frekvenssijakaumien tarkastelusta. Vielä 1990-luvun alkuun saakka naiset olivat hallitsevien teemojen suhteen aktiivisempia kuin miehet. Lamavuosista lähtien ero on tasoittunut ja miesten kerroin on ollut jopa viiteryhmänsä korkeampi. Ikämuuttujan tarkastelu osoittaa, että 1990-luvun alkuun saakka nuoremmat ikäryhmät osoittivat suurempaa intressiä hallitsevia teemoja kohtaan, mutta 1990-luvun alkupuolelta lähtien eroavuuksia ikäryhmien välillä ei enää voitu havaita. Oma kummallisuutensa, joka tarvinnee toisessa yhteydessä aivan oman selityksensä, on yli 60-vuotiaiden huikkeen korkea kerroin lamavuosilta.

Huolen teemakokonaisuus: elitistisen ja matalasti koulutetun kristillisen ikääntynyt ääni

Tarkastelen seuraavaksi toisessa luvussa kuvaamiani huolen teemoja kansanedustajan sosiaalisen taustan valossa. Avaan huolen, pelon ja paniikin teemakokonaisuuteen

kolme näkökulmaa. Ensinnäkin analysoin sosiaalisen taustan yhteyksiä huolen teemoihin tutkimusajanjaksolla 1970–2006. Toiseksi teen kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan jaksoa koskevan aikavakioinnin. Aikavakiointi perustuu siihen toisen luvun havaintoon, että huolen teemoja koskevat lapsiasiaesitykset lisääntyivät voimakkaasti 1990-luvun puolestavälistä lähtien. Analysoin, eroaako huolen teemakokonaisuutta koskevien esitysten laatijoiden sosiaalinen tausta 1990-luvun puolestavälistä alkaneella jaksolla suhteessa koko tutkimusajanjakson profiliin. Kolmanneksi jaan huolen teemat ”toimintaa ja tekemistä” kuvastaviin ”aktiivisiin” sekä ”alttiina olemisen” ”passiivisiin” teemoihin. Edellisiin kuuluvat rikollisuus, huumeet ja päihteet sekä kuri, kontrolli ja järjestys (esim. koulukiusaaminen) ja jälkimmäisiin lukeutuvat lastensuojelu, pedofilia ja pornografia sekä mielenterveysongelmat. Tarkastelen aktiivisia ja passiivisia teemakokonaisuuksia niin koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006 kuin erikseen 1990-luvun puolestavälistä alkaneen jaksos aikana. Teemakokonaisuuksien sosiaalisen taustan väliset kertoimet on esitetty taulukossa 8.

Koko tutkimusajanjaksoa 1970–2006 koskevan teemakokonaisuuden (huolen teemat 1970–2006) tarkastelu osoittaa, että voimakkaimmat yhteydet kokonaisuutena rakentuvat puolue- ja ikämuuttujiin. Kristillisten kerroin on 4,7-kertainen viiteryhmään nähden. Huoli ja pelko kasvavat pienin variaatioin mitä vanhempaan ikäryhmään siirrytään. Johtajaperhetaustaisuuden kerroin on viiteryhmään nähden 2,4-, perusasteisen koulutuksen saaneiden noin 2,2- ja toiseksi eteläisimmältä vyöhykkeeltä rekrytoituneiden 1,6-kertainen. Seuraavassa mallissa on esitetty ”aktiivisia” huolen teemoja koskevan teemakokonaisuuden vastaavat kertoimet. Tarkastelu osoittaa, että riskisuhteet, tilastolliset yhteydet ja niiden merkitsevyydet pysyvät pääpiirteissään samoina kuin edellisessäkin mallissa. Johtajaperhetaustaisuus, perusasteinen koulutus, kristillinen puoluetusta ja rekrytoituminen toiseksi eteläisimmältä vyöhykkeeltä osoittavat edelleenkin – ja paikoittain jopa voimistuvaa – yhteyttä teemakokonaisuuteen. Joitain muutoksia kuitenkin on havaittavissa. Yhteydet ikämuuttujiaan ovat selvästi heikompia. Miesten kerroin huumeiden ja päihteiden, nuorisorikollisuuden sekä kuria ja järjestyksenpitoa koskevissa kysymyksissä on merkitsevästi suurempi kuin naisten, mistä voi päätellä sen, että naiset ovat vastaavasti miehiä aktiivisempia lastensuojelua, mielenterveysongelmia sekä pornografiaa ja pedofiliaa koskevissa kysymyksissä.

Konservatiivijohtoinen huolen ja pelon nopea leviäminen 1990-luvun puolenvälin jälkeen

Huolen teemakokonaisuus osoittaa pitkässä linjassa varsin koherenttia esityksen laatijan profiilia. Profiiliksi rakentuu korkean sosiaalisen syntyperän, mutta matalan peruskoulutuksen omaava, toiseksi eteläisimmältä vyöhykkeeltä rekrytoitunut suhteellisen iäkäs kristillispoliitikko. Päihteiden käytön, rikollisuuden sekä kurin ja järjestyksenpidon kysymykset näyttävät kiinnostavan enemmän miehiä ja naiset

vastaavasti osoittavat intressiä lastensuojelua, mielenterveysongelmia sekä pornografialla ja pedofiliaa koskeviin kysymyksiin. Seuraava kysymys kuuluukin: pitääkö pitkässä linjassa nähtävä malli edelleen selitysvoimansa vai löytyykö viimeisten runsaan 10 vuoden ajalta huolta ja pelkoa ilmaisevien esitysten ääreltä taustaltaan ”pitkästä linjasta” poikkeava ”osajoukko”? Taulukossa 8 on esitetty sosiaalisen taustan tilastolliset yhteydet huolen teemakokonaisuuteen sekä huolen ”aktiiviseen” teemakokonaisuuteen kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopolitiikan jaksolla (huolen teemat 1995–2006).

Tarkastelu osoittaa, että joitain muutoksia on tapahtunut (ks. taulukko 8). Johtajaperhetaustaisuus ja toiseksi eteläisimmältä vyöhykkeeltä rekrytoituminen osoittavat jokseenkin muuttumattomia suhteita. Perusasteisen koulutuksen kerroin on 2,3-kertainen viiteryhmään nähden, mutta ei merkittävä. Sen sijaan opisto/amk-asteisen koulutuksen kerroin kasvaa 1990-luvun loppupuolelta lähtien yli kolminkertaiseksi. Merkittävimmät muutokset ovat nähtävissä puolue- ja ikämuuttujissa. Puoluemuuttujan osalta kaikkien puolueiden kertoimet ovat kasvaneet viiteryhmä vasemmistoliittoon nähden vähintäänkin nelinkertaiseksi. SMP/PS:n kerroin on korkein, RKP:n ja kristillisten kertoimet asettuvat samalle tasolle. Ikäryhmistä huolen teemojen kärkeen ei enää asetu tasaisesti vanhentuva kansanedustajajoukko vaan ydinryhmä löytyy 40–49-vuotiaista edustajista. Huolen ”aktiivinen” teemakokonaisuus puolestaan osoittaa vielä selvempiä muutoksen signaaleja. Kulttuurisen pääoman muuttujien, ikämuuttujan ja vaalipiirimuuttujan kertoimet eivät nouse enää merkittävä tasolle. Sukupuolen mukainen tarkastelu osoittaa, että teemakokonaisuus on ollut aiempaa voimakkaammin miesten aktiivisuuden varassa. Kaikkein merkittävimpään erottelukykyyn huolen ja pelon ilmaisuissa viittaa puoluemuuttuja, jonka kertoimien tarkastelussa päihteiden käyttöä, nuorisorikollisuutta sekä kurin ja järjestyksenpidon kysymyksiin liittyvä kasvava huoli ja pelko osoittautuvat ennen kaikkea kristillisten ja kokoomuksen teemoiksi. Viiteryhmä vasemmistoliittoon nähden kristillisten kerroin on yli 36-kertainen ja kokoomuksen 34-kertainen. Muutosta voi tulkita siten, että perinteiset kristillispolitiikan tematiikat ovat ”politisoituneet” 1990-luvun puolesta välistä lähtien ja laajentuneet tehokkaasti lähes koko eduskuntaan, erityisesti puoluekartan konservatiivi- ja oikeistosiipeen.

TAULUKKO 8. Huolen ja pelon teemoja koskevat kansanedustajien sosiaalisen taustan regressio-kertoimet (*= $p < .05$, **= $p < .01$, ***= $p < .001$).

Pääoman laji	Muuttuja	Muuttujan luokka	Huolen teemat 1970–2006	”Aktiiviset” huolen teemat 1970–2006	Huolen teemat 1995–2006	”Aktiiviset” huolen teemat 1995–2006	
Kulttuurinen pääoma	Isän amm. asema	Maa- ja metsätalous	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Työväestö	.91	1.03	1.14	1.04	
		Toimihenkilö tai pienyrittäjä	1.05	1.18	1.21	.90	
		Johtava asema	2.39***	1.73*	1.80*	.92	
	Koulutustaso	Ei ammatillista peruskoulutusta	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Perusaste	2.18*	4.21*	2.27	6.03	
		Opisto/amk-aste	1.77	1.63	3.10*	5.07	
		Alempi korkea-aste	1.64	2.24	1.75	5.01	
		Ylempi korkea-aste	1.35	1.97	1.45	4.87	
		Jatkotutkinto	1.44	2.11	1.38	3.38	
Politiittinen pääoma	Puolue	SKDL/DEVA/VAS	1.00	1.00	1.00	1.00	
		SDP	2.08**	2.95**	4.23**	23.66**	
		VIH	2.38**	1.25	4.23**	12.24*	
		SMP/PS	1.19	1.95	8.78***	26.98**	
		ML/KESK	1.92**	2.95**	4.21**	18.15**	
		SKL/KD	4.69***	8.39***	6.36***	36.51***	
		RKP/LIB/NUOR	1.99*	2.40*	6.54***	21.01**	
		KOK	2.03**	3.11***	5.37***	34.06**	
	Eduskunta-kertaisuus	Ensikertaiset	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Toiskertaiset	1.05	.94	.92	.92	
		3–4-kertaiset	1.09	.88	.89	.75	
		5+ -kertaiset	.57*	.67	.65	.54	
	Vaalipiiri, L–I	Läntisin	1.00	1.00	1.00	1.00	
		Keski	1.13	1.10	1.25	1.75	
		Itäisin	1.09	1.14	1.43	1.62	
	Vaalipiiri, E–P	Eteläisin	1.00	1.00	1.00	1.00	
		II	1.64***	1.18*	1.62*	1.24	
		III	1.23	.79	1.04	.66	
		IV	.70	.62	.65	.48	
		Pohjoisin	.47	.66	.19*	.27	
	Demograf. muuttujat	Sukupuoli	Nainen	1.00	1.00	1.00	1.00
			Mies	.93	1.64***	.92	2.77***
Ikäryhmä		–29	1.00	1.00	1.00	1.00	
		30–34	1.79*	1.28	1.29	.62	
		35–39	1.92*	1.19	1.84	.83	
		40–44	2.12**	1.63	2.20*	1.06	
		45–49	2.46**	1.61	2.42*	.91	
		50–54	1.92*	1.35	1.26	.61	
		55–59	2.39**	1.93*	1.38	1.21	
		60–	2.19**	1.31	1.33	.94	
N		5975	5975	2118	2118		
β^0		282***	194***	127***	118***		
R ²		.089	.080	.092	.109		

Oppositiomurinaa?

Empiirisen tarkastelun lopuksi nostan erillisenä kysymyksenä esiin lapsiasian ja sen tematiikkojen kytkeytymisen hallitus- ja oppositio puolueiden toimintaan. Kysymys kuuluu, kytkeytykö erilaisten tematiikkojen nousu sellaiseen ”poliittiseen peliin”, joka ilmentäisikin lapsiasian edistämisen sijasta oppositio- ja hallituspuolueiden välisiä asetelmia, ja jos, niin missä määrin? Onko tämän suhteen nähtävissä ajallista tai jaksottaista vaihtelua?

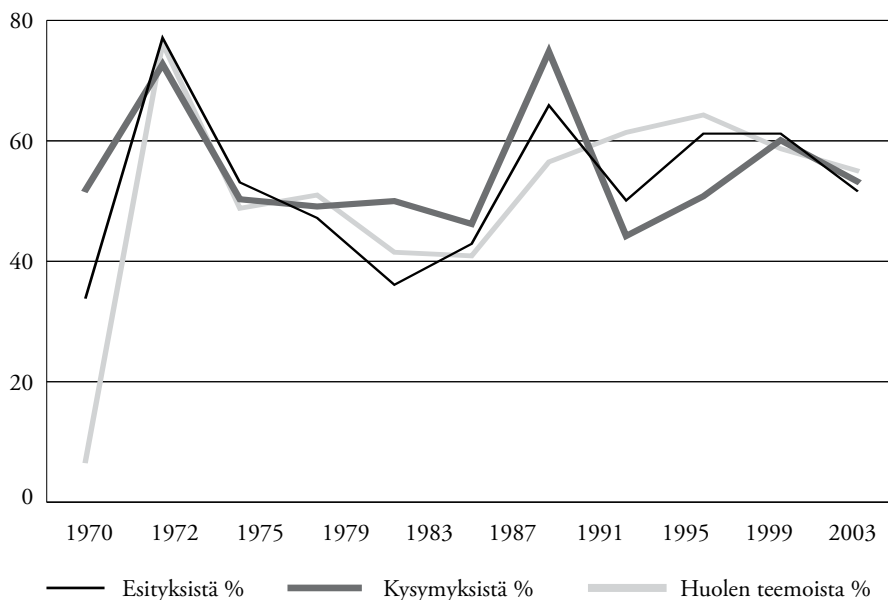
Tähän seikkaan tuo valaistusta kuvio 11, jossa oppositiotoimintaa koskevaa kysymystä tarkastellaan niin diskursseja tuottavien tematiikkojen, eduskunnan kontrolloivan tehtävän kuin lapsiasiaa koskevan kokonaisintressin näkökulmista. Kuviossa on esitetty oppositio puolueiden kansanedustajien osuudet lapsiasiaa koskevista esityksistä, sitä koskevista kysymyksistä sekä huolen ja pelon teemoja koskevista esityksistä eduskunnittain vuosina 1970–2006. Oppositio puolueiden edustajien osuus kaikista lapsiasiaa koskevista esityksistä oli vajaat 52 prosenttia koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006. Ero hallituspuolueisiin nähden ei siten ole kovinkaan suuri. Opposition laatimilla esityksillä on kuitenkin kaksi ”nousupiikkiä”, jotka sijoittuvat vuosien 1972 ja 1991 eduskuntiin. Vuoden 1972 eduskunnan nousupiikki kytkeytyy SMP:n ja SKDL:n sekä vuoden 1991 eduskunnan SMP:n voimakkaaseen oppositiotoimintaan. Jälkimmäinen nousu selittyy myös vähäisestä esitysmäärästä, joka korostaa toimijoiden suhteellisia osuuksia.

Kristillisten oppositio puolueena laatimien esitysten suhteellinen osuus on kulkenut aina vuoden 1995 eduskunnasta lähtien toistakymmentä prosenttia koko tutkimusajanjakson 1970–2006 keskiarvon yläpuolella. Kristillisiä voi kutsua lapsiasiaa koskevan oppositiopolitiikan perustoimijaksi. Se on lisäksi saanut sidottua oppositioallianssiinsa mukaan pääoppositio puolueen, joka vuoden 1999 eduskunnassa oli keskusta ja vuoden 2003 eduskunnassa kokoomus. Toisin kuin vielä vuosina 1995–1998, vuosina 1999–2006 opposition lapsiasiaesitysten osuus kulki selvästi keskiarvon yläpuolella. 1990-luvun loppupuolelta lähtien perusorientaatioltaan kristillinen ja konservatiivinen oppositiotoiminta on siten ohjannut esitysten laatimisen määrää yhä voimakkaammin. Sekä vuosien 1983 ja 1987 eduskunnissa opposition esitysten osuus oli selvästi tutkimusajanjakson 1970–2006 keskiarvon alapuolella. Toiseksi on syytä tarkastella oppositio puolueiden laatimien, hallitusta kontrolloivien kysymysten osuuden muutoksia, koska analyysi osoitti niiden lisääntyneen 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Selittyykö kysymysten voimakas kasvu kriittisestä, hallitusta kontrolloimaan pyrkivästä ”oppositiomurinaasta”? Opposition osuus laadituista kysymyksistä oli 53,2 prosenttia vuosina 1970–2006. Opposition esitykset ovat siten jonkin verran kysymyspainotteisempia kuin hallituspuolueiden kansanedustajien. Samat vuosien 1972 ja 1991 eduskuntien nousupiikit ovat havaittavissa kysymystenkin osalta.

Lamavuosina opposition esittämien kysymysten osuus oli opposition lapsiasiaesitysten trendiä jyrkempi, mikä tukee näkemystä SMP:n korostuneesti hallitusta kontrolloimaan ja kritisomaan pyrkineestä toimintatavasta 1990-luvun alkuvuo-

sina. 1990-luvun lopulle sijoittunut ”kristillis-konservatiivinen oppositiovastaisuus” tarjoaa määritelmäänsä dynaamisemman kuvan jakson lapsiasiaa koskevasta oppositiotoinnasta. Kuvio 11 osoittaa, että vielä vuosien 1995 (44 %) ja 1999 (51 %) eduskunnissa oppositiopuolueiden laatimien kysymysten osuus oli vuosien 1970–2006 keskiarvon alapuolella. Vuoden 2003 eduskunnassa opposition osuus kysymyksistä nousi yli 60 prosenttiin. Korkeimmillaan osuus oli vuonna 2005, jolloin 69 prosenttia kysymyksistä oli oppositiopuolueiden laatimia. Vuoden 2003 eduskunnan lapsiasian kristillis-kokoomuslaista oppositioakselia voi siten pitää vuosien 1995–2002 kristillis-keskustalaisia oppositioita kriittisempänä hallituspolitiikkaa kohtaan. Kaikkiin vuoden 1995 jälkeisiin eduskuntiin on kuitenkin liittynyt se piirre, että suurimman oppositiopuolueen kysymysten määrä kasvaa sen siirtyessä hallituksesta oppositioon, toisin kuin esimerkiksi kristillisten, joiden kysymysten määrä pysyttelee varsin vakiona aloitteiden ollessa puolueen ”päätoimintamuoto”. Kysymysjakauksen tarkastelun perusteella jääkin se vaikutelma, että kokoomuksen ja keskustan oppositiopuolueina laatimat esitykset kiinnittyvät tiiviimmin hallituksen ja opposition väliseen ”kolmen suuren pelikuvioon” kun taas kristillisten lapsiasiaan kohdistuva toimintaratonaaliteetti on enemmän periaatteellinen.

KUVIO 11. Oppositiopuolueiden osuus lapsiasiaesityksistä (% esityksistä), -kysymyksistä (% kysymyksistä) sekä huolen teemoja koskevista esityksistä (% huolen teemoista) eduskunnittain vuosina 1970–2006.

Viimeiseksi kuviossa 11 on kuvattu huolen teemojen esiintymisen muutosta opposition laatimissa lapsiasiaesityksissä. Opposition osuus huolen teemoja käsittelevistä esityksistä oli 55 prosenttia vuosina 1970–2006. Vuoden 1970 eduskunta,

jossa opposition osuus esityksistä oli vain vajaat seitsemän prosenttia, oli tässä suhteessa täysin poikkeuksellinen. Vuosina 1975–1987 osuus kulki keskiarvon alapuolella kunnes vuoden 1991 eduskunnassa se nousi 57 prosenttiin. Sitä seuranneissa eduskunnissa osuus nousi yli 60 prosentin. Tästä voi päätellä, että kristillis-konservatiivinen oppositio on ottanut huolen tematiikat kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitopoliitiikan jaksolla (1995–2006) aiempaa useammin oppositiopoliitiikan välineeksi. Vaikka oppositio ei kokonaisuutena tarkastellen tee paljonkaan hallituspuolueita suhteellisesti enemmän kysymyksiä, osoittautuivat vuodet 1995–2006 eduskuntaesitysten valossa selvästi keskimääräistä aktiivisemmaksi lapsiasiaa koskevan oppositiopoliitiikan jaksoksi.

Kysymykseen siitä, oliko 1990-luvun puolestavälistä lähtien kasvanut huoli ja pelko ainoastaan ohimenevä reaktio, joka kytkeytyi pienellä viiveellä alkaneeseen kristillisten talouslaman jälkeiseen ”metelinpitoon” ja siihen yhdistyneeseen keskustan ”perusarvoja” puolustaneeseen oppositiopoliitiikkaan, voi vuosien 2003–2006 tarkastelun valossa vastata, että sitä se ei ollut. Vaikka lapsiasiaan kiinnostusta osoittaneiden edustajien sosiaalinen tausta muuttui, huoli ja pelko suhteellisesti kasvoivat. Yhä suurempi osa vuosina 2003–2006 tehdyistä esityksistä käsitteli sellaisia aiheita kuin nuorten huumeiden ja päihteiden käyttö, nuorisorikollisuus, lasten ja nuorten mielenterveysongelmat, pornografia ja lapsiin kohdistuva pedofilia, institutionaalisen lastensuojelun kysymykset sekä koulukiusaaminen ja koulujen kurinpito-ongelmat. Muutos oli tapahtunut kuitenkin sen suhteen, että mielenterveysongelmat olivat nousseet vuoden 2006 loppuun jatkuvassa tarkastelussa jakson viiden hallitsevan teeman joukkoon. Jos tarkastelua olisi jatkettu ainoastaan vuoden 2002 loppuun saakka, olisi rikostematiikka kuulunut jakson hallitsevaan teemakokonaisuuteen mielenterveysongelmien sijasta. Tämä selittynee osaltaan sillä, että 2000-luvun vaihteeseen sijoittui nuorten henkirikosten tilapäinen huippu, johon konservatiivimiehet reagoivat (vrt. Marttunen 2006). Tämän lisäksi naiset, jotka 2003 eduskunnassa ottivat lapsiasian ja huolikeskustelun haltuunsa, reagoivat yleisesti lasten suojelua ja tarpeita kuvastaviin tematiikkoihin miehiä todennäköisemmin. Miehet puolestaan reagoivat selvemmin rikollisuuden, päihteidenkäytön, kurinpidon ja kontrollin tematiikkoihin. Jälkimmäinen teemakokonaisuus näyttäisi olleen perinteisesti – ja erityisesti 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien – kristillisten ja ennen kaikkea kokoomuksen mielialheita. Puolueiden teemakokonaisuuksia koskevat regressiokertoimet olivat vasemmistoliittoon nähden yli 30-kertaisia.

Kansanedustajien sosiaalinen tausta ja lapsiasiaa koskevat esitykset

Käsillä oleva luku on osoittanut, ettei lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa puhetta voi irrottaa erilleen viittaamatta puhujaan ja hänen intenttioihinsa. Sosiaalinen kerrostuneisuus ja sosiaaliset asemat ovat – edelleen 2000-luvulla – yhteydessä

lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeviin näkemyksiin, heitä koskevaan ”makuun”. Sosiaalisella taustalla ei voi selittää läheskään kaikkea ilmapiiriin, intressin tai toleranssin vaihtelua, mutta tausta ehdollistaa vaihtelua monin erilaisin variaatioin ja yhdistelmin. Tutkimusajanjakson 1970–2006 aikana eduskunnan sosiopoliittinen rakenne muuttui monessa suhteessa. Indikaattorit viittaavat siihen, että eduskunta oli 1960-luvulla matalammin koulutettu, miesvaltaisempi, vasemmistolaisempi ja poliittisesti kokeneempi kuin 2000-luvulla. Kansanedustajien keski-ikä nousi parin vuosikymmenen nuorentumistrendin jälkeen 1990-luvulla samalle tasolle kuin mitä se oli 1960-luvulla. Yli 50-vuotiaiden edustajien osuus ikärakenteessa lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. Naisten osuuden kasvu koki notkahduksen 1990-luvun puolessavälissä, mutta jatkui jälleen 2000-luvun alussa.

Eduskuntarakenne ja sen muutokset ovat ehdollistaneet lapsiasiaesitysten taustalla vaikuttavaa pääomamuuttujakokonaisuutta ja sen muutoksia. Ylemmän korkea-asteen suorittaneet, maa- ja metsätalousperhetaustaiset, demariedustajat, miehet ja 40–44-vuotiaat ovat tehneet lapsiasiaa koskevia esityksiä eniten yksinkertaisesti siksi, että ryhmien osuudet eduskuntarakenteessa ovat olleet hallitsevia. Äärivasemmiston, nuorempien ikäryhmien ja kokeneiden edustajien esitykset ovat vähentyneet sitä myöten kuin niiden osuudet eduskunnassa ovat kaventuneet. Jos esitysmäärät suhteutetaan kansanedustajapaikkoihin, määrällisesti eniten esityksiä laatineiden SDP:n ja keskustan sijaan kristilliset ja SMP näyttäytyvät suhteellisesti aktiivisimpina lapsiasiapuolueina ja kokoomus passiivisimpana. Naiset ovat olleet miehiä, nuoremmat vanhempia ja ensikertaiset useampikertaisia suhteellisesti aktiivisempia lapsiasiasiaa.

Jokaisella neljällä jaksolla on ollut omat tunnusomaiset piirteensä. *Sosiaalisen perhepolitiikan jaksolle* (1970–78) olivat tyypillisiä sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon sektorille suunnatut esitykset, jotka oli kohdennettu perheisiin. Niissä vaadittiin muun muassa lapsiperheiden tulonsiirtojen lisäämistä ja palvelujen parantamista. Esitysten laatijoiden kulttuurisen pääoman taso oli korkea ja heillä oli poikkeuksellisen vankka kansanedustajakokemus. Ikärakenne oli polarisoitunut: aktiivisimpia olivat alle 30- ja yli 60-vuotiaiden ikäryhmät. Naiset olivat miehiä merkittävästi aktiivisempia. Puoluepoliittisesti aktiivisimpia esitysten laatijoita olivat SKDL ja SMP. Hallitsevan teemakokonaisuuden sosiaalista taustaprofilia lähelle tulevia edustajia ovat muiden muassa SKDL:n Irma Rosnell ja SMP:n Aune Mänttari, Veikko Vennamo unohtamatta. Esitysten taustalla oli siten vuoden 1972 eduskunnan oppositio toiminnassa terävimmän erottunut keskiluokkaisen taustan omaava, korkeasti koulutettu, poliittisesti hyvin kokenut, naisvaltainen ja vasemmistolais-pientalonpoikainen edustajarintama, jota eduskunnan sosiopoliittinen rakenne kokonaisuutena ehdollisti. Tunnusomaisessa teemakokonaisuudessa näkyivät samaan tapaan naisvaltaisuus ja vankka kansanedustajakokemus, mutta edellisistä poiketen sosiaalinen syntyperä oli selvästi johtajaperhetaustaisempi, mitä tukee myös kokoomuksen ja RKP/liberaalien korkeat kertoimet tunnusomaisia teemoja koskevista esityksistä. Kokoomuksen edustajanaisista lähimmäksi taustaprofilia tulevat Elsi Hetemäki, Eeva Kauppi ja Alli Vaittinen(-Kuikka) sekä

liberaalien edustajista Kerttu Hemmi ja Irma Toivanen.

Rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla (1979–1990) esitysten painopiste siirtyi laki- ja toivomusaloitteista painokkaasti kohti opetuksen ja kulttuurin sektorille osoitettuja raha-aloitteita. Jaksolle tyypillisiä lapsiasiaesityksiä olivat esimerkiksi koulujen ja nuorisotilojen rakentaminen ja perusparantaminen. Esitysten laatijoiden kulttuurinen pääoma muuttui. Maatalous- ja työläisperhetaustaisten edustajien osuus esityksistä kasvoi. Ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuus esityksistä kaventui, vaikkakin koulutustasokvalifikaatiot osoittivat voimakasta yhteyttä teemakokonaisuuksiin. SDP, keskusta ja kokoomus kasvattivat osuuksiaan esityksistä ja vastaavasti SKDL:n sekä SMP:n osuudet kaventuivat. Kokoomuksen ja SKDL:n muutokset selittyivät eduskuntarakenteen muutoksista. SKDL:n rinnalle jakson hallitsevaa teemakokonaisuutta puolustamaan siirtyi nyt SMP:n sijaan uusi puolue eli vihreät. Tätä puoluekolmiota täydensi keskusta ja vastapooliksi asettuivat tunnusomaisen teemakokonaisuuden teemoja esillä pitäneet RKP/LIB, kokoomus ja SDP. Eduskunta nuortui, esitysten laatijoiden ikä laski tätä vielä tuntuvammin. Naisten osuus eduskunnan sukupuolirakenteessa ja esitysten laatijoina jatkoi kasvuaan. Naiset olivat merkittävästi miehiä aktiivisempia hallitsevan teemakokonaisuuden osalta. Hallitsevan teemakokonaisuuden sosiaalista taustaa lähelle tulevat sellaiset SKDL:n naiskansanedustajat kuin Marjatta Stenius-Kaukonen, Heli Astala ja Anna-Liisa Jokinen. Tunnusomaisten teemojen profiilia lähelle tulevat kokoomuksen Tapio Holvitie ja Kaarina Dromberg, RKP:n Lars Malm sekä SDP:n Aimo Ajo, Tarja Halonen ja Saara-Maria Paakkinen.

Talouselämyksen, hämmennyksen ja neuvottomuuden jakso (1991–94) oli kansanedustustoiminnan murrosajanjakso. Esitysten määrä laski tuntuvasti. Eduskunnan toimintaa leimasi hämmennys ja neuvottomuus, jotka näkyivät vähäisen esitysmäärän ohella tiettyjen ryhmien runsaana ”vanhasta kiinni pitävien” lapsiasiaesitysten ryöppyinä. Tällä viitataan SMP:n toiskertaisten kansanedustajien korostuneeseen aktiiviseen toimintaan 1990-luvun alussa. Niin jakson kaikkien esitysten kuin hallitsevan teemakokonaisuuden sosiaalista profiilia lähelle tulevat SMP:n Heikki Riihijärvi, Marita Jurva ja Hannu Suhonen, Sulo Aittoniemiä unohtamatta. Myös SDP:n oppositioasema, joka kytkeytyi samalla työläisperhetaustaisten edustajien osuuden kasvuun, heijastui poikkeuksellisen korkeana esitysosuutena. Korkea-asteen suorittaneiden, miesten, poliittisesti kokeneiden ja nuorten edustajien osuudet esityksistä kaventuivat. Kansanedustajien keski-ikä kääntyi kasvuun ja ikärakenne alkoi jälleen vanhentua. Esitykset tulivat aiempaa useammin maan länsipuolelta. Ensimmäiset tietotekniikkaa ja pedofiliaa koskevat esitykset annettiin.

Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpitöpolitiikan jaksolla (1995–2006) esitystyyppit, esitysten teemat, hallinnan kentät ja toimenpiteiden kohteet muuttuivat. Eduskunta siirtyi painokkaasti kohti hallitusta kontrolloivaa tehtävää, mikä näkyi siirtymänä aloitteiden teosta kohti kysymyksiä. Taloudellisten resurssien lisäämistä koskevien esitysten osuus asettui laman jälkeisessä Suomessa 1980-luvun alun tasolle. Yhteiskuntarakenteisiin, toimintaympäristöön tai perheeseen kohdennettujen esitysten määrä vähentyi ja oikeuden ja yleisen järjestyksenpidon

kentälle osoitetut, lapsiin ja nuoriin kohdennetut esitykset lisääntyivät. Jaksolle tunnusomaista oli, että vuoteen 2002 rajoituvassa tarkastelussa ”rikos” siirtyi viiden hallitsevan teeman joukkoon ja vuoteen 2006 ulottuvassa tarkastelussa sen korvasivat ”mielenterveysongelmat”.

Lapsiasiaa koskeneita esityksiä laatineiden sosiaalinen tausta muuttui, mitä eduskunnan rakennemuutos ehdollisti. Naisten osuus kansanedustajista notkahti 1990-luvun puolessavälissä ja palasi vuoden 1991 tasolle vasta 2003 eduskunnassa. Vuodet 1995–2002 olivat selkeästi myös lapsiasiaa koskevan miesaktiivisuuden ajanjakso. Vuoden 2003 eduskunnassa naiset kasvattivat osuuttaan esityksistä tutkimusajanjaksoon nähden ennätysmäiselle tasolle. Lisäksi eduskunta vanhentui voimakkaasti. Yli 50-vuotiaiden edustajien osuus ikärakenteessa kasvoi tuntuvasti ja keski-ikä nousi 1960-luvun tasolle. Yli 50-vuotiaiden esitykset olivat hallitsevia, mutta eivät osoittaneet eduskunnan ikärakenteeseen suhteutettuna erityistä aktiivisuutta. Toisin sanoen eduskunnan voimakas vanheneminen jo sinällään näyttäisi ehdollistaneen intressin ja toleranssin muutoksia. Kasvavan huolen ja vastuuttavan järjestyksenpolititiikan jakson esitysmuutokset näyttäytyvätkin ajallisesti vuosien 1995–2002 sijoittuneen eduskunnan miehistymisen ja koko jaksoa sävyttävän vanhenemistrendin valossa.

Myös poliittisen ja kulttuurisen pääoman muuttajat osoittivat 1990-luvun puolenvälin jälkeen muutosta. Keskustan laatimat esitykset kasvoivat voimakkaasti. Sosiaalisen syntyperän muutos, jossa maa- ja metsätalousperhetaustaisten edustajien osuus esityksistä kasvoi, oli samansuuntainen. Tätä maalaistaustaisen, miesvaltaisen ja ikääntyneen keskustamiehen profilia lähimmäksi tulevat Kyösti Karjula ja Kari Myllyniemi. Samalla kristillisten lapsiasiaa koskeva intressimuutos 1990-luvun puolenvälin jälkeen oli poikkeuksellisen voimakas. Siinä missä vanhempien keskustamiesten reaktiivisuus ja aktivoituminen lapsiasiaa ajoittui 2000-luvun vaihteeseen, kristillisedustajat, joista jakson edustajista voi nimetä Lea Hiltusen ja Päivi Räsänen, ovat pitäneet aktiivisen linjansa tämän jälkeenkin. Niin ikään lapsiasiaesityksiä laatineiden koulutustaso laski. Ylemmän tai alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneita laatijoista oli 2000-luvun puolessavälissä enää puolet verrattuna 1980-luvun vaihteeseen. Perus- tai opisto/amk-asteen suorittaneiden osuudet kasvoivat. Lisäksi esityksiä laatineiden edustajien kokemus kansanedustajana on keskimäärin vähäisempi kuin 1980-luvulla ja huomattavasti vähäisempi kuin 1970-luvulla.⁵³

TAULUKKO 9. Lapsiasiaesitysten laatijoiden sosiaalisen taustan yhteydet ydinteemoja, jaksojen hallitsevia ja tunnusomaisia teemoja sekä huolen teemoja koskeviin teemakokonaisuuksiin ajanjaksolla 1970–2006.

	Pääoma	Koko tutkimus- ajanjakso 1970–2006	Sosiaalinen perhepolitiikka 1970–78	Rakenteellinen sivistys- politiikka 1979–1990	Lama, hämmennys ja neuvottomuus 1991–1994	Kasv. huoli ja vastuuttava järj. pitopolitiikka 1995–2006
Ydin- teemat	Kultt.	-				
	Poliitt.	SKDL/DEVA/ VAS, VIH, SMP; Viisikertaiset				
	Demogr.	-29-v., 35–39- v., 60-v.				
Hallitsevat teemat	Kultt.	-	-	Alempi korkea- aste	Toimihenkilö- perhetaust.	Maatalousperhe- taust.
	Poliitt.		Kaikki, erit. SMP; Viisikertai- suus; V vyöhyke	SKDL, VIH; Keski/Itäisin vyöhyke	SMP, VIH; V vyöhyke	VAS, SDP, VIH, KOK; Ensikert.; IV vyöhyke
	Demogr.		Naiset; -29-v.	Naiset; 30–39-v. & 60-v.	60-v.	Miehet
Tunnus- omaiset teemat	Kultt.		Opistoaste	Maatalous- ja työläisperhetaust.; perus- ja alempi korkea-aste	-	-
	Poliitt.		KOK, LIB, SMP; Viisikertai- suus; V vyöhyke	RKP/LIB, SDP, KOK; 3–4- kertaiset	-	SKL/KD; toiskertaiset
	Demogr.		Nainen; -29-v., 35–39-v.	45–49-v., 60-v.	-	-
Huolen teemat	Kultt.	Johtajaperhe- taustaisuus; perusaste				Toimihlö- perhetaust. vähäisyys
	Poliitt.	SKL/KD, KOK; II vyöhyke				KOK, SKL/Kd, RKP/NUOR
	Demogr.	Miehet (akt.); Vanh. kansan- edustajat				45–49-v.

Muutos kokonaisuutena on siten esimerkiksi 1970-lukuun verrattuna huomattava. 70-luvun tyypillisesti naisvaltainen, johtaja- tai toimihenkilöperhetaustainen, varsin korkeasti koulutettu, poliittisesti kokenut ja vasemmistolainen lapsiasia muuntui viimeistään 1990-luvun puolenvälin jälkeen selvästi miesvaltaisemmaksi, maa- ja metsätalousperhetaustaiseksi, keskimääräistä matalammin koulutetuksi, sekä poliittisesti kokemattommaksi ja konservatiivisemmaksi. Esitysten temaattisista muutoksista esiinluettava yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutos 1990-luvun puolenvälin jälkeen näyttäisi kytkeytyvän tähän muutokseen. ”Konservatiivisen vastaiskun” selitysmalli sopii hyvin ajanjaksoon 1995–2002, mutta ei enää välttämättä vuosiin 2003–2006, jolloin eteläisimmästä Suomesta rekrytoituneiden, johtajaperhetaustaisten, tieteellisen jatkotutkiminnon suorittaneiden, toiskertaisten ja 35–44-vuotiaiden kokoomusnaisten esitysosuudet laajentuivat voimakkaasti. Jos regressiokertoimet olisi raportoitu vain vuoden

2002 loppuun, 1990-luvun puolenvälin jälkeinen ”konservatiivinen vastaisku” olisi näkynyt huomattavasti paremmin.

Sosiaalisen taustan muutos 2000-luvun vaihteen jälkeen herättää kysymyksen siitä, missä määrin 1990-luvun puolenvälin jälkeisestä ajasta voi ylipäänsä puhua yhtenäisenä ajanjaksona. Olisiko sittenkin pitänyt noudattaa eduskuntakohtaista tai vuosikohtaista tarkastelua ”ajanjaksojen” sijaan? Yhtenäisestä jaksosta voi puhua monestakin syystä. On ensinnäkin muistettava, etteivät periodisoinnin lähtökohdina olleet sosiaalisen taustan vaan esitysten muutokset. Toiseksi periodisoinnit, tiivistäminen ja olennaisten tutkimustulosten nostaminen esiin tapahtuu aina jossain määrin aineiston moninaisuuden kustannuksella. Esitysmuutosten osalta on tärkeää pitää mielessä, että sosiaalisen perhepolitiikan ja rakenteellisen sivistyspolitiikan hyvinvointipoliittiseen kerrostumaan (ks. seuraava luku) kietoutuvan ydintemakokonaisuuden osuus supistui 1970-luvun alusta 2000-luvulle sitä myöten kun äärivasemmiston ja SMP:n osuudet kaventuivat puoluerakenteessa. Koska ydintemoja koskeva kiinnostus on ollut myös ikään kytkeytyvä kysymys, ei teemakokonaisuuden osuuden kaventuminen ole yllätys eduskunnan vanhentumessa 1990-luvulta lähtien. Samalla vaihtoehtoinen, aiemmin varsin marginaalinen lapsiasiaa käsittelevä huolen ja pelon teemakokonaisuus alkoi ilmetä esityksissä säännönmukaisemmin ja osuuttaan laajentaen. Tämä ydintemoja ja hallituvia teemoja hyljeksivä, matalaa toleranssia ilmentävä ja pitkässä linjassa kristillisille tunnusomainen lapsiasian politiikkakompleksi osoitti lisäksi merkitseviä yhteyksiä kansanedustajien vanhimpiin ikäryhmiin, keskimääräistä matalampaan koulutukseen, korkeaan sosiaaliseen syntyperään ja toiseksi eteläisimmältä vyöhykkeeltä rekrytoitumiseen. Rikollisuutta, päihteiden käyttöä ja kurinpitoa koskevissa teemoissa miehet olivat merkittävästi naisia aktiivisempia ja naiset vastaavasti lastensuojelua, mielenterveysongelmia sekä pedofiliaa ja pornografiaa koskevissa kysymyksissä. Lähimmäksi tämäntyyppistä sosiaalista taustaa kristillisistä tulevat Esko Almgren ja Anja Moilanen.

Ilmaistu huoli ja pelko lisääntyi lapsiasiaesityksissä huomattavasti 1990-luvun puolenvälin jälkeen ja tältä osin selvitettiin, selittyisikö toleranssin laskusta kertova muutos kansanedustajien sosiaalisen taustan muutoksesta. Tarkastelu osoitti, ettei sosiaalinen tausta ollut juuri muuttunut, mutta muutos viittasi voimakkaaseen esitysten puoluepolitisoitumiseen, jossa huoli ja pelko oli laajentunut koko eduskuntaan aivan äärivasemmistoa lukuun ottamatta. Kristilliset ja kokoomus, joiden aktiivisia teemoja koskevat kertoimet olivat viiteryhmä vasemmistoliittoon nähden noin 35-kertaisia, siirtyivät johtaviksi ”metelinpitäjiksi”. Kokoomusaktiiveista voi nostaa esille sellaisia nimiä kuin Jouni Lehtimäki, Paula Kokkonen, Sari Sarkomaa ja Lasse Viren sekä kristillisistä edustajista Lea Hiltusen ja Päivi Räsänen lisäksi Leena Rauhalan, Kari Kärkkäisen, Marja-Leena Kemppaisen ja Sari Essayahin.

Silmäys tuloksiin

Olli Kangas (2006) on vertaillut puolueiden suhtautumista ydinteemojen ytimessä oleviin lapsilisiin ja niiden maksuperusteisiin 1940-luvulla ja 1990-luvun leikkauskeskustelussa. Lapsilisiä säädettäessä maalaisliitto oli sitä mieltä, että lapsilisiä piti maksaa vasta toisesta lapsesta. SDP ja SKDL olivat yhteisessä linjassa sen suhteen, että lapsiliset olisi maksettava jo ensimmäisestä lapsesta, mutta SKDL kannatti SDP:n universalismin sijasta oikeiston rinnalla tarveharkintaista linjaa, joskin eriyistä. Porvaripuolueet esittivät tarveharkintaa pienituloisten osalta ja niitä yhdisti pelko lain suurista kustannuksista. (Kangas 2006, 292–297, ks. myös Harrikari 2004a, 177–183.) Kansandemokraatit ja SMP ajoivat suurituloisten lapsilisien tarveharkintaa (Kangas 2006, 296). SKDL:n ja SMP:n läheiset temaattiset yhteydet, retoriikka ja ”Robin Hood” -politiikka näkyivät tämänkin luvun sosiaalisen perhepolitiikan jakson (1970–78) kertoimissa ja jakaumissa. 1990-luvun leikkauskeskusteluissa perustelut ja näkemykset olivat Kankaan mukaan kuitenkin muuttuneet. SKDL:n vähempiosaisille etuuksia siirtämään pyrkinyt linjaus oli vasemmistoliiton toiminnassa muuntunut universalismin ja perhekustannusten tasaamisen suuntaan ja samalla perinteisesti universalismin takana olleen SDP:n rivit hajonneet periaatteen suhteen. Kokoomus, jonka perinteinen retoriikka oli rakentunut kontrollin ja holhouksen vastustamisen sekä yksilön vapauden korostamisen varaan, ajoi Kankaan mukaan vahvasti sellaista tarveharkintaista politiikkaa, joka varmimmin lisäsi holhousta ja kontrollia.

Kankaan vertailu osoittaa, että samasta tematiikasta huolimatta argumentaation tavoissa esiintyy ajan yhteiskunnallista ilmapiiriä ja puolueiden toimintarationaali- ja -teettien muutoksia ilmentäviä seikkoja. On kiinnostavaa, kuinka kokoomuksen lapsiasiaa koskeva kiinnostus oli puolueista vähäisintä ennen lamaa, kuinka tilanne muuttui 1990-luvun puolessavälissä ja kuinka huolen ja pelon teemoista tuli 2000-luvulla sen oppositiopolitiikan näkyvä osa. Hallitusvuosina 1995–2002 sen kiinnostus kohdistui keskustan mieskansanedustajien kanssa nuorisorikollisuuteen muodostaen rintaman, joka ”poiki” useita varsin radikaaleja eduskuntaesityksiä käyttäen ”polttoaineenaan” perusarvojen rapautumiseen kohdistunutta huolta ja pelkoa. Kristillisten perinteisen marginaalipolitiikan ääni laajentui 1990-luvun puolenvälin jälkeen uuskonservatiivien ja sitä myöten lähes koko eduskunnan lapsiasiaa koskevaksi ”kirkunaksi ja meteliksi”.

Uuskonservatismi vaikuttaa omaksuneen sellaisia lapsiasiaa koskevia politiikantapojia, jotka ovat olleet aiemmin tyypillisiä lähinnä SMP:lle. SMP:n ideologista perimää kantava perussuomalaiset on ollut lapsiasiaissa edeltäjänsä tuntuvasti passiivisempi. Mentaliteetti muutoksella on kuitenkin vaikutuksensa ”ajan hermolla” toimineen SMP:n tematiikkoihin ja tavoitteisiin. Tätä osoittavat kahden värikkään poliitikon esitykset. Kun Veikko Vennamo vaati 70-luvulla sosiaalisen perhepolitiikan hengessä lapsilisien moninkertaistamista, Sulo Aittoniemi ajoi 90-luvun lopun kasvavan huolen hengessä rikosvastuun ikärajan alentamista ja rangaistusten koventamista. Samalla nousee esiin kysymys heidän sosiaalisen taustansa eroista.

Vennamo oli lakimies (oikeustieteen lisensiaatti), Aittoniemi poliisikomisario. Ammattialan tarkastelu olisi voinut tuoda lisäymmärrystä koulutustason laskuun ja perusasteisen koulutuksen painottumiseen lapsiasiaissa 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Kari Myllyniemen, Sulo Aittoniemen, Lasse Virenin, Pertti Hemmilän ja Petri Salon nimien asettuminen sattumalta lähes peräkkäin eräälle työvaiheen listalle sai pohtimaan, mikä yhteys eduskuntaan rekrytoituneilla poliisitaustaisilla kansanedustajilla on ollut toleranssi- ja politiikkamuutokseen. Poliisin ammatin eetokseen on esitetty liittyvän poliittista konservatiivisuutta (Korander 2004), mitä silmäys edellä mainittujen poliisikansanedustajien puoluetastaan hyvin tukee. Poliisiedustajien ammattikuntapolitiikasta eduskunnassa on tutkimuksissa viitteitä (Törrönen & Karlsson 2004), ja ilmiö tulee näkyväksi myös tämän tutkimuksen viidennessä luvussa.

Entä poliittinen vasemmisto? Onko niin, ettei sillä ole ollut kristillis-konservatiivien ”metelinpidon” rinnalla mitään uutta tai merkittävää sanottavaa lapsiasiaan? Tulkintani on samansuuntainen kuin Kankaan (2006) näkemys siitä, että vasemmistoliitto on hyvinvointivaltion jälkiekspansiivisen rationaliteetin kaudella ottanut tehtäväkseen universalismin puolustamisen. Vihreiden kanssa se on muodostanut lapsiasian ”punavihreän” akselin, jossa perinteisten lapsiasiaa koskevien ydintematikkojen eli lapsilisien korottamisen, lapsiperheiden palveluiden parantamisen, opintoetuuksien korottamisen ja lasten oikeuksien parantamisen teemat ovat olleet keskeisiä. 2000-luvun puolella lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen ja usko sillä aikaansaatavista muutoksista näyttäisi olleen tärkeä kysymys. Punavihreä allianssi muistuttaa Paloheimon, Reunasen ja Suhosen (2005) muotoilemista ”uuspuolueista” valtiointerventionistista tasa-arvopuoluetta, jonka perusideologia muistuttaa perinnäistä vasemmistolaisuutta. Uuspuolueen jäseniä yhdistää se ajatus, että valtion tulee puuttua yhteiskunnallisiin ongelmiin ja epätasa-arvoon – erityisesti sukupuolten väliseen – taloudellisiin ja lainsäädännöllisiin keinoin. Ideologiseen uuspuolueeseen kuului lähinnä vasemmistoliiton, vihreiden ja SDP:n edustajia.

Paloheimon ynnä muiden muodostamat uuspuolueet ovat muutenkin kiinnostavia suhteessa lapsiasiaa koskevien esitysten kytkeytymiseen edustajien sosiaaliseen taustaan. Perusturvan ja perusarvojen uuspuolue, joka muodostuu lähinnä miespuolisista keskustan ja kristillisten kansanedustajista, muistuttaa tässä luvussa kuvaamaani 1990-luvun puolenvälin jälkeistä kristillis-konservatiivista ”vastaiskurintamaa”. Sen perusarvoihin kuuluvat työnteon ja yrittämisen arvostus, kotien antama moraalikasvatus ja alueellinen tasa-arvo. Toisin kuin valtiointerventionistinen tasa-arvopuolue, perusturvan ja perusarvojen puolue suhtautuu kielteisesti esimerkiksi samaa sukupuolta olevien pariin adoptio-oikeuteen. Tähän liittyy ajatus ihanteellisesta perheestä, jossa niin isällä, äidillä kuin lapsillakin on totunnainen roolinsa. Nuorten vakavien rikosten tärkeimpänä syynä uuspuolue pitää ”perheiden rikkiinäisyyttä”. Kokonaisuutena ideologia heijastelee itsenäisen isänmaan sekä talonpojan tai porvarin ihannetta (Paloheimo ym. 2005, 279–281; ks. myös Kangas 2006, 300).

Perusturvan ja perusarvojen uuspuoluetta täydentää Paloheimon ynnä muiden

analyysissa lapsiasian näkökulmasta tähdellinen, vahvasti markkinaliberalistinen *dynaaminen markkinapuolue*. Sen perusideologiassa korostuu usko markkinamekanismin suotuisaan toimintaan ja valtiointerventioiden haitallisuuteen. Pääasiassa kokoomuksen kansanedustajista koostuvan uuspuolueen jäseniä yhdistää näkemys yhteiskunnallisista ongelmista *valistuksellisen sivistyspuolueen* tavoin yksilön ongelmina. Nuorten vakavien rikosten tärkeimpänä syynä pidetään ”vanhempien piittaamattomuutta”. Lapsiasiaa koskevan sosiaalisen taustan muutoksen valossa näyttää siltä, että vuoden 2003 eduskunnassa juuri kokoomusperustainen dynaaminen markkinapuolue voimisti lapsiasiaa koskevia pyrkimyksiään perusturvan ja perusarvojen puolueen kustannuksella. Dynaamisen markkinapuolueen miespuolinen siipi tosin osoitti liittoutumistaan nuorisorikollisuutta koskevissa kysymyksissä miesten dominoiman perusturvan ja perusarvojen puolueen kanssa jo 1990-luvun loppupuolelta lähtien.

Kokonaisuutena ilmapiiri-, intressi- ja toleranssimuutos viittaa poliittiseen siirtymään 70-luvun vasemmistolaisista lapsiasian ydintematikoista kohti 2000-luvun perusarvojen ja markkinapuolueiden moraalista huolta ja pelkoa. 1990-luvun alkuvuodet olivat selkeä murrosajankohta, jolloin SMP jatkoi populismiaan ja pääoppositiipuolue SDP osoitti nopeassa muutoksessa hämmennystä ja neuvottomuutta. Tämän jälkeen maalaistaustaiset konservatiivit ottivat lapsi- ja perhekeskustelun nopeasti haltuunsa (vrt. Jallinoja 2006). Heillä oli temaattisista muutoksista päätellen oppositioon siirryttyään ilmeisen selkeä näkemys siitä, mihin ”lama-ajan raunioista” nousseessa oppositiopolitiikassa hallitusta voisi tuloksetkaasti pistellä. Marginaalisesta oppositiopolitiikan juonteesta kasvoi 2000-luvun alussa keskeinen lapsiasiaa jäsentävä tematiikkojen kompleksi.

Kulttuuriseen ja poliittiseen pääomaan liittyvien seikkojen lisäksi eduskunnan sukupuoli- ja ikärakenne ovat ehdollistaneet muutosta. Naiset ja nuoremmat edustajat ovat perinteisesti ajaneet ja edistäneet lapsiasiaa, mutta 1990-luvulta lähtien lapsiasiaa koskeva intressi ”miehistyi” ja vanhentui. Naisten osuus kasvoi jälleen 2003 eduskunnassa. 2000-luvun vaihteen ilmiö on monin tavoin analoginen tarkalleen sadan vuoden takaisten tapahtumien kanssa, joita edelsivät talouden liberalisointi ja eriarvoisuuden kasvu. Myös tuolloin nosti päätään ajattelutapa, joka painotti yhteiskunnan suojelua rikollisilta lapsilta, ja elitististen konservatiivimpien perinteisten arvojen murtumisen pelko, joka johti pyrkimykseen tehostaa kontrollia, koventaa kuria ja lisätä repressiivistä järjestyksenpitoa (ks. Harrikari 2004a, 141–149). Uusien kansanedustajanaisten näkökulmat avasivat 1907 eduskuntaan uudenlaisen diskursiivisen tilan, joka katkaisi konservatiivimpien terävimmän kritiikin ja muutti merkittävästi lapsiväestöön suhtautumista. Erona nykypäivään on naisten sosiaalinen tausta. Köyhän kansan asian edistämiseen pyrkiineet työläisnaiset ovat vaihtuneet elitistiseen, korkeasti koulutettuun ja markkinaliberaaliin ryhmään, jonka aktivoitumisen myötä huoli ja pelko eivät näytä vähentyneen. Tämä viittaa ajan mentaliteetin vaikutukseen ja huolidiskurssin hegemonisuuteen, mutta naisten aktivoitumisen myötä lasten ja nuorten näkeminen ”tarvitsevinä” ja ”suojeltavina” sen sijaan, että heidät esitettäisiin ”vastuullisina” tai ”kuria ja järjestyksenpitoa”

vailla olevina on saattanut voimistua aivan viime vuosina.

Eduskunnan vanhentuminen muovaa lapsiasiaa koskevaa intressiä ja toleranssia ilmeisen näkymättömästi. Kiinnostus on suurempaa ja toleranssi korkeammalla edustajien nuoremmissa ikäryhmissä ja edustajauran alussa, mikä selittynee eletyllä elämänvaiheella. Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuva huoli ja pelko ovat suhteellisesti yleisempiä edustajien vanhimmissa ikäryhmissä. Tästä seuraa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan suvaitsemattomuuden lisääntyminen eduskunnan vanhetessa. Tästä kertoo se, että tilastollisesti merkitsevät yhteydet huolen teemakokonaisuuden ja vanhempien ikäryhmien välillä alkoivat hävitä 1990-luvulla, jolloin eduskunta alkoi vanhentua. Jos eduskuntaa pitää väestön ”pienoismallina”, voi kysyä, tuottaako väestön ikääntyminen vaivihkaa nuorempiin ikäpolviin kohdistuvaa toleranssin madaltumista? Tai vain yhdistyneenä sopivaan ajan mentaliteettiin kuten sata vuotta sitten? 1970-luvun alkupuolellahan edustajien keski-ikä oli korkea, mutta ajan mentaliteetti varsin lapsimyönteinen. Ja mitä tapahtuukaan kun vuonna 2003 eduskuntaan valikoituneesta poikkeuksellisen suuresta määrästä yli 60-vuotiaita kansanedustajia moni jättää edustajanpaikkansa seuraavan 10 vuoden aikana?

Lopuksi on syytä nostaa esiin paikallisia, lapsiasiaa koskevia intressejä ja toleranseja ilmentävä vaalipiirimuuttuja, joka on yksi kiinnostavimmista, mutta vaikeimmin selitettävistä ilmiöistä. Huolen summamuuttujan osalta tällaiseksi osoittautui toiseksi eteläisin vyöhyke, joka kattaa siirtymän Turun pohjoisesta, Hämeen kummankin ja Keski-Suomen vaalipiirien kautta Mikkelin vaalipiiriin. Kun otetaan huomioon esitysten painopistesiiirtymä kasvavan huolen ja vastuutavan järjestyksenpitopolitiikan jaksolla kohti läntistä osaa maasta, näyttäytyvät nykyiset Satakunnan⁵⁴ ja Pirkanmaan⁵⁵ vaalipiirit matalan toleranssin ydinalueena. Näistä vaalipiireistä ovat rekrytoituneet sellaiset kansanedustajat kuin Sulo Aittoniemi, Jouni Lehtimäki, Raakel Hiltunen ja Leena Rauhala. Havainto on mielenkiintoinen, sijoittuuhan vyöhykkeen pohjoisraja maan länsipuolella juuri sen halkeaman tuntumaan, jota Heikki Ylikangas on kuvannut kansalais sodan keskeiseksi jakolinjaksi.

Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Tästä kertovat pääomamuuttujista rakentamani malli, jonka tuottamat selitysasteet jäivät paikoittain pieniksi. Tästä seuraa, että on olemassa muitakin intressiin ja toleranssiin vaikuttavia tekijöitä, joita tässä yhteydessä ei ole voitu vangita. Siirrynkkin seuraavaksi tarkastelemaan niitä.

5. HYVINVOINTIPOLITIIKASTA KOHTI RISKIPOLITIikkaA

Valta ei ole instituutio, valta ei ole rakenne, se ei ole kyky, joka joillekuille on annettu, vaan se on nimi, joka annetaan tietyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle. (Michel Foucault, *Seksuaalisuuden historia*.)

Tarkastelin kirjan kolmannessa ja neljännessä luvussa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevia eduskuntaesityksiä yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksen indikaattoreina. Lisäksi analysoin muutoksiin yhteydessä olevia tekijöitä kansanedustajien sosiaalisen taustan ja eduskuntarakenteen muutosten valossa. Analyysi viittasi siihen, että lapsiasiaa koskeva ilmapiiri oli muuttunut, intressi kasvanut ja toleranssi laskenut 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Lapsiasiaa koskevan intressin ja toleranssin muutokset osoittivat yhteyttä esityksiä laatineiden muuttumiseen maalaistaustaisemmaksi, keskimääräistä matalammin koulutetuksi, poliittisesti konservatiivisemmaksi ja kokemattommaksi, miesvaltaisemmaksi ja iäkkäämmäksi.

Kirjan viides luku liittyy läheisesti kahden edellisen luvun empiirisiin analyyseihin. Taustana on tutkimus, jossa tarkastelin alaikäisten rikollisuuden diskurssimuutoksia lainsäädäntöhistoriassa aina 1960-luvun puoleenväliin saakka (Harrikari 2004a). Täydennän tutkimuskokonaisuutta laadullisella analyysillä, jolla pureudun lapsiasiaa koskevan hallinnan muutokseen neljän viimeisen vuosikymmenen aikana kytkien sen suomalaisen yhteiskunnan laajempaan poliittiseen muutokseen. Aineistorajaus pohjautuu väitöskirjatyöni periodisointiin, mutta samalla tämän tutkimuksen kahden ensimmäisen empiirisen luvun jaksotukseen, jossa 1990-luvun alun vuodet osoittautuivat lapsiasiaa koskevien teemojen, tavoitteiden ja kohteiden katkoksenä. Vertailen katkosta edeltäneen ja sen jälkeisen ajanjakson tunnusomaisia piirteitä. Rekonstruoin kaksi historiallista muodostelmaa ja niihin kytkeytyvää hallinnan regiimiä, 1990-luvun alkuvuosia edeltäneen ”hyvinvointipolitiikan” ja sen rinnalle 1990-luvun puolessavälissä ilmestyneen ”riskipolitiikan”.

Luku alkaa empiirisen analyysin teoreettisilla perusteluilla. Lähdän liikkeelle lyhyestä hallinnan käsitteen kuvauksesta ja historiallisten muodostelmien teoretisoinnista. Historiallinen tai ”strateginen” muodostelma (ks. Dean 1999; Foucault 1980, 134–135; Kusch 1993, 119–124; Ojakangas 1997) on rypäs käsitteitä, diskursseja, asemointeja, taktiikoita, tekniikoita ja oikeutettuja puhujia, jonka riittävän yhteensopivista elementeistä voi rakentua tietyssä ajassa ja paikassa suhteellisen yhdensuuntainen kokonaisstrategia, hallinnan regiimi. Historiallisten muodostelmien vertailu puolestaan on mahdollisten ja mahdollottomien, luvallisten ja kiellettyjen sekä järkevien ja järjettömien ajatusten erottelun analyysia, jossa

toiminta, sen reunaehdot ja mielekkyys määrittyvät ajassa ja paikassa mahdollisina, luvallisina ja järkevinä pidettyjen ajatusten sekä niiden vastapoolien hegemonisen taistelun seurauksena (Foucault 2000). Varsinainen tekstinluennan menetelmä on kriittinen diskurssianalyysi, jossa tekstit ymmärretään luonteeltaan historiallisina, ideologisina ja valtasuhteita tuottavina. Diskurssit ovat teksteissä tuotettuja todellisuuden representaatioita, jotka asemoivat toimijoita, ylläpitävät ja muuntavat toimijoiden välisiä valtasuhteita sekä ehdollistavat toiminnan mahdollisuuksia. Teksteistä nousevat tulkinnat kytketään tekstin tuottamisen prosesseihin, instituutio-naalisiin rationaliteetteihin ja niiden synnyn historialliseen kontekstiin. (Fairclough 1992; 2001a; Wodak 2001). Aineistona on ollut poliittisia strategia-asiakirjoja, komitea- ja työryhmämietintöjä, hallituksen ja eduskunnan esityksiä, eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjoja ja valmista lainsäädäntöä, joita on täydennetty aikalais-kirjoituksilla ja opillisilla teksteillä.

Historiallisen muodostelman ja hallinnan tutkimisesta

Hallinnan tai hallinnoinnin käsitteen lähtökohtana on tavallisesti mainittu Michel Foucault'n hallinnointia koskeva luento ”la gouvernementalité”, joka on myöhemmin julkaistu useissa teoksissa (esim. Foucault 2000). Foucault'n hallinnointi-käsitteen ympärille on syntynyt tutkimusperinne ja tutkijakunta, jonka kysymyksenasettelut ja teoretisointi on nähty vaihtoehtona juridis-poliittiselle tarkastelulle, jossa lain, valtion ja suvereenisuuden käsitteiden asema on keskeinen (Hänninen & Karjalainen 1997).⁵⁶

Hallinta tai hallinnointi viittaa ”käyttäytymisen ohjaamiseen” (*conduct of conducting*), toimiin ja toimenpiteisiin, joilla muovataan ja ohjataan käyttäytymistä. Hallinnan regiimi, jonka voi ymmärtää poliittisen hallinnan ”strategisena muodostelmana”, dispositiivina, on tiettyyn ihmisryhmään ja historialliseen tilanteeseen liittyvä hallinnan tapa, joka synnyttää ja tuottaa identiteettejä (Foucault 1980, 134–145). Hallinnan eetos liittyy hallinnan tapaan oikeuttaa sekä perustella asemansa ja toimensa. Hallinnan tutkimus on nimenomaisesti kiinnostunut todellisuuden muokkaamisen prosesseista, jotka luovat tilan tietyn poliittisen ohjelman tai rationaliteetin toteuttamiselle. (Kantola 2002.)

Historiallisten muodostelmien ja hallinnan regiimien vertaileva rekonstruktio edellyttää niiden seikkojen tai indikaattorien nimeämistä, joita voi pitää niitä koskevan muutoksen indikaattoreina. Muodostelman tunnistaminen vaatii erilaisten objektien, ilmaisumuotojen, käsitteiden ja teemojen tai teorioiden välisten riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteiden säännönmukaisuuksien löytämistä (Foucault 1972; ks. myös Kusch 1993, 62). Mitchell Deanin (1999) mukaan voidaan asettaa neljä konkreettista kysymystä, joiden läpi hallinnan regiimejä ja niiden muutosta voi tarkastella: 1) mitkä ovat regiimille tyypilliset näkymisen muodot, tavat nähdä

ja havaita, 2) tunnusomaiset ajattelutavat ja kysymyksenasettelut, jotka nojautuvat tiettyihin sanastoihin ja totuuden tuottamisen prosesseihin (esim. sosiaaliteisteistä, humanistisista tai käyttäytymistieteistä johdetut 3) tietyn käytännöllisen rationaliteetin (eksperttiisi, *know-how*) ehdollistamat erityiset tavat toimia, tehdä interventioita ja ohjata sekä luottamus tiettyihin mekanismeihin, tekniikoihin ja teknologioihin ja 4) tyypilliset subjektien, minuuksien, henkilöiden ja toimijoiden muotoilemisen tavat. (Dean 1999, 23; vrt. myös esim. Kantola 2002, Ojakangas 1997, 28–29.)

Olen tarkastellut sitä, miten todellisuutta jäsentävät käsitteet ja toisiaan tukevat käsiteryypit ilmaantuvat (Foucault 1998) ja lähtevät ”vaeltelemaan” sosiaaliseen todellisuuteen moninaisille hallinnan kentille. Luvussa kuvataan, kuinka muun muassa ”varhaisen puuttumisen” käsite ilmaantuu rikoksentorjunnan kentällä ja leviää kulovalkean tavoin mitä moninaisimpiin käytäntöihin ja instituutioihin. Erilaisissa historiallisissa konteksteissa ilmaantuvat uudentyyppiset käsitteet ja diskurssit muuntavat vanhempia käsitteitä ja antavat niille uudenlaisia merkityksiä, käyttöyhteyksiä ja referenssejä. Tästä esimerkki on *ennaltaehkäisy*, jolla oli vahva asema 1970-luvun hyvinvointipoliittisessa ajattelussa, mutta joka 2000-luvun uusissa tavoitteenasetteluissa on saanut toisenlaisen käyttöyhteyden.

Käsitteitä ja sanastoja laajemmat tavat nähdä ja havaita kytkeytyvät maailman representointiin suhteellisen säännönmukaisissa kielen käytön tavoissa eli diskursseissa. Tunnusomaiset ajattelutavat ja kysymyksenasettelut nostavat esiin tematiikkoja. Toisen luvun kuvaus siitä, kuinka ”rikos” tai ”mielenterveysongelmat”, jotka 70- ja 80-luvuilla olivat lapsiasiaa koskevassa keskustelussa marginaalisessa asemassa, nousivat 1990-luvun puolenvälin jälkeen tematiikkojen ”top viiteen”, on tästä esimerkki, joka ilmentää kasvavaa huolta ja pelkoa. Samalla ydintemakokonaisuus osoitti kaventumistaan. Diskursseihin sisältyvät myös tyypilliset subjektien tuottamisen tavat, joista puhun asemointeina. Asemoinnit rakentuvat relationaalisesti ”olemisen” ja ”tekemisen” luokista, jossa ”oleminen” on staattisempaa ja toimijan identiteettiä syvemmin määrittelevää. Nuorten rikollisuudesta puhuttaessa on eri asia, asemoidaanko nuori ”pahantekijänä”, ”rikoksentekijänä”, ”lainrikkokjana” vai ”rikollisena”. Mainitut asemoinnit kuuluvat totuuden tuottamisen prosesseihin erilaisissa historiallisissa konteksteissa.

Hallinnan tapaan, sitä tukeviin totuuden tuottamisen prosesseihin ja asemointeihin liittyvät lisäksi oikeutetut puhujat (Foucault 1972), joilla uskotaan olevan tosiseikkoja koskeva tieto ja diskursseissa ilmaistujen taktiikoiden, teknologioiden ja tekniikoiden asiantuntemus. Lähtökohtana on, että oikeutetut puhujat ovat pyyteellisiä ja heidän toimintansa taustalla on vaikutusvallan kasvattamisen intressi. Mitä uskottavampana ja objektiivisempänä yleisö puhujaa pitää, sitä vähemmän puhujan tarvitsee perustella puhuntansa sanomaa. Tämä onnistuu parhaiten, jos puhujan diskurssi on naturalisoitunut niin, ettei vaihtoehtoisia todellisuuden jäsentämisen tapoja ole käytettävissä. Eksperttiisin legitimoiman käytännöllisen rationaliteetin ehdollistamia erityisiä tapoja toimia, tehdä interventioita ja ohjata käyttäytymistä ovat tässä ja seuraavissa luvuissa esiin tulevat ”nollatoleranssi”,

”varhainen puuttuminen” ja ”kotiintuloajat”.

Siirryn seuraavassa kappaleessa vertailemaan kahta eri historialliseen muodostelmaan kuuluvaa hallinnan regiimiä, joita kutsun hyvinvointipolitiikaksi ja riskipolitiikaksi. Käytetyt aineistonäytteet ovat pääsääntöisesti sosiaali- ja rikosoikeuden sektoreilta. Nimitykset juontavat luvun empiirisestä analyysistä, mutta tulkinnan taustana on myös johdantoluvussa esille nostamiani seikkoja. Hyvinvointi- ja riskipolitiikka ovat regiimejä, joilla on omat todellisuuden havaitsemisen prosesseja organisoivat käsitteensä, puhetapansa, taktiikkansa, tekniikkansa ja puhujansa. Niiden tunnusomainen piirre on, että regiimiä toteuttavien toimijoiden on vaikeaa astua muodostelmien todellisuusjäsenyyden ulkopuolelle. Niiden käsitteet ovat vaikeasti korvattavissa toisilla ja muut kuin oman ajan muodostelmaan tyypilliset reagoitavat tuntuvat vierailta, jopa mahdottomilta tai järjettömiltä. Muodostelmat sisältävät anakronismeja (esim. Kalela 2000, 83–85) arvioiden ja arvottaen muiden aikakausien tai kulttuurin ulkopuolella pysyttelevien toimintaa omilla kriteereillään.

Hyvinvointi- ja riskipolitiikan tapaiset regiimit rakentuvat kerroksittain. Aikaisemmat kerrostumat ovat aina läsnä uuden muodostuessa. Historialliset muodostelmat, niiden diskursseissa tuotettavat käsitteet, syy–seuraus-tulkinnat, toimijoiden asemoinnit ja niille tyypilliset reaktiotavat elävät yhteiskunnallisessa todellisuudessa kilpaillen toistuvasti hegemonisten tulkintojen ja käytäntöjen asemasta. Kerrostumat jäävät elämään sosiaaliseen todellisuuteen ja varhaisemmat kerrostumat, niille tunnusomaiset tulkinnat ja niiden todellisuutta organisoivat tavat jäsentää todellisuutta saattavat aktivoitua pitkienkin ajanjaksojen päästä. Tunnuksomaisiin tai erityisiin piirteisiin perustuvien ”periodien” määrittäminen on tästä syystä vaikeaa; on huomattavasti helpompaa havaita jonkin objektin historiallinen ilmaantuminen kronologisessa ajassa kuin sen katoaminen. Muutokset ovat harvoin totaalisia ja selväpiirteisiä niin, että ne tapahtuisivat synkronisesti.

Hyvinvointipolitiikka

Regiimin synnyn historiallinen konteksti

1960-lukua on kuvattu merkittäväksi, nopeaksi suomalaisen yhteiskunnan murroksen ajanjaksoksi. Murros oli samanaikaisesti taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen. Suomi kävi muutamassa vuosikymmenessä läpi rakennemuutoksen, joka muissa maissa tapahtui huomattavasti pidemmän ajan kuluessa. Alkutuotannossa työskentelevien osuus aleni 1960- ja 1970-luvuilla nopeammin kuin missään muussa OECD:n jäsenmaassa. Vielä vuonna 1950 maa- ja metsätaloudessa työskenteli koko väestöstä 41 prosenttia, mutta vuonna 1980 enää yhdeksän prosenttia. Tyypillistä oli jalostustuotannon ja palvelusektorin yhtäaikainen voimakas kasvu. Samaan rakenteelliseen muutokseen liittyy niin sanottu ”suuri muutto”, jossa maalta muutti pois miljoona ihmistä. Maanviljelijäväestö supistui ja entistä suurempi

väestönosa tuli riippuvaiseksi palkkatyöstä. Vuonna 1950 ammatissa toimivista oli palkkatyöläisiä 58 prosenttia ja vuonna 1980 jo 84 prosenttia. Palkansaajien suurimman ryhmän eli työntekijöiden osuus laajeni 1970-luvun alkuvuosiin saakka, jonka jälkeen ryhmän kasvu pysähtyi. Sen sijaan toimihenkilöiden määrä lisääntyi voimakkaasti (Alestalo 1985, 103–107).

Suomen sisäpolitiikassa suunta oli samanlainen. Maanviljelijäväestön asiaa ajaneen Maalaisliiton asema oli 1950-luvulla voimakas. Maalaisliiton ”yksinvalta” päättyi vuoden 1966 ”protestivaaleihin”, joissa sosiaalidemokraatit saavuttivat vaalivoiton ja suurimman puolueen paikan eduskunnassa. Tästä alkoi uusi sisäpoliittinen aikakausi, jossa sosiaalidemokraatit astuivat johtavaan asemaan sisäpolitiikassa. Hallitusyhteistyöhön koottiin Maalaisliiton lisäksi kansandemokraatit. Sosiaalidemokraattien eduskuntavaaleissa saavuttama menestys kertaantui syksyn 1968 kunnallisvaaleissa. Seuraavan kahden vuosikymmenen ajan hallitusryhmittymän perustyyppinä olivat laajat keskusta-vasemmistokoalitiot, joissa myös kommunistien enemmistösiipi oli mukana. SDP oli mukana hallituksessa vuosina 1966–1990 kolmea lyhyttä puolipoliittista tilapäisministeriötä lukuun ottamatta. Kansandemokraatit olivat hallituksessa 1966–1970 ja 1975–1982 samoin varauksin. (Kulha 1980, 270–285; Nousiainen 1998, 237–246.)

Sosiaalidemokraattien aktiivinen toiminta on usein mainittu merkittävimpanä hyvinvointivaltiollisen universalismin tuottajana (Korpi 1981; Esping-Andersen 1990). Universaalien sosiaalipolitiikan ajanjaksoa luonnehtivat sosiaaliset kysymykset, jotka koskivat tasa-arvoa sekä yhtäläisiä mahdollisuuksia että sosiaalista turvallisuutta. Sen kehittymisessä näkyvät työttömyyden, ikääntyvän työvoiman, lasten päivähoidon, opiskelun ja asumisen ympärille rakentuvat sosiaaliset kysymykset. (Kosonen 1998, 122–123.) Toisessa luvussa tarkasteltujen eduskuntaesitysten valossa 1960-luvun alkupuolelta alkanut ajanjakso jatkui ja täydentyi 1980-luvulla sivistyspoliittisilla tavoitteilla.

Kosonen (1987; 1998) on vertaillut pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden toisen maailmansodan jälkeisiä taloudellisia poliittisia malleja taloudellisen pääoman kasaantumisprosessien valossa. Kososen (1998) mukaan hyvinvointivaltion laajenemista Suomessa ei voi yksinomaan selittää vasemmiston voimistumisella, koska monet keskeisistä ratkaisuista tehtiin ennen 1960-luvun puoltaväliä, jolloin sosiaalidemokraattien asema oli toinen. Hänen mukaansa keskustan poliittinen avainasema selittää monia suomalaisen hyvinvointipolitiikan painotuksia. Se on johdonmukaisesti kannattanut uudistuksia, joilla taataan kaikille kansalaisille tasasuuret sosiaalietuudet. Toinen seikka on ollut työnantajien ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistyö ja siihen liittyvä poliittisen vasemmiston aseman vahvistuminen 1960- ja 1970-luvuilla. Tämä seikka vaikutti työeläke- ja sairausvakuutusuudistuksiin sekä päivähoidon kehittämiseen 1970-luvulla. (Kosonen 1998, 111–181.)

Suomen mallia Kosonen nimittää ”hegemoniseksi porvarilliseksi toimintatavaksi”, jolle on ollut ominaista omanlainen ”itsestäänselvytensä”. Ensisijaisia tavoitteita olivat tuotannon kasvu, siihen liittyvät vienti, investoinnit ja keskeisenä kiteytyksenä teollisuuden kilpailukyky. Lyhyellä aikavälillä toiminta alistettiin

kyseisille päätavoitteille. Suhdanteisiin, työttömyyteen ja tulonjakoon uskottiin voitavan puuttua vain silloin ja siinä määrin kuin se voitaisiin tehdä kasvua, investointeja ja kilpailukykyä vaarantamatta. Valtion tehtävä on ollut tulonjakoon vaikuttaminen niin että kasvun edellytykset toteutuvat. Kasaantumisen suhde täystyöllisyyteen oli toisenlainen kuin Norjassa ja Ruotsissa, joissa täystyöllisyys yhdistyi kasaantumisen edistämiseen (Kosonen 1987, 183–193).

Monet suhteellisen yhtäaikaiset muutokset, joista tässä yhteydessä olen esittänyt vain muutaman makrotason indikaattorin, kytkeytyvät lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hyvinvointipolitiikka-nimisen hallintaregiimin syntyyn. Siihen liittyi edellisten lisäksi itsenäisen yhteiskuntapolitiikan oppialan synty yliopistoihin 1960-luvulta lähtien. Soveltavan ja laaja-alaisen yhteiskuntapolitiikkatieteen nähtiin 60-luvun rakenteellisiin muutoksiin pyrkivässä yhteiskunnassa vastaavan esitettyihin tarpeisiin. (Savikuja 2000, 43–49.) Rakenteellinen näkökulma oli näkyvästi esillä esimerkiksi selitettäessä rikollisuutta, jota edellisinä vuosikymmeninä oli tarkasteltu lähinnä yksilöön ja lähiympäristöön vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Vuoden 1966 nuorisoriikollisuustoimikunta kirjoitti rikollisuuden syistä:

On tuskin mielekäästä yrittää muutaman prosentin vuosittaisista vaihteluista löytää tilastoidun nuorisoriikollisuuden syytä; paljon suuremmat ovat toimikunnan mukaan yhteiskuntarakenteen muuttumisen vaikutukset. Kaikista maista, joissa nuorisoriikollisuutta on järjestelmällisesti tilastoitu ja joissa teollistuminen, kaupunkimaistuminen, väestön liikkuvuuden lisääntyminen, nuorison kulutuskyvyn kasvu yms. on ollut varsin voimakasta, on saatu tietoja nuorisoriikollisuuden jatkuvasta lisääntymisestä. Eri maiden asiantuntijoiden käsityksen mukaan yhteiskunnan rakennemuutokset muodostivatkin tärkeimmät, ehkä suorastaan ratkaisevan tekijän ainakin tilastoidun nuorisoriikollisuuden muuttumista selitettäessä. (KM 1966: A 2, 20–22.)

Rakenteellisten selitysmallien valossa yhteiskunta alettiin nähdä järjestelmänä, jonka osat ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa toisiinsa (esim. KM 1972: A1, 71; KM 1976: 72, 45–46). Muutosten yhdellä yhteiskuntapolitiikan toiminta-alueella (esim. kriminaalipolitiikka) uskottiin vaikuttavan muihin osa-alueisiin (esim. sosiaalipolitiikka). Tästä seurasi edelleen, että institutionaalisten osapolitiikkojen tavoitteet tuli muotoilla yhteiskuntapolitiikan yleisempien tavoitteiden kanssa yhdensuuntaiseksi. Esimerkiksi kriminaalipolitiikan ”ainoaksi tai sen yleiseksi tavoitteeksi” ei enää kelvannut rikollisuuden minimoiminen. Minimoimisen sijaan tuli pyrkiä ”rikollisuudesta ja sen kontrolloimisesta aiheutuvien kustannusten ja kärsimysten minimoimiseen” sekä ”näiden kustannusten ja kärsimysten oikeudenmukaiseen jakautumiseen” (KM 1972 A 1, 71). ”Kustannus-hyötyanalyttisen” ajattelutavan mukaisesti ”tavoitteet ja keinot tuli määritellä mahdollisimman selkeästi, ”vertailla vaihtoehtoisia ratkaisumalleja” ja tehdä ratkaisuja ”ottamalla huomioon kaikki ajateltavissa olevat, kuhunkin ratkaisumalliin liittyvät hyödyt ja haitat” (KM 1976: 72, 46). Laitinen ja Aromaa (2005, 70–74) ovat nimittäneet tällaista ajattelutapojen kokonaisuutta funktionalismiksi.

Myös eduskunnassa aktivoiduttiin kriminaalipolitiikkaa koskevien esitysten laati-

miseen. Käsite ”kriminaalipolitiikka” ilmaantuikin valtiopäivien asiakirjahakemistoon 1960-luvun puolessavälissä. Kansanedustajat esittivät ”laajapohjaisen pysyvaisen kriminaalipoliittisen neuvottelukunnan aikaansaamista”, ”kriminologisen tutkimuksen kehittämistä”, ”avolaitosten käyttämistä suljettujen laitosten sijasta” ja ”vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon kehittämistä”. (TA 36/1967 vp.; TA 20/1969 vp.; ks. myös TaM 117, 119, 120 ja 122 /1969 vp.) Nuorten rikollisuutta koskevat eduskuntaesitykset olivat varsin vähäisiä, ja ne koskivat lähinnä kriminaalihuollolle nuoria rikoksentekejiä koskevaa työtä varten myönnettävien määrärahojen lisäämistä (ks. esim. RA 153/1970 vp.; RA 293/1970 vp.; RA 703/1970 vp.; LA 52/1975 II vp.; RA 305/1975 II vp.; RA 812/1975 II vp.; RA 133/1976 vp.; RA 313/1976 vp.; RA 693/1976 vp.; RA 201/1980 vp.; RA 584/1980 vp.).

Hyvinvointipolitiikan johtava taktiikka: sosiaalinen ennaltaehkäisy

Hyvinvointipolitiikan regiimissä yhteiskunnallisia ongelmia tarkasteltiin painokkaasti rakenteellisesta näkökulmasta. Toimenpiteillä haluttiin vaikuttaa yhteiskunnan taloudellis-sosiaaliin rakenteisiin ja ottaa niiden kohteeksi laajasti koko väestö. Ennaltaehkäisevillä tulonsiirroilla ja palveluilla uskottiin voitavan vaikuttaa niin, ettei ongelmia syntyisi. Toisaalta jotkin ongelmat, kuten rikollisuus, esitettiin luonnollisina ja pysyvinä ilmiöinä, joilla ajateltiin olevan yhteiskunnissa tiettyjä tehtäviä, funktioita. Poikkeavaa käyttäytymistä pidettiin yhteiskunnalle välttämättömänä, mistä syystä rikollisuutta ei uskottu voitavan pyrkiä poistamaan. Minimoimispyrkimysten sijaan rikollisuuden ”tasoa ja rakennetta” uskottiin voitavan säädellä (KM 1966: A 2, 71).

Uusi ”yhteiskuntapoliittinen” ajattelutapa, jossa yhteiskuntaa alettiin hahmottaa systeeminä ja kaikilla ilmiöillä uskottiin olevan ”funktionsa”, alkoi sävyttää lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa politiikkaa. Poliitiikkaan vaikutti ajatus yhteiskunnan laajojen taloudellis-sosiaalisten rakenteiden liikuttamisesta, jolla uskottiin vaikutettavan yksilöihin ja heidän elämäänsä välillisesti. Yhteiskuntapolitiikan painopiste oli 1970-luvun alussa voimakkaasti sosiaalipolitiikan sektorilla, mistä kertovat myös lukuisat sosiaali- ja terveydenhuollon sektoreille tehdyt eduskuntaesitykset (ks. luku 3). 60-luvun merkittävä yhteiskuntateoreetikko Pekka Kuusi esitti laajempia taloudellis-sosiaalisia rakenteita liikuteltavan alemmille sosiaaliryhmille myönnettävien universaalien tulonsiirtojen kautta, joilla olisi yksityistä kulutusta lisäävänä tekijänä myönteinen, taloudellista kasvua ylläpitävä vaikutus:

Sosiaalipolitiikan käytännöllisenä tavoitteena on kulutusmahdollisuuksien lisääntymisen tukea tarvitsevien keskuudessa...olennaista ja keskeistä sosiaalipolitiikan aseman ja tehtävän kannalta on se, että sosiaalipolitiikka kuitenkin kaikenkin lisää kulutusta ei ainoastaan tukea tarvitsevilla väestöpiireissä vaan nimenomaan myös koko väestön keskuudessa...kaiken kaikkiaan sosiaaliset tulonsiirrot ovat täten vaikuttamassa kokonaiskulutukseen lisäävästi...sosiaalipolitiikalla on taloudelliseen toimintaan nähden

stabilisoiva, kiinteyttävä vaikutus. Kulutusmahdollisuuksien siirtyminen rikkailta köyhille merkitsee sellaisenaan sitä, että vaihtelulle altis yleisyyskulutus heikkenee ja jäykempi välttämättömyyskulutus taas voimistuu. (Kuusi 1963, 59–65.)

Rakenteiden kautta lapsiperheiden elämään vaikuttaminen näkyi pyrkimyksenä laajentaa institutionaalisen mallin (Mishra 1981; Karisto, Haapola & Takala 1998, 284; Raunio 2003, 183) mukaista sosiaalipolitiikkaa. Universaalien tulonsiirtojen ja palvelujen uskottiin ennaltaehkäisevän tehokkaasti kaikenlaisia sosiaalisia ongelmia, joista rikollisuus ymmärrettiin yhdeksi:

Pyrkimys ennaltaehkäisyyn käsittää sellaiset palvelut, joilla pyritään tukemaan kykyä säilyttää itsenäisen toimeentulonsa ja muut hyvinvointinsa edellytykset. Yksilöllisen ennaltaehkäisyn ohella sosiaalipolitiikan piiriin sisällytetään myös sellaiset toimenpiteet, joilla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan rakenteeseen ja toimintaan. Näitä toimia komitea on katsonut olevan esim. yhteiskuntasuunnittelun osatekijät, joiden kohdalla voidaan puhua pyrkimyksestä yleiseen ennaltaehkäisyyn sosiaalipolitiikassa. (Suojelukasvatustoimikunta 1972.)

Tekstiote valottaa edellisissä luvuissa kuvaamani eduskuntaesitysten sisällönanalyyseissä esille tulleita temaattisia muutoksia. 1970-luvulle tunnusomainen lapsiperheisiin kohdistettujen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon suunnattujen esitysten keskeinen tematiikka oli universaalien sosiaalipolitiikan ihanteen mukaisten tulonsiirtojen korottaminen ja palveluiden laajentaminen. (Vrt. esim. RA 844/1970 vp.; TA 596/1971 vp.; LA 458/1972 vp.; RA 82/1973 vp.; TA 526/1974 vp.; LA 264/1975 vp.; RA 590/1975 II; TA 319/1976 vp. ; LA 99/1977 vp.; RA 730/1978 vp.) Eduskunnassa esitettiin erityisesti 1970-, mutta myös 1980-luvulla sellaisia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä kuin lapsilisten korottamista, nuorille pareille tarkoitettujen kodinperustamislainojen antamista ja monenmuotoista äitiyden tukemista:

V. Vennamo ym. Lapsilisten korottamisesta. (TA 2179/1972 vp.):
Eduskunnalle.

Lapsilisät ovat jääneet hintojen, maksujen ja verojen kilpajuoksussa huomattavasti jälkeen. Lapsilisten saannissa on muitakin puutteita ja epäoikeudenmukaisuuksia. Nykyiset lapsilisät eivät enää täytä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tehtäväänsä eivätkä turvaa lapsille ihmisarvoista toimeentuloa. Mainituilla perusteilla ehdotamme kunnioittaen eduskunnan hyväksyttäväksi toivomuksen, että hallitus kiireellisesti ryhtyisi toimenpiteisiin lapsilisten korottamiseksi vähintään 50 prosentilla sekä lapsilisisissä esiintyvien puutteiden ja epäkohtien poistamiseksi.

Helsingissä 10 päivänä helmikuuta 1972

Veikko Vennamo.

Mikko Vainio.

Rainer Lemström.

J. Juhani Korttesalmi

Aune Mänttari.

Tekstikatkelma on monessa mielessä edustava kuvaus hyvinvointipolitiikan perheitä koskevasta yleisorientaatiosta. 1970-luku ja erityisesti sen alkupuoli oli voimakkaiden perhepoliittisten toimenpiteiden ja toimenpidevaatimusten ajanjakso, jota myös toisen luvun analyysi osoitti. Vuoteen 1990 päättynyttä lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan hyvinvointipolitiikan kehittämisen ajanjaksoa voi hyvin luonnehtia 1920-luvulta alkaneen lapsiperheisiin investoivan valtiollisen biopoliittisen projektin huipentumaksi (vrt. Harrikari 2004a, 157–159). Esitykset, joissa perheiden ja vanhempien toimintaan haluttiin tehdä interventioita, olivat yhteiskuntapoliittista tasoa lukuun ottamatta vähäisiä, koska ennaltaehkäisevän yhteiskuntapolitiikan uskottiin aikaa myöten ratkaisevan yhteisö- ja yksilötason ongelmalliset kysymykset perheissä. Vähäisyys liittyy myös siihen kansalaisuuden ymmärtämisen tapaan, jossa lähdettiin ”kansalaisen parhaasta”, järjestettiin tukijärjestelmiä kansalaisia erottelematta ja pyrittiin välttämään sitä, että joku tai tietyt ryhmät joutuisivat leimautuneiksi.

Kansalaisen paras, suojaaminen pakkovalalta ja leimaamisen välttäminen. Kontrollitekniikoiden paikka hyvinvointipolitiikan regiimissä.

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaan hyvinvointipolitiikkaan kuuluivat erottamattomina elementteinä systeeminen ja funktionaalinen yhteiskuntateoria, taloudellis-sosiaaliin rakenteisiin vaikuttaminen ja sosiaalisesti ennaltaehkäisevä toimintatapa. Lisään seuraavassa kolme omiksi prinssiipeiksi erottuvaa, mutta edellisiin kiinteässä yhteydessä olevaa hyvinvointipolitiikan elementtiä. Elementit ovat 1) kansalaisten oikeusturvan vahvistaminen valtiollista pakkovaltaa ja piilovallankäyttöä vastaan 2) tuen ja kontrollin ehdoton erottaminen toisistaan ja 3) leimaamisen välttäminen.

Kansalaisen suojaaminen valtiolliselta pakko-, mieli- ja piilovallalta

1960-luvun lopulla lainsäätämisasiakirjojen teksteissä alkoi aiempaa säännöllisemmin esiintyä pyrkimys oikeudellisten periaatteiden asettamiseen ja soveltamiseen. Sosiaali oikeuden puolella vuoden 1971 sosiaali huollon periaatekomitea (KM 1971: A 25) ehdotti sosiaali huollossa sovellettavia periaatteita, jotka samainen komitea kirjasi kaksi vuotta myöhemmin alaikäisten sosiaali huollon lähtökohdiksi (KM 1973: 86). Rikosoikeuden puolen mietinnöissä pohdittiin entistä näkyvämmiin legaliteetti-, suhteellisuus- ja kohtuullisuusperiaatteiden oikeuskäytäntöihin tuomia evästyksiä (KM 1966: A 2). Ehdolliseen vankeuteen tuomittujen ja ehdonalaiseen vapautuvien nuorten valvontatyössä esiintyi 1970-luvulla voimakkaana näkemys, jonka mukaan valvontaan asetettu henkilö oli tuomionsa saanut/suorittanut eikä hänelle tullut valvontasubstanssilla tuottaa ”lisärangaistuksia”. Tämän kanssa yh-

denmukainen nuorten valvonnoista vastannut Kriminaalihuoltoyhdistys oli 1970-luvun puolestavälistä vuoteen 2001 puolivirallinen, julkisoikeudellinen yhdistys, jonka valvonta-asiakkailla oli taipumus mieltää yhdistys ’valtiollista pakkovaltaa’ edustavien viranomaisverkostojen ulkopuoliseksi toimijaksi. Sillä koettiin olevan suhteessa viranomaisiin eräänlainen asianajotehtävä.

Hyvinvointipolitiikan regiimissä oikeudellisten periaatteiden tavoite oli julkisen vallankäytön rajoittaminen ja kansalaisten oikeusaseman vahvistaminen. ”Kansalaisen parasta” haluttiin suojata viranomaisten piilo-, pakko- ja mielivallalta, joita uskottiin esiintyvän riittämättömästi säädelyissä oikeuskäytännöissä. Niin kansalaisyhteiskunnassa kuin eduskunnassakin käytiin kansalaisten – myös lasten – oikeusasemasta varsin laajaa keskustelua (ks. Harrikari 2004b, 44–46; Heinonen 1997, 24–28; Helasvuo 1997, 28–38; Pajuoja 1997, 75–79). Oikeusperiaatteiden vahvistamisen tavoite heijasteli sitä laajemmin vallinnutta ajattelutapaa, jossa valtiossa – ilmentyminään eduskunta ja poliisi – uskottiin perustaltaan olevan jotain vialla ja se esitettiin epäilyttävänä egoististen tavoitteiden edistämisen areenana, mistä syystä tarvittiin ”kansalaisen suojaamista”. Yhteiskunnallisten instituutioiden ymmärrettiin olevan rikosoikeutta myöten intressilatautuneita (ks. esim. KM 1976: 72, 41–42, 152–153). Eduskunnassa tämä näkökulma tuli esille muun muassa nuoria rikoksentekejiä koskevissa esityksissä:

Lemström ym.: Ehdotus laiksi nuorista rikoksentekejiä annetun lain 24 §:n muuttamisesta
Eduskunnalle.

Nuorista rikoksentekejiä annetun lain 24 §:n muuttaminen on välttämätön. Käsitksemme mukaan on kyseenalaista säätää oikeusministeriölle valtaa määrätä ja vahvistaa perusteet, joita on noudatettava jaettaessa nuoria rikoksentekejiä koskevia asioita eri osastojen käsiteltäväksi raastuvanoikeuksissa. Käytännössä on mahdollista politisoida oikeusviranomaisten työskentelyä. Tämä taas on täysin kielteistä oikeudenjakoa, kun on kysymyksessä nuori rikoksentekejiä tahi yleensä rankaisutoimenpide. Poliitiikkaa ei pidä missään muodossa sekoittaa oikeuslaitoksen minkään osan toimintaan. Ei ole syytä tehdä sellaisia lain muutoksia ja muitakaan päätöksiä, joista voisi olla seurauksena politisoituminen oikeudenjaossa. Tästä syystä pidämmekin välttämättömänä, että perusteiden vahvistajana nuoria rikoksentekejiä koskevissa asioissa on korkein oikeus eikä oikeusministeriö niin kuin laki säätää. (LA 28/1974 vp.)

Tuen ja kontrollin erottaminen

Samaan lähtökohtaan perustui astetta konkreettisempi käytäntö, jossa kansalaiseen kohdistettu kontrolli ja hänelle tarjottava tuki haluttiin erottaa tiukasti toisistaan. Sosiaalioikeudelliset käytännöt tuli ”puhdistaa” rikosoikeudellisia seuraamuksia luonnehtivasta pakkovallasta. Vuoden 1972 suojelukasvatustoimikunnan mietinnössä korostettiin ”palvelujen ja sanktioihin perustuvan järjestelmän” erottamista toisistaan, koska ”yhteiskunnan sosiaalisesti diskriminoivilla toimenpiteillä tai tuella ei tullut lisätä ”leimautumisen tai sen pelkoa”, jotteivät ”yksilön vapaus”

tai ”itsenäinen toimintamahdollisuus” vähenisi. Vuoden 1936 lastensuojelulain mukaisesta suojeluvalvonnasta ehdotettiin luovuttavan, koska siihen liittyi ”rikosoikeudelliselle järjestelmälle ominaista pakkovaltaa”. Suojeluvalvontaa esitettiin muutettavaksi valinnan vapauteen perustuvaksi tukihenkilötoiminnaksi. (KM 1972: B 135, 42, 47–48, 51–52, 72, 98, 101.)

Kysymys toleranssista ja reaktioherkkyydestä: leimaamisen välttäminen

Kolmas, jälleen tiiviisti edellisiin yhteydessä ollut näkökulma oli *leimaamisen välttäminen*. Leimaamisen välttämisen tavoite esiintyi niin sosiaali- kuin rikosoikeudenkin puolella. Se oli toisaalta kytketty strategiatasolla ennaltaehkäisyn taktiikkaan, mutta esiintyi myös yksilötason tekniikkojen soveltamisen lähtökohdana. Sosiaali oikeudellisissa käytännöissä leimautumisvaikutuksen vähentämiseksi muotoiltiin niin sanottu normaalisuus-periaate:

Pyrkimys normaalisuuteen merkitsee sitä, että sosiaaliturvatoimenpiteiden vastaanottaminen ei saa olla yksilöä leimaavaa, vaan jokaisen tulee voida käyttää mitä hyvänsä sosiaaliturvaeta tai -palvelua tuntematta sosiaalista alemmuutta tai kokematta missään nimessä joutuneensa leimautuneeksi poikkeavaksi yksilöksi --- Kysymys on siitä, että tällainen poikkeavuus usein aiheuttaa asianomaiselle itselleen tai hänen perheelleen suuria sopeutusvaikeuksia. Viranomaisten kielteinen asenne voi tällöin estää yhteistyötä vaikeuksien voittamiseksi ja lisätä poikkeavuutta ylläpitävää eristäytyneisyyttä --- Alaikäisten kohdalla esiintyy monia sellaisia poikkeavana pidettyjä käyttäytymismuotoja, joihin ympäristö erityisen helposti kiinnittää huomiota. Vaikkakin yhteiskunnan on pyrittävä säilyttämään eräitä normeja, on toisaalta pyrittävä siihen, että samat käyttäytymismuodot tulkitaan kaikkien yhteiskuntaryhmien kohdalla samalla tavoin ja vältettävä sitä, että jokin käyttäytymisilmiö aiheuttaa syrjinnäksi muodostuvaa puuttumista yksipuolisesti sellaisiin alaikäisiin, joilla tämä käyttäytymismuoto liittyy varattomuuteen tai vaikeisiin kotiolosuhteisiin --- (KM 1973: 86, 27–28; ks. myös KM 1972, B 135, 44.)

Samantyyppinen ajattelutapa oli nähtävissä rikosoikeudellisten käytäntöjen puolella, missä kontrolliherkän toiminnan esitettiin kasvattavan norminvastaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä. Mekanismina pidettiin leimautumista, joka seuraisi negatiivisävytteisestä repressiivisestä reagoinnista. Leimautumisvaikutuksen vuoksi lapset ja nuoret haluttiin pitää rikosoikeudellisten käytäntöjen piiristä kaukana niin pitkään kuin se vain olisi mahdollista. Sellaista perustavaa nuoria koskevaa rikosoikeudellista elementtiä kuin rikosvastuun ikärajaa koskevaa pohdintaa esitettiin vain harvoin ja tuolloinkin toteavan lyhyesti, eikä se hyvinvointipolitiikassa noussut olennaiseksi, puhumattakaan keskeiseksi kysymykseksi. 1960-luvun alkupuolelle lainsäätämiskäytännöissä esiintyi yksinomaan pyrkimyksiä nostaa rikosvastuun ikärajaa (Harrikari 2004a). Hyvinvointipolitiikassa ikärajakysymystä alettiin sille tunnusomaiseen tapaan tarkastella kustannus–hyöty-analyysin keinoin. Vuoden 1976 rikosoikeuskomitea (KM 1976:72) lausui ikärajaa koskevasta kysymyksestä:

Rikosoikeudellisen vastuukärajan alentamisella on merkittäviä haittoja. Kielteisen seuraamuksen kohteeksi joutuminen merkitsee aina leimautumista. Leimautuminen vuorostaan vaikeuttaa yleensä norminmukaista käyttäytymistä vastaisuudessa. Leimautumisprosessi vaikuttanee voimakkaammin nuoriin kuin aikuisiin.

Tutkimukset osoittavat, että useimpien nuorten rikollinen käyttäytyminen on ohimenevää. Useimmat lakkaavat tekemästä rikoksia, vaikka heidän tekonsa eivät tule ilmi ja rangaistuksi. Uusimisvaaran kannalta olisi usein parasta, ettei nuorta rikoksenteikijää rangaistaisi ollenkaan.

Rikosoikeudellisen vastuukärajan alentaminen voisi vähentää poikkeavaa käyttäytymistä nuorissa ikäluokissa, mutta tämän hintana olisi nuorina rikolliseksi leimautuneiden määrän lisääntyminen siitä aiheutuvine haittoineen. (KM 1976: 72.)

Tekstiotteesta ilmenee, että komitea asetti vastakkain ikärajan laskemisesta seuraavan pelotevaikutteen ja kielteisen seuraamuksen kohteeksi joutumisesta seuraavan leimautumisen, jonka puolestaan uskottiin vaikeuttavan norminmukaista käyttäytymistä. Reaktion intensiteetin tarkastelun näkökulmasta on syytä kiinnittää huomio tekstikatkelman keskiosaan, missä todetaan nuoren rankaisemisen lisäävän uuden rikoksen todennäköisyyttä.

Hyvinvointipolitiikan tyypilliset näkemisen tavat ja aseminnit

Hyvinvointipolitiikan regiimissä rikollisuuden ja muiden yhteiskunnallisten ongelmien näkemisen tavat noudattelivat yksilötasolla menneiden vuosikymmenten selitysmalleja. 1950-luvun alussa lainsäätämisdokumentteihin ja opillisiin teksteihin ilmestynyt ”sosiaalisesti sopeutumaton” tai ”epäsosiaalinen” säilyivät keskeisenä rikoksiin syyllistyneiden nuorten aseminneina vielä 1980-luvunkin lainsäätämisasiakirjoissa (vrt. Harrikari 2004a, 238–242; Pulma 1987, 224–226; Saari 1951; Salo 1956). Vaikuttaa kuitenkin siltä, että alaikäisen rikollinen teko ymmärrettiin aiempaa selvemmin sosiaalisena poikkeavuutena, normeista poikkeamisena ja joutumisena ”ristiriitoihin ympäristön” kanssa (ks. esim. Helasvuo 1966). Tästä näkemisen tavasta hyvä esimerkki on lastensuojelulain (L 1983/683) uudistustyö 1980-luvun alussa. Yksi uudistuksen keskeisistä tavoitteista oli lastensuojelutoimenpiteisiin johtavien asiointilojen yksityiskohtaisen luettelon poistaminen lainsäädännöstä. Lastensuojelutoimenpiteiden lähtökohdaksi asetettiin lapsen tarve suojeluun. Lastensuojelulakia valmistellut toimikunta kirjoitti:

Voimassa oleva (vuoden 1936 TH) lastensuojelulaki on oirekeskeinen. Se määrittelee ne lastensuojelun tuen tarpeessa olevan lapsen tai nuoren tunnusmerkit, jotka on todettava ennen tuen antamista. Lastensuojelun tarpeessa ovat 8 §:n mukaan orpo tai hylätty lapsi, erityishoidon tarpeessa olevan lapsi, laiminlyöty lapsi, koulusopeutumaton lapsi tai epäsosiaalisesti käyttäytyvä lapsi. Tällainen oirekeskeinen ajattelu saattaa kuitenkin johtaa myös vääriin ratkaisuihin tukitoimenpiteitä valittaessa, sillä joku lapsi voi oireilla

turvattomuuttaan esimerkiksi psykosomaattisin oirein, toinen taasen epäsosiaalisella käyttäytymisellään [...] lain 8 § nimeää oireiden lisäksi myös ne syylliset, joita ovat joko vanhemmat tai lapsi itse. Tästä johtuu seuraamusajattelu, jonka mukaan syyllistä on rangaistava. Nykyisessä lastensuojelutyössä on pyritty korostamaan toimenpiteiden tukevaa ja hoidollista merkitystä. Lastensuojelulain 9 §:n 2 momentissa mainitut varoitukset ja suojeluvalvonta ovat sellaisinaan rankaisuvia toimenpiteitä. Niiden tilalle ovat kuitenkin käytännössä tulleet neuvonta ja ohjaus sekä tukihenkilötoiminta...oirekeskeinen ajattelu lakia valmisteltaessa on johtanut siihen, että 9 §:n sisältämät toimenpiteet ovat niukat ja rajalliset ja ovat siten käytännön lastensuojelutyössä jo pidemmän aikaa olleet riittämättömät. (HE 13/1982 vp., 10–11; KM 1982: 67, 27–28.)

Rikosoikeudesta mallinsa ottaneiden toimenpiteiden asteittaisen ankaroitumisen sijasta toimenpiteet tuli nyt suhteuttaa tarpeeseen. Ilmikäyttäytymisen kategoriat, jotka osaltaan koostivat vuoden 1936 lastensuojelulakiin kirjatun toimenpiteisiin johtavan luettelon, ymmärrettiin oireena perustavammasta, lähinnä varhaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuneesta ”häiriintymisestä” ja ”sopeutumattomuudesta”, joka ”johti ristiriitoihin” lähiympäristön kanssa. (Ks. myös esim. KM 1966: B2, 58–59.)

Ekspertiisi ja oikeutetut puhujat. Sosiaalityö, psykologia ja sosiologia

Rikollisuuden hallitsevat selitysmallit heijastuivat hyvinvointipolitiikan ”oikeutetuissa puhujissa” eli toimijoissa, joiden puhetta pidettiin uskottavimpina. Rikollista käyttäytymistä pidettiin sosiaalisen sopeutumattomuuden alalajina ja oireena, joka oli seurausta ilmiikäyttäytymistä syvemmistä ja monimutkaisista sosiaalisista ja psyykkisistä ilmiöistä (KM 1973: 86, 6–8). Rikollisen käyttäytymisen syyn uskottiin olevan äidin ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen häiriintymisessä. Rikosten (eli sopeutumattomuuden) todennäköisyyden uskottiin kasvavan, jos varhaisessa vuorovaikutussuhteessa oli esiintynyt ongelmia. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden ongelmien ja niiden ratkaisuyritysten asiantuntijoina ja oikeutettuina puhujina pidettiin sosiaalityöntekijöitä, sosiologeja, psykologeja ja psykiatreja:

Alaikäisten kohdalla esiintyvät ongelmat ovat aina yksilöllisiä. Kielteisessä mielessä poikkeavaa käyttäytymistä voidaan pitää sopeutumisvaikeuksien tai kehitysongelmien oireena, josta ei ilman muuta vielä voida tehdä mitään päätelmiä ongelmien todellisesta luonteesta. Tilanteen riittävä ymmärtäminen ja sen pohjalta tapahtuva toimenpiteiden suunnittelu edellyttää sosiaaliviranomaisilta paneutumista alaikäisten olosuhteisiin ja hänen ihmissuhteidensa kenttään. Tämä tehtävä kuuluu ensisijaisesti kuntatasolla toimivalle sosiaalityöntekijälle. Tarvittaessa hänen tulisi saada apua lääkäriltä, psykologilta tai muulta erityishenkilökunnalta, jotka ovat paneutuneet alaikäisten ongelmiin. (KM 1972: B, 135, 44–50; KM 1973:86, 52.)

Varhaisen vuorovaikutuksen häiriintymisen selitysmallin hallitsevuudesta johtuen lastensuojelulaitoksissa alettiin suosia *omahoitajajärjestelmää*. Järjestelmä perustui henkilökunnasta nimetyin omahoitajan ja sijoitetun lapsen väliseen tunteensiirto-suhteeseen, jossa lapsen olisi mahdollista käydä läpi varhaisessa vuorovaikutuksessa syntyneitä häiriöitä ja saada korjaavia kokemuksia. Alle 18-vuotiaiden lastensuojelutoiminnassa omahoitajajärjestelmä otettiin käyttöön 1960-luvun alkupuolella. (Harrikari 2004a, 267–270.) Myös ehdollisesti rangaistujen ja ehdonalaiseen vapautuneiden nuorten valvontatyössä psykodynaamiseen ajatteluun nojautuvan ”terapeuttisen otteen” hallitsemista pidettiin tärkeänä. Valvojan ja valvottavan välisten tapaamisten sisällön tuli rakentua sen perusteella, mitä valvottava näki parhaakseen käsitellä. Ensimmäiset aloitteet sosiaalityöntekijöiden ja psykologien saamiseksi vankiloihin tehtiin 1960-luvun puolessavälissä (ks. Harrikari 2004a, 267).

Hyvinvointipolitiikassa esiintyi myös ammattikuntia, joiden toimintaa nuorten parissa pidettiin ongelmallisena. Poliisin toimintaa ja osuutta nuorten asioissa haluttiin rajoittaa vedoten poliisityöhön sisältyviin kontrollolementteihin, joiden uskottiin lisäävän leimautumisen todennäköisyyttä. Lisäksi poliisin lasten ja nuorten asioita ja ongelmia koskevaa ammattitaitoa ja asiantuntijuutta pidettiin riittämättömänä nuoren sopeutumattomuuden syiden selvittämiseen ja ”huollollisesti” tarkoituksenmukaiseen ratkomiseen. Vuoden 1966 nuorisoriikollisuustoimikunta kirjoitti nuorten valvontaa koskien:

Poliisivalvonta jää poliisin muiden tehtävien vuoksi muodollisen tarkkailun tasolle ja koko valvontasuhte pääasiassa määrätyn ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi. Poliisi ei voi käyttää valvonnassaan juuri mitään huollollisia työmuotoja, kuten esim. avustaa työpaikan tai asunnon hankkimisessa. Poliisilla ei myöskään ole käytettävissä nuorison valvontatehtäviin koulutettua henkilökuntaa...Useat nuoret valvottavat tuntevat poliisia kohtaan epäluuloa sille kuuluvien tehtävien vuoksi. Lisäksi valvontatehtävät hoidetaan käytännössä miltei yksinomaan poliisilaitoksella, siis samassa rakennuksessa kuin rikoksiin liittyvät kuulustelut ja pidätykset...Valvontaa olisi periaatteessa pyrittävä kehittämään määrätietoisesti sosiaaliterapeuttiseen suuntaan...Sosiaaliterapeuttisen valvonnan päämääränä on valvottavan sosiaalisen häiriintyneisyyden korjaaminen siten, että rikoksen uusimisen todennäköisyys tulee mahdollisimman pieneksi...Valvonnallisesti edistyneimmissä maissa pidetään häiriintyneimpien nuorten rikoksentehtävien järkipärisen valvonnan edellytyksenä valvojan konsultaatiomahdollisuutta psykologin ja psykiatrin kanssa. (KM 1966: A 2, 56–57.)

Yhteenveto

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä hallinnoivan hyvinvointipolitiikan regiimin synty kytkeytyi historiallisesti ajanjaksoon, jolloin Suomen kansantalous kasvoi suhteellisen voimakkaasti. Kokonaistuotanto kasvoi vuosina 1950–70 keskimäärin lähes viisi prosenttia vuodessa. 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, jolloin maailmantalouden kasvuvauhti yleisesti hidastui, Suomen talous kasvoi selvästi

keskimääräistä nopeammin (Vartia & Ahde 1989, 133–135). Suomi kaupungistui voimakkaasti ja elinkeinorakenne muuttui nopeasti. Poliittisen tahdonmuodostuksen kentän valtasivat Maalaisliiton valtavuosien jälkeen sosiaalidemokraatit, jotka kiinnittivät yhteistyökoalitioonsa Maalaisliiton lisäksi kansandemokraatit.

Hyvinvointipolitiikan regiimin keskeinen lähtökohta oli yhteiskunnan taloudellisen-poliittisiin rakenteisiin vaikuttaminen. Sosiaalipoliittisen universalismin utopian mukaisella lapsiperheiden tulonsiirtojen nostamisella ja palvelujen lisäämisellä uskottiin olevan kaikenlaisia sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevä vaikutus. Perhe ja sen jäsenet tuli pysyttää normaalien hyvinvointipalvelujen piirissä mahdollisimman pitkään, ja leimaamista, joka seuraisi liiallisesta kontrolliherkkyydestä ja matalasta toleranssista, tuli pyrkiä välttämään, jos ongelmia ilmenisi. Sosiaalipalvelut tuli puhdistaa leimaavista ja repressiivisistä kontrollin elementeistä, joiden ymmärrettiin kuuluvan lähinnä rikosoikeudellisten seuraamusten luonteeseen.

Sen lisäksi, että sosiaalisten ongelmien syntyä alettiin makrotasolla selittää yhteiskunnan ja sen rakenteiden muutoksella, yksilötasolla hyvinvointipolitiikan regiimissä pysyttäydettiin historiallisesti varhaisemmissa asemoinneissa. Rikollisuuden ymmärrettiin johtuvan lapsen ja äidin varhaisen vuorovaikutuksen häiriintymisestä, joka myöhemmällä iällä kasvattaisi todennäköisyyttä joutua ristiriitoihin lähiympäristön kanssa. Rikollisuus ja myös muut sosiaaliset haitat ymmärrettiin sosiaalisen sopeutumattomuuden ilmenemismuotoina. Rikollista käyttäytymistä pidettiin oireena perustavammista ”häiriintyneisyyden” ja ”sopeutumattomuuden” ongelmista, joiden selvittämisessä tarvittiin sosiaaliterapeuttista osaamista.

Riskipolitiikka

Regiimin synnyn historiallinen konteksti

1990-luvun alussa Suomea koetteli poikkeuksellisen syvä taloudellinen lamakausi. Lamakautta seurasi 1990-luvun loppupuolella ennennäkemättömän nopea ja voimakas kansantalouden nousukausi. Kansantalouden ja finanssipolitiikan muutoksilla on ollut merkittävä vaikutus riskipolitiikaksi nimittämäni hallinnan regiimin syntyyn, mistä johtuen kuvaan lyhyesti ja yhteenvedonomaaisesti 1990-luvun alun tapahtumia, niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia ja niitä seuranneita yhteiskuntapoliittisia linjauksia. Laman aikaisten tapahtumien yksityiskohtainen kuvaaminen tässä yhteydessä on tarpeetonta, sillä 1990-luvun talouslamasta on kirjoitettu useita hyviä ja mielenkiintoisia analyyseja, jotka toimivat yhteenvetoni perustana (esim. Kiander 2002a; Kiander & Vartia 1998; Kantola 2002; Kosonen 1998; Patomäki 2007; Pekkarinen & Vartiainen 1995; Piirainen & Saari 2002; Saari 2006, 227–261).

Kirjallisuudessa on 1990-luvun alun talouslaman syninä viitattu ”huonoon onneen, pankkitoimintaan ja politiikkaan”. Yleisesti on esitetty, että taustalla oli

1980-luvun syventyvä sosiaalinen ja taloudellinen globalisaatio, jota ilmensivät ympäristö- ja väestökysymykset, rahoitusmarkkinat ja kansainvälisen työnjaon muutokset. Talouden globalisaatio ja erityisesti raha- ja valuuttamarkkinoiden muutos on yksi näkyvimmin esillä olleista seikoista. Pääomaliikkeiden säännöstelyn purkaminen toteutettiin kansallisvaltiollisin ja poliittisin päätöksin. Myös Suomessa ja Ruotsissa rahoitusmarkkinoiden ja kansainvälisten pääomaliikkeiden vapauttaminen toteutettiin 1980-luvun loppuun mennessä. (Kosonen 1998, 187–208.)

Rahoitusmarkkinoiden liberalisointia seurasi talouden ja luottotuksen ylikuumentuminen sekä sen jälkeen luottotappiot. Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa koettiin voimakas ja velkarahoitukseen perustunut talouskasvun vaihe. Talouskasvu alkoi hidastua ensin Norjassa 1988–89. Suomessa oman lisänsä toi idänkaupan romahdus, mutta ennen kaikkea sitoutuminen muuttumattomin valuuttakurssein EY:n yhteisvaluutta ECU:un. Kilpailukykyä pyrittiin parantamaan muita alhaisemmän inflaation keinoin, minkä on uskottu syventäneen alkanutta lamaa, koska se supisti kotimaista kysyntää. Lyhyet korot nousivat spekulatiivisen ja valuuttapaon seurauksena, mikä puolestaan johti pankkikriisiin. Korkotason voimakas nousu merkitsi laajoja maksuvaikeuksia velallisille, yrityksille ja kotitalouksille. Murrokseen kytkeytyi joukkotyöttömyyden sekä ulkomaisen ja julkisen velan kasvu. (Kiander 2002b, 56–57; Kosonen 1998, 233; Pekkarinen & Vartiainen 1995, 422–457.)

Hallituksen finanssipoliittisista toimista ja niiden yhteydestä laman syvyyteen on keskusteltu kirjallisuudessa paljon. Kiander (2002) toteaa, että huonon onnen ja ulkoisten tekijöiden merkitystä laman syvyyden osalta on liioiteltu ja epäonnistuneen taluspolitiikan merkitystä vähätelty. Julkisia menoja ja tuloja säätelevä finanssipolitiikka oli ekspansivista koko 1980-luvun ajan aina vuoteen 1991. Vuoden 1991 aikana finanssipolitiikkaa kiristettiin, minkä jälkeen supistettiin päätösperäisiä menoja, kiristettiin veroperusteita ja veroastetta sekä leikattiin julkisia menoja. Jos kerroinvaikutuksia ei oteta huomioon, finanssipoliittinen kiristys, jonka tavoitteena oli kiinteän valuuttakurssin tukeminen ja matala inflaatio, aiheutti noin puolet 10 prosentin tuotannonmenetyksestä, joka lamavuosina koettiin, Kiander toteaa varovaisesti. Talouskehityksessä tapahtui muutos vuonna 1993, jolloin kokonaistuotanto alkoi jälleen kasvaa. 1990-luvun loppupuolella kansantalouden kasvu oli nopeaa ja voimakasta.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämään 1990-luvun alun lamakauden tapahtumilla oli merkittävä vaikutus. Lama kosketti kotitalouksia laajasti, mutta erityisesti yksinhuoltajaperheiden ja nuorten lapsiperheiden taloudellinen tilanne heikkeni. Yhden huoltajan perheessä eläminen oli yhden tulonhankkijan vuoksi jo niukempaa ja niissä toimeentulotukea saavien määrä oli muita perhetyyppejä selvästi suurempi. Nuoret lapsiperheet olivat elämänvaiheensa vuoksi keskimääräistä velkaantuneempia (asunto- ja opintolainat) ja työmarkkinariippuvaisempia, jolloin työttömäksi jäämisellä oli elämiseen merkittävä vaikutus. Vuonna 1995 pikkulapsiperheistä 83 prosenttia oli velkaisia. (Jähi 1999.)

Laman ja sen yhteydessä toteutetun finanssipoliittikan muutoksen on esitetty polarisoineen perheitä. Kahden tulonsaajan keskiluokkaisten perheiden on arvioi-

tu selvinneen lamasta parhaiten. Näiden perheiden arkea lama kosketti lähinnä kiihtyneen työtahdin ja työhuolien muodossa. Samanaikaisesti kun osa perheistä tuli aiempaa riippuvaisemmiksi tulonsiirroista, niitä leikattiin (Bardy ym. 2001, 41–48). Tuloerot kasvoivat ja lapsiperheitä tipahti ylemmistä tulodesileistä kahteen alimpaan. Köyhyysrajan alla elävien lasten määrä kasvoi (Bardy ym. 2001, 31–40; Uusitalo 2000, 43–57; 2002, 26–42). Lasten köyhyys kolminkertaistui vuosina 1990–2003. (Moisio 2006.) Lapsiperheille tarkoitettuja palveluja heikennettiin aina äitiysneuvolasta nuorisotyöhön. Palvelujen osalta 1990-luku oli lyhytjanteisen projektimuotoisen innovaatio- ja kehittämistyön vuosikymmen, josta pidemmällä aikajänteellä ei välttämättä jäänyt pysyvämpiä, toimiviksi havaittuja käytäntöjä (Bardy ym. 2001, 61–118; ks. myös Lähteenmaa 2006; Sulkunen 2006).

Tähän historialliseen kontekstiin, joka ajallisesti sijoittuu melko tarkasti 1990-luvun puolenvälin tienoille, liittyy hyvinvointipolitiikan katkos ja siirtymä kohti riskipolitiikkaa. Oikeastaan hyvinvointipolitiikan katkos, joka kolmannessa luvussa näkyi eduskuntaesitysten vähytenä vuosina 1991–1994, alkoi jo hieman aiemmin kuin piirteitä riskipoliittisen strategian muotoutumisesta voi havaita. Kolmannessa luvussa näkynyt eduskuntaesitysten vähäisyys vuosina 1991–1994 kertoo hämmennyksestä ja neuvottomuudesta, joka ilmensi hyvinvointipolitiikan reunaehtojen tunnustamista, sen perusoletusten siirtymistä mahdottomien ajatusten joukkoon, vanhan regiimin hylkäämistä ja ”poliittisen pelivaran” kaventumista sopeutumalla uuden jälkiekspansivisen finanssipolitiikan reunaehtoihin. Talousarvioaloitteiden määrän radikaali vähentyminen ja pysyviksi jääneet pienet summat esityksissä ovat todiste siitä, ettei julkisen talouden pelivaraa enää uskottu olevan.

Riskipolitiikan regiimiä, jota lähdän seuraavaksi erittelemään, voisi psyko-historian sanastoja mukaillen luonnehtia lamakokemuksen jälkeiseksi ’posttraumaattiseksi reaktioksi’. Laman jälkeinen responsi ei noussut välittömästi, kuten eduskuntaesityksiä koskeva tarkastelu osoitti, vaan se alkoi hienoisella viiveellä. Laman aikana voimistuneet epävarmuuden ja turvattomuuden teemat, jotka näkyivät huolen, pelon ja paniikin teemojen lisääntymisenä eduskuntaesityksissä, esiintyvät lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevissa linjauksissa voimakkaasti 2000-luvun puolessavälissäkin. Julkista lapsiasiaa värittävät edelleen taloudellisten välttämättömyyksien retoriikka ja puhe julkisen talouden niukkuudesta, vaikka kansantalouden kasvu on ollut 1990-luvun lopulta lähtien nopeaa ja voimakasta. 2000-luvun ensimmäisen kymmenen puoleenväliin tultaessa regiimi alkoi osoittaa institutionalisoitumisen piirteitä. Siirryn nyt tarkastelemaan jälkiekspansiviseen rationaliteettiin muotoutuneen riskipolitiikan tunnusomaisia piirteitä.

Riskilinnin katse ennakoimattomaan, huolestuttavaan ja uhkaavaan todellisuuteen

Hyvinvointipolitiikka pohjautui yhteiskunnallisten ilmiöiden sosioekonomisiin ja rakenteellisiin selityksilleihin. Se uskoi ”isojen mekanismien”, kuten tulonjaon

kautta pystyttävän liikuttelevaan perheiden kaltaisia ”pienempiä” kokonaisuuksia tarvittavaan suuntaan. Yksilötasolla hyvinvointipolitiikka pyrki välttämään voimakkaita interventioita ja tukeutui ongelmien näkemisen tavoissa varhaisempien historiallisten keskustelujen resursseihin. Ongelmista puhuttiin sopeutumattomuutena, mikä viittaa pyrkimykseen sopeuttaa ja integroida ”poikkeavia” yksilöitä (ks. Harrikari 2004a, 227–278).

1990-luvun puolenvälin jälkeisissä poliittisissa teksteissä ”sosiaalisesti sopeutumattoman” tai ”häiriintyneen” asemoinnit olivat enää vähäisiä ja 2000-luvun alkuun tultaessa lähes katosivat niiden kielenkäytöstä.⁵⁷ Ne ovat korvautuneet uuden regiimin mukaisilla asemoinneilla, joissa lapsista, nuorista ja lapsiperheistä tai heidän elämänpiiristään puhutaan erilaisina riskeinä:

Epäsosiaalinen käyttäytyminen kehittyy monien riskitekijöiden kasautumisen tuloksena --- suurimmat sosiaalisen toimintakyvyn kehitysrisikit ovat lapsilla, jotka eivät varhaislapsuudessa ole omaksuneet toisia ihmisiä huomioon ottavia ja kunnioittavia sosiaalisia taitoja --- kehitysriskejä omaavat lapset ovat haavoittuvia ympäristön kielteisille vaikutuksille --- haavoittuvuustekijällä on vähän vaikutusta silloin, jos riski on vähäinen, mutta paljon vaikutusta silloin, kun riski on korkea --- vaikutus on merkittävä riskiryhmässä --- (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005:2, 33–34.)

Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tuetaan... Erityisryhmille suunnattuja uusia, riskiryhmille soveltuvia päihdetyön menetelmiä kehitetään. Tavoitteena on huumeongelmista kärsivien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten parempi tavoittaminen. (Arjen turvaa 2005, 23.)

Elämävaiheesta toiseen siirtyminen, jota konkretisoi ympäristön muutos, sisältää rikolliseksi rekrytoitumisen kannalta riskin erityisesti silloin, kun peruskoulu päättyy, eikä nuori halua tai pääse jatko-opiskeluihin --- perheet, joissa vanhemmilla on jaettu huoltajuus, ovat lisääntyneet. Näissä riskinä on, että lapsella ei ole omaa kotia, vaan hän on aina vierailmassa jommankumman vanhemman luona. (Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö 2007, 3, 17.)

Riskipuhunta ja riskiasemoinnit tulevat ymmärrettäviksi uutta hallintaa ehdollistavan taloudellisen niukkuusretoriikan näkökulmasta. Niukkuuden retoriikka kytkeytyy julkisen talouden uudentyyppiseen liikkeenjohdolliseen rationaliteettiin (*New Public Management*, NPM), joka edellyttää näyttöä toimenpiteiden vaikuttavuudesta (vrt. esim. Sulkunen 2006, 33–35; Rajavaara 2007). Toimenpiteet on kyettävä kohdentamaan (*hot-spots*) tehokkaasti, mikä edellyttää taitoa poimia ”sosiaalisesta massasta” ne yksilöt, jotka universalismin utopiasta ja ennaltaehkäisyyn periaatteesta luopumisen seurauksena todennäköisimmin tuottaisivat haittoja ”yhteiskunnalle”. Nimensä mukaisesti 1990-luvulla muotoutunut riskipoliittinen hallinta on taipuvainen pelaamaan riskipeliä. Laman jälkeisessä historiallisessa kontekstissa kysymys on ollut talouden ja sosiaalisen välisestä riskipelistä, jossa kalkyloidaan sitä, kuinka paljon julkisen sektorin tulonsiirtoja ja palveluita voi kaventaa

suhteessa ilmenneiden ongelmien tason muutoksiin. Taloudelliset riskiperustelut ovat voimistuneet, jota Sisäisen turvallisuuden ohjelman katkelma todistaa:

Alle 24-vuotiaiden nuorten riski kuolla liikenneonnettomuuksissa on suunnilleen kolminkertainen keski-ikäisiin kuljettajiin verrattuna. Tiehallinnon laskelmien mukaan liikennekuolema maksaa yhteiskunnalle noin 1,9 milj. euroa ja vammautuminen keskimäärin 248 000 euroa. Ne ovat ongelma sekä kansanterveyden että kansantalouden kannalta, sillä edellä mainituin perustein lasketut yhteiskunnan vuotuiset menetykset ovat 3 miljardin euron suuruusluokkaa. (Arjen turvaa 2004, 64.)

Taloudelliset riskiperustelut ovat lävistäneet myös lastensuojelukäytäntöjä (Palsanen 2007). Niihin on hiljalleen alkanut ilmaantua riskienhallintaa koskevia yksilötason tekniikoita (ks. esim. Heikkinen 2007). Lastensuojelussa on koko 2000-luvun kehitetty ”huolen vyöhykkeistöjä” ja ”huoliseuloja”, joissa työntekijät suorittavat ”kokemuksellisia tilannearvioita nuorta koskevan huolen asteestaan” (Harrikari & Hoikkala 2008; Törrönen & Vornanen 2004).

Rikosoikeuden puolella tällainen standardisoiva riskien ”arviointimentaliteetti” on ollut nähtävissä jo lastensuojelutyötä aikaisemmin. Sielläkin taustana on ollut niukennettujen taloudellisten resurssien eetos, joka painottaa julkisen vallan toimenpiteiden vaikuttavuutta. 1990-luvun lopulla alkoi muutos, jossa Kriminaali- huoltoyhdistys valtiollistettiin (2001) ja liitettiin perinteisestä asianajotehtävästään ”yhteiskunnan turvallisuutta” hallinnoivaan yhteisrintamaan vankeinhoidon ja poliisin rinnalle. Kriminaali- huoltotyö, josta säännönmukaisesti alettiin puhua ”yhdyskuntaseuraamustyönä”, käänsi katseensa Kanadaan, Yhdysvaltoihin ja Isoon-Britanniaan. Siellä muutamat kriminologit ja kognitiivisen psykologian tutkijat esittivät meta-analyysihinsa vedoten yksiselitteisiä ”kriminogeenisiä tekijöitä” ja antoivat suuria lupauksia strukturoitujen ja kognitiivis-behaviorististen toiminta-ohjelmien uusintarikollisuutta vähentävästä vaikutuksesta (esim. Lipsey; McGuire & Priestley 1995). Tällaisen ”mikä toimii”-paradigman (*what works*) ohjaamana valvontatyön keskeiseksi toimintarationaliteetiksi nostettiin rikoksenteekijöiden tehokas segmentointi suhteessa rikoksen ”uusimisriskiin” ja muutosvalmiuteen. Segmentoinnin työvälaineiksi kehitettiin *aktuaarioikeutta* (ks. erityisesti Feeley & Simon 1992) myötäileviä riski- ja tilannearvioita (ks. Feeley & Simon 1992; Garland 2001).

Suomessa nuorten rikoksenteekijöiden kanssa tehtävässä työssä tämänsuuntaiset elementit on omaksuttu 2000-luvulla. Lakitasolla nuorten valvonnassa tapahtui vuonna 2001 diskursiivinen muutos. Ehdollisvalvonta ei ollut enää pääseuraamuksen ”oheen liitetty huollollinen työmuoto” (vrt. esim. Nuorisovalvontaopas 1944; 1966) vaan rikoslakiin kirjattu ”oheisseuraamus”. Käsittemuutos ilmentää siirtymää kriminaali- huoltotyön itsenäisestä ”huolto-orientaatiosta” kohti valvonnan ymmärtämistä tiiviimmin osana rikosoikeudellista seuraamusta.⁵⁸ Toimintatavasta, jossa valvoja antaa valvottavan vapaasti tuottaa puheellaan valvontatapaamisen sisällön, on siirrytty kohti valvojajohtoista työskentelyä, jossa alkuvaiheen riskiarvioinneilla

on keskeinen merkitys (ks. esim. Ohjenuora 2005, 23). Tämän taustana ovat kansainvälisistä keskusteluista omaksutut vaikutteet:

Mikä toimii (*what works*) -suuntauksen mukaisissa tutkimuksissa on osoitettu, että on tiettyjä tekijöitä, jotka lisäävät riskiä tehdä uusia rikoksia sysäämällä kehitystä eri suuntiin. Näitä on jaoteltu pysyviin ja muuttuviin riskitekijöihin. Pysyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi aikaisempi rikollinen käyttäytyminen, joka on tärkeää ottaa nuorisorangaistukseen valikoitumisvaiheessa huomioon. Muuttuviin riskitekijöihin voidaan työskentelyssä vaikuttaa. Näitä ovat muun muassa käyttäytyminen, asenteet, ajatukset, tunteet ja tavat. Uusintarikollisuuden todennäköisyyteen vaikuttavat rikollisuutta suosivat ja muut epäsosiaaliset asenteet, rikoksiin myönteisesti suhtautuva tai niitä tekevä lähipiiri, päihteen ongelmakäyttö, impulsiivisuus, itsekeskeisyys, jännitys- ja riskihakaisuus, toisten puutteellinen huomioon ottaminen, puutteelliset ongelmanratkaisutaidot sekä vihamielisyys. (Ohjenuora 2005, 13.)

Riskipolitiikkaan sisältyvä työskentelyparadigma on normittavampi ja interventio-nistisempi kuin hyvinvointipolitiikan, joka painotti – ”piilo-, pakko- ja mielivaltaa” välttääkseen – valvottavan saaneen tuomioistuimessa moitteensa ja rangaistuksensa tai ehdonalaiseen vapautuneen ”kärsineen” jo tuomionsa. Valvojajohtoinen työskentely tapahtuu standardisoiduilla, kognitiivis-behavioristisiin malleihin perustuvilla toimintaohjelmilla, jossa rikoksesta puhuminen ja sen käsittely yhä uudestaan ”uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi” on ”yhdyskuntaseuraamustyön” keskeinen sisältö. Rikoksista puhumista ei ajatella ”lisärangaistuksena” vaan kognitioiden kautta uusintarikollisuuteen vaikuttavana työskentelynä. Muutos on viety useassa tapauksessa lakitasolle. Niin nuorisorangaistukseen, lakiin ehdollisen valvonnasta kuin lakiin ehdonalaiseen vapautuvan valvonnasta on sisällytetty ”sosiaalista toimintakykyä” edistävää valvontatyötä koskeva säännös. Vuoden 2005 alusta voimaan tullessa nuorisorangaistuksessa on nähtävissä useita uuden paradigman mukaisia elementtejä (ks. Marttunen & Keisala 2007).

Yhteiskuntaa on suojeltava

Myöhäismodernin teesien mukaisesti riskikalkylointi kytkeytyy erilaisiin turvallisuusteemoihin ja koettuihin turvallisuusuhkiin. Kansalaisten tai yhteiskunnan turvallisuus on noussut riskikalkyloinnin ja varhaisen puuttumisen yleiseksi perusteluksi (ks. johdantoluku). Nykyperustelut poikkeavat kuitenkin hyvinvointipolitiikan ”kansalaisen parhaasta”, jossa kansalaisia pyrittiin suojaamaan viranomaisten piilo-, pakko- ja mielivallalta tai sosiaaliselta turvattomuudelta, joka seuraisi toimeentulon epäjatkuvuuksista. Riskiregiimissä hyvinvointipolitiikan ”kansalaisen parhaan” ja ”valtion” välinen ristiriita on kadonnut. Jos hyvinvointipolitiikassa ongelmien ajateltiin johtuvan ”valtiosta” viranomaisineen, mistä johtuen poikkeavia yksilöitä ei tullut syyllistää tai kohdella leimaavasti, riskipolitiikassa ”yhteiskuntaa” pidetään periaatteellisesti hyvänä ja ”terveenä” (vrt. Young 1999). Laman jälkeisessä

jälkiekspansiivisessa Suomessa kansalainen asemoitiin kansallisen konkurssipesän osakkaaksi, jonka salkunhoitajaksi ”yhteiskunta” asettui. ”Valtiosta”, jonka ”mädännäisyyden” näkyvimpinä edustajina hyvinvointipolitiikan ajanjaksolla pidettiin eduskuntaa ja poliisia, tuli ristiriidaton ja depolitisoitu ”yhteiskunta”, osakkaidensa objektiivisen hyvän kukkula, jonka turvallisuutta voisivat uhata vain ”riskiyksilöt”. Eriarvoisuuden kasvaessa jälkiekspansiivisen rationaliteetin ehdoilla ja rakenteellisten selitysmallien puuttuessa ”riskiyksilöiden” poikkeava toiminta määrittyy heistä itsestään johtuviksi haitoiksi, joihin myyttissävytteinen, yksilöiden yhdenmukaisuuteen ja samankaltaisuuteen aiempaa enemmän painostava ”yhteiskunta” katsoo olevansa oikeutettu puuttumaan turvallisuuden nimessä.

”Yhteiskunnan” suojelua painottavaa ajattelutapaa valaisee argumentaatio, jota käytettiin eduskunnassa 2000-luvun vaihteen molemmin puolin rikosvastuun ikärajan alentamista ja poistamista koskeissa esityksissä. Esityksiä analysoidaan seuraavassa luvussa tarkemmin. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille Jouni Lehtimäen vuonna 2001 laatima lakialoite, joka keräsi taakseen 101 kansanedustajaa:

Lakialoite 160/2001 vp. - Jouni Lehtimäki/kok ym.

Laki rikoslain 3 luvun 1 ja 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

Rangaistuksilla katsotaan olevan sekä yleis- että erityisestävä vaikutus. Yleisestäävällä vaikutuksella tarkoitetaan sitä, että jo tieto rangaistuksesta estää rikoksia.

Tänä päivänä yhä nuoremmat syöllistyvät rikoksiin, osa täysin tietoisina siitä, että heitä ei voida tuomita rangaistukseen, koska he eivät ole täyttäneet viittätoista vuotta, josta rikosvastuu voimassaolevan rikoslain 3 luvun 1 §:n mukaan alkaa. Ainoastaan lastensuojelulain mukaisilla toimenpiteillä, joita alle 15-vuotiaisiin rikoksenteijöihin voidaan nykyään kohdistaa, ei ole riittävää yleisestäävää vaikutusta.

Siviili- eli vahingonkorvausvastuu alkaa periaatteessa syntymähetkestä. Korkein oikeus on muun muassa vuonna 1984 (KKO 1984 II 93) tuominnut kaksi 7-vuotiasta poikaa korvaamaan tulitikkuleikeillä aiheuttamansa vahingon.

Oikeusministeriö on 9.-luokkalaisille tehdyillä kyselytutkimuksilla selvittänyt, että väkivalta, muun muassa henkirikokset ja pahoinpitely, lisääntyi 15–17-vuotiaiden keskuudessa 1990-luvulla. Lisääntyminen alkoi vuonna 1994 ja seuraava kasvupiikki havaittiin 1997–98. Nyt selvitetään sitä, onko trendi jatkonut.

Yhteiskunnan turvallisuuden sekä lasten ja nuorten asennekasvatuksen kannalta olisi tärkeää, että yksilölle välittömästi ja riittävän tiukasti osoitetaan, että he rikoksiin syöllistyessään toimivat väärin ja yhteiskunnan pelisääntöjen vastaisesti. Koska nuoret nykyisin kehittyvät ymmärrykseltään aiempaa selvästi varhaisemmin ja osa alle 15-vuotiaista rikoksenteijöistä käyttää selvästi tietoisesti hyväkseen voimassa olevaa rikosvastuun alkamisen ikärajaa, tulisi kyseinen ikäraja poistaa laista kokonaan. Tämä muutos edellyttäisi lisäksi teknisluonteista muutosta rikoslain 3 luvun 2 §:n.

Siirtyminen tapaus- ja henkilökohtaiseen rikosvastuun alkamiseen johtaisi käytännössä siihen, että rikosvastuu alkaisi noin 11–12 vuoden iässä.

Muutos edellyttänee myös rangaistusvalikoiman laajentamista (mm. arestirangaistus) sekä nykyisistä rangaistuksista muun muassa yhdyskuntapalvelun käytön tehostamista. Lähtökohta pitää olla, että nuorimpia rikoksenteijöitä ei tuomita vankeusrangaistukseen.

Edellä olevan perusteella ehdotamme---

Lehtimäen esityksestä on luettavissa ”yhteiskunnan turvallisuutta” korostavan näkemyksen lisäksi useita muita riskiregiimille tunnusomaisia piirteitä. Ensinnäkin rikosvastuun ikärajan alentaminen tai poistaminen eivät enää ole ’kiellettyjen ajatusten’ listalla, vaan se on siirtynyt ’mahdollisten ajatusten’ joukkoon. Ikärajan nostaminen ei riskipolitiikan regiimissä enää lukeudu mahdollisiin ajatuksiin. Toiseksi, yhteiskunnan turvallisuutta ja suojelua huokuvasta esityksestä ei ole luettavissa hyvinvointipolitiikalle tyypillistä yhteiskunnallisten toimenpiteiden hyötyjen ja kustannusten punnintaa. Siinä ennemminkin tulee esille riskipuhunnan toistuva tendenssi käsitellä marginaalin problematiikkaa näkyvästi ja yleistää se koko lapsiväestöön ja nuorisoon. Tässä tapauksessa ikärajan poistaminen olisi johtanut siihen, että muutos kohdentuisi muutaman henkirikoksia tehneen tai ’tietoisesti ikärajaa hyväksi käyttävien” sijasta erottelematta koko lapsiväestöön ja nuorisoon. Turvallisuusdiskurssi arvioi koko lapsiväestöä ihmiselämän negatiivisiin ja uhkaaviin puoliin säännönmukaisesti huomion kiinnittävän riskilinnsin lävitse. Se on astetta reflektoidumpi kuin siihen usein yhdistyvä konservatiivien moraalista paniikkia lietsova ”pahan eskalaatio”, jossa keskiöön nostetaan ”pahin mahdollinen tapaus”. Ne kummatkin hakevat oikeutuksensa pahimmista tapauksista ja toistuvasta ”uhkien” esiin nostamisesta, jolla herätetään auditoriossa huolestuneisuutta ja pelkoa. Jatkuva kriisintunne on niiden käyttövoima.

Kolmanneksi eduskuntaesitys ja sitä koskeva eduskuntakeskustelu nostivat esiin kysymyksen lasten ja nuorten rikosten jatkokäsittelystä vastaavien instituutioiden toimivuudesta. Puhe yleisestävyydestä ja sen riittämättömyydestä viittaa rikosoikeudellisten seuraamusten yleiseen pelotevaikutukseen, jota lastensuojelulla ja sen toimenpiteillä ei Lehtimäen mukaan ollut. Kysymys on vivahteesta, joka hyvinvointipolitiikan peruslähtökohtiin nojaavalle lastensuojelutyön itseymmärrykselle on ilmeisen vieras ja merkitsee sen ulkopuolelta tulevien rationaliteettien – tässä tapauksessa rikosoikeudellisten seuraamusten tehokkuuden kriteerien – tunkeutumista lastensuojelutoiminnan lähtökohdaksi. Yksi 1980-luvun lastensuojelulakiuudistuksen keskeisistä tavoitteistahan oli päästä eroon ”oirekeskeisyydestä” eli siitä, että toimenpiteisiin ryhtyminen perustuisi joihinkin havaittaviin toiminnan kategorioihin, kuten rikokseen, joka ymmärrettiin yhtenä sosiaalisen sopeutumattomuuden alalajina. Historiallisia muodostelmia koskevan teoretisoinnin näkökulmasta on mielenkiintoista, että kiinnostus ”rikosperustaisiin lastensuojelutoimiin” on lisääntynyt, ei vain julkisessa keskustelussa ja politiikassa, vaan myös tutkimuksen kentällä (ks. Marttunen 2008; Kuula, Pitts & Marttunen 2006; Savolainen, Hinkkanen & Pekkarinen 2007). Kiinnostuksella on ilmeinen kansainväliseen konvergenssiin liittyvä taustansa, mutta vaade lastensuojelutyön ”valjastamisesta rikosentorjunnan välineeksi” muistuttaa monella tapaa tarkalleen sadan vuoden takaista suomalaista lastensuojelukeskustelua, jossa yhteiskunnan suojeleminen ”rikollisilta lapsilta” esitettiin lastensuojelun perusteeksi. Paluu tähän asetelmaan vaikuttaa tradition evakuoinnilta.

Poliittisessa keskustelussa lastensuojelun valjastamisesta rikosentorjunnan välineeksi ja sen toimivuuden arvioimisesta rikosoikeudellisten seuraamusten kriteerein ei ole ollut kysymys ainoastaan ”populismien pirtaan” luettavista kannanotoista. On

esiintynyt vakavasti otettavia puheenvuoroja, joissa alle 15-vuotiaiden rikollisista teoista seuraavia lastensuojelutoimenpiteitä on esitetty yhdenmukaistettaviksi. Oikeusministeri Johannes Koskinen totesi rikosvastuun ikärajaa koskevassa eduskuntakeskustelussa vuonna 2002 seuraavasti:

Arvoisa puhemies! Jos aivan aluksi tästä sivujuonteesta koskien rikosvastuun ikärajaa: Kyllähän näitä ongelmia on, mihin ed. Myllyniemi viimeksi viittasi, että tavallaan poliisissa tai lastensuojelussa ei ole mietittynä niitä puuttumismalleja. Kyllähän valtuuksia on, lainsäädännössä esimerkiksi rikostutkintahan täydessä mitassaan voi tapahtua, ja sen pitääkin tapahtua, myös alaikäisen tekemän rikoksen osalta. Kysymys on vain siitä, onko meidän järkevää viedä oikeusprosessiin näitä alle 15-vuotiaita elikkä syytettäväksi tuomioistuimeen, kun meillä ei kuitenkaan ole tarjota siellä sellaisia seuraamuksia, jotka ylipäänsä voisi soveltua alle 15-vuotiaisiin. Sakot menevät vanhempien maksettavaksi, ja niin kuin täällä on todettu, vankilalla ei ole muuta kuin kielteistä vaikutusta herkästi tuon ikäiseen tekijään.

No, tämä asia myös siitä, että olisi järjestelmälliset, mietityt, suunnitellut tavat puuttua myös alle 15-vuotiaiden tekemiin rikoksiin, on esillä nuorisorikostuomioikunnassa. Sieltä ei varmaankaan tule ehdotusta tämän rikosvastuun ikärajan muuttamiseksi, mutta toivon, että sieltä tulisi mietittyjä malleja siitä, miten nämä lastensuojelutoimet tehoavat, että ne ovat samanlaisia ympäri maan ja samanlaisissa tilanteissa puututaan samalla tavalla, tulisi tavallaan tällaiset yleiset rikosoikeudelliset periaatteet näiden asioiden käsittelyyn, vaikka niissä aina pitää korostaa sitä, että ne on yksilökohtaisia toimia, pitää selvittää koko perheen elämäntilanne ja niin edelleen. (Ptk 189/2002 vp., 10.)

Ministerin toteamus on monitulkintainen, ja ehkä enemmän kysymyksiä herättävä kuin niitä tarjoava. Tarkoittiko Koskinen lastensuojelutoimenpiteiden ja ”puuttumisen samanlaisuudella” periaatetta, jossa rikollinen teko määritteli lastensuojelutoimenpiteiden valikoiman ja toimenpiteet ankaroituisivat rikosoikeudellisten rangaistusten tavoin teon moitittavuuden kasvaessa? Vai onko ”käsittelyn yleisissä rikosoikeudellisissa periaatteissa” kysymys mahdollisesti alle 15-vuotiaan rikoksesta seuraavan viranomaisyhteistyön koordinoimisesta poliisin ja sosiaaliviranomaisten välillä? Tekstikatkelman voi ajatella antavan myönteisen tulkinnan kumpaankin kysymykseen. Koskinen pitää ”puuttumisen” kannalta suotavana ”täysimittaisen rikostutkinnan” suorittamista, eikä periaatteellisesti vastusta alle 15-vuotiaiden syyttämistä tuomioistuimessa: kyse on vain sopivien seuraamusten puuttumisesta. Toisaalta hän viittaa tekstin alkuvaiheessa selvästi juuri poliisien ja lastensuojeluviranomaisten ”puuttumismalleihin”.

*Myöhäismodernin pakko-oireiset riskienhallintataktiikat:
varhainen havaitseminen/puuttuminen ja vanhempien
vastuuttaminen*

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hyvinvointipolitiikan keskeinen lähtökohta oli yhteiskunnan sosiaalis-taloudellisten rakenteiden hallinta ja niihin vaikuttami-

nen. Universaalin sosiaalipolitiikan utopian mukaisesti panostettiin tulonsiirtoihin ja palveluihin, joiden uskottiin ennaltaehkäisevän tehokkaasti lasten, nuorten ja lapsiperheiden ongelmia. Jos ongelmia ilmeni, perhe pyrittiin pitämään mahdollisimman pitkään normaalipalvelujen piirissä ja leimaavia käytäntöjä tuli välttää. Korkean toleranssin ja pidättyvien reaktioiden uskottiin edistävän norminmukaista käyttäytymistä ja matalan toleranssin ja kontrolliherkkien interventioiden vastaavasti vähentävän sitä.

Laajasti ja ennaltaehkäisevästi lapsiväestön elinoloihin vaikuttamaan pyrkineen hyvinvointipolitiikan toimintatapa, jossa panostettiin lapsiperheiden universaalien tulonsiirtojen ja hyvinvointipalvelujen parantamiseen, oli kestävässä ristiriidassa julkisen talouden taloudellista niukkuutta itsestään selvänä pitävän uuden jälkiekspansivisen toimintarationaliteetin kanssa. Universaalien sosiaalipolitiikan utopiasta annettiin periksi, mikä merkitsi myös ennaltaehkäisyn periaatteen hylkäämistä siinä merkityksessä kuin se hyvinvointipolitiikassa ymmärrettiin. Hyvinvointipolitiikan ennaltaehkäisy sai rinnalleen ”varhaisen puuttumisen”, joka on levinnyt kulovalkean tavoin kaikenlaisten politiikkaohjelmien ja viranomaistyön ohjenuoraksi varhaiskasvatuksesta vanhustenhuoltoon:

Lapsiperheiden arkielämän ehtojen kovenemiseen yhdistyy kasvava huoli lasten pahoinvoinnista. Mahdollisimman varhainen puuttuminen syrjäytymisvaarassa olevien lasten tilanteeseen on perhepolitiikan suuri haaste. Työttömyyteen, vähävaraisuuteen, päihteiden käyttöön tai mielenterveysongelmiin liittyvä syrjäytymisriski vie lapsiperheiden vanhemmilta perhe-elämässä tarvittavia voimavaroja. (Perhepoliittinen strategia 2003, 10.)

Varhaista puuttumista kehitetään ja tehostetaan --- Tarkoituksena on kehittää palvelujärjestelmän kykyä puuttua varhaisessa vaiheessa lasten, nuorten ja perheiden pulmiin ja tukea heitä niissä selviytymisessä --- (Arjen turvaa 2005, 23.)

Varhaisten toimien toteuttamiseksi kehitetään uusia toimitapoja. Hyvin toimiva lastensuojelun palvelujärjestelmä on sinällään tärkeä rikollisuuden ehkäisyn keino --- Tarvitaan tukitoimia, joissa puuttumisen kynnys on matala ja jotka eivät ole leimaavia. (Turvallisuustalkoot 1999.)

Varhaisen tuen sisältö lähtee *early intervention* -käsitteestä, joka on yleisesti suomennettu termillä varhainen puuttuminen. Varhainen puuttuminen on suomalaisessa varhaiskasvatuksessa usein nähty painottuneena tuen tarpeen tunnistamisen ja puheeksiottamisen prosesseina, ja vähemmälle huomiolle on jäänyt toiminnan muutos puheeksiottamisen jälkeen. (STM 2006:26.)

Syyttäjän, poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tulee paikkakuntakohteisesti sopia menettelytavoista, joilla voidaan edistää riskiryhmiin kuuluvien varhaista hoitoon ja tukipalveluihin hakeutumista. Tavoitteena on hoitoonohjaus- ja puuttumisjärjestelmä... (Arjen turvaa 2005, 36.)

”Varhaisten toimien” käsite lanseerattiin vuonna 1999 Kansallisessa rikoksentorjuntaohjelmassa ”Turvallisuustalkoot” (ks. Turvallisuustalkoot 1999, 18; Arjen turvaa 2005, 72–73), jonne se oli kulkeutunut kriminaalipolitiikan angloamerikkalaisesta keskustelusta. Katse oli nyt käännetty yhdyskuntaseuraamustyön tavoin muun muassa vastaaventyypisen yhteiskuntapoliittisen suunnanmuutoksen 15–20 vuotta aiemmin toteuttaneeseen Isoon-Britanniaan, josta tulvivat vaikutteet alkoivat pohjoismaisen hyvinvointieetoksen tunnustaneen tiiviin pohjoismaisen kriminaalipoliittisen yhteistyön ohella jäsentää Suomen kriminaalipoliittisen eliitin näkemyksiä.

Varhainen puuttuminen on keskeinen osa 1990-luvun lopulla perustettua lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvaa hallinnan regiimiä, jossa hyvinvointipolitiikan perustana ollut universaali utopia sai väistyä. Ennaltaehkäisy laajamittaisena lapsiasian kehittämistaktiikkana siirrettiin taka-alalle, koska sen uskottiin kasvattavan julkisia kustannuksia. Vaikka ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen välille on tavattu laittaa ”yhtäläisyysmerkki”, niiden eetoksessa ja tavassa jäsentää todellisuutta on perustavia lähtökohtajeroja. Hyvinvointipolitiikan ennaltaehkäisy kohdisti vaikutusmekanisminsa yhteiskunnan taloudellisiin rakenteisiin, kuten lapsiperheiden tulonsiirtoihin. Tavoitteena oli laajamittainen, koko lapsiväestöä ja perheitä koskettava vaikutus, jonka seurauksena perhe- tai yksilötason ongelmia ei aikaa myöten enää lainkaan ilmenisi. Palveluissa se korosti normaalisuutta, korkeaa toleranssia ja interventioista pidättäytymistä. Sen taustalla oli ihmiskäsitys, jossa perheissä toimivat henkilöt nähtiin kykenevinä itse arvioimaan toimintaansa ja tekemään parhaat päätökset.

Varhainen puuttuminen puolestaan sitoutuu vähintäänkin implisiittisesti julkisen sektorin jälkiekspansiiviseen rationaliteettiin, jossa lähtökohtana on julkisen sektorin kustannuskasvun patoaminen. Se on osa uudentyyppistä riskienhallintapolitiikkaa, jossa julkisen sektorin roolia yhteiskunnassa pyritään lähtökohtaisesti kaventamaan. Varhainen puuttuminen ja riskimäärittelyt ovat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa; varhainen havaitseminen ja puuttuminen ovat riskien hallintataktiikkoja, eivätkä ne yleensä esiinny ilman säännönmukaista, vähintäänkin implisiittistä viittausta oletettuihin riskeihin. Taktiikat eivät lähtökohtaisesti pyri ennaltaehkäisyn tavoin laajoihin, koko väestöön kohdistuviin vaikutuksiin vaan ”pelaa riskillä”. Se ei sisällä uskoa siihen, että lapsiperheiden ongelmat häviäisivät aikaa myöten valtion tulonjakoa korjaavilla toimenpiteillä vaan ottaa ongelmien ilmenemisen annettuna, mitä julkinen huolipuhunta osaltaan ruokkii. Varhainen puuttuminen on ilmenneisiin ongelmiin suuntautuva palveluorientoitunut taktiikka, joka jättää koskematta yhteiskunnallisen tulonjaon, eriarvoisuuden ja köyhyyden kysymykset ja keskittyy kuromaan umpeen ennaltaehkäisyn taktiikasta luopumisen seurauksena syntyneitä aukkoja. Se on perhe- ja yksilötasolla ennaltaehkäisyn taktiikkaa huomattavasti viranomaislähtöisempi ja interventionistisempi. Muutos viittaa siirtymään pohjoismaille tyypillisenä pidetystä sosiaalipolitiikan institutionaalisesta mallista kohti residuaalista mallia.⁵⁹

Joillain institutionaalisen vuorovaikutuksen kentillä, esimerkiksi varhaiskasva-

tuksessa ja koulumaailmassa, ”puuttuminen” on alkanut muuntua ”tueksi” (vrt. mm. Huhtanen 2004; 2007; Heinämäki 2006; Tapola-Tuohikumpu 2005). Samassa tarkoituksessa on käytetty myös ”väliintulon” ilmaisua. Tällöin on ilmeisen tietoisesti haluttu välttää ”puuttumiseen” liittyvää kontrollisävytteistä konnotaatiota ja painottaa varhaisuuden ”hyvää tarkoittavuutta”. Tästä esimerkkinä on vuoden 2006 keväällä valmistunut lastensuojelun uudistamista koskeva esitys, jossa käsitettä ”varhainen puuttuminen” aktiivisesti vältettiin. Se esiintyi tekstissä vain kerran, muilta osin käytettiin erilaisia kiertäviä ilmaisuja:

Kuntien mukaan perhetyötä on lisätty, työmenetelmät ovat muuttuneet, yhteistyö lisääntynyt, varhainen puuttuminen riskitilanteisiin tehostunut ja verkostotyö lisääntynyt --- lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tulee tukea huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja tarjota perheelle tarvittaessa erityistä tukea mahdollisimman varhain --- lastensuojelun tarvetta voidaan ehkäistä, kun lasten ongelmat voidaan havaita mahdollisimman varhain --- esimerkiksi lastenneuvola ja päivähoitopalvelut ehkäisevät osaltaan lastensuojelun tarvetta ja siellä voidaan havaita tuen tarve varhain --- tehtävänä on tarjota riittävän varhainen tuki esimerkiksi odottavan äidin päihdeongelman poistamiseksi --- lapsen ja nuoren varhainen tuki lastensuojelun avoimuudessa voi olla lapsen tarpeista riippuen esimerkiksi lapsen erityistarpeet huomioon ottavan päivähoitopaikan järjestämistä --- (KM 2006:25, 22, 25, 33–34, 69, 74, 108.)

Regiimivertailun näkökulmasta puhunta siitä, mitä ollaan tekemässä, ”puuttumassa” vai ”tukemassa”, on mielenkiintoinen. Heijasteleeko muuntopyrkimys esimerkiksi pohjoismaisen hyvinvointietoksen tapaa suodattaa sille vieraita elementtejä ja muokata niistä itselleen soveltuvia? Missä määrin sen alkuperäinen innovaatiokenttä (angloamerikkalainen kriminaalipolitiikka) siirtää omia perusoletuksiaan myös suomalaisiin käytäntöihin? Kiinnostavaa on myös se, että ”varhaisen” oikeutuksen pohtiminen on jäänyt lähes vaille huomiota, mikä kuvastaa matalan toleranssin itseisarvoisuutta ja keskeisyyttä riskipolitiikan regiimissä. Olipa kyse sitten ”puuttumisesta”, ”tuesta” tai ”väliintulosta”, on perusteltua uskoa, että taktiikka johtaa ”varhaisuutensa” vuoksi joka tapauksessa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan kontrollin lisääntymiseen ja tehostumiseen.

Lastensuojelulakitoimikunnan tekstistä on luettavissa muitakin ajalle tunnusomaisia piirteitä. Mietinnön alkuosassa käsiteltiin laajasti niitä yhteiskuntapolitiittisia muutoksia, jotka tämän analyysin valossa viittaavat hyvinvointipolitiikan johtavasta ennaltaehkäisyyn taktiikasta luopumiseen eli esimerkiksi lapsiperheiden tulonsiirtojen leikkauksiin ja väestöryhmän hyvinvointipalvelujen kaventamiseen (ks. KM 2006:25, 16–29). Suhteellisen laajasta sivumäärästä huolimatta muutosten käsittely jää kuvailun tasolle. Hyvinvointipolitiikan keskeisiä tekniikkoja, kuten lapsilisien nostamista ei aseteta keinoiksi. Esityksestä välittyy sama vaikutelma kuin eduskuntaesitysten rakennemuutoksesta; merkittävää taloudellisen tuen lisäämistä lapsiperheille ei riskipolitiikan ajanjaksolla pidetä vakavasti otettavana vaihtoehtona. Hallinnan taktiikat ja tekniikat ovat nyt toiset.

Kolmas toimikunnan tekstistä esille tuleva kiinnostava piirre liittyy diskurssi-

muutoksen seurauksiin. Kysymys on kuntien perheille tarjoaman kotipalvelun ja lastensuojelun avohuollon tukitoimien välisen suhteen kääntymisestä päällelle viimeisten 15 vuoden aikana⁶⁰ (TM 2006: 25, 22–23). Miten muutos pitäisi ymmärtää, ja miten se on yhteydessä hallintaregiimin muutokseen? Siirtymä ”normaalipalveluista” kohti ”erikoistuneita” palveluja sopii tulkinnallisesti yhteen ”monimutkaistuvia ja entistä vaikeampia ongelmia” koskevien näkemysten kanssa, koska ”moniongelmaisuuteen” ja ”syvenevään pahoinvointiin” ei uskota pystyttävän vaikuttamaan ”tavallisella”. Onko siis tapahtunut niin, että jos vielä 1990-luvun alussa lapsiperheessä vieraili kunnan normaalipalvelua tarjoava kodinhoitaja, joka auttoi siivouksessa, kaupassa käynnissä, ruoanlaitossa, pyykinpesussa ja lastenhoidossa, 2000-luvun puolessavälissä perheeseen menee lastensuojelun avohuoltoa tarjoava, tavallisimmin sosionomikoulutuksen saanut perhetyöntekijä, joka konkreettisen arjen askareissa avustamisen sijaan keskittyy ”arvioimaan vanhemmuutta riskiperheissä”? Hyvinvointi- ja riskipolitiikasta nousevat tilanteiden tulkintakeemat ja käytetyt tekniikat ovat samasta toimintaympäristöstä ja problematiikasta huolimatta erilaiset. Jälkimmäisessä ymmärretään jo lähtökohtaisesti oltavan tekemisissä ilmenneiden ongelmien kanssa. Muutos herättää kysymyksen siitä, saavatko leimaavan riskimerkinnän uusien diskurssien ehdollistamina periaatteellisesti samantyyppiset perheet, joiden tarpeiden nähtiin 15 vuotta sitten olevan hyvinkin normaaleja?

Varhaisen puuttumisen taktiseen kokonaisuuteen kytkeytyvät läheisesti vanhempien vastuun korostaminen ja yleisemminkin vastuun kysymykset, joita käsitellin lyhyesti johdantoluvussa (vrt. Böök & Perälä-Littunen 2006; Jallinoja 2006; vastuudiskurssista ja sen saapumisesta Suomeen Julkunen 2006). Uudessa regiimissä vanhemmuuden vastuuta korostetaan toisella tavalla kuin hyvinvointipolitiikassa. Muutos liittyy 1990-luvun murroksen seurauksena toteutettuun uusjakoon, jossa julkinen valta tietoisesti pyrkii jälkiekspanstiivisen talousrationaaliteetin mukaisesti vähentämään ennaltaehkäisevää vastuutaan. Talousrationaaliteetin kääntöpuoli on vanhempien vastuuta korostava uuskonservatiivinen moralismi ”sosiaalisen” alueella, jonka epätoivoiseksi tehtäväksi on jäänyt ainakin osaksi ennaltaehkäisyn taktiikasta luopumisen seurauksena syntyvien hyvinvointiaukkojen tilkitseminen. Jos hyvinvointipolitiikan tavoitteena oli vanhemmuutta koskevan syyllisyyden vähentäminen (johtuen normaalisuusperiaatteesta ja leimaautumisvaikutuksesta), riskipolitiikan tavoitteena on perheiden motivaation lisääminen moralisoimalla ja pitämällä yllä vanhempien syyllisyyttä (vrt. Jallinoja 2006, 150–154). Hyvinvointi- ja riskipolitiikan ihmiskuvien erot ovat ilmeiset. Jos hyvinvointipolitiikassa lähdettiin yhteiskunnallisten olosuhteiden ja rakenteiden luomisesta otollisiksi lapsiperhevanhempien itsenäiselle kasvatustoiminnalle, lisättiin taloudellista tukea, parannettiin palveluita ja vältettiin leimaamista, riskipolitiikan konservatiivjuonteesta lähtevät vanhemmuusrepresentaatiot asemoivat vanhemmat kärjekkäimmillään omaa etuaan ja taloudellista pääomaa tavoittelevina ”uusavuttomina”, joilta ”vanhemmuus on hukassa”. He eivät kykene ”vastuulliseen vanhemmuuteen” eli osoittamaan lapsen perinteistä paikkaa vanhemman ikeen alla, mistä syystä

vanhempiin kohdistuvaa kontrollia on lisättävä. Puhetapa on levinnyt myös viranomaiskäytäntöihin ja poliitikkojen puheisiin:

Lähimenneisyydessä on tapahtunut useita veritekoja, jotka on poliisin antaman lausunnon mukaan suoritettu erityisen ra'alla tavalla, ja kuitenkin tekoon on osallistunut viittätoista vuotta nuorempia lapsia. Tapahtuneet teot osoittavat, että yhteiskunnassamme on jotain perusteellisesti vialla. Lasten kasvatuksesta ovat ensisijaisessa vastuussa vanhemmat. Vanhemmat ovat monissa tapauksissa siirtäneet vastuunsa koululaitokselle ja muulle yhteiskunnalle. Lapset on jätetty heitteille. Moraaliset arvot ovat rapautuneet, ja mukaan on tullut yhä nuorempien lasten huumeidenkäyttö ja sen mukanaan tuomat rikokset...lapset siirtyvät kodeista kaduille, kukaan ei kaipaa heitä, eikä aseteta min-käänlaisia rajoja --- (TPA 144/2001 vp.)

Monet lasten ongelmista ovat kytköksissä myös perheiden ongelmiin. Perheneuvolat kertovat, että ”vanhemmuus on hukassa” enemmän kuin ennen. Perheiden ongelmien taustalla voi olla vanhempien parisuhdeongelmia, mielenterveysongelmia, työttömyyttä tai talousongelmia, mutta ennen kaikkea nuorten perheiden ja uusperheiden ongelmat ovat lisääntyneet. (Kasvatus- ja perheneuvonta 2002.)

Vanhemmuus ei ole helppoa. Samalla, kun asetat lapselle ja nuorelle rajoja, asetat niitä itsellesi. Usein kyse on kasvattajan omasta uskottavuudesta. Perustellusti voimme kysyä, onko vanhemmuus hukassa. Tiedämme, että on kiellettyä ostaa alaikäiselle alkoholia. Silti kouluterveyskyselyssä lähes joka viides 15–17-vuotiaista ilmoittaa, että isä tai äiti oli hankkinut heille edellisellä kerralla käyttämänsä alkoholin. (Saarela 2005.)

Olennaista keskustelussa ei ole niinkään se, onko vanhemmuus hukassa vai ei. Mahdollisten ja kiellettyjen ajatusten analyysin näkökulmasta olennaista on, että kysymyksestä ylipäänsä väitellään ja se on noussut keskusteluteemaksi. Kokonaan toinen asia on, millaista ”vanhemmuutta” tällaiset moraaliprojektit tarjoavat. Kunnalliset rikosentorjuntaohjelmat ja vanhemmuusprojektit ovat täyttyneet tällaisesta pohdinnasta, mutta esimerkiksi valtiollisista lastensuojelua koskevista lainsäätämisasiakirjoista, jotka pohjautuvat 2000-luvun alussakin vielä voimakkaasti hyvinvointipolitiikan tulkintoihin, vanhemmuuskeskustelua on vaikeampi löytää. Tällainen löytyy kuitenkin uuden lastensuojelulain valmisteluasiakirjoista, joissa vanhempien ensisijaisesta kasvatusvastuusta katsottiin tarpeelliseksi kirjoittaa uuteen lakiin säännös:

Lastensuojelulaissa ehdotetaan tuotavaksi nykyistä selkeämmin esille huoltajan ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tulee tukea huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja tarjota perheelle tarvittaessa erityistä tukea mahdollisimman varhain sekä ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (KM 2006: 25, 33.)

Huoltajien kasvatusvastuu oli kirjoitettu vuoden 1983 lastensuojelulakiin viittauksena lain lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §:ään. Erityisen kasvatusvastuuta koskevan säännöksen perustelu oli lähinnä lakitekninen. Sillä haluttiin viitata

lapsen oikeuksien yleissopimuksen 18 artiklaan, jossa korostetaan vanhempien tai huoltajien ensisijaisen kasvatusvastuun periaatetta. (KM 2006: 25, 68.) Tekstiote on kuitenkin vaivattomasti liitettävissä regiimimuutokseen ja riskipolitiikan tradition evakuoinnin prosesseihin.

Lopuksi on historiallisia muodostelmia koskevan teoretisoinnin ja politiikan aspektiluonteisuuden valossa huomautettava, että ”varhaisen tuen” ja ”puuttumisen” tai ”vanhempien vastuun” menestyksellinen leviäminen lähes kyseenalaistamattomiksi toimintatavoiksi ei ole todiste taktiikan sinänsä itseisarvoisesta erinomaisuudesta. Homogeenisen puhunnan ilmaantuminen sekä yhteisten käsitteiden hyväksyminen ja vakiintuminen kertovat vaihtoehdottomuudesta ja toiminnan poliittisen pelivaran kaventumisesta. Varhaisen puuttumisen ja vanhempien vastuun taktiikka on siten erottamaton osa uutta hallinnan regiimiä. Niille on rakentunut soveltuva kasvualusta useiden suhteellisen yhtäaikaisesti ja toiminnan eri tasoilla toteutuneiden muutosten yhteispelin seurauksena. Tällaisia muutoksia ovat julkisen talouden niukkuutta painottava rationaliteetti, niukkuuden perusoletuksesta seurannut sosiaalipoliittisen universalismin utopian hylkääminen ja julkisen sektorin tehottomuuskritiikistä johtuva viranomaisten tarve löytää työilleen oikeutus työpaikkojen menettämisen pelon vuoksi, vain muutamia seikkoja mainitakseni. Näitä ja muita riskipolitiikan kokonaisuuteen historiallisessa kontekstissaan vaikuttaneita yhtäaikaisia ja eritasoisia olennaisia tekijöitä käsittelem seuraavissa luvuissa.

Kysymys toleranssista ja reaktioherkkyydestä: nopea ja tuntuva puuttuminen – nopeat korjaavat toimet

Leimaamisen välttäminen oli hyvinvointipolitiikan johtava periaate reagoitaessa yksilötasolla esimerkiksi rikoksen tehneeseen. Korkean toleranssin ja toimenpiteistä pidättäytymisen uskottiin johtavan uusintarikollisuuden vähentymiseen, koska yksilötason leimautuminen vähenisi. Norminmukaisen käyttäytymisen todennäköisyyden uskottiin vastaisuudessa vaikeutuvan, jos oltaisiin liian responssi- ja kontrolliherkkiä. 1990-luvun loppu- ja 2000-luvun alkupuolella leimaamisen välttämisen näkökulma esiintyy julkisessa keskustelussa varsin vähän. Diskursiivisen tilan on täyttänyt hyvin vastakkainen puhe. Havainnollistan muutosta nuorisorikoslainsäädännön uudistamista koskeneen työryhmän pienellä tekstilainauksella, jota lukiessa on hyvä pohtia, olisiko kyseisen ajatuksen esittäminen ollut mahdollista tai sitä pidetty järkevänä hyvinvointipolitiikan ajanjaksolla:

Nopea ja tuntuva puuttuminen on yleisesti hyväksytty ja riidaton lähtökohta pyrittäessä estämään nuoren rikollisen toiminnan jatkamista. (KM 2004: 12, 75.)

Vuonna 2004 täysin ”leimaamisen välttämisen” vastaisen lausuman esittäminen lainsäätämiskäytännöissä on mahdollista, hyväksyttävää, uskottavaa ja järkeenkäypää.⁶¹ Huomio kiinnittyy lausumassa matalaa toleranssia ilmentävän käsitteilyn

lisäksi kahteen seikkaan. Ensinnäkin, lausemuoto on huomattavan faktualisoiva (ks. Juhila 1993, 151–188). Vaihtoehdoista seuraavien hyötyjen ja haittojen politiikkapunninnan sijasta ”puuttumisen” todetaan olevan yksiselitteinen ja vaihtoehdoton ”yleisesti hyväksytty” ja ”riidaton” lähtökohta. Toiseksi, mitä merkitsee ”toiminnan jatkamisen estäminen”? Onko ”estämisessä” kyse kirjoittajan reflektoimattomasta ilmaisusta, kontekstin sanelemasta käsitevalinnasta (arestipakkokeinon lainsäätämishanke) vai laajemmasta nuorten rikollisuuteen vaikuttamisen paradigmasiirtymästä, jossa toiminnan fyysinen estäminen inkapasoivassa (vaarattomaksi tekemisen) merkityksessä saa aikaisempaa enemmän uskottavuutta ja tilaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvien käytäntöjen joukossa?

On perusteltua ajatella, ettei viimeisintäkään esitetyistä kolmesta vaihtoehdosta voi sulkea pois. Menneinä vuosina on ollut viitteitä siitä, että *ennaltaehkäisy*n referenssi, jolla hyvinvointipolitiikassa viitattiin lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien sosiaalipoliittisten tulonjako- ja palvelujärjestelmien vaikutusmekanismeihin, on muuttumassa. Ennaltaehkäisemisestä on alettu puhua *tilannekohtaisen ennaltaehkäisy*n merkityksessä, jossa toimintaa ehdollistavien sosioekonomisten rakenteiden ja sosiaalisen tuen sijasta kiinnitetään huomiota *toiminnan estämiseen* ja *ilmikäyttäjytymisen kontrolloimiseen*. Viimeaikaiset yhteiskunnalliset tapahtumat (esim. ASEM-mielenosoitus) viittaavat siihen, että yhdeksi ja voimistuvaksi yhteiskunnallisiin riskeihin reagoimisen tavaksi ovat tulleet vaarattomaksi tekevät ja toiminnan estävät toimintastrategiat, jotka ensivaiheessaan näyttävät tulleen intolerantin ja repressiivisen poliisitoiminnan välineiksi. Joissain yhteyksissä on ”ennaltaehkäisy” sijasta alettu käyttää ilmaisua ”ennalta estäminen” (Arjen turvaa 2004), jolloin hyvinvointipolitiikalle tyypillisestä ”sosiaalisesta turvallisuudesta”, toimeentulon ja arkipäivän jatkuvuuden edistämisestä puhutaan vain yhtenä ”kokonaisturvallisuuden” alasektorina.

Nopean ja tuntuvan puuttumisen käsite liittyykin keskeisesti tilannekohtaisen ennaltaehkäisy ja toiminnan estämisajattelun nousuun. Käsitteenä sinänsä se jo ilmaisee ennakoivaa ja intoleranttia suhtautumistapaa lasten ja nuorten, ei pelkästään vain ”tekemisiin” vaan myös ”olemiseen”. Brittihavaintojen (Muncie & Goldson 2006) tavoin tämä ”esirikollisuuden” hallinnointi tapahtuu ”kontrolloivan huolen harmaalla vyöhykkeellä”. Interventiot on kohdennettu erilaisiin ”esirikollisiin” kategorioihin, eikä rikkomuksia viedä syyteharkintaan, puhumattakaan tuomioistuinkäsittelystä. Kontrollitoimenpiteet on siirretty poliisiin ja yksityisten vartiointiyhtymien harkintaan, kuten jo johdantoluvussa oli puhetta. Inkapasoivista käytännöistä ja niiden leviämisestä yksi esimerkki ovat viime vuosina kunnissa asetetut lasten ja nuorten julkisesti säädellyt kotiintuloajat. Yksi tämän tutkimuksen luvuista käsittelee kotiintuloaikoja, joten tässä yhteydessä kiinnitän huomion lähinnä ”vaarattomaksi tekemisen” sovellusalaan riskiregimissä, joka eroaa olennaisesti hyvinvointipolitiikan vastaavasta.

Lainsäädännössä on niin rikosoikeuden kuin lastensuojelunkin puolella varsin selkeästi nykyisin säädetty siitä, missä tilanteessa ja millaisin perustein yksilöön voi kohdistaa tahdonvastaisia rajoittamis- tai pakkotoimenpiteitä. Perustuslain

takaamien vapauksien rajoittamiseen täytyy olla erityisen pätevä syy ja rajoituksista on tehtävä valituskelpoisia päätöksiä. Siksi on paradoksaalista, että nuorten kotiintuloaikasääntelyä, josta ei ole säädetty laissa, esiintyy Suomen kunnissa. Kotiintuloaikakäytännöissä riskipolitiikalle tunnusomaiseen tapaan yksilöön kohdistuvat rajoittamiskäytännöt laajentuvat koko lapsiväestöön ja nuorisoon. Tutkimuksen luvuissa 9 ja 10 tulee esille niitä seikkoja ja asiantiloja, joihin kotiintuloaikakäytännöillä pyritään vaikuttamaan. Kotiintuloaikatoimintaa esiintyy keskimääräistä useammin niissä kunnissa, joissa yksinhuoltajaperheiden, lastensuojelun avohuollon piirissä olevien lasten ja nuorten aikuisten väkivaltarikollisuuden suhteelliset osuudet ovat korkeampia (Harrikari 2006c). Jos siis riski- ja turvallisuusajatteluun nojautuvat tilannekohtaisen ennaltaehkäisyn ja inkapasitoinnin menetelmät, joita kotiintuloaikasääntely edustaa, ymmärretään yhdeksi lastensuojelutapausten määrään vaikuttamisen keinoksi ja sellaisenaan yleisiin kasvuoloihin vaikuttamisena, on tultu mielenkiintoiseen tilanteeseen, jossa perinteisesti yksilöihin sovellettua lastensuojelun kolmannen tason (yksilökohtaisen huollon) kärjekkäintä preventiivälineistöä ollaan siirtämässä koko lapsiväestöön sovellettavaksi ensimmäisen preventiivälineistön (yleisen kasvuoloihin vaikuttamisen) välineeksi. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että samaan aikaan kun lastensuojelulakiin kirjattuja yksilöön sovellettavien rajoittamistoimenpiteiden käytön ehtoja ja alaa tarkistettiin sen yhdenmukaistamiseksi perusoikeussääntelyn kanssa, kunnissa esiintyy paikallisten viranomaisten ja valtuustojen asettamia, laajasti lapsiväestöön sovellettavia rajoittamiskäytäntöjä. (Vrt. HE 225/2004 vp.)

Moniammatillisuus: tuen ja kontrollin uudet yhdistelmät ja oikeutetut puhujat

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevassa hyvinvointipolitiikassa toimijat, toimijoiden väliset suhteet, sekä oikeudet ja vastuut olivat suhteellisen selkeästi eroteltuja. 1960-luvulla muotoutuneen hyvinvointipoliittisen regiimin keskeinen toimija oli valtio, jonka uskottiin universaalien sosiaalipolitiikan utopian lähtökohdista käsin ”ruokkivan” lapsiperheiden hyvinvointia ja kasvattavan siten valtion voimaa muiden valtioiden rinnalla. Hyvinvointipolitiikan jako julkisen vallan ja kansalaisten välillä oli selkeä. Viranomaiset olivat ”välttämätön paha”, joiden interventioita ”kansalaisten” elämään haluttiin rajoittaa. Riskipolitiikassa toimijoiden väliset suhteet, oikeudet ja vastuut ovat menneet uudelleen järjestettäväksi. Universaalista utopiasta luopuminen ei ole välttämättä merkinnyt valtiokeskeisyyden vähentymistä, mutta kuitenkin toimijoiden heterogenisoitumista. Sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä hyvinvointipalvelujen tuottajiksi ovat tulleet aiempaa voimakkaammin erilaiset kolmannen sektorin toimijat. Järjestyksenpidon käytännöissä on alettu painottaa, ei vain kolmannen sektorin vaan myös yksilöiden ja yritysten osuutta. Voi siten olettaa, että paikallistasolla hyvinvointipolitiikan viranomaiskeskeinen ja sen oikeutettujen puhujien näkemyksiin perustuva toiminta on saanut kilpailevia

toimijoita ja diskursseja. Hyvinvointipolitiikan johtavien asiantuntija-ammattikuntien koalitioihin perustuneen viranomaiskeskeisyyden on tehokkaasti korvannut *moniammatillinen yhteistyö*:

Viranomaisten moniammatillinen tehokkaasti toteutettu yhteistyö, jossa tarpeellinen tiedonvälitys toimii kunnolla, on välttämättömyys valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. (Arjen turvaa 2004, 22.)

Varhaiskasvatuksessa korostuu moniammatillinen yhteistyö. Henkilöstön ammatilliseen osaamiseen kuuluu myös yhteistyö lasta ja perhettä palvelevan laajan verkoston kanssa, jossa ovat osallisina sosiaali-, terveys- ja opetustoimi sekä erilliset lapsi- ja perhetyötä tekevät järjestöt, yhteisöt ja seurakunnat. (STM 2002:9, 18.)

”Moniammatillinen yhteistyö” (*multiprofessional cooperation, multi-agency partnership*, vrt. Hughes 1998, 75–103; Pratt 1989) on ”varhaisen puuttumisen” tavoin levinnyt taktiikka, joka 1990-luvun lopulta lähtien on alkanut muotoilla viranomaisyhtöytä julkisen talouden niukkuuden ehdoilla. Sen eksplikoitu tavoite on allokoita julkisen sektorin resurssuja tehokkaasti lisäämällä tiedonkulua viranomaisten välillä, koordinoimalla viranomaisyhtöytä ja poistamalla sen päällekkäisyyksiä. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevissa käytännöissä ”moniammatillinen yhteistyö” on laajentanut kohderyhmien kanssa työskentelevien toimijoiden alaa, lisännyt niiden määrää ja tuonut hyvinvointipoliittisten toimijoiden rinnalle uusia toimijoita. Samalla hyvinvointipoliittisten puhetapojen rinnalle on ilmaantunut toisenlaisia puhetapoja. Viitataan tällä siihen, että riski-, turvallisuus- ja inkapasitaationäkökulmien voimistumisen myötä perinteisten lapsiprofessioiden ja ”psykotieteiden” rinnalle ovat astuneet rikoksantorjunnan ja turvallisuuden asiantuntijat, erityisesti poliisiammattikunta. Moniammatillisuus on merkinnyt hyvinvointipolitiikassa tiukasti erillään pidettyjen tuen ja kontrollin elementtien uudelleenyhdistymistä tavalla, josta mainitsin lyhyesti myös nuorisorangaistuksen yhteydessä.

Uusi nuorisorangaistus ilmentää sen hyvinvointipolitiikan regiimissä tärkeänä pidetyn periaatteen hämärtymistä, jossa sosiaali- ja rikosoikeudelliset käytännöt pyrittiin erottamaan toisistaan selkeästi. Nuorisorangaistus ja lastensuojelutoimenpiteet ymmärretään nykyisin paljolti rinnakkaisina ja toisiaan täydentävinä työskentelymuotoina. Jos nuoreen ollaan jo soveltamassa laajamittaisia lastensuojelulain (1983/683, 4.–6. luvut) lastensuojelutoimenpiteitä, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmassa saatetaan esittää, ettei häntä tulisi tuomita nuorisorangaistukseen. Lastensuojeluviranomaisten lisäksi poliisi, jolle hyvinvointipolitiikan regiimissä osoitettiin marginaaliasema, on nuorisorangaistuksessa saanut periaatteellisesti aiempaa tärkeämmän osan: nuorisorangaistuksessa voidaan käyttää ”poliisinoutoa”. Poliisin kietominen aikaisempaa aktiivisemmaksi osaksi nuorten seuraamuskäytäntöjä oli nähtävissä myös nuorisorikostyöryhmän esityksessä nuorisorestiksi, jossa aresti esitettiin tuomioistuimen määräämän seuraamuksen sijasta ensi kädessä poliisin soveltamaksi pakkokeinoksi. Pakkokeinokäytännön taustalla

vaikutti nopean ja tuntevan puuttumisen periaate.

Moniammatilliset viranomaiskäytännöt ovat kilpailevien diskurssien kenttä. Kun ammattilaisten joukko erilaisin työn itseymmärryksiin kerääntyy yhteen asettamaan toiminnan tavoitteita ja keinoja, syntyy välttämättä pyrkimys luoda riittävän homogeeninen näkemys, johon toimijat voivat sitoutua. 1990-luvun tehokkuus- ja vaikuttavuusvaatimusten paine homogeenisten käsitysten luomiseen ympäröivästä todellisuudesta on ilmeinen. Kun riskipuhunnan ja turvallisuuden diskurssit ovat lävistäneet moniammatilliset käytännöt ja tehokkuusvaatimukset yhdenmukaistaneet kontrollin ja tuen elementtejä, poliisi on vahvistanut asemaansa lasten, nuorten ja lapsiperheiden asioiden oikeutettuna puhujana. Se, että poliisista on tullut yksi lapsiasian oikeutetuista puhujista, on 1990-luvun puolenvälin jälkeiselle ajalle vähintäänkin tunnusomainen piirre. Lukujen 8, 9 ja 10 valossa, joissa asiaa käsitellään lähemmin, kysymys saattaa olla paikoittain varsin hallitsevastakin piirteestä. Poliisin käyttöönottamat lähipoliisitoiminnan tapaiset uudet tekniikat loivat 1990-luvun alusta lähtien perustaa vuosikymmenen lopulla aloitetuille paikallisille rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeille. Oma osuutensa on sillä taktiikkakokonaisuudella, jossa poliisin perinteinen rikollisuuden ennaltaehkäisytehtävä on laajentunut turvallisuuden edistämiseen ja ylläpitämiseen. Tämä osaltaan kertoo siitä, ettei riskipolitiikan regimissä enää ole selvää, mikä on ”kovaa” ja mikä ”pehmeää”. ”Turvallisuuden edistämistä” koskevassa toiminnassa ero niiden väliltä häipyä ja johtavaksi periaatteeksi nousee interventioiden tehokkuus. (Ks. esim. Virta 1999.)

Sosiaali- ja terveyssektorin ja opetushallinnon ohella sisäasiain- ja oikeusministeriön hallinnon alat ovat aktivoituneet lapsiasiassa. Yksi merkittävä ”virstanpylväs” oli niin sanotun Vintiötyöryhmän raportti vuodelta 1992, jossa nuorten ”epäsosiaalista käytöstä” siirryttiin oireellisesti arvioimaan oikeusministeriön hallinnonalalla sosiaali- ja terveysministeriön sijaan. Viime vuosina sisäasiainministeriö ja sen poliisiosasto ovat olleet poikkeuksellisen aktiivisia määrittelemään lapsuutta turvallisuusdiskurssien valossa. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan ja Kansalliseen ohjelmaan väkivallan vähentämiseksi lapsuuden riskilinssi on kirjoitettu varsin näkyvästi. Syksyllä 2007 sisäasiainministeriön julkaisema ”Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn avaimet” on yksi uuden regimin mukaisia näkemisen tapoja tyylipuhtaimmillaan esittelevä dokumentti. Yksi raportin keskeisistä tehtävistä oli ”poliisikoulutuksen arviointi erityisesti siitä näkökulmasta, antaako se riittävät valmiudet lasten ja nuorten kanssa tehtävään rikoksia ja häiriöitä ennalta *estävään* työhön”. Raportissa todettiin:

Poliisilla ja poliisikoulutuksella on tärkeä rooli syrjäytymisen ennalta ehkäisyssä. Poliisi on usein yhteiskunnan turvaverkoston viimeinen taso ja se viranomainen, joka työssään törmää niihin lapsiin ja nuoriin jotka ovat alttiita syrjäytymään. Nämä tilanteet ovat valitettavan arkipäiväisiä peruspoliisityössä. Poliisi joutuu näihin tilanteisiin kotihälytystehtävissä ja rikostutkinnassa. Näissä arkaluonteisissa tilanteissa on erittäin tärkeää, että poliisi osaa toimia oikein. Poliisilla on oman toimintansa kautta mahdollisuus vaikuttaa syrjäytymisuhan tai kierteen katkaisemiseen.

Raportissa todettiin, että poliisikoulutuksen taso on Suomessa korkea verrattuna useaan Euroopan maahan. Hakijoista noin 60–70 prosenttia on suorittanut ylioppilastutkinnon ja sisäänpäässeiden osuus on hieman korkeampi. Poliisin perustutkintoa kuvailtiin raportissa ”erittäin laajaksi kokonaisuudeksi” (165 opintopistettä, 2½ vuotta) ja todettiin, että ”se antaa hyvät valmiudet toimia haasteellisten ilmiöiden ja ongelmien kanssa, kuten esimerkiksi perheväkivaltatapauksissa” (ks. myös Lampikoski 2003). Koulutuksen tavoitteena on, että ”poliisikoulusta valmistuu ammattitaitoisia, luotettavia ja yhteistyöhaluisia” poliiseja. Raportin mukaan ”kyselytutkimuksissa mitattu kansalaisten korkea luottamus poliisiin ammattimaiseen toimintaan on omalta osaltaan seurausta poliisin laadukkaasta perusopetuksesta, joka antaa hyvät valmiudet haasteellisten tehtävien hoitamiseen”.

Raportti esittää, että poliisin siirtyminen lapsiasian marginaalista kohti keskustaa olisi tapahtunut tarpeen sanelemana, jossa syrjäytymisriskit ja huoli ovat kasvaneet, sekä toisaalta poliisin ”laadukkaasta” ammattikoulutuksesta. Kumpikin väite pitävät osaltaan paikkansa, mutta niitä on täydennettävä sillä näkökulmalla, että poliisin arvovallan kasvuun on vaikuttanut myös yhteiskunnallisten olosuhteiden kääntymisen poliisiammattikunnan toiminnalle otolliseksi. Lapsiasiaa koskevan huolen, ahdistuksen, pelon, epävarmuuden ja riskipuhunnan ilmapiirissä syntyy tarve niitä tehokkaasti poistaviin toimenpiteisiin. Kansalaisten laajaa luottamusta nauttivalla ammattikunnalla on ollut esittää jälkiekspansiiviseen tilaukseen soveltuvia tehokkaita toimintavaihtoehtojaan. Lapsiasiaa koskevaa riskikulttuurin ahdistusta lievittävä poliisin turvallisuuspuhunta ja nollatoleranssin tapaiset yksioikoisen tehokkaat taktiikat ovat jättäneet monet muut ammattikunnat kykenemättömiksi esittämään läheskään samalla tavalla uskottavia diskursseja ja tehokkaita käytäntöjä. Samalla muita viranomaisia on kytketty onnistuneesti mukaan erilaisiin turvallisuus- ja rikoksentorjuntahankkeisiin, joissa viranomaisia yhdistävä matalan toleranssin puuttumiseetos on toiminut yhteisen tavoitteenasettelun ja käytettyjen keinojen perustana (Soine-Rajanummi & Korander 2002). Kytkeminen on saanut jopa yksittäisiä hankkeita ja yhteistyötä institutionalisoidumpia muotoja siinä, että sosiaalityöntekijöitä on siirretty toimimaan poliisilaitoksille nopeaa puuttumista edistävän poliisityön tueksi. Tästä näkökulmasta katsoen kysymys ei ole ainoastaan olosuhteiden kääntymisestä poliisin toiminnalle otolliseksi vaan samalla myös poliisiammattikunnan ”hegemonisesta projektista”, jossa sillä on ollut mahdollisuus lisätä yhteiskunnallista vaikutusvaltaansa ja resursointiaan. Epävarmuuden, ahdistuksen ja turvattomuuden ilmapiirissä se voi aiempaa helpommin määritellä omia ammatillisia toimintastrategioitaan aina laajoiksi yhteiskuntapoliittisiksi linjauksiksi. Poliisin lapsiasiaa koskevassa asiantuntijuudessa on siten kysymys tendensseistä, jotka täydentävät ja tarvitsevat toisiaan. Jälkiekspansiivisen rationaliteetin mukainen resurssien vähentäminen hyvinvointisektorilta jättää sen ongelmia oikeuden ja järjestyksenpidon keinoin ratkaistaviksi, mutta samalla turvallisuuspuhunta ja -taktiikat ovat tarjonneet poliisille yhä laajemman toiminta-alan.

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hallinnan regiimimuutos

Tässä luvussa on rekonstruoitu kaksi historiallista muodostelmaa ja niiden hallinnan regiimiä, joiden välisenä vedenjakajana 1990-luvun alkuvuodet toimivat. Regiimit ovat yhteensopivista elementeistä koostuvia hallinnan kokonaisstrategioita, jotka elävät sosiaalisessa todellisuudessa rinnakkain kamppailen toistuvasti keskenään hegemonisten diskurssien ja käytäntöjen asemasta. Regiimejä olen nimittänyt hyvinvointi- ja riskipolitiikaksi, joiden keskeiset elementit on esitetty taulukossa 10.

Luku täydentää edellisten lukujen empiiristen analyysien rakentamaa kuvaa lapsiasiaa koskevan ilmapiiriin, intressin ja toleranssin muutoksesta. 1990-luvun alkuvuosiin sijoittui merkittävä lapsiasian katkos, jonka jälkeen huoli ja pelko alkoivat laman jälkeisessä epävarmuuden ilmapiirissä kasvaa. Maailman ennakkoimattomana, hallitsemattomana ja uhkaavana esittävä huoliontologia alkoi 1990-luvun lopulta lähtien nojautua entistä tukevammin riskilinssiin: epistemologiaan, jossa huomio kiinnittyi säännönmukaisesti ihmiselämän uhkaaviin ja negatiivisiin puoliin. Huoliontologiasta kumpuava turvattomuuden kokemuksen lisääntyminen on poikanut runsaan määrän suvaitsemattomuuden kasvua ilmentäviä responssiherkkiä taktiikoita ja tekniikoita hallita myöhäismodernia ahdistusta ja jatkuvaa kriisin tunnetta. Tällaisia ovat konservatiivisten sukupolvijärjestysten palauttaminen, vanhempainvastuulla osoittaminen, riskiryhmien identifiointi, varhainen havaitseminen, varhainen, nopea ja tuntuva puuttuminen ja nuoria inkapasoivat käytännöt. Moniammatillisissa verkostoissa, jotka ovat olleet riskiregiimin viranomaistekniikoiden kärjessä, poliisiammattikunta on ”hälytys- tai valmiusyhteiskunnan” ilmeinen voittaja. Yhdessä taktiikat ja tekniikat rakentavat puuttumiseetosta, jossa hyvinvointipolitiikan universaaliin utopiaan kytkeytyvät julkisen talouden ekspansiotavoitteet, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden kysymykset sekä laajan sosiaalisen ennaltaehkäisyn, ”kansalaisen parhaan” ja leimaamisen välttämisen taktiikat ja tekniikat ovat siirtyneet mahdottomien, järjestömien ja kiellettyjen ajatusten joukkoon.

TAULUKKO 10. Hyvinvointi- ja riskipolitiikan regiimien tunnusomaiset piirteet.

	HYVINVOINTIPOLITIikka	RISKIPOLITIikka
Lapsi- ja perhepolitiikan suhde talous- ja finanssi-politiikkaan	Taloudellinen kasvu ja julkisen sektorin ekspansiivinen rationaliteetti; sosiaalisen oikeudenmukaisuuden/tasa-arvon lisäämisen ja eriarvoisuuden vähentämisen kysymykset; tulonsiirtojen lisääminen ja palvelujen laajentaminen	Uuden ”globaalien talouden” ja ”liiketaloudellisten johtamistapojen” mahdollistama julkisen talouden lähtökohtainen niukkuus ja jälki-ekspansiivinen rationaliteetti
Tyypilliset tematiikat ja näkemisen tavat	Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon teemat: lapsiperheiden tulonsiirrot ja palvelut (1970>). Kulttuurin ja sivistyksen teemat: koulujen rakentaminen, rauhankasvatus	Huolen ja pelon teemat: rikollisuus, huumeet ja päihteet, mielenterveysongelmat, pedofilia, pornografia, kurin ja järjestyksen kysymykset
Hallinnan keskeiset, taktiikat, tekniikat ja niihin kiinnittyvät perusolettamukset	Rakenteellinen ennaltaehkäisy Normaalisuuden edistäminen; leimaamisen välttäminen; minimaalinen interventio; rehabilitaatio Ilmikäyttytyminen on oire. Tavoite on ilmiäyttymisen taustalla esiintyviin syvempiin mekanismeihin vaikuttaminen	Varhainen havaitseminen ja puuttuminen Riskiryhmien tehokas identifointi ja riskien seulonta; tuntuva ja nopea puuttuminen; inkapasaatio Ilmikäyttytyminen (riski-, rikollinen, antisosiaalinen, väkivaltainen) on ongelma an sich. Tavoite on ilmiäyttymiseen estäminen.
Toimijoiden tunnusomaiset aseoinnit ja oletetut toiminta-rationaliteetit	Yksilötaso: ”häiriintyneet” ja ”sopeutumattomat” Perhetaso: minimaalinen interventio rakenteellisen ennaltaehkäisyn ja normaalisuuden edistämisen vuoksi Yhteisö- ja yhteiskuntataso: kansalaisen paras ja suojele oikeusperiaattein valtiolta ja sen viranomaisten piilo- ja pakkovallalta	Yksilötaso: ”riskissä” ja ”syrjäytymisvaarassa” olevat Perhetaso: ”vanhemmuuden hukkuminen” ja vanhempien vastuu Yhteisö- ja yhteiskuntataso: ”yhteiskunnan” suojele riskeiltä ja turvallisuus
Tunnusomaiset toimijat ja ”oikeutetut puhujat”	Kontrollin ja tuen selvä erottaminen Hyvinvointi- ja ’psykoprofessionien’ asiantuntijuus: sosiaalityöntekijöiden psykologit, psykiatrit ym.	Kontrollin ja tuen uudelleen ja uudelleen yhdistyminen (tehokkuusvaatimukset) Poliisin ja puuttumiseetoksen yhteisesti omaksuneiden ”moniammatillisten” työryhmien asiantuntijuus

6. RIKOSVASTUUN IKÄRAJAA KOSKEVA DEBATTI 2002–2003

”Yhä nuorempana, useammin ja nopeutuvassa tahdissa”

Varhaisimmassa lapsuudessaan ovat lapset siinä suhteessa eläimen kaltaisia, että he eivät osaa erottaa oikeaa väärästä, eivätkä sen vuoksi myöskään ole vastuunalaisia teoistaan. Vastuunalaisuus alkaa siveystajunnan sarastaessa ja kasvaa sitä mukaa kuin ymmärrys varttuu. Vain vähitellen lapsessa kehittyy kyky käsittää teko oikeaksi ja vääräksi. Se oppii varsin pian, että erinäiset teot ovat kielletyt, mutta teon kielletyksi tietäminen ei ole samaa kuin sen vääräksi käsittäminen. Ei myöskään jonkin siveyssäännön tunteminen sisällä sitä, että silloin asianomaisella olisi kyky soveltaa tätä sääntöä yksityisiin tapauksiin. Eikä voida vaatia, että nuoret olisivat yhtä ennakolta harkitsevia kuin aikuiset. Tästä johtuu lasten ja hyvin nuorten täysi tai osittainen syntyakeettomuus. (Edvard Westermarck, *Moraalin synty ja kehitys*.)

Tässä luvussa tarkastelen yhtä valtiopäiväprosessia, joka linkittyy tiiviisti kolmen edellisen luvun analyysiin. Kysymys on rikosvastuun ikärajaista, josta 2000-luvun vaihteessa käytiin paljon keskustelua eduskunnassa ja mediassa. Tuolloin kansanedustajat laativat useita esityksiä, jotka koskettelivat lasten ja nuorten rikollisuutta ja erityisesti rikosvastuun ikärajaa. Esitykset käsiteltiin valtiopäivillä vuonna 2003 rikoslain yleisten oppien uudistamisen yhteydessä. Menneisiin vuosikymmeniin verrattuna rikosvastuun ikärajaa koskeva keskustelu eduskunnassa oli huomattavan laajaa ja sisälsi tutkimustehtävän näkökulmasta piirteitä, jotka kytkeytyvät regiimimuutokseen.

Luku alkaa rikosvastuun ikärajaa koskevan eduskuntakeskustelun historiallisesta ja kansainvälisestä kontekstualisoinnista. Historiallisesti tarkastellen rikosvastuun ikärajaan kiinnittynyt keskustelu 1990-luvulta lähtien on ollut Suomessa omalla tavallaan ainutlaatuista. Ikäraja ei suomalaista lainsäädäntöhistoriaa tarkasteltaessa ole ollut nuorten rikollisuutta koskevassa keskustelussa kovinkaan keskeisessä roolissa. Ikärajakeskustelun ilmaantuminen 1990-luvulla herättää kysymyksen siitä, miten keskustelu ja sen uudenlaiset sävyt liittyvät edellä kuvattuun toleranssimuutokseen. Historiallisen katsauksen jälkeen täydennän taustoitusta kansainvälisellä keskustelulla, joka osoittaa, ettei rikosvastuun ikärajaa koskeva kiinnostus ole ollut vain kansallinen ilmiö, vaan kansainvälinen keskustelu ja ”konvergenssi” tarjosivat suomalaiselle keskustelulle runsaasti sysäyksiä.

Kontekstualisoinnin jälkeen siirryn valtiopäivillä vuosina 1999–2001 esitettyjen lasten ja nuorten rikoksia koskeneiden eduskunta-aloitteiden sisällön kuvaukseen ja siitä edelleen vuosina 2002–2003 edenneeseen lainsäätämisprosessiin, jonka osaksi

mainitut eduskunta-aloitteet kytkettiin. Lähiluennassani ovat 12 laki-, toimenpide- ja keskustelualoitetta, hallituksen esitys, kahden valiokunnan lausunnot ja neljän täysistunnon pöytäkirjat, joista analysoin seuraavia seikkoja:

- Miten eduskuntaesityksissä *puhutaan* lasten ja nuorten rikollisuudesta (diskurssit ja asemoinnit). Millaisia lapsuus- ja nuoruuskuvia keskustelussa esiintyy?
- *Millaisia toimenpiteitä* niissä ehdotetaan?
- Ketkä ovat olleet muutosesitysten tekijöitä ja mikä on heidän sosiaalinen taustansa? (esityksen tekijöiden ominaisuuksista tarkastellaan lähinnä sukupuolta ja puoluekantaan.)
- Millaisia poliittisia rintamalinjoja vastuuikärajaa koskevassa valtiopäiväkeskustelussa rakentuu kansanedustajien välille?
- Millaisia rikosvastuuikärajan merkityksiä lainsäätämisen prosessissa tuotetaan?
- Miten lastensuojelun paikka keskustelussa rakentuu?

Analyysi on jatkoa edellisten lukujen empiirisille analyyseille. Se konkretisoi taustatutkimuksen keinoin niitä sosiaalisen taustan muuttujia, jotka luvun kolme analyysissä rakentuivat intressi- ja toleranssimuutoksen taustalle. Samalla analyysi kuvaa regiimeihin kytkeytyviä diskursseja ja niiden käyttäjiä poliittisten rintamalinjojen välisessä argumentoinnissa.⁶²

Rangaistavuuden ikäraja – syyntakeisuuden yksilöllisestä arvioinnista kansainväliseen sääntelyyn

Suomalainen ikäraja historiallisessa perspektiivissä

Ikärajojen käyttö yhteisöjen oikeudellisissa käytännöissä on vanha ilmiö. Täysikasvuista pitkämielisempää suhtautumista lapsen normirikkomukseen ja saattamista aikuisista eroavien seuraamuskäytäntöjen kohteeksi voi luonnehtia yhdeksi ihmis-yhteisöjen pysyvistä piirteistä. Ikärajaa on perinteisesti tarkasteltu rikosoikeuden oppikysymyksenä. Sen on katsottu liittyvän syyntakeisuuteen, joka on yksi rikoksen rakenteen eli syyllisyyden komponentti. Perinteinen kiinnostuksen aihe määriteltäessä lapsen tekoa on ollut se, onko lapsella ollut ymmärrys tekonsa rangaistavuudesta.

Ikärajasaännöksiä, jotka tekevät eron normirikkomuksen tehneen lapsen ja aikuisen välille, on kirjattu vanhoihin klassisiin lakikodifikaatioihin, kuten kreikkalaiseen, roomalaiseen, germaaniseen oikeuteen sekä Muhammedin ja Mooseksen lakeihin (ks. Anttila 1952, 31–38; Westermarck 1933, 297–302). Pohjoismaissa keskiaikaiset maakuntalait ja ensimmäiset maanlaajuiset lainsäädännöt asettivat rikoslajikohtaisia ikärajoja. Henkeen ja terveyteen kohdistuvissa teoissa ikäraja oli

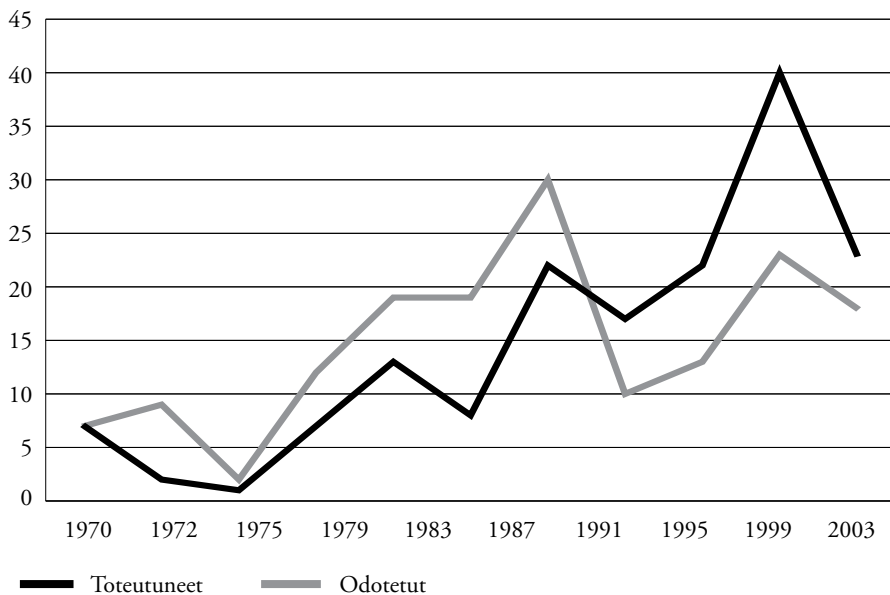
seitsemän ja omaisuusrikoksissa viisitoista ikävuotta. Lainsäädännöt yleisesti kielsivät lapsen julistamisen lainsuojattomaksi, mikä oli ankarin laissa säädetty seuraamus. Tavallisin seuraamus oli sakko, josta summasta lapselle tuomittiin useimmiten puolet täysikasvuiseen verrattuna. (Harrikari 2004a, 63; 2004b, 35–37; 2006b, 256.) 1500-luvulla alkanut seuraamusten ankaroituminen toi mukanaan ruumiin- ja häpeärangaistukset, joita sovellettiin myös lapsiin. Vuoden 1734 rikoskaudessa ei edelleenkään määritelty yleistä ikärajaa. Rikoslajikohtaiset ikärajat kopioitiin vanhemmista lainsäädännöistä. Lain tunnusomainen piirre oli Vanhasta Testamentista omaksutut ankarat säännökset, jotka koskivat vanhempansa surmaamista, pahoinpitelyä tai herjaamista. Näistä teoista säädettiin kuolemanrangaistus, eikä niihin sovellettu ikärajoja (Harrikari 2004a, 64–67; 2004b, 37–41; 2006b, 256).

Kiinteän, koko lapsiväestöä koskettavan rikosvastuukärajan ilmestyminen liittyi uusien kansallisvaltioiden syntyyn ja niiden oikeudellisen tilan sääntelypyrkimyksiin 1800-luvulla. Uudistukset alkoivat Ranskasta vuosisadan alussa ja sen loppuun mennessä eurooppalaiset valtiot olivat lähes poikkeuksetta säätäneet ikärajasta. Valtiot, kuten Ranska ja Saksa, joissa aiemmin oli käytössä suhteellinen ikäraja, siirtyivät myöhemmin kiinteisiin ikärajiin. Norjan vuoden 1842 rikoslaisissa säädettiin 10 vuoden suhteellisesta ikärajasta sekä Ruotsin 1864 että Tanskan 1866 rikoslaeissa 15 vuoden ikärajoista. Kiinteästä ikärajasta poikkeus oli ”pahuus täydentää iän” -periaate. Sen mukaisesti törkeistä rikoksista voitiin tuomita täyteen rangaistukseen ehdotonta rajaa nuorempikin. Periaate kirjoitettiin muun muassa Ruotsin vuoden 1864 rikoslainsäädäntöön, ja se on edelleen käytössä muun muassa Englannissa. (Bottoms & Dignan 2004, 76–91; Harrikari 2004a, 67–70; 2006c, 118–121.)

Suomen vuoden 1889 rikoslain säätämisprosesseissa haettiin mallia Ranskasta ja Saksan pienistä valtioista. Vuoden 1875 komiteanmietinnössä ehdotettiin 10, 15 ja 18 vuoden suhteellisia ikärajoja, jotka vaihtuivat vuoden 1884 tarkastuskomiteassa ja lopullisessa laissa perinteisiin 7 ja 15 vuoden ikärajiin. Alle 7-vuotiaat jäivät vaille jatkotoimenpiteitä ja tuomioistuimille säädettiin mahdollisuus määrätä 7–14-vuotias rikollisen teon tehnyt ruumiillisesti kuritettavaksi tai tarpeellista kasvatusta vailla olevana kasvatustalokseen. Kumpikaan ei ollut rikosoikeudellinen seuraamus vaan lapsuuden luonteeseen sopivaksi katsottu ei-rikosoikeudellinen toimenpide. Varsinaisten rikosoikeudellisten rangaistusten ikärajaksi asetettiin 15 ikävuotta. (Harrikari 2004a, 104–109; 2004b, 45–47.)

Vuoden 1889 rikoslain säätämisen jälkeen vakavaa keskustelua ikärajasta käytiin seuraavan kerran vasta 1930-luvulla, jolloin ensimmäinen lastensuojelulaki ja siitä seurannut nuorisorikoslainsäädäntö annettiin. Tuolloin keskusteltiin ikärajan nostamisesta vuodelta, koska lastensuojelulaissa lapsi oli määritelty alle 16-vuotiaaksi. Tästä kuitenkin luovuttiin vedoten siihen, että ikäraja oli 15 vuotta muissakin pohjoismaissa ja nosto olisi lisännyt merkittävästi viranomaistyötä. Tässä yhteydessä poistettiin tuomioistuimen mahdollisuus määrätä 7–14-vuotias ruumiillisesti kuritettavaksi tai kasvatustalokseen. Kaikki 15 vuotta nuorempia koskevat toimenpiteet määriteltiin kuuluvaksi lastensuojelun alaan. (Harrikari 2004a, 188–199; 2004b, 45–47; 2006b, 259–260; 2006c, 121–123.)

KUVIO 12. Kansanedustajien lasten ja nuorten rikollisuutta koskevat eduskuntaesitykset (toteutuneet) ja niiden tilastolliset odotusarvot (odotetut) eduskunnittain vuosina 1970–2006. ($\chi^2=44,2$ df=9, $p<.000$).

Vastuukäräjän nostaminen esiintyi tavoitteena – joskin harvaksen – lainsäätämisdokumenteissa 1960-luvun alkuun. Viimeinen sitä esittänyt elin oli vuoden 1958 koulukotikomitea. Seuraavan kerran ikärajaa koskevaa keskustelua esiintyi vasta vuoden 1976 rikosoikeuskomitean mietinnössä, vaikka 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa kirjoitettiin useita nuorten rikollisuutta koskevia mietintöjä. Mietinnöissä punnittiin ajan tapaan ikärajan laskemisen ja nostamisen ”hyötyjä ja haittoja”. Laskemisen uskottiin vähentävän lasten rikollista käyttäytymistä, mutta haittana esitettiin leimaantumista, jonka arveltiin lisäävän erityisesti nuoruudessa norminvastaista käytöstä. (Harrikari 2004a, 281; 2004c, 44–48; 2006b, 261–262, ks. luku 5 tässä teoksessa.)

Eduskunnassa nuorten rikollisuutta koskevia esityksiä esiintyi 1960-luvulla vain harvoin. 1970-luvun alusta ja 1980-luvun lopulle saakka vuosittaiset esitykset voitiin laskea korkeintaan yhden käden sormilla ja niissä esitettiin tavallisimmin kriminaalihuollon nuoria rikoksentehtäjiä koskevan työn määrärahojen lisäämistä tai nuorten vankien yhteiskuntaan sopeutumismahdollisuuksien parantamista.⁶³ Nuorten rikoksia koskevien esitysten sävy alkoi muuttua valtiopäivillä 1980-luvun lopussa, jolloin kristillisten ja SMP:n kansanedustajat alkoivat tehdä niitä käsitteleviä esityksiä. Kristillisten kansanedustajista esiintyi aktiivisena Anja Moilanen, joka toistuvasti kiinnitti huomiota alle 15-vuotiaiden sovittelun ja lastensuojelulle vaihtoehtoisten toimenpideuotojen mahdollisuuksiin.⁶⁴ Voimakkaimmin 1990-luvun alkuvuosina esityksiä tekivät SMP:n kansanedustajat Marita Jurva, Tina Mäkelä ja

Sulo Aittoniemi. Ensimmäisen ehdotuksen rikosvastuun ikärajan muuttamisesta teki Marita Jurva 8.6.1989 (LA 59/1989 vp.). Paria vuotta myöhemmin seurasi Moilasan aloite pudottaa ikärajaa vuodella (LA 79/1991). Aittoniemi muistutteli 1990-luvun alkupuolella rikosvastuun ikärajan alentamista koskevasta asiasta kysymyksissään.⁶⁵ Vuonna 1998 Aittoniemi esitti ryppään ikärajan alentamista ja muita rikosoikeudellisia toimenpiteitä nuorisoriikollisuuden vähentämiseksi.⁶⁶ Vuodesta 1999 lähtien tehdyt rikosvastuun ikärajaa ja nuorisoriikollisuutta koskevat eduskuntaesitykset ovat mukana tämän luvun analyysseissa tavalla tai toisella.

Sävy muutoksen lisäksi lasten ja nuorten rikollisuutta koskevien eduskuntaesitysten määrä lisääntyi 1990-luvulla niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin. Tämä käy selville kuviosta 12, jossa on esitetty ilmiötä koskevien eduskuntaesitysten ja tilastollisten odotusarvojen trendit. 1970- ja 1980-luvuilla esitysten kokonaismäärä oli pieni ja tilastollinen odotusarvo kulki toistuvasti toteutuneiden esitysten yläpuolella. Vuoden 1991 eduskunnassa tapahtui muutos, jossa odotettujen esitysten määrä putoaa, mutta toteutuneiden määrä pysyy jokseenkin ennallaan. Toteutuneita oli nyt ensi kertaa enemmän kuin tilastollisesti olisi voinut odottaa. Tämän jälkeen toteutuneiden trendi pysyttelee odotusarvojen yläpuolella.⁶⁷

Rikosvastuun ikäraja kansainvälisessä perspektiivissä

Nykyisin lasten ja nuorten rikollisuuteen käsittelemisen instituutiot ja sovelletut ikärajat vaihtelevat kansainvälisesti tarkastellen laajasti. Institutionalisoinnin perusorientaationa on esitetty jako oikeus- ja huoltomalliin (Morris & McIsaac 1978, 9; Pösö 1993, 45). *Oikeusmallin* piirteisiin kuuluu, että huomio kiinnitetään ensisijaisesti lapsen tekoon ja ajallisesti sen tekohetkeen. Seuraamuksena järjestettävien laitosseuraamusten kesto on suhteutettu teon vakavuuteen ja seuraamus on ennalta määrätyn pituinen. Lapsen, teon ja seuraamusten arviointi kuuluu tuomioistuimille. Tuomioistuimissa toimii lasten ja nuorten asioihin erikoistuneita ja koulutettuja oikeusoppineita. Vastaavasti *huoltomallissa* lähtökohtana on lapsen tuen ja hoidon tarve, jota arvioivat lastensuojelun ja sosiaalityön ammattilaiset. Huomio kiinnittyy tekoa laajempaan aikaperspektiiviin, jolloin nykyhetken tuen ja hoidon tarpeille etsitään selityksiä elämänhistoriasta, mutta samalla arvioidaan, millaisiin toimenpiteisiin tulevaisuudessa tulisi ryhtyä, jotta lapsen tuen ja hoidon tarve tyydyttyisi. (Harrikari 2006b, 251.) Oikeusmallia on pidetty ominaisena angloamerikkalaisille maille ja huoltomallia pohjoismaille. Oikeusmallin historiallisena merkkipaaluna on pidetty ensimmäisen nuorisotuomioistuimen perustamista Chicagoon vuonna 1899 (esim. Weijers 1999; Wolcott 2003). Vastaavasti huoltomallin alkupisteeksi on nimetty Norjan lastensuojelulain säätäminen vuonna 1896. Lainsäädännöllä perustettiin tuolloin huoltomallille ominaisena pidetyt lastensuojelulautakunnat (Dahl 1985).

Oikeus- ja huoltomalli tulee ymmärtää ideaalityyppeinä, jotka tuskin missään toteutuvat puhtaasti. Nuorisotuomioistuimissa käsitellään asiakokonaisuuksia,

jotka pohjoismaissa kuuluvat lastensuojelulautakuntien alaan ja päinvastoin. Monet analyysit ovat painottaneet, että sekä nuorisotuomioistuinten että lastensuojelulautakuntien toiminnan peruslähtökohta on huollollinen. Jos oletamme, että kummankin mallin lähtökohta on perustaltaan huollollinen, on kyseenalaista puhua nuorisotuomioistuinten osalta rikosvastuun alaikärajaista merkityksessä, jossa sen Suomessa ymmärrämme. Matalaa tuomioistuinkäsittelyn ikärajaa ei voida automaattisesti pitää järjestelmän repressiivisyyden mittarina. Lapsen asian käsittelemisen tuomioistuimessa ei tarvitse merkitä rikosoikeudellisia sanktioita, puhumattakaan repressiivisistä sanktioista, sakoista tai vankeudesta. (Harrikari 2006b, 251–252.)

Pohjoismaisessa ”lastensuojelulautakuntamallissa” rikosoikeuden nuoruuden huomioon ottavia ja lastensuojelun käytäntöjä sovelletaan yhtäaikaaisesti. Ikäraja, jonka jälkeen nuoren rikosasiaa voidaan käsitellä tuomioistuimissa, on kaikissa pohjoismaissa viisitoista, mikä on kansainvälisesti vertaillen varsin korkea. Sosiaaliviranomaiset vastaavat toimenpiteistä, joita sovelletaan ikärajaa nuorempiin. Pohjoismaissa sovelletaan monia nuoria koskevia prosessuaalisia ja seuraamusten ankaruuteen liittyviä säännöksiä, jotka rajoittuvat usein alle 21-vuotiaisiin. (Harrikari 2006b, 252; Janson 2004, 391–441; Kyvsgaard 2004, 349–390; Korpinen & Pösö 2007; Hollander & Tärnfalk 2007.)

Maissa, joissa nuorisotuomioistuimet ovat käytössä, lapsuuden ja nuoruuden kriteerit määrittävät tuomioistuinkäsittelyn ala- ja yläikärajoina. Yhdysvalloissa 13 osavaltiota on asettanut ikärajan, jotka vaihtelevat 6–12 ikävuoden välillä. Useimpien osavaltioiden toiminta perustuu oikeustapauksista rakentuvaan oikeuskäytäntöön, jossa säädännäisoikeuden asema on toissijainen. Ikäraja vaihtelee käytännössä 7–14 ikävuoden välillä. Euroopan alhaisimmat ikärajat löytyvät Isosta-Britanniasta, missä Pohjois-Irlannissa sovelletaan seitsemän vuoden ja Skotlannissa kahdeksan vuoden ikärajoja. Useissa Yhdysvaltojen osavaltioissa, Saksassa, Kanadassa ja Alankomaissa alle 18-vuotiaiden asiat käsitellään nuorisotuomioistuimissa. Uudessa Seelannissa alle 17-vuotiaiden ja Skotlannissa alle 15-vuotiaiden asioita voidaan käsitellä nuorisotuomioistuimissa. Englannissa nuorisotuomioistuinkäsittelyn (*Youth Court*) yläikäraja on 18 vuotta, mutta henkirikosasiat ja vähintään 14 vuoden vankeusrangaistukseen mahdollisesti johtavat rikosasiat käsitellään tavallisessa tuomioistuimessa (*Crown Court*). Käytäntö on niin sanottu ”pahuus täyden iän” -periaatteen (*malice supplies age*) sovellus. (Bottoms & Dignan 2004, 76–91; Doob & Tonry 2004, 5–10; Hallett 2000; Muncie 1999, 255.)

Kiinnostus ikärajoin

Kiinnostus lasten ja nuorten rikollisuuskysymyksessä vastuikärajaan 1990-luvulta lähtien ei ole vain suomalainen ilmiö. Länsimaissa on viimeisten 15 vuoden aikana käyty laajasti samantyyppisiä keskusteluja. Matti Marttusen (2002; 2005) mukaan niiden yleinen piirre on väite nuorisorikollisuuden kasvusta, josta on seurannut

vaateita alentaa ikärajaa. Vaateita on esitetty myös maissa, joissa tutkimustieto ei tue kasvua koskevaa näkemystä. Marttusen mukaan nuorisoriikollisuuden poliittinen kasvuilluutio kulkee käsi kädessä vastuukärajan laskemisvaatimusten ja populistisen punitivismin kanssa. Media nostaa rikosvastuun ikärajaa koskevan kysymyksen esille yleistä paheksuntaa ja moraalista paniikkia herättäneiden lasten väkivaltatekojen yhteydessä. Tyypillistä on, että yksittäinen lapsi tai nuori jää kiinni vakavasta rikoksesta, juttu saa osakseen paljon huomiota mediassa ja kansalaiskeskustelussa kauhistellaan nykyajan nuoria. Media käsittelee näkyvästi nuorisoriikollisuuden väitettyä kasvua ja lopuksi poliitikot nostavat esille vastuukärajan alentamistarpeen. (Marttunen 2002, 23–28; 2005, 527–528.)

Vastuukärajan neuvottelun prosesseja on esiintynyt Manner-Euroopassa ja myös muissa Pohjoismaissa (Holthusen & Schäfer 2000, 19–23). Euroopan maista keskustelu lienee ollut vireintä Englannissa, missä oikeuskulttuuri on lasten rikollisia tekoja kohtaan ollut kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen ankara (ks. Duckworth 2002, 39–41). Brittikeskustelun impulssi oli kaksivuotiaan James Bulgerin surma vuonna 1993, mikä käynnisti ennennäkemättömän laajan ja kiivaan keskustelun mediassa. Tapauksesta tuli 10 vuoden ajan toistuva uutisoinnin aihe. Bulgerin surmanneeseen kahteen 10-vuotiaaseen poikaan kohdistettu julkinen reaktio oli aggressiivinen ja kostonhaluinen. Viranomaiset pidensivät pitkälti *Sun*-lehden kiihotuksen ja sen lukijakunnan julkisen painostuksen johdosta surman tehneiden poikien seuraamusta kahdeksasta vuodesta aina viiteentoista. Myöhemmin pidennys todettiin lainvastaiseksi ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien totesi vuonna 1998 Englannin syyllistyneen ihmisoikeusloukkaukseen. (James & Jenks 1996, 315–331; Muncie 2001, 5.) Franklin ja Petley (1996), jotka vertailivat vastaavanlaista tapausta Norjassa vuodelta 1994 ja Britanniasta vuodelta 1861, toteavat, että nykyinen brittilehdistö ja oikeusjärjestelmä ovat erityisen rankaisemista kannattavia, ankaria ja anteeksiantamattomia. Britanniassa siirryttiin 1990-luvulla nuorten ongelmiin suhtautumisessa punitiiviseen ja kontrollin tehostamisen suuntaan. Nuorten rikosasioita vietiin aiempaa helpommin aikuistuomioistuimiin käsiteltäviksi. Merkittävin kontrollin tehostamista koskeva lakimuutos Isossa-Britanniassa oli vuoden 1998 ”*Crime and Disorder Act*”, johon sisältyivät muun muassa vanhempia lapsen teoista rankaisevat käytännöt, lapsiväestön ulkonaliikkumiskiellot ja poliisijohtoinen huomion kiinnittäminen ”antisosiaaliseen” käyttäytymiseen.

Kansallisvaltioittain edennyt ikärajaan kohdistuva kiinnostus osoittaa konvergenssin tunnusmerkkejä. Yhteinen nimittäjä on, että kautta linjan kyse on ollut ikärajan *alentamisen* vaatimuksista. Samansuuntainen keskustelu ja tavoitteet herättävät kysymyksen siitä, mikä vastuukärajakeskustelun yhteys on myöhäismodernin teeseihin, uusliberaaliin hallintaan tai globalisaatioon. Miten ilmiö liittyy kansallisvaltion muuttuvaan asemaan? Käytiinhän ikärajakeskustelua edellisen kerran mittavammin 1800-luvulla, jolloin kansallisvaltioita syntyi. Suomalainen keskustelu haki tuolloin kuitenkin vaikutteensa angloamerikkalaisen kulttuurin sijaan ”suurista kulttuurimaista”, Saksasta ja Ranskasta.

Rikosvastuun ikärajaa koskevat eduskuntaesitykset 1999–2002

Taustoitus osoittaa, että rikosvastuun ikäraajalla on pitkä kansallinen ja kansainvälinen historia. Viimeiset parisenkymmentä vuotta kertovat vastuuikärajaan pureutuvan keskustelun tiivistymisestä. Ajanjakso on ollut uudenlaisten pyrkimysten ja sävyjen esiinmarssi, jonka huipentumaa 2000-luvun vaihteen Suomessa analysoin seuraavassa. Esitykset voi tavoitteidensa perusteella jakaa neljään ryhmään. Niissä esitettiin 1) käytävän keskustelua ja tehtävän selvityksiä nuorten rikollisuudesta, 2) ikärajan alentamista, 3) ikärajan poistamista ja 4) ikärajaa vanhempien nuorten rangaistusten koventamista.

Keskustelua ja selvityksiä nuorten rikollisuudesta

Ensimmäisen ryhmän muodostivat aloitteet, joissa toivottiin nuorten rikollisuudesta käytävän keskustelua ja asiaa selvitettävän. Tällainen esitys oli Leena Harkimon (TPA 211/2001 vp.) aloite, jonka mukaan ”nuorten elämäntavat olivat 1990-luvun lopulla muuttuneet radikaalisti”: alkoholia käytettiin ”entistä enemmän ja entistä nuorempana”, suhtautuminen huumeisiin oli muuttunut myönteisemmäksi ja tupakanpolto aloitettiin ”entistä nuorempana”. Erityisesti nuorten tyttöjen tupakointi ja viikoittainen alkoholinkäyttö oli yleistynyt. Elämäntapojen muutoksen lisäksi myös nuorisorikollisuus, jossa oli tapahtunut polarisoitumista, oli raaistunut. Tältä osin vedottiin oikeusministeriön selvitykseen. Aloitteentekijöiden mukaan tarvittiin ”lisää tietoa nuorisorikollisuuden ehkäisemiseksi”. (TPA 211/2001 vp.)

Myös Jouni Lehtimäen keskustelualoite kuului tähän ryhmään (KA/1999 vp.). Sen mukaan ”lähes päivittäin saatiin lukea lehdistä otsikoita, joiden mukaan nuoret ovat syyllistyneet pahoinpitelyihin ja omaisuusrikoksiin”. Huolestuttavinta oli se, että ”tekijöiden ikä alitti hyvin usein säädetyn rikosvastuun rajan, jolloin jouduttiin muun muassa miettimään lastensuojelulain toimenpiteiden ja rikoslain mukaisten seuraamusten välistä suhdetta ja toimivuutta”, aloitteessa todettiin. Aloitteessa kysyttiin myös, mikä olisi oikea ikä tai tapa määritellä rikosvastuun alkaminen ja toivottiin keskustelua nuorisorikollisuudesta. (KA 10/1999 vp.)

Vastuuikärajan alentaminen

Toinen aloitteiden ryhmä koski rangaistavuuden ikärajan alentamista. Kyseiset aloitteet olivat lähinnä Sulo Aittoniemen ja hänen ”lähipiirinsä” kirjoittamia (LA 11/1999 vp.; LA 61/2001 vp.; TPA 71/2001 vp.; 141/2001 vp.). Lisäksi Lauri Oinosen johdolla tehty aloite (TPA 144/2001 vp.) kuuluu tähän ryhmään. Aittoniemi esitti ikärajaa alennettavaksi 13 ikävuoteen. Perusteluina hän käytti lasten

kehityksen varhaistumista, ikärajan tietoista hyväksikäyttöä nuorisojengeissä ja lainsäädännön jälkeenjääneisyyttä. Erityisiä pontimia esityksille olivat vastikään nuorten tekemät henkirikokset Keravalla. Vastaavanlaisia tapahtui maassa Aittoniemen mukaan ”tuhkatiheään ja kasvavassa määrin”. Aittoniemi totesi, että ”lapsen kehityksen varhaistuessa ja yhteiskunnan muuttuessa” yhä useampi alle 15-vuotias syyllistyi rikoksiin ja ”yhteiskunnallisen kehityksen myötä yhä nuoremmat syyllistyvät rikoksiin, joita rikoslakia aikoinaan säädettäessä ei voinut edes kuvitella”. Myös ”lasten ruumiillinen ja henkinen kehitys oli nopeutunut”. 15-vuotias oli Aittoniemen mukaan ”nykyisin kokonaan erilainen kuin rikoslain säätämisen aikoihin”. ”Nuorisojengeissä” tällaista jäsentä käytettiin rikosten tekemiseen täysivaltaisen sijasta, koska alaikäiseen ei voitu käyttää rikosoikeudellisia pakkokeinoja. Aittoniemi viittasi aloitteissaan siihen, että ”useissa Euroopan maissa rikosoikeudellisen vastuun raja on alempi kuin Suomessa” ja viittasi toistuvasti Englantiin, missä James Bulgerin surmanneet 11–12-vuotiaat pojat oli tuomittu. Aittoniemen mukaan Suomessa ei ollut syytä mennä tähän, mutta joka tapauksessa 15-vuotiaiden lisääntyviin rikoksiin oli ”pakko yhteiskunnassa reagoida ja voimassa olevan ikärajan alentaminen oli välttämätöntä”, koska muuten asia tulisi ”luisumaan pois yhteiskunnan kontrollista”. Rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa tuli siis laskea ja luoda rangaistusjärjestelmä, joka ottaisi nuoruuden vaatimukset huomioon.

Keskustan Lauri Oinosen johdolla tehty aloite poikkesi monelta osin kaikista muista valtiopäivillä asiaa koskeneista esityksistä. Sen näkemys nuorten rikollisuuden syistä ja tarvittavista toimenpiteistä oli kaksijakoinen. Aloitteentekijöiden mukaan ”yhteiskunnassamme oli joitain perusteellisesti vialla”. Vanhemmat, joiden esitettiin olevan lasten kasvatuksesta ensisijaisessa vastuussa, olivat ”monissa tapauksissa siirtäneet vastuunsa koululaitokselle ja muulle yhteiskunnalle”. Lapset siirtyivät aloitteen tekijöiden mukaan ”kodeista kaduille, kukaan ei heitä kaivannut eikä asettanut rajoja”. ”Moraaliset arvot” olivat ”rapautumassa”, ”huumeiden käyttö juurtumassa” ja ”saatananpalvonnan” tapaiset ilmiöt normittamassa lasten ja nuorten elämää ja käytöstä. ”Perinteiset arvot, toisen ihmisen kunnioittaminen ja omaisuuden turva olivat unohtumassa.”

Syitä etsittiin vanhemmista ja hieman myyttissävyisistä yhteiskunnallisista ”vinnoutumista”. Päätöksentekijöiden piti nyt etsiä syyt tilanteeseen ja riittävän tehokkailla toimenpiteillä oli ”palautettava perheille ja instituutioille edellytykset lasten kasvattamiseen moraalisesti ja arvomaailmaltaan korkeatasoisiksi”. Lastensuojelua pidettiin aloitteessa sinänsä pätevänä instituutiona, mutta sen resurssit eivät riittäneet. ”Kuntien koulu- ja sosiaalitoimet eivät niukentuneiden voimavarojen ja liian vähäisen henkilökunnan vuoksi pystyneet vastaamaan niille siirtyneestä valtavasta työmäärästä”, aloitteessa todettiin. Toisaalta taas Oinosen johtamassa esityksessä takerruttiin samoihin yksilöllisiin selityksiin kuin muissakin aloitteissa. Aloitteen mukaan ”lapset kehittyivät yhä nuorempina” ja olivat nyt ”vaatimassa aikuisten oikeuksia”. Aloitteentekijöiden mukaan lapsilta piti siten vaatia myös ”vastuuta ja velvollisuuksia” yhteiskuntaa kohtaan. Oinosen ynnä muiden mielestä alle ”15-vuotiailla olisi varmasti käsitys siitä, että toisen ihmisen pahoinpitely tai hengen

riistäminen eivät ole hyväksyttäviä” ja tällaisista teoista oli jouduttava vastuuseen. ”Vastuuntunnon lisäämiseksi ja rikollisen käyttäytymisen torjumiseksi” rikoslakia tuli muuttaa niin, että 12 vuotta täyttänyt henkilö voitaisiin tuomita rangaistukseen (TPA 144/2001 vp.) Pikantti yksityiskohta on, että Aittoniemi oli mukana Oinosen ynnä muiden tekemässä toimenpideoitteessa. Kyseisessä oitteessa esitettiin ikärajaa alennettavaksi 12 ikävuoteen, mikä siis poikkesi Aittoniemen omissa oitteissaan esittämästä 13 vuoden ikärajasta.

Ikärajan poistaminen

Radikaaleimmat esitykset kumpusivat kokoomuksen Jouni Lehtimäen kynästä. Niissä vuosisatojen ajan lakiin kirjoitettua vastuuikärajaa esitettiin kokonaan poistettavaksi (TA 13/1999 vp.; TPA 124/2000 vp.; LA 160/2001 vp.). Vuoden 1999 keskusteluoitteeseen pohdiskeleva tyyli muuttui vaativaksi. Lehtimäki käytti kaikissa oitteissaan suurin piirtein samaa kaavaa. Lehtimäen mukaan ”yhä nuoremmat syyllistyivät tänä päivänä rikoksiin, osa heistä tietäen, ettei heitä voitu tuomita rangaistukseen, koska eivät olleet täyttäneet 15 vuotta”, josta rikosvastuu alkoi. Lastensuojelulain mukaisilla toimenpiteillä ei Lehtimäen mukaan ollut ”riittävää yleisestävää vaikutusta”. Lehtimäki vetosi vahingonkorvausvastuun alkamiseen syntymähetkestä ja päätökseen, jossa Korkein oikeus oli tuominnut kaksi 7-vuotiaasta poikaa korvaamaan tulitikkuleikeillä aiheuttamansa vahingon. ”Yhteiskunnan turvallisuuden ja asenteiden kannalta” pidettiin tärkeänä, että ”yksilölle välittömästi ja riittävän tiukasti” osoitettiin, että hän toimii väärin ja lainvastaisesti. Lehtimäen esittämien seikkojen perusteella rikosoikeudellista vastuuta koskeva ikäraja tuli poistaa. Rangaistus tulisi vastedes tuomita ikään katsomatta. Huomioon otettaisiin tekijän ”kehitystaso, rikoksen luonne ja aiheutettu vahinko”. (TA 13/1999 vp.) Vuonna 2000, niin sanotun Heinojen murhan jälkeen, jossa neljä nuorta surmasi liikemiehen ja hänen vaimonsa Lopella, Lehtimäki uudisti sisällöltään täysin vastaavan toimeenpano-oitteeseen (TPA 124/2000 vp.). Vuoden 2001 lakialoitteeseensa hän sisällytti oikeusministeriön 9.-luokkalaisille tekemät kyselytutkimukset, jotka Lehtimäen mielestä osoittivat, että väkivalta oli 1990-luvulla 15–17-vuotiaiden keskuudessa lisääntynyt. Kasvu oli alkanut vuonna 1994, seuraava kasvupiikki oli ollut vuosina 1997–1998 ja nyt tutkijat olivat hänen mukaansa selvittämässä, oliko trendi jatkunut. (LA 160/2001 vp.)

Lehtimäen oitteista välittyi kuva rationaalisista, tekojaan kalkyloivista rikoksia tekevästä lapsista. Näkemys rikollisuuden syistä on *yksilöperustainen*. Tämä näkyi oitteeseen toimenpideohduksesta, jolla ”yhteiskunnan turvallisuus” voitaisiin taata: yksilölle tuli välittömästi ja riittävän tiukasti osoittaa hänen väärä ja lainvastainen toimintansa, jotta ei muodostuisi asenteellisia vääristymiä. Lehtimäen oitteesta puuttuvat siten Oinosen ynnä muiden moraalisten perusarvojen rapautumista ja Aittoniemen kansainvälistä vertailua koskevat argumentit. Lastensuojelu määritetty rikollisuuden ehkäisemisen välineeksi. Lastensuojelun riittämättömällä yleisestävällä

vaikutuksella Lehtimäki viittaa rikosoikeudellisten rangaistusten pelotevaikutukseen. Siviilioikeudellisen ja rikosoikeudellisen sääntelyn harmonisoimisvaatimus näyttää sinänsä perustellulta näkökannalta. Tosin aloitekokonaisuutta vasten tarkastellen analogia näyttäytyy hieman enemmän retoriselta keinolta kuin todelliselta harmonisoimisvaatimukselta. Lehtimäki jätti esityksessään muun muassa mainitsematta, että tuomioistuimien oli Lehtimäen mainitsemassa ”tulitikku”-tapauksessa tuominut lapsille korvaukseksi vain murto-osan tapahtuneen vahingon kustannuksista (ks. KKO 1984-II-9).

Ikärajaa vanhempien nuorten rikosoikeudellisten seuraamusten koventaminen

Neljännien tyyppien esitykset koskivat vastuikärajaa vanhempien eli yli 15-vuotiaiden rangaistusten koventamista (LA 111/2001 vp.; TPA 230/2001 vp.). Ne kytkeytyivät 2000-luvun alun surmatöiden kasautumaan ja erityisesti Heinojen murhaan. Koventamisesitykset kirjoitti Sulo Aittoniemi, jonka mukaan surmatyö oli ”suunnitelmallinen ja raaka”. Hänen mukaansa ”vastaavia tapahtumia vastaavanikäisiltä oli ollut useita lyhyen ajan kuluessa ja Lopen kaltaisia rikoksia tapahtui ”yhä nopeutuvassa tahdissa”. Aittoniemi esitti 15–17-vuotiaiden rikosoikeudellisen erityiskohtelun poistamista niin, että heidät voitaisiin tuomita murhasta määräaikaisen 2–12 vuoden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta elinkautiseen vankeuteen. Aittoniemi käytti perusteena sitä, että alle 18-vuotiaita tuomittiin raaoista henkirikoksista yhä useammin. Määräaikaiseen vankeuteen tuomitseminen merkitsisi hänen mukaansa sitä, että murhasta selviäisi yhden vuoden ”istumisella”, koska nuori pääsisi ehdonalaiseen vapauteen kärsittyään puolet vankeusrangaistuksestaan vankilassa. Tämä merkitsi Aittoniemen mukaan sitä, että ”Lopella tapahtuneen kaksoismurhan tekijät kävelisivät vapaalla jalalla vuoden tai kahden kuluessa”.

Kenen esityksiä?

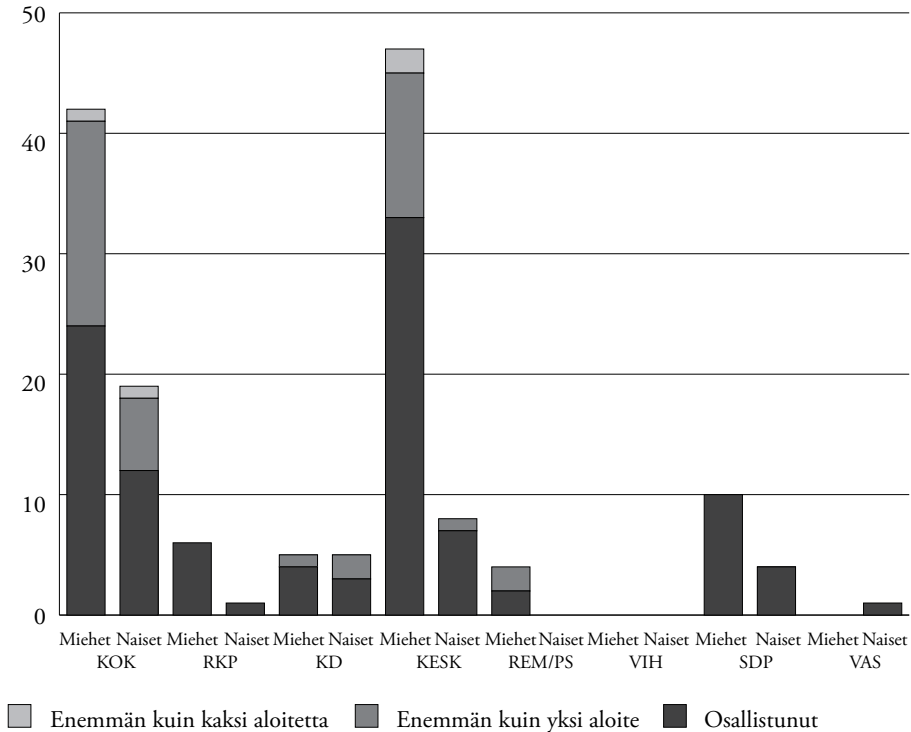
Esityksiin merkittiin 148 allekirjoitusta, jotka olivat peräisin 107 kansanedustajalta. Absoluuttisesti ja suhteellisesti eniten allekirjoittajia oli keskustalais- (33 kpl) ja kokoomusmiehissä (24 kpl) (ks. kuvio 13). Sosiaalidemokraattien miesedustajista ainakin yhteen esitykseen laittoi nimensä 10 edustajaa. Vähintään yhden aloitteen allekirjoitti myös kuusi RKP:n miesedustajaa. Kymmenestä kristillisdemokraatista seitsemän oli mukana ainakin yhdessä aloitteessa. ”Naisten sarjan” kärjessä kulkivat kaksitoista kokoomusnaista. Esitysten takana ollut ydinryhmä tulee paremmin esille tarkasteltaessa, kuinka moni aloitteiden allekirjoittajista oli mukana vähintään kahdessa aloitteessa. Kärjessä osat vaihtuvat; kokoomuksen mieskansanedustajia (17 kpl) oli enemmän kuin keskustamiehiä (12 kpl). Lisäksi enemmän kuin yh-

dessä aloitteessa on ollut mukana yksi kristillisdemokraattien miesedustaja ja kaksi Remonttiryhmän/perussuomalaisten edustajaa. Kokoomuksen naisedustajat erottuvat omaksi joukokseen tarkasteltaessa sukupuolijakaumaa. Heistä kuusi oli mukana enemmän kuin yhdessä aloitteessa. Lisäksi enemmän kuin yhdessä aloitteessa oli mukana kaksi kristillisdemokraattia ja yksi keskustan edustaja. Aloitteiden ”promootorit” puolestaan tulevat esille tarkasteltaessa sitä, kuinka moni kansanedustaja oli mukana enemmän kuin kahdessa aloitteessa. Kyseessä on neljä henkilöä; kokoomuksen Jouni Lehtimäki ja Leena Harkimo sekä keskustan Sulo Aittoniemi ja Lauri Oinonen. Lehtimäen ja Aittoniemen keskeiset roolit ovat tulleet jo esille. Harkimo oli mukana Lehtimäen ”laajassa” aloitteessa ja lisäksi kahdessa aloitteessa, joissa toivottiin aihetta koskevaa keskustelua ja selvityksiä.

Aloitteentekijöiden suhteellisen selkeän rintamalinjan vuoksi on melko vaivautonta määritellä se kansanedustajien ryhmä, joka ei ole ollut aktiivinen alentamista ja poistamista koskevassa asiassa. Listalta puuttuvat kaikkien vihreiden nimet. Sosiaalidemokraattimiehistä runsas kolmannes ja -naisista vajaa viidennes oli mukana yhdessä, eli Lehtimäen ”laajassa” aloitteessa. Vasemmistoliitosta löytyy yksi mukana ollut edustaja. Vastuukärajaa, sen alentamista tai poistamista koskeva kysymys ja siihen asemoituminen noudatteli siten hyvin johdonmukaisesti puolue- ja sukupuolirajoja. Tästä yksittäisprosessin tarkastelusta voi vetää varsin samansuuntaisen johtopäätöksen kuin edellisten lukujen analyysit osoittivat. Rikosvastuun alentamista ja poistamista koskevat esitykset ovat lähtöisin keskustan ja kokoomuksen mieskansanedustajilta. Lisäksi mukana olivat kristilliset koko edustajakaartinsa voimalla.

KUVIO 13. Rikosvastuun ikärajan alentamista tai poistamista koskeneen eduskuntaesityksen allekirjoittaneet kansanedustajat puolueen ja sukupuolen mukaan.

Vastuuikärajaa koskevien eduskuntaesitysten käsittely valtiopäivillä

Hallituksen esitys rikoslain yleisten oppien uudistamisesta pantiin vireille eduskunnassa 5.4.2002. (Ptk 37/2002 vp.)⁶⁸ Sitä koskeva lähetekeskustelu käytiin 10.4.2002. (Ptk 39/2002 vp., 1282–1288.) Oikeusministeri Johannes Koskisen lisäksi asiaa koskevassa keskustelussa esitettiin 18 puheenvuoroa. Puheenvuoroista käyttivät pääosan kokoomuksen ja keskustan kansanedustajat. Keskustelun etunenässä esiintyivät poliisi- ja juristikansanedustajat, joista Pertti Hemmilä ja Petri Salo (KOK) käyttivät kolme puheenvuoroa. Kaksi puheenvuoroa käytti Raimo Vistbacka (PS), Mauri Salo (Kesk) ja Paula Kokkonen (KOK). Äänessä olivat myös Kari Myllyniemi (Kesk), Ben Zyskowicz (KOK), Toimi Kankaanniemi (KD) ja Veijo Puhjo (Vas). Käytetyistä puheenvuoroista kaksi kosketti nuorten rikoksia koskevaa kysymystä. Keskustan Mauri Salo arvioi, että kyseisen lakiesityksen kohdalla nuorten tekemät rikokset tulisivat korostumaan. Salo totesi:

Viime päivinä olemme voineet taas lukea, kuinka 13-vuotiaat hävittävät ja hajottavat taloja ja kuinka alle 15-vuotiaat tappavat toinen toisiaan. Kyllä tässä joudutaan hyvin syvälliseen keskusteluun ja myös palaamaan varmaan edustaja Lehtimäen aikanaan tekemään lakiesitykseenkin jollain tavalla. Siinä oli ihan selviä perusteita, kuinka hän asian otti esiin. (Ptk 39/2002 vp, 1286.)

Salo toivoi, että myös oikeusministeriössä kiinnitettäisiin huomiota vakaviin nuorten asioihin eikä niitä ”sysätä ainoastaan lastensuojeluviranomaisten syliin”. Myös kokoomuksen Pertti Hemmilä kiinnitti asiaan huomiota ja tuki Salon näkemystä siitä, että nuorten asiat tulisivat korostumaan tulevissa käsittelyissä.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ikärajakysymys linkitettiin kysymyksen ”rikosoikeudellisesta syyntakeisuudesta”. Esityksessä todettiin, että ikäraja, joka oli pysynyt samana koko rikoslain voimassaoloajan, oli eri aikoina ollut ”kiivaankin kriminaalipoliittisen keskustelun kohteena”. Esityksessä puhuttiin siitä, kuinka tarkkaa ikäraja oli moitittu ”keinotekoiseksi ja mielivaltaiseksi”. Todettiin myös, että nykyinen ikäraja saattoi synnyttää vaikutelman, jonka mukaan yhteiskunnalla ei olisi mahdollisuuksia *puuttua* nuorten tekemisiin ennen kuin he täyttäsivät 15 vuotta. Vaatimukset ikärajan laskemisesta olivat esityksen mukaan usein perustuneet huoleen nuorisorikollisuuden arvellusta kasvusta.

Esityksessä arvioitiin, että jokin rikosoikeudellista vastuuta määrittävä ikäraja olisi aina välttämätön: legaliteettiperiaate ei sallisi, että mainitun rajan soveltaminen jätettäisiin tuomioistuimen harkintaan. Rikosoikeudellinen vastuuikäraja oli kaikissa pohjoismaissa 15 vuotta. Viimeksi ikärajoihin oli tehty muutoksia, kun Norja vuonna 1990 oli nostanut vastuuikärajan 14 vuodesta 15 vuoteen. Saksassa ja Itävallassa vastuuikäraja oli 14 vuotta. Useissa Euroopan maissa vastuuikärajan todettiin olevan tätäkin alhaisempi.

Kysymystä vastuuikärajasta ei hallituksen esityksessä kytketty siihen peruskysymykseen, olisiko lapsella kykyä ymmärtää tekonsa lainvastaisuus. Sitä ei myöskään kytketty lapsiväestön ymmärryskyvyn keskimääräiseen tarkasteluun, kuten 1960- ja 1970-lukujen kriminaalipoliittisissa puheenvuoroissa (vrt. KM 1966 B 2). Ikärajakysymyksen esitettiin olevan tiiviisti sidoksissa ”käytössä oleviin seuraamuksiin sekä näiden käyttöperiaatteisiin”. Kasvatukselliset ja hoidolliset seuraamukset olivat esityksen mukaan helposti yhdistettävissä alempaan vastuuikärajaan. Rankaisullisten seuraamusten käyttö taas johtaisi ikärajan korottamiseen. Esityksessä todettiin, että ”kansainväliset erot kytkettyivätkin läheisesti rikosoikeuden ja sosiaalitoimen keskinäisiin järjestelyihin”. Maissa, joissa ikärajat olivat olennaisesti Suomea alempana, rikosoikeus vastasi osasta lastensuojelutoimen tehtäviä.

Esityksessä asetettiin sille näkökannalle, ettei ikärajan alentaminen olisi vastaus ”nuorten sosiaalistumisproessin häiriöihin” ja todettiin, että mahdollisuudet

vaikuttaa nuorisorikollisuuteen ikärajoja muuttamalla olisivat perin vähäiset. Mitä nuoremista ikäryhmistä olisi kyse, sitä suurempi merkitys olisi muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla. Kyse olisi sosiaalistavista ja nuorta tukevista toimista, joista sosiaaliviranomaiset vastaisivat. Rikosoikeudella ei olisi tarjottavana korostetusti lastensuojelullisia tavoitteita toteuttavia keinoja. Esityksessä todettiin myös, että vaikka rikosoikeudellisten ja sosiaalihuollollisten toimien rajankäynti olikin eräiden viimeaikaisten seuraamusjärjestelmää koskevien uudistusten myötä jossain määrin lieventynyt, ei kyse ollut sellaisesta muutoksesta rikosoikeuden toimintatavoissa, joka johtaisi arvioimaan uudelleen nykyistä vastuukärajaa.

Hallituksen esityksen mukaan olisi väärin luoda tai olla ylläpitämässä kuvaa, ettei rikoslakiin sisältyvillä kielloilla olisi lainkaan merkitystä 15 vuotta nuorempien elämässä. Syyntakeettomuuden arveltiin synnyttävän helposti väärän mielikuvan siitä, ettei tekijä miltään osin olisi vastuussa teostaan. Esityksessä painotettiin sitä, että ”todellisuudessa syyntakeetonkin voitiin asettaa vahingonkorvausvastuuseen tai tuomita menettämisseuraamukseen”. Näin todettiin toimittavan esimerkiksi silloin, jos alle 15-vuotias oli aiheuttanut rikoksella toiselle vahinkoa.

Rikosoikeuden mahdottomuus *puuttua* rangaistuksin rikoslakia rikkoneen nuoren elämään ei merkinnyt, ettei tilanteeseen voisi *puuttua* jokin toinen viranomainen ja toisenlaisin menetelmin, esityksessä painotettiin. Toistuvat rikolliset teot saattoivat johtaa lastensuojelutoimenpiteisiin, vaikka niitä ei enää kytkettäisikään rikoslain säännöksiin. Myös esitutkintalain todettiin antavan mahdollisuuden lasten tekojen tutkintaan. Esityksessä todettiin, että vuonna 2001 asetetun, nuorten seuraamusjärjestelmän uudistamista valmistelevan toimikunnan tehtäväksi oli asetettu nykyisen syyntakeisuusikärajan soveltuvuuden arviointi ja sen selvittäminen, miten vastuukärajaa nuorempien tekemiin rikoksiin tulisi *puuttua*.

Rikosoikeudellinen vastuukärajaa ehdotettiin säilytettäväksi 15 vuotena. Muutoksia rikoslain yleisiin vastuukärajoihin pidettiin perusteltuina ”ainoastaan, jos samalla muutettaisiin olennaisesti nuoria koskevia rikosoikeuden toimintaperiaatteita”. Tämä merkitsisi, että rikosoikeus ottaisi vastattavakseen suuren osan sosiaali- ja lastensuojeluviranomaisten tekemästä työstä. Mainitunkaltaiseen muutokseen ei arveltu olevan aiheutta. Vastuukärajojen alentamisen tueksi esitettyä näkemystä, että ”nuoret kypsyisivät aiempaa varhemmin”, pidettiin monessa suhteessa ”riidanalaisena”; ei olisi perusteita väittää, että sosiaaliset kypsyemisprosessit olisivat yhteiskunnassa nopeutuneet.

Rangaistusvastuuta koskevan säännöksen sisällöksi kirjattiin, että tekijä olisi teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja olisi syyntakeinen. Rikosoikeudellisen vastuun ikäraja ehdotettiin siten säilytettäväksi ennallaan. Esityksessä todettiin, että yleisen lainkuuliaisuuden näkökulmasta olisi myös ”pedagogisesti viisaampaa puhua alaikäisyydestä ja vastuukärajasta kuin syyntakeettomuudesta”. Tämän vuoksi alaikäisyys haluttiin mainita esitetystä säännöksessä syyntakeisuuden kanssa rinnakkain.

Joitain selkeitä muutoksiakin esitettiin. *Rikoslakiin ei enää haluttu sisällyttää mainintaa lastensuojelulain mukaisista toimenpiteistä* vaan lastensuojeluviranomais-

ten tuli vastedes päättää niistä omien säännöstensä nojalla. Rikos ei olisi lastensuojelutoimien välttämätön peruste. Toisaalta muistutettiin siitä, että alaikäisen rankaisemattomuuden ei tullut vaikuttaa välittömästi mahdollisiin muihin rikoksen seuraamuksiin, esimerkiksi vahingonkorvausvastuun toteuttamiseen.

Lakivaliokunnan mietintö

Lakivaliokunnan mietinnössä esitettiin samantyyppisiä argumentteja kuin hallituksen esityksessä. Mietinnössä todettiin, että uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli säätää lailla rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä. Tämän kanssa valiokunta piti ristiriitaisena, jos rikosoikeudellisen vastuun alkamisikästä ei säädettäisi laissa. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellytti ehdottomasti sitä, että ikärajava säädetäisiin rikoslaisa eikä jätettäisi lainsoveltajan yksittäistapauksittain päätettäväksi. Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen arvioitiin edellyttävän, että sopimusvaltioiden tulisi säätää rikosoikeudellisen vastuun vähimmäisiästä. Perustuslakivaliokunta ei lausunnossa ottanut kantaa rangaistavuuden ikärajan koskevaan kysymykseen (PeVL 31/2002 vp.).

Laillisuutta ja kansainvälisiä vaatimuksia koskevien seikkojen ohella lakivaliokunta pohti vastuurajan alentamisen tueksi esitettyä väitettä, että lapset kehittyisivät fyysisesti ja psyykkisesti nopeammin kuin sata vuotta sitten, jolloin rikoslakia säädettiin. Valiokunta arvioi, että lasten fyysisen kehityksen aikaistumisesta vallitsi pitkälle menevä yksimielisyys. Sen sijaan ”yksikään valiokunnan kuulema asiantuntija ei ollut esittänyt näyttöä siitä, että lapset kypsyisivät myös psyykkisesti aikaisempaa nopeammin”. Oli jopa arvioitu, että lapset ja nuoret itsenäistyisivät ja pystyisivät harkitsemaan päätöksentekoon ”entistä vanhempina”. Valiokunta lausui, että vastuukärajä oli kriminaalipoliittinen kysymys, jota ei ratkaistaisi pelkästään arvioimalla ”lasten keskimääräistä kehitystä”. Ratkaisevaa lisäksi olisi, ”millaisia seuraamuksia, rikosoikeudellisia tai lastensuojelullisia, pidettäisiin oikeudenmukaisina ja tarkoituksenmukaisina”. Rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään kuuluvien nuorille tarkoitettujen vaihtoehtojen todettiin olevan vähäisiä ja sellaiseksi arvioitiin ainoastaan (tuolloin) alueellisesti kokeiltavana ollut nuorisorangaistus. Rikosoikeudellisen järjestelmän ei tullut muutenkaan olla ensisijainen keino puuttua lasten ja nuorten rikolliseen käyttäytymiseen.

Valiokunta totesi kuulleensa alan asiantuntijoita harkitessaan vastuun alaikäraja ja saamansa selvityksen perusteella katsoi, ettei voimassa ollutta ikärajaa ollut syytä alentaa. Asiantuntijat olivat lähinnä arvioineet, ettei ”viranomaisten välinen yhteistyö toiminut riittävän hyvin”. Lastensuojelullisiin toimiin ryhdyttiin usein liian myöhään tai ne olivat riittämättömiä. Valiokunta edellyttikin, että ”sosiaali- ja oikeusviranomaisten yhteistyötä tehostettaisiin ja selvitetäisiin, mahdollistavatko lastensuojelulainsäädäntö ja viranomaisten voimavarat riittävät toimenpiteet puuttua lasten rikolliseen käyttäytymiseen”. Oikeusministeriölle annettiin ”pyyhkeitä” siitä, että nuorisorikostoimikunta oli asetettu vasta annetun hallituksen esityksen

jälkeen. Rikosoikeudelliseen vastuikärajaan ja lasten ja nuorten seuraamusjärjestelmään liittyvät kysymykset olisi tullut selvittää hyvissä ajoin ennen käsillä olevan esityksen antamista eduskunnalle.

Lakivaliokunta esitti hallituksen esityksen tavoin, että rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 momentissa säädettäisiin rikosoikeudellisesta vastuikärajasta sekä muissa momenteissa syyntakeisuudesta ja siihen liittyvistä seikoista. Säännöksen otsikkoa ehdotettiin siten täsmennettäväksi mainitsemalla siinä syyntakeisuuden lisäksi vastuikäraja.⁶⁹ Vastuikärajaa ehdotettiin säilytettäväksi 15 vuotena. Valiokunta halusi puoltaa hallituksen esityksessä ehdotetun säännöksen hyväksymistä, jonka mukaan elinkautista edellyttävän rikoksen alle 18-vuotiaana tehnyt henkilö voitaisiin nykyisen säännöksen tavoin tuomita vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Täysistuntokeskustelu: punavihreät naiset ja porvarismiehet

Rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevassa keskustelussa käytettiin yhteensä 38 puheenvuoroa.⁷⁰ Eniten puheenvuoroja käyttivät keskustan kansanedustajat (9) ja toiseksi eniten sosiaalidemokraatit (8, ministeri Koskisen puheenvuorot mukaan laskettuina). Kokoomus ja vihreät käyttivät kummatkin seitsemän puheenvuoroa. Myös vasemmistoliiton (4) ja kristillisdemokraattien (3) edustajat käyttivät puheenvuoroja. Puheenvuorot kasaantuivat: keskustan Kari Myllyniemi käytti keskustan yhdeksästä puheenvuorosta viisi ja Jouni Lehtimäki kokoomuksen seitsemästä puheenvuorosta neljä. Vihreiden seitsemästä puheenvuorosta vastasivat Tuija Brax (4) ja Kirsi Ojansuu (3). Vasemmistoliiton neljästä puheenvuorosta Annika Lapintie käytti kolme.

Keskustelun avasi lakivaliokunnan puheenjohtaja Henrik Lax (RKP). Lax totesi, että valiokunta oli päätenyt yksimielisesti puoltamaan nykyisen 15 vuoden ikärajan säilyttämistä yleisellä pohjoismaisella tasolla, koska sen poistaminen ei täyttäisi perustuslain mukaisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia. Myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa edellytettiin ikärajan säätämistä lailla. Laxin mukaan asiantuntijat laidasta laitaan olivat tyrmänneet ikärajan poistamisen; miltei kaikki olivat olleet sitä mieltä, että 15 vuoden raja on paras ja tarkoituksenmukaisin. Asiantuntijat olivat myös todenneet, että lastensuojelulliset keinot ja niiden kehittäminen olisivat avainasemassa silloin, kun yhteiskunta haluaa *puuttua* ”nuorten ja lasten epätoivottuun käyttäytymiseen”. Valiokunnan mielestä lasten ja nuorten rikolliseen käyttäytymiseen oli suhtauduttava vakavasti, mikä tarkoittaisi ”riittävän varhaista puuttumista taustalla oleviin lasten syrjäytymiseen, huumeiden käyttöön, mielenterveysongelmiin ja niin edelleen”. ”Rikosoikeudellisten seuraamusten käyttö on yleensä epäonnistunut, kun niillä oli pyritty kyseisiin seikkoihin puuttumaan”. Viime kädessä on lastensuojeluviranomaisten asia huolehtia ”vaaravyöhykkeessä” olevista lapsista. Tämä merkitsi, että oli myös osoitettava ”riittäviä resursseja ja rakennettava sopivaa yhteistyötä perheiden, koulun ja viranomaisten välille, jotta

näihin lasten ongelmiin tehokkaasti voitiin puuttua”.

Vihreiden Kirsi Ojansuu aloitti ikärajan poistamista koskevien aloitteiden kritiikin. Aloite kertoi Ojansuun mukaan ”surullisella tavalla aloitteentekijöiden kovasta arvomaailmasta, kieli armottomuuden ilmapiirin vahvistumista” sekä osoitti ”hyvin yksioikoista ja mekanistista ihmiskuvaa”. Oli ristiriitaista, että samat aloitteen allekirjoittajat puhuivat samaan aikaan ”perheiden ja lasten eduista” vaalikampanjoissaan. Aloitteen allekirjoittajat eivät ymmärtäneet tai halusivat tietoisesti vähätellä ”lapsen herkkää kehitystä”. Alle 15-vuotias kaipasi Ojansuun mielestä ennen kaikkea ”opastusta ja tukea”. Rikos oli enemmän ”osoitus kypsymättömyydestä kuin harkitusta ja tietoisesta päätöksestä rikkoa lakia”; oli siten aloitettava aivan toisesta päästä eli ongelmien syistä. Tarvittiin kunnossa olevia sosiaali-, terveys- ja opetustoimen palveluita. Ojansuun mukaan rikosoikeudella ei ollut tarjottavanaan lasten ja nuorten sosiaalistamisprosessia tukevia keinoja. Susanna Rahkosen mukaan ”kollektiivinen *vanhemmuus oli pahasti hukassa*”, jos poliisia ja rikosoikeudellista järjestelmää huudetaan apuun lapsen tehdessä rikoksia.

Keskustan Kari Myllyniemi ja kokoomuksen Jouni Lehtimäki vastasivat Ojansuun arvosteluun. Myllyniemi totesi, että Ojansuu lausui ilkeästi edustajista, jotka olivat ”huolissaan alle 15-vuotiaiden rikoksenteekijöiden tulevaisuudesta”. He eivät Myllyniemen mukaan todellakaan olleet tarkoittaneet, että heidät pitäisi ”sulkea vankilaan”. Jonkinlaisia toimenpiteitä heihin kyllä piti kohdistaa, koska ”pikku paaterot” olivat ”aika pahalla mallilla” jo 14-vuotiaina. Myllyniemi muistutti, ettei vankiloissa ollut alle 18-vuotiaita kuin muutamia kymmeniä. Täytyi olla ”todella paha poika tai tyttö, että pystyy saattamaan itsensä vankilaan”. Lehtimäkikin totesi, että Ojansuu oli perusteettomasti leimannut heidät ”mekaanisiksi ja kylmiksi” ihmisiksi. Myös Lehtimäki muistutti, ettei tarkoitus ollut laittaa lapsia vankilaan. Kyse oli vain siitä, että kehitystason määrittely rangaistuksen pohjaksi olisi oikeudenmukaisempaa kuin tietty ikä. Lehtimäki ei voinut ”ymmärtää, minkä takia päivää vajaa alle 15-vuotias ei olisi rikosvastuun alainen, mutta päivää yli on, tai jopa tuntia, suuntaan tai vastaavasti toiseen”. Ojansuu puolestaan vastasi Lehtimäelle olevan selvää, että lapsen kehitystasoa tuli määritellä, mutta sen piti tapahtua lastensuojelun piirissä, missä oli ”lapsipsykologista asiantuntemusta”. Lehtimäki edelleen piti kiinni siitä, että lastensuojelulain toimenpiteet eivät riittäneet. Tarvittiin ”kovempia otteita kouluille ja poliisille puuttua ongelmiin”.

Keskustelu lähti siten liikkeelle vihreiden naisten ja porvarismiesten argumentoinnilla ja jatkui samankaltaisista rintamalinjoista käsin. Tuija Brax vastasi Lehtimäelle, että Lehtimäen pitäisi tietää, että lastensuojelulla oli toimivaltuuksia ja pykälät olivat kunnossa, mutta ”resursseja puuttui laman säästöjen jäljiltä”, minkä vuoksi aina ei ollut ”riittävän varhaisessa vaiheessa puututtu riittävän ankaralla kädellä”. Lastensuojeluresursseja ei paikattu sillä, että poliisille annettaisiin oikeuksia koviin keinoihin. Ojansuukin korosti, että opettajan koulutuksen saaneena hän ei todellakaan halunnut, että ”kouluun tulee poliisi tekemään kasvatustoimenpiteitä”. Luokasta poistamisen tulisi tapahtua opettajan auktoriteetilla ja koulun sisäisin voimavaroin, ei niin, että kouluun tuodaan ”poliiseja, esitutkintaa tai muuta henkilö-

kuntaa”. Kyseessä oli selkeästi ”oppilashuollollinen kysymys”, jonka hoitamiseen tuli käyttää ”kuraattoreja ja koulupsykologeja”. Sosiaalidemokraattien Susanna Rahkonen arveli, ettei Lehtimäki tuntenut YK:n lasten oikeuksien sopimusta, joka edellytti nimenomaisesti sitä, että ”konkreettinen ikäraja oli säädettävä”.

Lehtimäki vastasi häneen kohdistuneeseen arvosteluun. Hänen käsityksensä lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteista oli toisenlainen. Sopimus lähti siitä, että ”täytyisi olla tietty menettely, millä tavalla nuoret rangaistaan ja rikokset tutkitaan; se ei vaatinut sitä, että pitää olla tietty kiinteä ikä”. ”Nolla vuottakin” riitti, jos oli määritelty, millä tavalla nuorten tekemät rikokset rangaistaan ja tutkitaan. Ojansuulle Lehtimäki vastasi, että hänen aloitteensa perimmäinen tarkoitus ”lapsen vastuun korostamisen sijasta oli vanhempien vastuun korostaminen”. Myllyniemi tuki Lehtimäen näkemystä ja totesi, ettei poliisi halunnut sekaantua lasten asioihin, mutta arveli, että ”jonkunhan siihen täytyi sekaantua”. Oli ”näytetty selvästi toteen, etteivät koulu ja vanhemmat pystyneet saamaan asiaa kuntoon”. Hänen mielestään ennaltaehkäisevästä työstä oli puhuttu aivan riittävästi ja siksi kysyi, miksei sitä ollut tehty tavalla, ettei rikoksentekijöitä olisi tällaisessa määrin. Englannissa ”12-vuotiaat lapsuuskäiset olivat vankilassa parasta aikaa”. Myllyniemen mukaan oli aivan sama, minkä niminen paikka on – vankila, kasvatuskoti tai koti – kunhan siellä ”pidetään kova kuri ja järjestys”.

Punavhneiden naisten ja porvarismiesten sanailun jälkeen puheenvuoron käytti oikeusministeri Johannes Koskinen. Hän puhui vastuukärajasta ”sivujuonteena”. Viitaten Myllyniemeen Koskinen totesi, että ongelmia oli ollut, koska poliisissa ja lastensuojelussa ei ole ollut mietittynä puuttumismalleja. Braxiin viitaten Koskinen totesi, että ”valtuuksiakin” oli olemassa. Koskisen mukaan tuli pohtia sitä, olisikoärkevää viedä alle 15-vuotiaita oikeusprosessiin, koska heille ei ollut tarjottavaksi soveltuvia seuraamuksia. Sakot menivät vanhempien maksettavaksi ja vankilalla ei ollut muuta kuin kielteistä vaikutusta. Koskinen laittoi toivonsa nuorisorikostuomikuntaan (KM 2003:2), mistä hän toivoi saatavan ”järjestelmällisiä, mietittyjä ja suunnitelmallisia tapoja *puuttua*” myös alle 15-vuotiaiden tekemisiin. Toimien tuli olla ”samanlaisia ympäri maan, samanlaisissa tilanteissa tuli *puuttua* samalla tavalla ja yleiset rikosoikeudelliset periaatteet tulisivat tavallaan mainittujen asioiden käsittelyyn”. Toisaalta hän korosti, että ”toimenpiteet olisivat yksilökohtaisia”. Myös rikosasioiden sovittelu oli soveltuva alle 15-vuotiaiden ”kolttosiin ja rötöksiin”. Lapsen vanhemmat tuli ottaa mukaan prosessiin, jotta *ennalta estävä* vaikutus olisi ”mahdollisimman tehokas”.

Vasemmistoliiton Annika Lapintie totesi lakivaliokunnan kuunnelleen asian-tuntijoiden näkemyksiä lasten kehityksestä, kyvystä ymmärtää rikoksiaan ja siitä, mikä olisi tehokas keino *puuttua* rikolliseen toimintaan. Vedoten lastenpsykiatrian professori Tuula Tammisen kertomaan eurooppalaisten pitkittäistutkimusten tuloksista Lapintie totesi, että kaikkein onnistunein ryhmä olivat ne ”lapset, joihin puututtiin rikosoikeudellisten tai sosiaalitoimen toimenpiteiden sijaan koulunkäynnillä”. Tulokset olivat viesti siitä, millä tavalla lapsiin ja nuoriin tuli suhtautua ja myös siitä, mikä olisi tehokkain tapa suhtautua vanhempiinkin rikoksentekijöihin.

Eivät ”pelkät rankaisut” eivätkä aina ”sosiaalitoimen paapomisetkaan” auta, vaan ”kyllä semmoinen reipas ote, missä ohjataan lapsi tai nuori takaisin yhteiskuntaan koulutuksen ja mielekkään tekemisen kautta, on se kaikkein tehokkain keino”, Lapintie totesi. Lopuksi Lapintie lausui lastensuojelusta nuoria rikoksentekejiä koskevan työn kentässä. Lapintie ei nostanut ongelmaksi, että lastensuojelu olisi aliresursoitu, puhumattakaan siitä, että lastensuojelun keinot olisivat periaatteellisesti riittämättömät. Ongelma oli se, että ”viranomaisten välinen yhteistyö ei toiminut” ja ”lastensuojelutoimia käytettiin tehottomasti suhteessa mahdollisuuksiin”. Lapintien mukaan ”nopea puuttuminen oli todella tärkeää”. Nuorten rikollisten osalta suurin ongelma tuntui olevan ”ihmisten ja aikuisten välinpitämättömyys”; tarvittiin aikuisia, jotka suhtautuisivat riittävän vakavasti nuoren ongelmiin. Sosiaalityöntekijöiden sijoittaminen poliisilaitokselle sai Lapintieltä tukea.

Lapintien puoluetoveri Matti Kangas kommentoi väitettä siitä, että vanhemmat ja perheet olisivat välinpitämättömiä. Kankaan mielestä perheitäkään ei pitäisi kovin paljon syyllistää lasten kasvatuksesta. Oli kysyttävä ”antoiko nyky-yhteiskunta perheille ja vanhemmille mahdollisuuden kasvattaa”, koska ”työelämän syke” oli nykyisin niin kiivasta, että esiintyi ”työuupumusta ja loppuun palamista”. Samoin ”suurtyöttömyys” aiheutti ongelmia, joista lapset kärsivät ja tämä näkyi rikoksisakin. Näihinkin syihin tuli puuttua. Lapintie kommentoi Kankaalle, ettei hän ollut tarkoittanut lasten vanhempia vaan viranomaisten kollektiivista vastuuta. Useinhan ”kotiolot olivat aika vaikeat”.

Kari Myllyniemi ihmetteli puhujien ”asiantuntijasiteerauksia”. Hänen mukaansa ”täytyi hämmästellä, että eduskunnassa oli väkeä, joiden piti perustaa ajatuksenjuoksunsa asiantuntijoiden sanomisiin”.⁷¹ Myllyniemi kysyikin, että ”eikö itse kullakin edustajalla ollut sen vertaa elämäkokemusta, että pystyisi lasten hoivaamisesta kertomaan ihan omakohtaisia kokemuksia”. Myllyniemi tähdensi, että ”nykyisessä nuorisorikollisuuden tasossa ollaan, kun lapset ja nuoret jätetään heitteille, eikä kukaan asettanut heille rajoja”. Opettajien ja vanhempien ei tullut olla lastensa ”kavereita vaan kasvattajia”. Lapintie vastasi, että ”aika kummallinen oli se kansanedustaja, joka ei asiantuntijoita kuuntele”. Lapintien mukaan kaikilla oli kokemuksia ja omiakin lapsia, joten asiat tunnettiin sikäli hyvin. Hän ihmetteli, että ”mitä varten sitten valiokunnassa istuttiin kuuntelemassa asiantuntijoita, jos ei ymmärretä heidän sanomaansa, tai ainakin yritetä ymmärtää”.

Keskusteluun liittyi sosiaalidemokraattien Erkki Kanerva. Hänen mielestään keskustelu oli osoittanut, etteivät ikärajaa koskeva keskustelu ja ikäraja-aloitteet olleet ”sivujuonne”. Kanerva referoi Lehtimäen aloitetta ja totesi, että siinä ”ehdotettiin sivuutettavaksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus”. Aloitteen laatijat, jotka ainakin ”henkisesti ja vähintään passiivisesti” olivat pitäytyneet esityksessä, olettivat, että käytännössä tuomioistuimien asettaisi rajan tapauksesta riippuen johonkin 11–12 ikävuoden paikkeille, ”ilmeisesti jonkinlaisen mielentilatutkimukseen rinnastettavan yksilöllisen kypsyys- ja syyntakeisuusselvityksen jälkeen”. He eivät tarkoittaneet, että lapsia tuomittaisiin vankilaan, kuten aloite oli monissa keskusteluissa otsikoitu, mutta ”mitä he tarkoittivat”, Kanerva kysyi. Rikoslaisa kun oli koko joukko

rikoksia, joista ei yksinkertaisesti voinut tuomita muuta kuin ehdotonta vankeutta. Kyse oli ”jälleen yhdestä arvojen kovenemisen esimerkistä”.

Kanerva totesi, että Lehtimäki oli juristi ja muut allekirjoittajatkin ”jonkin sortin pikkujuristeja”. Merkillepantavaa Kanervan mukaan oli, ettei kukaan aloitteen allekirjoittaneista lakivaliokunnan jäsenistä ollut Myllyniemeä lukuun ottamatta enää ottanut asiaa esille. Lähetekeskustelussa aloitetta oli perusteltu, paitsi ”silloin ajankohtaisilla vakavilla nuorten tekemillä rikoksilla”, myös sillä, että ”nuoret kypsyisivät aikaisempaa varhaisemmassa ikävaiheessa kantamaan vastuuta”. Lapintien tavoin Kanerva vetosi, että nuorempana kypsyminen saattoi osoittautua ”näköharhaksi”. Tutkimusten mukaan lasten aggressiivisuus ei ollut sinänsä ole lisääntynyt, mutta ”keinoja purkaa aggressiivisuutta oli aikaisempaa vähemmän”. Lapsen rikos pikemminkin osoitti ”henkistä kypsymättömyyttä kuin vastuullista harkintaa”. ”Rikosoikeudellisen puuttumisen ennuste oli äärimmäisen huono”. Kyseessä oli aina ”jonkin sortin sosiaalinen ongelma”. Rikosoikeudellinen seuraamus ”leimasi ja sosiaalisti seuraamuskierteeseen”, mistä irrottautuminen tiedettiin ”sangen vaikeaksi”. Mitä nuorempana ”kierre” alkoi, sen toivottomammiksi ”katkaisuyritykset” tulivat Kanervan mukaan aina osoittautumaan. Kanerva arvioi, että ”vankeusvankien uusimisriski olisi jotakin 70–80 prosentin luokkaa”. Vankilan huutaminen avuksi kasvatustyöhön olisi ”kollektiivista vastuuttomuutta”.

Yksi aloitteen allekirjoittajista, Kanervan puoluetoveri Tapio Karjalainen, totesi, ettei tunnistanut itseään ”kovien arvojen puolustajista”, joihin hänetkin oli ”aika sumeilematta leimattu”. Karjalainen totesi, että sosiaaliviranomaisten ”konsultaatiossa” oli 14-vuotiaita, jotka käyttivät ikärajaa hyväksi. Karjalainen kyseli ikärajan puolustajilta, että ”pitäisikö lapsi laittaa vankilaan, jos hänen ikänsä olisi 15 vuotta ja yksi päivä”. Sosiaalidemokraattien Rakel Hiltunen oli Karjalaisen kanssa eri mieltä ja arvioi, että jos sosiaalityö olisi riittävän intensiivistä ja jämäkkää, nuori ei jatkaisi 15 vuotta täytettyään kierrettä. Hiltusen mukaan Kanervan puheenvuorossa tuli hyvin esille ”varhaisen puuttumisen merkitys”. Näppäri-projekteja, joissa poliisin ja sosiaalityön yhteistyöllä oli saatu hyviä tuloksia aikaan, oli eri kaupungeissa lukuisasti. Karjalainen puolestaan totesi, että ”jos olisi onnistuttu lähimmäisinä ja yhteiskuntana, ei olisi rikollisia eikä tarvitsisi rangaista”, mikä koski myös lapsia. Ei heitä tarvitse tosiaan vankilaan toimittaa, mutta ”rajat oli syytä olla tiedossa nuoresta pitäen”.

Keskustelua jatkoi Myllyniemi. Hänen mukaansa ikäraja-asiaan käytettiin turhan paljon aikaa, koska valiokuntakaan ei ollut käytrännyt. ”Se oli kuitenkin tuollainen esitys, jota ei nyt sanatarkasti saisi juuri ottaakaan huomioon”, Myllyniemi totesi. Kanervalle Myllyniemi kommentoi, että ”Kanervan hyvät työt aikaisemmassa elämässään” tiedettiin.⁷² Sama oli tapahtunut Oulussakin, Myllyniemen kotikaupungissa, missä lakimuutoksen seurauksena oli ”vihdoin saatu pidättää autovargaat”. ”Järjestyksenpitoasioillakin” oli merkitystä eikä pelkästään ”hyssyttelyllä”.

Seuraavaksi vihreiden Tuija Brax käytti pitkän puheenvuoron, jossa hän asemoi itsensä ”erityisliikuntajaoston puheenjohtajaksi”. Tässä ominaisuudessa hän arvioi omaavansa ”uutta tietoa lasten ja nuorten häiriökäyttäytymisen uusista syistä”,

joita hänen mukaansa oli löydetty ”yllättävän paljon fysiologisesta kehityksestä ja lisääntyneistä aivovaurioista”, jotka toivat asiaan ”uutta realismia” ja ”hyvin vankkaa tutkimustietoa”. Jopa yli 20 prosenttia nuorisosta oli ”keskittymishäiriöisiä, kyvyttömiä istumaan, keskittymään, kuuntelemaan”. Brax siteerasi uusia ruotsalaisia tutkimuksia, joiden mukaan nuorilla on ”vakavia tunne- ja aivosektorin häiriöitä” ja ”motorinen ja kinestologinen kehitys oli häiriintynyt” jo alle kouluikässä. Syynä tähän oli ”liian vähäinen liikkuminen” ja ”sosiaaliset huonot kontaktit”, joka näkyi ”entistä suurempina, myös todella vakavina, häiriökäyttäytymisinä, kyvyttömyytenä hahmottaa ylipäätänsä, mitä itselle tapahtui ja mitä elämässä tapahtui”.

Brax totesi, että uudet aivotutkimukset osoittivat, että ”vakavia lääketieteellisiä ongelmia” ja ”häiriökäyttäytymistä voitaisiin hoitaa lääkkeillä. Muun muassa vankeinhoidossa olisi tarkoitus ottaa ”uudet aivohoidot käyttöön”. Alle 15-vuotiaiden osalta täytyi tarkemmin ”tunnistaa, mistä oli kysymys”. Joukossa oli Braxin mielestä paljon nuoria, joille ”koskaan ei ollut annettu rajoja”. Toisaalta oli nuoria, jotka olivat ”liian suurten auktoriteettien murtamina vaurioituneet aivan toisista syistä” ja tarvitsivat toisenlaista hoitoa. Brax viittasi Lapintien kuvaamaan hoivamalliin, jonka Brax arveli olevan tarpeen esimerkiksi silloin, jos ”kotona oli ravannut päihde- ja huumekauppiaita, jos lasta ei ole hoidettu edes fysiologisesti, riittävästi annettu ruokaa, saati että ihmissuhteet olisivat kunnossa ja niin edelleen”. Jos näistä lapsista oltaisiin tosissaan huolissaan, sosiaalihuollolle annettaisiin resurssit puuttua sekä tarvittaessa kovalla kädellä että riittävän varhaisesti myös lempeällä kädellä.

Kristillisdemokraatit tukivat punavihreiden näkemyksiä. Toimi Kankaanniemen mukaan lapsen tuli kohdistaa ”lastensuojelutoimenpiteitä, sosiaalitoimenpiteitä ja sitten oli mietittävä perhepolitiikan kysymyksiä”, ja koska he olivat oppivelvollisia, myös ”koulun toimintaperiaatteita, kurinpitojärjestelmiä ja niin edelleen” mutta ei ”rikoslakia”. Oli totta, että ”lapset eräällä tavalla kypsyvät nykyisin nopeammin, varhaisemmassa vaiheessa kuin aikaisemmin, mutta useat asiantuntijat totesivat, että kypsyminen on useimmiten fyysistä, mutta ei niinkään henkistä”. Kankaanniemi jatkoi, että koska kysymys oli ”henkisen kypsytyden tasosta”, rikoslaki ei ole tällaisten ”asioiden ratkaisupaikka”. Olisi ennemminkin tarvetta ”lastensuojelulainsäädännön uudistamiseen, korjaamiseen, ajan tasalle saattamiseen ja pitäisi myös miettiä vielä paljon voimaperäisemmin perhepolitiikkaa”, Kankaanniemi totesi. Päivi Räsänen mukaan ikärajan alentaminen tai poistaminen olisi ”osaltaan vahvistamassa lapsuuden lyhentämisen trendiä”. Alle 15-vuotiaan tuli olla ”omille vanhemmilleen vastuussa teoistaan”. Tuli vahvistaa sekä lainsäädäntöä että muita toimenpiteitä, joilla vanhempien vastuunkantamista lapsistaan ja lastensa tekemisistä edistettäisiin”. Räsänen oli edustajista ainoa, joka vastasi Myllyniemen vaatimukseen tuoda keskusteluun omakohtaisia kokemuksiaan. Räsänen mainitsi piakkoin 15 vuotta täyttävästä pojastaan ja kuinka hänen oli äitinä mahdotonta ajatella, että ”kyseisenikäinen poika ja lapsi olisi suoraan tuomarin edessä tekemisistään vastuussa”. Räsänen totesi, että ”kyllä ne olisivat hän ja miehensä, joiden tuli vastata kyseisen ikäisten lasten tekemisistä”.

Myllyniemi esitti vastauspuheenvuorossaan, että oli ”valitettavaa todeta vih-

reiden olevan ensisijaisesti puolustamassa rikoksenteekijöiden oikeuksia vastustaen samalla poliisivaltuuksien lisäämistä”. Samalla vihreät tulivat Myllyniemen mukaan ”vastustaneeksi uhrien etuja”. Myllyniemi viittasi kommentillaan samassa yhteydessä käytyyn keskusteluun oikeudesta käyttää voimatoimia rikollisen henkilöön kiinniottamiseksi. Myllyniemi sai tukea puoluetovereiltaan. Seppo Lahtela totesi, että ”jos joku kykenee tekemään rikoksen, hän myös kykenee vastaamaan siitä”. Lahtelan mukaan alle 15-vuotiaan nuoren rikollisen paikka ei ollut vankilassa vaan muitakin rangaistusmuotoja löytyi. Pekka Vilkuna täydensi Lahtelaa toteamalla, että ”nuorten rikollisuus ja häiriökäyttäytyminen johtui siitä, että heille ei ole aikoinaan asetettu rajoja”. Viranomaisten, ”päiväkotihoitajien” ja opettajien täytyi olla mahdollista asettaa rajat, jos niitä ei kotona pystyttäisi asettamaan. Lapsi ei olisi ”koskaan liian nuori opettelemaan sääntöjä ja rajoja”. Kankaanniemen ”lapsi”-puheeseen Vilkuna totesi, että ”lapsiahan he ovat”, mutta tässä tapauksessa piti ”ilman muuta oikeuskäytännössä ottaa tavaksi *syylisittää isä ja äiti*”, koska ”lapsen jättäminen ulos ilman valvontaa on heitteillejätö”.

Rangaistavuuden ikärajaa koskevan keskustelun päätti keskustan Lauri Oinonen. Oinonen totesi, että ikärajaa oli alennettava, koska ”nyt niin sanotut alaikäiset tekevät rikoksia, henkirikoksiakin”, joista piti saattaa ”tavalla taikka toisella vastuuseen”. ”Rikollisporukoissa syylliseksi osoitettiin aina vastuuton alaikäinen”. Alaikäinen opetteli muiden tehdessä ”konnuudet”, eikä lopuksi voida rangaista ketään. Vastuuseen saattaminen ei merkinnyt vain yksipuolista tuomitsemista, mitä Oinosen mukaan helposti ajateltiin. Yhteiskunnan piti voida osoittaa sanktiot, joilla nuori opastetaan pois rikollisilta poluilta vastuunsa tuntien ja saatetaan terveeseen, yhteiskuntakelpoiseen elämään.

Rikosvastuun ikärajan alentamisen ja poistamisen retoriikka 2000-luvun vaihteen valtiopäivillä

Vastuukärajan muuttamiseen ja nuorten rangaistusten koventamiseen pyrkineet esitykset eivät menestyneet eduskunnassa. Ikäraja säilytettiin 15 vuodessa ja nuorten rangaistusasteikot suunnilleen ennallaan hallituksen esityksen mukaisesti. Tarkastelu toi esiin lasten ja nuorten rikollisuuteen kohdistuvien reaktiokokonaisuuksien rintamalinjat eduskunnassa. Vastuukärajaa, sen alentamista tai poistamista koskeva kysymys ja siihen suhtautuminen valtiopäivillä noudatteli puolue- ja sukupuolirajoja: aktiivisimpia olivat keskustan ja kokoomuksen mieskansanedustajat, jotka saivat ajoittaista tukea perussuomalaisilta ja kristillisdemokraateilta. Pääosa esityksistä oli suppean aktiiviryhmän ja jopa yksittäisten edustajien laatimia. Aktiiviryhmä ja ydinryhmä näkyivät valtiopäiväkeskustelussa alentamista tai poistamista puoltavana rintamana. Koko lainsäätämisprosessia tarkasteltaessa tulee esiin tämän edustajajoukon kytkös sosiaalisen taustan muuttujiin. Sulo Aittoniemi, Kari Myllyniemi, Petri Salo, Raimo Vistbacka ja Pertti Hemmilä olivat kaikki poliisi-taustaisia kansanedustajia, mikä osaltaan selittää heidän orientaatiotansa. Ikärajan

alentamisen ja poistamisen puolesta esiintynyttä selväpiirteistä rintamaa vastaan asettui vastarintama. Puolueista ikärajan säilyttämisen puolesta oltiin painokkaasti vasemmistoliiton ja vihreiden, sekä erityisesti punavihreiden naisten leirissä. Asetelma muistuttaa monella tavalla 1930-luvulla eduskunnassa käytyä keskustelua. Maan ensimmäistä lastensuojelulakia säädettäessä kiihkeimmät valtiopäiväkeskustelut käytiin juuri konservatiivipuolueiden miesten ja vasemmistonaisten välillä. (Ks. Harrikari 2004a, 177–183.) Erona nykypäivään on, että 1930-luvulla yksikään kansanedustaja ei ollut ikärajan laskemisen kannalla. Lasten poistaminen rikosoikeudellisista käytännöistä esitettiin – puolueeseen tai sukupuoleen katsomatta – tarpeelliseksi. Kiistaa aiheutti tuolloin ainoastaan se, olisiko uuden lainsäädännön tuomiin velvoitteisiin riittävästi taloudellisia resursseja.

Rikosvastuun ikärajaa koskeneessa keskustelussa esiintyi neljä erilaista lasten ja nuorten asemointia, joissa rakennetaan näkemystä heidän rikollisten tekojensa olemuksesta, niiden syistä sekä yhteiskunnan keinoista reagoida niihin (taulukko 11). Ensimmäinen tulkintamalli tuli esille Lauri Oinosen ynnä muiden aloitteessa. Yhteiskunnan ja siten myös lapsuuden muutoksesta rakennettiin sivilisaatiokriittistä narraatiota; yhteiskunnassa on jotain perustavasti vialla. Pohjimmiltaan kyse oli vanhempien moraalittomasta vastuunpakoilusta ja muusta tuomittavasta toiminnasta, mikä oli johtanut moraalisten arvojen rapautumiseen. Tämä jaettu näkemys yhdisti edustajia yli rintamien. Esimerkiksi sosiaalidemokraatti Rahkonen kiteytti puheenvuorossaan: ”kollektiivinen vanhemmuus oli todella pahasti hukassa”. Lapset ja nuoret asemoitiin keskenkasvuisiksi ja kypsymättömiksi olennoiksi, jotka ovat heitteillä pahojen vaikutteiden ulottuvilla. Rikoksia tekevät lapset ja nuoret ovat tämän käsityksen mukaan vanhempien moraalittoman toiminnan ja vastuuttomuuden uhreja.

Toinen syitä ja seurauksia rakentava konstruktio näkyi punavihreiden puheessa. Lapsia ja nuoria pidettiin edelleen keskenkasvuisina ja kypsymättöminä kuten edellisessäkin konstruktiossa. Rikoksen syitä ei kuitenkaan palautettu ainoastaan vanhempien moraalisiin. Tämä näkyi esimerkiksi Matti Kankaan kommentoinnissa, joka kiinnittyi edelleen sivilisaatiokriittiseen keskusteluun. Vanhempien toiminnan sijaan Kangas kiinnitti huomiota heidän toimintansa reunaehtoihin. Reunaehdot määrittäisivät toimintaa niin, ettei ollut kohtuullista syyllistää kovin paljon. Reunaehdoilla Kangas viittasi työelämän sykkeeseen, työuupumukseen, loppuun palamiseen ja suurtyöttömyyteen. Vanhemmat olivat yhteiskunnallisten reunaehtojen ”armoilla” ja siten lapset myös rikollisine tekoineen niiden uhreja. Yhteiskunnallisten reaktioiden valikoimana esitettiin tavallisimmin lasten ja nuorten suojelemista, sopeuttamista tai kouluttamista kasvaakseen kunnan kansalaisiksi.

Kolmas puhetapa palautti teon yksilöllisiin tekijöihin. Tulkintamalli esiintyi niin Aittoniemen kuin Oinosenkin aloitteissa, mutta puhtaimmillaan Lehtimäen aloitteissa, joissa hän puhui, kuinka lapset tietoisina rangaistuksettomuudestaan käyttivät ikärajaa hyväksi. Lastensuojelun pelotevaikutus ei ollut riittävä ja yksilön asenteisiin tuli vaikuttaa välittömästi ja riittävän tiukasti. Lehtimäelle lapsi tai nuori ei eronnut täysikasvuisesta tai täysi-ikäisestä. Lehtimäen aloitteille tyypillinen tapa

kuvata lasten ja nuorten rikosten syitä näkyi muissakin puheenvuoroissa. Seppo Lahtelan täysistuntolausahdus ”jos kykenee tekemään rikoksen, kykenee myös vastaamaan siitä” palauttaa rikoksen syyn yksilöllisiin tekijöihin. Oinosen ynnä muiden aloitteesta siirryttiin yhteiskunnan turmiosta ilman aasinsiltoja ”yhä nuorempana” kehittymiseen, joka oli johtanut ”aikuisten oikeuksien vaatimiseen”. Siten piti myös vaatia vastuuta ja velvollisuuksia. ”Vastuuntunnon lisäämiseksi ja rikollisen käyttäytymisen torjumiseksi” ikärajaa tuli alentaa. Myös Harkimon johdolla tehdyssä aloitteessa viitattiin nuorten 1990-luvulla radikaalisti muuttuneisiin elämäntapoihin, mutta viittaukset vanhempiin tai laajempiin yhteiskunnallisiin kehyksiin jäivät tekemättä. Tässä konstruktiossa lapsi esitettiin tietoisena, rationaalisen ja kalkyloivana toimijana, joka ei tarvitsisi erityistä suojelua.

Neljäs tulkintamalli lapsista ja nuorista palautui kansainväliseen ihmisoikeussääntelyyn. Siinä lapsi esitettiin yksilönä, jolla olisi peruuttamattomia oikeuksia. Tulkinta näkyi parhaiten hallituksen esityksessä ja lakivaliokunnan puheenjohtajan Henrik Laxin kommentoissa. Kansainvälisen ihmisoikeussääntelyn merkitys oli ratkaisevan merkittävä, koska viime kädessä juuri se määrittä ikärajaa koskevan lainsäädäntölinjauksen.

TAULUKKO 11. Neljä rikosvastuukeskustelussa esiintynyttä lasten ja nuorten asemointia.

	Rikosvastuun ikärajan laskemisen ja rangaistusten koventamisen puolesta	Rikosvastuun ikärajan laskemista ja rangaistusten koventamista vastaan
Lapset ja nuoret ”tulevana” inkompetenttina (becomings)	Turmeltunut aikuisten, erityisesti vanhempien toiminnan seurauksena (konservatiivinen)	Suojeltava, sopeutettava, koulutettava
Lapset ja nuoret ”olevana” kompetenttina (being)	Rationaalinen, harkitseva, valitseva, ei eroa aikuisista (neoliberaali)	Kansainvälisten sopimusten oikeussubjekti

Vastuuikärajaa koskevaa eduskuntakeskustelua voi monella tapaa pitää mielenkiintoisena indikaattorina, joka ilmentää uudenlaista lapsiasiaa koskevaa keskustelua, ikärajan muuttuvia merkityksiä ja lastensuojelun asemaa. Hallituksen näkemys, että vastuuikäraja olisi ollut eri aikoina kiivaan kriminaalipoliittisen keskustelun kohteena, on ilmeisen anakronistinen ja kuvastaa parhaimmillaan (tai pahimmillaan) vaikeutta irtautua omalle ajalle ominaisista ajattelumalleista. Nimenomaisesti ikäraja ei ole koskaan aiemmin historiassa ollut samanlaisen kiinnostuksen ja kiivaan keskustelun kohteena Suomessa kuin 2000-luvun vaihteessa. Tehdyt eduskuntaesitykset ovat historiallisesti – ja myös kansainvälisesti – täysin ainutlaatuisia.

On kiinnostavaa, että juridisen ikärajan merkitykset esiintyivät prosessissa tulkinnallisesti niinkin monisävytteisinä kuin kuvaus osoittaa. Olen puhunut tässä

luvussa aiemmin vastuikärajasta, ymmärrettävyyden vuoksi, vaikka oikeastaan tulisi puhua pelkästään ikärajasta. Tämä siksi, että ikäraja sai eduskuntakeskustelussa erilaisia merkityksiä riippuen siitä, mitä näkökulmaa siihen haluttiin painottaa. Ikärajasta puhuttiin ainakin 1) syyntakeisuuden, 2) rikosvastuun ja 3) rangaistavuuden ikärajana riippuen siitä, millaista sen tehtävää haluttiin painottaa. Ikäraja syyntakeisuuden kriteerinä nivoutui siihen yksilötason kysymykseen, onko rikoksen tunnusmerkistön täyttävän teon tehnyt ymmärtänyt tekonsa lainvastaisuuden. Edustaja Lehtimäen näkemys, jossa hän esitti rikoksen tehneen syyntakeisuuden arvioinnin puhdistettavan kokonaan ikää koskevista merkityksistä, lähestyi vanhaa Ranskassa käytössä ollutta *discernement/sans discernement* -periaatetta. Lehtimäkikään ei täysin kyennyt välttämään kronologisen iän mukaisia määrittelyjä. Selvennykseksi hänen täytyi ikämääritelmien kautta valaista, mitä hän esityksellään tarkoitti ja mitä siitä seuraisi.

Toiseksi ikärajasta puhuttiin nuorten keskimääräisenä ymmärryskykynä. Tällöin nuorisoa katsotaan kokonaisuutena ja arvioidaan, mikä on koko nuorison keskimääräinen ymmärryksen taso. Tähän viittasi sosiaalidemokraattien Erkki Kanerva puheenvuorossaan. Jos näkemykselle haetaan käsitteellistä vastaavuutta, saattaisi ”rikosvastuun ikäraja” olla lähimpänä. Rikosvastuusta puhuttaessa painotetaan sananmukaisesti erimuotoisia vastuita tehdystä rikoksesta.

Kolmas, ja tämän tutkimuksen näkökulmasta mielenkiintoinen tulkinta on ikärajan irrottaminen yksilöllistä syyntakeisuutta tai keskimääräistä rikosvastuuta koskevasta kysymyksestä. Hallitus esitti siirryttäväksi käsitteeseen ”rangaistavuuden ikäraja”, jossa päähuomio siirtyy ymmärryskyvyn tai oikeudenmukaisuuskysymyksistä seuraamusten tarkoituksenmukaisuuteen, tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen. Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, ilmentääkö ”rangaistavuuden ikäraja” lapsiväestöä koskevan *ultima ratio* -periaatteen aseman muutosta tavalla, jossa rikosoikeuden periaatteellinen viimesijaisuus yhteiskunnallisten käytäntöjen joukossa olisi väistymässä ja tarkoituksenmukaisuuskysymykset saamassa uudenlaista painoarvoa. Ministeri Koskisen mukaan alle 15-vuotiaiden vieminen rikosoikeusprosessiin ei ollut ”järkevää, koska heille ei ollut soveltuvia seuraamuksia”. Hallituksen esityksessä puolestaan todettiin, että ratkaisevaa olisi se, ”millaisia seuraamuksia, rikosoikeudellisia vai lastensuojelullisia, pidettäisiin oikeudenmukaisina ja tarkoituksenmukaisina”.

Lastensuojelua ja sen toimenpiteitä kohtaan esitettiin valtiopäiväaineistossa kolmenlaista kritiikkiä. Kutsun niitä *periaate-, resurssi- ja tehotomuuskritiikeiksi*. *Periaatekritiikkiä* edusti Jouni Lehtimäen arvostelu, jossa hän arvioi, ettei lastensuojelulla olisi riittävää ”yleisestävää” vaikutusta. Yleisestävyydellä Lehtimäki viittasi yhteiskunnallisten toimenpiteiden pelotusvaikutukseen, joka estää muita kansalaisia syylistymästä rikoksiin. Rikosoikeudellisten seuraamusten vaikutukset on tavallisesti jaettu yleisestävään ja erityisestävään vaikutukseen, jolloin lastensuojelutoimenpiteillä on ajateltu olevan erityisestävä vaikutus lapsen yksilöllisen tarpeen perustalta lähtevän ajattelun vuoksi. Lastensuojelutoimenpiteiden kohteeksi joutumisen tuli Lehtimäen mielestä siten pelottaa lapsia, mitä se ei hänen mielestään tehnyt.

Toista kritiikkiä voi kutsua *resurssikritiikiksi*. Resurssikritiikkiä olivat Tuija Braxin ja Kirsi Ojansuun argumentit siitä, ettei lastensuojelulla ollut riittäviä resursseja toteuttaa perustehtäväänsä. Lastensuojelu esitettiin periaatteessa toimivana instituutiona, toisin kuin periaatekritiikissä. Resurssikritiikki oli nähtävissä myös Oinosen ynnä muiden aloitteessa, mutta siinä ”niukentuvat voimavarat” esitettiin olosuhteena, johon ei juuri ollut vaikuttamisen mahdollisuuksia. Resurssikritiikki saattoi siten johtaa täysin vastakkaisiin ikärajaa ja toimenpiteitä koskeneisiin kannanottoihin.

Kolmannen tyyppin lastensuojelukritiikkiä kutsun *tehottomuuskritiikiksi*. Tehottomuuskritiikki sijoittuu kahden edellä mainitun kritiikinlajin välimaastoon. Siinä esitettiin, että lastensuojelu olisi periaatteellisesti käyttökelpoinen toimintakäytäntö ja resurssjakin on riittävästi. Kritiikki kohdistui toiminnan tehottomuuteen, eli siihen, ettei yhteistyötä ollut osattu tehdä riittävästi ja osaavasti varhaisen puuttumisen näkökulmasta. Tämä näkemys tuli esille Annika Lapintien puheenvuorossa.

Vuoden 1983 säädetyin lastensuojelulain keskeisin periaate oli lapsen edun toteuttaminen. Uuden lastensuojelulain myötä tuli irtautua vuoden 1936 lastensuojelulain oirekeskeisyydestä, missä lastensuojelutoimenpiteiden piti ankaroitua rikosoikeudellisten sanktioiden mukaisesti asteittain. Tällaisen oirekeskeisyyden ja ankaroitumisen sijaan lastensuojelutoimenpiteiden järjestämisen johtavaksi periaatteeksi tuli asettaa lapsen tarve ja lastensuojeluun johtavien syiden osalta tuli kyetä menemään oireiden, kuten rikollisen käyttäytymisen, taakse ja tarttumaan lastensuojelun ”todellisiin” syihin, kuten varhaisen vuorovaikutuksen ongelmiin ja muihin vastaaviin.

Valtiopäiväkeskustelu viittaa jossain määrin siihen, että tätä lastensuojelun tehtävää ja sen toteuttamisen keinoja haluttiin muotoilla uudelleen. Keskustelussa esiintyi piirteitä siitä, että lastensuojelua ja sen toimenpiteitä oltaisiin jälleen osoittamassa rikollisuuden ehkäisemisen välineeksi ja ”irrottamassa lapsen tarpeesta”. Lehtimäki esitti, ettei lastensuojelulla ole riittävä ”yleisestävää vaikutusta”, ja ministeri Koskinen painotti, että ”alle 15-vuotiaiden tekemisiin puuttumisen keinojen tulisi olla samanlaisia ympäri maan, samanlaisissa tilanteissa tuli puuttua samalla tavalla ja yleiset rikosoikeudelliset periaatteet tuli ottaa käyttöön”. Tämä kertoo siitä diskursiivisesta muutoksesta, jossa huomio kohdistuu vuoden 1982 lastensuojelutoimikunnan kritisoiimaan oireiluun varsinaisten syiden sijasta. Detaljin voi varovasti liittää siihen yleisempään painotusmuutokseen, jossa tavoitteeksi asetetaan lasten suojelemisen sijasta yhteiskunnan suojeleminen.

Rikoslain yleiset opit saatettiin voimaan vuoden 2005 alusta. Suomen oikeudellisissa käytännöissä toistetaan edelleen rakennetta, jossa rikosvastuun ja rangaistavuuden ikäraja on viisitoista vuotta. Lastensuojelutoimenpiteitä rikoslakiin kirjattuina alle 15-vuotiaita koskevinä käytäntöinä ei enää ole. Rikosvastuun ikärajaa koskeva keskustelu hiljentyi sillä erää hetkeksi. Kuitenkin jälleen vuonna 2004 kokoomuksen Pertti Hemmilä teki aloitteen rikoslain 3 luvun 4 §:n muuttamisesta (LA 17/2004 vp.). Tätä kirjoitettaessa keväällä 2008 voi kolmen viimeisen vuoden todeta olleen menneisiin vuosiin verrattuna selvästi hiljaisem-

pia. Eduskuntaesitysten valossa Marttusen (2006) tulkinta siitä, että 2000-luvun vaihteen voimakas responsi oli yhteydessä tilapäiseen henkirikoshuippuun pitää paikkansa. Tulkinta tarvitsee kuitenkin täydennyksen. Alaikäisten rikollisuutta koskeva liikehdintä oli aktiivisimmillaan juuri 2000-luvun vaihteessa, mutta se alkoi näkyä eduskunnassa jo 1990-luvun alussa, jolloin aiempaa suurempi osa lapsia ja nuoria koskevista eduskuntaesityksistä alkoi käsitellä aihetta. 1970- ja 1980-luvulla tehtyihin esityksiin verrattuna 1990-luvulta lähtien tehdyt esitykset olivat lisäksi sävyiltään ja vaatimuksiltaan ankarampia.

Ikärajaista käydyllä keskustelulla on monenlaisia yhtymäkohtia edellisten lukujen empiirisiin analyysihin ja kansainvälisiin keskusteluihin. Luku konkretisoi edellisten lukujen havaintoja lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan yhteiskunnallisen ilmapiirin, julkisen intressin ja sosiaalisen toleranssin muutoksesta. Samalla luku valaisee uuden historiallisen muodostelman syntyä, jonka tunnusomainen piirre ovat niin ikärajan puolesta kuin vastaan olleiden kansanedustajien puheessa toistuvat erilaiset ”puuttumis”-johdannaiset sanat. Eduskuntakeskustelussa esille tulleet rintamalinjat ovat linjassa sen suhteen, mitä edellisissä luvuissa esitettiin 1990-luvun lopun maalaistaustaisesta, keskimääräisesti matalammin koulutettujen mieskansanedustajien konservatiivisesta liikehdinnästä: se joutui argumentaatioonsaan kohtaamaan 1970- ja 1980-luvuilla kukoistustaan eläneen punavihreiden naisten hyvinvointietoksen ja kansainvälisen ihmisoikeussääntelyn jyrkät peruselementit jääden ”mittelössä” lopulta toiseksi. Liikehdintä näyttäytyi lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvina suvaitsemattomina ja aggressiivissävyisinä vaatimuksina.

Traditiota evakuoineen konservatiiviliikehdinnän argumentaatioissa esiintyi piirteitä, joita kansainvälisessä kirjallisuudessa on pidetty myöhäismodernin kontrollin muutokselle tyypillisinä. Konservatiivit painottivat kuria ja järjestystä, tukeutuivat rikollisuuden yksilöllisiin selityksiin, esittivät kontrollin tehostamista ja poliisin aseman vahvistamista, vaativat terveen maalaisjärjen asettamista ”asiantuntijoiden” näkemysten sijaan ja kannattivat nollasummapelin oletusta siitä, että rikoksentekijän kanssa ”lepsiilu” on uhreilta pois (vrt. Garland 2001, 11–12). Puheenvuoroissa esiintyi myös argumentteja, jotka vaikuttivat tarkoitushakuisilta ja joiden todenperäisyyttä voi kyseenalaistaa. Niitä esitettiin rintamalinjojen molemmin puolin. Tällainen oli muun muassa Aittoniemen vaatimus nuorten henkirikoksia koskevien seuraamusten koventamisesta, jossa hän antoi ymmärtää, että nuoret voisivat vapautua vuoden kuluttua vankilasta saatuaan rangaistuksen murhasta tai taposta. Kokeneen komisarion kynästä väite on hämmentävä. Toinen Aittoniemen pyrkimys oli katseen kääntäminen Englantiin, sen esittäminen edustavana kansainvälisenä esimerkkinä, vaikka maa on ollut omanlainen poikkeuksensa. Kolmanneksi Aittoniemen väite siitä, että rikoslakia säädettäessä ei voitu ”kuvitellakaan moisia lasten tekoja”, on perusteeton. Lasten vakavista lainrikkomuksista on todisteita ajalta, jolloin Suomen rikoslakia säädettiin. Samaan sarjaan voi lukea myös Lehtimäen esittämän ”tulitikkuileikki”-tapauksen. Lehtimäki esitti, että leikeillään vahingon aiheuttaneet pojat ”tuomittiin korvaamaan aiheuttamansa vahinko”, mutta jätti

mainitsematta, että vahingonkorvaus oli vain 1/20 vahingon kokonaismäärästä. Myöskään Tuija Braxin esille nostamat ajatukset ”uusien, lupaavien aivohoitojen” käyttöönotosta vankeinhoidossa eivät vakuuta. Kognitiivis-behavioristiset toimintaohjelmat ovat lisääntyneet, mutta varsinaisia neurologiaan yksin perustuvia ohjelmia ei liene käytössä.

Keskustelussa esiintyi neljä erityyppistä perusorientaatiota lasten ja nuorten rikollisuuden tulkitsemisessa. Jokainen niistä tuottaa hieman toisistaan poikkeavan lapsuuskuvan. Siten myös mekanismit, joihin esitetään vaikutettavan rikollisuuden vähentämiseksi, olivat hieman erilaiset. Toisaalta keskustelun lävistivät muutamat, edellisestä luvusta tutut käsitteet ja näkökulmat, jotka eivät tehneet jakoja rintamalinjojen välille. ”Puuttuminen” ja sen johdannaisuotoilut esiintyivät keskustelussa jokseenkin reflektiomattomina. Keskustelijat olivat laajasti sitä mieltä, että puuttua pitää ja varhain, mutta siitä oltiin eri mieltä, kuka puuttuu ja millaisin toimenpitein.

Toinen lähestulkoon huomiotta jäänyt seikka on se, että nuorten rikollisuudesta puhuttaessa tarkoitettiin lähes ainoastaan nuorten henkirikollisuutta. Vastuukärajaa koskevat aloitteet eivät ilmestyneet tyhjältä; ei savua ilman tulta. Aloitteissa viitattiin nuorten surmatöihin, joita koskeva tieto oli saatu lehtikirjoittelusta. Lehtikirjoittelua käytettiin lähteinä ja niillä oli vaikutuksensa kansanedustajien vaatimuksiin. Ilmiö on mielenkiintoinen, koska vielä 1980-luvulla valtiopäivillä esitettiin nuoria rikoksentekejiä koskevan lehtikirjoittelun kieltämistä: sitä pidettiin haitallisena ja leimaavana.

7. Iltapäivälehdet 2001–2006: Kasisivun tyrmistämisen ja järkyttämisen taide

Rangaistus on ensisijaisesti intohimoinen reaktio. Tämä ominaisuus on sitä ilmeisempi, mitä vähemmän sivistyneitä yhteiskunnat ovat. Alkukantaiset kansat tosiaankin rankaisivat rankaisemisen vuoksi, panevat syyllisen kärsimään vain saadakseen hänet kärsimään odottamatta mitään etua tästä kärsimyksestä, jonka ne aiheuttavat. Tämän osoittaa se, että ne eivät pyri rankaisemaan oikeudenmukaisesti eivätkä tarkoituksenmukaisesti vaan pelkästään rangaistakseen. (Émile Durkheim, *Sosiaalisesta työnjaosta.*)

Tämä luku käsittelee median, riskiregiimin ja puuttumiskulttuurin välisiä yhteyksiä. Empiirisen analyysin kohteena on kahden iltapäivälehdien nuorisorikosuutisointi. Keskeinen syy tähän on edellisen luvun eduskuntakeskustelu, missä linjan koven- tamista ajaneet poliitikot vetosivat ”päivän lehtiin”. Lehdet olivat ”tuhkatiheään” ja ”jälleen” kertoneet nuorten ”törkeistä” ja ”suunnitelmallisista” surmatöistä, joita ”rikoslakia säädettyä ei voitu edes ajatella”.

Luku perustuu viime vuosina tehtyihin mielenkiintoisiin analyyseihin, mutta sillä on eksplisiittisesti tutkimuskokonaisuuteen nivoutuva näkökulma. Tarkoitus on valottaa regiimimuutosta koskevaa kysymystä, jossa median tehtävä todellisuuden muokkaajana on riskiregiimin toimeenpanon kannalta keskeinen ja tärkeä. Lähten liikkeelle esittelemällä lyhyesti niitä tutkimustuloksia, jotka käsittelevät median yhteyttä rikollisuuteen, rikospelkoihin, asenteisiin ja reaktioihin. Kuvaan ensin joitain ulkomaisia tutkimuksia ja siirryn sen jälkeen kotimaisiin analyyseihin, joissa on selvitetty nuorten rikosten uutisointia iltapäivälehdissä. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelmaani. Analyysin kohteena ovat uutisointiin valittujen rikosten tyyppi (teko, tekijä, uhri), niiden representoinnin tekniikat ja yleisöön vaikuttamisen retoriset keinot, lehden sisäiset diskursiiviset käytännöt, lehtien oikeuttamat puhujat sekä niiden edistämät politiikat, jotka rakentuvat poliittisten toimijoiden, ammattikuntien ja median välisinä ”löyhinä liittoutumina”. Käytän menetelminä sisällön-, retoriikka- ja diskurssianalyyseja vaihdellen ja kulloinkin asetetusta tutkimustehtävästä riippuen.

Median ja rikollisuuden suhde

Uudenlaisten medioiden lisääntyessä niitä koskeva tutkimuksen tarve on kasvanut. Mediakuvausten, rikospelkojen ja rikollisuutta koskevien asenteiden välisiä

yhteyksiä koskeva tutkimus on niin ikään lisääntynyt (esim. Lowry, Nio & Leitner 2003; Weitzer & Kubrin 2004). Rikollisuutta koskevan uutisoinnin on yleisesti esitetty olevan valikoitunutta ja irrallaan rikollisuuden todellisesta tasosta (Johnstone, Hawkins & Michener 1994). Valtaväestöstä erottuvat ryhmät ovat mediassa yliedustettuina rikoksentehtäjinä ja uhreina (esim. Dixon 2006; Dixon & Linz 2000a; 2000b). Sosiodemografisten muuttujien ja mediauutisoinnin yhteyksiä kansalaisten rikospelkoihin ja yleiseen rikollisuutta koskevaan huolestuneisuuteen on tutkittu jonkin verran. Rikollisuuden mediauutisoinnilla on todettu olevan vain heikko vaikutus omakohtaiseen rikoksen uhriksi joutumisen pelkoon. Syyksi on arveltu, että useimmat median rikoskertomukset tarjoavat vain vähän informaatiota omakohtaisesta uhriksi joutumisen todennäköisyydestä. Omakohtainen kokemus rikoksen kohteeksi joutumisesta sen sijaan lisää rikospelkoa. Mediauutisoinnilla taas on voimakas yhteys yleiseen rikollisuutta koskevaan huolestuneisuuteen. Mediauutisointi vaikuttaa siihen, miten ihmiset havaitsevat, representoivat ja arvioivat sosiaalisia suhteitaan. Rikoshuoli on yhteydessä tiiviiseen uutisten seuraamiseen, vähäiseen luottamukseen kanssaihmiisiin ja etnisiin ennakkoluuloihin. (Amerio & Roccato 2005; Romer, Jamieson & Aday 2003.) Median rikosuutisointi tulee siten harvoin lähelle omakohtaista rikoksen kohteeksi joutumisen pelkoa, mutta kanssaihmiisiä kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja, stereotypioita ja punitiivisuutta uutisointi saattaa lisätä (Gorham 2006; Muncer, Campbell, Jervis & Lewis 2001).

Englannin ja Walesin henkirikosuutisointia 1993–1997 analysoineessa tutkimuksessa (Peelo, Francis, Soothill, Pearson & Ackerley 2004) havaittiin, että kuolemaan johtaneita seksuaalirikoksia ja tekoja, joissa selvää motiivia ei esiintynyt, raportoitiin muita henkirikoksia enemmän. Henkirikokset, joissa oli osallisena lapsia, raportoitiin lapsenmurhia lukuun ottamatta todennäköisemmin kuin sellaisia, joissa lapsia ei ollut. Englantilaisien päivä- ja iltapäivälehtien painotuseroja vertailevassa tutkimuksessa (Williams & Dickinson 1993) todettiin iltapäivälehtien sisältävän enemmän rikosuutisointia. Iltapäivälehtien lukijat pelkäsivät päivälehtien lukijoita yleisesti enemmän väkivaltaa. Tämäkin tutkimus osoitti lisäksi, ettei uutisoinnilla ollut vaikutusta omakohtaiseen rikoksen uhriksi joutumisen pelkoon. Britannian iltapäivälehdillä on ollut merkittävä vaikutus lasten ja nuorten rikoksia koskeviin poliittisiin linjanvetoihin, kuten luvussa 5 kuvattu James Bulger-tapaus osoittaa (ks. s.141).

Rikospelkojen on arveltu lisäävän punitiivisiä asenteita rikoksentehtäjiä kohtaan (Langworthy & Whitehead 1986; Thomas & Foster 1975). Kanadassa on tutkittu rikospelkojen, poliittisten asenteiden ja sosiaalisen taustan yhteyttä nuoria rikoksentehtäjiä koskeviin punitiivisiin asenteisiin. Omakohtaisella rikoksen kohteeksi joutumisen pelolla oli vain vähäinen vaikutus punitiivisiin asenteisiin. Sen sijaan punitiiviset asenteet olivat tavallisempia konservatiivisia ja uskonnollisia arvoja omaavilla. Punitiivisten asenteiden voimakkuus oli yhteydessä näkyvään nuoria rikoksentehtäjiä koskevaan mediauutisointiin. (Baron & Hartnagel 1996, ks. myös Feld 2003; Garland 2001; Young 1999.)

Myös Pohjoismaissa on tutkittu nuorisrikollisuutta koskevan uutisoinnin

muutoksia. Felipe Estradan (2001) mukaan nuorisoväkivaltaa koskeva kiinnostus lisääntyi Ruotsissa nopeasti 1980-luvun puolenvälin jälkeen. Uutiset muuttuivat myös laadullisesti. Vuosina 1980–1985 uutisoitiin vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneiden nuorten tuomioista. Varsinainen teonkuvaus ei ollut uutisoinnin keskipisteessä, vaan nuoria kuvailtiin vaikeasta perhetaustasta tulevana ongelmalapsina. 1980-luvun puolestavälisestä lähtien alettiin tuottaa kuvaa ulkoapäin kohteista, emotionaalisesti kylmistä ja arvaamattomista nuorista. Sosiaaliset muuttujat työnnettiin uutisoinnissa taka-alalle ja nuorten esitettiin nauttivan teostaan.

Rikosuutisoinnin suomalainen tutkimus

Suomessakin on tehty kiinnostavaa mediakuvausten, rikospelkojen ja rikollisuuden suhdetta koskevia analyysejä (mm. Korander, Soine-Rajanummi & Sainio 2002, 115–117). Kivivuori, Kemppi ja Smolej (2002) selvittivät iltapäivälehtien etusivujen väkivaltauutisoinnin muutoksia 1980–2000. Tutkimuksen mukaan etusivujen väkivaltauutisointi on lisääntynyt voimakkaasti. Voimakkain nousuvaihe ajoittui 1980- ja 1990-luvujen vaihteeseen, joskin koko ajanjakso 1980–1997 osoitti tasaisen voimakasta kasvua. Kasvua ei voinut selittää poikkeuksellisilla henkirikoksilla, koska myös ”ei-kuolemaan johtavan” väkivallan etusivu-uutisointi lisääntyi. Vuosien 1997 ja 2000 vertailu osoitti jopa lievää uutisoinnin laskua, joka johtui *Iltalehden* väkivaltauutisointia vähentävästä painotuksesta *Iltä-Sanomien* lisätessä uutisointiaan. Syrjälän (2007) mukaan tilanne tasoittui vuosina 2005–2006. Kummassakin lehdessä oli paljon ja näyttävästi rikosotsikoita. 1990-luvun puolessavälissä väkivaltainen otsikko oli joka viidennessä *Iltä-Sanomissa* ja joka kolmannessa *Iltalehdessä*. Vuosina 2005–2006 väkivaltaotsikko oli 50 prosentissa *Iltä-Sanomien* ja 40 prosentissa *Iltalehden* lööpeistä.

Nuoria (ja myös naisia) koskeva kiinnostava havainto Kivivuoren, Smolejn ja Kempin tutkimuksessa oli, että iltapäivälehdet olivat alkaneet esittää uutisoinnissaan entistä enemmän ikätietoja. Tekijän ja uhrin ikä ilmoitettiin aikaisempaa useammin tultaessa vuoteen 2000. Niin ikään nuorten osuus uhrien ja tekijöiden ikämaininnoista kasvoi. Etusivun välittämä kuolemaan johtaneen väkivallan tekijöiden ikäjakauma oli ollut verraten lähellä henkirikosten tekijöiden ikäjakaumaa, mutta vuotta 2000 koskevat luvut viittasivat siihen, että vastaavuus todellisuuteen nähden oli heikkenemässä. Tekijän nuori ikä mainittiin entistä useammin, vaikka alle 21-vuotiaiden osuus surmaajista oli pysynyt vakaana. Kuolemaan johtaneen väkivallan osalta etusivut liioittelivat nuorten osuutta uhreina, mutta antoivat varsin realistisen kuvan heidän osuudestaan tekijöinä. (Kivivuori, Kemppi & Smolej 2002, 65–67.)

Kivivuoren ynnä muiden mukaan iltapäivälehtien etusivut tuottivat 1980- ja 1990-luvuilla vähättelevän kuvan nuorista väkivallan tekijöinä, jos tarkasteltiin muuta kuin kuolemaan johtanutta väkivaltaa. Vuoteen 2000 tultaessa tilanne oli

muuttunut ja nuorten ”ei-kuolemaan johtaneesta” väkivallasta raportoitiin aikaisempaa useammin. Vuonna 2000 etusivuilla uutisoitujen väkivallan tekijöiden iän keskiarvo oli pudonnut yli kymmenellä vuodella 1990-luvun otosvuosiin verrattaessa. Yleisesti ottaen etusivujen välittämät henkirikosten uhrien ja tekijöiden iät olivat selvästi nuorempia kuin todellisuudessa. Uhrien osalta poikkeama on noin 20 ja tekijöiden osalta noin 10 vuotta. Eron arveltiin heijastelevan todennäköisempää etusivun raportointia osallisten nuoren iän vuoksi tai toimituksellista valintaa osallisten iän mainitsemisesta, jos he ovat nuoria.

Toinen nuorisorikosuutisointia koskeva mielenkiintoinen analyysi on Tanja Aitamurron Heinojen murhan uutisointia *Ilta-Sanomissa*, *Helsingin Sanomissa* ja *Savon Sanomissa* vuosina 2001–2003 vertaileva tutkimus (Aitamurto 2005). Kyseessä oli tapaus, jossa viisi 16–18-vuotiasta nuorta surmasi pariskunnan Lopella ja piilotti heidän ruumiinsa upottamalla ne mereen. Aitamurto kuvaa, kuinka lehdisissä esiintyvän ”moraalisen myrskyn” syyksi muotoutui ”tavallisen arvaamattomuus”, joka representoitiin nuoriin vaikeasti liitettävänä harkitsevuutena ja suunnitelmallisuutena (ks. myös Hjelm 2005; Juppi 2004; Kelleher 1998; Syrjälä 2007, 43–44). Aitamurto luonnehtii, kuinka ”tavallisuudessa oli määrittelemättömiä aineksia, sitä ei ollut totuttu pelkäämään, mutta arvaamattoman tavallisen representaatio synnytti moraalisen myrskyn ja loi voimakkaan uhkan”. Tavallisuudestakin tuli huolestuttavaa, kun se ei ollut enää viatonta. Arvaamattoman tavallisuuden vaarallisuutta lisäsi se, että tekijät representoitiin niin tavallisina, ettei heitä pystytty identifioimaan rikollisiksi millään keinoilla, ei edes ulkoisen olemuksen tai käytöksen perusteella. *Ilta-Sanomien* käytti muuta kahta lehteä pidempään hyväkseen ”arvaamattoman tavallisen” representaatiota, jossa hyödynnettiin vaarallisuuden ja tavallisuuden yhdistämisestä syntyvää jännitettä. Kun aamulehtien uutisjutuissa ja pääkirjoituksissa todettiin, ettei yksittäisistä tapauksista tulisi tehdä liian laajoja päätelmiä, *Ilta-Sanomissa* ei vastaavanlaista rauhoittelua juuri esiintynyt. (Aitamurto 2004; 2005.)

Iltapäivälehti uutisointi huolen ja pelon mekanismina?

Liitän iltapäivälehtien nuoria ja heidän rikoksiaan koskevan uutisoinnin tutkimuksen historiallisia muodostelmia teoretisoivaan kehikkoon. Kiinnostukseni aihe koko tutkimuksen näkökulmasta on, voiko, ja jos, niin missä määrin iltapäivälehdistön toimintaa pitää yhtenä merkittävänä riskipuhunnalle ja puuttumiseetokselle tietä raivaavana todellisuuden muokkaajana. Suppeammin olen tässä luvussa kiinnostunut tavoista, joilla nuoria ja heidän rikoksiaan uutisoidaan. Kansainväliset ja kansalliset tutkimukset osoittavat, että iltapäivälehtien väkivalta uutisointi on lisääntynyt. Rikosuutisoinnin ei ole havaittu vähentävän rikospelkoja tai tukevan maltillisia kriminaalipoliittisia mielipiteitä vaan päinvastoin. Konservatiivisuus ja

uskonnollisuus lisäävät punitiivisiä asenteita, mikä on tullut esille jo tutkimuksen aiemmissa luvuissa. Television vaikutus rikospelkoihin on yleensä lehdistöä voimakkaampi (Kivivuori ym. 2002, 8–16), mutta Suomessa lehdistö on merkittävin rikollisuutta koskevien käsitysten kansalaismielipiteen muodostamisen lähde (mm. Korander, Soine-Rajanummi & Sainio 2002, 115–117).

Nuoret ovat uutisoinnissa korostuneesti esillä. Lehtien uutisoinnin tuottama, nuorten rikollisuutta koskeva representaatio on aiemman tutkimustiedon valossa ilmeisen valikoiva. Iltaapäivälehtien välittämä näkemys nuorista ja heidän tekemisistään välittyy ”suodattimien” läpi. Ensinnäkin iltaapäivälehtien rikosuutisointi on yleisesti lisääntynyt ja se kiinnittää yksipuolisesti huomionsa väkivaltarikoksiin. Muun muassa nuorten omaisuusrikosten puolittuminen viimeisten 20 vuoden aikana jää näkymättömiin. Rikosuutisointiin liittyy ikää koskeva valikoivuus. Etusivun rikosuutisoinnin tekijät ja uhrin ovat tuntuvasti todellista rikollisuuden tasoa nuorempia. Nuoriin kohdistuva valikoivuus lisää uskomuksia nuorten lisääntyvästä yliedustuksesta rikoksen tekijöiden joukossa. Rikosuutisoinnin toinen puoli on muiden nuoriin liittyvien uutisointien marginaalisuus. Nuoria koskevia juttuja, jotka eivät ole huomionarvoisia ja myyviä, ei kannata julkaista. Nuoria koskevat lehtijutut painottuvat rikoksen tapaisia ongelmakategorioita esitöihin juttuihin, koska ne ovat myyviä. Seurauksena on taipumus yksipuolisiin, tendenssihakuisiin kytkentöihin nuoruuden ja rikollisuusilmiön välille. Nuoruuden liittäminen toisenlaisiin teemoihin, jotka moninaistaisivat ja lisäisivät myönteistä kuvaa nuorista, saattaa jäädä vähemmälle. Lopuksi on mainittava rikosuutisoinnin nuoria koskevien representaatioiden vaikutus. ”Arvaamattoman tavallisen” tapaiset representaatiot tuottavat käsitystä siitä, ettei koskaan tiedä etukäteen, kuka nuorista tappaa, missä ja milloin. Tämä on omiaan lisäämään kaikkiin nuoriin valikoimatta kohdistuvaa epäluuloisuutta ja kontrollivaatimuksia.

On syytä olettaa, ettei iltaapäivälehtien uutisointi ainakaan vähennä lisääntyvien, vaikeutuvien ja monimutkaistuvien ongelmien tunnetta (vrt. Garland 2001, 19–20). Paremminkin räväkän ja toisinaan pelottavan uutisoinnin voi olettaa kasvattavan myöhäismodernin riskipolitiikan perustana olevaa jatkuvaa kriisin tunnetta. Sillä on omat poliittiset vaikutuksensa, mitä eduskuntaesityksissä 1990-luvun puolenvälin jälkeen lisääntynyt huoli ja pelko ilmentää. Viittaukset iltaapäivälehtien rikosuutisointiin nuoriin kohdistuvan kontrollin tehostamisen ja rangaistusten koventamisen perusteina ovat edellisen luvun valossa kiistattomat.

Jos tiedämme, että lehdet tuottavat kuvauksia, joissa rikostoimijat ovat rikollisuuden todellista tasoa nuorempia ja heistä tuotetaan arvaamattoman tavallisen tapaisia konstruktioita, mitä ylipäättään jää tutkittavaa? Ensinnäkin kiinnostukseni ei ole rikollisuudessa, tai edes väkivalta- tai nuorisorikollisuudessa sinänsä. Rikostematiikan lisääntyminen lapsiasiaa koskevassa julkisessa puheessa liittyy todellisuuden muokkaamisen prosesseihin, jotka luovat tilan hallinnan regüimin toteuttamiselle. Regüimisiirtymää koskevan intressin näkökulmasta analyysi kytkeytyy tiiviiksi jatkumoksi edellisten lukujen analyysiin. Olen kiinnostunut siitä, millaisia riskiregüimille tunnusomaisia näkymisen muotoja ja havaitsemisen tapoja,

tunnusomaisia kysymyksenasetteluita, erityisiä tapoja toimia ja tehdä interventioita sekä muokata subjekteja iltapäivälehdissä esiintyy. Rikos- tai väkivaltautisointi yhtenä riskipolitiikan ja puuttumiseetoksen generatiivisena mekanismina tuottaa ja muokkaa kansalaisten nuoria koskevia havaintoja. Luvussa asetetut tutkimustehtävät ovat seuraavat: 1) Millaisia tekoja, uhreja ja tekijöitä aineiston iltapäivälehdissä representoidaan? 2) Millaiset tekoon, uhreihin ja tekijöihin sekä sisäsivujen sisältöön liittyvät seikat ovat yhteydessä etusivun uutisointiin? 3) Miten nuoret tekijät asemoidaan lehtien etusivulla ja miksi? 4) Millaisia tunnesävyjä iltapäivälehdet virittävät nuorten rikoksia koskevilla uutisoinneillaan? 5) Kenet iltapäivälehdet oikeuttavat puhumaan nuorten rikollisuudesta lehtensä palstoilla? (Oikeutetut puhujat.) 6) Millaiset seikat ovat yhteydessä rikosvastuun ikärajaa koskevaan puheeseen? Millaista nuoria koskevaa rikospolitiikkaa lehdet ajavat ja millaisin keinoin?

Tutkimusaineisto on yhteensä 99 *Iltalehden* (53 kpl) ja *Iltä-Sanomien* (43 kpl) numeroa vuosilta 2001–2006. Kyse on tarkoituksenmukaisuusotannasta, johon on koottu useita näkyvästi esillä olleita nuoria koskevia rikosuutisia. Rikostyyppien yleistettävyyteen tulee suhtautua varauksellisesti, joskin jakaumat olivat aiempien tutkimusten suhteen samansuuntaisia. Tarkempi selostus aineistosta ja menetelmistä on liitteessä 3.

Nuorten rikostapausten valikointi: yhden vastaan yhden henkirikos

Iltapäivälehdet uutisoivat 99 lehdessä eniten henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Kuolemaan johtaneen väkivallan osuus rikostyypeistä oli 57 prosenttia. Kuolemaan johtaneesta väkivallasta uutisoitiin aineistossa kaksi kertaa niin paljon kuin väkivallasta, joka ei johtanut kuolemaan. Muiden kuin henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osuus oli noin 15 prosenttia. Lisäksi aineistossa oli muutama lehti, jossa varsinaista rikostapausta koskevaa uutisointia ei esiintynyt lainkaan. Kyse tällöin oli esimerkiksi tunnetun julkisuuden henkilön (mm. Hilikka Ahde, Tellervo Koivisto) nuorten rikoksia koskevista kommentaareista. (Ks. liite 3.)

Rikoksen tekijöiden lukumäärän tarkastelu rikostyyppien luokissa osoitti, että henkirikoksia koskevissa uutisoinneissa tekijänä oli yksi henkilö 2/3:ssa lehdissä. Yhden tekijän osuus kaventui muissa rikostyypeissä. Väkivaltautisoinneissa (ei kuolemaan johtava) yhden tekijän osuus oli runsas puolet ja muiden rikosten osalta neljännes. Vastaavasti muissa rikostyypeissä oli 2/3 uutisoinneista kolme tai useampi tekijä. Henkirikoksia käsitellessä uutisissa runsas neljännes oli uutisia, joissa puhuttiin kolmesta tai useammasta tekijästä. (Mt.)

Jakaumat rikostyyppien luokissa olivat varsin samanlaisia tarkasteltaessa uhrien määrää uutisissa (Mt.). Kuolemaan johtaneen väkivallan uhreja oli 3/4:ssä uutisoinneista vain yksi ja ”väkivalta” -kategoriassakin hieman yli puolet. Muiden rikosten

osalta yhden uhrin uutisia oli kolmannes. Loput muiden rikosten uutisoinneista käsitteli rikoksia, joissa uhrina oli kolme tai sitä useampia henkilöitä. Kuolemaan johtaneen väkivallan yhdeksän prosenttia, jossa uhreja oli kolme tai enemmän, tarkoittaa käytännössä ”Myrmannin” tapauksen uutisointia.⁷³

Tavallisin aineiston iltapäivälehdissä uutisoitu nuorten rikostapaus oli siten kuolemaan johtanut väkivallanteko, jossa on yksi tekijä ja yksi uhri. Henkirikokset olivat rikostyypeistä yliedustettuina, jos niiden osuutta aineiston lehti uutisoinnissa verrataan rikostilastojen tuottamaan jakaumaan ajanjaksolla 2001–2006. Alle 21-vuotiaiden henkirikoksesta epäiltyjen osuus kaikista samanikäisistä kaikista rikoksesta epäillyistä on 0,01 ja rikoslakirikoksista epäillyistä 0,02 prosenttia vuosina 2001–2005. Henkirikosten osuus uutisaiheista oli 57 prosenttia, mikä merkitsee, että henkirikosten todennäköisyys lehti uutisoinnissa oli monituhatkertainen verrattuna niiden todelliseen määrään.

Tilastoidun rikollisuuden ja lehti uutisoinnin henkirikosten suhteellisia osuuksia koskeva dramaattinen ero voi johtua ainakin kolmesta seikasta. Ensinnäkin se voi johtua siitä, että lehdet uutisoivat henkirikoksista muita rikostyyppisiä useammin. Toiseksi ero voi johtua siitä, että nuorten rikoksista juuri henkirikokset saavat poikkeuksellisen paljon uutisointitilaa. Kolmanneksi otantaan on voinut valikoitua enemmän henkirikoksia, jolloin otantamenetelmä on tuottanut henkirikosten yliedustuksen. Kansalliset ja kansainväliset tutkimukset tukevat kahta ensimmäistä väittämää. Sen lisäksi myös otannalla on oma vaikutuksensa, koska kyse ei ole systemaattisesta satunnaisotannasta vaan tarkoituksenmukaisuusotannasta.

Toinen havainto koskee rikoksentehtäjien ja uhrien määrää. Martti Lehti (2006) on 15–20-vuotiaiden henkirikoksia vuosina 1980–2004 tarkastelleessa analyysissään todennut, että 63 prosenttia alle 21-vuotiaista henkirikoksen tekijöistä oli toiminut yksin (Lehti 2006, 64–65). Uutisoinneissa yksin toimineiden henkirikosten tekijöiden osuus oli 66 prosenttia. Osuudet tulevat siis huomattavan lähelle toisiaan. Tässä aineistossa tapaukset, joissa uhreja on useampia, ovat harvinaisia. ”Yksi ja yksi” on siten henkirikosten tavallisin asetelma. Kyse voi olla siitä, että muu kuin väkivaltarikos vaatii suuremman joukon tekijöitä tai uhreja ylittääkseen uutiskynnyksen. Lehdet eivät uutisoi tavallista, vaan tavallisuudesta poikkeavaa.

Iltaapäivälehtien diskursiivisia käytäntöjä

Etusivun otsikoinnin koko ja rikostapauksen osatekijät

Tarkastelen seuraavaksi etusivun otsikointia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaoin etusivun otsikon koon viiteen luokkaan. Näin tarkasteltuna suurin osa etusivun otsikoista oli pieniä, alle neljännessivun otsikoita. 40 prosenttia 99:stä oli tällaisia. Toiseksi eniten esiintyi puolen sivun kokoisia otsikoita, joita oli muutama kappale

vähemmän kuin edellisiä (36 kpl). ¼ sivun ja ¾ sivun otsikoita esiintyi kumpiakin kymmenisen kappaletta. Koko sivun otsikot olivat selvästi harvinaisimpia. Sellaisen synnytti muun muassa Myyrmannin tapaus. Liitetaulukossa 2 on lisäksi tarkennettu etusivun otsikoinnin ja neljän uutisoitua rikosta koskevan muuttujan (rikostyyppi, tekijöiden määrä, tekijöiden ikä, uhrien määrä) yhteisvaihtelua. Tarkoitus on katsoa sitä, millaiset rikosta koskevat seikat ovat yhteydessä etusivun uutisen kokoon. Kertoimet osoittavat, että mitä suurempi etusivun otsikko, sitä todennäköisemmin kyseessä on kuolemaan johtanut väkivallan teko ja päinvastoin. Taulukossa on tarkasteltu niin ikään etusivun otsikoinnin ja neljän uutisointikäytäntöjä koskevan muuttujan yhteisvaihtelua. Kertoimet osoittavat, että mitä suurempi etusivun otsikko, sitä useampia sivuja otsikon mukaiseen teemaan lehdessä käytetään. Sama koskee uutisointiin käytettävää työntekijämäärää, mikä on sinänsä itseäänselvyys: mitä laajempi aihe, sitä enemmän tarvitaan työvoimaa. Myös etusivun otsikon koon ja otsikon mukaisen teeman aloittamissivun välillä esiintyy lievää negatiivista yhteisvaihtelua. Toisin sanoen mitä suurempi otsikon koko, sitä välittömämmin etusivun jälkeen teeman käsittely lehdessä aloitetaan.

Nimeämisen politiikka. Nuorten tekijöiden aseointi lehden etusivulla

Tarkastelenkin seuraavaksi sitä, miten nuorista tekijöistä puhutaan etusivun uutisoinneissa, miten ikätieto esitetään. Teoreettisesti nuorten asemoimisessa on kyse subjektien tuottamisesta etusivun todellisuutta representoivissa diskursseissa. Asemoimisen perusluokkia on kaksi, joita luonnehtivat tekemisen ja olemisen kategoriat. Tekeminen on prosessinomaista suorittamista, jossa huomio kiinnittyy henkilön toimintaan, sen ehtoihin ja seurauksiin. Oleminen on tekemistä staattisempaa ja pysyvämpää. On eri asia, puhutaanko lehdessä rikoksesta ”epäilystä”, rikoksen ”tekijästä” vai peräti ”rikollisesta” (ks. Harrikari 2006a). Viimeisin mainittu aseointi lähestyy jo identiteettimääritystä, jonka kautta henkilön kaikkea muutaakin kuin rikollista toimintaa saatetaan arvottaa hänen rikollisuutensa perusteella. Liitetaulukossa 2 on esitetty nuorten tekijöiden aseointeja koskevat frekvenssit ja niiden esiintyminen eri ikäryhmissä. Havainnollistan seuraavassa, millaisesta asemoinnista kussakin luokassa on kysymys.

Tavallisin etusivun otsikon aseointi liittyi tekijän kronologiseen ikään (33 kpl). Kronologista ikää seurasi aktiivissa oleva tekemisen ilmaisu. Nuori ikämääritys ja epätavanomainen teon kategoria, joka seuraa välittömästi edellistä, virittävät kontrastin:

15-vuotias viilteli ra’asti kahden uhrinsa kasvot. (IL 8.10.2003)

17-vuotias tyttö puukotti siskoaan. (IS 13.2.2004)

15-vuotias puukotti 13-vuotiasta kesken koulupäivän. (IS 15.1.2003)

14-vuotias kaahasi ja törmäili autolla. (IS 14.6.2006)

Toiseksi eniten etusivun uutisotsikoinnissa käytettiin asemointeja, joissa nuori tekijä asemoitiin tekonsa, perhesuhteidensa tai institutionaalisten määrittelyjen kautta (30 kpl). Tekoasemoinnit olivat luonteeltaan varsin ravistelevia:

13-vuotias lapsiraiskaaja uusi tekonsa. Miksi varoituksia EI USKOTTU?
(IS 6.6.2005)
HÄN OLII POMMIMIES (IS 14.10.2002)
EVELIINAN ISÄ TYRMISTYI murhaajan lomasta (IL 4.5.2004)
Itsemurhapommittaja oli kymmenvuotias poika (IL 11.4.2004)

Perhe- tai instituutioasemoinneissa varsinainen asemointi ei itsenäisenä ilmauksena ole yhtä voimakas kuin tekoasemoinnissa. Perhe- ja instituutioasemoinnit liittyvätkin pelkkää asemointia laajempaan vastakohtaisuuksien virittämiseen. Ilmaisutapa on kronologisen iän avulla tapahtuvan määrittelyn kanssa melko lailla analoginen. Uutisoinnissa käytetään olemisen ilmaisua, joka liittyy tekijän elämänkentän positiivisiin ja hyväksytyihin kytkentöihin, jonka jälkeen viritetään ristiriita epätavanomaisen toiminnan kanssa:

Evijärven surmasta PIDÄTETTY POIKA ON 16-VUOTIAS URHEILIJA
(IS 4.12.2003)
Lukiolaispoika pyysi anteeksi Eveliinan vanhemmilta (IS 11.1.2002)
KOULUTYTTÖ ISKI POLIISIA keittiöveitsellä (IL 17.7.2003)
Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi. MIKSI? (IS 30.8.2001)

Kolmanneksi eniten etusivuilla esiintyi yleisiä nuoria koskevia ryhmäasemointeja (16 kpl). Ilmaisut saattoivat olla tiettyyn rikostapahtuman nuorisoryhmään tarkasti viittaavia (Eiran huumemafian nuoret) tai täsmentämättömiä ryhmäasemointeja (koulunuoriso):

KUVIO 14. Iltapäivälehtien nuorten rikostapauksia koskevia uutisotsikkoja.

Lähiö pelon vallassa. Nuorisojengi TAPPOI perheenisän (IS 3.10.2005)
Poliisia potkittiin päähän. Koulunuoriso kahakoi rajusti (IS 2.6.2003)
Nuorisojoukko ryösti ja pahoinpiteli kymmeniä vanhuksia (IL 31.1.2002)
Eiran ”huumemafian” nuoret naureskelivat oikeudessa (IS 5.4.2002)

Teko-, perhe-, instituutio- ja ryhmäasemointien lisäksi etusivuilla esiintyi asemointeja, jotka liittyivät nuoren tekijän asemaan rikosprosessissa. Asemointi tulee lähelle tekoasemointia, mutta ei ole samalla tavalla moraalisesti väritynyt. Kyse on asemoinnista rikosprosessin eri vaiheissa:

Heinojen murhasta tuomittu. Tältä hän näyttää! (IS 15.1.2003)
Kerava järkyttyi surmatöistä. EPÄILLYILLÄ NUORILLA TAVALLINEN PERHE-
TAUSTA (IL 7.6.2001)
Raa’asta kotibilesurmasta epäilty. Halusin vain pelotella. (IS 12.4.2002)

Viimeinen esille tuleva tapa asemoida nuori tekijä lehden etusivulla oli nimeltä mainitseminen.

Suuri huumevyöhyt oikeudessa. Jussi Ahde: Hän myi minulle kokaiinia velaksi.
(IL 18.2.2003)
Asiantuntija: Veret seisauttavaa touhua. AHTEEN HUUMEVIDEO JÄRKYYTTI.
(IL 28.2.2003)
EXTRA. Pommimies oli yksinäinen susi. MIKSI, PETRI? (IL 14.10.2002)

Mikä sitten tuottaa erilaisia asemointeja? Eikö periaatteessa kaikki asemoinnit voitaisi esittää esimerkiksi kronologisen iän välityksellä? Edellä on käynyt ilmi, että etusivun otsikoihin luodaan jännitteitä tavallisen ja epätavallisen välille. Tekijän kronologiset ja institutionaaliset asemoinnit perustuvat lapsuuden ja nuoruuden normaaliin elämäntyyliin (koulutyttö, urheilijapoika), jonka jälkeen kerrotaan ”poikkeuksellisen poikkeuksellisesta” (murhaa kylmästi, iskee veitsellä) toiminnasta. Myös tekoasemoinneissa viritetään skemaattisia ristiriitoja (lapsiraiskaaja). Edellisten valossa nuoren tekijän prosessuaalinen asemointi (epäilty, syytetty) näyttäytyy melko neutraalina. Nimiasemointia käytetään vain kahdessa rikostapauksessa. Toinen koskee julkisuuden henkilöä ja toinen liittyy ”Myymannin” tapaukseen, jossa tekijää puhutellaan poikkeuksellisesti etunimellä. Tavallisia uhrien teon sanoja olivat ”murtua”, ”järkyttyä”, ”tyrmistyä” tai ”kauhistua”. Tapaa, aikaa ja paikkaa koskevista sanonnoista käytettiin ”kauhun vallassa”, ”pelon vallassa”, ”raa’asti”, ”verisesti”, ”kauhun hetket” ja ”rajusti”.

Jännitteiden luominen tavanomaisen ja epätavanomaisen välille on asemoinnin keskeinen rationaliteetti. Muitakin rationaliteetteja esiintyy. Rikostyyppiä koskevista muuttujista asemointi on yhteydessä tekijän ikään. Taulukossa 12 on esitetty tekijän asemoinnit ikäryhmittäin. Kuvio osoittaa, että lehdet käyttävät 11–14-vuotiaiden osalta merkittävästi enemmän kronologiseen ikään perustuvia

asemointeja. Kun kronologisten asemointien osuus kaikista aseminneista on noin 38 prosenttia, 11–14-vuotiaiden ikäryhmässä kronologisten asemointien osuus on 58 prosenttia. Toisin sanoen silloin, jos tekijä on rikosvastuun ikäraja nuorempi, lehdet tuovat esille hänen kronologisen ikänsä. Myös vanhemmissa tekijäryhmissä on omia erityispiirteitään. 15–17-vuotiaiden ryhmässä institutionaalisten asemointien osuus on hieman korkeampi. 18–20-vuotiaiden tunnusomainen piirre liittyy ryhmäasemointeihin. Kun ikäryhmän kokonaisosuus tekijöistä on 16 prosenttia, ryhmäasemointien osuus on peräti 55 prosenttia. Tämä johtunee ainakin osaltaan siitä, että 18–20-vuotiaiden osuus niistä teoista, joissa oli mukana vähintään kolme tekijää, oli suuri.

TAULUKKO 12. Nuoren tekijän asemointi etusivulla ikäryhmittäin ($\chi^2=54$, $df=18$, $p<001$).

Ikäryhmä/ Asemointi	-10	%	11–14	%	15–17	%	18–20	%	Yht.	Yht.%
Nimiasemointi	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	100,0	5	100,0
Tekoasemointi ym.	2	7,7	7	26,9	16	61,5	1	3,8	26	100,0
Prosessiasemointi	0	0,0	1	25,0	2	50,0	1	25,0	4	100,0
Ryhmäasemointi	0	0,0	2	18,2	3	27,3	6	54,5	11	100,0
Kronologinen ikä	2	6,1	15	45,5	15	45,5	1	3,0	33	100,0
Toiminta-asemointi	0	0,0	0	0,0	3	100,0	0	0,0	3	100,0
Ei relevantti	0	0,0	1	20,0	4	80,0	0	0,0	5	100,0
Yht.	4	4,6	26	29,9	43	49,4	14	16,1	87	100,0

Iltapäivälehtien nuorten rikosten ethos, logos ja pathos

Etusivun asemointien tarkastelun jälkeen siirryn laajemmin lehtien nuorisoriikosuutisoinnin tunnusomaisiin piirteisiin. Tarkastelen puhujan, puheen sisältöön ja yleisöön liittyviä tekijöitä eli sitä, miten iltapäivälehdet tuottavat (*ethos*) nuorten rikoksia koskevia representaatioita ja argumentaatiota (*logos*), joilla se pyrkii vaikuttamaan lukijakuntaansa (*pathos*). Lukijakunnan vakuuttamisen (*pathos*) keskeinen keino on lukijoiden sellaisten tunteiden kuin suuttumus, narkästys, viha, pelko, sääli, häpeä ja kateus herättäminen. (Aristoteles 1997, 60–85; ks. myös Syrjälä 2007, 44–46.)

Ethos liittyy puhujan luonteeseen ja luotettavuuteen eli tässä tapauksessa iltapäivälehteen yleisesti tiedonlähteenä. Lehtien uutisoinnin yleiseen luotettavuuteen ei voi ottaa sinänsä kantaa vaan lähinnä kuvataan niiden tapaa esittää tietonsa. Yleinen käytäntö näyttäisi olevan, ettei toimittaja esiinny uutisoinnissa toimijana, vaikka hänen nimensä ja kuvansakin saatetaan julkaista uutisoinnin yhteydessä. ”Tapahtumien ja toimijoiden annetaan puhua.” Päätelyn premisseissä nojataan yleiseen mielipiteeseen. Syllogismin premissejä ei lausuta julki vaan lukijoiden oletetaan täydentävän mielessään puuttuvan, yleisesti tunnetun premissin. Uutisoinnille onkin tyypillistä voimakkaiden lukijan tunnetiloihin iskeytyvien ja skeemoja täydentävien premissien esittäminen, jolloin lehden ei tarvitse lausua

johtopäätöksiään. Riittää, että se diskursiivisesti ehdollistaa hypoteettisten ikään kuin -otaksumien avulla sallitut, luvalliset ja mahdolliset tulkintavaihtoehdot (ks. Hänninen 1996). Otan seuraavaksi etusivun uutisoinnista esiin viisi sellaista toistuvasti esiin nousevaa tunnusomaista elementtiä. Niissä lehdet eivät suoranaisesti väitä mitään vaan antavat ”ikään kuin” ymmärtää diskursiivisesti ehdollistuneilla representaatioillaan. Pyrkimys on tunnetilojen herättämiseen sävyyttävillä otsikoilla ja virittämällä ajatteluskeemoihin sopimattomia kognitiivisia ristiriitoja.

Uutisoinnin tunnesävyjä

Ristiriitojen virittäminen ja lukijan kognitioita ravistelevien kysymyksenasettelujen esittäminen on iltapäivälehdille ominainen toimintatapa. Toimintatapaan sisältyy taipumus ”leikkiä” rikostapausten järjellisillä ja järjettömällä elementeillä (järjellisen perääminen järjettömästä). Toistuva teon *motiivin* nostaminen esille ja järjettömiltä vaikuttavien henkirikosten sovittaminen ”järjellisyuden muottiin” on yksi sen ilmentymä. Motiivin perään kysellään ja esitetään arveluja siinä ”ikään kuin” uskossa, että teolla olisi jokin poikkeuksellisen hyvä ja perusteltu syy:

EVELIINAN SURMAN MOTIIVI SELVISI (IL 31.1.2002)

EXTRA. Pommimies oli yksinäinen susi. MIKSI, PETRI? (IL 14.10.2002)

Evijärven surman motiivi yhä arvoitus (IL 5.12.2003)

Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi. MIKSI? (IS 30.8.2001)

Motiivin vaatiminen tulee lähelle ”arvaamattoman tavallisen” konstruktioita (pelon herättäminen). Selittymätön ja järjettömältä tuntuva henkirikos, jonka ”motiivi” ei ole selvillä, kiinnostanee ymmälle jäänyttä lukijaa ja saattaa saada hänet jopa ostamaan samaa aihetta käsittelevän lehden uudelleen. Motiivin puuttuminen antaa lehdille ”oikeutuksen” selvittää ja tutkia rikostapausta lisää.

Teon ”syvimmän motiivin” esille kaivaminen näkyi voimakkaasti esimerkiksi Heinon pariskunnan surman uutisoinnissa. Motiivi ja järjellinen selitys löydettiin nuorten ja Martti Heinon kännykkäkaupoista syntyneistä erimielisyyksistä. ”Avuttomaksi jäämisen” tunteen sijasta Heinojen tapauksen uutisointi koettelikin Eveliina Lappalaisen surman tavoin lukijan toisenlaisia ”reseptoreja” aiheuttaen vihaa ja närkästystä. Heinon surmia uutisoitiin suunniteltuina ja Eveliinan surmatyössä tällaisen elementin toi surman pitkä rikostutkinta ja tekijän vuoden kestänyt kiinnijäämisen pakoilu.

Mainituissa tapauksissa rikosprosessit olivat huomattavan pitkäkestoisia. Rikoksia tutkittiin, jonka jälkeen teko saattaa siirtyä jopa kolmeen oikeusasteeseen arvioitavaksi. Uutisointi seurasi mukana. Tapahtuneesta rikoksesta uutisoitiin, lehdet seurasivat tarkasti rikostutkintaa ja syyttäjän toimia. Ne ilmaantuivat kameroineen paikalle, kun asioita käsiteltiin käräjäoikeudessa. Hovioikeuden ja Korkeimman oikeuden istunnoissaan tekemät ratkaisut olivat esillä jo saman päivän aikana

sähköisessä mediassa ja printtiversioina viimeistään seuraavana päivänä.

Nuorten tekijöiden esilläolo iltapäivälehdissä oli siten toistuvaa. Uutisointi-prosesseja voi pitää kokonaisuutena leimaamisen malliesimerkkeinä, jossa lehdet kaivoivat tekijän tuntevilta ”tavallisilta kansalaisilta” kommentteja tekijöitä koskevista ”omituisuuksista” ja päättyivät lopulta esittämään, että kyse on ”tavallisesta arvaamattomasta”. Tästä seurasi, että myös teot konstruointiin suunnitelmallisena ja niiden motiivit muotoiltiin rationaalisiksi. Valmiiksi stigmatisoitu tekijä (suutumuksen herättäminen) oli helppo asettaa koko kansan arvioitavaksi ja tirkistelyn kohteeksi (häpeän tuottaminen):

Heinojen murhasta tuomittu. Tältä hän näyttää! (IS 15.1.2003)

Iltapäivälehdillä on myös tapana kannatella leimaa pidemmälle kuin lukijan muisti kantaa. Aineistossa esiintyy esimerkkejä siitä, kuinka iltapäivälehdet muistuttavat lukijoitaan menneistä rikostapahtumista. Lehdissä esiintyy akuuttien rikostapausten yhteydessä muun muassa kronologisia listauksia edellisistä – mahdollisesti jo lukijan mielestä häipyneistä – vastaavista tapauksista (arkistot ovat ikuisia). Lehdet eivät anna lukijan unohtaa vaan aktivoivat lukijan tunteinensa reflektoimaan. Tämä tulee esiin myös joissain yksittäisissä rikostapauksissa. Eveliina Lappalaisen surmatapauksesta lehdet muistuttivat lukijaansa vielä parisen vuotta oikeudenkäyntien jälkeen surmasta tuomitun nuoren seuraamusaikana:

Eveliinan isä tyrmistyi surmaajan lomasta (IL 4.5.2004)

Eveliina Lappalaisen surmaaja ilman vartijaa LOMALLA (IL 3.5.2004)

Yksi toistuva uutisointikeino liittyy tekijän asennoitumiseen tekoonsa. Asennoitumista koskeva uutisointi nousi esille lähinnä lukijan *vibaan* vetoavissa rikosuutisoinneissa. Uutisoinneissa esiintyy asennoitumisen dimensio, jossa toisesta päästä löytyy ”katumus” ja toisessa päässä sijaitsee ”välinpitämättömyys” tekoa kohtaan (närkästyksen herättäminen/häpeän tuottaminen). Kyse on lehtien nuoren tekijän asennoitumista koskevasta tulkinnasta. Tulkinnat sijoittuivat yleensä dimensioiden päihin, maltillisempien arvioiden jäädessä vähemmälle. Katumus ja sen julkinen tunnustaminen oli etusivun otsikoinneissa toistuva teema:

Surmista epäillyt katuvat (IS 30.10.2001)

Kadun tekijäni lopun ikää (IS 30.10.2001)

Lukiolaispoika pysyi anteeksi Eveliinan vanhemmilta (IS 11.1.2002)

”Välinpitämättömyydestä” tehtiin lehdissä tulkintoja nuoren tekijän ulkonäön ja käyttäytymisen perusteella. Lehdet pitivät nuoren ilmiasun vakavuutta oikeudenkäynneissä suotavana ja tekijän vakavuus oikeuden edessä oli lehdille merkki ”katumuksesta”. Lehden julkilausumaton, diskurssin ehdollistama ohje on tuomion koventaminen, jos lehden tulkintakehikon mukaisia katumuksen konkreettisia

merkkejä ei tekijässä esiinny. Välinpitämättömyydeksi tulkittiin esimerkiksi hymyily tai nauraminen oikeudenkäynnissä:

Eiran ”huumemafian” nuoret naureskelivat oikeudessa (IS 5.4.2002)

Yksi lehtien uutisoinnin piirre on myös tekijöiden tuomioiden implisiittinen kyseenalaistaminen vedoten uhrin kärsimykseen (säälä ja suosiollisuus). Uutisoinnissa näkyy nollasummapelin mukainen ajattelutapa, jossa kaiken rikoksen tekijälle annetun hyvän ymmärretään olevan pois uhrilta (vrt. Garland 2001, 11). Uutisointitapa vetoaa lukijan empatiakykyyn ja pyrkii herättämään tekijään kohdistuvaa vihaa. Muun muassa Eveliina Lappalaisen tapauksessa lehdet toivat uhrin ja uhrin läheisten näkökulmaa erityisen voimakkaasti esille:

Vanhemmat kauhistuivat murhan vähättelyä. EVELIINAN TUSKAA VOI VAIN KUVITELLA. (IL 29.1.2002)

EVELIINAN ISÄ TYRMISTYI murhaajan lomasta (IL 4.5.2004)

Eveliina Lappalaisen surmaaja ilman vartijaa LOMALLA (IL 3.5.2004)

Surmaaja ei vilkaisutkaan Eveliinan omaisiin oikeudessa. ”HÄN HAUKKUI KAVERIANI JOTEN PÄÄTIN ANTAA TURPAAN”. (IL 6.3.2003)

Syyttäjän käytös itketti Eveliinan äitiä. Kaverit Eveliinan surmaajasta: Hän oli mukava, suojeleva poika. (IL 7.3.2002)

13-vuotias lapsiraiskaaja uusi tekonsa Miksi varoituksia EI USKOTTU?

(IS 6.6.2005)

13-vuotiaan puukottajan uhri: Saako nuori tehdä ilman rangaistusta mitä vain?

(IS 18.8.2003)

Niin sanotun Myyrmannin tapauksen uutisoinnin tunnesävy poikkesi kaikista muista uutisoinneista. Vaikka pommin viemistä ja räjäyttämistä kauppaeskuksessa voi pitää hyvinkin suunnitelmallisena tekona, tapausta ei käsitelty lehdissä samassa hengessä kuin esimerkiksi Eveliina Lappalaisen tai Heinon pariskunnan surmia. Vihan sijaan tunnesävyksi asettui suru, mikä saattoi johtua siitä, ettei julkisuudessa ollut enää ketään, johon projisoida vihaa tai toisaalta siitä, että surmansa saaneiden määrä oli kaikkiin muihin tapauksiin verrattuna merkittävä. Rikosvastuun ikärajan laskemista tai ikärajaa vanhempien nuorten rangaistusten koventamista koskevaa kysymystä ei neljässä tapahtumaa laajasti käsitelleessä iltapäivälehdessä numerossa sivuttu lainkaan (IS ja IL 14.10.2002). Vaikka IS uutisoikin etusivullaan 15.10.2002 ”Myyrmannin pommi ei räjähtänyt vahingossa. HÄN HALUSI TUHOTA KOKO KAUPPAKESKUKSEN”, teon tekijää koskevat kuvaukset olivat lehdissä toisenlaisia kuin mitä etusivu olisi antanut olettaa:

19-vuotias Gerdt tunnettiin epäsosiaalisena, hiljaisena ihmisenä. Hänellä ei ollut yhtään varsinaista ystävää. Koripalloa pelannut ja A-juniorijoukkueensa jopa arvokkaimmaksi pelaajaksi keväällä 2001 valittu Gerdt ei juuri puhunut edes joukkueovereilleen. (IS 15.10.2002)

Petri Gerdt oli yksinäinen nuori, jolla ei ollut läheisiä ystäviä. Siitä kaikki IL:n haastattelemat henkilöt kertoivat yhtäpitävästi.

-Hän viihtyi omissa oloissaan, mutta ei häntä siitä koskaan kiusattu, kertoo lukioaikainen kaveri.

Toinen taas kuvaa häntä yksinäiseksi sudeksi, joka eli omassa mielikuvitusmaailmassaan.

-Häneen oli hyvin vaikea saada kontaktia. Kai hän oli luonteeltaan niin ujo ja arka.

-Hän ei puhunut yleensä kenenkään kanssa, kolmas todistaa... (IL 14.10.2002)

Kenen on lupa puhua: nuorten rikosuutisoinnin oikeutetut puhujat

”Diskurssin käyttäjän” käsite liittyy oikeutetut puhujat ja lehdessä esitetyt todellisuuden representaatiot yhteen. Lehdet antavat puhujille aseman; tietyissä konteksteissa puhujiksi nostetaan informaatioarvoltaan ensisijaisia henkilöitä. Valinta on ”poliittinen”, koska representaatiot sekä niissä esitetyt syy–seuraus-suhteet vaihtelevat puhujan mukaan (Harrikari 2004a). Psykiatri, koulun rehtori, poliisi, tutkija ja ”tavallinen kansalainen” saattavat painottaa puheessaan eri asioita, mutta toisaalta puhujia saatetaan valita myös sen mukaisesti, mitä lehti haluaa puhujalta kuulla.

Puhujakategorioista erottui selvästi kaksi muuta suurempaa ryhmää, jotka olivat ”tavalliset kansalaiset” ja poliisi. Puheenvuoroja saaneita kansalaisia esiintyi keskimäärin 1,21 ja poliisipuhujia 1,06 lehteä kohden. Seuraavaksi suurimmassa, mutta selvästi edellisistä jälkeen jäävässä ryhmässä olivat edustettuina rikoksen uhrin, koulun edustajat ja poliitikot. Vähiten iltapäivälehtien sivuilla nuoria koskevassa rikosuutisoinnissa saivat tilaa nuoriso- ja sosiaalityön edustajat sekä tuomarit, joiden keskimääräinen osuus suhteessa johtavaan viranomaiseen eli poliisiin oli vain vajaat neljä prosenttia.

Uutiskonteksteilla on oikeutetut puhujansa. Poliisi puhuu eniten rikostapahtumien ja -tutinnan yhteydessä. Tuomarit puhuvat vangitsemisoikeudenkäynnin yhteydessä. Rikoksen tekijöiden, asianajajien ja syyttäjien puhe liittyy varsinaiseen oikeudenkäyntiin. Julkkisten taas annetaan puhua nuorten rikoksista muissa kuin varsinaisten rikosprosessien yhteydessä. Jos taas tarkastelee eri uutiskontekstien ympärille kokoontuvia puhujakategorioita, voi havaita, että tavalliset kansalaiset ja poliisi ovat sekä rikostapahtuman että rikostutinnan uutiskontekstien oikeutettuja puhujia. Rikostapahtumien yhteydessä seuraavaksi eniten puheenvuoroja saivat koulun edustajat ja poliitikot. Vangitsemisen kontekstissa ”kansalais”-puhujien osuus (0,29) laskee tuntuvasti ja poliisi (1,00) nousee eniten puhetilaa saavaksi tahoksi. Poliisin jälkeen puhumistilaa saavat tuomarit (0,43) ja poliitikot (0,29). Oikeudenkäynnin uutisointi täyttyy rikoksen tekijöiden ja uhrien sekä asianajajien ja syyttäjien puheesta. Myös poliisin osuus pysyy suhteellisen vahvana, mutta ”tavallisten kansalaisten” osuus laskee selkeästi edelleen. Seuraamusajallakin poliisi on asianajajien ja uhrien ohella käytetyin puhuja. Julkkiksille ja tutkijoille annetut

puheenvuorot näyttävät usein liittyvän muihin asiayhteyksiin kuin varsinaiseen rikosprosessiin.

”Tavallisten kansalaisten” ehdollistettu puhe

”Tavallisten kansalaisten” puhujakategorian frekvenssi oli suurin ja puheenvuorot liittyivät tavallisimmin rikostapahtumaan tai -tutkintaan. Puheenvuoroja pyydettiin paikkakuntalaisilta, asianosaisten sukulaisilta, ystäviltä tai koulukavereilta, jotka kommentoivat tapahtumaa. ”Tavisten” käyttäminen uutisoinnissa liittyi selvemmin tiettyihin yksittäisiin rikostapahtumiin. ”Myyrmannin” ja ”VR:n makasiinit” -tapausten yhteydessä tavallisia kansalaisia haastateltiin selvästi enemmän kuin muissa yksittäisissä tapahtumaketjuissa.

”Taviksille” annettiin uutisoinnissa tehtäväksi tuoda esiin kahdenlaisia asiantiloja. Ensimmäinen tehtävä liittyi yleisen turvattomuuden lisääntymisestä kertomiseen aikaisemmin turvallisilla arkipäivän elämänalueilla:

E. V. nautiskelee jäätelöä ja katselee ihmisiä, mutta turvallisuus askarruttaa.

- Kyllä mä pelkään. Joskus joku nuori mies on lähtenyt seuraamaan. Nuorisoi ei ole kuin olla pitäisi. Ottavat niitä huumeita (IL 6.6.2001)

- Mekin muutin Mankkaalle, kun tämän piti olla kiva rauhallinen pikkulähiö. Mutta nyt ei taida olla ihan niin, R. soimaa kotinurkkiaan. (IS 30.8.2001)

Toinen ”taviksille” lehdissä annettu tehtävä on samantyyppinen kuin edellinenkin, mutta liittyi spesifimmin kyseessä olevaan rikostapaukseen ja teon asianomaisten henkilöisyyksiin. Lehdet hakivat puhujiksi henkilöitä, joilla olisi jonkinlainen henkilökohtainen kosketus rikostapauksen asianosaisiin. Käytännöllä on yhteys Aitamurron kuvaamaan ”patologisen normaalin” diskurssiin, jossa tavallisesta rakennetaan arvaamatonta, vaarallista:

Kaksi poikaa kävi keskenään hiljaista keskustelua.

- Hänen käyttäytymisestään ei mistään voinut arvata. Hän kävi normaalisti koulua niin kuin me muutkin, samalla luokalla oleva poika ihmetteli.

- Ei hänessä näkynyt mitään muutosta sen surmautuksen jälkeen, pojan ala-asteelta asti tuntenut luokkakaveri pudisteli päätään. (IS 9.1.2002, Eveliina Lappalaisen surma.)

Espeen Matinkylässä asuva 18-vuotias poika ei ole aiheuttanut naapurustossa ongelmia, päinvastoin.

- Hän on niitä lapsia, jotka tervehtivät aina kun nähdään, kertoo naapuritalon emäntä.

18-vuotiaalla on ollut allaan arvokas urheilullinen saksalaisauto. Kolme muuta pidätettyä poikaa on liikkunut skoottereilla ja mopolla.

18-vuotiaan pojan perhe asuu yli kahden miljoonan markan arvoisessa kaksikerroksisessa omakotitalossa.

- Täällä asuu tällaista korkeampaa keskiluokkaa ja johtajatasen porukkaa, vaikkei tämä

aivan Westendin veroinen paikka ole, kuvailee 18-vuotiaan naapurissa asuva mies.
- Tästä pojasta on mahdoton uskoa, että hän olisi syyllistynyt johonkin tällaiseen. Hän on aina ollut sellainen reipas kaveri. Sporttinen ja ulospäin suuntautunut ihminen, niin kuin koko perhe, naapuri miettii. (IS 30.8.2001, Heinojen murhat.)

Evijärven surmasta torstaina vangittu pietarsaarelaisnuorukainen tunnetaan ahkerasta urheiluharrastuksestaan. Jalkapalloa pelaava urheilijapoika on harrastanut lajia vuosia. Samassa harrastuspiirissä ollaan melko vaitonaisia evijärveläistytön surmasta epäillyn pojan taustoista.

Pelikaveri kuvailee epäilyä ”vähän villimmän tyyppiseksi pojaksi”. Pidätys ja vangitseminen tulivat silti järkytyksenä.

- Ei hänestä olisi luullut mitään tällaista. Täysi yllätys, pelikaveri sanoo. Nyt hän ei varmaan ole ymmärtänyt mitä hän on tehnyt. Pohjimmiltaan hän on hemmetin kiltti poika, samassa harrastuspiirissä ollut arvioi. (IL 5.12.2003, Evijärven surma.)

Hän on aivan normaali, sosiaalinen poika. Tervehti, kun tuli vastaan, ja oli muutenkin reipas ja pirteä... Poika oli aivan normaali poika. Emme havainneet hänessä mitään outoa. Koskaan emme olisi voineet kuvitella mitään näin paha tapahtuvan. Ei kukaan olisi voinut kuvitella. (IS 20.1.2006, Kurikan sisarusurma.)

TAULUKKO 13. Puhujakategorioiden keskiarvot iltapäivälehtien nuorten rikoksia käsittelevien uutisten kuudessa uutiskontekstissa (n=99).⁷⁴

	Tapah- tuma	Rikos- tutkinta	Vangitse- minen	Oikeuden- käynti	Seuraamus- aika	Muu	Keskiarvo	χ^2 (2)
Kansalaiset	1,76	1,43	0,23	0,13	0,00	0,33	1,21	8,33
Poliisi	1,30	1,29	1,00	0,40	0,50	0,00	1,06	23,98***
Uurit	0,24	0,20	0,14	0,67	0,50	0,00	0,28	5,34
Koulu	0,54	0,11	0,00	0,07	0,00	0,00	0,25	7,96
Poliitikot	0,46	0,03	0,29	0,00	0,00	0,00	0,20	8,32
Muu	0,32	0,06	0,00	0,00	0,50	0,33	0,16	10,29
Asianajajat	0,03	0,03	0,14	0,67	0,50	0,00	0,14	28,14***
Tekijät	0,00	0,00	0,14	0,80	0,00	0,00	0,13	31,12***
Lääkärit	0,24	0,09	0,14	0,00	0,00	0,00	0,13	2,50
Syyttäjät	0,03	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,10	41,71***
Pelastuslaitos	0,19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07	8,73
Psykologit	0,05	0,11	0,00	0,07	0,00	0,00	0,07	1,22
Kirkko	0,14	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,06	2,84
Julkikset	0,05	0,03	0,00	0,00	0,00	0,67	0,05	25,13***
Tutkijat	0,03	0,00	0,14	0,07	0,00	0,67	0,05	10,82
Sosiaalityö	0,08	0,03	0,00	0,07	0,00	0,00	0,05	1,07
Tuomarit	0,00	0,00	0,43	0,07	0,00	0,00	0,04	30,40***
Nuorisotyö	0,00	0,03	0,00	0,07	0,00	0,00	0,02	2,74
Keskiarvo	0,22	0,12	0,14	0,21	0,12	0,10	0,17	

Poliisi: yhteiskunnan eturintamassa rikostapahtumien, syiden ja seurausten asiantuntijana

Poliisin osuus keskeisenä puhujana johtuu sen keskeisestä osasta rikosten selvittämisessä ja tutkinnassa:

...Urheilukentän vieressä olevan nuorisotalon takana poliisit tutkivat roskalaatikkoa ja ottivat talteen useita muovikassillisia tavaraa.

Poliisi taisteli tihkuvaa sadetta vastaan ja yritti saada mahdollisimman nopeasti kerättyä talteen kaikki nuoren tytön surmasta kertovat jäljet.

Mitkä jäljet johtivat taposta epäiltynä pidätetyn alle 20-vuotiaan nuorukaisen jäljille? Hänet otettiin kiinni jo sunnuntai-iltana.

- Useat vihjeet johtivat hänen suuntaansa. Hänet on nyt pidätetty. Hän ja tyttö tunsivat toisensa, mutta enempiä heidän tuttavuudestaan ja sen laadusta en voi kertoa. Minulla on kuitenkin sellainen käsitys, että he eivät ole kovin kauan toisiaan tunteneet, kyse on lyhyestä tuttavuudesta, surmatutkimuksia johtava rikoskomisario Sakari Palomäki (kuva ohessa) Lapuan poliisista kertoi.

Surma on järkyttänyt koko Pohjanmaata. Eniten se on koskettanut tytön vanhempia, hänen perhettään ja läheisiään.

- Mitään karmeampaa ei ihmiselle voi sattua kuin se, että oma lapsi surmataan, Palomäki sanoi.

Palomäen mukaan poliisi panostaa kaiken surman selvittämiseen.

- Me käytämme kaikki keinot tämän henkirikoksen ja sen motiivin selvittämiseksi. Me kaikki haluamme tietää, miksi hänet surmattiin. Koko Lapuan rikososasto on irrotettu tähän. Tekniseen tutkintaan saamme apua Seinäjoelta ja Kokkolasta. Kiireellisintä on nyt koota todisteet talteen, siinä mielessä taistelemme aikaa vastaan, Palomäki sanoi.

Poliisi puhutti illalla uudelleen surmasta epäillyn. Puhuttelun tuloksesta poliisi ei halunnut vielä kertoa. Puhuttamista jatketaan tänään. (IS 2.12.2003, 8, Tapaus Evijärvi, ”Miksi juuri hän”.)

Tavallisimmin yhdessä lehdessä tapahtumista tai rikosasioista puhui yksi tai kaksi poliisia. Laajasti huomiota saaneen rikosasian selvittäneistä yksittäisistä poliiseista rakennettiin heroistisia kuvauksia. (Esim. IS 10.1.2002, etusivu: ”Tämä mies ratkaisi koko maata kuohuttaneen mysteerin”.)

Poliisin toinen aseointi liittyi etusivun räväköihin otsikoihin. Sitä voisi kuvata ”yhteiskunnan eturintaman puolustajaksi” erilaisissa nuorten rikoksia koskevien tapahtumakulkujen uutisoinneissa. Otsikot kertoivat nuorten poliisia kohtaan tekemistä hyökkäyksistä ja poliisin vastustamisesta:

14-vuotias kaahasi ja törmäili autolla KAKSI POLIISIA LOUKKAANTUI
(IS 14.6.2003)

KOULUTYTTÖ ISKI POLIISIA keittiöveitsellä (IS 17.7.2003)

TÄYSI KAAOS. Palomiehiä kivitettiin, ambulanssin ajo estettiin. Paikalla ollut poliisi: Meidät piestiin kuin siat. (IL 2.5.2006)

NUORET TULITTIVAT HAULIKOLLA POLIISEJA. Poliisit selvisivät tulituksesta kuin ihmeen kaupalla loukkaantumatta (IS 8.4.2006)

Korttita poliisia pakoon, kyytiläiset kauhun vallassa (IS 15.10.2003)
 Poliisia potkittiin päähän. Koulunuoriso kahakoi rajusti. (IS 2.6.2003)
 - Poliisit olivat kuin piestyjä sikoja, kuvailee mellakoitsijoiden taltuttamiseen osallistunut kenttäpoliisi vappuyön tapahtumia IS:lle.
 Turpaan tuli 6–0. Osalla meistä oli kädet iskuista sinisinä. Meidät komennettiin mella-koitsijoiden kimppuun ilman kunnollisia suojavarusteita, poliisi jatkaa painajaismaisesta yöstä. (IS 2.5.2006)

Varsinaisen ”rikostutkinnan kommentoinnin” ja ”yhteiskunnan puolustamisen” lisäksi lehdet antavat poliisille asiantuntijan roolin nuoria koskevissa asioissa. Edellisessä luvussa kuvatussa eduskuntakeskustelussa viitattiin iltapäivälehtien uutisointiin ja vastuukärräjän poistamisen osalta myös poliisin edustajat ottivat kantaa:

Rikoskomisario Kari Tolvanen poistaisi 15 vuoden rikosvastuurajan:
 NUORET AJATTELEVAT, ETTÄ HEILLE EI VOIDA MITÄÄN. Kansanedustajien yritys pistää nuoret rikolliset kuriin saa tukea poliisilta.

Helsingin väkivaltayksikön johtaja, rikoslikomisario Kari Tolvanen antaa tukensa esitykselle alle 15-vuotiaiden siirtämisestä rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Yli puolet kansanedustajista on allekirjoittanut lakialoitteen, joka poistaisi rikosoikeudellisen ikärajan kokonaan.

Kansanedustaja Jouni Lehtimäen (kok) aloitteessa nuoren kehitystaso kartoitettaisiin samantapaisella mielentilatutkimuksella, jolla nykyään selvitetään, onko syytetty ollut täydessä ymmärryksessä rikoksen tehdessään.

Riittävän kypsä nuori voitaisiin tuomita rangaistukseen. Käytännössä rikosvastuu laskisi arviolta 11–12 vuoteen.

Tolvanen pitää nuoren rikoksenteikijän kypsyystestiä hyvänä ideana.

- Ikärajan alentaminen esimerkiksi vuodella ei ratkaise mitään. Parin vuoden päästä keskustellaan taas, pitäisikö ikä alentaa entisestään.

Kari Tolvasen mukaan alle 15-vuotiaiden käyttö rikoksissa on todellinen ongelma.

- Nuoret ajattelevat, ettei kukaan mahda heille mitään. Jotkut ovat jopa sanoneet lopettavansa rikokset täyttäessään 15 vuotta.

Lehtimäen mallissa lapsia ei tuomittaisi vankilaan. Rangaistuksia olisivat esimerkiksi muutamasta päivästä muutama viikkoon kestävät arestit poliisivankilassa, yhdyskuntapalvelu tai sakottaminen.

Tolvanen on sanktioista Lehtimäen kanssa samoilla linjoilla.

- Nuorille aresti- tai työrajaistus olisi hyvä vaihtoehto. Tärkeintä olisi toteuttaa rangaistus mahdollisimman nopeasti.

Tolvasen lausunto rikosvastuun ikärajaa koskevassa asiassa on mielenkiintoinen sikäli että lehden artikkelissa hänet asetetaan varsin selvästi puoltamaan Lehtimäen esittämää ikärajan poistamista (ks. edellinen luku). Lehti rakentaa eduskuntakeskustelussa esiintyneiden poistamisen puoltajien ja poliisin näkemysten välille allianssin, joka on ollut havaittavissa muidenkin eduskunnassa käsiteltyjen kysymysten kohdalla (ks. Törrönen & Karlsson 2004, 92–95). Kun lehdetkin esittävät

lukijayleisölleen sellaisia vastauksiltaan ehdollistettuja kysymyksiä kuin ”ovatko nuoret väkivaltaisempia kuin ennen” (IL 7.3.2002), pitäisikö nuoria pystyä rankaisemaan ankarammin” (IL 10.1.2002) tai ”pitäisikö rikosvastuun ikärajaa laskea” (IS 18.8.2003), voi kysyä, onko perusteltua laskea myös lehdet kyseiseen rintamaan? Keskustelua lehtien palstoilla käytiin varsin paljon ja *Ilta-Sanomat* muun muassa julkaisi mielipidepalstalla Lehtimäen kirjoituksen, joka oli seuraavanlainen:

NUORILLE TIUKAT RAJAT

Olavi Jukarainen kirjoitti (IS 4.1.02) eduskunta-aloitteestani joka koskee Suomen siviilioikeudellisen vahingonkorvausvastuun ja rikosvastuun yhdenmukaistamista. Käytännössä Suomen rikoslaista poistettaisiin rikosvastuun alkamisikä 15 vuotta, jolloin kaikki olisivat syntymästään saakka rikosvastuun alaisia. Tämän jälkeen käräjäoikeudet tapauskohtaisesti ratkaisisivat, onko yksilö niin kehittynyt, että rangaistus voidaan antaa.

Juridisesti kyse on siitä, että rangaistuksilla katsotaan olevan sekä yleis- että erityisestä vaikutus. Yleisestäävällä vaikutuksella tarkoitetaan sitä, että jo tieto teon rangaistavuudesta ehkäisee rikoksia sekä erityisestäävällä vaikutuksella puolestaan sitä, että saatu tuomio estää rikoksen uusimisen.

Tänä päivänä yhä nuoremmat syyllistyvät rikoksiin, osa täysin tietoisena siitä, ettei heitä voida tuomita rangaistuksiin, koska he eivät ole täyttäneet 15 vuotta. Täysi-ikäiset käyttävät myös alaikäisiä tekijöinä. Jos vastakkain on tilanne, että nuori tietää, että voi saada rangaistuksen; tai tieto siitä, että häntä ei voida rangaista, kyllä ensimmäinen vaihtoehto varmasti estää rikoksia. Tällä uudistuksella olisi selkeä ennaltaehkäisevä vaikutus.

Käytännössä siirtyminen tapaus- ja henkilökohtaiseen rikosvastuun alkamiseen johtaisi asiantuntijoiden mukaan siihen, että rikosvastuu alkaisi noin 11–12 vuoden iässä. Muutos edellyttää rangaistusvalikoiman laajentamista (mm. arestirangaistus) sekä nykyisistä rangaistuksista muun muassa yhdyskuntapalvelun käytön tehostamista.

Jos 12-vuotias nuori potkii mummoja, rikkoo ikkunoita tai ottaa auton laittomasti käyttöönsä, hän kyllä ymmärtää tekonsa. Kyse ei ole kovasta aatemaailmasta, vaan siitä, että nuorelle asetetut rajat – tiukatkin – ovat rakkautta.

Jouni Lehtimäki
kansanedustaja (kok.)
varatuomari

Rikosvastuun ikärajaa koskevan kysymyksen käsittely lehdissä

Käsittelen luvun lopuksi eksplisiittisemmin rikosvastuun ikärajaa koskevaa kysymystä. Komisario Tolvasen, vastuuikärajan poistamista aktiivisesti puoltaneiden kansanedustajien (joista merkittävä osa oli siviiliammattiltaan poliiseja) ja lehtien paikoittain voimakkaasti ehdollistavien näkökulmien kytkennät ja yhdensuuntaisuus herättävät kysymään, esiintyykö uutisointien ja oikeutettujen puhujien välillä havaittavia politiikkoja ja jos, missä määrin. Tässä yhteydessä olen kiinnostunut siitä, nouseeko rikosvastuun ikärajaa

koskeva kysymys säännönmukaisesti esille juuri poliisin puhuessa.

Taulukossa 14 on esitetty lehdissä esiintyvän rikosvastuun ikäraja koskevan puheen ja puhujakategorioiden esiintymisen välisiä yhteyksiä. Nollahypoteesi on, etteivät puhujakategorioiden keskiarvot eroa merkitsevästi toisistaan niissä uutisissa, joissa rikosvastuun ikärajasta puhutaan ja niissä, joissa siitä ei puhuta. Eroavuutta on testattu t-testillä. Taulukko osoittaa, että ikäraja koskevan puheen esiintyminen on puhujakategorioiden käytön suhteen yleisesti neutraali. Myöskään poliisin puhe ei ole merkitsevässä yhteydessä ikärajapuheen esiintymiseen. Ainoa tilastollisesti merkitsevä yhteys esiintyy ikärajapuheen ja nuorisotyön ammattilaisten puheen välillä. Yhteys ei ole kovin vahva, mutta sitäkin mielenkiintoisempi.

Hypoteesi rikosvastuun ikäraja koskevan puhunnan yhteydestä puhujakategorioiden esiintymiseen iltapäivälehdissä ei näyttäisi saavan tukea. On haettava muuta selitystä, kuten ikärajapuhunnan yhteyksiä rikostyyppimuuttujiin. Merkitseviä eroja ei esiinny, jos tarkastellaan rikosvastuun ikäraja koskevan puheen esiintymistä suhteessa rikostyyppiin tai tekijöiden ja uhrien määrään. Sen sijaan tekijän ikään vastuuikärajaa koskevalla puhunnalla on voimakas yhteys. Kun 11–14-vuotiaiden tekoja koskevassa uutisoinnissa rikosvastuun ikärajasta puhuttiin 69 prosentissa uutisoinnista, 15–17-vuotiaiden ryhmässä samainen prosentti on vain 16. Alle 11- ja yli 18-vuotiaiden ryhmissä ei esiintynyt vastuuikärajaa koskevaa puhuntaa.

11–14-vuotiaiden ryhmässä *Iltalehti* liitti rikosvastuun ikäraja koskevan kysymyksen uutisointiinsa useammin. 15–17-vuotiaiden ryhmässä lehtien välillä ei juurikaan esiinny eroja. Ikäraja koskeva kysymys näyttäisi olevan yhteydessä tekijän ikään siten, että lehdet puhuivat ikäraja-asiasta alle 15-vuotiaiden tekojen uutisoinnin yhteydessä ja *Iltalehti Iltä-Sanomia* hieman useammin. Toinen seikka, johon ikärajan käsittelyllä on yhteys, liittyy lehden diskursiivisiin käytäntöihin eli siihen, miten nuori tekijä asemoidaan lehden etusivulla. Rikosvastuun ikäraja koskeva puhunta on tavallisempaa lehdissä, joissa etusivulla tekijä asemoidaan kronologisen ikänsä perusteella. Toisin sanoen tekijän alle 15 vuoden ikä ja kronologisen iän representoiminen etusivun uutisoinnissa ennakoivat rikosvastuun ikärajaan kohdistuvan puhunnan esiintymistä sisäsivuilla.

Tekijän ikä kytkeytyy rikosvastuupuheeseen kahdella tavalla. Yhtäältä puhunnalla annetaan lukijalle alle 15-vuotiaiden tekijöiden jatkotoimenpiteitä koskevaa informaatiota:

Alle 15-vuotiaat eivät rikosoikeudellisessa vastuussa

Lapsisurmaajat määrätään pakkohuostaan

Rikosoikeudellinen vastuu alkaa Suomessa 15-vuotiaana. Sitä nuorempia ei voida vangita, syyttää rikoksesta eikä viedä juttua oikeuteen.

Käytännössä lapset joutuvat esimerkiksi poikakotiin ja sosiaaliviranomaisten huostaan. Sijoituspaikka on usein kaukana kotipaikkakunnalta ja etäällä omista vanhemmista. Vapaus koittaa yleensä vasta, kun huostaanotettu täyttää 18 vuotta eli tulee täysikäiseksi.

Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava kiireellisesti pakkohuostaan muun muassa silloin, jos hän vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon (IL 7.6.2001)

TAULUKKO 14. Lehtien käyttämien puhujakategorioiden keskiarvot nuorisorikosuutisissa, joissa puhutaan rikosvastuun ikärajasta (kyllä) ja muissa nuorisorikosuutisissa (ei) sekä keskiarvojen eroavuuden testiarvo (t-testi; *= $p < .05$).

	Kyllä	Ei	t	n
”Kansalaiset”	1,98	1,26	1,12	99
Poliisi	1,27	1,01	0,78	99
Uurit	0,38	0,25	0,80	99
Koulu	0,15	0,29	0,78	99
Poliitikot	0,12	0,23	0,66	99
Muu	0,04	0,21	0,71	99
Asianajajat	0,12	0,15	0,36	99
Tekijät	0,00	0,18	1,49	99
Lääkärit	0,04	0,16	1,01	99
Syyttäjät	0,04	0,12	1,11	99
Pelastuslaitos	0,00	0,10	1,29	99
Psykologit	0,04	0,08	0,65	99
Kirkko	0,04	0,07	0,38	99
Julkikset	0,00	0,07	1,37	99
Tutkijat	0,04	0,05	0,27	99
Sosiaalityö	0,04	0,05	0,27	99
Tuomarit	0,00	0,05	1,21	99
Nuorisotyö	0,08	0,00	2,44*	99

Toisaalta lehdet myös käynnistivät puhetta rikosvastuun ikärajan alentamisesta käyttäen kommentaattoreina asiantuntijoita ja poliitikkoja. *Iltalehti* otsikoi muun muassa 10.1.2002 oikeusministeri Johannes Koskisen haastattelun ”14-vuotias vastuuseen”, vaikka ministerin kommentteista ei ole löydettävissä alentamista puoltavaa argumentaatiota. *Iltä-Sanomat* puolestaan otsikoi 7.6.2001 rikoskomisario Kari Tolvasen haastattelun ”Nuorten väkivalta raaistunut” ja käynnisti keskustelun nettipalstallaan siitä, ”pitäisikö alle 15-vuotiaita tuomita rikoksista”, jota koskevia kommentteja lehti julkaisi palstoillaan. 17.1.2002 haastatteli niin ikään rikosvastuun ikärajan poistamista puoltanutta Tolvasta otsikolla ”Nuoret ajattelevat, ettei heille voida mitään”.

Nuorisorikosuutisoinnin diskurssit, toimijat ja politiikka iltapäivälehdissä 2000–2006

Olen tarkastellut tässä luvussa iltapäivälehtien nuorten rikoksia koskevia uutisrepresentaatioita. Analyysi kertoi siitä, että pääosa iltapäivälehtien nuorten rikoksia koskevasta uutisoinnista käsitteli nuorten henkirikoksia. Henkirikosten osuus oli lähes 60 prosenttia uutisoinneista. Suhteessa tilastoidun rikollisuuden tasoon

otokseen valikoitunut nuorten henkirikollisuuden määrä on monituhatkertainen. Tämä selittyi osaltaan otannasta, mutta jakauma on samansuuntainen kuin aiemmissakin tutkimuksissa. Suurin osa uutisoiduista rikoksista oli tekoja, joissa olivat osallisina yksi tekijä ja yksi uhri.

Etusivun uutisointi oli sitä näkyvämpää, mitä vakavammasta rikoksesta oli kyse. Henkirikos, jonka tekijänä oli iältään nuori henkilö, synnyttää suurimman etusivun otsikon. Muun rikostyyppin kuin väkivallan käsittely lehdissä vaati keskimääräistä suuremman joukon tekijöitä tai uhreja. Nuoret tekijät asemoitiin etusivulla 1) kronologisen ikänsä, 2) rikollisen tekonsa, 3) perhesuhteidensa, 4) institutionaalisen aseman, 5) rikosprosessuaalisen aseman, 6) ryhmäaseman tai 7) nimensä perusteella. Alle 15-vuotiaat asemoitiin merkitsevästi useammin kronologisen ikänsä ja 18–20-vuotiaat nuorten ryhmäkategorian perusteella.

Lehdet käyttivät nuoria koskevassa rikosuutisoinnissa laajan skaalan retorisia keinoja, joilla pyrittiin herättämään lukijassa tunnetiloja, kuten vihaa, pelkoa, surua ja sääliä. *Pathoksen* keinoja olivat muun muassa motiivin vaatiminen, uhrin kärsimyksen esille tuominen, nuoren tekijän välinpitämättömyyden korostaminen ja aikaisemmista rikostapahtumista muistuttamisella leimaaminen. Merkittävä osa lehtien nuorten rikoksia koskevasta uutisoinnista oli ”ikään kuin” -tyyppistä diskursiivista representointia. Suorien väittämien ja vaateiden esittäminen kuului lehtien diskursiivisiin käytäntöihin vain harvoin. Politikointi tapahtui toisenlaisin keinoin, esimerkiksi nostamalla toistuvasti esille tiettyjä teemoja (rikos, väkivalta) tai antamalla lukijalle vaihtoehtottomat premissit. Diskursseja voi yleisesti luonnehtia demonisoiviksi ja kriminalisoiviksi (ks. Juppi 2004).

Iltapäivälehtien nuorten rikollisuutta koskevan uutisoinnin kaksi oikeutettua puhujaa olivat ”tavalliset kansalaiset” ja poliisi. Muiden puhujien osuudet olivat selvästi vähäisempiä. Vähiten kuuluu tutkijoiden, sosiaali- tai nuorisotyön sekä tuomarien ääni. Puheen oikeuttaminen oli joiltain osin kontekstisidonnaista. Rikostapahtumien ja -tutkinnan puhujia olivat ”tavalliset kansalaiset” ja poliisi. Oikeudenkäyntien kontekstissa ääni annettiin asianajajille, syyttäjille ja tekijöille. Muissa kuin rikosprosessin kontekstissa nuorten rikoksia koskeva ääni annettiin julkisuuden henkilöille. Tavallisille kansalaisille annettu ääni kertoi yleisen turvattomuuden lisääntymisestä tai rikostapahtuman yllättävistä yksityiskohdista suhteessa tekijänuoren normaaliuteen. Poliisin ääni kuului rikostutkinnan ja nuorten asioiden asiantuntijana sekä etusivun uutisoinnissa ”yhteiskunnan eturintaman puolustajana”, jota vastaan nuoret tekevät ”oikeuttamattomia hyökkäyksiä”. Rikosvastuun ikärajaa koskeva puhunta oli yhteydessä tekijän ikään. Puhuntaa esiintyi lehdissä useammin silloin, jos tekijä oli ikärajaa välittömästi nuorempi. Tällöin lehdet myös laittoivat tekijän kronologisen iän todennäköisemmin etusivun uutisointiin esille. Selvästi nuorempien ja vanhempien kohdalla ikärajaa koskevaa kysymystä ei nostettu esille.

8. VARHAINEN PUUTTUMINEN, VANHEMPAINAKTIVITEETIT JA POLIISIJOHTOINEN MONIAMMATILLISUUS PAIKALLISTASON RIKOKSENTORJUNTA- JA TURVALLISUUSOHJELMISSA

Suuret valtastrategiat nojautuvat mikrotason valtasuhteisiin ja niiden olemassaolo riippuu mikrotason suhteista. Mutta aina on myös vastakkaista liikettä, jonka kautta valtasuhteita koordinoivat strategiat vaikuttavat uusilla tavoilla ja etenevät vaikutuksen ulkopuolelle toistaiseksi jääneille alueille. (Michel Foucault, *Seksuaalisuuden historia*.)

Edellisissä luvuissa on käsitelty lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hallinnan muutosta lainsäätämisineistojen ja mediauutisoinnin valossa. Tässä luvussa jatkan julkisten ja virallisten aineistojen analyysia, mutta siirryn myös paikallisiin aineistoihin. Tarkastelen kansallisessa rikoksentorjuntaohjelmassa ja paikallisissa turvallisuusohjelmissa tuotettuja lapsuus- ja nuoruuskuvia. 1990-luvun loppupuolella käynnistetyt ”Turvallisuustalkoot” ovat kenties merkittävin lapsiväestöön kohdentuvan puuttumiseetoksen innovaatioiden, sen taktiikoiden ja tekniikoiden, leviämisen arena. Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan muistio kansalliseksi rikoksentorjuntaohjelmaksi valmistui 1998. Se julkaistiin vuonna 1999 valtioneuvoston rikoksentorjuntaohjelmaa koskeneen periaatepäätöksen yhteydessä. Tämän jälkeen paikalliset toimijat ovat laatineet kansallisen ohjelman sisältöön nojautuen paikallisiin tarpeisiin soveltuvia ohjelmia, joita Rikoksentorjuntaneuvosto on osaltaan rahoittanut. Tässä luvussa analysoin 1) missä määrin lapset ja nuoret ovat saaneet huomiota rikoksentorjunta- tai turvallisuusohjelmissa, 2) miten rikoksentorjunta- ja turvallisuushankkeiden diskurssit asemoivat lapsia ja nuoria ja millaista sukupolvijärjestystä diskurssit tuottavat, sekä 3) millaisia lapsiin ja nuoriin kohdistuvia hallinnan taktiikoita ja tekniikoita rikoksentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa esiintyy.

Kuvaan aluksi kansallisen rikoksentorjuntaohjelman syntyä ja taustaa. Tämän jälkeen käsittelen lapsiväestöä koskevia representaatioita kansallisessa rikoksentorjuntaohjelmassa. Kansallisen ohjelman käsittelyn jälkeen siirryn paikalliselle tasolle ja analysoin lapsiväestöön kohdistuvaa panostusta paikallisissa rikoksentorjuntaohjelmissa. Lopuksi analysoin paikallisten ohjelmien keskeisiä tematiikkoja,

representaatioita, asemointeja ja tekniikkoja sekä vertailen kansallisen ja paikallisten ohjelmien eroavuuksia.

Kansallinen rikosentorjuntaohjelma

Kansallisen ohjelman tausta ja vaikutus paikallisiin käytäntöihin

Valtioneuvosto teki 4.3.1999 periaatepäätöksen kansalliseksi rikosentorjuntaohjelmaksi, jonka tavoitteena olisi luoda ”yhteinen toimintapolitiikka rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi” niin, että vaikutukset rikollisuuteen otetaan huomioon kaikessa julkisessa päätöksenteossa. Yksi ohjelman keskeinen tavoite on ollut, että rikosentorjuntaan valtiovallan ohella osallistuisivat entistä tietoisemmin ja aktiivisemmin paikallistasolla kunnat, elinkeinoelämä, kirkko, kansalaisjärjestöt sekä yksityiset kansalaiset. (Turvallisuustalkoot 1999, I.)

Keväällä 1999 julkaistiin yksissä kansissa valtioneuvoston periaatepäätös ja sen mukaisia toimintalinjoja esittelevä Rikosentorjunnan neuvottelukunnan muistio ”Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma” (1999). Ohjelmassa listattiin laaja joukko julkisen vallan toimia, jotka sijoittuvat kuuden ministeriön toimialueelle. Lisäksi ohjelmaan kirjattiin toimenpiteitä, joihin kuntien, elinkeinoelämän ja muiden ohjelmassa mainittujen tahojen toivottiin osallistuvan. Ohjelmassa todettiin, että tavoiteltu laaja yhteistyö oikeuttaisi puhumaan ”kansallisesta ohjelmasta”. Ohjelman laadinnassa käytettiin tausta-aineistona Ruotsin rikosentorjuntaohjelmaa. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma hyväksyttiin Lipposen I hallituksen kaudella ja sisällytettiin Lipposen II hallituksen ohjelmaan. (Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 6–7.)

Rikosentorjunnan ja turvallisuuden kysymyksiä on yleisesti pohdittu varsin laajamittaisesti niin kansallisella kuin paikallisellakin tasolla viimeisten vajaan kymmenen vuoden aikana. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma on ollut mallina ympäri Suomea käynnistetyille paikallisille rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeille. Ohjelmia on laadittu runsaasti ja osallistuminen on ollut aktiivista. Joulukuussa 2002 turvallisuussuunnitelmat kattoivat jo 316 kuntaa (60 kihlakuntaa) ja arvion mukaan vuoden 2003 loppuun mennessä ohjelmat tulivat kattamaan koko kuntakentän. Kunnissa, joissa ohjelmaa ei ollut tehty, oli katsottu, ettei asukasmäärän tai rikollisuuden vähäisyyden vuoksi ole tarvetta ohjelmalle. Myös resurssien puute mainittiin. (Virta 2002.)

Poliisille on kuulunut erityinen velvollisuus huolehtia siitä, että paikallisen rikosentorjuntayhteistyön verkosto syntyy. Paikallisen rikosentorjuntayhteistyön järjestämisen vähimmäisratkaisuna kansallisessa ohjelmassa pidettiin sosiaalitoimen, koulun ja nuorisotoimen sekä poliisin välistä yhteistyötä nuorisorikollisuuden ja siihen liittyvien ongelmien ehkäisyssä. Toimintaa ei ollut ajateltu prosessiksi, joka päättyisi rikosentorjuntaohjelmien laatimiseen. Toteutusta arveltiin olevan syytä

jatkaa, mutta kansallinen ohjelma tarvitsisi tuekseen lisäinstrumentteja, jotka pitäisivät sen käynnistämää kehitystä yllä ja tehostaisivat sen toteutusta ja toivottuja vaikutuksia rikollisuuden ehkäisyyn. Yksi arvioinnissa esiin nostetuista viidestä painotetusta kehittämialueesta oli ”lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen sekä nuorten rikoskierteen katkaiseminen varhaisen puuttumisen periaattein”. (Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 3–4.)

Oikeusministeriön yhteydessä toimiva Rikoksantorjuntaneuvosto on vuodesta 1998 lähtien myöntänyt taloudellista tukea paikallisiin hankkeisiin, joiden tavoitteena on rikoksista aiheutuvien haittojen vähentäminen ja turvallisuuden lisääminen. Vuoden 2003 raportissa mainittiin 63 rahoitusta saanutta paikallista hanketta (Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 68–71). Vuoden 2004 loppuun mennessä rahoitettuja hankkeita oli 88. Luvun aineisto koostuu 2004 loppuun mennessä rahoitettujen hankkeiden tiivistelmistä ja arvioinneista, jotka on esitetty neuvoston internetsivuilla.

Lapset ja nuoret kansallisessa rikoksantorjuntaohjelmassa

Kansallisessa rikoksantorjuntaohjelmassa esiteltiin laaja joukko erilaisia julkisen vallan ja yksityisten tahojen toimenpiteitä, joilla rikollisuuteen ja turvallisuuteen katsottiin voitavan vaikuttaa. Ohjelma esitti rikoksantorjuntaan kahdenlaisia strategioita. Ensimmäinen strategioista oli ”rikosten ehkäiseminen” itsessään. Tällöin pyrittäisiin ”vähentämään rikostilaisuuksia” eli vaikuttamaan rikokseen ja sen ”tapahtumaympäristöön vaikeuttamalla sen tekemistä, lisäämällä sen tekemisen riskiä tai vähentämällä siitä saatavia etuja”. (Turvallisuustalkoot 1999, 4.)

Toinen ohjelmassa esitetty strategia oli ”rikoksenteikijäksi kehityksen ehkäiseminen”. Rikoksenteikijäksi tulemisen ehkäisemisen tai ”katkaisemisen” vaikutuskohteenä esitettiin henkilöön liittyvät ”ominaisuudet”, joiden vuoksi toisten katsottiin muita todennäköisemmin syyllistyvän rikoksiin. Rikollisuutta ”ennustavina riskitekijöinä” mainittiin ”puutteelliset kotiolut”, ”vanhempien alkoholismi”, ”ristiriittäinen kasvatus”, ”hyväksikäyttö lapsuudessa”, ”keskittymisvaikeudet koulussa”, joiden uskottiin olevan ”tunnistettavissa jo varhain”. (Mt, 5.)

Kansallisessa ohjelmassa esitettiin julkisen vallan toimenpiteitä, joilla lasten ja nuorten rikollisuuden ”riskitekijöihin” olisi suositeltavaa reagoida. Reagoinnin perusteena käytettiin tulevaisuuden uhkaa ”rikollisista luokista”. ”Vaarana on, että maahan on syntymässä pysyvästi työelämän ja muiden lailliseen yhteiskuntaan yksilöä kiinnittävien järjestelmien ulkopuolinen laaja väestönosa”, ohjelmassa todetaan (mt, 3; vrt. Castel 2007, 31–39). Toimenpiteet esiteltiin hallintosektoreittain, joista kullekin oli nimetty omanlainen, rikoksantorjunta- ja turvallisuuskontekstiin soveltuva toimenpidevalikoimansa. Ohjelmassa ehdotettiin lapsiin ja nuoriin suuntautuvan viranomaistyön yhteiseksi orientaatioksi ”varhaisia toimia”, joilla olisi tarkoitus pureutua mainittuihin ”riskitekijöihin”. Toinen esille nostettu seikka koski erityisesti poliisin ja kunnan viranomaisten yhteistyön tiivistämistä.

Lapsiin ja nuoriin reagoimisen yleisorientaatio näkyi hallinnonalasektoreille annetuissa evästyksissä ehkä parhaiten sosiaali- ja terveystalouden sektorilla. Ohjelmassa todettiin:

Varhaisten toimien toteuttamiseksi kehitetään uusia toimintatapoja. Hyvin toimiva lastensuojelun palvelujärjestelmä on sinällään tärkeä rikollisuuden ehkäisyn keino. Puutteet kasvuoloissa havaitaan yleensä varhain ja ne tulevat yleensä monien ammattikuntien tietoon. Vaikka lastensuojelulaki yksiselitteisesti säättää kaikille viranomaisille velvollisuuden ilmoittaa lastensuojeluviranomaisille lastensuojelun tarpeesta ja muillekin oikeuden tehdä ilmoitus, tiedonkulku kangertelee. Tarvitaan tukitoimia, joissa puuttumisen kynnyks on matala ja jotka eivät ole leimaavia. (Turvallisuustalkoot 1999, 18.)

Rikoksentehtäjäksi kehittymisen ”riskitekijöihin” ehdotettiin reagoitavan ”varhaisilla toimilla”. Ohjelman representointia voi pitää suhteessa ”puuttumiseetokseen” mallillisena painottaessaan sitä, etteivät ”tukitoimet” saisi olla ”leimaavia”. Toteamus ilmentää enemmän hyvinvointipolitiikalle kuin riskipolitiikalle ominaisia diskursseja. Myös näkemyksen lastensuojelusta ja sen asemasta voi ymmärtää hyvinvointipolitiikan uskomusjärjestelmiin liittyvänä ajatuksena, jossa sosiaalipolitiikan ajatellaan ”olevan parasta kriminaalipolitiikkaa”. Toisaalta taas tekstin laatimisen ajankohta ja sen kirjoittamisen institutionaalinen konteksti herättävät kysymyksen, missä määrin oikeusministeriön hallinnonalan rikosentorjuntaohjelma lähestyy lastensuojelua riskipolitiikan diskurssien mukaisesti rikosentorjunnan toteuttajana, koska lastensuojelua kuvataan toimivana ”rikollisuuden ehkäisyn keinona” (ks. myös Arjen turvaa 2004, 23, 30; Vanhemmuus & toimiva viranomaisyhteistyö 2007).

Koulupolitiikan alalla ohjelma painotti koulun ”kasvattavaa, ei vain opettavaa” tehtävää. Opetuksen tavoitteena oli 1) oppilaiden kasvaminen ”eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen” ja 2) ”elämässä tarpeellisten tietojen ja taitojen” antaminen. Lisäksi opetuksen tuli ”edistää tasa-arvoa”. Yleisten suuntaviivojen lisäksi huomiota kiinnitettiin kolmeen yksittäiseen seikkaan. Ensimmäinen niistä liittyi opettajien toimintaan. Ohjelmassa suositeltiin, että opettajankoulutukseen tulisi sisällyttää aikaisempaa enemmän ”luokkayhteisön hallintaa” ja että opettajien valmiuksia ”tunnistaa ja tukea vaikeissa elämäntilanteissa olevia lapsia ja nuoria” tulisi kehittää. Toiseksi ohjelmassa esitettiin lisää koulujen kerhotoimintaa ”yksinoloa vähentäväksi”. Toimenpiteeseen ehdotettiin ryhdyttäväksi, koska lasten ei uskottu saavan ”turvallista ja virikkeistä kasvuympäristöä”, jos joutuivat olemaan ”vanhempien tuetta” (vrt. Jallinoja 2006, 131–154; Strandell & Forsberg 2005). Kolmas erityisen huomion kohteeksi nostettu seikka liittyi ”koulukuriin”:

Kouluissa on oltava perustellut säännöt, joihin sitoutumista on pyrittävä edistämään sillä, että niistä mahdollisimman pitkälle sovitaan yhteisesti. Sovituista säännöistä on pidettävä kiinni. Opettajien yhteistyötä kehitetään siten, että sääntöjen vastaiseen käyttäytymiseen puututaan johdonmukaisella tavalla. Koulukiusaamiseen on puututtava välittömästi. Runsas koulupinnaaminen on hälytysmerkki mahdollisesti alkaneesta tai tulevasta rikollisuudesta.

Siihen on reagoitava mieluiten yhteistyössä vanhempien kanssa. Olisi kokeiltava kouluissa järjestettyä sovittelumenettelyä riitojen ja oppilaiden koulussa ja koulumatkoilla tekemien rikkomusten hoitamiseksi. (Turvallisuustalkoot 1999, 21–22.)

Kolmas hallinnonala, jolle ohjelma ehdotti julkisen vallan toimenpiteitä, oli nuorisopolitiikka. Nuorisopolitiikan kohteeksi asemoitiin ”syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret”. Asiaa pidettiin ohjelmassa ajankohtaisena ja tärkeänä, koska ”yhteiskunnalliset kehitystekijät näyttivät voimistavan mekanismeja, joilla nuoret jakautuivat menestyjiin ja häviäjiin” ja ”taloudellisen laman aikana nuorten elinolot olivat vaikeutuneet”. Rikollisuuden ehkäisemiseksi nuorisopolitiikan saralla tulisi ”jatkaa ja laajentaa työpajatoimintaa nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi”, ”turvata kuntien erityisnuorisotyön edellytykset” tai ”parantaa nuorten kansalaistoiminnan edellytyksiä”. Nuorisopolitiikan kohderyhmän problematiikka linkitettiin myös koulupolitiikan yhteyteen. Kouluissa ”syrjäytymisvaarassa olevia varten” tuli kehittää ”kokeiluprojekteja”, ”oppilashuoltoa” ja ”oppilaanohjausta”. Valtionavustuksia jaettaessa tuli erityisesti tukea ”toimintamuotoja, jotka parhaiten saavuttavat ongelmallisimman nuorison ja parantavat sen elinoloja”. (Mt. 23–24.) Nuorisopuolella huomiota kiinnitettiin lisäksi nuorten vapaa-aikaan ja tapoihin viettää sitä, koska rikosten uskottiin olevan niihin yhteydessä. ”Monipuolisia vapaa-aika- ja kulttuuriharrastusten mahdollisuuksia” tuli kehittää, jotta ne saavuttaisivat ”senkin nuorison, jonka rikollisuuden ehkäisemiseksi” mielekkään vapaa-ajan toiminnan järjestäminen olisi tärkeintä. Lisäksi olisi järjestettävä edellytyksiä, ”tilaa”, nuorten pelkälle sosiaaliselle yhdessäololle ilman harrastamisen tai kuluttamisen pakkoa. (Mt.)

Julkinen valta ja sen toimenpiteet eivät olleet ainoa rikoksenteekijäksi tulemisen ehkäisemisen ”blokki”. Ohjelmassa kiinnitettiin huomiota myös ”vanhempien kasvatusvastuuseen”. ”Toiminta lasten vanhempina ja kasvattajina on keskeistä rikollisuuden ehkäisyä” ja että ”kasvatusvastuun laiminlyönti” ja ”ristiriitainen kasvatus” vaikuttaisivat siihen, ”tuleeko lapsesta rikoksenteekijä”. Tärkeintä olisi, että ”vanhemmat käyttäisivät kullekin luontevaa tapaa toimia kasvattajina”, joskin ”on yksilöllisiä eroja yhtä lailla vanhemmissa kuin lapsissa”. ”Vanhempien on kuitenkin kannettava vastuunsa kasvattajina eikä säilytettävä sitä lapsille”, ohjelmassa todettiin. Lisäksi ohjelmassa kiinnitettiin huomiota vanhemmille järjestettyihin tukipalveluihin, lasten ja vanhempien väliseen yhteiseen aikaan ja miehen mallien järjestämiseen yksinhuoltajaperheiden ”poikalapsille”. (Mt. 41–42.)

Lapset ja nuoret paikallisissa rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa

Lapset ja nuoret ovat olleet paikallisten rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmien suosikkikohde. Vuoden 2003 arviointiraportin mukaan 63 rahoitetusta ohjelmasta 29 (46 %) oli kohdistettu yksinomaan lapsiin ja nuoriin. Vuoden 2004 loppuun

mennessä rahoitetuista 88 rikoksantorjunta/turvallisuushankkeista lähes puolet oli kohdistunut lapsiin ja nuoriin.⁷⁵ Hankkeista 2/3 fokusoiti tavalla tai toisella paikallisen turvallisuuden lisäämiseen lasten ja nuorten rikollista käyttäytymistä vähentävällä toiminnalla. Tavallisimmat ongelmat, joihin paikallisissa ohjelmissa oli kiinnitetty huomiota, olivat nuorison rikollisuus, syrjäytyminen sekä huumeiden, alkoholin ja muiden päihteiden käyttö. Nuorison ongelmat (työttömyys, huumeet, rikolliseksi rekrytoituminen, rikoskierre, syrjäytyminen) ja nuorisoon liitettävät ongelmat (oluen ja tupakan myynti alaikäisille, näpistely, koulukuri yms.) sisältyivät lähes kaikkiin suunnitelmiin. Rikoksia vähentäviä ja turvallisuutta parantavia toimia oli yksittäisistä kohteista kohdistettu nuorten häiriökäyttäytymisen (78 % vastanneista kunnista), huumausainerikosten tai päihteiden käyttämisen (68 %), koulukiusaamisen ja kouluväkivallan sekä ilkeiden (66 %) ehkäisemiseen. (Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 38–40, 48–50.)

Yksi kansallisen ohjelman tavoite oli paikallisen rikoksantorjunta- ja turvallisuusyhteistyön käynnistyminen ja tehostuminen. Erityisesti poliisin ja muiden viranomaisten yhteistyötä haluttiin toimivammaksi. Tässä olikin onnistuttu: kansallinen rikoksantorjuntaohjelma oli vastaajien mukaan edistänyt paikallista rikoksantorjuntatyötä, ja erityisesti poliisin ja kunnan viranomaisten (sosiaali-, nuoriso- ja opetustoimi) välinen yhteistyö oli tiivistynyt. (Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 48.) Etenkin nuoriin kohdistuvassa toiminnassa kansalaiset osallistuivat rikoksantorjuntaan. Toimintamuotoja olivat yhteisten pelisääntöjen kehittäminen, vanhempien katupartiointi ja yökahvilat. Useiden vastaajien mielestä aktiivisuutta oli esiintynyt jo ennen rikoksantorjuntaohjelman käynnistymistä, mutta 14 prosenttia piti toiminnan käynnistämistä ohjelman ansiona. (Mt., 49.)

Aikaisemmat selvitykset vahvistavat täten käsitystä siitä, että paikallisten rikoksantorjunta- ja turvallisuusohjelmien tavoitteet, kohteet ja toimintamuodot lähestyvät piirteiltään ja toteuttavat käytännössä vahvasti sitä lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan poliittisen hallinnan regiimin tyyppiä, jota olen kutsunut riskipoliitikaksi. Mielenkiintoisen lisänsä uuden regiimin toteutumisen laajuuteen tuo rikoksantorjunta- ja turvallisuusohjelmien suhde kunnissa ”Koko kylä kasvattaa” -tunnuksella levinneisiin kasvatusprojekteihin, joissa on haluttu vahvistaa vanhemmuutta, asettaa lapset ja nuoret tiiviisti aikuisten valvonnan alle ja puuttua alaikäisten toimintaan varhain ja nopeasti. Tavoitteiltaan ja toimintamuodoiltaan rikoksantorjunta- ja turvallisuushankkeiden lapsia ja nuoria koskevassa retoriikassa on huomattavan paljon aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden kanssa yhteisiä piirteitä (vrt. Toteutuvatko turvallisuustalkoot 2003, 37). Myös kasvatushankkeissa toiminnan keskiöön oli nostettu sellaisia seikkoja kuin nuorten huonot käytöstavat ja asiaton kielenkäyttö, koulukiusaaminen, näpistely sekä huumeiden ja muiden päihteiden käyttö (Eskelinen 2000, 33–70). Merkittävimpänä aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden esikuvana on pidetty Laukaasta lähtöisin olevaa ”Yhdessä elämään” -kasvatusyhteistyömallia, jonka innoittajana ovat olleet ”kristilliset perusarvot” (Eskelinen 2000, 161–162). Malli on eriasteisesti otettu käyttöön ainakin 80 paikkakunnalla eri puolilla Suomea (Jallinoja 2006, 154–159).

Saman kysymyksen voi esittää suhteessa kunnallisiin lapsipoliittisiin ohjelmiin, joissa mallina on toiminut Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Lapsipoliittisen ohjelman lähtökohdista on ollut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kolmen periaatteen eli osallisuuden, osallistumisen ja suojelun vahvistaminen kunnissa. Myös lapsipoliittisia ohjelmia on laadittu kunnissa laajasti. Vuoden 2005 keväällä 107 kuntaa oli laatinut ohjelman. 55 kunnassa ohjelmatyö oli käynnissä ja 34 kunnassa lasten ja nuorten hyvinvointikysymykset oli liitetty osaksi muuta hyvinvointipoliittista ohjelmaa (2004, 5; Rousu, Paavola & Kaunisto 2004; Paavola, Rousu & Laine 2006). Kuntaliiton selvitysten mukaan 83 prosenttia lapsista asuu kunnissa, joissa on asetettu lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kehittämiseksi selkeitä tavoitteita.

Seikka, joka herättää kysymyksen lapsipoliittisten ohjelmien, aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden ja rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmien keskeisen toimintapolitiikan yhteydestä kunnissa toisiinsa, on Kuntaliiton vuoden 2003 raportissa mainitsemat kansallisen lapsipolitiikan keskeiset painoalueet, joita kunnat pitivät tärkeinä. 184 kunnan antamissa lapsipolitiikan keskeisiä painoalueita koskeneissa vastauksissa viisi kuntien eniten mainitsemaa teemaa olivat

1. Vanhemmuuden tukeminen (57 mainintaa)
2. Varhainen puuttuminen, syrjäytymisen ehkäisy (53)
3. Lapsuuden arvostus ja päätöksenteko, lapsipolitiikka (36)
4. Kasvuolojen turvallisuus (35)
5. Ongelmien ennaltaehkäisy (39)

Kuntaliiton raportissa pohdittiin, näkyvätkö kuntien esille nostamat keskeiset painoalueet valtiotason toimenpiteissä tai päinvastoin. Johtopäätös oli, että paikallisten ohjelmien painopisteet ja näkemykset kansallisiksi painopisteiksi ovat hyvin samansuuntaisia. Kunnissa korostettiin ”turvallista kasvuympäristöä ja ennaltaehkäisevää toimintaa”. Raportissa todettiin, että ”vaikka valtaosan lapsistamme todetaan voivan erinomaisesti, yhä useampi lapsi ja perhe on myös tuen tarpeessa. Lapsen auttaminen nyt maksaa itsensä aina takaisin.” (Rousu, Paavola & Kaunisto 2004, 12.)

Vaikuttaa siltä, että lapsiin ja nuoriin voimakkaasti kohdistuvien paikallisten rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmien, vanhemmuutta vahvistamaan pyrkivien aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden ja kunnissa laadittujen lapsipoliittisten ohjelmien ”kärkitematiikat” osoittavat samaan suuntaan, painottaen vanhemmuuden tukemista, varhaista ja nopeaa lasten ja nuorten toimintaan puuttumista sekä aikuisjohtoista valvonnan tehostamista. Voisiko siis olla niin, että laajasti eri toiminnan kentille levinneet taktiikat ja tekniikat, jotka viittaavat hyvin samantyyppisiin kysymyksenasetteluihin, käsitteisiin, asemointeihin, responsseihin ja oikeutettuihin puhujiin, ovat niputtuneet yhteen laajaksi ”puuttumisen ohjelmaksi”, ja toimivat paikallisina väylinä ja foorumeina, joilla uusi hallinnan regiimi on 1990-luvun lopulta lähtien pantu täytäntöön?

Lapsia ja nuoria koskevat keskeiset diskurssit, asemoinnit, taktiikat ja tekniikat

Kansallisen rikosentorjuntaohjelman suuntaviivat ja aiemmista paikallisia rikosentorjuntaohjelmia käsitelleistä selvityksistä esille nousseet näkymät lapsuuteen ja nuoruuteen tulevat hyvin esille Rikosentorjuntaneuvoston rahoittamissa hankkeissa. Paikallisista ohjelmista heijastuvat myös paikallisten aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden ja lapsipoliittisten ohjelmien painoalueet. Esimerkkejä lasten ja nuorten keskeisistä asemoinneista paikallisissa hankkeissa ovat seuraavat:

Hankkeen tavoitteena on kehittää toimintamalli, jonka avulla voitaisiin riittävän ajoissa tavoittaa ja saada kuntoutuksen piiriin ne oppimisvaikeuksista kärsivät lapset, jotka kuuluvat ilmeiseen riskiryhmään. (Rikoskierre poikki, Hämeenkyrö, Ikaalinen.)

Projektin kohderyhmänä olivat 10–17-vuotiaat nuoret, ensimmäisiin rikoksiin syyllistyneet nuoret sekä erityisryhmänä koulunsa keskeyttäneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. (Missä mennään -rikosentorjuntahanke, Jämsä.)

Vaikutukset: Tilaisuudet itsessään olivat erittäin suosittuja, koulun luentotilat täynnä, osanottajia kussakin useita satoja vanhempia. --- Hankkeen tavoitteeksi on asetettu lasten kasvattaminen vastuuntuntoisiksi, rehellisiksi ja aloitekykyisiksi aikuisiksi, vanhempien ja nuorten saaminen ymmärtämään laillisuus- ja terveystieteiden periaatteiden noudattamisen tärkeys, puuttuminen heti näpistelyyn, ilkivaltaan, kiusaamiseen ja kaikkinaiseen väkivaltaan. (Vantaa, Pelti ry, Koko kylä kasvattaa Yhteistyöhanke; ks. myös Alakko nää lailliseksi, Oulu.)

Projektissa käynnistetään Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyömalli, josta on tarkoitus luoda Kangasniemelle pysyvä toimintatapa. Mallin tavoitteena on antaa tukea vanhemmuuteen sekä puuttua näpistelyyn, päihteiden käyttöön ja koulukiusaamiseen. Mallissa pyritään luomaan lasten ja nuorten ongelmatilanteisiin pysyvät toimintamallit kaikille yhteistyötahoille, sekä vanhemmille että viranomaisille. Vanhempien ja viranomaisten työryhmä työstää toimintaohjeet, joiden aiheita ovat:

- koulu ja harrastukset (mm. koulukiusaaminen)
- koti, kodin tukeminen, hyvät tavat ja asiallinen kielenkäyttö
- näpistely ja ilkivalta
- päihteiden käyttö

Toimintamallit ja -ohjeet käsitellään kunnallista turvallisuussuunnitelmaa valmistevassa työryhmässä ja ne otetaan mahdollisimman laajasti mukaan kunnalliseen turvallisuussuunnitelmaan. (Nuorisoturvallisuus, Kangasniemi; ks. myös Kimpakyyti-hanke, Sysmä.)

Ensimmäinen tekstiote käsittelee oppimisvaikeuksia ja niihin vaikuttamista, joka ongelmanasettelultaan kuuluu hyvinvointipoliittiseen muodostelmaan. Uuteen regiimiin oppimisvaikeuksiin vaikuttamisen kytkee sen käsitteleminen rikosentorjuntatieteiden alla. Oppimisvaikeuksista kärsivät lapset ja nuoret ovat ”riskiryhmä”, jonka problematiikkaan vastaamiseksi on ”kehitettävä riittävän ajoissa tavoitettava

toimintamalli”. Toisessa tekstiotteessa tulee esiin toinen keskeinen asemointi eli ”syrjäytymisvaarassa olevat nuoret”. Kolmannessa otteessa kerrotaan tavoitteesta ”kasvattaa”, jolloin lapset ja nuoret asemoituvat ”tuleviksi” kansalaisiksi.

Neljäs esimerkki kertoo siitä, kuinka aikuiset ovat rikoksentorjuntaohjelmien keskeisiä toimijoita, lasten ja nuorten määrittyessä toiminnan kohteiksi. Lammin hankkeessa lähtökohta tuli esille jo hankkeen nimessäkin ”AHNE – Aikuisten Hanke Nuorisorisikollisuuden Ehkäisemiseksi”. Aikuiset jaotellaan ”viranomaisiin” ja ”vanhempiin”. ”Vanhemmissa” erotetaan edelleen ”vanhemmuudessaan tukea tarvitsevien” ja aktiivisten, ”työryhmissä toimivien vanhempien” ryhmät. Jälkimmäiset, joiden ydinryhmä rekrytoituneen hyvinvoivista keskiluokkaisista vanhemmista (vrt. Jallinoja 2006, 160–180), kohdistaa yhdessä viranomaisen kanssa puuttumistoimintansa tavoitteet ”riskiperheisiin” ja ”tukea tarvitseviin” vanhempiin. Lapset ja nuoret asemoidaan ”päihkeitä käyttävinä”, ”näpistelevinä ja ilkkuvain”, ”huonotapaisina ja asiattomasti kieltä käyttävinä” sekä ”koulukiisaajina”, millä oikeutetaan heidän jättämisenä yhteistyöfoorumien ulkopuolelle.

Rikoksentorjunta- ja turvallisuusohjelmien tavoitteista ja toimintamuodoista muiden ylitse nouseva ”suuri taktiikkakokonaisuus” on kontrollin tehostaminen. Tehostamiselle on oletettujen vaikutusmekanismien perustalta asetettu erilaisia kohteita ja muotoja. Rikoksentorjunta- ja turvallisuusohjelmissä esiintyy kolme keskeistä lapsiin ja nuoriin kohdistettua taktiikkaa.

Taktiikka 1. Vanhemmuuteen investoiminen

Ensimmäinen taktiikoista on ”vanhemmuuden tukeminen tai vahvistaminen”, jolla tavoitellaan ”vanhempien kasvatusvastuun” lisäämistä. Hankkeissa esiintyy kahdenlaisia vanhempiin investoimisen tekniikoita. Toiset ovat tekniikoita, joissa viranomaiset ”aktivoivat” tai ”herättelevät” vanhempia ”kantamaan vastuunsa” tai ”katsomaan mitä heidän lapsensa perjantai-iltana puuhaavat”:

Hankkeen tarkoituksena on aktivoita oppivelvollisuusikäisten lasten vanhempia vapaaehtoistyöhön ja kannustaa heitä läsnäoloon ja yhteiseen toimintaan lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintapisteissä. Tavoitteena vanhempien aktiivisuuden lisääntyminen nuorten eri toiminta-alueilla ja kiinnostus vapaaehtoistyöhön sekä välittämiseen lasten ja nuorten vapaa-ajalla (mm. katupartio- ja nuorisokahvilapäivystys). (Vanhempien aktivointi VAKTI, Heinola; ks. myös Turvallisuuskansion tuottaminen, Vaasa.)

Projekti keskittyi neljään painopistealueeseen:

1. Vanhempien kasvatusvastuun lisääminen. Aloitettiin vanhempien kanssa Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyö, jonka tuloksena laadittiin yhteiset suositukset perheille lasten kotituloajoista, alkoholin välittämisestä ja varkauksien ilmoittamisesta sekä diskojen alaikärajoista. Pelisäännöistä käytiin tiedottamassa ja keskustelemassa vanhempainilloissa ja niistä oli tiedotuskampanja paikallislehdissä.
2. Nuorten päihteenkäytön rajoittaminen. Vierailulla vanhempien illoissa kehoitettiin

vanhempia kantamaan vastuunsa lasten ja nuorten alkoholinkäytön estämisessä. Toimitettiin vanhemmille suunnattu ”Sinunko lapset humalassa perjantai-iltaisain”-tiedote. Paikallislehdissä julkaistiin vanhemmille kohdistettuja ilmoituksia, joissa heitä muistutettiin valvontavastuusta. (Yhdessä elämään, Jämsä.)

Toinen vanhemmuuteen investoimisen tekniikka panostaa viranomaistoiminnasta irrottautumiseen sekä vanhempien keskinäisen yhteistoiminnan ja kontrollin voimistamiseen. *Tekniikkoja* ovat esimerkiksi itseohjautuvien vanhempainryhmien perustaminen ja vanhempien katupartiointi:

---Hankkeen perusideana ”koko kylä kasvattaa”. Vanhempainillat pidetty syksyllä 1999, talvella ja syksyllä 2000 sekä talvella 2001. Kouluttajina olleet Yhdessä elämään – mallin luoja Anne Eskelinen sekä lastenlääkäri Falckenbach. Vanhemmat nimenneet vanhempainryhmän, jonka jäsenet ovat osallistuneet Laukaassa järjestettyihin valtakunnallisiin koulutustilaisuuksiin. Toimintaohjeita työstetty ongelmatilanteisiin ja niiden ehkäisyyn alueina koulu ja harrastukset, koti/ kodin tukeminen/ hyvät tavat/ asiallinen kielenkäyttö, näpistely ja ilkivalta, päihteiden käyttö.

Vaikutukset: Kasvatusyhteistyömallin mukaiset toimintaohjeet ja pelisäännöt liitetään Kangasniemen kunnan turvallisuussuunnitelmaan. Vanhempainryhmä jo esittänyt toimintaohjeita. (Nuorisoturvallisuus, Kangasniemi; ks. myös Peräankatsojaryhmä, Alavus.)

---Todettiin, että vanhemmat oli saatava mukaan toimimaan viranomaisten kanssa. Laukaan mallin äiti Anne Eskelinen kutsuttiin Sysmään (luento maksettiin kunnan ja Lionsien rahoista); maaliskuussa 2001 järjestettiin kaikille avoin vanhempainilta, jossa oli paikalla yli 150 kuulijaa. Toimintaan ilmoittautui 60 vanhempaa, joiden kesken muodostettiin ryhmiä eri teemojen ympärille; 20–30 jatkoi vanhempainryhmissä aktiivisesti. Vanhemmat kävivät nuorisotilalla. Katupartiointi koulunloppumisviikonloppuna--- (Kimppakyyti-hanke, Sysmä.)

Projektin tavoitteena oli nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisy, vanhempien aktivoiminen rajojen asettamiseen nuorille ja nuorten kanssa toimimiseen, vanhempien, eri viranomaistahojen ja yrittäjien yhteistyöverkoston luominen rikosten ehkäisemiseksi ja niihin ajoissa puuttumiseksi sekä uusien toimintamuotojen luominen nuorisotyöhön. (Missä mennään -rikosentorjuntaprojekti, Jämsä.)

Suhteessa lapsiväestöön ja nuorisoon ”vanhemmuuden tukemisessa” ja ”kasvatusvastuun lisäämisessä” on kyse epäsuorasta investoinnin taktiikasta, jossa tavoitellaan kontrollin tehostumista. Tavoitteita ovat 1) viranomaisten vanhempiin kohdistaman kontrollin ja 2) vanhempien toisiinsa kohdistaman kontrollin voimistaminen, sekä 3) vanhempien itsek kontrollin vahvistaminen. Rikollisuuden vähenemisen ja turvallisuuden lisääntymisen generatiivisena mekanismina uskotaan olevan vanhempien toiminta, jonka muutoksen uskotaan vähentävän lasten ja nuorten päihteiden käyttöä, rikollista toimintaa ja huonoja käytöstapoja.

Sukupolvisuhteita koskevan teoretisoinnin valossa ”vanhemmuuteen investoimisen” taktiikka on yksi paikallisten rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmien

tradition evakuoimista ilmentävän konservatismiin tunnusmerkki. Aikuisten ja vanhempien ensisijaisuutta ja myötämääräämistä suhteessa lapsiin ja nuoriin korostetaan. Vanhempien ”herättelyn” lähtökohtana on uuden regiimin moraali-eetos, jossa vastuu lapsista ja nuorista halutaan ”palauttaa vanhemmille”. Taktiikan taustana on jälkiekspansiiviseen rationaliteettiin sopeutunut kommunitaristinen eetos, joka ilmaisee varsin suorasti vanhempia koskevan epäluottamuksensa, ilmaisee heidän jälkikasvunsa olevan monella tapaa ”järjestyksenpalautuksen” tarpeessa ja vaatii vanhemmilta kontrollin tehostamista.

Taktiikka 2. Varhainen, välitön ja nopea puuttuminen

Vanhemmukseen investoimisen lisäksi hankkeissa esiintyy osataktiikka, joissa vanhempiin kohdistuvat tavoitteet asettuvat sivummalle ja viranomaiset, jotka ovat taktiikan keskeisimmät toimijat, kohdentavat interventiovaikutuksen suoraan lapsiin ja nuoriin. Suoran kohdentamisen varhaisen puuttumisen taktiikka, joka pohjautuu viranomaistyössä jaettuun ”puuttumisen eetokseen”, tähtää lapsia ja nuoria koskevan viranomaiskontrollin tehostamiseen. Paikallisten ohjelmien ”varhainen puuttuminen” kytkeytyy kansallisessa ohjelmassa tärkeänä pidettyyn ”rikoksentehtäviksi tulemisen ehkäisemiseen” ja siihen liittyvien yksilöllisten ”riskitekijöiden” vähentämiseen. Varhaisen ”puuttumisen” ohella esiintyy myös ilmaisua varhainen ”havaitseminen”:

Projektin tarkoituksena on saada aikaan Nurmijärven rikosentorjuntaohjelma. Työtä varten palkataan projektisihteeri sekä koulutetaan työ- ja ohjausryhmiä. Hanke jatkuu varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen projektina, ja koskee kunnan kaikkia hallintokuntia, jotka ovat tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Hankkeeseen osallistuvat sosiaali- ja terveyspalvelualue, koulutoimi ja nuorisotoimi. Lisäksi mukana ovat seurakunta ja poliisi. (Rikosentorjuntaohjelma, Nurmijärvi.)

--- tavoitteena oli puuttua nuorten huumausaineiden käyttöön mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Käyttörikoksesta päihdearviointiin, Helsinki.)

Selvityksen mukaan merkille pantavaa on ollut yhteisen huolen tunnistaminen ja sitoutuminen käytännön toimiin omalla sektorilla sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (Turvallisuusohjelma, Hämeenlinna.)

”Puuttuminen” näyttäytyy erottamattomana osana uuden regiimin ”riskiryhmien” ja ”syrytytymisvaarassa olevien” hallintaa. Paikallisten ohjelmien julkilausumaton lähtökohta on, että ”puuttuminen” kohdistetaan ainoastaan lapsiin ja nuoriin. ”Havaitsemista” ja ”tunnistamista” koskeva puhunta lähestyy sosiaalityön keskustelusta tuttuja ”huolen” elementtejä (ks. Arnkil & Erikson 2005). ”Varhainen” saa paikoittain rinnalleen ilmaisun ”välitön”, jolloin ”puuttumisen” näkökulma siirtyy kronologisesta elämänkaaresta ajallisesti rajoittuneempaan, paikalliseen kontekstiin. Painopiste siirtyy reagoivien toimijoiden toleranssiin ja reaktioherkkyyteen:

8. VARHAINEN PUUTTUMINEN, VANHEMPAINAKTIVITEITIT...

Hankkeessa luodaan ja otetaan käyttöön kuntakohtaiset toimintamallit, joissa lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan välittömästi. Tavoitteena on ehkäistä ja vähentää nuorten rikoksia ja niiden haittavaikutuksia. (Varhaisen ja kokonaisvaltaisen puuttumisen malli, Lahti.)

Poliisi aloitti tiukennetun nuorten alkoholinkäytön valvonnan perjantai-iltaisina ja puuttui alaikäisten alkoholinkäyttörikkomuksiin tehostetulla tavalla. Päihderikkomuksiin syyllistyneet nuoret saivat sakot ja heidän vanhempansa joutuivat hakemaan heidät poliisilaitokselta. (Yhdessä elämään, Jämsä.)

Varhaisen ja välittömän puuttumisen taktiikkaa toteutetaan tekniikoin, jotka kiinnittyvät ajallisiin ja paikallisiin konteksteihin. Yksi tekniikoista on viranomaisten nuoriin kohdistaman ilta- ja yöaikaisen ”katupartioinnin” tehostaminen. Viranomaiskontrollin tehostamisessa esiintyy erilaisia sävyjä. Toinen niistä on repressiivissävytteinen viranomaiskontrolli, jossa poliisi on keskeinen toimija:

Katupartiotyön tavoitteena on yhteistyön kehittäminen viranomaisten ja vanhempien välillä sekä nuorten ongelmien varhainen havaitseminen ja nopea puuttuminen. Aikuisten valvonnalla pyritään hillitsemään nuorten julkista päihteidenkäyttöä ja rikosten tekemistä. Katupartio toiminta on osa Kemijärven kaupungin turvallisuussuunnitelmaa ja vanhempien sitouttaminen kuuluu alaikäisten päihde-huumeinterventioon --- Paikallinen poliisi myös ottanut tiukentuneen otteen nuorten päihteidenkäyttöä kohtaan ja kehottaa vanhempia tutustumaan paikkakunnan yöelämään nuorisoin miehittämällä kulmilla. ”Yhteistyöllä saamme varmaan näkyvyyttä ja tuloksia aikaan.” (Katupartio toiminnan käynnistäminen, Kemijärvi.)

Diskoissa ja huvitilaisuuksissa käyttöön uudet aukioloajat ja ikäraajat. Järjestettyihin tilaisuuksiin ei päästetty alkoholia nauttivia nuoria; tarkastuksia varten hankittiin alkometri. Tuettiin alkoholittoman hiihtolomatapahtuman järjestämistä. Kauppaliikkeisiin lähetettiin kirje ja otettiin yhteyttä puhelimitse keskioluen ja tupakan myynnin valvonnan tehostamiseksi. (Missä mennään -rikoksentorjuntaprojekti, Jämsä.)

Toinen nuoriin kohdentuvan ilta- ja yöaikaisen viranomaiskontrollin tehostamiskeino on katupartio toimintaan paikoittain kytkeytyvä yökahvilatoiminta. Yökahvila toiminnassa keskeisiä toimijoita poliisin ohella (tai sen sijaan) ovat nuorisotoimi tai jokin kolmannen sektorin toimija, joka pyrkii vanhempien lisäksi rekrytoimaan toimintaansa vapaaehtoisia aikuisia laajemminkin:

Yökahvilatoimintaan liittyvä etsivän työn kokeilu vapaaehtoisten tehtävään koulutettavien alueen vanhempien kanssa.

Hankkeen toteutus: Vapaaehtoisten aikuisten opastus ja neuvonta nuorten kohtaamisessa tapahtui viikottaisten yökahvilailtojen yhteydessä. Yökahvilan aikuiset aloittivat syksyllä perjantai-iltoihin liittyvän partiointitoiminnan (etsivä työ) pienimuotoisesti. Tavoitteena oli löytää niitä nuoria, jotka eivät osallistu yökahvila- tai muuhun ohjattuun toimintaan, vaan viettävät aikaansa ajelehtien.

Vaikutukset: Yhdistyksen ylläpitämä yökahvila toimii päihteettömänä nuorten kohtaamispaikkana. Yökahvilatoiminnan yhteyteen rakennetut tapahtumat ovat olleet suosittuja. Kuulemistilaisuutta varten toimitetun vastauksen mukaan nuorten rikollisuuteen liittyvän päihteiden käytön kautta hankkeen voidaan arvioida toteutuneen hyvin. ”Hanke oli ajallisesti lyhyt ja huomioon ottaen yhdistyksen voimavarat katsomme saaneemme aikaiseksi myös yksittäisten nuorten osalta tuloksellista toimintaa. Vaikutus rikollisuuteen on ennaltaehkäisevää.” Selvityksen mukaan etsivän työn yhtenä tuloksena voidaan pitää sitä havaintoa, että uusi nuorisotila muutti nuorten talviajan kokoontumispaikkoja. Nuoret eivät enää parveile kaupan edustalla, vaan ovat joko nuorisotilassa tai lähistöllä olevassa pienessä metsikössä. Yökahvilatoiminnan jatkoasteena on saada lähistöllä olevat nuoret jollakin tavalla kiinnostumaan järjestettävistä nuorisoiiloista ja niin edelleen. (Illastus-projekti, Taipalsaari; ks. myös Rikoksantorjuntaohjelma, Raisio; Yhteistyön luominen ja vahvistaminen paikallisessa rikoksantorjunnassa, Mäntsälä.)

Yöaikaisen katupartioinnin ja yökahvilatoiminnan lisäksi paikallisista hankkeista tulee esiin toinenkin ”puuttumisen” toimintaympäristö. Näpistystilanteet sijoittuvat useimmiten päiväsaikaan kauppojen ollessa avoinna. Useissa Rikoksantorjuntaneuvoston rahoittamissa paikallisissa hankkeissa tavoitteeksi oli asetettu lasten ja nuorten näpistystilanteita koskevan ”toimintamallin” tuottaminen, jolla tavoitellaan paikallisten toimijoiden yhteistyön koordinoitua ja yhteisymmärryksen lisäämistä puuttumiseetoksen sisäisessä merkitystodellisuudessa. Näpistystilanteita koskevien yhteisten toimintamallien luominen on yksi ”välittömän puuttumisen” rikoslajikohtainen alalaji.

Alle 15-vuotiaiden lasten ja nuorten omaisuusrikoksiin puuttumisen tehostettu toimintamalli. Projektin tavoitteena on ehkäistä nuorten rikollista käyttäytymistä ja kehittää varhaisia väliintulon työmenetelmiä. Mallilla mahdollistetaan nopea puuttuminen kohderyhmän tekemiin omaisuusrikoksiin ja pyritään estämään rikoskierteen syntyminen. Näpistyksestä toimitetaan sen tapahduttua tieto projektityöntekijälle, joka ryhtyy heti toimenpiteisiin. Hankkeen yhteistyökumppaneina ovat muun muassa poliisi, liike-elämä, vartiointiliikkeet, tiedotusvälineet ja Keravan kaupungin sisäiset organisaatiot (koulutoimi, nuorisotoimi ja sosiaalityö). (Näpsy-projekti, Kerava; ks. myös Näppis-projekti, Heinola; Kimppakyyti-hanke, Sysmä.)

Keväällä 2000 Vekara-työryhmä kutsui Haminan, Miehikkälän, Vehkalahtien ja Virolahden yrittäjiä keskustelemaan yhteisen toimintamallin kehittämistä ja kauppiaitten nykyisistä toimintatavoista. Keskustelun lopputuloksena todettiin yksimielisesti, että yhteisen toimintamallin suunnittelua kannattaa jatkaa. Yhteinen malli helpottaa yrittäjää näpistelyihin puuttumisessa. Lisäksi yrittäjä saa varmuuden siitä, että nuoren näpistelyä käsitellään yhdessä vanhempien ja viranomaisten kanssa --- Yhteiset pelisäännöt lasten ja nuorten näpistelyiden selvittämiseen (Hamina-Vehkalahti -alueen turvallisuussuunnitelma, Vekara-malli.)

Myös näpistelykontrollin tehostaminen on suunnattu yksinomaan lapsiin ja nuoriin, ja erityisesti varhaisnuorten ryhmiin. Aikuiset näpistelijät loistavat ohjelmissa

poissaolollaan. Kohdentamisen taustalla lienee kaksi lähtökohtaa, joista toinen on ”rikottujen ikkunoiden” oletus (Turvallisuustalkoot 1999, 14–15). Oletuksen mukaan nopea ja riittävän tuntuva pieniin rikkomuksiin ”puuttuminen” ehkäisee ja vähentää vakavampia rikkomuksia. Toinen taustaperuste lienee, että nimenomaan näpistely on toiselle kymmenelle ehtineiden massarikollisuutta (ks. esim. Salmi 2004).

Näpistystilanteiden toimintamallit ovat osa laajempaa rikoksantorjuntaohjelmien keinovalikoimaa tehostaa ”puuttumista”. Se on ”moniammatillista viranomaisyhteistyötä”, joka tavoittelee turvallisuusajattelun tuomista kaikki hallinnonsektorit lävistäväksi ajattelumalliksi:

Hankkeessa käynnistetään talousalueen kattava moniammatillinen yhteistyö, jonka tavoitteena on varhaista puuttumista koskevien toimintamallien luominen ja käyttöönotto. Varhaisen puuttumisen keinoin pyritään vähentämään ja ennaltaehkäisemään nuorten ongelmakäyttäytymistä, nuorten tekemiä rikoksia sekä niiden seurannaisvaikutuksia. (Turvallisuus tavaksi – varhainen puuttuminen, Riihimäki.)

Varhaisen puuttumisen mallin levitys Keravalla, Järvenpäässä ja Tuusulassa. Työntekijöiden ammatillisten valmiuksien parantaminen järjestämällä koulutusmahdollisuuksia eri toimijoille. Käyntikorttien painattaminen kentällä jaettavana työvälineenä. Esitteen painattaminen kuntien nuorisopalveluista ja auttamisverkostoista. Esite jaetaan koulujen kautta 6.-luokkalaisten koteihin. Moniammatillisen yhteistyön tehostaminen. (Varpuke – varhainen puuttuminen, Kerava.)

Moniammatillisen yhteistyön keskeinen tavoite varsinaisten toimintakäytäntöjen (esim. näpistelymallit) ohella on hallintosektoreiden yhteisen merkitystodellisuuden ja eetoksen tuottaminen rikoksantorjunnan ja turvallisuusdiskurssin lähtökohdista. Pyrkimys – uuden regiimin taloudellisiin ja ontologisiin lähtökohtiin peilaten – on ollut ammattikuntien välisen luottamuksen lisääminen ja yhteistoiminnan tehostaminen. Kriittisen tekstinluennan näkökulmasta moniammatillisen yhteistyön foorumit ovat ammatillisten diskurssien kilpailukenttä, jossa puhetavoista ja ammattikunnista voimakkaimmat syrjäyttävät heikommat. Tässä suhteessa paikallisten rikoksantorjuntaohjelmien laatimisprosessit vahvistanevat rikosproblematiikan kanssa päivittäistä työtään tekevien ammattikuntien – erityisesti poliisin – määrittelyvaltaa paikallisissa lapsia ja nuoria koskevissa käytännöissä. Onhan rikoksantorjunnan tavoite ollut ydinalueellaan työskentelevän ja paikallisten verkostojen kokoamisesta huolehtivan poliisin ja muiden toimijatahojen ”yhteistyön” voimistaminen. Poliisin organisoimassa rikoksantorjuntatyössä on viitteitä siihen, että se on kyennyt sitomaan muut ammattikunnat edistämään sen ammatillisia tavoitteita ja toteuttamaan sen toimintastrategioita aina materiaalisia resursseja myöten:

--- Yhteistyöllä turvallinen Hämeenlinna -projektin kesto oli 1.1.–31.12.2000. Projektille valittiin sihteeri, joka työskenteli sosiaalityöntekijänä poliisilaitoksella sekä koordinoi turvallisuus suunnitelmatyötä. Kuulemistilaisuuteen lähetetystä vastauksesta ilmenee

lisäksi muun muassa että sosiaalityöntekijän virka poliisiasemalla vakinaistettiin ja että turvallisuussuunnitelma-hanke sai jatkoa vuosille 2001–2003--- (Turvallisuusohjelma, Hämeenlinna.)

Hämeenlinna on vain yksi niistä kunnista, joissa poliisi on ollut aloitteellinen 1990-luvun lopulta lähtien ja onnistunut kytkemään sosiaalityön osaksi rikoksantorjuntatyötä. Sosiaalityöntekijöitä toimii kihlakuntien poliisilaitoksilla sisäasiainministeriön palkkaamina, mutta paikoittain sosiaalityöntekijöitä on siirretty poliisilaitoksille kunnallisen sosiaalityön resursseista. Poliisilaitossosiaalityötä koskeneessa selvityksessä (2005) työmuodon taustana todettiin olevan kansallinen rikoksantorjuntaohjelma ja paikalliset turvallisuushankkeet. Selvityksessä todetaan perustelujen sosiaalialan asiantuntijan työskentelylle poliisihallinnon yhteydessä nousevan ”yhteiskunnallisesta murroksesta”, ”sosiaalisten ongelmien lisääntymisestä” ja ”asiakkaiden moniongelmaistumisesta”. Poliisiasemien sosiaalityössä korostuvat lapsiin ja nuoriin kohdistuvat varhaisen ja nopean puuttumisen käytännöt. (Heino, Randell & Virolainen 2005.) Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan moniammatillisen yhteistyön lähtökohtana ovat siten riskipolitiikalle tyypilliset ”vaikeutuvien ongelmien”, huolen ja pelon perustelut. ”Jaettuun huoleen” perustuvasta ”puuttumisen eetoksesta” seurannee, että muut ammattikunnat sitoutuvat suuremmista ongelmista suomalaisen yhteiskunnan luotetuimman tahon hankkeisiin (ks. esim. Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö 2007: Palsanen 2007).

Taktiikka 3. Lasten ja nuorten itsekontrollin lisääminen

Kolmas paikallisten rikoksantorjuntaohjelmien lapsia ja nuoria koskeva osataktiikka liittyy itsekontrollin lisäämiseen erilaisten toimintamuotojen kautta. Yksi näkyvimmistä rikoksantorjuntahankkeiden käyttämisistä itsekontrollin lisäämisen keinoista on ”yhteiset pelisäännöt”. Tavoitteena on lasten ja nuorten ”sitouttaminen” noudattamaan yleisesti hyväksyttävänä pidettyjä toimintatapoja:

Nuoret laativat luokanvalvojien ohjaamina sopimukset näpistelemättömyydestä ja kauppaosastojen kanssa menettelytavoista, mikäli näpistyksiä sopimuksesta huolimatta esiintyy. (Nuorten rikoksantorjunta Laukaan taajamissa -hanke, Laukaa.)

Hankkeen tarkoituksena on antaa tapakasvatusta, opettaa yhteistä vastuuta yhteisestä omaisuudesta, totuttaa nuoria käyttäytymään sääntöjen mukaisesti ja luoda mahdollisuuksia toimia kaupungin yhteisissä tiloissa sallitusti. (Fiilistä lakeuspuistosta, Seinäjoki.)

”Yhteiset pelisäännöt” -käytännöillä pyritään toimijoiden välisen epävarmuuden vähentämiseen sopimalla ennakkoon toimintatavoista, joita kummankin sopimuksen osapuolten odotetaan noudattavan. Ajatuksena on, että nuori sisäistää sopimukseen kirjatun toimintaskeman, kykenee säätämään omaa toimintaansa ja

välttää näin käytöstä, jota rikoksantorjuntaohjelmassa kutsutaan ”huonotapaiseksi”, ”koulukiusaamiseksi” tai ”ilkivaltaiseksi”. Rikoksantorjunta- ja turvallisuusohjelmiin on kirjattu myös vanhempia koskevien pelisääntöjen asettamistavoitteita. Niissä yhdistyvät vanhemmuuteen investointi ja puuttumiskäytäntöjä tukevien ”yhteisten toimintamallien” toimintatapa:

Ohjelmassa myös ala-asteikäisten vanhempainilta, jossa sovitaan yhteiset säännöt, joita vanhemmat sitoutuvat noudattamaan (mm. kotiintuloajat). (Nuorten matka turvalliseen tulevaisuuteen, Rauman seutukunta, ks. myös AHNE – Aikuisten Hanke Nuorisorikollisuuden Ehkäisemiseksi, Lammi.)

--- Peltolan koululla toteutettiin syksyllä 1999 koulun kaikkien oppilaiden vanhemmille osoitettu kysely, jossa haettiin yhteisiä pelisääntöjä muun muassa kasvuympäristöön, rikollisuuteen ja terveyskasvatukseen liittyvissä asioissa. Tulokset julkaistiin paikallisessa lehdessä ja niitä esiteltiin keväällä 2000 kaikkien vantaalaisten nuorison parissa työskentelevien yhteistyöseminaarissa --- Hankkeen toteutus: Luentotilaisuuksia toteutettiin neljä. Kaikkiin tilaisuuksiin kutsuttiin kolmen koulun vanhemmat. Vanhempien ajatuksia asioista kartoitettiin pelisääntökyselyllä loppuvuonna 1999, mikä kysely toistettiin uusien oppilaiden vanhempien keskuudessa syksyllä 2000. Kysely koski turvallista ja tukea antavaa kasvuympäristöä, laillisuus- ja terveyskasvatusperiaatteita, vanhempien puuttumista näpistelyyn, ilkivaltaan, kiusaamiseen, väkivaltaan sekä hyviä käytöstapoja. (Peltsi ry. Koko kylä kasvattaa, Vantaa.)

Pelisääntökeskustelu heijastelee riskiregüimin taustalla esiintyvää epäluottamuksen ilmapiiiriä. Muita epäluottamuksen tunnusomaisia piirteitä ovat puhe vanhempien ”kykenemättömyydestä hoitaa vanhemmuutensa” sekä lasten ja nuorten asemoiminen erilaisin ongelmakategorioihin. ”Pelisäännöillä” standardisoidaan ajattelu- ja toimintaskemoja, jolloin tapahtuu todellisuustulkintojen homogenisoitumista. Tämä puolestaan tehostaa yhteistoimintaa, tekee sen kurinalaisemmaksi, ja edistää siten rikoksantorjuntahankkeissa hyväksyttävänä pidettävää käyttäytymistä.

Yhteisten pelisääntöjen ”sopimuksellisuus” nostaa esiin kysymyksen siitä, missä määrin sopimusten solmimisen tavat lasten, nuorten ja aikuisten välillä toteuttavat neuvottelufoorumilla kommunikatiivisen toiminnan ideaalia. Ideaalin valossa pelisääntösopimusta voi pitää legitimiinä, jos kaikilla sopimuksen osapuolilla on ollut mahdollisuus osallistua sen ehtoista käytävään diskurssiin. Demokraattisen päätöksenteon perustana oleva ideaali edellyttää, että jokainen sopimukseen sitoutuva voi hyväksyä sen lopputuloksen rationaalisen diskurssin osanottajana. Käytännössä tämä tarkoittaa, että sopimuksen kannalta olennaisista seikoista vallitsee riittävä konsensus.

Määttä ja Kalliomaa-Puha (2006) ovat analysoineet kouluissa 2000-luvulla syntyneitä uudentyyppisiä lasten, vanhempien ja koulujen välisiä sopimuskäytäntöjä. Sopimuksissa, joita koulut tarjoavat lapsille ja heidän vanhemmilleen allekirjoitettaviksi, määritellään koulun sopivaksi katsoman käytöksen ja lasten sekä heidän perheidensä oikeudet ja velvollisuudet. Käytännöllä on kirjoittajien

mukaan pyritty ehkäisemään ennalta kasvatuksen ongelmia ja suhteiden kriisiytymistä. Kirjoittajat toteavat, että yritykset eivät välttämättä lieviä epävarmuutta vaan saattavat pikemminkin korostaa sitä. Lisäksi he toteavat, että niin lasten ja koulun kuin perheiden ja koulun välisissä sopimuksissa on voimatasapainon epäsuhte. Kouluinstituutio haluaa sitouttaa lapset ja heidän vanhempansa täyttämään ”omat” velvollisuutensa sekä normittaa heidän käyttäytymistään. Vastuuttaminen tapahtuu vaihtoehdotta: sopimuksen allekirjoittaminen esitetään ainoana mahdollisena tapana toimia. Allekirjoittamattomuus vaatisi jonkinlaista kansalaisrohkeutta tai -tottelemattomuutta. (Määttä & Kalliomaa-Puha 2006, 179–193.)

Määttä ja Kalliomaa-Puhan tekemät havainnot viittaavat siihen, etteivät kouluissa tehdyt sopimukset, joita rikosentorjuntahankkeissakin on tuotettu, välttämättä toteuttaisikaan kommunikatiivisen toiminnan ideaalia. Jos koulut asettavat ehtonsa neuvottelematta valmiina sopimusformaatteina eikä sopimuksen allekirjoittamiselle esitetä vaihtoehtoja, voi puhua kommunikatiivisen ideaalin ”säröytymisestä”. Sopijaosapuolten välillä esiintyy hierarkkisia suhteita, jotka ehdollistavat neuvotteluasetelmaa ja vaikuttavat siihen, ettei kaikkien ääni tule samalla tavalla kuulluksi ja sopimukseen kirjatuksi. Tämän kääntöpuolena keskustelua hallitsevat tietyt näkökulmat, puhunutta ehdollistavat rajatut puhutavat ja ”sopimus” syntyy sopimuksen varsinaiselle laatijalle edullisilla ehdoilla, jotka pitävät yllä sopimukseen sitoutuvien asymmetriaa.

Uuden regiimin perusolettamuksiin ja asettamiin reunaehtoihin sekä puutumisen eetokseen liitettyinä Määttä ja Kalliomaa-Puhan havainnot ovat varsin uskottavia. ”Vanhemmuus on hukassa” -argumenttiin tukeutuvien sekä aikuisten ja lasten välisiä hierarkkisia suhteita korostavien paikallisten rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeiden ”yhteiset pelisäännöt” herättävät kysymyksen siitä, onko niissä aidosti demokraattisten toimintatapojen sijaan kysymys uuden regiimin ehdoilla tuotetuista kurinalaistamisen ja ehdollistamisen välineistä. Itsekontrollin lisäämisen käytännöistä, joissa nuoret toteuttavat rikosentorjuntahanketta, on löydettävissä ”yhteisten pelisääntöjen” asettamista moninaisempia toimintatapoja.

Yläasteen ja lukion oppilaat kirjoittivat äidinkielen tunneilla omia käsityksiään oikeasta ja väärästä, rikosten ehkäisystä ja laillisuudesta. Psykologi Mervi Pakkanen kokosi nuorten kirjoitukset niteeksi ”Rikosentorjuntatyypit oomme – rentoa tekemistä ja reilua kontrollia”.

Nuorten kirjoitusten pohjalta toteutettiin toukokuussa musikaali ”41400 Lievestuore”, jota oli 40 nuoren ydinjoukko opettajineen tekemässä ja suunnittelemassa puvustusta, lavastusta, musiikkia, tansseja, tiedotusta ym.

Vapaa-aikatoimi remontoi nuorten käyttöön bänditilan ja käynnisti nuorisotalolla ”talotoimikunnan”, jossa nuoret voivat itse olla ideoimassa ja päättämässä talolla järjestettävästä toiminnasta.

Marraskuussa koululla vieraili huumebussi, johon oppilaat tutustuivat luokittain. (Nuorten rikosentorjunta Laukaan taajamissa -hanke, Laukaa.)

Vertaissovittelumenetelmän tavoitteena on luoda oppilaiden keskuuteen omaehtoinen, ratkaisukeskeinen ja myönteinen sekä väkivallaton ristiriitatilanteiden selvittämismetodi. Keskeisenä tavoitteena on koulujen toimintahäiriöiden vähentäminen edistämällä oppilaiden elämänhallintataitoja. Vertaissovittelumenetelmää kokeiltiin antamalla koulutusta kiinnostuneille kouluille sekä tekemällä selkeä kehittämis-, tuki- ja koulutusjärjestelmä. (Sovittelu kouluissa ja nuorisotaloissa, Helsinki.)

Paikallisiin rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmiin sisältyi myös sellaisia itsekontrollin lisäämistä tavoittelevia käytäntöjä, jotka kiinnittyivät vain epäsuorasti rikosentorjuntatavoitteeseen. Niiden lähestymistapaa voi negatiiviseen ja kiellettyyn toimintaa keskittyvän kontrollin sijaan pitää positiivista toimintaa vahvistavana ja valistusluonteisena. Osassa hankkeita oli haluttu ottaa mukaan elementtejä, joilla tavoiteltiin rikosentorjuntatoiminnan kiinnostavuutta myös nuorten silmissä. Seinäjoella oli perustettu pelivälinelainaamo keskustan tuntumassa sijaitsevalle puistoaukealle. Pelivälinelainaamon lisäksi puistossa järjestettiin myös muita aktiviteetteja, kuten aerobickeja ja jumppia, poliisiauton esittelyä, hengellisten laulujen ilta sekä seikkailupäivä. (Fiilistä lakeuspuistosta, Seinäjoki.) Rauman seutukunnassa toteutettiin yläasteikäisille ja heidän vanhemmilleen karaokeilta, jonka aikana järjestettiin tietoisuja päihteistä (Nuorten matka turvalliseen tulevaisuuteen, Rauman seutukunta). Jämsässä paikallisen jääkiekkoseuran edustusjoukkueen pelipaitaan oli ostettu mainospaikka ”No alcohol”, jolla pyrittiin vaikuttamaan urheilevan nuorison asenteisiin alkoholia kohtaan. Lisäksi nuorille ajokortin saaneille toimitettiin pysäköintikiekko, jossa varoitettiin alkoholinkäytön ja autoilun vaaroista (Missä mennään -rikosentorjuntaprojekti, Jämsä). Vantaalla puolestaan julkaistiin paikallislehdessä neljä rikosentorjunta-sarjakuvaa, joilla haluttiin tavoittaa nuoret ennaltaehkäisevässä mielessä. Sarjakuvassa oli neljä teema-aihetta (näpistys, ilkivalta/vahingonteko, pahoinpitely, autovarkaus) ja niissä kuvattiin teko, kiinnijääminen, seuraus/rangaistus. Sarjakuvalla oli sekä kasvatuksellinen että informatiivinen (rikosentorjunnan tunnetuksi tekemisen) tarkoitus. (Rikosentorjunta-sarjakuva, Vantaa.)

Lapsuus ja nuoruus rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa. Auktoritanistisesta monologista rakentavaan dialogiin?

Kansallinen rikosentorjuntaohjelma ”Turvallisuustalkoot” julkaistiin vuonna 1999. Se perustui valtioneuvoston periaatepäätökseen, jossa haettiin yhteistä, valtakunnallista toimintapolitiikkaa rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi niin, että vaikutukset rikollisuuteen otettaisiin huomioon kaikessa julkisessa päätöksenteossa. Keskeinen tavoite oli kuntien, elinkeinoelämän, kirkon, kansalaisjärjestöjen ja yksityisten kansalaisten aikaisempaa aktiivisempi

osallistuminen rikoksantorjuntaan valtiovallan ohella. Paikallisia rikoksantorjunta- ja turvallisuusohjelmia laadittiin 2000-luvun alkupuolella kunnissa laajasti ja oikeusministeriön alainen Rikoksantorjuntaneuvosto rahoitti lähes 90:ää paikallista hanketta.

Lapset ja nuoret olivat yksi kansallisen rikoksantorjuntaohjelman keskeisistä kohteista. Kansallisen ohjelman diskurssit viittaavat sekä hyvinvointi- että riskipolitiikan elementteihin. Kumpikaan niistä ei toteudu ohjelmatekstissä puhtaana tai hallitsevana. Hyvinvointietoksen piirteitä ovat muiden muassa tavoitteet parantaa nuorisopolitiikassa ”nuorten kansalaistoiminnan edellytyksiä”, koulupolitiikassa ”tasa-arvon edistämistä” sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa sellaisia ”tukitoimia, jotka eivät ole leimaavia”. Uuden hallinnan regiimin piirteet ovat kansallisen ohjelman lapsia ja nuoria koskevassa pohdinnassa, tavoitteissa ja ehdotuksissa kuitenkin voimakkaammin esillä. Kokonaisvaikutelmaksi jää, että ohjelmateksti tuottaa konservatiivista sukupolvijärjestystä. Ohjelma käsittelee lapsia ja nuoria pääasiassa aikuiskontrollin alle kuuluvina ”tulevina” kansalaisina. Heistä puhutaan kehittyvinä, kypsymättöminä ja keskeneräisinä olentoina, joiden ”täydeksi tulemisessa” esiintyy monenlaisia ”riskitekijöitä”. ”Täydeksi tuleminen” näkökulma kiinnittyi rikosriskin käsitteeseen, jonka kautta lapsuuden ja nuoruuden keskeneräisyys, kehittyminen ja kypsymättömyys esiintyivät interventioita vaativina potentiaalisina tulevaisuuden uhkina, joka konkretisoitui pelkona ”rikollisesta alaluokasta”.

Ohjelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet liittyivät yleisesti lapsia ja nuoria koskevan kontrollin tehostamiseen. Tavoite ilmenee monella tasolla ja monessa muodossa. Kasvokkain kohtaamisen konteksteissa korostetaan muun muassa ”vanhempien kasvatusvastuuta” ja ”opettajan luokkayhteisön hallintaa”. Instituutioiden toiminnassa painotetaan ”varhaisia toimia”, ”iltapäiväkerhotoiminnan käynnistämistä yksinoloa vähentäväksi”, ”koulukurin parantamista” ja ”koulukiusaamiseen puuttumista”. Toimenpiteillä tavoitellaan lapsiväestön tehokkaampaa saattamista instituutioissa toimivien aikuisten valvonnan alaiseksi. Iltapäiväkerhotoiminnan osalta kontrollin tehostaminen ja valvonnan lisääminen varhaisena puuttumisena muuntuu ”vanhempien tueksi” (ks. luku 5), jota argumentoidaan ”turvallisella ja virikkeisellä kasvuympäristöllä”. ”Yhteisten pelisääntöjen” sopiminen näyttäytyy aikuisten ja lasten välisenä demokraattisena neuvottelufoorumina, mutta sopimiskäytäntö saa paikallistasolla toisenlaisia asetelmia (ks. s. 203–204).

Nuorisopolitiikassa kansallinen ohjelma kiinnittyy uuden regiimin lähtökohtiin ja reunaehtoihin. Jos hyvinvointipolitiikka painotti nuorisosektorilla universaalia, koko nuorisoon kohdistuvaa kansalaistoiminnan edellytysten ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamista sisältäen muun muassa nuorten toiminnan vapaaehtoisuuden, kunnallisen nuorisotyön toimien lisäämisen ja julkisten nuorisotilojen rakentamisen, riskipolitiikassa nuorisopolitiikan kohteeksi määritellään ”syrjäytymisvaarassa olevat”. Toisin sanoen yhteiskunnallisten muutostekijöiden kautta ”menestyjiksi” ymmärretyt nuoret on pudotettu nuorisopolitiikan alasta pois ja kohteeksi esitetään selvästi kapeampi osaryhmä. Tästä kertoo muun muassa se, ettei yleisiä nuorisotyöttömyyttä koskevia toimenpiteitä esitetä lainkaan vaan ne

kohdistuvat vain ”syrjäytymisvaarassa olevien nuorten” ”pajatoimintaan” ja ”erityisnuorisotyöhön”.

Lapset ja nuoret ovat olleet paikallisten turvallisuus- ja rikosentorjuntahankkeiden kärkikohde. Paikalliset rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeet ovat jatkaneet kansalliseen ohjelmaan kirjoitettuja diskursseja, taktiikoita ja asemointeja tavoitteillaan ja toimintamuodoillaan. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien paikallisten hankkeiden pääpaino on tavoitteessa lisätä kontrollia, jonka tavallisimpia muotoja ovat 1) vanhempien keskinäisen ja nuoriin suuntautuvan kontrollin aikaansaaminen (esim. katupartiointi, vanhempien herättely) 2) viranomaisten nuoriin kohdistamien eri sävyisten ”varhaisten” työskentelymuotojen (varhainen havaitseminen ja välitön puuttuminen) toteuttaminen 3) viranomaisten välisen yhteistyön tehokkuuden (moniammatillisuus) sekä 4) nuorten itsesäätelyn (sopimukset) ja keskinäisen valvonnan tehostumiseen (vertaissovittelu) tähtäävän toiminnan lisääminen.

Usean paikallisen turvallisuus- tai rikosentorjuntaohjelman tiivistelmästä kävi ilmi, että ne kytkeytyivät kunnassa jo meneillään olleeseen tai yhtäaikaiseen lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan toimintaan. Näiden ”aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden” tavoitteena on monen rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeen tavoin organisoida uudelleen sukupolvisuhteita siten, että paikallinen lapsiväestö ja nuoriso olisivat aikuisväestön tarkemmassa valvonnassa. Perusoletus yleensä on, että lasten ja nuorten ”käyttäytyminen” on ”jotenkin muuttunut” pahempaan suuntaan, mikä puolestaan aiheuttaa ”huolta” ja oikeuttaa siten paikallisen aktiivisen aikuisjoukon ryhtymään yhteiseen rintamaan lasten ja nuorten palauttamiseksi ”oikealle paikalleen”. Rikosentorjunta- ja kasvatushankkeiden yhteisiä teemoja ovat olleet ”käytöstavat”, ”kielenkäyttö”, ”koulukiusaaminen”, ”näpistely”, ”päihteet ja huumet” sekä ”varhaiset seksisuhteet” (vrt. Eskelinen 2000). Kyseessä ovat suunnilleen samat keskustelunaiheet, joita toisen luvun eduskuntaesitysanalyyssissa nimettiin huolen, pelon ja paniikin teemoiksi.

Rikollisuusilmion ja siihen reagoimisen käytännöissä lasten ja nuorten asettaminen toimenpiteiden kohteen asemaan on ymmärrettävää. Lapsia ja nuoria halutaan suojella tehostetusti siltä, etteivät he ”suistu” rikoksen tielle. Tämä näkökulma tulee erityisen ymmärrettäväksi kasvatushankkeiden kristillisestä arvomaailmasta käsin, joka paikallisissa hankkeissa yhdistyy riskienhallinnan uusimpiin tekniikoihin. Onhan uusitamentillinen kristillinen lapsuuskuva nimenomaisesti ollut esitaiselijana humanismille, jossa lapsuus esitetään ihmisyyden alkuperäistilana (Rousseau 1993/1762). Protektionistinen näkökulma on kuitenkin saanut rinnalleen konservatiivisia ja uusliberaaleja painotuksia. Konservatismi näkyy toiminnan aikuisjohtoisuudessa: tavoitteena on ”palauttaa lapset omalle paikalleen”. Konservatismi rekonstruoi esimodernin kaltaisia, vanhatestamentillisiä sukupolvijärjestyksiä, jossa lapselta odotetaan ehdotonta kuuliaisuutta suhteessa vanhempinsa (ks. Harrikari 2004a, 63–67). Uusliberaalia ajattelua osoittaa näkemys, etteivät lapset ja nuoret olennaisesti eroa aikuisista. Lapsiväestön rikolliseen käyttäytymiseen ei reagoida suojelulla, vaan koska ”oikeudet ja vastuut” ovat samat kuin aikuisväestölläkin, heihin voi soveltaa samaa politiikkaa kuin aikuisiin. Nämä kolme näkökulmaa yhdistyvät

rikoksantorjunta-, turvallisuus- ja kasvatushankkeissa erilaisin painotuksin, mutta johtavat erilaisista perusteistaan huolimatta käytännössä samanlaisiin johtopäätöksiin toimintapolitiikkojen suhteen. Rikoksantorjunta- ja turvallisuusdiskurssi kävelee lasten toimijuuden ylitse ”isoin saappain” puhumalla toisaalta korostuneesti ”suojelun tarpeesta”, toisaalta ”tarpeesta asettua lapsen paikalle” ja lopulta esittämällä lapset ja nuoret ”pahatapaisina vintiöinä”, joille tulee opettaa kuuliaista käytöstä tai pieninä aikuisina, joilta odotetaan sen mukaista ”aikuismaista” käytöstä. Kokonaisuutena arvioiden tällaisten uusyhteisöllistämiseen (kommunitarismi) liittyvien pyrkimysten voi arvella ilmentävän tradition evakuointeja tavoitteenaan myöhäismodernien riskien hallinta.

Laajan levinneisyyden ja voimakkaan hegemonisuutensa vuoksi on tarpeen pohtia, millaisia seurauksia rikoksantorjunta- ja turvallisuusdiskursseilla on lapsuuden ja nuoruuden ymmärtämisen tapoihin, sekä mitä seurauksia niillä on lapsuuden ja nuoruuden politiikkojen kokonaisuudessa. Lapset ja nuoret asemoidaan rikoksantorjunta-, turvallisuus- ja kasvatushankkeissa lähinnä ”tulevina” ja nykyperspektiivissä ”riskinä”. Leena Alanen, Hannele Sauli ja Harriet Strandell (2004) ovat luonnehtineet ”koko kylä kasvattaa” -ideologian ”kyliä” yhteisöiksi, joissa aikuiset ovat keskeisiä toimijoita ja lapset on poistettu julkisilta areenoilta. Lasten osaksi jää tavallisimmin aikuisten toimenpiteiden kohteena oleminen. Turvallisuustalkoista tämän luvun perusteella rakentuva yhteisönäkemyks on varsin samansuuntainen. On siten perusteltua kantaa huolta siitä, miten lasten toimijuus, osallistuminen ja osallisuus otetaan huomioon rikoksantorjunta- ja turvallisuusdiskurssien ehdollistamassa paikallisyhteisöjen aikuisjohtoisessa toiminnassa. Paikallisessa toiminnassa tulisi kriittisesti arvioida sitä, millainen asema turvallisuuspuhunnalle ja rikoksantorjuntatekniikoille annetaan lapsuuden ja nuoruuden hallinnan kokonaisuudessa. Riskilinssillä on taipumus ”vääristää” paikallisten ongelmien määrän/laadun ja käytettyjen interventioiden välistä suhdetta niin, että interventiot ovat ylimitoitettuja suhteessa ilmiöön. Turvallisuuspuhunnan riskilinssi saattaa tuottaa sen, että ongelmaa ryhdytään ”moukaroimaan lekalla” kun ehkä ”vasaralla naputtelukin” riittäisi. Pahimmassa tapauksessa, kuten tutkimuksen viimeisessä empiirisessä luvussa tulee esiin, varsinaista tarvetta toimenpiteisiin ei edes ole, mutta paikallisten toimijoiden innokas turvallisuus- ja rikoksantorjuntadiskursseihin ehdollistunut politiikanteko alkaa itsessään tuottaa tehostuvaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa kontrollia. Tällaisten käytäntöjen kyseenalaistaminen ei ole helppoa, koska puuttumiseetoksen legitimitetti on voimakas. Se nauttii laajaa luottamusta niin poliitikkojen, viranomaisten kuin kansalaistenkin parissa ja sulkeutuu omien hegemonisten merkitysverkostojensa ja kyseenalaistamattomien perusoletustensa sisään:

Vanhemmat kannattivat linjauksia ja korostivat kodin vastuuta. Työryhmämme on saanut yli 500 vanhemmalta linjauksista erittäin myönteistä ja rakentavaa palautetta. Yhteiset pelisäännöt koettiin yksinomaan hyväksi, tarpeellisiksi sekä kasvatusta ja yhteistyötä tukeviksi ja pientenkin oppilaiden vanhemmat kiittivät varhaisesta tiedottamisesta.

Vanhemmat toivoivat kaikkien tietävän linjauksista ja painottivat niiden juurruttamista käytäntöön. Vanhempien toivomuksen mukaan linjauksia on ajettu sisään muun muassa eri viranomaistahoilla sekä koulujen johtokunnissa ja vanhempainilloissa. Toisaalta palautteessa myös korostettiin vanhempien päivastuuta lastensa kasvattamisessa. (Vaasa.)

Politiikan aspektiluonteisuuteen liittyvän läpitulokinnanvaraisuuden näkökulmasta Vaasan rikosentorjuntatyön raportoinnissa esitetty hämmästyttävän laajasti valitseva yksimielisyys merkitsevät tulkintojen heterogeenisen kentän kahliutumista. Toisaalta raportoinnin tapa voi kertoa monenlaisista seikoista. Kysymys voi olla vanhemmille lähetetyn kyselylomakkeen kysymysarsenaalin ehdollistamasta mahdollisten vastausten rajallisuudesta, hankkeenvetäjien poliittisille päätöksentekijöille osoittamasta viestistä, jossa saadun rahoituksen vastineeksi halutaan kertoa toiminnan hyvistä tuloksista tai 2000-luvulle luonteenomaisesta mentaliteetista. Toimintalinjausten näkökulmasta yksimielisyys voi ilmentää rikosentorjunta- ja turvallisuustoimijoiden onnistunutta ”sodan jatkamista toisin keinoin”, jolloin niiden intressit ja tavoitteet laajentuvat hiljaisesti koko sosiaalisen verkoston toiminnan tavoitteiksi. Onnistuneesta tavoitteenasettelusta johtuen verkostot saadaan varsin näkymättömästi myös omilla saroillaan toteuttamaan rikosentorjunta- ja turvallisuustyön sekä sen hegemonisten toimijoiden tavoitteita.

Rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeilla sekä niihin kytkeytyvillä paikallisilla kasvatushankkeilla on yhteiskunnallisten käytäntöjen joukossa paikkansa. Rikollisuuden vähentäminen ja turvallisuuden lisääminen ovat yleisesti suotavia päämääriä, joihin on helppo sitoutua. Laajentuessaan tällaiset voimakkaat käytännöt saattavat kuitenkin työntää toisenlaiset lapsuuden ja nuoruuden jäsentämisen tavat marginaaliin ja laajentua paikallisen lapsipolitiikan yleisiksi tavoitteiksi. Sukupolvisuhteita koskevan teoretisoinnin (aikuisvaltaisuus) ja jopa lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta (suojelun lisäksi osallisuus ja osallistuminen) rikosentorjunta- ja turvallisuushankkeita kohtaan on syytä esittää perusteltua kritiikkiä. Paikallisen kontrollitoiminnan vähimmäisvaatimukseksi voi 2000-luvun alussa esittää sellaisen paikallisen dialogin rakentamisen, jossa lapsia ja nuoria kuullaan heitä koskettavissa asioissa, joskin mukaan toimintaan ottaminenkin olisi suotavaa. Dialogisuus, toiminnallistaminen ja – edes hienoinen – irrottautuminen eksplisiittisestä rikosentorjunnan näkökulmasta saattaisi saada aikaan hyvinkin positiivisia vaikutuksia paikalliseen elämään ja sukupolvien välisiin suhteisiin (esim. Rikosentorjuntaa Laukaan taajamissa, Laukaa).

9. ESIMERKKINÄ

KOTIINTULOAIKASÄÄNNÖKSET

”Lapsilla ei ole omaa tolkkua
eikä valitettavasti vanhemmillakaan”

Paradigmat saavuttavat statuksensa, koska ne ovat kilpailijoitaan menestyksekkäämpiä ratkaisemaan joitain sellaisia ongelmia, jotka käytännön toimijat ovat tunnistanee akuuteiksi. (Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*. Suom. TH.)

Alkavassa luvussa jatkan riskiregiimin sovellusten ja puuttumiskulttuurin tarkastelua lääni- ja kuntatasolla. Luvun teemana ovat eduskuntakeskusteluissa ja rikosentorjuntaohjelmissakin esille nostetut lasten ja nuorten julkiset liikkumisrajoitukset, suomalaisittain *kotiintuloajat*, joita on alettu soveltaa Suomen kunnissa 2000-luvun alussa. Empiirinen analyysi pureutuu Etelä-Suomen läänissä esiintyviin lasten ja nuorten kotiintuloaikakäytäntöihin, niiden tavoitteisiin ja toteuttamisen keinoihin. Tutkimusaineistoina ovat lääninhallituksen kesällä 2005 alueensa 86 kunnalle lähettämä kysely sekä erilaiset kuntien tilannetta koskevat tilastotietokannoista kootut tunnusluvut, joilla eritellään kotiintuloaikatoimintaa ehdollistavia kuntakohtaisia tekijöitä. Luvulla on kolme tutkimustehtävää: 1) Sovellataanko Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa, ja jos, niin missä määrin epävirallisesti tai virallisesti säänneltyjä lasten ja nuorten kotiintuloaikoja? 2) Millaisia muita nuorten keskustassa liikkumiseen vaikuttamisen keinoja kunnissa käytetään? 3) Mitkä ja millaiset tekijät ovat yhteydessä siihen, että kotiintuloaikatoimintaa esiintyy?

Aloitan esittelemällä empiirisen analyysin taustalla olevia teoreettisia käsitteitä. Kotiintuloaikakäytäntöjen juridinen määrittely ja soveltamisala ovat olleet hämärä (Harrikari & Pekkarinen 2008). Julkisessa keskustelussa kotiintuloajoista on puhuttu niin rikollisuuteen vaikuttamisen, lastensuojelun kuin kasvatuksenkin välineenä. Tässä luvussa kotiintuloaikasääntely ja -toiminta kytketään poikkeavuuden sosiologiseen teoriaan ja ymmärretään reaktiona (Lemert 1951; 1967), joka seuraa normeja asettavan yhteisön toleranssiasteen kriittisen pisteen ylittymisestä. Toleranssiaste on yhteisössä – tässä yhteydessä kunnassa – esiintyvän poikkeavuuden ja toleranssin ”suhdeluku”.

Teoriataustan esittelyn jälkeen kiinnitän suomalaiset kotiintuloaikakäytännöt aikaan ja paikkaan. Kotiintuloaikakeskustelu ja sen sovellukset on omaksuttu Suomeen kansainvälisestä keskustelusta. Se on saanut vaikutteita ennen kaikkea angloamerikkalaisesta kulttuuripiiristä, missä lasten ja nuorten liikkumisrajoituksilla on Suomea huomattavasti pidempi historia. Kuvaan lyhyesti eri maissa esiintynyttä kotiintuloaikasääntelyä, jonka kautta tulevat esille myös suomalaisen keskustelun

tunnusomaiset piirteet. Uudentyyppisen hallintatekniikan ilmaantuminen Suomeen 1990-luvun lopulla kytkee sen ajassa ja paikassa riskiregüimin syntyyn. Se ilmentää muutosta, jossa hyvinvointipolitiikan sosiaalisen ennaltaehkäisyn ja leimaamisen välttämisen taktiikoista ollaan siirtymässä kohti riskipoliittisia taktiikoita. Huomio kiinnittyy ja toimenpiteet kohdistuvat reaalisesti ja välittömästi havaittavan toiminnan ja ilmiäyttymisen estämiseen, inkapasitaatioon.

Kolmanneksi esittelen lyhyesti luvun empiirisen aineiston, sen kokoamisprosessin ja käytetyt menetelmät. Lääninhallitus laati kyselyssä käytetyn lomakkeen ja keräsi aineiston. Lomakkeen analyysi ja muu aineiston kerääminen olivat allekirjoittaneen vastuulla. Kyselylomaketta on käytetty lähteenä vain sikäli kuin se on kyennyt antamaan vastauksia tutkimustehtäviin. Aineisto- ja menetelmäesittelyn jälkeen etenen tulosten esittelyyn. Käyn läpi kotiintuloaikasääntelyn ja -toiminnan, ”muut puuttumisen keinot”. Kotiintuloaikatoiminnan laajuuden, toimintatapojen ja tavoitteiden jälkeen tarkastelen sitä, missä suhteessa ne kunnat, joissa esiintyy kotiintuloaikatoimintaa, eroavat niistä kunnista, joissa sellaista ei esiinny.

Poikkeavuus, toleranssi ja yhteisöreaktio

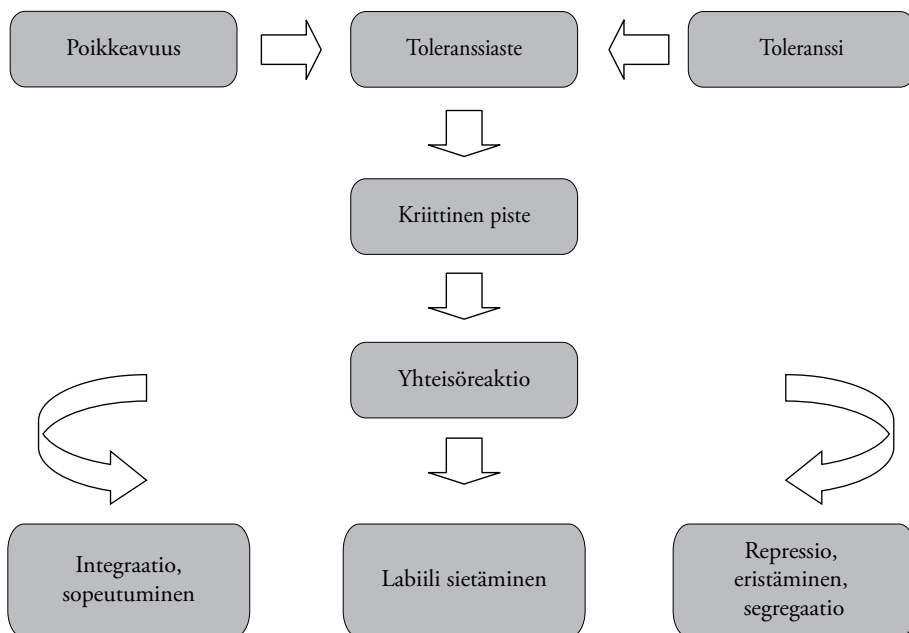
Johdantoluvussa lähdettiin liikkeelle länsimaisen, modernin lapsuuden tunnusmerkeistä, joista yksi on yhteiskunnallistuminen. Lapsuus on eristetty ”aikuisuuden odotushuoneisiin”, lapsiväestöä hallinnoiviksi institutionaaliksiksi käytännöiksi, joissa lapsuuden ammatillaiset koulivat lapsiväestöä parhaaksi katsomillaan toimintavoilla. Instituutiot ovat pitkien historiallisten määrittelyprosessien tuloksia, joissa valtiolla ja ammattikunnilla on ollut merkittävä asema: lapsuus on nykyisinkin ammattikuntien toistuvien määrittelykäytäntöjen kohteena.

Yhteisöjen määrittelyt ilmiöiden norminmukaisuudesta ja siitä poikkeamisesta muuttuvat ajassa ja paikassa. Normit määrittelevät, mitä pidetään normaaliin lapsuuteen kuuluvana ja mitä siitä poikkeamisena. Yhteisöllä on normeihinsa sidottu toleranssiaste, joka vaihtelee yhteisössä esiintyvän poikkeavuuden ja toleranssin suhdelukuna. Poikkeavuus tuottaa yhteisön reaktion, jos toleranssiasteen kriittinen piste ylittyy. Reaktioiden perusmuotoja ovat hyväksyminen ja integraatio, poikkeavuuden sietämisen epävakaa tasapaino ja tuomitseminen. Äärimmäisyydessään reaktiot saattavat johtaa poikkeavien eristämiseen ja stigmatisointiin, jopa tuhoamiseen. (Lemert 1951, ks. kuvio 15.)

Yhteisöreaktion teoria muistuttaa toleranssikäsitteellään, ettei poikkeavuuden, joka voi olla ulkoista (fyysinen koko, ihonväri, käyttäytyminen) tai sisäistä (asenne, tunne), tarvitse muodostua yhteisössä ongelmaksi *an sich*. Poikkeavuus määrittyy ongelmaksi yhteisön reaktioiden kautta. Määrittely on vuorovaikutuksellinen erilaistamis- ja eristämispöessi, jossa sekä reaktiolla että sen kohteella on osansa (Becker 1963). Primaari- ja sekundaaripoikkeavuuden käsitteet tekevät näkyväksi poikkeavuuden alkuperäisten ja sitä vahvistavien määrittelyjen välisen eron (Lemert 1967).

Yksi reaktioteorian lähtökohdista on, että useat primaaripoikkeavuuden muodot – kuten lainvastaiset teot, mielenterveyden häiriöt tai suojelun tarve – ovat melko pysyviä vakioita, joskin niiden taso vaihtelee. Myös sekundaaripoikkeavuutta tuottavat määrittelykäytännöt, yhteisöreaktiot ja toleranssiaste vaihtelevat kontrolli-ilmapiirin mukaisesti. Kotiintuloaikakeskustelua tarkastellaan tämän asetelman valossa. Jos primaaripoikkeavuuden muotojen oletetaan olevan varsin pysyviä ja tasoltaankin suhteellisen muuttumattomia, voi kysyä, mikä aiheuttaa lapsia ja nuoria koskevan kotiintuloaikakeskustelun ja sääntelyn? Vai onko todella niin, ettei poikkeavuuden muodoilla tai sen tasolla ole yhteyttä reaktioihin, ja kotiintuloikasääntely kytkeytyy kontrolli-ilmapiirin ja toleranssin muutoksiin? Millainen reaktio kotiintuloaika itsessään on, mikä on sen rationaliteetti ja miten se kytkeytyy riskiregimiin?

KUVIO 15. Yhteisöreaktio ja sen osatekijät (Harrikari & Pekkarinen 2008).

Kotiintuloaikakeskustelun kytkeytyminen aikaan ja paikkaan

Kotiintuloaikakeskustelu on yksi niistä ilmiöistä, jotka kertovat uudentyyppisten, kansainvälisistä keskusteluista Suomeen työntyneiden vaikutteiden asettumisesta lapsiväestön hallinnan repertuaariin. Historiallisesti tarkastellen ulkona liikkumisen rajoitukset ovat olleet yleisiä epävakaisissa valtioissa ja olosuhteissa, joissa on

julistettu poikkeustiloja, esimerkiksi sodan vuoksi. Ulkonaliikkumiskieltoja on sovellettu monenlaisiin tarkoituksiin ja väestöryhmiin. Suomessa ulkona liikkumisen rajoittaminen on muotoiltu yksinomaan lapsia ja nuoria koskevaksi kysymykseksi. Julkisessa keskustelussa liikkumisrajoituksista on puhuttu ”kotiintuloaikoina”, joita on pidetty muun muassa rikollisuuteen vaikuttamisen, lastensuojelun ja kasvatuksen välineinä (Harrikari 2006c).

Rajoituksilla on rikollisuuteen vaikuttamisen kentältä työntyvät angloamerikkalaiset juuret. Niiden ”uusi tuleminen” liittyy kriminologisessa *epistemessä* tapahtuneeseen siirtymään psykologisten ja sosiologisten teorioiden eklektisestä kokonaisuudesta kohti kontrolliteorioita. Toisen maailmansodan jälkeinen kriminologia selitti rikollisuutta anomialla, suhteellisella deprivatiolla, alakulttuuriteorioilla ja leimaamisella. Rikos esitettiin riittämättömän sosialisatioprosessin seurauksena ja valtion katsottiin olevan velvollinen järjestämään sosiaalista sopeutumista ja normien mukaista käyttäytymistä edistäviä taloudellisia, sosiaalisia ja psykologisia resursseja. 1970-luvulta lähtien tapahtuneessa paradigmanmuutoksessa on siirrytty kohti teorioita, joissa rikosta ei pidetä riittämättömän soseeristumisen vaan riittämättömän sosiaalisen ja tilannekohtaisen kontrollin tai itsekontrollin seurauksena. Sen ihmiskuva on edeltäjänsä synkempi; yksilö ymmärretään luonteeltaan itsekeskeisenä, epäsosiaalisena ja ilman tehokasta kontrollia rikokseen ryhtyvänä. Rikollisuuteen vaikuttamisen keinoina esitetään perheen auktoriteetin ja lähiyhteisöjen vahvistamista sekä valtion antamien rajoitusten lisäämistä. Tulonsiirtojen ja sosiaalipalveluiden sijasta esitetään kontrollin tehostamista ja ”pakottavaa kurinalaistamista”. (Garland 2001.) Uuden kontrollikulttuurin reaktioherkkyys on alhainen, koska pientenkin normirikkomusten uskotaan ilman välitöntä ja riittävän voimakasta reagointia johtavan suurempiin (ns. särjetyt ikkunat, ks. Wilson & Kelling 1982).

Kontrolliteorioiden ympärille rakentuvaa ja perusorientaatioiltaan tehokasta valvontakontrollia kannattavaa teoretisointia on kutsuttu ”intoleranssin kriminologiaksi” (Young 1999). Jock Young kutsuu sen kanssa käsi kädessä kulkevaa kontrollin tehostamisen ja ankaramman rankaisemisen politiikkaa ulkopuolelle sulkemisen (*exclusive*) politiikaksi. Youngin mukaan intoleranssin kriminologiaan – ja siitä seuraavaan kontrollitoimintaan – liittyy kaksi perustavaa virhepäätelmää. ”Sosiaalisen yksinkertaistaminen” (*the social as simple*) on virhepäätelmä, jossa sosiaalinen maailma ymmärretään suhteellisen yksinkertaiseksi rakennelmaksi. Tästä seuraa uskomus, että yhteiskunnassa esiintyvien haitallisten ilmiöiden määrään ja laatuun voi ”yksinkertaisten kausaalisuhteiden” vuoksi vaikuttaa säätelemällä muita osatekijöitä. Toinen virhepäätelmä on ”kosmeettinen harha” (*cosmetic fallacy*), jossa haitallisiin ilmiöihin – kuten rikollisuuteen – uskotaan olevan olemassa yksinkertaisia ratkaisuja. Toimenpiteiden lähtökohta on, että rikollisuus aiheuttaa ongelmia yhteiskunnalle sen sijaan, että yhteiskunta aiheuttaisi rikollisuusongelmia. Tästä seuraa, että ”vialliset osat” yritetään poistaa kokonaisuuteen koskematta. Tällainen kriminologinen ajattelu etäännyttää itsensä yhteiskunnan ydininstituutioista ja tarjoaa pieniä teknisluontoisia osaratkaisuja. (Young 1999, 130–132.)

Suomessa lasten ja nuorten julkiset liikkumisrajoitukset nousivat esille 2000-luvun vaihteessa. Ne ovat – aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden kylkiäisinä – levinneet nopeasti yhdeksi angloamerikkalaisesta keskustelusta tihkuneista uuden hallinnan innovatiivisista tekniikoista. Kasvatushankkeiden puuttumiseetoksen, koulusopimusten tai ”yhteisten pelisääntöjen” tavoin kotiintuloaikakäytäntöihin liittyy voimakas sukupolvieron korostaminen ja naturalisointi. Kontrolliteorioiden synkkä ihmiskuva sopii yhteen sen lapsia ja nuoria kuvaavan epäluottamuksen ilmapiirin kanssa, jota Riitta Jallinoja kutsuu ”pahan eskalaatioksi”. Huolen ja pelon ilmapiirissä lapsista ja nuorista puhutaan riskeinä, joiden hallintaan intolerantti kriminologia lupaa yksinkertaisen tehokkaita keinoja.

”Nollatoleranssi”-käytännöt tukeutuvat toiminnan ”estämisen” taktiikkaan. Monimutkaisia sosiaalisia ilmiöitä ennaltaehkäisemään pyrkivien taktiikoiden sijasta ”estäminen” kohdistuu ilmiökäyttäytymisen tilannekohtaiseen hallintaan. Myös ”estäminen” on ennaltaehkäisemään pyrkivää, mutta toisessa merkityksessä kuin hyvinvointipolitiikan vastaava (ks. Rauhala 1998). Riskiregiimin tilannekohtaisella ennaltaehkäisyllä on taipumus kohdistua yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa oleviin yksilöihin, mutta jättää koskematta tulonjakoa, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, köyhyyttä tai huono-osaisuutta koskeviin kysymyksiin. Riskiregiimin ennaltaehkäisy ei ole niinkään kiinnostunut oireiden tai käyttäytymisen taustalla vaikuttavista syistä vaan keskittyy ilmiökäyttäytymisen hallintaan. Yhteiskunnalliset kysymykset muuntuvat julkisen tilan tehokkaaksi riskienhallinnaksi, jossa poliisin, vartiointiliikkeiden ja puolustusvoimien tapaisilla toimijoilla on keskeinen asema.

Viidennen luvun muodostelmateoretisoinnin valossa nollatoleranssikäytännöt lähestyvät ennaltaehkäisyn sijasta vaarattomaksi tekemistä eli *inkapasitaatiota* (Zimring & Hawkins 1995). Tästä näkökulmasta Foucault’n näkemys laitoksista hallintastrategioiden koelaboratorioina on osuva. Yhdysvalloissa intoleranssin kriminologiaan perustuva inkapasitaatio-ajattelu, jossa ”vaarallisina” pidetyt yksilöt eristetään yhteisöstään laitoksiin (*corrections*) rikollisuuden estämiseksi, osaltaan kasvatti vankilukua yli 500 prosenttia 30 vuoden aikana (ks. Garland 2001, 14, 209; ks. myös Christie 1993; 82–97). Inkapasitointi on asiallisessa yhteydessä riskihallintaan tähtäävien aktuaarikäytäntöjen syntyyn, missä suhteessa Yhdysvallat on ollut johtava maa. Mielenkiintoinen yhteensattuma sinänsä, että Yhdysvallat, jonka kriminaalipolitiikan peruspilariksi rikollisuuden vähentäminen inkapasitoimalla on vakiintunut, on myös kotiintuloaikasääntelyn edelläkävijä.

Lasten ja nuorten julkiset liikkumisrajoitukset kansainvälisessä valossa

Yhdysvallat, kotiintuloaikojen emämaa

Yhdysvallat on ollut lasten ja nuorten julkisen liikkumissääntelyn edelläkävijä. Sääntely on historiallisesti tarkastellen liittynyt eliittien pyrkimykseen säädellä alempien sosiaaliluokkien ja etnisten vähemmistöjen toimintaa. Käsite *curfew*, joka tulee ranskan sanasta *couvrefeu* (sammuta tuli), on suomalaista ”kotiintuloaikaa” laajempi käsite, jolla viitataan kaikenlaisiin liikkumisrajoituksiin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuu niin yö- kuin päiväaikaisiakin (*nighttime/daytime curfew*) rajoituksia. Ensimmäinen rajoitus annettiin Ohamassa (Nebraska) vuonna 1880. Vuoteen 1900 mennessä 300 kaupunkia oli asettanut jonkinlaisen lapsille tarkoitetun rajoituksen, mutta niiden käyttö hiipui ennen ensimmäistä maailmansotaa. Vanhimmat nykyisin voimassaolevat rajoitukset ovat peräisin 1950-luvulta. (Adams 2003, 137; Lester 1996, 668; O’Neil 2002; Ruefle & Reynold 1995.)

1990-luvun puolenvälin jälkeen tehdyssä selvityksessä, jossa mukana oli 347 kaupunkia (yli 30 000 asukasta), todettiin, että 80 prosenttia kaupungeista oli asettanut yöaikaisen ja 26 prosenttia myös päiväaikaisen liikkumisrajoituksen, jota poliisi valvoi.⁷⁶ (US Conference of Mayors 2000.) Rajoitusten toimeenpanossa ja valvonnassa oli eroja. Kaupungeista 58 prosenttia ilmoitti liikkumiskontrollin olevan ”aktiivista ja aggressiivista” tai ”melko aggressiivista”. Sääntelyn kohteena olevien ikäraajat ja sovellettavat kellonajat vaihtelivat. (Bannister, Carter & Schafer 2001.)

Liikkumisrajoitusten vaikuttavuutta on Yhdysvalloissa arvioitu suhteellisen vähän. Tehtyjä selvityksiä on kymmenkunta. Adamsin (2003) mukaan kyseiset tutkimukset, joiden tutkimusasetelmat vaihtelevat heikosti suhteellisen tiukasti kontrolloituihin, eivät tue näkemystä, että liikkumisrajoituksilla voitaisiin vähentää rikollisuutta tai rikoksen uhriksi joutumista (ks. myös Fried 2001). Jotkut tutkimukset ovat antaneet näyttöä siitä, että lyhytkestoiset, yksilöidyt ja alueellisesti tiukasti rajatut liikkumisrajoitukset voivat vähentää nuorisorikollisuutta. Sutphen ja Ford (2001), jotka arvioivat Kentuckyssa asetetun liikkumiskiellon vaikutuksia pidätettyjen nuorten määrään ja rikollisuuteen, toteavat, ettei kiellolla ollut vaikutusta törkeisiin rikoksiin, vakavaan väkivaltarikollisuuteen tai omaisuusrikollisuuteen. Alueilla, joissa asukkaiden tulotaso oli alhaisempi ja poliiseja oli suhteessa enemmän, tapahtui muita alueita enemmän liikkumiskiellon rikkomisia. Tähän liittyen Adams (2003) muistuttaa tutkimuksissa ilmi käyneestä seikasta, että kolmasosa rajoitusta rikkoneista nuorista tarvitsi yösijan. Heillä ei ollut vanhempaa tai muuta aikuista, joka olisi tullut noutamaan heidät. Kyse on usein rajoituksen rikkomista huomattavasti laajemmasta sosiaalisesta ongelmasta.

Lasten ja nuorten liikkumisrajoitukset, joita poliisi valvoo ja joista rajoitusta rikkovalle on seuraamuksia, ovat saaneet Yhdysvalloissa runsaasti kritiikkiä. Kansalaisjärjestöt (esim. ACLU) ovat pitäneet rajoituksia ikädiskriminointina,

jolla loukataan kansalaisten perusoikeuksia (ks. Collins & Kearns 2000; Fried 2001, 129–130). Järjestöjen mukaan rajoitukset asettavat rikollisesta toiminnasta pidättyvän nuorison epäoikeudenmukaiseen asemaan. Niitä on pidetty tehottomina rikollisuuteen vaikuttamisessa, johtavan epämääräisyydessään vallan väärinkäyttöksiin ja myös rotusyrjintään (O’Neil 2002). Liikkumisrajoitukset on todettu perusoikeuksien loukkaukseksi ainakin Washingtonissa (Iowa) ja Havaijin korkeimmissa oikeuksissa sekä San Diegon osavaltiotuomioistuimessa (California). Tuomioistuimen päätöksellä liikkumisrajoitukset ovat säilyneet Dallasissa (Texas) Washington D.C.:ssä ja Charlottesvillessä (Virginia). (*Milwaukee Journal Sentinel* 26.7.2004; Pittsburgh Live 24.4.2005; The Indy Channel 22.1.2004.)

Englanti seuraa Yhdysvaltoja 1990-luvulla

Euroopan valtioista Englanti on kulkenut liikkumisrajoitusten asettamisen kärjessä. Englanti on monessa suhteessa seurannut yhteiskunta-, sosiaali- ja kriminaalipoliitikassaan Yhdysvaltojen jalanjalkia (ks. Garland 2001). Vuonna 1991 toteutettiin perustava muutos, jossa nuorten rikosasioiden ja siviiliasoiden käsittely erotettiin toisistaan. Perinteisestä nuoriso-oikeusinstituution sisäisestä kaksijakoisuudesta huolto- ja rikosasioiden käsittelyssä luovuttiin. 1990-luvun lopussa huollollinen näkemys nuorten rikollisuuteen on merkittävästi heikentynyt ja rikosasioiden käsittely on saanut uuden punitiivisemmän suunnan 1990-luvulla. (Bottoms & Dignan 2004, 32–44; Gelsthorpe & Morris 2004.) John Muncie (1999) puhuu suunnanmuutoksesta ”institutionalisoituna intoleranssina”, johon sisältyvät muiden muassa vanhempia lapsen teoista rankaisevat käytännöt, lasten ulkonaliikkumiskiellot ja poliisijohtoinen herkistyminen antisosiaaliseen käyttäytymiseen. Vuonna 1998 säädettiin ”The Crime and Disorder Act”, jonka 14–15 §:ssä säädettiin lasten liikkumisrajoituksista. Kysymys on poliisin kollektiivisesti asettamasta, enintään 90 päivän ”ulkonaliikkumiskiellosta” iltayhdeksän ja aamukuuden välillä, jossa kiellon antamiseen johtava syy voi olla peräisin yksittäisestä henkilöstä. (Local Child Curfew Guidance Document 2001; Muncie & Goldson 2006; Walsh 1999.)

Ulkona liikkumisen rajoituksia on tutkittu Englannissa vähän. Harvat tutkimukset on kohdistettu lähinnä seuraamusjärjestelmän piiriin tullessiin nuoriin, joiden liikkumiskontrollia on tehostettu elektronisella valvonnalla (Elliott, Airs, Easton & Lewis 2000; Mair 2005; Mortimer & May 1997; Walter 2002). Yhdysvaltojen tavoin myös Englannissa liikkumisrajoitusten laillisuutta on viime aikoina kyseenalaistettu. Korkein oikeus käsitteli heinäkuussa 2005 tapausta, jossa Richmondin poliisi oli poistanut ja vienyt kotiin 15-vuotiaan pojan kielletyltä alueelta, jossa hän oli oleskellut iltayhdeksän jälkeen. Poika vetosi Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja esitti ihmisoikeusliike Libertyn tukemana ihmisoikeuksiaan loukatun. Valituksessa kritisoitiin poliisin oikeutta pidättää nuoria, joiden ei epäillä syyllistyneen rikokseen. Korkein oikeus vahvisti loukkauksen päätöksessään. Poliisi ja paikallinen sisäasiainministeriö (Home Office) ilmoittivat kuitenkin päätöksen

jälkeen, että ne eivät oikeuden päätöksestä huolimatta muuta linjauksiaan (BBC News, 20.7.2005).

Kotiintuloaikojen leviäminen ja kansainvälinen yhdentyminen Suomen lähialueilla

Euroopassa ja Suomen lähialueilla on viimeisten 10 vuoden aikana alkanut esiintyä lasten ulkonaliikkumisen julkista sääntelyä. Ranskassa Etelä-Pariisiin (Orléans) pormestari päätti vuonna 2001 julistaa kesäaikaisen ulkonaliikkumiskiellon alle 13-vuotiaille klo 23.00 ja 6.00 välillä. Vastaavia yrityksiä oli tehty aiemminkin, mutta tuomioistuimet olivat tuominneet ne laittomiksi. (BBC News 10.7.2001.) Ympäri Ranskaa vuonna 2005 levinneet nuorisomellakat olivat tässä suhteessa oma lukunsa. Ranskassa otettiin tuolloin käyttöön vuodelta 1955 peräisin ollut laki, joka oikeuttaa paikalliset viranomaiset asettamaan ulkonaliikkumiskiellon. Lakia oli käytetty aiemmin vain kerran Algerian sodan aikaan Uudessa Kaledoniassa 1980-luvun alussa.

Ruotsissa keskustelua on käyty käsitteellä *'utgångsförbud'*, joka on merkitykseltään lähempänä brittiläistä *'curfew'*-käsitettä kuin suomalaista 'kotiintuloaikaa'. Växjön kunnan muutamat vasemmistovaltuutetut saivat alkuvuodesta 2006 kansallista huomiota esittämällä kunnallisen ulkonaliikkumiskiellon asettamista alle 15-vuotiaille klo 23 jälkeen. Keskustelua käytiin valtiopäiviä myöten kysymyksen levittyä mediaan (www.allehanda.se, 25.1.2006; www.sydsvenskan.se, 25.1.2006; www.dagen.se, 25.1.2006). Norjan vuonna 1996 voimaan tulleeseen uudistettuun poliisilainsäädäntöön kirjattiin poliisille oikeus lähettää tai viedä julkisella paikalla klo 22 jälkeen oleskeleva alle 15-vuotias henkilö kotiin (Politiloven 53/1995, 2:13). Islannissa vuonna 2002 uudistettuun lastensuojelulakiin kirjoitettiin alle 12-vuotiaiden kotiintuloaika, joka on klo 20, ja 13–16-vuotiaiden kotiintuloaika, joka on klo 22. Poikkeuksia ovat matkat kotiin koulutoiminnasta ja harrastuksista tai jos lapsi on aikuisen seurassa. Toukokuun ja syyskuun välillä kotiintuloaikaa pidennetään kahdella tunnilla. Ikäraajat on määritelty syntymävuoden mukaan (Child Protection Act 80/2002, 92 §). Myös Moskovassa viranomaisten ryhmä lähestyi vuonna 2003 lainsäätäjää aloitteella, jossa esitettiin teini-ikäisille asetettavaksi kotiintuloaika rikollisuuden vähentämiseksi. (Moscow News, 24.3.2004.)

Kysely- ja vertailuaineistot

Luvun empiirisenä tutkimusaineistona ovat Etelä-Suomen lääninhallituksen alueensa kaikille kunnille lähettämät kyselylomakkeet.⁷⁷ Niistä sain vastauksia kotiintuloaikojen laajuuteen ja muihin kysymyksiin, jotka koskivat nuorten kaupungilla liikkumiseen vaikuttamisen keinoja. Lääninhallitus laati kyselylomakkeen ja keräsi

aineiston kesällä ja syksyllä 2005. Alueella oli tuolloin 86 kuntaa, vastauksia saatiin 66 kunnasta (vastausprosentti 76,8).

Kunnille lähetetyssä lomakkeessa tiedusteltiin lasten ja nuorten kotiintuloaikoihin liittyviä kuntakohtaisia seikkoja. Lomakkeen ensimmäinen osa oli suunnattu kunnan nuorisosoasioista vastaavalle johtavalle viranhaltijalle. Siinä tiedusteltiin, oliko kunta tehnyt päätöksen kotiintuloajasta tai oliko sellainen suunnitteilla. Viranhaltijaa pyydettiin kuvailemaan sääntelyn pääkohtia, tavoitteita ja asiaa käsitellyttä kunnan hallintoelintä. Lisäksi viranhaltijalta tiedusteltiin muita toimenpiteitä, joilla oli pyritty vaikuttamaan kotiintuloaikoihin ja nuorten kokoontumiseen keskustoissa. Lomakkeen toinen osa oli suunnattu kunnan nuorisosoasioista vastaavalle lautakunnalle. Siinä tiedusteltiin, mitä tavoitteita nuorten kotiintuloaikaa koskevalla keskustelulla heidän mielestään pyrittiin toteuttamaan. Jotkut kunnat lähettivät vastaustensa mukana myös kotiintuloaikoihin liittyvää lehti- ja päätösaineistoa.

Kotiintuloikasääntelyyn ryhtymisen selittämistä varten kunnat jaettiin kotiintuloaikakuntiin ja niihin, joissa sääntelyä ei esiintynyt. Tämän jälkeen niitä vertailtiin poikkeavuus- ja toleranssimuuttujien valossa. Keräsin tilastoista (mm. StatFin & Sotkanet) joukon kuntien poikkeavuuden ja toleranssin tasoa ja laatua kuvaavia muuttujia, joita tarkastelin yhteisöllisen reaktion teorian näkökulmasta. Poikkeavuusmuuttujat ovat ”paineistavia” tekijöitä, joiden esiintyminen, määrä, laatu sekä niiden muutokset kunnassa saattavat saada aikaan kotiintuloikasääntelyyn ryhtymisen. Tällaisia ovat muun muassa nuorisorikollisuus, lastensuojelu ja mielenterveysongelmat. Toleranssimuuttujat vaikuttavat kunnassa esiintyvään suvaitsevaisuuteen ja poikkeavuuden sietoon. Jaoin muuttujat rakenteellisiin, poliittisiin ja kontrolliaktiviteettia mittaaviin muuttujiin. Muuttujat ja niiden lähteet on esitelty liitteessä 4. Toleranssiastetta määrittäviä poikkeavuus- ja toleranssimuuttujia analysoitiin tilastollisin menetelmin, jossa vertailtiin keski- ja hajontalukua sekä arvioitiin niiden tilastollista merkitsevyyttä. Kyse oli riippumattomien otosten analyysistä, jossa vertailin kahden ryhmän keskiarvoja, mutta tarkastelin lisäksi sitä, olisivatko keskiarvot riittävän erilaisia, jos hajonnat ja keskiarvon keskivirheet otettiin huomioon.

Kotiintuloaikojen laajuus, päätöksentekoelimet, sääntely ja perustelut

Vastanneista 66 kunnasta 86,4 prosenttia ilmoitti, ettei kunnassa ole lasten ja nuorten kotiintuloaikojen sääntelyä tai -toimintaa. Kaikkiaan yhdeksän kuntaa ilmoitti, että niissä esiintyi jonkinlaista kotiintuloaikatoimintaa. Yksi viranhaltija kertoi kunnassa esiintyvän ainoastaan vanhempainyhdistysten tai koulujen sääntelemiä kotiintuloaikoja. Kunnan päätöksentekoelimissä kotiintuloaikoja oli tavalla tai toisella käsitelty kahdeksassa kunnassa, joista puolet oli pidättäytynyt sääntelyyn ryhtymisestä ja puolet siihen ryhtynyt. (Taulukko 15.)

TAULUKKO 15. Lapsia ja nuoria koskeva kotiintuloaikatoiminta Etelä-Suomen alueen kunnissa 2005 (N=66).

Kotiintuloaika/ Velvoiteperuste	Epävirallinen	Virallinen
Ei	Muut vastanneet kunnat (86,4 %)	Hartola, Lohja, Riihimäki, Vantaa (6,1 %)
Kyllä	Hamina (1,5 %)	Hyvinkää, Lammi, Lappeen- ranta, Tammela (6,1 %)

Viranhaltijoilta tiedusteltiin, mikä kunnan hallintoelin oli käsitellyt kotiintuloajan antamista koskevan esityksen. Vastauksia tutkimalla ei aina ollut täysin selvää, millaisesta ja kuinka laajasta sääntelystä oli kysymys. Joukossa oli kuntia, joissa esiintyi esimerkiksi epävirallista kotiintulosääntelyä, valtuustoaloitekin oli tehty, mutta viralliseen sääntelyyn kunnassa ei ollut ryhdytty. Valtuuston päätökset sääntelystä oli Vantaalla ja Hyvinkäällä. Lohjalla asiasta oli tehty valtuustoaloite ja lautakunnat olivat esittäneet kotiintuloajan antamisesta luopumista. Asia oli kaupunginsihteerin mukaan etenemässä valtuustoon keväällä 2006, mutta nuorisotoimen päällikön mukaan sääntelyyn ei ryhdytty. Lappeenrannassa sääntely oli kirjoitettu kaupungin hyvinvointityöryhmän tuottamaan ”Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa” -raporttiin. Lammilla sääntelyä koskevaa kysymystä oli käsitellyt nuoriso- ja liikuntalautakunta sekä Tammelassa vapaa-ajan-, koulutus- että perusturvalautakunnat. Hartolassa kyselyyn vastannut viranhaltija oli esittänyt kunnanjohtajalle, ettei sääntelyyn ryhdytä. Riihimäellä oli saadun tiedon mukaan tehty valtuustoaloite ja kyselyyn vastannut viranhaltija kertoi ”valtuuston käsitelleen lapsi- ja nuorisopoliittisen toimenpideohjelman ja päättäneen palata talousarvion laadinnassa asioihin vuosittain”, minkä tulkitsin valtuuston kannanotoksi asiaan. Jos ryhmään lisätään vielä Haminan kaupunki, jossa viranhaltijan mukaan esiintyy kasvatussopimuksiin perustuvaa ala-asteikäisten kotiintuloaikasääntelyä, kaikkiaan viidessä kotiintuloaikasääntelyä käsitelleessä kunnassa oli meneillään jonkin tyyppisiä ”koko kylä kasvattaa” -hankkeita.

Varsinaista kotiintuloaikasääntelyä kuvattiin vain muutamassa vastauksessa. Hyvinkäällä kotiintuloaika oli sidottu kronologiseen ikärajaan, mutta suosituksesta voitaisiin myös poiketa tietyissä olosuhteissa. Kaupunginvaltuusto oli hyväksynyt päätöksen, jonka mukaan:

15 vuotta nuorempien hyvinkääläisten lasten kotiintuloajaksi suositellaan viimeistään kello 23. Poikkeuksen muodostavat valvotut tilaisuudet. Päätösvalta kotiintuloajoissa olisi kuitenkin edelleen lasten vanhemmilla tai huoltajilla.

Lappeenrannan hyvinvointityöryhmä oli kirjannut selontekoonsa toisenlaisen perustelun ja jaottelun. Lappeenrannassa suositukset oli sidottu luokka-asteisiin eikä niihin esitetty sisältyvän tapahtumiin liittyviä poikkeuksia. Vanhimmalle

ryhmälle esitettiin kahta kotiintuloaikaa, joista toista sovellettaisiin viikolla ja toista viikonloppuna.

Hyvinvointiryhmän suositukset lasten ja nuorten kotiintuloajoiksi:

1.–4. luokkien oppilaat klo 20.00

5.–6. luokkien oppilaat klo 21.00

7.–9. luokkien oppilaat arkisin klo 21.00, viikonloppuisin klo 24.00

Myös Lammin viranhaltijan vastauksessa suositukset oli sidottu kouluinstituutioon. Lappeenrantaan verrattuna Lammilla sovellettiin tältä osin hieman karkeampaa ”yläaste”/”ala-aste” -jaottelua. Yläasteikäisten kotiintuloaikasuositus oli Lappeenrantaan hienojakoisempi:

Sopimusluonteinen suositus kotiintuloajoista:

Yläasteikäiset ma–to klo 22.00, pe–la klo 23.00, su klo 22.00

Ala-asteikäiset ma–su klo 21.00

Kanssaihmisillä oikeus huomauttaa nuorelle rajan ylityksistä ja vanhemmille keino luoda yhteisiä rajoja koko kylän nuorille.

Kotiintuloikasääntelyä koskevan päätöksen tavoitteet ja perustelut olivat kokonaisuutena arvioiden varsin niukkoja. Tulkintoja sääntelyn asettamiseen oli kyselylomakkeen ohella haettava muistakin asiakirjoista. Lappeenrannan hyvinvointiohjelmassa kotiintuloaikoja koskeva sääntely oli kirjattu lukuun ”vapaa-aika”. Selonteon vapaa-aikaa koskevista tavoitteista ja toimenpiteistä erottui kaksi kohtaa, jotka liittyivät kotiintuloikasääntelyn perusteluihin ja tavoitteisiin:

Tavoitteet: Aikuisten vastuu ja tietoisuus siitä, missä lapset ja nuoret viettävät vapaa-aikaansa.

Keinot: Vanhempien vastuun korostaminen lasten ja nuorten vapaa-ajan viettämisestä.

Lammin viranhaltija kertoi paikallisen päihdefoorumin ehdottaneen ”yhteisten sääntöjen laatimista”. Säännöistä ja kotiintuloajoista oli keskusteltu useissa tilaisuuksissa vanhempien kanssa. Suositus annettiin, koska ”haluttiin rajoittaa oleskelua puistoissa ja kylillä ja näin ehkäistä osaltaan päihteenkäyttöä ja pientä ilkeävaltaa ja nuotionpolttamista (penkit ym. omaisuus) yöaikaan”.

Hyvinkäällä annetusta sääntelystä ja tehdystä valtuustoaloitteesta voi lukea laajemmin esiin sääntelyn tavoitteita. Aloitteen teki sitoutumaton miesvaltuutettu, jota tuki oman valtuustoryhmän lisäksi kokoomuksen, kristillisdemokraattien ja keskustan valtuutettuja. Allekirjoittajia on aloitteen tekijän lisäksi 16. Valtuustoaloitteessa lausutaan, että kyse olisi ”suosituksesta”, joka asetettaisiin ”vanhempien kasvatuksen tueksi”. Perusteluissa vedotaan ensinnäkin kaupungin 1990-luvun puoleenväliin voimassa olleeseen järjestyssääntöön, jossa esitettiin olleen ”kielto 15 vuotta nuorempien henkilöiden oleskelusta yleisellä paikalla klo 23:n jälkeen”. Toiseksi valtuustoaloitteessa

otettiin esille paikallinen lapsipoliittinen ohjelma, jossa aloitteen mukaan sivuttiin kotiintuloaikoja koskevaa asiaa. Ohjelmassa vedottiin tutkimukseen, jonka mukaan ”nuorista vain runsaat puolet uskoo vanhempiensa tietävän, missä he viikonloppuisin liikkuvat”. Kolmanneksi vedottiin Kirkkohallituksen julkaisuun ”Kymmenen teesiä vanhemmuudesta ja lapsen hyvästä elämästä”, jossa esitettiin lapsille asetettavia ”rajoja tarvittavan”. Neljänneksi aloitteessa vedottiin lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä olevaan tietoon, että kotiintuloajat eivät kaikilla ole kunnossa. Aloitteessa todettiin, että ”valtaosalla ehkä kotiintuloajat olivat kunnossa, osalla kotiintuloaikoja ei ole ollenkaan ja osalla ne ovat yli puolen yön”. Viidenneksi puhuttiin siitä, kuinka ”liian myöhäiset kotiintuloajat aiheuttavat lapsille väsymystä”, ”saattavat lapset helpommin rikoksen uhreiksi” ja voivat ”altistaa yhä enemmän valvomattomaan päihteiden käyttöön”. Aloitteessa todettiin lopuksi, että ”rikosoikeudellinen vastuukäräjä on myös edelleen 15 vuotta”, jolla perusteltiin suosituskäräjän asettamista 15 ikävuoteen. (Hyvinkään kv., ptk 1.3.2004, 16 §.)

Lammilla, Lappeenrannassa ja Hyvinkäällä kotiintuloaikasääntelyyn oli ryhdytty. Tammelassa esiintyi vastaavaa sääntelyä, mutta sen perustelut ja tavoite eivät olleet käytettävissä. Lisäksi voidaan tarkastella esitettyjä aloitteita kunnissa, joissa kunnallisesta sääntelystä luovuttiin. Vantaalla kahdeksan valtuutetun allekirjoittamassa aloitteessa todettiin, että lasten ja nuorten pahoinvointi lisääntyy jatkuvasti ja huostaanottojen määrä oli ”moninkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana koko pääkaupunkiseudulla”. Syiksi tähän nimettiin ”perheen ongelmat” ja ”suvun ja suurperheiden puuttuva verkosto”, mistä syystä ”vanhempien roolin kasvattajana ja auktoriteettina tulisi korostua”. Aloitteessa esitettiin, että ”lapset saattavat saada yliotteen vanhemmistaan”, jotka joutuisivat ”antamaan periksi lapsilleen ja nuorilleen” ja heidän ”painostuksensa kohteeksi”. ”Osa ei voi lapsilensa mitään ja osa ei välitäkään tietää, missä heidän lapsensa liikkuvat”, aloitteessa todettiin. (Vantaan kh, ptk. 216.2004, 40 §.)

Myös Vantaan aloitteessa esitettiin sääntelyn ikärajaksi 15 vuotta. Aloitteen mukaan nuorten ”nähdään yhä useammin toikkaroivan kaupungilla ja raiteilla myöhään yöhön”, vaikka ”osa vanhemmista kuvittelee lastensa ja nuortensa olevan kaverilla yötä”. Lisäksi kouluikäiset joutuivat ”helposti rikoksen uhriksi, oppivat vanhemmilta kavereiltaan ei-toivottuja tapoja, kuten päihteiden käyttöä sekä varastamista”. Lopuksi todettiin, että ”nuorten ikää käytetään hyväksi rikoksia tehtäessä. Yön tunteina usein joukossa tyhmyys tiivistyy”. (Vantaan kh, ptk. 216.2004, 40 §.)

Lohjalla tehty valtuustoaloite oli otsikoitu ”järjestyssääntöä ja lasten ja varhaisnuorten tapakasvatusta” koskevaksi esitykseksi. Sen esittäjänä oli vasemmistoliiton naisvaltuutettu, joka teki aloitteen valtuustoryhmänsä nimissä. Aloitteen mukaan ”monenlaiset uhkatekijät, koko yhteiskunnan elämänmenoon vaikuttavat, ovat viime vuosien aikana lisääntyneet rajusti”. Uhkatekijöiden uskottiin vaikuttavan lapsiin ja nuoriin kaikkein ”tuhoisimmin”, mihin tulisi löytää ”joitain ennakolta ehkäiseviä keinoja”. Esille otettiin muiden kaupunkien mallit ja tiedotusvälineissä näkyneet keskustelut, joiden perustalta esitettiin:

Olisiko meillä Lohjan kaupungissa tahtoa ja selkärankaa asettaa jonkinlaisia ikä- ja aikarajoituksia lasten ja varhaisnuorten ilta- ja yöliikkumiselle kaupungilla. Toki ensisijaisesti on koti ja vanhemmat se tärkein rajojen asettaja, mutta valitettavasti tänä päivänä on paljon erilaista kodittomuutta sekä muun turvaverkoston puutetta nousevalla sukupolvella, jolloin myös yhteiskunnan on otettava oma vastuusuutensa. Toivonkin että kaupunginhallitus ottaisi asian mitä pikimmin mietintämysyysnä, ja selvittäisi onko mitään tehtävissä. Onhan kysymyksessä omien lastemme kuin myöskin Lohjan kaupungin tulevaisuus.

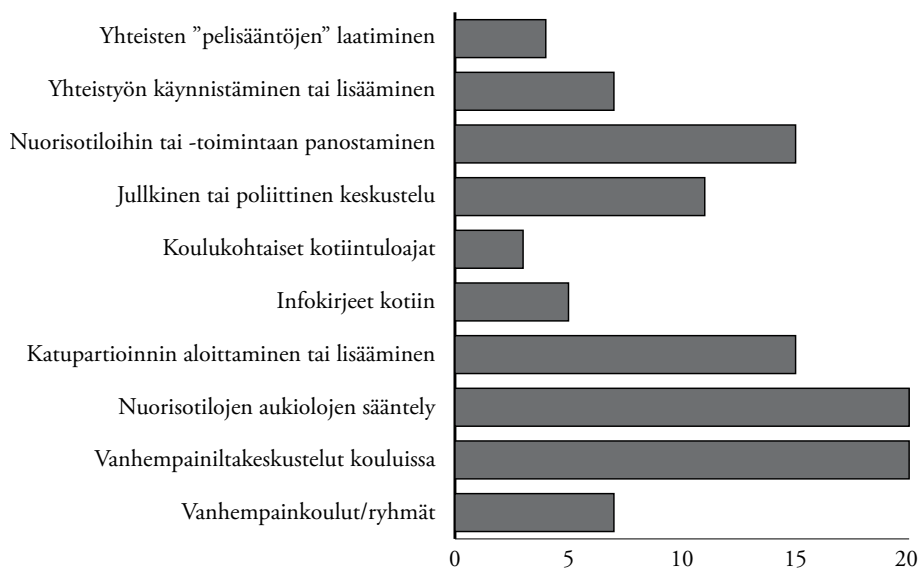
Muut kotiintuloaikoihin ”puuttumisen” keinot

Tarkastelen seuraavassa kuntien antamia vastauksia kysymykseen, ”millä muulla tavoin kunta on pyrkinyt vaikuttamaan nuorten kotiintuloaikoihin ja kokoontumiseen kaupunkien keskustoissa”. Kyselylomakkeessa oli osoitettu vastaamiseen avoin tila, joten muodostin luokituksen vastauksissa kuvattujen toimenpiteiden perusteella. Kunnat esittivät vastauksissaan kaikkiaan 111 toimenpidettä, jotka voi jakaa vanhempien toimintaan vaikuttamiseen, nuorten toiminnan sääntelyyn ja viranomaisten keskinäisen yhteistyön tiivistämiseen (ks. kuvio 16).

Selvästi eniten muiksi puuttumisen toimenpiteiksi esitettiin vanhempainilloissa käytyjä keskusteluja (mm. Elimäki) ja nuorisotilojen aukiolo- ja erityisesti sulkemisajankohtien tarkistamista. Esimerkiksi Lappeenrannasta kerrottiin, että ”nuorisotoimi on huomionut suositukset kotiintuloajoissa nuorisotilojen auki pitämisessä. Tilat sulkeutuvat ajoissa”. Toiseksi eniten oli mainintoja ilta- ja yöaikaisen katupartioinnin lisäämisestä ja nuorisotyön yleisestä tehostamisesta. Porvoon viranhaltija totesi vastauksessaan:

Vuodesta 1990 alkaen toiminut seurakuntien ja nuorisotoimen vetovastuulla oleva hanke, jossa koulutetut vapaaehtoiset partioivat ensisijaisesti perjantai-iltaisina ja erityistapahtumien (vappu, koulun päättäminen) yhteydessä kaduilla sekä jalka- että autopartioin. Käytössä myös selviämisasema. Keskusteluja nuorten kanssa, ohjausta ja opastusta --- Yläkoulujen vanhempainyhdistysten kautta kutsuttu vanhempia mukaan kadulle viikonloppuisin katsomaan, millaista katuelämä on. Osanotto on ollut vähäistä. (Katupartioinnin lisääminen, Porvoo.)

KUVIO 16. Kuntien ilmoittamat muut nuorten kokoontumisiin ja kotiintuloaikoihin puuttumisen tavat.

Haminan viranhaltija puolestaan kertoi paikkakunnalla toimivan Walkers-nuorisokahvilan, jolla oli ”onnistuttu luomaan nuorille turvallinen olohuone perjantai-iltaisain kriittisille tunneille”.

Maininnat kertoivat myös sekä julkisen että poliittisen keskustelun käynnistämisestä ja käymisestä, vanhemmille suunnatun tiedottamisen lisäämisestä, viranomaisyhteistyön tiivistämisestä sekä ”yhteisten pelisääntöjen” asettamisesta vanhempainyhdistysten tai koulujen toimesta että niiden vanhempien kanssa asettamista tai sopimista kotiintuloaikasääntelyistä (erotuksena kunnallisista suosituksista). Imatralla oli ”vanhempia herätetty miettimään, missä lapset ovat muun muassa lehtikirjoituksin ja vanhempainilloin kouluissa”. Tammelasta kerrottiin, että ”Koko kylä kasvattaa -hanke sai yhdistyksiä suosittelemaan vanhemmille yhteisiä kotiintuloaikoja. Kirje koteihin lähetettiin keväällä 2005.” Tämän lisäksi esiintyi pyrkimyksiä viranomaistyön tiivistämiseen, josta kertoo Porvoon esimerkki:

0-toleranssi-hanke. Yhteistyössä poliisin, nuorisotoimen ja sosiaalitoimen kesken. Poliisi-partiot poimivat viikonloppuisin kaupungilta päihtyneitä tai alkoholia hallussa pitäviä alle 18-v. nuoria ja tuovat heidät poliisilaitokselle, jossa nuorisotyöntekijät ja sosiaalityöntekijät keskustelevat nuorten kanssa. Keskustelun jälkeen yhteys kotiin, vanhemmat hakevat nuorensa kotiin. Halutaan herättää vanhempien vastuuta lapsistaan sekä heidän tietoisuuttaan lasten viikonlopun vietosta. Hanke saanut erityisesti vanhempien keskuudessa myönteisen vastaanoton. Toimintamuoto ollut käytössä vuodesta 2001 alkaen.

Nuorten liikkumista sääteleviä toimenpiteitä koskevien monenlaisten mainintojen lisäksi esiintyi vastauksia, joista ilmeni, ettei kunnassa ollut esiintynyt kotiintuloaikoja koskevaa keskustelua, puhumattakaan erityisistä kotiintuloaikoja sääntelevistä toimenpiteistä (esim. Rautjärvi). Kotiintuloaikasääntelyn tarpeettomuuden lisäksi joidenkin viranhaltijoiden vastauksista saattoi lukea esiin, että kotiintuloaikasääntelyä koskevia toimenpiteitä pidettiin moraalisesti arveluttavina ja kyseenalaisina. Niissä painotettiin, että kotiintuloajoista päättäminen ja niiden sääntely olisivat nuorten ja vanhempien välinen asia, johon (yhteis-)kunnan ei olisi syytä tai oikeutta tehdä interventioita kuin korkeintaan valistuksen tasolla tai jos kyse olisi ilmeisestä lastensuojeluasiasta.

Vanhemmilla on ja pysyy kasvatusta ja valvontavastuu. Yhteiskunnalla EI ole oikeutta siirtää sitä itselleen. Yhteiskunnan tehtävänä on tukea ja tökkiä vanhempia rohkeaan vahvaan vanhemmuuteen. (Kauniainen; myös esim. Kuusankoski.)

Luottamushenkilöiden vastaukset. Kontrollikulttuurien heijasteluja?

Suurimmassa osassa lautakuntien vastauksia oltiin sen kannalla, että kotiintuloajat olivat vanhempien asia. Kasvatusta vastuu olisi vanhemmilla, jotka päättäisivät kotiintuloajoista. Kunnan tehtäväksi asetettiin vanhempien tukeminen, rohkaiseminen, ohjaaminen ja auttaminen.

Kasvatusta vastuu on edelleen kodeilla. Kunta voi toimillaan + suosituksillaan tukea ja ohjata vanhempia kasvatusta vastuun toteuttamisissa mm. laatimalla lapsi- ja nuorisopol. ohjelmia, yhteisiä pelisääntöjä jne. (Lammi.)

Kotiintuloajoilla oli oma ”marssijärjestyksensä”. ”Kasvatusta vastuu” ja kotiintuloajoista päättäminen olisi ensisijaisesti vanhempien harteilla. Siinä tapauksessa, että vanhemmat olisivat syystä tai toisesta kykenemättömiä asettamaan tarkoituksenmukaisia kotiintuloaikoja tai ”asettamaan rajoja”, julkinen valta voisi ryhtyä interventioihin. Vastauksissa puhuttiin kohdennetusti yksilötason toimenpiteistä viitaten lastensuojelulakiin, mutta toisaalta vanhemmista puhuttiin myös yleisesti.

Kaikki vanhemmat eivät eri syistä johtuen itse pysty asiaan puuttamaan. Lastensuojelulaki antaa kunnille ja yksittäiselle ihmiselle veloitteen puuttua. (Iitti.)

Luottamushenkilöiden vastauksista voi lukea esiin näkemyksen, jonka mukaan kotiintuloaikasääntely olisi ensisijaisesti vanhempien tehtävä, johon kunta voisi tehdä interventioita vain, jos kyse olisi esimerkiksi lastensuojelutarpeen kriteerit täyttävästä vanhempien kasvatuskyyttömyydestä. Tämän perusorientaation lisäksi

joissain vastauksissa esitettiin, että julkista kotiintuloaikasääntelyä tulisi käyttää vain, jos nuorten toiminnasta olisi haittaa.

Kuntien pitäisi puuttua kotiintuloaikoihin vasta viimeisenä keinona, jos nuorison käyttäytymisestä aiheutuu häiriötä. (Tuulos.)

Luottamushenkilöt toivat esiin, että kotiintuloaikojen soveltamisessa on kyse myös resursseista. Joissakin vastauksissa painotettiin, että kotiintuloaikojen asettaminen tarvitsisi riittävää niiden noudattamista koskevaa valvontaa, johon ei uskottu olevan riittävää määrää henkilöitä (esim. Artjärvi).

Kaikkien edellisten luonnehdintojen lisäksi aineistosta erottui kaksi luottamushenkilöiden vastausta, jotka eivät noudattaneet edellä esitettyä järjestystä edeten vanhempien kasvatustuusta mahdollisiin yksilökohtaisiin lastensuojelutoimiin. Kummastakin vastauksesta voi tehdä tulkinnan, että niissä kannatetaan nuorten kotiintuloaikasääntelyä tavalla, jossa yhteiskunnan voimakasta kontrollia ja välittömiä interventioita pidetään suotavina. Vastaukset olivat peräisin kahdesta kotiintuloaikasuosituksen antaneesta kaupungista eli Hyvinkäältä ja Lappeenrannasta.

Yhtenäiset säännöt nuorille, ”takaisin!” Englannissa pubit sulkeutuvat klo 11 ja kyse on aikuisista! Lapsilla ei ole omaa tolkkua eikä valitettavasti vanhemmillakaan. (Hyvinkää.)

Etteivät nuoret menisi kaupungille ja aiheuta järjestyshaittoja! Eikä hajota paikkoja! Jokainen perhe kuitenkin vastaa omista nuoristaan! (Lappeenranta.)

Kotiintuloaikasääntelyn tekijät. Kuntien välinen vertailu

Siirryn nyt tarkastelemaan kotiintuloaikatoimintaa tilastolähteistä kerättyjen tietojen valossa. Vertailua varten jaan kunnat kahteen ryhmään. Toiseen kuntaryhmään (kuntaryhmä I) kuuluvat kunnat, joissa ei ole esiintynyt kotiintuloaikojen asettamista. Toiseen kuntaryhmään (kuntaryhmä II) kuuluvat vastaavasti kunnat, joissa sitä on esiintynyt. Jälkimmäisiin luetaan ne kunnat, joissa oli esiintynyt 1) epävirallista kotiintuloaikasääntelyä (esim. vanhempainsopimuksia), 2) virallisissa päätöksentekoaikakokouksissa tehtyjä esityksiä, mutta ei virallisesti asetettua sääntelyä ja 3) tehtyjä aloitteita ja virallisesti asetettua sääntelyä. Tämän jälkeen vertailin kuntaryhmissä esiintyvän poikkeavuuden ja toleranssin laadun ja tason eroavuuksia liitteessä 4 esitettyjen muuttujien valossa.

Poikkeavuuden laatua ja tasoa koskevien muuttujien arvot olivat – joitain poikkeuksia lukuun ottamatta – kotiintuloaikakuntaryhmässä kauttaaltaan korkeammat kuin niissä kunnissa, joissa kotiintuloajoista ei ollut keskusteltu. Kotiintuloaika-

kunnat erottuivat muista kunnista tilastollisesti merkitsevästi seuraavien poikkeavuusmuuttujien osalta (ks. taulukko 16). Ensinnäkin yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä oli kotiintuloaikakunnissa noin 2,5 prosenttia suurempi kuin muissa kunnissa vuonna 1999. Kuntaryhmien välillä ei esiinny eroja vertailtaessa osuuden muutosta vuosina 1999–2004. Yksinhuoltajien ja avioerojen suhteelliset osuudet osoittivat kaikilta osin korkeampia lukuja kotiintuloaikakunnissa. Toiseksi avohuollon tukitoimien kohteena ja sijoitettuina olleiden lasten osuudet olivat suurempia kotiintuloaikakunnissa kuin muissa kunnissa. Myös avohuollon tukitoimien kohteena olleiden lasten osuuden muutos oli merkitsevästi voimakkaampaa kotiintuloaikakunnissa kuin muissa kunnissa. Kotiintuloaikakunnissa sijoitusten (ei-merkitsevä) muutos oli muita kuntia nopeampaa. Kolmanneksi rikoslakirikoksista epäiltyjen 18–20-vuotiaiden suhteellinen osuus oli kaikilla aikaväleillä tarkasteltuna kotiintuloaikakunnissa korkeampi kuin muissa kunnissa. Erot vahvistuivat keskipitkällä (1995–2004) ja lyhyellä aikavälillä (2000–2004). Myös omaisuusrikosten osalta kotiintuloaikakuntien keskiluvut olivat kaikilla aikaväleillä korkeammat kuin muissa kunnissa. Pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen osalta keskiluvut olivat pitkällä aikajänteellä 1980–2004 selvästi korkeammat kotiintuloaikakunnissa. Keskipitkällä ja lyhyellä aikajänteellä erot vahvistuivat edelleen.

TAULUKKO 16. Yksittäiset poikkeavuus- ja toleranssimuuttujat, jos $p < .05$ (*= $p < .05$; **= $p < .01$).

	Muuttujaryhmä	Muuttuja	Kuntaryhmä	N	Keskiarvo	St.D	Ranki	p-arvo
POIKKEAVUUS JA PAINEISTAVAT TEKIJÄT	Perhe	Yksinhuoltajaperheet %	Kta-kunnat	57	17,5	2,4	31,32	.020*
			Muut kunnat	9	20,0	3,4	47,28	
	Lastensuojelu	Alle 18-v avoh.tukit. % 2000	Kta-kunnat	57	3,0	1,9	31,02	.008**
			Muut kunnat	9	5,3	2,7	49,22	
		Avoh.tukit. muutos 2000–04	Kta-kunnat	57	-1,0	1,8	31,46	.029*
			Muut kunnat	9	0,4	1,9	46,44	
	Rikollisuus	Huostassa alle 18-v. 1999	Kta-kunnat	57	0,8	0,5	31,50	.033*
			Muut kunnat	9	1,2	0,5	46,17	
		18–20-v. % rikoslakirik.	Kta-kunnat	52	11,4	2,6	28,43	019*
			Muut kunnat	8	13,4	1,4	43,94	
18–20-v. % väkivaltarik.	Kta-kunnat	52	10,0	4,0	28,12	.007**		
	Muut kunnat	8	14,5	4,0	46,00			
TOLERANSSI	Rakenteellinen	Väestömäärä	Kta-kunnat	57	1,4	0,7	31,88	.044*
			Muut kunnat	9	2,0	1,0	43,70	
	Ikärakenne 20–24 % osuus	Kta-kunnat	57	4,4	1,1	31,61	.043*	
		Muut kunnat	9	5,3	1,4	45,50		
	Poliittinen	Hallitseva valtuustopuolue	Kta-kunnat	57	6,6	2,7	35,58	.021*
			Muut kunnat	9	4,3	2,0	20,33	
		NL1: Lapset iltaisin kotiin	Kta-kunnat	42	4,3	0,8	23,86	.040*
			Muut kunnat	8	4,9	0,4	34,13	
		NL2: Viranom. intervent.	Kta-kunnat	42	3,2	1,2	23,82	.046*
			Muut kunnat	8	4,1	1,0	34,31	
	NL3: Kotiint. julkisuus	Kta-kunnat	47	1,0	0,2	27,15	.034*	
		Muut kunnat	8	1,4	0,2	33,00		
	Kontrolliaktiiviteetti	Poliisilaitoksen sijainti	Kta-kunnat	57	0,2	0,4	31,37	.003**
			Muut kunnat	9	0,7	0,5	47,00	
		Rikosten-torjunta-akt.	Kta-kunnat	57	0,3	0,7	31,95	.034*
			Muut kunnat	9	0,9	1,0	43,33	
Muut puuttumisen keinot	Kta-kunnat	56	1,4	1,1	30,01	.003**		
	Muut kunnat	8	3,1	1,9	49,94			

Toleranssi: toleranssiasteen toiseen ulottuvuuteen eli toleranssin määrään yhteydessä olevia esiintyi niin rakenteellisten, poliittisten kuin kontrolliaktiiviteettimuuttujien joukossa. Kunnat, joissa esiintyi kotiintuloaikatoimintaa, olivat muita kuntia keskimäärin kaupunkimaisempia ja väestömäärältään suurempia. Kotiintuloaikakunnissa 20–24-vuotiaiden ikäryhmän *subteellinen osuus* oli merkittävästi suurempi kuin muissa kunnissa. 25–29-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden osuus oli suurempi kotiintuloaikakunnissa ja alle 0–14-vuotiaiden puolestaan muissa kunnissa.

Poliittisissa muuttujissa merkitseviä eroja esiintyi kunnanvaltuuston puoluerakenteessa ja lautakuntien interventioasenteissa. Kotiintuloaikakuntiin kuului enemmän sosiaalidemokraattivoittoisia kuntia ja muihin kuntiin vastaavasti enemmän kuntia, joissa RKP:lla ja kokoomuksella oli eniten valtuustopaikkoja. Luokiteltaessa kunnat vasemmisto-, keskusta- ja oikeisto-enemmistöisiin kuntiin, kotiintuloaikakunnat osoittivat vasemmistopainotteisuutensa. Kun kotiintuloaikakuntien osuus kaikista kunnista oli 14 prosenttia, vasemmistopuolueiden hallitse-

mien kuntien osuus kotiintuloaikakuntaryhmässä oli 26 prosenttia.⁷⁸ Lautakunnille puolestaan esitettiin kyselylomakkeessa neljä kotiintuloaikoja koskevaa väittämää, joiden tarkoitus oli ilmentää lautakuntien asenteita. Kaikkien väittämien osalta kotiintuloaikakunnissa oltiin kotiintuloaikasääntelyn suhteen myönteisempiä.⁷⁹

Kontrolliaktiivisuutta koskevista muuttujista merkitseviä eroja esiintyi poliisilaitoksen sijainnissa. Poliisilaitos sijaitsi noin 65 prosenttia kotiintuloaikakunnista kun taas muissa kunnissa osuus oli tästä vain vajaan kolmanneksen.⁸⁰ Kun sijainti vakioitiin kunnan asukasmäärällä, ajatuksella, että poliisilaitokset sijoittuvat luonnostaan väestömäärältään suurempiin asutuskeskuksiin, kuntaryhmien välinen ero pysyi merkitsevänä yli 15 000, mutta alle 50 000 asukkaan kunnissa.⁸¹ Rikoksantorjunta-aktiivisuudessa oli rahoitusta saaneen rikoksantorjuntaohjelmaa indikaattorina käyttäen kuntien välillä eroja.⁸² Poliisilaitos sijaitsi useammin paikkakunnilla, joissa rikoksantorjuntaohjelmia oli laadittu (64 %) kuin missä ohjelmia ei ollut laadittu (11 %).⁸³ Rikoksantorjuntaohjelma puolestaan oli laadittu kotiintuloaikakunnissa (56 %) useammin kuin muissa kunnissa (23 %).⁸⁴ Eroja esiintyi lisäksi muiden ilmoitettujen puuttumisen keinojen osalta. Kunnat raportoivat keskimäärin 1,58 puuttumisen keinoa kuntaa kohden. Kotiintuloaikakunnista raportoitiin keskimäärin 3,13 ja muista kunnista 1,36 käytössä olevaa puuttumisen tapaa. Kuntaryhmien välillä ei esiintynyt merkitseviä eroja sikäli kuin kyseessä oli vanhempiin vaikuttaminen, nuorten toiminnan sääntely tai viranomaisyhteistyön tehostaminen.

Poikkeavuuden ja toleranssin summamuuttujat: muodostin edellä kuvatuista yksittäisistä poikkeavuusmuuttujista kuusi standardisoitua poikkeavuuden summamuuttujaa, jotka ovat 1) perhe- 2) toimeentulo- 3) lastensuojelu- 4) päihde-, 5) mielenterveys- ja 6) rikollisuussummamuuttuja.⁸⁵ Vastaavasti muodostettiin toleranssin standardisoidut summamuuttujat, jotka luokiteltiin 1) rakenteiden ja olosuhteiden⁸⁶ sekä 2) poliittisen toiminnan ja kontrolliaktiiviteetin summamuuttujiin.

TAULUKKO 17. Poikkeavuuden ja toleranssin standardoitujen summamuuttujien vertailu (*= $p<.05$; **= $p<.01$).

	Summamuuttuja	Kuntaryhmä	N	Mean	St.D	Rank	p
POIKKEAVUUS	1. Perhe	Kta-kunnat	57	0,1	1,8	31,60	.043*
		Muut kunnat	9	1,2	1,7	45,56	
	2. Toimeentulo	Kta-kunnat	57	-0,1	1,4	32,47	.274
		Muut kunnat	9	2,9	1,5	40,00	
	3. Lastensuojelu	Kta-kunnat	57	-0,1	2,5	30,86	.005**
		Muut kunnat	9	2,9	2,2	50,22	
	4. Päihde	Kta-kunnat	57	0,0	1,6	24,10	.682
		Muut kunnat	9	0,3	1,6	26,22	
	5. Mielenterveys	Kta-kunnat	57	-0,1	1,5	24,75	.051
		Muut kunnat	8	0,9	0,9	36,13	
6. Rikollisuus	Kta-kunnat	52	0,1	2,5	28,96	.082	
	Muut kunnat	8	1,1	1,4	40,50		
7. Kokonaispoikkeavuus (Cronbach $\alpha=.65$)	Kta-kunnat	30	2,2	6,4	17,40	.063	
	Muut kunnat	7	7,1	5,3	25,86		
TOLERANSSI	8. Rakenteellinen	Kta-kunnat	57	0,0	2,4	32,18	.158
		Muut kunnat	9	1,0	2,2	41,89	
	9. Poliittinen/ Kontrolliaktiiviteetti	Kta-kunnat	40	-1,0	5,3	21,48	.001**
		Muut kunnat	8	6,5	5,9	39,63	
	10. Kokonaistoleranssi (Cronbach $\alpha=.71$)	Kta-kunnat	40	-1,4	4,5	21,73	.002**
		Muut kunnat	8	7,2	6,9	38,38	

Poikkeavuussummamuuttujien tarkastelu osoitti, että poikkeavuuden taso oli päihdemuuttujaa lukuun ottamatta kotiintuloaikakunnissa muita kuntia korkeampi. Perhesummamuuttuja ja lastensuojelusummamuuttujan arvot eroavat vertailluissa kuntaryhmissä tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Ehkä hieman yllättävästi rikollisuusmuuttuja ei lähene tilastollisesti merkitsevää testiarvoa, kun taas mielenterveysmuuttuja, jonka yksittäiset muuttujat eivät viitanneet tilastollisesti merkitseviin eroihin kuntaryhmien välillä, lähenee merkitsevää eroa kuntaryhmien välillä. Poikkeavuuden kokonaistaso eroaa kuntaryhmissä, mutta ei tilastollisesti merkitsevästi toisistaan (taulukko 17).

Myös toleranssia mittaavat summamuuttujat osoittavat merkitseviä eroavuuksia. Toisin kuin kaupungistumis- ja olosuhdesummamuuttujien yhdistäminen, poliittisen ja kontrolliaktiiviteetin yhdistäminen voimisti edelleen tilastollisesti merkitseviä eroja kuntaryhmien välillä. Toleranssin kokonaistaso eroaa kuntaryhmissä tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, ja se on kokonaispoikkeavuutta selvästi voimakkaammin yhteydessä kotiintuloaikatoimintaan.⁸⁷ Kotiintuloaikakunnissa toleranssi on yleisesti matalampi kuin muissa kunnissa.

Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa

Olen tarkastellut tässä luvussa Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa sovellettua lasten ja nuorten kotiintuloaikasääntelyä ja muuta kotiintuloaikoihin liittyvää toimintaa. Kokonaisuutena arvioiden julkinen kotiintuloaikatoiminta oli varsin vähäistä.⁸⁸ Asiaa käsitelleet hallintoelimet, asetetut kotiintuloaikakäytännöt sekä niiden tavoitteet ja perustelut vaihtelivat. Kotiintuloaikakysymystä pidettiin yleisesti asiana, josta päättävät vanhemmat; lapsia ja nuoria ei aseteta neuvottelu-osapuoleksi. Intolerantimpiakin kantoja, joista oli luettavissa samankaltaista huolella ja pelolla argumentointia kuin esimerkiksi rikosvastuun ikärajan alentamista poistaneiden kansanedustajien kynästä, esiintyi. Kotiintuloaikatoiminta näyttäisi kytkeytyvän monenlaisiin paikallisiin tekijöihin, jotka yhdessä rakentavat paikallista kontrollikuluttuuria. Tästä kertovat kotiintuloaikasääntelyn kytkennät kunnissa käytössä oleviin ohjaukeinoihin, joilla pyritään niin ikään säätämään nuorten liikkumista julkisilla paikoilla. Yhdessä kotiintuloaika-aktiivisuuden kanssa nollatoleranssihankkeet, katupartioinnin lisääminen, nuorisotilojen aukioloaikojen sääntelypyrkimykset, kotiin lähetetyt vanhempien herättelyyn tähtäävät infokirjeet tai kotiintuloaikoja koskevat vanhempainiltakeskustelut rakentavat kuvaa kotiintuloaikakuntien matalamman toleranssin paikallisesta kontrollikuluttuurista.

Toleranssiasteen analyysi nostaa keskusteluun useita kiinnostavia kotiintuloaikakuntien piirteitä. Paineistavista tekijöistä esiin nousivat yksinhuoltajaperheiden, lastensuojelun piirissä olevien lasten ja aikuistumisen kynnyksellä olevien nuorten rikollisen toiminnan – erityisesti pahoinpitelyrikollisuuden – suhteelliset osuudet kunnassa. Tämä kolminaisuus voi tulla ymmärrettäväksi joidenkin suomalaisten tutkimusten valossa. Venla Salmi (2005) toteaa nuorten sosiaalisen pääoman ja aktiivisen rikoskäyttäytymisen välistä suhdetta koskevassa analyysissään, että perheen poikkeaminen perinteisestä ydinperhemallista lisää jonkin verran nuoren riskiä osallistua rikoksiin. Jukka Savolainen (2003, 30–53), joka on tarkastellut perherakenteen yhteyttä lapseen kohdistuvaan väkivaltaan, toteaa väkivallan todennäköisyyden kasvavan siirryttäessä yksilapsisista perheistä monilapsisiin sekä ydinperherakenteesta uusperheisiin ja edelleen yksinhuoltajaperheisiin. Myös 1990-luvun jälkipuoliskon familistinen käänne saattaa olla omiaan korostamaan yksinhuoltajuuden negatiivisia puolia ydinperheeseen nähden. Familistinen ihanne saattaa johtaa alentuvaan toleranssiin ja lisääntyvään kontrolliin (ks. Jallinoja 2006).

Myös 20–24-vuotiaiden korkea suhteellinen osuus kunnan väestörakenteessa, joka lisäsi toleranssin madaltumisen ja kotiintuloaikatoimintaan ryhtymisen todennäköisyyttä, kytkeytyy kiinnostavasti edellisten tekijöiden välisiin suhteisiin ja paineteoretisointiin, jossa toimijan estynyt mahdollisuus päästä päämääriinsä yhteisön hyväksymin keinoin johtaa turhautumiseen ja päämäärien tavoitteluun yhteisön normeista poikkeavin keinoin (esim. Cohen 1955; Ylikangas 1974, 211–215). Yhteys toleranssin tason laskuun saattaa selittyä esimerkiksi sillä, että

itsenäistymisiässä olevat nuoret aikuiset ovat ikäryhmä, joka on potentiaalinen tuottamaan kunnalle lisäkustannuksia tulevaisuudessa, jos nuoren palkkatyöhön tai koulutukseen kiinnittyminen ei onnistu. Selitys saa tukea kotiintuloaikakuntien suhteellisesti korkeammista 18–20-vuotiaiden rikollisuusluvuista ja päihdehoidossa olevien 15–24-vuotiaiden korkeammista (joskaan ei tilastollisesti merkitsevästi) luvuista. Nuorten korkea suhteellinen osuus kunnan ikärakenteessa yhdistettynä korkeisiin rikollisuuslukuihin ja päihteiden käyttöön saattaa herättää kunnassa huolta, madaltaa toleranssia ja johtaa tehostuvaan kontrolliin.

Kotiintuloaikatoiminnan esiintyminen kunnissa, jotka ovat asukasluvultaan suurempia kuin 15 000, mutta pienempiä kuin 50 000, saattaa liittyä kunnan infrastruktuuriin ja sen palvelurakenteeseen. Tämän kokoisissa kunnissa (esim. Lohja, Hyvinkää, Riihimäki) on kaupunkimainen keskusta-alue, joka on varsin selkeästi rajattavissa ja valvottavissa. Kuvaavaa on, että tämän kokoisten kuntien viranhaltijat kertoivat muita kuntia useammin katupartioinnin lisäämisestä. On ilmeistä, että alle 50 000 asukkaan kaupungit ovat ”juuri sopivan kokoisia” kotiintuloaikoja koskevaan kontrollitoimintaan. Väestömäärältään isommissa kaupungeissa kotiintuloaikatoiminta oli harvinaista. Yli 50 000, mutta alle 100 000 asukkaan kaupungeista Lappeenrannassa oli annettu kotiintuloaikasuositus ja yli 100 000 asukkaan kaupungeista Vantaalla oli tehty suositusta koskeva valtuustoaloite, joka ei kuitenkaan johtanut suositukseen. Suurissa kaupungeissa saattaa olla viranhaltijoiden ja lautakuntien mukaan kysymys valvonnan toteuttamisen vaikeudesta.

Jos alle 50 000 asukkaan kuntien infrastruktuuri ja palvelurakenne osaltaan selittää toleranssia, miten selittää niiden pienten keskusta- ja maatalousvaltaisten alle 15 000 asukkaan kuntien matalaa toleranssia? On mielenkiintoisella tavalla ristiriitaista, että Helsingin tapaisen suurkaupungin nuorisotoimesta välittyy viesti, ettei kaupungin keskustassa ole erityistä ongelmaa kun vastaavasti asukasmäärältään pienessä Lammin kunnassa (5600 asukasta) koetaan olevan ongelmia, joihin uskotaan tarvittavan erityisiä, suhteellisen tiukkoja nuoriin kohdistettuja kontrollitoimenpiteitä. Tällaisissa alle 15 000 asukkaan kunnissa toleranssia saattavat kaupunkeja painokkaammin alentaa poliittisluontoiset kuin rakenteelliset tekijät. Tammela, Lammi ja Hartola ovat kaikki keskustavoittoisia kuntia. Kahdessa ensimmäisessä, joissa kotiintuloaikaa koskeva suositus oli annettu, oli samaan aikaan käynnissä aikuisjohtoisia vanhemmuus- ja kasvatushankkeita. Kotiintuloaikasuositusten antaminen liittyi olennaisesti näiden hankkeiden toiminta-ajatukseen. Tammelassa kotiintuloaikasuosituksen antamista koskeva ehdotus oli tullut kyseiseltä projektilta. Toisaalta on muistettava, että kasvatushankkeet eivät ole vain pienten kuntien yksinoikeus vaan esimerkiksi Lappeenrannassa ja Vantaalla, joissa kotiintuloaikakeskustelua oli käyty, esiintyi vastaavaa toimintaa.

Kotiintuloaikatoimintaa oli pienten keskustavoittoisten kuntien lisäksi suhteellisesti enemmän vasemmistovoittoisissa kunnissa. Täsmällisemmin ilmaistuna kotiintuloaikatoimintaa esiintyi enemmän demari- ja keskustavoittoisissa kunnissa kuin kunnissa, joissa RKP tai kokoomus oli valtuuston suurin puolue. Kotiintuloaikatoiminnan esiintyminen vasemmistopainotteisissa kunnissa on monisäikeinen

seikka, jolle ei välttämättä ole yksinkertaisia selityksiä. Jos kotiintuloaikatoimintaa pidetään ”intoleranttina” ja ”repressiivisenä” toimenpiteenä, jonka tavoitteena on perinteisen sukupolvijärjestyksen vahvistaminen konservatiivisten perhearvojen mukaisesti, voisi kuvitella, että vasemmistopainotteisissa kunnissa tällaiset toimintakeinot eivät olisi valikoimassa aivan päällimmäisinä. Jos puoluesidonnaisuutta tarkasteltaisiin ainoastaan kotiintuloaikaa koskevien valtuustoaloitteiden perustalta, voisi tehdä johtopäätöksen, että kotiintuloaikakysymys noudattaa huonosti puolue- tai sukupuolirajoja. Poliittisesti vasemmalle nojautuva jakauma saattaa kuitenkin osaltaan selittyä kollektivismiin perinteestä käsin, jolloin ihmisten elämässä esiintyvät ongelmat nähdään mielellään yhteiskunnallisina ja sosiaalisina, kollektiivisina. Kotiintuloaikatoimintana ilmenevä matala toleranssi seuraa siitä, että yhteiskunnan uskotaan kollektiivina olevan oikeutettu ryhtymään lasten ja heidän vanhempiensa välisen sopimuksen syrjäyttävään interventioitoimintaan. Näkökulma voisi olla selitysvoimainen tarkasteltaessa asiaa niin ikään niiden pienten keskustavoittoisten kuntien osalta, joissa yhteisöllisiä kasvatushankkeita oli meneillään. Tämä viittaa kommunitaristisen agendan nousuun paikallistasolla tavalla, jossa kasvatushankkeiden konservatismi ja perinteisen vasemmistoajattelun kollektivismi yhdistyvät. Kotiintuloaikakuntien lautakuntien vastaukset erosivatkin muista kunnista sen suhteen, nähdäänkö, ja jos, niin missä määrin kunnan olevan oikeutettu tekemään interventioita nuorten kotiintuloaikoihin ja myös sen suhteen, missä nuorten kotiintuloajoista tulisi viime kädessä päättää. Kotiintuloaikakunnissa esiintyi vastauksia, joissa kannatettiin voimakkaita ja laajoja interventioita. Poliittisen summamuuttuja, jossa yhdistettiin kunnan puoluekenttää ja lautakuntien asenteita koskevat muuttujat, osoitti voimakasta yhteyttä kunnan vasemmistovallan, interventioita kannattavien asenteiden ja kotiintuloaikatoiminnan välillä.

Poliittisen vaikutus paikalliseen kontrollitoimintaan näyttäytyy monimutkaisten ja -säikeisten prosessien lopputuloksena, joka vaatisi jokaisen tapauksen yksityiskohtaista analysoimista. Tarkempi luotaus esimerkiksi Hyvinkään kotiintuloaikasuosituksen antamista koskevaan kunnalliseen päätöksentekoprosessiin osoittaa, että sosiaalidemokraatit olivat avainasemassa kotiintuloaikasuosituksen antamisessa, mutta toisella tavalla kuin saattaisi odottaa. Demarivaltuutetut jättivät äänensä yhtä lukuun ottamatta käyttämättä, mikä merkitsi, että päätös jäi asiaa ajaneiden sitoutumattomien, kristillisten, keskustan ja kokoomuksen päätettäväksi. (Ks. seuraava luku.)

Rakenteellisten muuttujien yhteydessä tuli esille seikka, että kotiintuloaikatoiminta saattaa liittyä paikallisen palvelurakenteen eroihin. Kontrolli- ja aktiviteetti-muuttujien tarkastelun lähtökohtainen oletus oli, että paikalliset rikosentorjuntahankkeet, joiden keskiössä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kontrollin lisääminen on, kasvattaa sen todennäköisyyttä, että kotiintuloaikatoimintaa esiintyy (vrt. Korander 2002a; 2002b; Korander & Soine-Rajanummi 2002; Laapio, Korander, Kelasalmi & Soine-Rajanummi 2002). Samalla esitettiin hypoteesi, että myös lapsipoliittisen ohjelman laatimisaktiivisuus saattaisi olla yhteydessä kotiintuloaikatoimintaan. Rikosentorjuntaohjelman laatiminen näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä kotiintuloaikatoimintaan, lapsipoliittinen ohjelma

yksittäisenä muuttujana sen sijaan ei. Paikkakunnilla, joissa sijaitti poliisilaitos, oli useammin käynnistetty rikosentorjuntahankkeita ja niillä esiintyi useammin myös kotiintuloaikatoimintaa. Kunnat, joissa oli tehty rikosentorjuntaohjelma, raportoivat kotiintuloaikatoiminnan lisäksi muita kuntia enemmän viranomaisytyön tiivistämisestä ja katupartioinnin lisäämisestä. Kunnan kokoon suhteutettuna poliisilaitoksen sijainnin ja kotiintuloaikatoiminnan välinen merkitsevä yhteys säilyi asukasmäärältään yli 15 000, mutta alle 50 000 asukkaan kaupunkimaisissa kunnissa. Tällaisia kuntia olivat esimerkiksi Lohja, Hyvinkää ja Riihimäki. Kotiintuloaikakunnissa raportoitiin selvästi enemmän myös ”muista puuttumisen keinoista”, mikä kertoo siitä, etteivät kotiintuloaikatoiminta ja muut puuttumisen keinot ole toistensa korvikkeita vaan täydennyksiä. Niitä voi pitää toisiinsa tiiviisti liittyvinä ”puuttumiseetoksen” indikaattoreina. Poliittisen toiminnan ja kontrolliaktiiviteetin summamuuttujien yhdistäminen toisiinsa lisäsi entisestään kuntaryhmien välistä eroa, mikä saattaa kertoa poliittisen kollektivismin, vahvojen interventioasenteiden ja uusien turvallisuusideologioiden yhteisvaikutuksesta, joka madaltaa toleranssia ja lisää kotiintuloaikatoiminnan todennäköisyyttä.

Kotiintuloaikatoiminnan yhteydet poliisilaitoksen sijaintiin ja paikallisiin rikosentorjuntahankkeisiin nostavat esiin kysymykset poliisin osuudesta kotiintuloaikojen esiintymiseen. Ilmiön voi laajemmassa perspektiivissä liittää kysymykseen poliisin ilmestymisestä lasten ja nuorten asioiden ”oikeutetuksi puhujaksi” sekä keskeiseksi puuttumiskulttuurin toimijaksi. Yhteys jää tilastollisen analyysin valossa sellaisenaan sisällöllisesti tyhjäksi ja tarvitsee ilmeisen lisävalaistuksen, jota tämän tutkimuksen viimeinen empiirinen luku myöhemmin täydentää. Kiintoisia olivat niin ikään valtuustoprosessit, joiden johdosta valtuustot antoivat kotiintuloaikasääntelyä koskevia paikallisia normeja ja toiset pidättäytyvät niistä. Vantaalla tehty valtuustoaloite ja siitä seurannut lausuntoprosessi osoittaa, ettei paikallinen rikosentorjunta-aktiivisuus välttämättä johda kotiintuloaikasääntelyyn. Kun Hyvinkään aloitteesta vedottiin esimerkiksi ”kaupungin vanhaan järjestyssääntöön”, ”kirkkohallituksen teeseihin” ja ”rikosoikeudelliseen vastuuikärajaan”, Vantaan rikosentorjuntaohjelman yhteistyöryhmä lähti liikkeelle perustuslakiin kirjatusta ”kansalaisten yhdenvertaisuudesta” ja ”liikkumisvapaudesta”. Se esitti, että annettavan säännöksen tulisi olla niin perustuslain hengen kuin lapsia koskevan lainsäädännön mukainen. Yhteistyöryhmän mukaan ”viimeaikaiset tutkimukset” osoittivat, että ”nuorten häiriökäyttäytyminen ja päihteiden käyttö” olivat vähenemässä, ”kehitys menossa positiiviseen suuntaan”. Siksi työryhmä piti nuoria rajoittavan suosituksen antamista ”kovin negatiivisena signaalina”. Olisi kysyttävä, ”kenen turvallisuutta kyseessä olevalla aloitteella oikeastaan halutaan lisätä: nuorten vai aikuisten”, työryhmä totesi. Työryhmän mukaan tulisi ennemmin kiinnittää huomiota asioiden taustoihin ja syihin sekä aikuisväestön toimintaan kuin ”marginaaliseen häiriköivien nuorten ryhmään”. (Vantaan turvallisuustalkoot – rikosentorjuntaohjelman yhteistyöryhmän lausunto 14.6.2004.) Vantaan ja Hyvinkään esimerkit osoittavat, että kotiintuloaikojen puolesta ja vastaan voidaan esittää päteviä argumentteja riippuen hieman siitä, mitä näkökulmia halutaan painottaa.

10. PAIKALLISTASON ESIMERKKEJÄ

”Pelisäännöt ovat kaikille selvät”, sanoo poliisi

Tajuntojen samankaltaisuus synnyttää juridisia sääntöjä, jotka rankaisutoimenpiteiden uhalla herättävät kaikissa yhdenmukaisia uskomuksia ja tapoja. Mitä korostuneempi samanlaisuus on, sitä täydellisemmin sosiaalinen elämä sekoittuu uskonnolliseen ja sitä lähempänä taloudelliset instituutiot ovat kommunismia. (Émile Durkheim, *Sosiaalisesta työnjaosta.*)

Viimeinen luku esittelee nuorten kotiintuloaikakeskustelua koskevan tapauksen yhdessä keskisuudessa kaupungissa eli Hyvinkäällä. Kaupungissa tehtiin maaliskuussa 2004 valtuustoaloite, jossa esitettiin alle 15-vuotiaille asetettavaksi kunnallinen kotiintuloaikasuositus. Valtuustoaloitteen tiimoilta hallinto- ja päätöksentekolimissä käytiin keskustelua kotiintuloajan perusteista, käytännöstä itsestään ja sen seurauksista. Kotiintuloaikakeskustelua käytiin myös paikallisessa mediassa. Paikallislehdet uutisoivat asiasta useaan kertaan sen runsaan puolen vuoden aikana, jolloin suosituksen antamisprosessi oli kaupungin hallinnossa vireillä. Hyvinkää kuuluu niiden kuntien joukkoon, joissa oli annettu julkinen kotiintuloaika.

Hyvinkään tunnusmerkit toteuttavat läänitason analyysissa rakentunutta kotiintuloaikakunnan profilia varsin hyvin. Sen väestömäärä asettuu 15 000:n ja 50 000:n välille ja taajama-aste on 93,7. SDP:lla on perinteisesti ollut eniten valtuustopaikkoja. Paikkakunnalla sijaitsee poliisilaitos, rikosentorjunta- ja turvallisuustyö on ollut julkisuudessa hyvin näkyvää, ja kunnassa on laadittu myös lapsipoliittinen ohjelma. Aikuisjohtoisia kasvatushankkeita ei kuitenkaan esiinny. Paineistavien tekijöiden profiili sopii edellisen luvun kriteereihin. Yksinhuoltajaperheiden sekä lastensuojelun avohuollon tukitoimien kohteena ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna olevien lasten osuudet ovat korkeita ja kasvaneet viime vuosina. 18–20-vuotiaiden rikoslaki- ja pahoinpitelyrikollisuus on läänin keskitasoa korkeampaa.⁸⁹

Kotiintuloaikaan yhteydessä olevien muuttajien tarkastelu läänitasolla oli mekaaninen toimenpide. Se tarjoaa selitysmallille puitteet, mutta jättää paikallistoimijoiden transformaatiokyvyn näkymättömiin. Kunnassa esiintyvän poikkeavuuden korkea taso tai matalaa toleranssia edistävä rakenne eivät riitä monimutkaisten, polkuriippuvuuksia sisältävien prosessien selitysmalliksi. On tarkasteltava erikseen sitä, miten rakenteet ehdollistavat toimintaa, rajoittavat ja tarjoavat toimijoiden mahdollisuuksia. Tämän luvun kuvauksen keskiössä ovat siten paikalliset toimijat, jotka toimivat toisaalta ehdollistavassa rakenteessa, mutta voivat omalla toiminnallaan uusintaa ja muuttaa rakenteita.

Lähden liikkeelle kotiintuloikasääntelyn valtuustoprosessin kuvauksesta. Tarkastelen kotiintuloajasta tehdyn valtuustoaloitteen lisäksi kulttuuri- ja vapaa-aika-

sosiaali- ja terveys- ja opetuslautakunnan sekä kaupunginhallituksen kotiintuloaikaesitystä arvioivia lausuntoja. Lausunnot, johtopäätökset ja asemoituminen kotiintuloaikoihin olivat monella tapaa sosiaalisesti ehdollistuneita. Siksi kaikkien päätöksentekoelementtien keskeiset sosiodemografiset tiedot, joihin myöhemmin viitataan, on raportoitu liitteessä 5. Virallisen prosessin päättää valtuustossa käyty keskustelu ja kotiintuloaikaesityksestä päättäminen. Yhdeksän kuukautta kestäneen prosessin ohessa käytiin paikallisessa mediassa runsaasti ”ulkoparlamentaarisista” keskustelua ja vaikuttamistyötä, joka varsinaisen kunnallisen päätöksentekoaikoinen ohella on analyysissa keskeisessä asemassa.

Kotiintuloajan antamista Hyvinkäällä koskevan analyysin menetelmä on samantyyppinen kuin rikosvastuun ikäraja koskeneen eduskunta-analyysin. Tarkoitukseni on kuvata keskustelun argumentaatiota, hegemonisia diskursseja ja keskustelussa rakentuvia rintamalinjoja. Verrattuna eduskunta-analyysiin tässä luvussa esiintyy myös toimintatutkimuksen piirteitä. Paikallislehden toimittaja laati kotiintuloaikaprosessin aikana allekirjoittaneen haastattelusta artikkelin, joka julkaistiin lehdessä. Alun perin kyse oli kansalaisaktiivisuudesta, jossa halusin kotiintuloaikakäytännön herättävän keskustelua paikallisessa mediassa. Myöhemmin, analyysivaiheessa, hyvinvointietoksesta nousevien argumenttien nostaminen keskusteluun riskipolitiikan hegemonisten toimijoiden argumentoinnin vastapainoksi osoittautui paralleeliksi sellaisen luonnontieteistä tutun koasetelman kanssa, jossa tarkastellaan kemiallisten aineiden indikoimista toisiinsa. Tutkijan argumentointi paikallislehdessä oli tällainen ”indikaattorilisa”, joka johti responssiin tuoden entistä selvemmin näkyviin puuttumisetokselle tunnusomaisia todellisuuden representaatioita ja argumentaatiostrategioita.

Toimintatutkimuksen häivähdyt ja kriittinen tiedonintressi asettavat omia vaatimuksiaan analyysille. Oikeudenmukaisen kuvauksen ja toimijoille oikeutta tekevän rekonstruktion näkökulmasta on tärkeää asettaa kaikki relevantti aineisto lukijan nähtävälle ja tulkittavaksi. Aineiston julkisuuden suhteen käsillä oleva luku ei poikkea muista luvuista, mutta asiaa on syytä korostaa. Allekirjoittaneen osallistuminen prosessiin tuottaa vaatimuksen reflektoida tutkijan omaa asemoitumista.

Toinen luvussa sovellettu tärkeä tutkimuseettinen periaate on, ettei tutkimuksen kohteille aiheuteta vahinkoa. Periaate liittyy kuvauksen kohteena olevien toimijoiden anonymiteettiin. Luvussa käytetty tutkimusaineisto, kuten sanomalehtiartikkelit ovat julkista aineistoa. Samoin viranhaltijoiden ja päätöksentekoelementtien tuottamat aineistot ovat julkisia, jollei niiden salassapidosta ole erikseen säädetty. Kysymys on lähinnä siitä, voiko kuntatason toimijoiden henkilöllisyyden esiintuominen olla kohtuutonta tai voiko heidän tässä luvussa kuvattu toimintansa aiheuttaa tulevaisuudessa sellaista henkilökohtaista haittaa, jota voi pitää kohtuuttomana. Periaatteessa tutkimusasetelma on analoginen eduskuntakuvauksen kanssa, mutta päädyin kuitenkin siihen valintaan, että poistin prosessissa mukana olleiden nimet ja puhun heistä asemiensa edustajina. Tarkoitus on korostaa päätöksentekoprosessin julkista luonnetta menemättä henkilökohtaiselle tasolle. Vaikka lukijan tiedossa on kuvauksen konteksti eli Hyvinkää paikkakuntana, kuvattuina toimijoina ei liitetä

henkilöihin. Toisaalta toimijoiden henkilöllisyys on ollut laajan talousalueen lehti-otsikoissa etusivun julkisuudessa. Viime kädessä kuka tahansa voi saada haltuunsa sen julkisen asiakirja-aineiston, josta henkilöt selviävät. Tarkoitukseni kuitenkin on, ettei luvun kuvauksen yksilöitä nosteta huomion kohteeksi sen enempää kuin analyysi edellyttää. ”Toimintatutkijana” olen tässä suhteessa poikkeus.

Keskustelu avataan valtuustossa. Paikallislehti uutisoi kotiintuloajasta

Kotiintuloaikasuositusta koskeva aloite esiteltiin kaupunginvaltuustossa 1.3.2004 (16 §). Kyseessä oli ”valtuustoaloite koskien suosituksen antamista 15 vuotta nuorempien lasten kotiintuloajoista” (Dnro 237/2004 /0/01/013). Valtuustolle jätetty aloite oli seuraavansisältöinen:

1990-luvun puoleenvälin saakka oli silloisessa kaupungin järjestyssäännössä kielto 15 vuotta nuorempien henkilöiden oleskelusta yleisellä paikalla kello 23:n jälkeen.

Hyvinkään lapsipoliittisessa ohjelmassa ”Lupa välittää” sivutaan asiaa. Ohjelmassa olevan tutkimuksen mukaan nuorista vain runsaat puolet uskoo vanhempiensa tietävän, missä he viikonloppuisin liikkuvat.

Rajoja käsittelee myös Kirkkohallituksen viime syksyn julkaisu ”Kymmenen teesiä vanhemmuudesta ja lapsen hyvästä elämästä”. Teesien mukaan rajoja tarvitaan.

Lasten ja nuorten kanssa työskentelevät tietävät, etteivät lasten kotiintuloajat ole kaikkien osalta kunnossa. Valtaosalla ehkä kotiintuloajat ovat kunnossa, osalla kotiintuloaikoja ei ole ollenkaan ja osalla ne ovat yli puolen yön.

Lasten liian myöhäiset kotiintuloajat aiheuttavat lapsille väsymystä. Liian myöhäinen yöaikainen oleskelu kaupungilla voi saattaa lapset helpommin rikoksen uhreiksi ja voi altistaa yhä enemmän valvomattomaan päihteiden käyttöön.

Rikosoikeudellinen vastuuikäraja on myös edelleen 15 vuotta.

Edellä mainitun vuoksi ehdotan, että Hyvinkään kaupunginvaltuusto laatisi vanhempien kasvatuksen tueksi suosituksen lasten kotiintuloajoista. Suosituksen sisältö olisi seuraava: 15 vuotta nuorempien hyvinkääläisten lasten kotiintuloajaksi suositellaan viimeistään kello 12. Poikkeuksen muodostaisivat valvotut tilaisuudet.

Hyvinkäällä 1.3.2004

Aloitteen tekijä oli puolueisiin sitoutumaton miesvaltuutettu, joka sai aloitteeseensa mukaan 17 muuta henkilöä. Heistä 13:esta on saatavissa tietoja (kuvio 17). Aloitteen tekijöiden ydin koostui sitoutumattomien ryhmästä, joita aloitteessa oli mukana seitsemän. Tästä huolimatta voi väittää, että aloitteeseen lähdettiin yli puoluerajojen. Mukana oli kolme kokoomuksen, kaksi keskustan ja kolme kristillisdemokraattien edustajaa. Lisäksi aloitteessa oli mukana yksi henkilö SDP:sta, vihreistä, remonttiryhmästä ja vasemmistoliitosta kustakin. Aloitteen tekijöistä kolme oli kaupunginhallituksen ja neljä opetuslautakunnan jäseniä. Perusturva- ja kulttuuri/vapaa-aikalautakunnista mukana oli yksi jäsen kummastakin. Työväestöön

lukeutuville oli aloitteenlaatijoina lievä yliedustus suhteessa koko valtuustorakenteeseen. Allekirjoittaneista kahdeksan oli naisia ja yhdeksän miehiä.

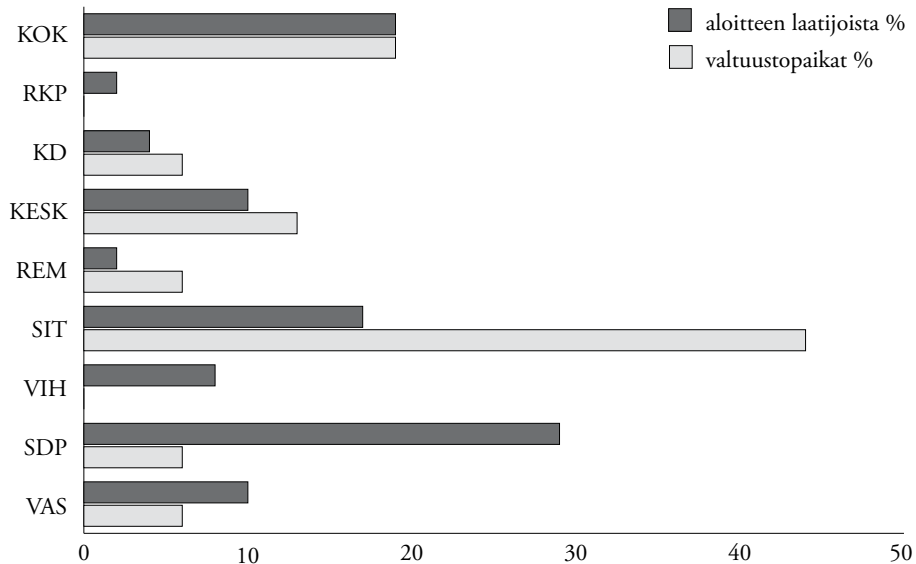
Viikko valtuustoaloitteen jälkeen paikallislehti *Aamuposti* uutisoi kotiintuloajoista etusivullaan:

HYVINKÄÄN POLIISI PUUTTUU NUORTEN KOTIINTULOAIKoiHIN

Alle 15-vuotiaalla ei asiaa kaupungille kello 23:n jälkeen

Hyvinkään poliisi ottaa puhutteluun alle 15-vuotiaat henkilöt, jotka tavataan kadulta kello 23:n jälkeen. Nuoren kotiin otetaan yhteys, ja selvitetään, onko nuorella lupa olla liikkeellä myöhäiseen aikaan. Jos lupa löytyy, niin asia on sillä selvä. Muussa tapauksessa poliisi pyytää nuoren vanhempia noutamaan jälkikasvunsa kotiin, mutta jos se ei ole mahdollista, niin poliisi voi tilanteen salliessa kyyditäkin luvottomasti kaupungilla hengailevan nuoren kotiinsa. Pakkokeinoin poliisilla ei ole valtuuksia nuorta kadulta poistaa, ellei asiaan liity häiriökäyttäytymistä tai muuta rikollista toimintaa. Nuorten kotiintuloaikoihin puuttuminen on osa poliisin strategiaa, josta käytetään nimeä keskustan haltuunotto. Kotiintuloaikoihin on saatu siunaus Hyvinkään poliisipäällikkö (Nimi):lta. Nuorten kotiintuloajoista on (Nimi):llä vireillä myös samansisältöinen suositus, joka on lähtöisin 17 henkilön allekirjoittamasta valtuustoaloitteesta. Aloite on tällä hetkellä lausuntokierroksella lautakunnissa. (AP 7.4.2004)

KUVIO 17. Puolueet % valtuustopaikoista ja kotiintuloaikaa koskevan esityksen tekijöistä ($\chi^2=16,4$, $df=8$, $p<.05$).

Lehden sisäsivun otsikointi ja asiasisältö olivat pääpiirteissään etusivua vastaavia. Uutisessa keskityttiin lähinnä poliisin toimintalinjauksesta kertomiseen. Poliisin toimintalinjaus liitettiin uutisen lopussa valtuustoaloitteeseen ja sen tavoitteisiin.

Lehden sisäsivulla etusivun ”nuoren kotiin kyyditseminen” muuntui ”majakyydiksi”. Lisäksi kotiintuloaikakontrollin reunaehdoja tarkennettiin kertomalla, että ”perustelluksi syyksi riittää esimerkiksi jokin tilaisuus, johon nuori osallistuu”.

Lehden sisäsivuilla paikallinen komisario selvensi poliisin ”keskustan haltuunotto” -projektia, johon kotiintuloaikakontrolli liittyi. Komisarion mukaan ”tavoitteena on luoda ja ylläpitää Hyvinkäällä turvallista ja viihtyisää keskustaa, jossa jokainen tavallinen kansalainen voi tuntea olonsa turvatuksi mihin kellonaikaan tahansa. Poliisin tehtävänä on edistää tavoitetta omalla läsnäolollaan ja näkyvyydellään. Näin toivottavasti pystytään puuttumaan tilanteisiin jo ennen kuin ne edes syntyvät”, komisario totesi.

Jos aineisto-otteisiin olisi jätetty nimet näkyviin, paikallisia suhteita tuntemattomalle lukijalle kävisi ilmi, että poliisin toimintalinjauksen ja valtuustossa tehdyn kotiintuloaikaesityksen välillä on yhdistävä tekijä. Lehdessä poliisin strategiaa selvittävä komisario ja valtuustossa esityksen tehnyt sitoutumaton miesvaltuutettu ovat sama henkilö. Sisäsivun uutisoinnissa todettiinkin, että ”suosituksen sisältö on sama kuin poliisin nyt käyttöön ottama käytäntö”.

Tutkija tulkintojen prisma?

Paikallislehden kotiintuloaikoja koskeva uutisointi oli paikkakunnalla asuvan vanhemman sekä lapsia ja nuoria koskevan kontrollin tutkijan näkökulmasta kiinnostava. Angloamerikkalaisten vaikutteiden saapuminen kotikulmille ”suuren maailman tyyliin” tuntui kiehtovalta. Lehden tuottamat diskurssit vaikuttivat tutuilta ja poliisin esittämät kotiintuloaikatekniikan perustelut kovin mielenkiintoisilta. Poliisin lapsia koskevaa asiantuntijuutta ja juridista toimivaltaa koskevien kysymysten lisäksi minua kiinnostivat erityisesti poliisin yhteydet esitettyyn valtuustoaloitteeseen. Kotipaikkakunnalla tapahtui nyt jotain sellaista, joka tuntui liittyvän kysymykseen poliisin määrittelyvallan lisääntymisestä lapsia ja nuoria koskevissa asioissa, josta olin kirjoittanut edellisenä vuonna lapsi- ja nuorisopoliitiikan käännettä koskevassa aikalaisanalyysissäni (ks. Harrikari 2004b).

Samalla lehti uutisoinnin kautta tullut poliisin ilmoitus oli yllättävä, jopa pelottava. Kuinka yhtäkkiä, ainoastaan paikallislehden artikkelissa voidaan ilmoittaa, että kokonaisen väestöryhmän perustuslakiin kirjattua oikeutta liikkua vapaasti julkisilla paikoilla aletaan rajoittaa? Ja poliisipäällikön ilmoituksella ilman, että se perustuu lainmukaiseen ja toimivallan antavaan säännökseen? Vai olisiko poliisilla sellainen? Riittäisikö poliisilain 1§ siihen? Toiminnan aloittaminen olisi myös todennäköisesti vaikuttanut ymmärrettävämmältä, jos kontrollitoiminnan aloittamista olisi edeltänyt tapahtuma, jonka olisi voinut ajatella aiheuttaneen poliisin ja päättäjien reaktion. Nyt tällaista tapahtumaa ei ollut ja jälkeenpäin ajatellen todennäköisen impulssin kotiintulokontrollille antanut tekijä oli valtuustossa tehty aloite. Ammatillisen kiinnostuksen lisäksi huomaisin pohtivani intolerantin kontrollitoiminnan vaikutuksia

kolmen esipuberteetti-ikäisen poikani ja heidän ystäviensä elämään.

Kansalaisaktiivismin teemat olivat olleet esillä säännöllisin väliajoin kokoon-tuneessa ”kriittisten tutkijoiden” ryhmässä, jossa oltiin kiinnostuneita kriittisestä kriminologiasta, sosiaalisesta kontrollista ja rikollisuuden hallinnasta poliittisena kysymyksenä. Osaltaan ryhmän keskustelujen innoittamana päätin herättää asiasta keskustelua, joka voisi johtaa paikalliset toimijat pohtimaan kotiintuloaikojen perusteita, käytäntöä itseään ja sen seurauksia. Otin yhteyttä paikallislehden toimitukseen. Lehden toimittaja haastatteli ja laati haastattelun perustalta lehtikirjoituksen (AP 18.4.2004). Kirjoitus on kokonaisuudessaan seuraavanlainen:

TUTKIJA KUMMASTELEE POLIISIN AIKEITA PUUTTUA NUORTEN LIKKUMISEEN

Timo Harrikari kohdentaisi voimavaroja muualle

Tutkija Timo Harrikari kertoo hämmästyneensä kovasti lukiessaan Hyvinkään poliisin suunnitelmista puuttua alle 15-vuotiaiden nuorten oleskeluun kaupungin keskustassa.

Harrikari luonnehtii poliisipäällikön hyväksymää hanketta ”mielenkiintoiseksi” sekä käytännössä että juridisesti.

– En oikein pääse käsiksi koko asiaan. Mieleen tulee muun muassa poliisin toiminnan laillisuus. Hankkeessa on myös elementtejä, jotka ovat mielestäni ristiriidassa Suomen perustuslain kanssa. Kansalaistenhan pitäisi olla yhdenvertaisessa asemassa ikään katsomatta.

Timo Harrikari sanoo pohtineensa itseksensä, mihin poliisin valitsema 15 vuoden ikäraja perustuu. Hän ymmärtäisi paremmin esimerkiksi 18 vuoden ikärajan, jos taustalla olisi lisäksi lastensuojeluun liittyviä seikkoja.

– Entä mitä muita ikärajoja voisi olla? Aletaanko jossain vaiheessa valvoa myös ikäihmisten liikkumista tai kysytäänkö kaikilta, millä asioilla he keskustassa kulkevat?

Poliisi lapsuuden asiantuntijana

Timo Harrikari sanoo ymmärtävänsä ajatuksen, jonka perusteella poliisi haluaa ohjata omin luvun liikkeellä olevat alle 15-vuotiaat keskustasta kello 23:n jälkeen. Hän ei itsekkään haluaisi nähdä varhasteinejä kuluttamassa aikaansa kaupungilla, mutta perää siitä huolimatta myös lapsiväestön oikeuksia.

– Voidaanko niiden yli kävellä näin, lähes yksinomaan poliisipäällikön ilmoituksella. Mielestäni tällaiset asiat liittyvät laajempaan lapsuuskeskusteluun, jossa poliisi on noussut lapsuuden asiantuntijaksi.

Harrikari vierastaa poliisin korostunutta asemaa lapsikeskusteluissa, koska lapset ja nuoret näyttävät poliisin työssä usein uhkana.

– Herää kysymys, että ovatko kansalaisetkin samaa mieltä. Poliisin toiminnan kautta nimittäin näkyy vain osa lapsista ja nuorista, eikä sen otoksen perusteella pitäisi lähteä tekemään yleistyksiä.

Timo Harrikari epäilee, että poliisin tavoittelema keskustan haltuunotto ei ratkaise varsinaisia ongelmia, vaan siirtää ne vain muualle. Hän perustelee näkemystään Tampereelta saaduilla kokemuksilla: kun poliisi otti keskustassa käyttöön nollatoleranssin, nuoriso siirtyi viettämään aikaa laitakaupungille ja lähiöihin.

Harrikarin mielestä poliisi voisi kohdentaa voimavarojaan toisellakin tavalla.

– Ylipäättään kaipaisiin laajempaa systeemistä ajattelua nuoria koskevien ongelmien ratkomiseen.

Asenteet koventuivat 1990-luvulla

Timo Harrikari työskentelee tätä nykyä erikoissuunnittelijana oikeusministeriössä. Lisäksi hän valmistele loppusuoralla olevaa väitöskirjaa lasten kontrollipolitiikan historiasta.

Hän kertoo havainneensa väitöskirjatyön yhteydessä, että suhtautuminen lasten ja nuorten rikoksiin muuttui selvästi 1990-luvulla.

– Asenteet ovat koventuneet. Näen sen osana 1990-luvun loppupuolen yleistä yhteiskuntapolitiikkaa, jossa porkkanoita on otettu pois ja tarjottu tilalle keppiä. Esimerkiksi poliisin suhtautumisessa nuoriin mallit näyttävät tulevan uusliberalistisista maista kuten Yhdysvalloista ja Isosta-Britanniasta.

Timo Harrikari on huomannut, että poliisilla on nykyisin niin kova statusarvo, että ihmiset hyväksyvät sen tekemiset mukisematta.

– Mutta mitä muutakaan voi odottaa, koska kyseessä on yhteiskunnan luotettavimpana pidetty taho. Lisäksi viime vuosina on yleistynyt ajattelutapa, että viranomaistoiminnot ylipäättään ovat hyväksi. Keinoista viis, kunhan tartutaan toimeen.

Kuvateksti

Nuorten kokoontumispaikalla. Timo Harrikari ihmettelee, että kenen tieltä alle 15-vuotiaat täytyy siivota Hyvinkään keskustasta parveilemasta. Aseman koulun piha on paikkoja, joissa poliisi tietää nuorten kuluttavan aikaa iltaisin.

Kirjoituksen sanoma on kriittinen suhteessa poliisin toimintalinjaan. Se tuo esiin niitä keskeisiä näkökulmia, joilla uskoin voitavan saada aikaan resonanssia suhteessa poliisin esittämiin argumentteihin. En kuitenkaan ollut kirjoitukseen tyytyväinen. Pidin sitä muodoltaan liian kärjekkäänä ja arvelin, että se voisi todennäköisesti enemmän ehkäistä rakentavaa keskustelua kuin edistää sitä. Toimittajan lähetettyä tekstivedoksen nähtäväksi korjailin artikkeliluonnosta melko laajasti ja lähetin ehdotukseni takaisin. Toimittaja kuitenkin ilmoitti, että lehden painoaikataulu oli muuttunut, eikä muutosten tekeminen enää ollut mahdollista. Hän ilmoitti myös, että jos olisin tyytymätön artikkeliin, voisin tehdä mahdollisen oikaisun yleisöpalstalla. En tehnyt oikaisua monien muiden kiireiden vuoksi, ja päätin katsoa mitä jatkossa seuraa. Useat keskeiset näkökulmat, joita halusin tuoda keskusteluun, olivat kuitenkin nähtävissä julkaistussa artikkelissa.

Poliisin vastaisku?

Poliisitoiminnan kyseenalaistaminen johti paikallislehden palstoilla kahdenlaisiin seurauksiin. Poliisilla oli ollut useamman vuoden ajan oma palsta (”Lain nimesä”) paikallislehden sivuilla, jossa eri poliisit kirjoittivat monenlaisista aiheista. Palstan oli aikoinaan laittanut aluille kotiintuloaikaesityksen valtuustossa tehnyt komisario. Viikko kannanoton jälkeen (AP 25.4.2004) paikallinen ylikonstaapeli kirjoitti palstalla otsikolla ”Nuoret sankarit”. Yksi kirjoituksen väliotsikoista oli ”Ei mikään ulkonaliikkumiskielto”, minkä alla ylikonstaapeli totesi:

Aamupostin palstatilaa on viime aikoina täyttänyt tehokkaasti poliisin julkistama toimintalinja keskustassa asiattomasti oleskelevien varhaisnuorten varalle. Tämän käytännön kyseenalaistavien kannattaa varmaan suunnata energiansa hyödyllisemminkin, sillä mistään sensaatiomaisesta muutoksesta ei loppujen lopuksi ole kyse. Kyllä poliisipartiot ovat tähänkin asti tarvittaessa puuttuneet yöllisten kulkijoiden liikkumisvapauteen – ihan lastensuojelun nimissä. On kaikkien osapuolten etu, että poliisi nyt julkisesti kertoo yhtenäistävänsä toimintalinjojaan. (AP 25.4.2004)

Kotiintuloaikojen valvomisen perustelu, joka kolme viikkoa aikaisemmin nojautui rikoksantorjunta- ja turvallisuusstrategiaan, keskustan haltuunottoon, vaihtui nyt *lasten suojelemiseen*. Kriittisten äänien toivottiin vaikenavan: ylikonstaapelin mielestä kyseenalaistavien tahojen kannattaisi suunnata energiaa hyödyllisemmin. Ylikonstaapeli esitti, että ”asiattomasti oleskelevien varhaisnuorten” kontrollissa ei olisi kysymys ”sensaatiomaisesta” muutoksesta. Väite kuitenkin kontrastoitui paikallislehden kolmen viikon takaiseen uutisointiin, jossa sisäsivun tekstin ensilauseessa todettiin ”Hyvinkään poliisi ryhtyy puuttumaan nuorten kotiintuloaikoihin”. Lisäksi korostettiin poliisin objektiivista roolia ”kaikkien osapuolten edun” valvojana, jolla poliisin toiminta etäännytetään sen omista intresseistä (vrt. Jokinen 1999, 126–159).

Paikallislehdessä julkaistiin toinenkin kotiintuloaikakontrollia koskeva kirjoitus, vain muutama päivä ylikonstaapelin kirjoituksen jälkeen. Kyseessä oli lehden toimijan laatima etusivun artikkeli, jonka teema jatkui sisäsivulla (AP 30.4.2004):

HYVINKÄÄN POLIISI VALVOO JO NUORTEN KOTIINTULOAIKOJA

Kymmenvuotiaita löytyi yöllä kellarista

Hyvinkään poliisi ottaa jo yhteyttä vanhempiin, jos alle 15-vuotiaita lapsia on tavattu kaupungilta iltayhdenoista jälkeen. Komisario (Nimi) mukaan näin on oikeastaan toimittu aiemminkin, mutta nyt toiminta on tehty julkiseksi.

Viimeksi tällä viikolla poliisi löysi kymmenvuotiaita poikia talon kellarista kolmen aikaan yöllä eikä rakennus ollut poikien kotitalo.

Hyvinkään poliisi on puuttunut lasten myöhäiseen ulkonaoloon aiemminkin, mutta nyt toiminta on tehty julkiseksi.

(Nimi) on jättänyt asiasta myös valtuustoaloitteen, mutta se lepää edelleen kaupungin byrokratiassa.

– Päälikkämme kuitenkin sanoi, että voimme aloittaa toiminnan heti, (nimi) kertoo.

Poliisi noudattaa periaatetta, että alle viisitoistavuotiaiden vanhempiin otetaan yhteys, jos nuoria tavataan kaupungilla klo 23:n jälkeen.

– Jos kotoa sanotaan, että nuoret voivat olla ulkosalla, niin sitten heidän annetaan olla, (nimi) tarkentaa.

Jos lapsia tavoitetaan keskellä yötä kaupungilta, sitä ei enää pidetä normaalina. Silloin perheen tilanne jätetään sosiaaliviranomaisten selvitettäväksi.

Näin tehtiin myös tämän viikon tapauksessa, jossa kymmenvuotiaita löytyi majoituneena kellariin.

Uutisen keskeinen viesti lukijoilleen oli, että poliisi oli ”jo” aloittanut kotiintuloaikakontrollin. Ylikonstaapelin kirjoituksesta poiketen esitettyyn kritiikkiin ei artikkelissa varsinaisesti viitata, mutta kritiikkiä huomaamatta, sitä huomioimatta, tai siitä riippumatta poliisi ilmoitti jatkavansa aloittamaansa toimintalinjausta, johon poliisipäällikkö oli antanut luvan. Kaupungin hallinto ja sen toiminta saivat implisiittisesti kritiikkiä; kotiintuloaikaesitystä tulisi kiirehtiä, se kun ”lepäsi edelleen kaupungin byrokratiassa”.

Uutisoinnissa esiintyi riskiregiimille tunnusomainen argumentointi pelottavilla ja huolta tuottavilla kärjekkäillä ja pahimmilla yksittäis- ja esimerkkitapauksilla, joilla koko alle 15-vuotiaaseen lapsiväestöön kohdistuvaa toimintalinjausta perustellaan. Tekstissä viitattiin sanalla ”viimeksi” asiantilaan, jonka annettiin ymmärtää esiintyneen aiemminkin, vaikka uutisen substantiaalisena todisteaineistona toimi ainoastaan käsillä ollut tapaus (tällä viikolla). Yksittäistapauksen laajempi kehystäminen jätettiin tekemättä suhteessa esimerkiksi siihen, mikä olisi mainitunkaltaisten tapausten yleisyys lukumääräisesti ja koko paikalliseen lapsiväestöön suhteutettuna, ja toisaalta siihen, milloin edellisen kerran samantyyppinen tapaus (10-vuotiaita aamukolmelta kellarissa) olisi havaittu.

Sisäsivun artikkelitekstistä kävi ilmi, että kotiintuloaikaesityksen tehnyt valtuutettu/komisario oli ollut myös paikallishallinnossa valmistelemaan toimintalinjausta. Hän oli kertomansa mukaan ottanut kotiintuloaikojen valvonnan esiin ”moniammatillisen kaupunkikeskustan aluetyöryhmän kokouksessa”. Aluetyöryhmien perustaminen liittyi lehden mukaan kaupungin turvallisuussuunnitelman valmistumiseen edellisenä keväänä. Työryhmän edellisessä kokoontumisessa oli pohdittu myymälävarkauksia ja todettu alaikäisten tekemien myymälävarkauksien lisääntyneen kyseisenä keväänä, minkä lehti oli puolestaan nostanut artikkelin väliotsikoksi.

”Byrokratiassa levännyt” aloite kiertää päätöksentekoelimissä

Kaupungin päätöksentekoelimille arvioitavaksi annettu valtuustoesitys kotiintuloajaksi otettiin sen ensimmäisessä poliittisessä elimessä käsiteltäväksi kaksi viikkoa esityksen antamisen jälkeen. Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 15.3.2004 (95§) hankkia esityksestä lausunnot kulttuuri- ja vapaa-aika-, perusturva- ja opetuslautakunnalta. Lausunnot saatiin lautakunnilta hieman eri tahdissa. Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta käsittelee asiaa reilu kuukausi valtuustoesityksen antamisen jälkeen. Perusturvalautakunta ehti käsitellä esitystä vielä samaisena keväänä, mutta opetuslautakunnan lausunto ja esitys siirtyivät lokakuuhun 2004.

Lausunnoista voi erottaa joitain niille kaikille yhteisiä piirteitä. Jokaisessa lausunnossa todettiin, että suosituksia oli annettu eri kunnissa ympäri Suomea, mutta korostettiin sitä, ettei tietoa suositusten vaikutuksista olisi. Samoin lausun-

noissa todettiin, että keskustelu ”vanhempien vastuusta”, ”rajojen asettamisesta”, ”kokonaisvaltaisesta kasvatuskyvystä” tai ”kasvatusasiasta” on ”hyvää” ja ”kannatettavaa”. Teemat kertovat hyvin lausuntojen yhteisen diskurssin ja fokusoinnin kohteen, joka suuntautuu paljolti samoihin sanastoihin, käsitteisiin, tematiikkoihin ja diskursseihin kuin edellisissä luvuissa kuvattujen rikoksantorjuntaohjelmien ja aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden.

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta antoi lausuntonsa ensimmäisenä (Kultva 6.4.2004 / 27 §). Lausunnossa kommentoitiin vanhempien kasvatusvastuuta, jonka yhtenä osa-alueena pidettiin rajojen asettamista. Kotiintuloaika taas pidettiin yhtenä rajojen asettamisen muotona. Pelkkä rajojen asettaminen ei lausunnon mukaan auttaisi, mikäli niiden toteuttamista ei valvottaisi. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota aloitteen sanavalintoihin:

Oleellista on tiedostaa ero suosituksen ja säännön välillä. Suositus on esimerkki, jonka toteuttaminen on suositeltavaa, asialla ei ole varsinaista valvontaa eikä rikkomuksesta seuraa sanktiota. Kyseisessä tapauksessa suositus on suositus lasten vanhemmille kotiintuloajasta. Lasten vanhemmat ja holhoojat viime kädessä päättävät noudattavatko suositusta vai onko perheessä joku muu käytäntö. Suositus antaa yksilölle ja perheelle vapauden valita. Vanhemmista osa valvoo, tukee ja antaa rajoja lapsilleen, he voivat kokea suosituksen puuttumisena perheen ”omiin” asioihin.

Lausunnossa toivottiin kotiintuloaika-asiaa kokonaisvaltaisempaa keskustelua vanhempien kasvatusvastuusta, koska ”vanhemmuus on nyky-yhteiskunnassamme kriisissä”. Mainittuun ongelmaan pyrittiin lausunnon mukaan kuumeisesti etsimään erilaisia keinoja ja ratkaisuja. Lausunnossa muistutettiin, että ”yhteiskunnan rakenteiden tehtävä oli tukea vanhemmuutta eri tavoin ja vain kriisitilanteissa vastuu voisi siirtyä yhteiskunnalle”.

Lausunnon valmistelijana toiminut nuorisopäällikkö nosti esille myös kaupungin nuorisotoimen tietotaidon ja osaamisen. Yhdellä kaupungin nuorisotalolla toimineen yökahvilan toimintamallissa käytettiin päällikön mukaan ikärajana ala- ja yläasteikäisyyttä. Hän totesi nuorisotoimen kantana, että ala-asteikäisen paikka olisi perjantai-iltaisina kotona. Valtaosa nuorista lähti yökahvilasta nyt niin, että he olivat kotona viimeistään puoleen yöhön mennessä. Paikalle jäävä pieni joukko oli yli 15-vuotiaita tai perheistä, joissa ”vanhemmuuden tuoma vastuu olisi syystä tai toisesta kateissa”. Nuorisopäällikkö piti tärkeänä, että nuorisotoimi voisi tarjota mainitulle joukolle turvallisen paikan viettää perjantai-iltaa ja mahdollisuuden läsnäoleviin aikuisiin. Nuorisopäällikkö arvioi myös, että Lämppäriin aukioloajan (01.00) ja mahdollisen suosituksen välille tulisi virittymään ristiriita, joka jättäisi ainoaksi mahdollisuudeksi lähettää tietynikäiset Lämppäristä pois klo 22.30.

Nuorisopäällikkö nosti lausunnossa esiin myös useita kotiintuloaikakontrollin ”kipukohtia”. Nuorisotoimi ei voisi vastata siitä, menisivätkö nuoret kotiin tai olisiko kotiin lähetetyillä nuorilla ketään kotona. Aikainenkaan kotiintuloaika ei takaisi riittävää unta, jos nuori käyttäisi yöaika ”pelaamiseen ja internetissä

pyörimiseen”. Nuorisopäällikkö muistutti, että kaupungin vanhan järjestyssäännön aikaan, jolloin keskustassa kokoontui valtavasti nykyistä enemmän nuoria, ei pystytty vaikuttamaan nuorten kokoontumiseen kaupungilla. Nuorisopäällikkö esitti parannusehdotuksinaan, että valvotut tilaisuudet tulisi määritellä suosituksessa tarkkaan ja keskustelua pitäisi käydä myös siitä, tulisiko sekä viikolla että viikonloppuna olla sama kotiintuloaika.

Perusturvalautakunnan valmistelijana toiminut sosiaalihuollon johtaja totesi nuorisopäällikön tavoin, että perusturvan ja lastensuojelun näkökulmasta katsottuna ”kaikkien vanhempien kasvatusvelvollisuuteen kuuluu ohjata lastensa kasvua ja kehitystä sekä huolehtia heistä ja valvoa heidän tekemisiään”. Tämän jälkeen sosiaalihuollon johtaja totesi faktuaaliseen tyyliin, että ”tosiasia kuitenkin on, että osalta vanhempia puuttuu kyky vanhemman vastuusta ohjata ja seurata lastensa tekemisiä”.

Perusturvan lausunnon (26.5.2004/155 §) sävy oli kriittinen. Siinä todettiin, että tulisi miettiä, onko ehdotetun kotiintuloaikasuosituksen antaminen ”nykyajan periaatteiden mukaista”, periaatteita kuitenkin erittelemättä. Lausunto kyseenalaistaa, voiko kaupungin ohjein ja suosituksin vanhempien ja lasten käyttäytymistä muuttaa muun muassa kotiintuloaikoja säätelemällä. Ei myöskään olisi itsestään selvää, että klo 23 ja 15 vuoden ikäraja olisivat parhaita sovellettavia rajapyykkejä. Aiemmalla järjestyssäännöllä ei ollut ”mitään erityistä myönteistä vaikutusta” niiden nuorten käyttäytymiseen, jotka eivät sitä noudattaneet. Lisäksi arveltiin, että olisi lukuisia perheitä, joissa oli esitettyä alhaisempia kotiintuloaikoja sekä alle 15-vuotiaille että myös yli 15-vuotiaille kotona asuville nuorille. ”Romuttuvatko näiden vanhempien kasvatusperiaatteet, kun kaupungin suosituksin sallitaankin lapsille myöhäisempiä kotiintuloaikoja kuin mitä perheessä on sovittu”, lausunnossa kyseltiin.

Sosiaalihuollon johtaja esitti kotiintuloajan ”vain yhtenä rajana, jota vanhemmat voivat lapsilleen määrittää”. Tärkeätä olisi ”herättää keskustelua ja pohtia toimenpiteitä/keinoja yksittäiseen asiaan ohjeistamisen lisäksi/sijasta vanhempien kokonaisvaltaisen kasvatuskyvyn ja kasvatusvastuun onnistumiseksi yhdessä lapsiperheiden kanssa työskentelevien eri tahojen kesken”. ”Lapsiperheiden pahoinvointi on lähivuosina laman ja työttömyyden seurauksena kasvanut tuntuvasti, mikä näkyy sosiaalihuollossa erityisesti lastensuojelun piiriin tulevien lapsiperheiden ja lasten oman kodin ulkopuolelle tapahtuvien sijoitusten huomattavana lisääntymisenä ja vanhempien kasvatuskyvyn puuttumisena”, lausunnossa todettiin.

Opetuslautakunnan valmistelevana virkamiehenä toimi kaupungin koulutusjohtaja. Edellisten valmistelijoiden tapaan hän totesi lausunnossaan (26.10.2004/160 §), että ”lapsen kasvatusvastuu kuuluu ensisijaisesti hänen vanhemmilleen, jotka ovat vastuussa lapsensa henkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista. Heidän tulisi olla kokonaisvaltaisesti kiinnostuneita lapsensa kasvusta, koulunkäynnistä, kaveripiiristä ja muista hänen kehitykseensä ja onnellisuuteensa vaikuttavista tekijöistä”.

Koulutusjohtaja muistutti – ehkä juuri opetustoimen näkökulmaa korostaakseen – siitä, että ”lapselle pitää opettaa myös ne rajat, joiden puitteissa toimitaan”.

Kotiintuloajat olivat yksi niistä keinoista, joita huoltajat voivat ”kasvatuksessa käyttää suojellakseen lastaan ja opettaakseen sovittujen sääntöjen noudattamista”. Valtaosassa perheistä kotiintuloajat olivat koulutusjohtajan mukaan jo nyt käytössä, jopa niin, että klo 23:n takarajaa pidetään liian myöhäisenä, mutta yhteisen keskustelun herättäminen tässäkin ”kasvatusasiassa” on varmaan paikallaan, koulutusjohtaja arveli.

Koulutusjohtaja nosti esiin yläasteilla keväällä 2004 pidetyissä vanhempainilloissa kotiintuloajoista käydyn keskustelun. Hänen mukaansa enemmistö vanhemmista arvioi klo 23:n suosituksen merkitsevän nuorellensa nykyistä pidempää ulkonaoloaikaa, mikä ristiriita saattaisi aiheuttaa perheessä ongelman. ”Hyvää tarkoittava” rajan asetus voisi koulutusjohtajan arvion mukaan johtaa nuoret ja sääntöä valvovat viranomaiset mahdolliseen tilanteeseen.

Koulutusjohtajan mukaan nuoret kokoontuivat keskustaan tai muihin kohteisiin kaupungilla pääasiassa viikonloppuisin. Myös hän muistutti siitä, ettei vanhalla järjestyssäännön kiellolla ollut vaikutusta nuorten liikehdintään keskustassa. ”Yhdessäoloa ikätovereiden kanssa” hän piti ”nuoren kehitykselle välttämättömänä” ja ”pääosin myönteisenä”. Olisi tärkeää tarjota nuorille vaihtoehtoisia kokoontumispaikkoja valvotuissa olosuhteissa. Valvotut olosuhteet antaisivat mahdollisuuden tavata muita nuoria ja luovat turvaa sekä niille nuorille, joita perhe ei päästä ”kadulle”, että niille, joiden koti ei kykene antamaan riittävää turvaa ja kasvurauhaa. Pitäisi olla varma siitä, että nuorella on koti, johon siihen aikaan on turvallista mennä, jotta ”säännöllä olisi sen tarkoittama merkitys”.

Yhteenvetona voi todeta, että kotiintuloaika sai edellä käsitellyissä teksteissä neljänlaisia eksplikoituja merkityksiä. Se ymmärrettiin rikoksantorjuntana, lasten suojelemisena, sääntöjen opettamisena ja vanhempien tukemisena. Lautakunnat päätyivät esityksissään kotiintuloaikaesityksestä eri kannoille. Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta ja perusturvalautakunta esittivät, ettei kunnallista kotiintuloaika-suositusta tulisi antaa. Edellisiä keski-ikältään kymmenen vuotta vanhemmassa opetuslautakunnassa kahden vanhemman valtuutetun – puoluekannaltaan kokoomus ja KD – esitys kotiintuloaika-suosituksen antamisesta ja ajan asettamisesta klo 22.00:aan sai kannatusta. Sen puolesta äänestettiin opetuslautakunnassa äänin 9–0.

Lautakuntien kannanotot palautuivat kaupunginhallituksen käsiteltäviksi ja kaupunginhallitus käsittelee kotiintuloaika-suositusta kokouksessaan 22.11.2004. Kaupunginhallitus lausui omassa kannanotossaan, ettei ”aloite anna aihetta erityisiin toimenpiteisiin” ja pidättäytyi siten tukemasta suositusta koskenutta aloitetta. Kaupunginhallitus, johon myös aloitteen tehnyt sitoutumaton miesvaltuutettu kuului, totesi lyhyesti, että ”Hyvinkään kaupunki pyrkii monipuolisen palvelutuotantonsa avulla tukemaan vanhempien kasvatustyötä” ja esitti valtuustolle, että edellä olevat selvitykset (lausunnot) merkitään tiedoksi vastauksena tehtyyn valtuustoaloitteeseen.

Hegemonisia projekteja kalkkiviivoilla

Välittömästi seuraavana päivänä 23.11.2004 kaupunginhallituksen kokouksen jälkeen (ja siten viikko ennen kotiintuloaikasuosituksen valtuustokäsittelyä) paikallislehti uutisoi jälleen:

AP 23.11.2004

HYVINKÄÄN POLIISI KATSOO JO NYT ALLE 15-VUOTIAIDEN PERÄÄN
Kotiintuloajan suositus etenemässä vasta valtuustoon

Hyvinkään poliisi on jo pidemmän aikaa PUUTTUNUT alle 15-vuotiaiden kuljeskeluun myöhään kaupungilla, vaikka suositusesitys nuorten kotiintuloajoista matelee kaupungin byrokratiassa.

Kaupungin eri tahot ovat tähän asti olleet täysin vastakkaista mieltä asiasta.

Viimeksi eilen Hyvinkään kaupunginhallitus tyrmäsi ajatuksen suosituksen tarpeellisuudesta. Lopullisesti suosituksesta päättää valtuusto.

Aiemmin taas opetuslautakunta oli äänin 9–0 puheenjohtajansa (nimi) (kok.) esityksen takana, jonka mukaan lasten kotiintuloajaksi suositellaan klo 22:ta.

Opetuslautakunta ajoi siis vielä tiukempaa linjaa kun valtuustoaloite, jonka määrittämä takaraja oli klo 23.

Poliisi ei vie väkisin.

Suosituksen otti aikanaan valtuustossa esille komisario (nimi) (sit.).

Hän kertoo tienneensä jo valtuustoaloitetta jättäessään, että ristivetoa syntyy.

– Poliisipäällikkö päätti kuitenkin, että Hyvinkään poliisi alkaa noudattaa suosituksen periaatteita, vaikka kaupunki ei ole tehnytään asiasta päätöstä.

Hyvinkään poliisi PUUTTUU alle 15-vuotiaiden oleskeluun kaupungilla kello 23:n jälkeen. (Nimi) muistuttaa, että tällaista valvontaa on ollut kautta aikojen ja vuoteen 1995 asti järjestyssääntö kielsi oleskelun iltamyöhään kaupungilla.

– Emme me väkisin vie ketään kotiin, mutta otamme yhteyttä vanhempiin ja poikkeuksetta vanhemmat ovat siitä iloisia, (Nimi) sanoo.

Tapauksissa, joissa alle 15-vuotias on humalassa, tehdään ilmoitus lastensuojeluviranomaisille.

Komisario on itsekin ollut partioiden mukana iltamyöhään kaupungilla.

– Ei lapsia siellä juuri näy, mutta on hyvä, että asia on saanut julkisuutta. Pääsimme televisioonkin, (nimi) muistaa.

Samassa uutisessa haastateltiin myös kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnassa esittelijänä toiminutta nuorisopäällikköä. Hän toi esitystään mukaillen esiin kotiintuloaikakeskustelun toivottavuuden, mutta piti ”surullisena sitä, että yhteiskunnan pitää määrittellä asioita, joiden pitäisi olla kodin ja lasten välisiä”. Nuorisopäällikön mukaan vanhemmat valvoivat lastensa kotiintuloa paremmin kuin yleensä uskottiinkaan. Lisäksi hän nosti esiin kaikissa lautakuntien lausunnoissa esille tulleen nuorten toimintakulttuurin muutoksen menneinä vuosina; nuoret eivät enää kokoontuneet keskustaan massoittain. Nuorisopäällikkö arveli nuorten tapaavan nykyisin kodeissa: ”kännykät sekä netit” olivat aikaansaaneet sen, että yhteyttä

saadaan muutenkin kuin ”seisoskelemalla kadunkulmissa”. Lisäksi hän muistutti aiemmasta kiellosta, jota poliisi ei pystynyt valvomaan. Kotiintuloaikaesityksen tehnyt komisario/valtuutettu totesi samassa artikkelissa, että valvontaan olisi nyt ”aikaisempaa paremmat mahdollisuudet poliisiin ja sosiaaliviranomaisten hyvän yhteistyön ansiosta”.

Samaan uutiseen oli liitetty kaksi pienempää uutislaatikkoa. Toisessa laatikossa kerrottiin, että naapurikaupungin komisario ”kummeksuu koko ajatusta (kotiintuloajoista)”. Kotiintuloajat olivat hänen mukaansa ”täysin vanhempien ja lasten välinen asia”. Naapurikunnassa suositusta ei ollut, eikä sellaisesta ollut edes keskusteltu. Kotiintuloajan tai sitä koskevan keskustelun puuttuminen ei kuitenkaan merkinnyt sitä, etteikö poliisi olisi toimintakykyinen. ”Jos nähdään nuoren hortoilevan yöllä kaupungilla, siihen puututaan”, toteaa komisario, mutta täydentää, että ”viisitoistavuotias voi kulkea reippaasti yhdentoista jälkeen kaupungilla tullakseen esimerkiksi urheiluharkoista”.⁹⁰

Omanlainen harvinaisuutensa kotiintuloaikakeskustelussa oli toinen paikallislehden uutiseensa liittämä erillinen laatikko. Sen otsikkona oli ”Eivät poliisit pysäyttele” ja siinä esiintyivät kaksi paikallisen yläasteen seitsemäluokkalaista poikaa. Uutisen mukaan he eivät kannattaneet kaupungin asettamia kotiintuloaikasuosituksia. Vanhemmat olivat asettaneet heille kotiintuloajat, joita joko noudatetaan tai sitten ei. Toinen kertoi, että kotona pitäisi olla kymmenen aikaan ja toisen mukaan puoli yhdeltätoista. Arki-illat pojat viettivät yleensä kotona. Perjantaina mentiin nuorisotoimen pitämään yökahvilaan. Lauantai-illat pojat kertoivat viettävänsä yleensä kotona. Laatikon loppulauseessa he totesivat, että ”jos on joskus kaupungilla myöhään, eivät poliisit silti pysäyttele”.

Kotiintuloajat valtuustossa

Kotiintuloaikasuositusta koskeva käsittely käytiin kaupunginvaltuustossa 29.11.2004 (96 §). Valtuustossa esityksen tehnyt sitoutumaton miesvaltuutettu esitti opetuslautakunnan puheenjohtajan kannattamana hyväksyttäväksi suosituksen, jonka sisältö oli seuraava:

15 vuotta nuorempien hyvinkääläisten lasten kotiintuloajaksi suositellaan viimeistään kello 23. Poikkeuksen muodostavat valvotut tilaisuudet. Päätösvalta kotiintuloajoissa olisi kuitenkin edelleen lasten vanhemmilla tai huoltajilla.

Valtuustokeskustelussa näkökulmat vaihtelivat valtuustoaloitteessa ja lautakuntien lausunnoissa esitettyjen näkökantojen välillä. Yksi SDP:n miesvaltuutetuista nimittäin kotiintuloaikoja ”eipäs–juupas”-kysymykseksi. Toisissa puheenvuoroissa kotiintuloajat muotoiltiin lasten ja vanhempien väliseksi ”kasvatuskysymykseksi”. Joissain taas painotettiin sitä, että ”vanhemmuus on hukassa” tai ”vastuullinen

kasvatus” ei toteutunut. Tästä johtuen kotiintuloaika tulisi asettaa ”vanhempien tueksi”, kuten esimerkiksi kristillisdemokraattien naisvaltuutettu valtuustoaloitetta mukaillen asian muotoili. ”Suositus ei ole sääntö eikä sitä olla viemässä rikoslakiin. Tämä on nykyaikaa ja pitää uskaltaa yrittää tätä vaihtoehtoa”, totesi kokoomuksen miesvaltuutettu, joka valtuustossa asettui tukemaan esitystä. Edellä mainitut SDP:n miesvaltuutettu ja KD:n naisvaltuutettu esittivät samantyyppisiä argumentteja sen puolesta, että ”suosituksella ei menetetä mitään, mutta jotain voidaan saavuttaa” tai ”ei se ole ratkaisu ongelmiin, mutta siitä on uskoakseni apua”. (Kellokas 2.12.2004.)

TAULUKKO 18. Kaupunginvaltuusto, aloitteentekijät ja kotiintuloajan puolesta äänestäneet sukupuolen, iän, puolueen ja ammattiaseman mukaan (Hyvinkään Kv, 29.11.2004, asia 96, nimenvuotoäänestyspöytäkirja).

		Valtuusto		Aloitteessa		Puolesta	
		N	%	N	%	N	%
Sukupuoli	Mies	30	58,8	9	56,3	16	61,5
	Nainen	21	41,2	7	43,8	10	38,5
	Yhteensä	51	100,0	16	100,0	26	100,0
Ikä	20–29	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	30–39	6	13,6	0	0,0	3	11,5
	40–49	6	13,6	4	30,8	4	20,0
	50–59	19	43,2	6	46,2	5	25,0
	60–69	8	18,2	2	15,4	4	20,0
	70–	5	11,4	1	7,7	4	20,0
	Yhteensä	44	100,0	13	100,0	20	100,0
Puolue	VAS	5	9,8	1	6,3	3	11,5
	SDP	15	29,4	1	6,3	1	3,8
	VIH	4	7,8	0	0,0	4	15,4
	SIT	8	15,7	7	43,8	8	30,8
	REM	1	2,0	1	6,3	1	3,8
	KESK	5	9,8	2	12,5	4	15,4
	KD	2	3,9	1	6,3	2	7,7
	RKP	1	2,0	0	0,0	0	0,0
	KOK	10	19,6	3	18,8	3	11,5
	Yhteensä	51	100,0	16	100,0	26	100,0
Ammattiasema	Muu	0	0,0	0	0,0	1	3,8
	Maa- ja metsät.	1	2,0	0	0,0	0	0,0
	Työväestö	7	13,7	5	31,3	5,0	19,2
	Al. toimihenkilö	20	39,2	7	43,8	9,0	34,6
	Yl. toimihenkilö	15	29,4	0	0,0	5,0	19,2
	Johtava asema	8	15,7	4	25,0	6,0	23,1
	Yhteensä	51	100,0	16	100,0	26,0	100,0

Kotiintuloaikasuositusta koskevissa linjauksissa oltiin puolesta ja vastaan yli puolue-rajojen. Eräs toinen SDP:n miesvaltuutettu totesi, että ”tänään on tehty historiaa. (Nimi) (KOK) piti puheen, jollaisen olisin itsekkin halunnut esittää”. Yksi SDP:n naisvaltuutetuista kuitenkin kommentoi, että SDP ryhmänä ei lähtisi suosituksen taakse. Hän ihmetteli, ”mitä suositus merkitsisi, kun poliisi jo nykyisinkin kehotti lapsia menemään kotiin, jos heitä yöllä kaupungilla tavataan ja jopa tarjotaan kyyti”. Astetta ankarampaa kritiikkiä suositusta kohtaan esitti kokoomuksen nuoremman polven miesvaltuutettu, jonka mukaan ”poliisin etu oli asiassa noussut muiden ammattikuntien edun edelle”. Hänen mukaansa Suomessa ei ollut kotiintuloajoista kokemuksia, mutta Englannista oli kuulunut kielteisiä havaintoja. Ikään perustuva liikkumavapauden rajoittaminen ei olisi ”perustuslain hengen mukainen”, mainittu valtuutettu totesi. (*Kellokas* 2.12.2004.)

Valtuustoesityksen tehnyt sitoutumaton miesvaltuutettu ehdotti ”valtuustouransa päätteeksi” nimenhuutoäänestystä. Äänestyksessä asetettiin vastakkain kaupunginhallituksen hylkäämistä puoltava ja kotiintuloajan asettamista puoltava kanta, joista edellinen sai 10 valtuutetun äänen ja jälkimmäistä näkökantaa kannatti 26 valtuutettua. 15 valtuutettua pidättäytyi äänestämästä. Valtuusto hyväksyi siten kotiintuloaikasuositusta koskeneen esityksen.

Äänestyskäyttäytyminen osoittaa joitain mielenkiintoisia jakoja (ks. taulukko 18). Sosiaalidemokraatit lähes poikkeuksetta pidättäytyivät äänestämästä. Vihreät (4), Remonttiryhmän edustaja, sitoutumattomat (8) ja kristillisdemokraatit (2) olivat kaikki suosituksen puolesta. Keskustan, vasemmistoliiton ja kokoomuksen piirissä äänet jakautuivat. Keskusta ja vasemmistoliitto olivat painotetusti suosituksen puolesta ja kokoomus sitä vastaan. RKP:n edustaja äänesti suositusta vastaan. Valtuustaloituksen allekirjoittaneet äänestivät yhtä valtuutettua lukuun ottamatta suosituksen puolesta.

Jälkilöylyt

Valtuustokokouksen jälkeen kaksi pienempää paikallislehteä kirjoittivat kotiintuloaikasuositusta koskevasta keskustelusta:

Alle 15-vuotiaat ajoissa kotiin

(Nimi):n (sit) aloite suosituksesta lasten ja nuorten kotiintuloajoista johti konkretiaan, kun Hyvinkään kaupunginvaltuusto päätti suositella alle 15-vuotiaiden kotiintuloajaksi viimeistään kello 23:a Hyvinkäällä. Kysymyksessä on todellakin suositus, sillä vastuu kotiintuloajoista on viime kädessä perheiden sisäinen ja vanhempien ja lasten välinen asia.

Hyvinkään poliisi on jo kauan tarttunut toimeen, jos myöhään illalla tai yöllä kadulla lorvailemasta on tavattu kovin nuorelta vaikuttavia kuljeskelijoita. Seurauksena on saattanut olla poliisikyyti kotiin ja yhteydenotto vanhempiin.

Alle 15-vuotiaat voivat olla liikkeellä myöhempäänkin, jos kyse on valvotusta tilaisuudesta. (Hyvinkään viikkouutiset 15.12.2004.)

LASTEN KOTIINTULOAIKA HYVÄKSYTTIIN KAUPUNGINVALTUUSTOSSA

Kaupunginvaltuuston maanantaisessa kokouksessa käsiteltiin (Nimi):n (sit.) tekemää valtuustoaloitetta, joka koski suosituksen antamista 15 vuotta nuorempien lasten kotiintuloajoista. Aloitteen oli allekirjoittanut 16 muuta valtuutettua. Aloitteen mukaan lasten kotiintuloajaksi suositellaan viimeistään klo 23, poikkeuksena valvotut tilaisuudet.

Kaupunginhallitus oli todennut käsittelyssään kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ja perusturvalautakunnan lausuntojen pohjalta, ettei aloite anna aihetta erityisiin toimenpiteisiin, vaan Hyvinkään kaupunki pyrkii monipuolisen palvelutuotantonsa avulla tukemaan vanhempien kasvatustyötä.

(Nimi) moitiskeli aloituspuheenvuorossaan käsittelyn hitautta.

– Ihan tavallinen lapsentekoaika eli yhdeksän kuukautta siihen meni. Hallintokuntien lausunnot pyydettiin ja muilta ne tulivat nopeasti, mutta opetuslautakunta oli hitaanpuoleinen. Virkamiehet ovat olleet aika varovaisia, asiassa on käyty ympärilyöreitä pohdiskelua. (Nimi) muistutti, ettei suosituksessa ole kysymys ehdottomasta kiellosta.

– On oleellinen ero suosituksen ja säännön välillä. Tästä ei tule mitään ulkonaliikkumiskieltoa, vaan tarkoitus on tukea vanhempia. Muualta ei ole tullut huonoja kokemuksia vaan päinvastoin hyviä.

Suosituksesta ei ole mitään haittaa eikä se maksa mitään. Ehkä sitä kannattaisi yrittää.

Suurimmassa osassa kodeista asiat ovat hyvin ja lasten vapaa-ajanviettotavoista ollaan kiinnostuneita, mutta on myös vanhempia, jotka eivät pysty huolehtimaan jälkeläistensä tekemisistä. Rajat ovat rakkautta.

(Kellokas 2.12.2004.)

Viikkouutisten uutisointi kertoo lyhyen toteavaan tyyliin, kuinka suositus oli nyt annettu ja kuinka kauan poliisin toiminnan kanssa ristiriidassa ollut kaupungin linjattomuus on vihdoinkin poistunut. Kellokkaan uutisoinnissa aloitteen tehnyt valtuutettu/komisario arvostelee kaupungin hitautta. Kummassakin lehdessä tuodaan esiin, ettei kysymys ole säännöstä vaan suosituksesta tai ulkonaliikkumiskiellosta vaan vanhempien tukemisesta. Sitä, mistä muualta saadut hyvät kokemukset olivat peräisin, ei jälkilöylyvaiheessakaan avattu lehtien palstoilla.⁹¹ Oma mielenkiintoinen seikkansa on, ettei johtava paikallislehti *Aamuposti* kirjoittanut valtuustokäsittelyn ja suosituksen antamisen jälkeen lainkaan kotiintuloaika-asiasta.

Julkisen kotiintuloajan asettaminen nuorille keskisuudessa kaupungissa

Olen tarkastellut tässä luvussa yhtä julkisen kotiintuloajan antamisen paikallista prosessia ehdollistuneessa ympäristössään, jossa kotiintuloajan antaneilla päätöksentekoelementeillä oli tunnusomainen sosioekonominen, poliittinen ja demografinen paikallisrakenteensa. Sitoutumattoman miesvaltuutetun aloite johti lopulta kunnallisen kotiintuloaikasuosituksen antamiseen alle 15-vuotiaille. Kotiintuloajan

puolesta ja vastaan asettuneet rintamalinjat toistavat pienin variaatioin eduskuntakeskusteluista tuttuja jakoja. Sukupuolilinjat eivät tässä tapauksessa olleet samalla tavalla jakautuneita mutta valtuutettujen ikä ja poliittinen kanta jakoi mielipiteitä: yleisesti ottaen vanhemmat valtuutetut ja konservatiivi-, liberaali- ja porvarispuolueiden valtuutetut olivat kotiintuloajan kannalla.

Kysymys kotiintuloajan antamisesta muuttuu monisävytteisemmäksi ja huomattavasti mielenkiintoisemmaksi, jos tarkastellaan sitä kaikkea muuta, mitä tapahtui virallisprosessin ympärillä. Suosituksen antamiseen liittyi paljon ”ulko-parlamentaarista liikehdintää”. Paikallisen poliisin rooli suosituksen antamisessa oli keskeinen. Viikko valtuustoaloitteen jälkeen paikallinen poliisi ilmoitti, että se alkaisi valvoa nuorten kotiintuloaikoja rikoksantorjunnan ja ”kansalaisten turvallisuuden” nimissä. Kaupungilla liikkuvien nuorten ikä tarkistettaisiin, ja jos kyse olisi alle 15-vuotiaasta nuoresta, hänen oikeutuksensa liikkua kaupungilla tarkistettaisiin hänen vanhemmiltaan. Jos lupaa ei olisi, vanhempi voitaisiin kutsua noutamaan nuorensa tai poliisi voisi viedä nuoren kotiin ”majakyydillä”. Poliisin kotiintuloaikakontrolli liittyi sen laajempaan ammatilliseen taktiikkaan, ”keskustan haltuunottoon”. Kontrollitoiminnan aloitus ei perustunut esimerkiksi rikollisuuslukujen kasvulla tai yksittäisillä tapauksilla argumentointiin, joiden voisi olettaa saaneen aikaan paikallisen reaktion. Päätös käytäntöön ryhtymisestä perustui ”poliisipäällikön siunaukseen”.

Kotiintuloaikaa koskevan päätöksenprosessin ajan paikallinen poliisi esiintyi paikallislehden uutisoinnissa aktiivisena evästään poliittisia päättäjiä noudattamaan sen esittämiä linjauksia (vrt. Saari 2001). Tämä selittyy sillä, että valtuustossa kotiintuloaikaa koskevan aloitteen tehnyt sitoutumaton miesvaltuutettu toimi komisariona poliisilaitoksella. Aloitteensa jälkeen valtuutettu esiintyi käsittelemässä asiaansa niin valtuutettuna, kaupunginhallituksen jäsenenä, paikallisissa viranomaistyöryhmissä kuin komisarionakin, missä suhteessa paikallispoliisin toimintastrategiaa edistettiin niin kunnallisessa viranomais- kuin luottamushenkilötoiminnassa. Poliisiammattikunnan toimintastrategiat ja lapsiväestöä koskevat näkemykset kulkeutuvat ammattikuntansa jäsenen paikallisten luottamustehtävien ja keskeisten viranhaltijatehtävien kautta koko paikallista lapsiväestöä hallinnoivaksi poliittiseksi linjaukseksi. Aloitteen tehneen ”sitoutumattoman” miesvaltuutetun⁹² profiiliksi rakentuu uskonnollissävyytteinen konservatiivi, mikä sopii Timo Koranderin (2004) huomioihin poliisin ammatissa työskentelevien poliittisesta orientatiosta. On kuitenkin pidettävä mielessä, että poliisikulttuuri on tunnusomaisen hierarkkinen ja että paikallislehden välittyivät lähinnä paikallispoliisin johtavien viranhaltijoiden näkemykset. Poliisiin, johtavan paikallislehden ja kotiintuloaikoja kannattavien poliitikkojen välille rakentui yhteistyö, joka lopulta johti kunnallisen kotiintuloaikasuosituksen antamiseen. Poliisin toimintalinjaa koskeva uutisointi ja ammattikunnan evästyksen ajoitettiin ”strategisiin” yhteyksiin välittömästi valtuustoaloitteen esilletulon ja kaupunginhallituksen kokouksen jälkeen ennen ratkaisevaa valtuuston kokousta. Mielenkiintoinen seikka on, ettei kotiintuloaikasuosituksen tultua hyväksytyksi *Aamuposti* uutisoinut asiasta lainkaan. Tämä seikka saattaa

viitata rikksentorjunnan ”haamuhankkeeseen”, jossa kotiintuloaikavalvonnasta ilmoitetaan julkisesti, vaikka sitä todellisuudessa ei ole tarkoitus edes toteuttaa (ks. Johnson & Bowers 2003; myös Kivivuori 2008, 248).

Poliisin kotiintuloaikasuosituksen antamista edistänyttä toimintatapaa, jota johtava paikallislehti *Aamuposti* uutisoinnillaan voimakkaasti tuki, voi luonnehtia hegemoniseksi. Diskurssien heterogeenisuus kahlittiin uutisoinnin alkutaipaleella edistämään ”kansalaisten turvallisuutta” ja ”rikksentorjuntaa”. Pyrkimys avata keskustelua kotiintuloaikatoiminnan oikeutuksesta, tavoitteista ja seurauksista johti siihen, että poliisi pyrki paikallislehden välityksellä hiljentämään kriittisiä ääniä. Toiminnan kyseenalaistaville – joihin allekirjoittanutkin kuului – esitettiin energian suuntaamista hyödyllisemmin. Poliisi kertoi, ettei kyse ollut sen toiminnan ”sensaatiomaisesta” muutoksesta vaan ainoastaan näkyväksi tekemisestä, mitä voi luonnollisesti pitää hyvänä asiana. Rikksentorjunnalla kotiintuloaikojen perusteleminen vaihtui perusteluun ”lasten suojelulla” ja ”yleisellä hyvällä”. Huomion kohteeksi nostettiin riskiregüimille tyypillisellä huolen ja pelon retoriikalla yksittäistapaukset, joiden perusteella esitettiin marginaaleihin kohdistetun toimenpidepatteriston soveltamista koko lapsiväestöön.

KUVIO 18. *Aamuposti*in kotiintuloaikoja koskevia otsikointeja.

Kotiintuloajan antamisen prosessi ja sen ”ulkoparlamentaariset” juonteet herättävät useita kriittisiä kysymyksiä. Ensimmäinen niistä koskee valtuustossa esitettyjä kotiintuloajan antamisen argumentteja. Jos oletetaan, että kotiintuloajan antaminen ja sen kontrolloiminen ovat julkista, oikeusvaltiollista toimintaa, voi kysyä, miten Kirkkohallituksen julkaisussa esitetyt ”teesit”, vanha paikallinen ”järjestyssääntö” tai ”lapsipoliittinen ohjelma” suhteutuvat lakisidonnaisuuden ja hallinnon lainalai-

suuden periaatteisiin? Ja miten esitetyt perustelut voivat toimia paikallisen julkisen lapsipolitiikan suunnanosoittajina? Toinen, edelliseen liittyvä kysymys on, miten voimakkaasti paikallisen lapsiväestön liikkumisvapautteen käyvää kotiintuloaikaa pitäisi tulkita perusoikeussääntelyn valossa. Valtuustokeskustelussahan vain marginaaliset äänet nostivat esiin kysymyksen kotiintuloajan perustuslainmukaisuudesta. Perustuslain 9 §:n mukaan Suomen kansalaisilla ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa iän perusteella, ja edelleen saman yhdenvertaisuutta koskevan säännöksen mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Hyvinkään tapauksessa hyväksyttävän perusteen, jolla ikää koskeva yhdenvertaisuussäännös voitiin ohittaa ja kotiintuloaika oikeuttaa, oletettiin olevan olemassa. Lapsia ei ajateltu olevan tarpeen kohdella yhdenvertaisesti suhteessa aikuisiin ja myös lasten välinen yhdenvertaisuuskriteeri ohitettiin asettamalla kotiintuloaika 15 ikävuoteen. Kyseisellä ratkaisulla yli ja alle 15-vuotiaat asetettiin eri asemaan. Rikosvastuun ikärajaan vetoaminen ja kotiintuloajan asettaminen 15 ikävuoteen tulee ymmärrettäväksi lähinnä aloitteentekijän poliisitaustaista. Omiin asioihin vaikuttamisen osalta voinee todeta, ettei nuorilta asiasta kysyty, jollei sellaisena voi pitää paikallislehden haastattelemlia kahta yläasteikäistä poikaa. Toinen vaihtoehto perusoikeussääntelyn suhteen on, ettei asiaa osattu ajatella lainkaan perusoikeussääntelyn näkökulmasta tai tätä sääntelyä ei pidetty merkityksellisenä. Hyvinkään esimerkin perusteella vaikuttaa siltä, että puuttumiseetoksessa on kysymys eräänlaisesta kontrollin harmaalla vyöhykkeellä toteutettavasta ”ruohonjuuritason politiikasta”, joka oikeussääntelylegitiimaation sijaan nojautuu traditioihin, karismaan ja ammatilliseen arvovaltaan.

Kotiintuloaikaa koskevan päätöksentekoprosessin eri vaiheissa nostettiin esille, että kysymys oli ”suosituksesta”. Arvioitiin, ettei suositus olisi ”sääntö” eikä sitä oltaisi ”viemässä rikoslakiin”. Kaupunginvaltuusto päätyikin lopulta ”suosituksen” antamiseen. Herää kuitenkin kysymys, missä määrin valtuuston ”suositus” toimi poliisille signaalina, jolla se legitimoit jo aloittamansa lasten kontrollitoiminnan. Tulkinta saa tukea kaupungin toimielinten hitauteen suunnatuista viittauksista, joilla pyrittiin jouduttamaan kaupungin kannanoton ja poliisin toimintalinjauksen välisen ristiriidan poistumista. Toinen kysymys on, missä määrin kysymys oli pelkästään ”suosituksesta”. Käytännössä kyse olisi kaupungin legitimoimasta intolerantista poliisitoiminnasta, jos poliisi todella aloitti toimia kertomiensa linjausten mukaisesti. Toisaalta poliisi painotti toistuvasti sitä, ettei sillä ole oikeuksia viedä alle 15-vuotiasta pakkokeinoin kotiin. Kahden paikallislehdessä haastatellun pojan kommentit siitä, ”ettei poliisi vie kotiin”, tukevat tätä tulkintaa. Uutisointi saattoi olla poliisin julkisuustoimintaa, jolla tavoiteltiin nuoriin kohdistuvaa ”yleisestävää” pelotevaikutusta, joka seuraisi kontrollitoiminnan tehostumisen julkituomisesta. Iän tarkistamista ja ”majakyytiä” koskevalla uutisoinnilla saattaisi olla vaikutusta yli 15-vuotiaidenkin nuorten hakeutumiseen kaupungin keskustaan. Jos nuorten määrä siellä vähenisi, tämän voisi puolestaan olettaa helpottavan poliisin valvontatyötä keskustassa.

Paikallisen poliisihegemonian ja puuttumiseetoksen kytkös

Hyvinkään tapaus on esimerkki siitä, kuinka kansalaisten voimakas luottamus poliisiin antaa ammattikunnalle mahdollisuuden toteuttaa omia ammatillisia päämääriään ja siirtää ne laajoiksi yhteiskuntapoliittisiksi linjauksiksi suhteellisen kriitikkitt. Tässä tapauksessa paikallisen komisarion puoluepoliittinen sitoutumattomuus saattoi olla omiaan rakentamaan kuvaa objektiivisesta, poliittisista intresseistä puhdistetusta toimijasta, jonka päämääränä on ”kaikkien kansalaisten hyvä”. Tapauksessa kietoutuvat tiiviisti yhteen paikallinen ”lainsäädäntö-, tuomioistuin- ja toimeenpanovalta”, joiden erottaminen *à la* Montesquieu on ollut länsimaisten oikeusjärjestysten peruspilari.

Hyvinkää ei lopulta ole yksittäistapaus. Samantyyppisiä intolerantin poliisitoiminnan linjauksia on esiintynyt muuallakin (ks. esim. Korander 2002b). Niiden laajuutta voi jossain määrin arvioida rikosentorjuntaohjelmien ja aikuisjohtoisten kasvatushankkeiden laajuuden ja levinneisyyden perusteella. Jotta ei syyllistyttäisi riskipolitiikalle tunnusomaiseen retoriikkaan, jossa otetaan kärjekäs yksittäistapaus ja yleistetään se, on muistutettava, että käytännöt vaihtelevat alueittain ja kunnittain. Laajuus ja levinneisyys kaipaavat lisäselvitystä. Hyvinkään tapaus on kuitenkin osoitus puuttumiskulttuurin voimakkaasta ilmentymästä paikallistasolla ja varsin konkreettinen osoitus toimintatavoista. Luvun analyysi resonoi myös aikaisemmissa luvuissa kuvattujen eduskuntaesitysten laatijoiden sosiaalisessa taustassa tapahtuneisiin muutoksiin, eduskunnassa rikosvastuun ikärajaa koskeneessa keskustelussa esiintyneisiin rintamalinjoihin, median oikeutettujen puhujien käyttöön sekä läänietä paikallistason politiikkamuutosta koskeviin analyyseihin, joissa poliisin tulo lapsia koskevaan keskusteluun ja politiikkaan ”turvallisuuden asiantuntijana” on selvä muutos. Siitä, millaista käsitystä lapsista ja nuorista sekä sukupolvien välisistä suhteista poliisin näkemykset saattavat seurauksineen vahvistaa, hyvän kuvan antaa kotiintuloajoista paikallislehdessä kirjoittaneen ylikonstaapelin näkemys:

Säännöt ovat kaikille selvät. Vanhempien velvollisuus on huolehtia lapsistaan, lasten velvollisuus on noudattaa vanhempiensa ohjeita ja viranomaisten velvollisuutena on valvoa molempien pelisuorituksia. Lisäksi viranomaisten, poliisin ja sosiaalitoimen, velvollisuuksiin kuuluu puuttua pelin kulkuun pelaajien rikkoessa sääntöjä.

Nuoret, noudattakaa pelisääntöjä. Näin pidätte omalta osaltanne nuorison mainetta yllä. Joskus se vaan on niin, että kun yksi mokaa niin kaikkia rangaistaan. Ethän sinä halua olla porukan petturi?

Vanhemmat, noudattakaa pelisääntöjä. Poliisin puuttuessa peliin selviää monelle vanhemmalle turhan karvaasti, kuka todellisuudessa on ollut tässä elämän pelissä niskan päällä. Mieltikää sitä. (AP 25.4.2004)

11. LAPSIA JA NUORIA KOSKEVAN HALLINNAN MURROS

Diskurssien ja toimintakäytäntöjen historiallinen aika

Olen käsitellyt tässä tutkimuksessa lapsia ja nuoria koskevan hallinnan muutosta kahdeksan empiirisen luvun valossa. Kiinnostukseni kohteena ovat olleet lapsia ja nuoria koskevan yhteiskunnallisen ilmapiirin, kiinnostuksen ja toleranssin muutokset. Historiallisen ajan pinnalla olen kiinnittänyt huomiota sanastojen, asemointien, diskurssien, tematiikkojen, taktiikkojen, tekniikoiden ja oikeutettujen puhujien muutoksiin. Tuloksena rakentui kaksi historiallisen ajan pinnan rekonstruktiota, historiallista muodostelmaa. Muodostelmat ovat niiden mahdollisten, järkeenkäypien ja mielekkäiden lausumien kokonaisuus, jotka luovat tilan tietynlaisen hallinnan strategian toteuttamiselle. Samalla muodostelmat sulkevat ulkopuolelleen esittämällä mahdottomien, järjettömien tai mielettömien ajatusten ja lausumien alueen. Ulkopuolelle rajaaminen voi olla kamppailujen kautta tapahtuvaa näkyvää toimintaa (eduskuntakeskustelu), tai hiljaista, näkymätöntä puhunnan ja toiminnan ehdollistumista ”ajan hengessä”.

Hyvinvointi- ja riskipolitiikka ovat kaksi erilaisissa historiallisissa tilanteissa syntyneitä hallinnan regiimiä, joihin sisältyvät tunnusomaiset havaitsemisen, näkymisen tavat ja hallinnan taktiikat ja tekniikat. Regiimit eivät ole toisensa poissulkevia, mutta kamppailevat toistuvasti hegemonisesta asemasta yhteiskunnallisissa käytännöissä. *Hyvinvointipolitiikan regiimi*, jonka ideologiset lähtökohdat on istutettu suomalaisen hyvinvointivaltion lapsi- ja nuorisoinstituutioihin (mm. Kivivuori & Honkatukia 2006, 346–349; Kivivuori 2008, 201–218), alkoi tiivistyä muodostelmaksi 1960-luvulla. Se kytkeytyi laajan yhteiskuntapoliittisen ajattelun nousuun, valtiollisten suunnittelujärjestelmien kehittämiseen ja tasaisen talouskasvun vaiheeseen. Regiimiin sisältyi usko siihen, että yhteiskunnallisiin rakenteisiin, esimerkiksi tulonjakoon ja palveluiden saatavuuteen suuntautuvalla suunnittelulla ja ohjauksella voidaan vaikuttaa ilman, että perheeseen tai yksilöihin kohdistettuja viranomaisinterventioita tarvittaisiin. Regiimi perustui valtion tarjoamien mahdollisuuksien ja tuen lisäämiseen, jonka taustalla oli näkemys autonomisista ja kykenevistä toimijoista. 1970-luvulla hyvinvointipolitiikan kohdeyksikkö oli perhe. Lapset ja nuoret nähtiin sen osana. Tuen uskottiin välittyvän perheen aikuisten kautta jälkikasvulle ilman merkittäviä paimentamisia. 1980-luvulla huomio kiinnittyi toimintaa mahdollistavien rakenteiden tukemiseen ja sivistyspoliittisiin pyrkimyksiin taloudellisia voimavaroja lisäämällä. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja instituutioiden tasolla hyvinvointipolitiikkaan sisältyi näkemys pidättäytyä voimakkaista interventioista. Yksilötason toimenpiteitä

koskeva keskustelu seurasi 1980-luvun lopulle 1950-luvulta alkanutta puhuntaa sopeutumattomuudesta ja sopeuttamisesta.

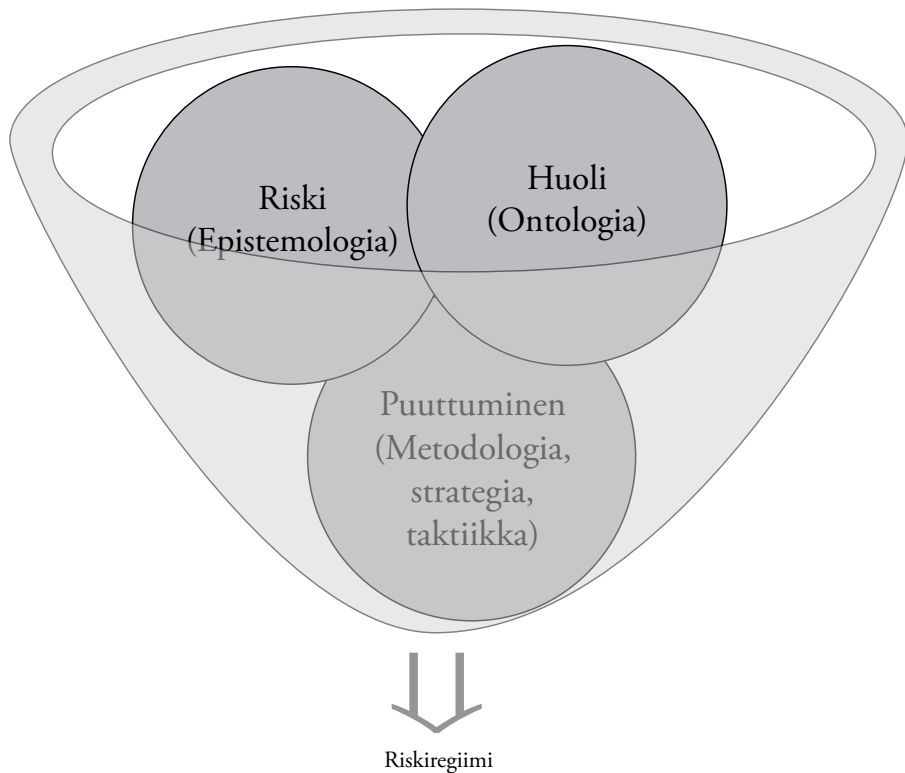
Riskipolitiikan regiimiin puolestaan sisältyy verrattain paljon sellaisia tapoja ajatella ja toimia, jotka ovat tuttuja hyvinvointipolitiikkaa varhaisemmasta historiasta. Riskiregiimi 1) yhdistelee uudella tavalla uusia ja vanhoja elementtejä. Se käyttää oikeutuksenaan konservatiivisista ”perusarvoista” johdettua huolta ja yhdistää siihen riskien hallintaan kiinnittyvää uudenlaista turvallisuusajattelua. Traditionaalisten ajattelu- ja toimintatapojen tietoinen esiin kaivaminen muistuttaa aikalaisanalyysien luonnehdintaa tradition evakuoinnista myöhäismodernille aikakaudelle tyypillisenä ahdistuksenhallintakeinona. Keskeinen tutkimustulosten tulkinnan kysymys on, ilmenevätkö ne suhdanneluonteista konservatiivitahojen moraalista paniikkia tai ryhtiliikettä, vai onko kyse peräti sellaisesta jatkuvasta kriisintunteesta, joka kertoisi yhteiskunnan perusrakenteiden lopullisesta liikahtuksesta kohti uutta syvärakennetta. Eduskunta-analyysin tulos osoitti, että 2000-luvun vaihteen konservatiiviliikkeen ”metelin” laannuttua huoli ja pelko kasvoivat edelleen.

Hyvinvointipolitiikkaan verrattuna riskipolitiikan regiimi on 2) sensitiivisempi luottamuksen kysymyksille. Mentaliteetista huokuu epäluottamuksen riitasointu, jota käytetään puhunnan ”polttoaineena”. Epäluottamuksen ja jatkuvan kriisintunteen taustalla on kansalaisten pelkoihin taitavasti vetoava 3) pahan eskalaatio, joka häivyttää ”kokonaisuudet”, ”normaalin”, tai ”keskimääräisen”, käyttää hyväksi kärjekkäitä yksittäistapauksia ja laajentaa yksittäistapaukset kokonaisuuksiin. Pahan maalailminen on tyypillistä erityisesti konservatiiviretoriikalle, jossa moraalikysymykset tuodaan voimakkaasti esiin. Iltaapäivälehdet, jotka ”kaatavat bensaa kytevään kipinään”, ovat siinä erityisen taitavia. Mitä enemmän vanhentuvan väestön lapsia ja nuoria koskevat käsitykset ovat iltaapäivälehtiluennan varassa, on hyvin ymmärrettävää, että solidaarisuus ja toleranssi lapsiväestöä, nuorisoa ja lapsiperheitä kohtaan on koetuksella.

Pahan maalailminen ilmiönä ja sen vaikutusmekanismit ovat lähellä 4) huoliontologian valistuneempaa epistemologista linssiä, riskiä. Pahan maalailun tavoin ”riskilinssi” esittää maailman ennakoimattomana ja arvaamattomana, jopa pelottavana. Kummatkin kiinnittävät säännönmukaisesti huomion todellisuuden uhkaaviin puoliin. Ne yhdistyvät käytännössä tavalla, josta seuraa perinteisesti yksilöön kohdistettujen tekniikoiden käyttöalan laajeneminen kokonaisuuksiin. Esimerkkejä ovat rikosvastuun ikärajan poistamispyrkimykset, joissa poistamista vaadittiin nuorten henkirikoksilla perustellen. Lisäksi lastensuojelulaitosten eristämiskäytännöt, joiden oikeussäätelyä yhdenmukaistettiin perusoikeussäätelyn kanssa vuonna 2005, käyttävät periaatteellisesti samaa tekniikkaa kuin kotiintuloajat eli vaarattomaksi tekemistä. Erona on, että edellinen kohdistuu lain nojalla vain yksilöön ja jälkimmäinen vailla selvää lain perustetta koko alueen lapsi- ja nuorisoväestöön. Sama ilmiö esiintyy vuonna 2007 aloittaneen Vanhasen II hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiohjelmassa. Ohjelman ”tavoitteena on ehkäistä sekä vähentää pahoinvointia ja syrjäytymistä. Useimmat kasvun ja kehityksen riskitekijät ovat havaittavissa jo varhaislapsuudessa. Lasten ja nuorten terveeseen ja turvalliseen kehitykseen sekä perheiden hyvinvointiin suunnataan

voimavaroja eri sektoreilla.” Hyvinvoinnin edistäminen näyttäisi enemmän tai vähemmän tietoisesti kääntyneen riskirationaliteetin mukaiseksi pahoinvoinnin kanssa painimiseksi (ks. myös Harrikari & Hoikkala 2008).

KUVIO 19. Riskipolitiikan kolme keskeistä elementtiä.

Riskipolitiikan historiallista muodostelmaa leimaavan epäluottamuksen ja ahdistuksen julkiset hallintakeinot kiteytyvät kiistattomasti 5) puuttumisen taktiikkaan. Puuttua tulee varhain, nopeasti ja tuntuvasti. Puuttua tulee äitiysneuvoloissa, päivähoidossa, kouluissa, nuorisotyössä, lastensuojelussa ja nuorten rikoksentekijöiden kanssa tehtävässä työssä. Puuttua tulee lasten liikalihavuuteen, kouluruokailuun, limsa-automaattien sijoitteluun kouluissa, nuorten ajokäyttäytymiseen, hukassa olevaan vanhemmuuteen, kielenkäyttöön, käytöstapoihin, päihteidenkäyttöön ja niin edelleen. Puuttumiseetoksen piirre on, että sen toimijoille ajatus interventioista pidättäytymisestä ja niiden reaktiivisista vastatendensseistä tai mahdollisista haitoista on ilmeisen käsittämätön. Vaikka toiminnan luonteelle annetuista ”puuttumisen” ja ”tuen” merkityksistä on käyty jonkin verran keskustelua, on kiinnostavaa – ja samalla uudelle regimille erityisen tunnusomaista –, että ”varhaisen” ja sen oikeutuksen pohtiminen on jätetty poliittisten ohjelmaperustelujen, nykytutkimuksen ja aikalaisanalyysien ulkopuolelle. Itse asiassa ”varhainen” näyttäisi olevan nykykeskustelun ”muuttumaton

vakio”, ei niinkään ”puuttuminen”. Toisin kuin hyvinvointipolitiikka, jossa perheelle tarjottiin tukea luottaen kykyyn tehdä parhaat valinnat, riskipolitiikka on taipuvainen auktoritanismiin. Se siivuttaa vaikuttavuusvaatimuksessaan perheenjäsenet erillisiksi yksiköiksi, eristää lapset ja vanhemmat toisistaan ja suuntaa kumpiinkin oman kohdennetun käsittelynsä. Uusi eetos pyytää vanhempia epäilemään jälkikasvuun ja pyrkii rakentamaan aikuisrintamaa lapsia ja nuoria vastaan.

Tämän tutkimuksen valossa uusi regiimi esittää tunnusomaisena lääkkeenään lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvaa 6) kontrollin tehostamista, josta on jonkin verran empiiristä näyttöä 2000-luvulta (Kivivuori 2006; Strandell & Forsberg 2005). Kontrollin tehostumisteisiin on tulosten perusteella syytä tehdä lyhyt, mutta kokonaisuutena merkittävä lisäys. Kontrollin tehostuminen on syytä asettaa laajempaan historialliseen, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen yhteyteensä ja todeta, että kontrolli on 1990-luvun lopulta lähtien tehostunut tavalla, joka on diskursiivisesti ehdollistunut. Kysymys ei ole vain valvojan silmän alle saattamisesta suhteellisen vakiintuneissa yhteiskunnallisissa instituutioissa vaan institutionaalisten kehikkojen yli suuntautuvista, mitä erilaisimpiin vuorovaikutuskonteksteihin levittäytyvistä hienojakoisista ja refleктоimattomista todellisuuden havaitsemisen ja näkymisen tavoista, jotka mahdollistavat ja ehdollistavat toimintaa sekä säätelevät toimijoiden välisiä suhteita. Tutkimusaineistoista välittyvien kontrollin tehostamista edistävien sanastojen, diskurssien ja sen tekniikoiden voimakkaan homogeenisyyden ja toistuvuuden vuoksi on perusteltua puhua ideologisesti ehdollistuneesta kontrollista (ks. myös Jallinoja 2006, 221–252; Korander & Törrönen 2005). Ehdollistuminen kytkeytyy 1990-luvun laman jälkeiseen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hallinnan tavan muutokseen. Hallinnan muutoksen taustalla vaikutti laajempi yhteiskuntapolitiikan suunnanmuutos, jonka legitimoimiseksi ja toteuttamiseksi ilmaantui uudenlaisia todellisuutta muokkaavia käsitteitä, sanastoja, diskursseja ja temaattisia kokonaisuuksia. Uusi regiimi yhdistää uusliberaalin talouseetoksen, poliittisen konservatismiin ja sosiaaliskollektivistisen kommunitarismiin avainelementtejä.

Kotiintuloaika on edustava esimerkki 1990-luvulla syntyneeseen riskiregiimiin diskursiivisesti ehdollistuneesta kontrollista. Siinä yhdistyvät poikkeuksellisen monet uuden hallinnan tunnusomaiset piirteet. Ensinnäkin suomalainen käsitevalinta ”kotiintuloaika” rajaa tekniikan kohteeksi ainoastaan nuoret. Se eroaa muun muassa ruotsalaisesta keskustelusta, missä siitä puhutaan ulkonaliikkumiskieltona (*utgångsförbud*). Käsitevalinta on omiaan rajaamaan sitä koskevan keskustelun ”perusoikeusdiskurssin” sijasta ”kasvatusdiskurssiin”. Toiseksi tekniikka on anglo-amerikkalainen innovaatio, joka ilmaantui Suomeen yhteiskuntapolitiikan suunnanmuutoksen yhteydessä. Kolmanneksi kotiintuloaika on tekniikka, jossa huomio kiinnittyy havaittavan ilmiikäyttämisen hallintaan ja ”inkapasaatioon” eli vaarattomaksi tekemiseen. Se jättää siten koskematta ongelmien syntyyn kytkeytyvät esimerkiksi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kysymykset ja keskittyy riskikäyttämisen hallintaan. Kotiintuloaikakäytäntöjen linkittyminen rikosentorjunnan ja turvallisuuden asiakokonaisuuksiin on viimeisten kymmenen vuoden aikana vahvistanut poliisin asemaa lapsuuden ja nuoruuden asiantuntijana.

Puuttumiseetoksen, sen diskurssien ja tekniikoiden leviämisen on otolliset olosuhteensa. Puuttumiskulttuuri elää oikeudellisesti heikosti valvotuissa ja valistumattomissa olosuhteissa. Toiminta on enemmän ”poliittista” kuin ”oikeudellista”. Näistä syistä kontrollin murrosta on vaikea tavoittaa muun muassa tuomioistuineläytöksen toiminnasta. Puuttumiseetos pesiytyy ”kontrollin harmaalle vyöhykkeelle”, josta sen toiminta tai sen perusteet harvoin etenevät oikeudellisesti arvioitavaksi. Brittihavainnot (Muncie & Goldson 2006) kontrollin kohdistumisesta erilaisiin ”esirikollisen” kategorioihin, joiden toiminta jää poliisin ja vartiointiliikkeiden harkintaan, ovat tutkimuksen tulosten suhteen samansuuntaisia. Vaikuttaa siltä, että samaan aikaan kun perinteinen hyvinvointieetoksesta käsin harjoitettu humaanin nuorisorikospolitiikka on kyennyt yhä tehokkaammin rajaamaan nuoret leimaavien tuomioistuinikäytäntöjen ulkopuolelle, kansallisten rikosentorjunta- ja turvallisuusdiskurssien ehdollistama paikallinen ”ruohonjuuriolitiikka” osoittaa paikoittain perusoikeussääntelyn rajoilla kulkevia huomattavan intolerantteja ja repressiivisiä piirteitä.

Jos puuttumiseetos näkyy heikosti tai vain vähän tuomioistuinikäytännössä, niin missä ovat sen pesäpaikat? Puuttumiseetos leviää ja vakiintuu lapsia ja nuoria hallinnoivissa arkipäivän instituutioissa ideoiden, diskurssien, oppien ja politiikkojen seurauksena ilman, että merkittäviä institutionaalisia tai lainsäädännöllisiä muutoksia tarvitsisi tehdä. Vaikka sen piirteitä on nähtävissä päivähoitossa, kouluissa, iltpäiväkerhoissa, lastensuojelussa, nuorisotyössä ja nuorten rikosentekijöiden kanssa tehtävässä työssä, sen ensisijainen leviämisyväylä on niiden kaikkien yhteisillä ”moniammatillisilla” rajapinnoilla, joilla huoli ja uusi riskien hallintaan pureutuva turvallisuusparadigma ovat alkaneet enemmän tai vähemmän jäsentää toimijoiden todellisuuden havaitsemista ja siten toimintaa. ”Riskilinssi” näkyy tänä päivänä vaikkapa päiväkotien tilojen turvallisuussuunnittelussa, koulujen vanhemmille lähettämässä ilmoituksissa, joissa kerrotaan vaarallisten aineiden kanssa työskentelestä ja vaikkapa sosiaalityöntekijöiden huoneiden poistumisteiden suunnittelussa tai ”huoliseulojen” kirjaamisessa. Riskiennakoinnista seuraa laajentuvaa kontrollia ja tehostuvaa puuttumista, joka ennakoidessaan ei läheskään aina suhteudu ilmiöiden tapahtumien todelliseen ”riskiarvoon”. Niin 1, 5, 50, kuin 95 prosentinkin laskennalliset todennäköisyydet sijoitetaan riskien puhunnalliseen kategoriaan, joka toimii puuttumiseetoksen käyttövoimana. Seurauksena voi (parhaimmillaan tai pahimmillaan) olla muutaman tuhannen asukkaan maalaiskunnassa nuorten ulkonaliikkumiskieltoja, heiltä tavatun alkoholin maahan kaatamisen ryhtiliikkeitä, koulujen kameravalvonnan lisäämistä, ensikertaisista näpistyksistä lastensuojeluun ilmoittamista, koulusta kotiin lähetettyjä lappuja, joissa kehoitetaan tarkkailemaan omaa lasta mahdollisen alkoholikäytön varalta tai sopimuksia, joissa vanhempien ilman vaikutusmahdollisuuksia edellytetään allekirjoittavan koulun laatiman ehtolistan. Tutkimustulosten perusteella puuttumiskulttuurin todennäköisimpiä pesäpaikkoja ovat suhteellisen pienet kunnat, joissa viranomaistoimintaan kohdistuva valvonta on vähäistä, poliittinen rakenne ja sitä indikoiva arvomaailma edistävät matalaa toleranssia, infrastruktuuri ja paikallinen palvelujärjestelmä ovat kontrollin lisäämiselle suosiollisia, ja joista löytyy sopivaa valistumattontaa kansalais-

aktivismia ja innokasta keskiluokkaista moralismia aikuisten välisen ”kylähengen kohottamiseksi” samalla kun voidaan erottaa ”riskiperheistä”.

KUVIO 20. Puuttumisen eetos. Esimerkki Hyvinkäästä.

Riskiregiimin toimijat

Teoksessa on käsitelty historiallisen pinnan eli diskurssien muutoksen lisäksi elämänkaaren ja kollektiivien historiallisen ajan tason toimijoita. Oikeutettujen puhujien ja toimijoiden muutosta on kuvattu kansanedustajien sosiaalisen taustan analyysissä, historiallisia muodostelmia vertailevassa laadullisessa tarkastelussa, iltapäivälehtianalyysissä ja rikoksantorjuntahankkeiden tarkastelussa. Useista eritasoisista empiirisistä analyyseistä on rakentunut ilmeisen vajavainen, mutta toisaalta monitahoinen näkemys siitä, keistä historiallisissa muodostelmissa tulee diskurssien omistajia, kenen puhetta pidetään päteväenä, totuudenmukaisena tai järkeenkäypänä ja miten oikeutetut puhujat käyttävät tarjolla olevia diskursseja.

Toimijoiden muutoksia, jotka kytkeytyvät regiimisiirtymään hyvinvointipoliitiikasta kohti riskipoliitiikkaa, on havaittavissa niin poliittisen, oikeudellisen kuin asiantuntijuuden alueilla. Poliittisen alueella hyvinvointipoliitiikan muotoutuminen 1970-luvulla kiinnittyi kokeneen, korkean kulttuurisen pääoman ja vasemmistolais-pientalonpoikaisen puoluekannan omaavan etujoukon toimintaan. 1980-luvulla sivistyspoliittisia tavoitteita painottaneen jakson tavoitteenasettelun etunenässä kuljivat keskimääräistä nuoremmat SKDL:n, SDP:n ja vihreiden naiskansanedustajat. Huolen, pelon ja paniikin teemoista, joita 1970- ja 1980-luvuilla esitettiin vain vähän, puhuivat lähinnä sosiaaliselta syntyperältään elitistiset, matalasti koulutetut ja iältään vanhemmat Suomen Kristillisen Liiton kansanedustajat. Lapsiperheiden asioiden asiantuntijoina pidettiin sosiaalityöntekijöitä, psykologeja ja psykiatreja, jotka tuottivat hyvinvointipoliitikalle ominaista puhuntaa ja sen mukaisia käytäntöjä. Poliisin toiminta lapsia ja nuoria koskevissa asioissa haluttiin pitää marginaalisena pelätyn leimaamisvaikutuksen, piilovallankäytön rajoittamisesta seuranneen kontrollin ja tuen selvän erottamisen sekä riittämättömänä pidetyn psykologis-terapeuttisen osaamisen vuoksi.

Hyvinvointipoliittikalinnan nopea ja dramaattinen murtuminen lamavuosina oli hämmennyksen ja neuvottomuuden aikaa. 1990-luvun alku oli siten toimijamuutostenkin murrosajanjakso, jonka jälkeen poliittisen, oikeudellisen ja asiantuntijuuden sektoreilla marssivat esiin hyvinvointipoliitikasta poikkeavat lapsi-, nuoris- ja perheasioiden oikeutetut puhujat ja toimijat. Poliitiikan sektorilla maatalousperhetaustaiset, matalasti koulutetut ja poliittisesti konservatiiviset puhujat alkoivat ”pitää meteliä”. Miehet aktivoituivat lapsiasiassa ja eduskunta vanhentui voimakkaasti. Perinteinen kristillisten huolta, pelkoa ja paniikkia ilmentävä puhunta lisääntyi voimakkaasti, politisoitui ja laajeni koko poliittiseen konservatiivi- ja oikeistosiipeen. Eduskunnan yleisestä vanhentumistrendistä johtuen huolta ja pelkoa koskevan puhunnan taustalla ei enää esiintynyt keskimääräistä vanhempaa edustajajoukkoa. Sosiaalisen taustan erojen tasoittuminen 1990-luvun lopun eduskunnissa puoluepoliittista ja koulutustasoa koskevia muuttujia lukuun ottamatta saattaa kertoa siitä, että riskipoliitiikan perusolettamukset levisivät tehokkaasti vanhenevaan eduskuntaan. Perinteisesti yhteiskunnan interventioita vastustanut kokoomus alkoi esiintyä interventionististen vaatimusten eturyhmänä.

Rikosvastuun ikäraja koskeva tapauskuvaus kertoo siitä, kuinka riskipolitiikan edistämisen etujoukko oli edelleen osoitettavissa. Koventuvien kontrolli- ja rankaisuvaatimusten etujoukkona olivat kokoomuksen ja keskustan mieskansanedustajat, joista useilla aktiivisina esiintyneillä edustajilla oli poliisitausta. 1990-luvun loppupuolelta lähtien laajentuva poliisitaustaisten konservatiiviedustajien joukko otti tehtäväkseen edistää poliisijohdon toiveita ja viedä sen ammattikuntapolitiikkaa läpi eduskunnassa, myös lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevissa asioissa. Kokonaisuutena arvioiden uusi regiimi on turvallisuusparadigman myötä mahdollistanut poliisiin siirtymisen hyvinvointipolitiikan marginaaliasemasta yhdeksi keskeiseksi toimijaksi lasten ja nuorten asioissa sitä myötä kuin tarkoituksenmukaisuus- ja tehokkuusnäkökulmat ovat saaneet sijaa kontrollin ja tuen erottamisen jälkeen. Turvallisuusdiskurssin voimistuessa ja laajentuessa entistä moninaisemmille elämänalueille se on laajentanut asiantuntijuuttaan myös alueille, joilla sitä ei perinteisesti ole pidetty päteväenä. Useat tämän tutkimuksen analyysit kertovat poliisiammattikunnan lapsuutta ja nuoruutta koskevan asiantuntijavallan laajentumisesta.

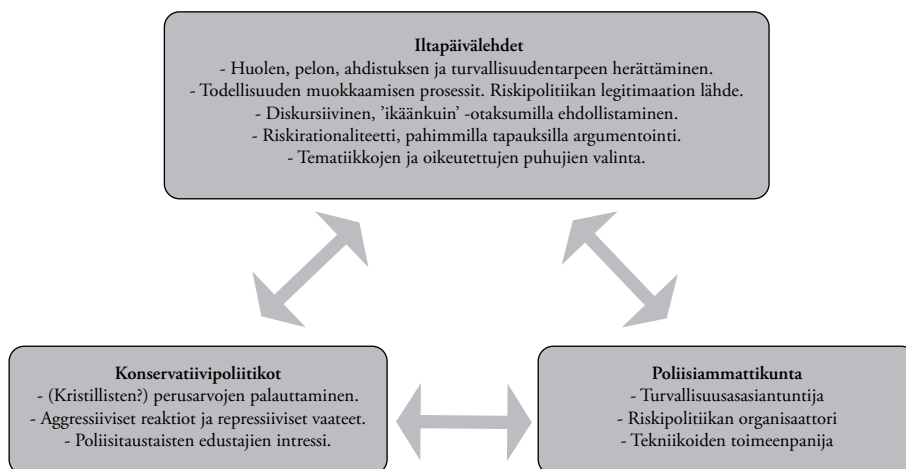
Riskipolitiikan keskeisten toimijoiden kolmion konservatiivikansanedustajien ja poliisin ammattikunnan kanssa täydentää iltapäivälehdistö. Iltapäivälehdet ovat keskeisiä ja ilmeisen vaikutusvaltaisia toimijoita niissä todellisuuden muokkaamisen, havaitsemisen ja näkemisen prosesseissa, jotka luovat legitimaation riskipolitiikalle vaatimuksille ja sen sovellusten toteuttamiselle. Kolmen toimijan väliset yhteydet olivat selvimmän havaittavissa rikosvastuun ikäraja ja mediapresentaatioita koskevissa empiirisissä luvuissa. Suurin osa iltapäivälehtien politikoinnista on näkymätöntä todellisuutta muokkaavaa ehdollistamistyötä, joka ilmenee uutisoitavien teemojen valikoinnissa, uutisoinnin toistuvuudessa, tiettyjä diskursseja voimistavien asiantuntijatahojen käyttämisessä oikeutettuina puhujina, tunnetiloja herättämään tarkoitettujen kognitiivisten ristiriitojen ja lausumien virittämisenä. Lehdet ovat myös kiinnostavalla tavalla ottaneet tehtäväkseen julkisen moraalisen närkästyksen ja moitteen ilmaistamisen muun muassa niissä tilanteissa, joissa tuomioistuimet eivät sitä rikosvastuun ikäraja nuoremman henkilön osalta voi tehdä.

Miten sitten on mahdollista, että intolerantti puuttumisen eetos, jossa yhdistyvät konservatiiviperäinen kasvava huoli, sitä ylläpitävä diskursiivisesti ehdollistunut riskipuhunta sekä ”kontrollin harmaalla vyöhykkeellä” rikoksantorjunnan nimissä toteutetut poliisistrategiat, on suhteellisen vaivattomasti onnistuttu vakiinnuttamaan koulujen, lastensuojelun ja nuorisotoimen viranomaistyötä jäsentäväksi, yhteisesti jaetuksi näkökulmaksi, kun esimerkiksi Englannissa vastaava ilmiö on aiheuttanut selvästi ammattikuntien välistä hankausta (esim. Korander & Törrönen 2004; Palsanen 2007; vrt. Garrett 2004; Souhami 2005)? Yksi mahdollinen selitys on keskiluokan aseman muutos 1990-luvulta lähtien, jossa taustalla vaikuttavat muiden muassa tehostunut työelämä, kiristynyt kilpailu koulutuspaikoista ja keskiluokan hallussa perinteisesti olleista johtavista asemista sekä sitä myöten noussut keskiluokasta putoamisen pelko. Tässä muutoksessa perinteiset keski- ja työväenluokkaisen perheen jaottelut ovat menneet uusiksi. On alettu puhua ”niin sanotuista hyvistä perheistä” ja ”riskiperheistä”, jonka jaottelun keskeiseksi kritee-

riksi on tullut vanhemmuus. Uudessa ”yläluokassa” vanhemmat satsasivat lapsiin ja vastaavasti uudessa alaluokassa eivät. Puhe hyvistä perheistä on tuonut esiin pelon, että pahoinvointi uhkaa juuri niitä perheitä, joissa vanhemmat panostavat työhön, mitä ongelmaa on ratkaistu ”hyvällä vanhemmuudella” ja myös korkeasti koulutettujen naisten henkilökohtaisilla ratkaisuilla ryhtyä kotiäidiksi. Keskiluokan dilemmaa syventää, että lasten ja nuorten pahoinvoinnin tavoittaessa ”hyvät perheet”, oltiin uudenlaisessa tilanteessa, jossa sekä auttajat että autettavat kuuluivat samaan keskiluokkaan. Monissa tapauksissa hoidon tai tuen tarvitsijoilla oli jopa korkeampi status kuin auttajilla, mikä oli historiallisesti uusi tilanne suhteessa siihen, että keskiluokka on perinteisesti omaksunut valistajan ja auttajan roolin ja pannut työväenluokan autettavien rooliin (Jallinoja 2006, 160–166; 176–180).

Kilpailun kiristyminen, putoamisen pelko ja ”riskiperheistä” erottautumisen tarve saattavat siten ainakin osaltaan selittää puuttumiseetoksen ideologiamaista läpäisevyyttä. Esimerkiksi lastensuojelun perhetyöntekijät ja nuorisotyöntekijät ovat niitä keskiluokkaisia julkisen sektorin ammattiryhmiä, joiden toiminnan perusteet ja rationaliteetti kyseenalaistettiin 1990-luvulla periaatteiltaan kestäättöminä ja toimiltaan tehottomana. Julkisen sektorin karsimisen myötä kasvanut työttömyysuhka ja siitä seuraava sosiaalisen putoamisen pelko ovat näiden ammattiryhmien keskuudessa olleet tosiseikkoja. Suosiollisuus puuttumisen eetokselle saattaisi selittyä keskiluokkaisten ammattiryhmien ”hyvää vanhemmuutta” korostavasta erottautumisen tarpeesta, mutta toisaalta myös siitä työttömyyden ja sosiaalisen putoamisen vaihtoehdonaan tarjoavasta, välttämättömästä sopeutumisprosessista, jossa uusi poliittisen hallinnan regiimi on alistanut hyvinvointipolitiikan keskeiset toimijat sen omille tavoitteille ja rationaliteeteille. Näiden professioiden työskä on tunnetusti kaksiteräinen miekka, joka on terävöitynyt 1990-luvulta lähtien. Perustehtävä on vanhan sloganin mukaisesti ”tehdä itsensä tarpeettomaksi”, mikä merkitsisi työn, ja sitä myöten oman toimeentulon häviämistä. Siten professioiden on hieman paradoksaalisesti mielekästä pitää yllä käsitystä ongelmien lisääntymisestä ja kantaa ”huolta”, mutta samanaikaisesti antaa kuva siitä, että ne ovat toiminnassaan tehokkaita. Tässä yhteydessä on kuitenkin mahdollista esittää asiassa vain arveluja, koska empiirinen aineisto ei anna siihen varsinaisia vastauksia. Ilmiö vaatisi paljon tarkemman empiirisen analyysin.

KUVIO 21. Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan riskipolitiikan avaintoimijoita.

Sukupolvisuhteet ja hallinnan murros

Tässä kohden on syytä palata johdantoluvun kysymyksenasetteluihin, jotka liittyvät sukupolvisuhteiden muutokseen. On vaivatonta yhtyä siihen Mirja Satkan ja Gudny Björk Eydalin lausumaan, että pohjoismaisen lapsuuden muutokseen 1990-luvulta lähtien liittyy moninaisia ja ristiriitaisiakin trendejä. Varmaa kuitenkin on, että sukupolvisuhteet tulivat 1990-luvulla uudella tavalla neuvoteltavaksi. Suomessa lama-aika muokkasi lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa yhteiskunnallista tavoitteenasettelua. 1980-luvun lopun hyvinvointivaltion ekspansioyrkimyksistä siirryttiin kustannustietoisuutta ja kustannuskasvun patoamista tavoittelevaan jälkiekspansioon, josta on muodostunut 1990-luvun puolenvälin jälkeisenä aikana kaikkia lapsuuden ja nuoruuden yhteiskunnallisia käytäntöjä jäsentävä mentaalinen megarationaliteetti. Pahimmasta laman hämmennyksestä selvittyään konservatiivitahto nappasivat julkisen keskustelun nopeasti haltuunsa ilmentäen angloamerikkalaisista analyyseistä tuttua ”konservatiivista vastaiskua”. ”Kireä-pipoinen kristillis/keskustalais/kokoomuslainen” -konservatiivijoukko heilutteli lapsuuden ja nuoruuden rajapyykkejä 2000-luvun vaihteessa ennennäkemättömällä tavalla. Konservatiivien matalaa toleranssia heijasteleva puhunta täytti julkisdiskursiivisen tilan, jossa lapsuus alkoi näyttää huolestuttavalta, nuoret pelottavilta ja lapsiperheiden tilanne paniikinomaiselta.

Huoli, ahdistus ja pelko eivät ole jääneet konservatiivien yksinoikeudeksi. Epävarmuuden ilmapölyssä ne laajentuivat julkisen keskustelun käyttövoimaksi. Epävarmuuden, huolen ja ahdistuksen hallinnan välineeksi nostettiin ”perusarvojen” palauttaminen, jossa lasten ja nuorten osa oli joutua asetetuksi ”perinteiselle” paikalle aikuisväestön valvontaan. Tässä on riskitietoisuuden vastareaktioksi synty-

neen suvaitsemattoman konservatiiviliikehännän ja uudentyyppistä ”poliittisesti neutraalia” riskiparadigmaa soveltavan turvallisuustoiminnan yhtymäkohta, riskiregiimin syntymäkonteksti. Kasvatvat ikäpolvet on alettu nähdä painokkaammin erilaisille riskeille alttiina maaperänä tai riskeinä muille, aikuisille, lähiyhteisöille, ”yhteiskunnalle”. Riskiin puuttuminen argumentoidaan yleensä lapsen tai nuoren omaksi parhaaksi, mutta taustalta kuvastuu usein jälkiekspanssiivinen rationaliteetti: lapsuuden ja nuoruuden riskejä on hallittava, jotta kustannuskasvua voidaan rajoittaa. Samalla laajamittaisesta, ennaltaehkäisevästä talouspanostuksesta lapsiperheisiin on tullut ”mahdoton” ajatus. Pysyvä säästötavoite on lävistänyt lasten ja nuorten kanssa työskentelevien puhunnan (Palsanen 2007). Hallinnan muutos liittyy siten myös kansallisvaltioiden ja niiden toimintarationaliteetin muutokseen globalisoituvassa ja uusliberalismin ehdollistamassa toimintaympäristössä (ks. esim. Hardt & Negri 2001).

Riskienhallinnan keskeisin väline on ”puuttuminen”. Puuttumiseetoksen ja riskipuhunnan taustalla pilkahtelee poliittista konservatismia ja uusyhteisöllisyyden nimeen vannovaa kommunitarismia yhdistelevä ymmärrys. Puuttumisen eetos jättää havaitsematta perinteiset poliittiset rintamalinjat. Sen sijaan se rakentaa juopaa aikuisväestön ja kasvavien ikäpolvien välille. Puuttumiseetoksen käyttövoima on lapsiin, nuoriin ja heidän vanhempiinsa kohdistettu epäluottamus, jossa elävät sellaiset lausumat kuin ”vanhemmuus on hukassa” tai ”lasten ja nuorten ongelmat ovat yhä vaikeampia”. Yksittäistapausten räväkkä uutisointi rakentaa marginaali-ilmiöstä yleistyksiä kansalaisen silmissä tehokkaalla ehdollistamiseen perustuvalla kirjoittelulla. (Ks. myös Böök & Perälä-Littunen 2006; Jussila 2003; Sihvonen 2005.)

Puuttumiseetoksella on ollut ainakin kaksi leviämisyvälyä. Toinen on ollut ”ylhäältä alas” suuntautunut kansallinen rikoksantorjuntaohjelma sekä siitä johdetut paikalliset ohjelmat. Toinen ovat olleet ”alhaalta ylöspäin” suuntautuneet kristillisperäiset aikuisjohtoiset kasvatushankkeet. Ne ovat paikallistasolla resonoineet toisiinsa, sillä kummatkin näkevät tarpeen kontrollin ja aikuisten määrittelyvallan lisäämiseen lasten ja nuorten elämässä ja asioissa. Erotuksena on se, että kasvatushankkeet näkevät kasvavan sukupolven korostuneesti suojelua vaativana ja rikoksantorjuntaohjelmat ”potentiaalisena rikoksentekijänä”. Tavoitteet ja käytännön toimintalinjat eivät kuitenkaan juuri eroa toisistaan. Kasvatushankkeet ovat tarjonneet toiminnalle moraaliseettisen perustan ja rikoksantorjuntaohjelmat menetelmät sen tavoitteiden toteuttamiseen. Hallintamuutoksen näkökulmasta ”rikoksantorjuntaohjelmissa” ei jälkiekspanssiivisessa kontekstissa ole kuitenkaan ollut kysymys enää vain ”rikoksentorjunnasta”. Kysymys on ollut laajan, trendejä välittävän kokonaisstrategian rakentumisesta, johon suomalaiset erityispiirteet ovat painaneet leimansa. Laman jälkeisessä Suomessa on ollut nähtävissä varsin voimakasta lähenemistä suhteessa angloamerikkalaisperäisiin lapsuuden ja nuoruuden tulkintoihin, diskursseihin ja käytäntöihin, mutta hyvinvointipolitiikan aikakaudella muotoutuneet lapsuuden ja nuoruuden instituutiot, joissa elävät pohjoismainen hyvinvointieetos ja sen mukaiset lapsuus- ja nuoruustulkinnat,

ovat pysyneet niille suhteellisen vastustuskykyisinä. Tästä ilmiöstä esimerkki oli rikosvastuun ikärajaa koskeva tapausanalyysi, jossa riskipolitiikan konservatiiviset ja uusliberaalit näkemykset ”kilpistyivät” perinteisempiin hyvinvointipoliittisiin ja uudempiin kansainvälisoikeudellisiin argumentteihin.

Tämä ei ole koko totuus. Uusi regiimi on diffuusi ja ylittää hegemonisilla diskursseillaan hallintosektorien väliset rajapinnat. Samalla regiimimuutos saattaa nopean muutoksen aikana näyttäytyä näkymättömänä objektina sektoritutkimukselle, joka tarkastelee muutoksia vakiintuneiden käsitteiden ja ilmiöluokitusten sekä luokkiin sijoittuvien tapausten lisääntymisen ja vähentymisen valossa. ”Moniammatillisilla” pinnoilla leviävä ”huoli” ja jaetut käsitykset ”riskilapsuuksista ja -nuoruuksista”, joihin ”puuttumiseksi riittävän varhain” tarvitaan ”varhaista tunnistamista”, ovat riskiregiimin tunnusomaista sanastoa, joiden kautta angloamerikkalaisen kulttuurialueen perusolettamukset ehdollistavat regiimin diskursseja. Turvallisuusdiskursseilla on käyttäjänsä, joista poliisiammattikunta on ollut ”lamavoittaja”. Sen johtamaa ”kontrollin harmaan vyöhykkeen” toimintaa muut ammattikunnat ovat myöntäneet. Kun lapset ja nuoret aina jollain tapaa näyttävät puhujaltaan, voi kysyä, mahtavatko lapset poliisipuhunnan läpi näyttäytyä aina vähän turvallisuusriskeiltä, pelinsääntörikkureilta, jopa rikollisilta tai ainakin potentiaalisilta sellaisilta?

Diskursiivisesti ehdollistuneen kontrollin tehostuminen sen harmaalla vyöhykkeellä, jossa puuttumisen etos hakee säätelyltään sumeita tai määrittämättömiä lohkoja, voi näkökulmasta riippuen saada positiivisen tai negatiivisen etumerkin. Jos kontrollin tehostaminen lapsiväestöön laajamittaisesti sovellettuna lisää kasvua tukevien olosuhteiden vakautta, tukee lasten ja nuorten toimijuutta sekä parantaa kasvuikäisten hyvinvointia kokonaisuutena, heikentämättä kenenkään suhteellista asemaa, voi kontrollin tehostamista pitää suotavana. Parhaimmillaan uusien diskurskien ohjaamat käytännöt saattavat asettua hedelmällisesti osaksi paikallisia käytäntöjä. Negatiiviseksi kontrollitoiminnan tehostumisen saattaa kääntää perinteiselle hyvinvointietokselle vieraiden elementtien ilmaantuminen toiminnan ohjenuoraksi. Pahimmillaan ne kopioidaan ”avaamattomina paketteina”, joiden haittoja tehokkaasti eliminoivaan mahtiin kanssatoimijatkin ”moniammatillisissa työryhmissä” saadaan kritiikittömästi uskomaan. Jälkiekspansioivisen tavoitteen ehdollistamassa toiminnassa uskomus siihen, että maailma on yksinkertainen rakennelma, jossa haitallisina pidettyihin ilmiöihin on olemassa yksinkertaisen helppoja ratkaisuja, saattaa alkaa houkuttaa. Uuden turvallisuusparadigman ja sen sovellusten suhteen on syytä kantaa huolta siitä, asettuvatko ne juridisesti säädelyjen ja eettisesti kestävien toimintamallien joukkoon. Tärkeää on arvioida myös sitä, missä määrin sovellukset huomioivat lapset ja nuoret kansalaisina, sekä millaisia todellisia näyttöjä sovellusten, esimerkiksi kotiintuloaikojen toimivuudesta ja vaikutuksista on. Kontrollin harmaalla vyöhykkeellä saattaa helposti tulla tilanteita – ja erityisesti kun on kysymys lapsista ja nuorista – joissa turvallisuuden tavoittelussa pidetään kaikkea sellaista sallittuna, mikä ei ole erikseen ja selvästi kiellettyä. Paikallinen valistuneisuus esimerkiksi perusoikeussääntelyn suhteen ei välttämättä ole samalla tasolla kuin valtionhallinnossa, jossa suuntaviivoja luodaan.

Lasten toimijuuden näkökulmasta riskiregiimi tarjoaa lasten kansalaisuudelle ja osallistumiselle hyvinvointipolitiikkaa huomattavasti kapeammat puitteet. Regiimiin sisältyvä kaksijakoisuus, toisaalta voimakas lapsen suojelun tarpeen korostaminen, ja toisaalta kasvavan nuorison näkeminen potentiaalisena yhteiskunnallisena riskinä, on ilmeisen omiaan vähentämään pyrkimyksiä, joissa edistetään lasten ja nuorten omaehtoista toimintaa. Tämä johtuu osaltaan ihmiselämän huonoihin puoliin, marginaali-ilmioihin ja potentiaalsiin uhkiin fokusoivasta riskirationaliteetista, joka heikentää kasvuikäisen enemmistön suhteellista asemaa marginaalin kustannuksella, siirtää koko lapsiväestön riskin puhunnalliseen kategoriaan ja määrittelee siten lapsuuden ja nuoruuden poikkeaviksi ilmiöiksi. Uuteen turvallisuusparadigmaan nojaava toiminta saattaa helposti ajautua korostamaan sukupolvien välistä hierarkiaa, jättää kasvavan sukupolven ilman neuvotteluasemaa sekä soveltamaan siihen yksioikoisia ja helpon tehokkaita kontrollikäytäntöjä. Suhteessa kansalaisuuteen lapset ja nuoret ymmärretään lähes yksinomaan ”tulevina” kansalaisina, joilla ei ole aikuisten joukossa sanan- ja vaikutusvaltaa (vrt. esim. Rönkä 2005). Kansainvälisistä keskusteluista tällainen ”auktoritanismin” ilmiö on tuttu (ks. Butler & Drakeford 2001). Riskipuhunnan pahimpien tapausten retoriikka ja sosiaalisten ongelmien vaikeutumista korostavat komparatiivimuotoiset puhuvat, jotka pitävät yllä jatkuvaa kriisin tunnetta, muuntavat myöhäismodernien yhteisöjen toleranssiastetta ja saattavat pitää intoleranttia kontrollitoimintaa yllä ilman sen syvempiä perusteita. Suhteellisuusperiaate, jonka mukaan toimenpiteet on suhteutettava ilmiöön, hämärtyy. Kun lapset ja nuoret alkavat kokonaisuudessaan näyttää julkisuudessa potentiaaliselta uhalta, toleranssi laskee, reaktiot voimistuvat ja ne alkavat elää omaa elämäänsä: ”aktion” ja ”re-aktioiden” suhde ”notkahtaa” radikaalilla tavalla epäsuhtaan. Tämä muistuttaa myös siitä paradoksista, että mitä enemmän ja intensiivisemmin tavoittelemme turvallisuutta, sitä enemmän se karkaa käsistämme tavoittamattomiin (Castel 2007). Esimerkki tällaisesta notkahduksesta ovat pienten maalaisten kuntien asettamat kotiintuloajat. Alasen, Saulin ja Strandellin (2004) näkemys siitä, että ”Koko kylä kasvattaa” -hankkeiden ”ihannekylässä” lapset loistavat poissaolollaan on varsin osuva.

Politiikkojen tasolla suunnistava tutkimukseni ei voi antaa vastausta siihen, miten lapset ja nuoret kokevat uuden turvallisuusajattelun ja sen mukaiset sovellukset. Lapsille on tärkeää se, kuka lapsille tärkeistä asioista päättää, mitä niistä päätetään ja miten. Vaikka lopullinen päätös ei aina olisikaan lapsille mieluinen tai heidän tavoitteidensa mukainen, niin päätöksenteon tavat, vuorovaikutus ja päätöksenteon taustalla olevat perustelut ovat lasten kokemina tärkeä osa vallankäyttöä ja varsinaista päätöksentekoa (Kiili 2005, 91–100). Julkiseen tilaan pääsyn rajoittaminen ja poliisikontrolli tuovat voimakkaan ulkopuolisuuden ja epäreiluuden tunteen sellaisille ”tavallisille” nuorille, joiden arkipäivään norminvastainen käyttäytyminen ei yleensä kuulu (Morrow 2001). Kokemukset Englannista viittaavat siihen, etteivät yksittäisten kuntien asettamat kotiintuloajat, joilla ei ole lainsäädännöllistä perustetta, ei ainakaan ole omiaan lisäämään nuorten uskoa yhteiskunnallisten instituutioiden oikeudenmukaisuuteen. Tasaisesti kaikkiin kohdistuvassa ”juustohöylä”-säänte-

lyssä, joka on kansainvälisesti tarkastellen ollut toistuva ihmisoikeusjärjestöjen kritiikin aihe, on selkeästi suomalaista kontrolloidumman brittiläisen lapsuuden perusoletuksia (ks. Mayall 2002, 140–158), istuu melko huonosti perinteiseen pohjoismaiseen hyvinvointietokseen.

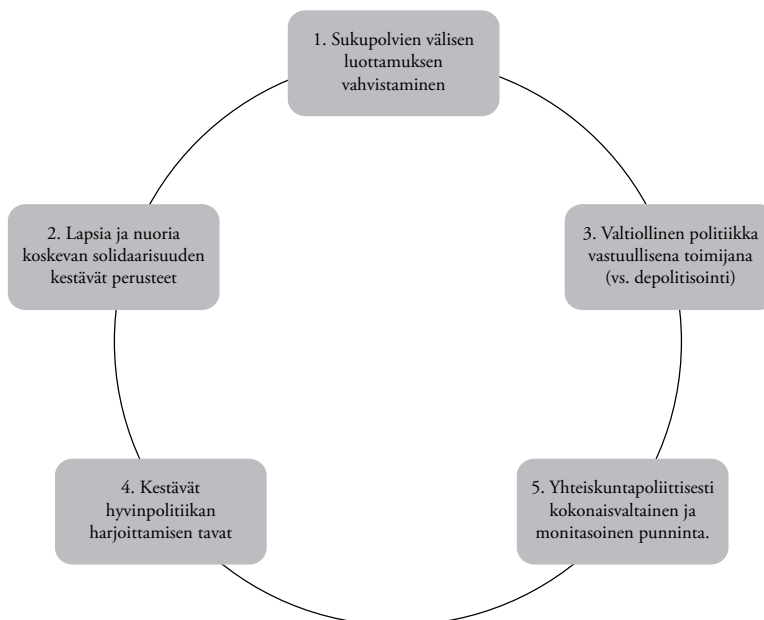
Mitä sitten tutkimuksen valossa on lausuttavaa siitä ilmiökokonaisuudesta, joihin uuden hallinnan regiimin on uskottu olevan vastaus? Todelliseen tarpeeseen tulevia perusteluja ja uusia linjanvetoja vaikeutuvien ja monimutkaisten ongelmien ratkaisemiseksi vai depolitisoivaa, ajan todellisuuskuplaa hyväksi käyttävää, yksisilmäisen hegemonista ammattikuntapolitiikkaa, jota kaikki muutkin toimijat on saatu näkymättömästi edistämään? Olisi epäoikeudenmukaista – jopa virheellistä – suuntautua vastaamaan joko–tai-asetelmasta. Niin sosiaalisella disorganisaatiolla kuin intressi-, toleranssi- ja politiikkatekijöillä on osansa sopassa. Tässä tutkimuksessa huomio on kiinnittynyt jälkimmäisiin, mikä on tutkimuspoliittinen valinta sinänsä. Esimerkiksi tilastomuutoksia tulkitaan toisinaan yksioikaisesti ”todellisuuden kuvana” ymmärtämättä, että tilastoluvut ovat useiden tekijöiden tuottama kokonaisuus. On perusteltua uskoa, että temaattinen herkiminen, intressin kasvu ja toleranssin lasku, sekä niistä seuraavat selektiivinen havaitseminen ja diskursiivisesti ehdollistunut, kontrollin tehostamista suosiva tendenssi, joka ilmenee institutionaalisten rajojen yli ulottuvana ilmoitus- ja puuttumiskynnyksen alentumisena, tuovat erilaisten paikallisten poikkeavuusmuuttujien tilastomuutoksiin oman lisänsä. Jos tämä jätetään huomioimatta, niistä johtuvaa kasvutrendiä voidaan käyttää tehokkaampien kontrollitoimien oikeuttamiseen. Tämä puolestaan johtaa tilastoitujen tapausten määrän kasvuun. Kontrollin tehostamisen ”kehästä” tulee loputon.

Viisi välinettä kestävä lapsi- ja nuorisopolitiikan edistämiseen

Tutkimuskokonaisuudesta voi avata viisi näkökulmaa siihen, miten eettisesti ja oikeudellisesti kestävä lapsi- ja nuorisopolitiikka olisi tarkoituksenmukaista edistää. Ensinnäkin epäluottamuksen ilmapiirissä lasten, nuorten ja aikuisten välisen luottamuksen vahvistaminen on tärkeää. Epäluottamus seuraa usein siitä, etteivät ihmiset ja ihmisryhmät ole tekemisissä toistensa kanssa, jolloin käsitykset perustuvat ennakkoluuloihin ja sekundaareista lähteistä saatuihin käsityksiin. Epäluottamuksen purkaminen edellyttäisi eri-ikäisten välistä kanssakäymistä ja tietoista yhteensaattamista, mistä sukupolvytön muodot on hyvä esimerkki. (Ks. Moilanen 2005.) Tavoitteen toteutuminen edellyttäisi myös huolen ja pelon lisäämisen sijasta lapsia ja nuoria koskevan positiivisen julkisuuskuvan vahvistamista, missä suhteessa medialla on ratkaiseva asema. Vastuullinen uutisointi, jossa vältetään räväköitä otsikoita, vähentää radikaaleja, aggressiivisia reaktioita ja lisää siten lapsuuden ja nuoruuden yhteiskunnallista vakautta.

Luottamuksen lisäämiseen läheisesti liittyvä tavoite merkitsee, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvalla solidaarisuudella tulisi olla sellainen kestävä peruste, joka estäisi sitä koettelevat suhdanneluonteiset vaihtelut. Lapsiväestön näkökulmasta tarkasteltuna sukupolvisopimuksen käsite on riittämätön, koska he eivät koskaan voi olla tasapuolisenä sopimusosapuolena. Siksi se kykenee käsitteellistämään ja esittämään lopputuleman lähinnä aikuisväestön vastuun jälkipolvista. Solidaarisuussuhdetta jäsentämään tarvittaisiin kuitenkin käsitteistöä, joka jälkiekspan-siiviseen rationaliteettiin ja sen hyötynäkökulmiin nojautuvaa sosiaalisen investoinnin ideaa paremmin turvaisi lapsiväestön itseisarvoisen statuksen. Sosiaalisen investoinnin osalta on muistutettava, että brittiläisessä politiikassa ”*Every Child Matters*” ja ”*social investment*” -konseptiot ovat merkinneet yhteiskunnan todella merkittäviä taloudellisia panostuksia lapsiperheisiin. Vaan miten on Suomessa, samasta retoriikasta huolimatta? Toteutuuko lasten osallisuus yhteiskunnallisista voimavaroista?

KUVIO 22. Viisi välinettä kestävästä lapsi- ja nuorisopolitiikan edistämiseen.

Kolmanneksi on pidettävä mielessä lapsiin ja nuorisoon kohdistuvan politiikan aspektiluonteisuus. Valtiollista politiikkaa tai viranomaisreaktioita ei voi rajata depolitisoiduksi riskienhallinnan alueeksi, jolla ei olisi seurauksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteeseen ja asemaan, vaikka depolitisointiin taipuvassa ja yhteiskunnan turvallisuutta painottavassa ajan hengessä julkisen sektorin, politiikan teon ja viranomaistyön luonnetta niin tavataan muotoilla. Neljänneksi laajentuvan

riskipolitiikan aikakaudella on muistutettava myös siitä, että kaikki eivät voi olla riskiryhmää. Jos kaikki ovat riskiryhmää, riskiryhmästä ei enää voida edes puhua. Todennäköisyyksiä toki voidaan laskea silloinkin. ”Puurot ja vellit” tulisi siten asettaa omiin astioihinsa. Pahoinvoinnin vähentämistavoite, joka johtaa koko lapsiväestön ja nuorison toimintamahdollisuuksien kaventamiseen, ei voi olla kestävä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan hyvinvointipolitiikan johtava periaate. Hyvinvoinnin edistäminen merkitsee julkisessa keskustelussa korostuvan suojelun periaateen lisäksi lasten osallistumisen, kansalaisuuden, toimijuuden ja omaehtoisuuden toiminnan ottamista vakavasti ilman sitä pelkoa, että heidät ymmärrettäisiin välittömästi kompetentteina toimijoina suojeluperiaateen soveltamista vaativilla kentillä. Tämä edellyttää viimeistä esille nostamaani välinettä eli kestävien lapsiin ja nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden yhteiskuntapoliittisesti kokonaisvaltaista ja monitasoista punnintaa, jossa tulee kyetä irrottautumaan ”yhden asian liikeyhteisöstä”, yksinkertaistuksista ja eksplikoimaan myös ammattikuntaakohtaisia intressejä.

VIITTEET

- 1 Tällainen näkemys tulee lähelle Gramscin hegemonia-käsitettä, jossa ideologisella vallankäytöllä ja alistussuhteita tukevan merkitystodellisuuden edistämisellä on keskeinen osuus näkyvien yhteenottojen välttämässä ja *status quon* ylläpitämässä (Althusser 1984; Gramsci 1982). Viimeisinä vuosikymmeninä marxilaisuudelle kriittiseksi vaihtoehdoksi syntynyt poststruktuurilistinen tutkimus on pyrkinyt tietoisesti välttämään Gramscin teoretisoinnin valtiokeskeisyyttä nähdessä valtion vain yhtenä, joskin merkittävänä toimijana valtasuhteiden verkostossa (Foucault 2000). Samalla tavalla on alettu puhua yhtenäistä ideologiaa fragmentaarisemmista valtasuhteista ylläpitävistä ja ehdollistavista diskursseista, joiden perusluonteeseen kuuluu labiilisuus ja jotka yhteiskunnallisissa käytännöissä toistuvasti kilpailevat hegemonisten todellisuustulkintojen asemasta (Howarth 2000).
- 2 Rikoksantorjunta- ja turvallisuusohjelmat ovat olleet yksi keskeisimmistä riskipoliittisten diskursusten ja sen teknisten innovaatioiden levittämisen areenoista. Monin paikoin ne ovat kytkeyntyneet osaksi paikallisia aikuisjohtoisia kasvatushankkeita, joilla on kristilliskonservatiivinen perusta. Yhdessä ne ovat muodostaneet lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan uuden kontrollikulttuurin diskursiivisesti ehdollistuneen ytimen, jossa yhdistyvät kristillinen arvoperusta, siitä seuraava matala toleranssi ja uudenlainen, kontrollia tehostava turvallisuusajattelu teknisine innovaatioineen. Paikalliset ohjelmat kansallisen tason toimintaan kytkee kansallinen rikoksantorjuntaohjelma ”Turvallisuustalkoot”, jonka Rikoksantorjunnan neuvottelukunta julkaisi vuonna 1999. Tämän jälkeen oikeusministeriön alainen Rikoksantorjuntaneuvosto on myöntänyt tukirahoitusta noin 90:lle paikalliselle rikoksantorjunta- ja turvallisuushankkeelle. Analysoitavana aineistona ovat hankkeista laaditut tiivistelmät, jotka on poimittu Rikoksantorjuntaneuvoston kotisivuilta.
- 3 Luku perustuu selvitykseen (Harrikari 2006c), jossa tarkastelin nuorten kotiintuloaikoja koskevaa sääntelyä Etelä-Suomen läänin kunnissa.
- 4 Lapsiperheiden taloudellinen asema heikkeni suhteessa muihin kotitalouksiin, ja pienituloisimpaan tuloviidennekseen kuuluvien lapsiperheiden osuus kasvoi. Pienituloisten lapsiperheiden sosiaaliturvariippuvuus kasvoi samalla kun lapsiperheille tarkoitettuja tulonsiirtoja leikattiin. Lapsille ja lapsiperheille tarkoitettut palvelut heikentyivät 1990-luvulla kautta linjan. Esimerkiksi kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä oli vielä 1990-luvun alussa 60 000, vuonna 1999 20 000 ja vuonna 2003 enää vain 13 000. (Bardy ym. 2001; STM 2006: 25; Sauli ym. 2002.)
- 5 Lastensuojelun avohuollon tukitoimien kohteena olevien lasten tilastoitu kokonaismäärä kasvoi kolminkertaiseksi ja huostaanotettujen lasten kaksinkertaiseksi viidentoista vuoden aikana (Lastensuojelu 2006). Kasvua on selitetty vanhempien – erityisesti äitien – lisääntyvillä päihdeongelmilla, nuorten keskuudessa kärjistyvällä polarisaatiolla ja lastensuojelukäytäntöjen muutoksilla (Kitinoja 2005; Kuure 2001; Myllärniemi 2005; Pösö 2004). Vuonna 1994 psykiatriassa laitoshoidossa olevien 7–12-vuotiaiden osuus tuhatta samanikäistä kohden oli 1,3 ja 13–17-vuotiaiden 2,2. Vuonna 2005 vastaavat luvut olivat 2,7 ja 6,4 (www.sotkanet.fi, viitattu 29.5.2007).
- 6 Asiassa ei sinänsä ole mitään uutta. Historiaa tarkastelemalla voi todeta, että kasvava sukupolvi, sen moraalit ja hyvinvointi sekä niitä ”uhkaavat” tekijät ovat kimpussa ”hyviä vihollisia”, joista menneet sukupolvet ovat olleet ja tulevaisuuden aikuissukupolvet mitä ilmeisimmin tulevat aina olemaan huolissaan (ks. esim. Duckworth 2002; Harrikari 2004, 288–290; Hendrick 1997; Magarey 1978; May 1973; Muncie 2001, 48–82).
- 7 Inkapasiitaatio-idea kantavan turvallisuusajattelun siivittämänä Yhdysvaltojen vankiluku nousi 1970-luvun alusta 1990-luvun loppuun tultaessa yli 500 prosenttia. (Ks. Mauer 2001.)
- 8 Nollatoleranssin lähtökohdat ovat konservatiivisissa ja autoritaarisissa moraalikommunitaris-

- missa. Jock Young (1999) kiteyttää uutta kontrollikulttuuria ilmentävän nollatoleranssi-ajattelun kuuteen piirteeseen, jotka tiivistävät hyvin joitain uudenlaisen kontrollikulttuurin perusoletuksia. Youngin mukaan nollatoleranssijatteluun liittyvät 1) rikollisuutta ja poikkeavuutta koskeva *toleranssin madaltuminen*, 2) *punitiivisten*, jossain määrin jopa *äärimmäisten keinojen käyttö* tavoitteiden saavuttamiseksi ja 3) historialliseen menneisyyteen liittyvien tapojen, kuten *kunnioituksen, järjestyksen ja kohteliaisuuden palauttaminen*. Muita nollatoleranssi-ajattelun piirteitä ovat 4) suppeahko käsitys siitä, että norminvastainen käyttäytyminen ja rikollisuus ovat keskeisimmät ja tärkeimmät yhteiskunnalliset ongelmat sekä että niiden ehkäisy on merkittävin ihmisten elämäntilaan vaikuttava tekijä ja myös 5) uskomus siihen, että lievän norminvastaisen käyttäytymisen ja vakavan rikollisuuden välillä on jatkumo, jolloin vähäistenkin normirikkomusten jättäminen merkitsee vakavaa rikollisuutta. Kuudentena seikkana Young esittää toistuvan viittaamisen James Q. Wilsonin ja George G. Kellingin artikkeliin ”Broken Windows” inspiraation lähteenä. (Wilson & Kelling 1982; ks. myös Muncie 2006; Squires 2006.)
- 9 Lastensuojelun Keskusliitto ja lapsiasiainvaltuutettu järjestivät keväällä 2006 Kalastajatorpalla seminaarin nimeltään ”Onko meillä varaa lapsiin”, johon oli kutsuttu elinkeinoelämän johtajia, ministereitä, virkamiehiä, järjestöjen edustajia ja tieteentekijöitä keskustelemaan kyseisestä aiheesta. Pääalustajaksi oli kutsuttu professori Ruth Lister.
 - 10 Olen kirjoittanut aiheesta muutamia analyyseja, joissa olen tiivistetysti pohtinut angloamerikkalaisen käsitteistön saapumista suomalaisiin käytäntöihin. Niissä on esitetty joitain esimerkkejä siitä, kuinka ne ovat alkaneet vakiintua suomalaiseen lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaan poliittiseen kielenkäyttöön ja viranomaistyön oppaiksi (ks. Harrikari 2004b; 2006; Harrikari & Hoikkala 2008). Analyysien tarjoama empiirinen näyttö on laajojen yleistysten tekemistä silmällä pitäen ollut suppea ja artikkelimuotoisuutensa vuoksi vähäisillä sivuilla on täytynyt tiivistää monta tärkeää asiaa, jolloin niistä muodostuu aina hieman kärjistäviä ja totalisoivia.
 - 11 François Ewald (1986; 1991; 1995) on esittänyt, ettei riskin käsitteessä ole sinänsä mitään uutta tai välttämättä edes myöhäismoderniin liittyvää. Hänen mukaansa *vakuutus*, joka tyydyttää yhtä ihmisen perimmäisistä tarpeista eli turvallisuuden kaipuuta, on ollut modernin yhteiskunnan keskeisin riskin teknologia, jonka tavoitteena on ollut ajan hallinta ja tulevaisuuden kurinalaistaminen. Arkielämässä riskin käsitettä käytetään synonyymina vaaralle tai objektiiviselle uhalle, mutta riski on abstrakti ja laskennallinen tekniikka, joka on aina luonteeltaan kollektiivinen, koska riski voidaan laskennallistaa ainoastaan populaation tasolla. Se on epistemologinen käsite, ajatuskategoria, jonka avulla todellisuutta jäsennetään. Riskillä on myös poliittinen aspektinsa; mikään tapahtuma ei ole sinänsä riski, mutta toisaalta mistä tahansa voidaan tehdä riski ja asettaa riskilaskennan kohteeksi. (Ewald 1986, 173–181; 1991, ks. myös Castel 2007.)
 - 12 Historian pinta viittaa historiallisen ajan käsitteen ymmärtämiseen monitasoisena yksitasoisen ja kronologisen ajan sijaan. Monitasoajattelussa muutosten ymmärretään tapahtuvan ajan eri tasoilla, joilla ajan pituudet vaihtelevat. Tasojen välillä esiintyy aineksien sedimentoitumista ja konstituoitumista. Ajan tasot ovat sidottuja inhimillisen toiminnan jatkuvuuksiin ja muutoksiin. Eduskuntaesitykset ovat tutkimuskohde, joka kytkeytyy eduskunnan jokapäiväiseen toimintaan ja ilmentävät siten nopeasti muuttuvan historian pintatason muutoksia. Niitä tuotetaan kuitenkin ehdollistuneessa kontekstissaan. Esityksiä ehdollistavia muita historiallisen ajan tasoja ovat esimerkiksi elämäntaakan sidotun (kansanedustajat), kollektiivien (puolueet, ammattikunnat) ja toimintakäytäntöjen (eduskunta institutionaalisenä hallintarakenteena) ajan tasot, jotka muuttuvat usein historiallista pintaa hitaammin.
 - 13 Eduskuntaesityksillä on suomalaisessa kansanedustustoiminnassa lähes valtiopäiväinstituution mittainen historia. Säätyjen rajoitetusta esitysoikeudesta säädettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1886. Esitysten tekemisestä valtiopäivillä säädettiin uudistetussa valtiopäiväjärjestyksessä (VJ 1906/26, 26–33 §) yksikamarisen eduskunnan aloitettua toimintansa 1907. Valtiopäiväjärjestyssä

- uudistettiin jälleen vuonna 1928, jolloin tarkennettiin esitysten tyyppejä (laki-, toivomus- ja raha-aloitteet, VJ 1928/7).
- 14 Esimerkki toleranssimuutosten autonomisuuden ajatuksesta on kriminaalipolitiikan piirissä tunnettu kärjistyminen, ettei ”vankiluvulla ja sen muutoksilla ole mitään tai vain vähän tekemistä rikollisuuden kanssa”. Tällöin oletetaan, että yhteisöjen toleranssiaste vaihtelee toleranssin määrän muutosten mukaisesti, poikkeavuuden määrän ollessa yhteisössä suhteellisen pysyvä vakio.
 - 15 Erityisiä kiinnostuksen kohteita ovat kysymykset siitä, voidaanko kenttämuutosten perusteella lausua jotain suomalaisesta tilanteesta suhteessa angloamerikkalaisten maiden lain ja järjestyksen (*law & order*) trendiin. Onko toisin sanoen myös Suomessa nähtävissä, että lapsiasiaa koskevat esitykset siirtyvät oikeuden ja järjestyksenpidon sektorille? Kiinnostavaa myös on, ovatko lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat toimenpidevaatet hienojakoistuneet samalla tavalla kuin Isossa-Britanniassa erottaen lapset ja vanhemmat ”perheistään”.
 - 16 Analyysissä käytettyjen eduskuntaesitysten määrä on niin suuri, etten nähnyt mielekkääksi listata niitä tämän teoksen lähdeluetteloon. Lukija voi halutessaan tarkastella tekstissä viitattuja esityksiä eduskunnan internet-sivujen valtiopäiväasioiden hakupalvelusta, joka sijaitsee osoitteessa <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vexhaku.sh?lyh=?kieli=su> (viitattu 5.5.2008).
 - 17 I jaksolle (1970–78) tunnusomaisen teemakokonaisuuden suhteellinen osuus on I jakson aikana 58 prosenttia ja laskee 25–30 prosentin tienoille muiden jaksojen aikana. II jaksolle (1979–1990) tunnusomaisen teemakokonaisuuden osuus on I jakson aikana noin 9 prosenttia, mutta nousee omalla pääjaksollaan lähes 41 prosenttiin. Viimeisen jakson aikana II jakson tunnusomaisen teemakokonaisuuden osuus putoaa alle 20 prosentin. IV jakson (1995–2006) tunnusomaisen teemakokonaisuuden osuus pysyttelee kaikkien muiden jaksojen aikana 10 prosentin tienoilla, mutta kiipeää omalla ”pääjaksollaan” 33 prosenttiin.
 - 18 Taulukossa on esitetty alkaen vasemmalta 1) kyseessä oleva jakso (I–IV) sekä frekvenssiltään yleisin 2) teeman hallinnan kenttä (HK), 3) esitystyyppi ja 4) toimenpidekohde että 5) esityksen varsinainen teema. Olen kirjoittanut muuttujamerkintöjä luettavampaan muotoon. Esitystyyppien nimet on lyhennetty (esim. RA, TAA, LTA -> RA) ja toimenpiteiden kohteet purettu pienempiin osiin siten, että lapset ja nuoret (LAP -> lapset, nuoret) sekä perhe ja lähi-instituutiot (PERHE-> perhe, lähi-instituutiot) on eroteltu omiksi luokikseen. Lähi-instituution ja institutionaalisen rakenteen (muu) raja menee siinä, että lähi-instituutio-luokassa esityksessä on tuotu esille nimetty kohde, esimerkiksi tietty koulu. Varsinaisen teeman jälkeen olen merkinnyt taulukkoon teemaa koskevia tunnuslukuja. Tunnusluvuista ensimmäisiä ovat teemaluokan osuus kyseessä olevan ajanjakson esityksistä (% [1]) ja teemaluokan osuus kyseisellä jaksolla neljän jakson välisessä jakaumassa (% [2]). Tämän jälkeen on merkitty teeman *odotettu frekvenssi* (f_e) ja *toteutunut frekvenssi* (f_0). Odotettu frekvenssi kertoo, kuinka monta tapausta kyseisen teematapausten luokkaan olisi tullut ajanjaksolla sijoittua muuttujan kokonaisjakauman valossa. Toteutunut frekvenssi kertoo puolestaan sen, kuinka tapausta teemaluokkaan kyseisellä ajanjaksolla sijoittui. Jos toteutunut frekvenssi eroaa odotetusta tilastollisesti merkitsevästi, teemaa voi pitää jaksolle tunnusomaisena. Kyseisen teeman eroavuuden tilastollista merkitsevyyttä ajanjaksojen välillä on testattu Kruskal-Wallis-testillä (χ^2 [2]).
 - 19 Esim. RA 628/1970 vp.; TA 639/1971 vp.; LA 457/1972 vp.; TA 533/1973 vp.; RA 249/1974 vp.; RA 375/1975 I vp.; LA 506/ 1975 II vp.; TA 301/1976 vp.; LA 114/1976 vp.; TA 330/1977 vp.; LA 76/1978 vp.
 - 20 Esim. TA 336/1970 vp.; TA 121/1971 vp.; TA 896/1972 vp.; TA 140/1973 vp.; SK 202/1974 vp. TA 114/1975 II vp.; LA 114/1976; TA 62/1977 vp.; KK 468/1978 vp.
 - 21 Ks. esim. RA 31/1970 vp.; TA 485/1971 vp.; LA 466/1972 vp.; RA 177/1973 vp.; LA 6/1974 vp.; TA 1185/1975 II vp. ; TA 369/1976 vp. ; LA 126/1977 vp. ; RA 501/1978 vp.
 - 22 RA 216/1970 vp.; RA 732/1971 vp.; TA 803/1972 vp.; KK 38/1973 vp.; TA 345/1974 vp.; TA

- 545/1975 II vp.; RA 44/1976 vp.; LA 162/1977 vp.; RA 205/1978 vp.
- 23 Ks. esim. LA 219/1970 vp.; LA 106/1971 vp.; LA 255/1972 vp.; TA 383/1973 vp ; LA 166/1974 vp. ; LA 305/1975 II vp.
- 24 Esim. LA 175/1971 vp.; RA 1059/1971 vp.; RA 231/1972 vp.; RA 329/1973 vp.; RA 1406/1974 vp.; RA 530/1975 I vp.; RA 84/1975 II vp.
- 25 Esim. TA12/1973 vp.; KK 217/1973 vp.; SK 87/1974 vp.
- 26 Vuoden 1975 I eduskunnassa tehdyt esitykset on tässä yhteydessä yhdistetty vuoden 1975 II eduskunnan esityksiin.
- 27 RA 702/1982 vp.; RA 463/1983 vp.; RA 436/1984 vp.; RA 400/1985 vp.; RA 71/1986 vp.; Ra 171/1987 vp.; RA 407/1988 vp.; RA 1785/1989 vp.; RA 2401/1990 vp.
- 28 RA 880/1979 vp.; RA 54/1980 vp; RA 427/1980 vp.; RA 1215/1981 vp.; RA 1070/1982 vp.; RA 1555/1982 vp.; RA 354/1983 vp.; RA 654/1984 vp.; RA 481/1985 vp.; RA 2129/1986 vp.; RA 554/1987 vp ; RA 280/1988 vp.; RA 1301/1989 vp.; RA 2280/1990 vp.
- 29 LA 229/1979 vp.; TA 828/1979 vp.; TA 443/1980 vp.; RA 80/1980 vp.; RA 524/1981 vp.; RA 619/1982 vp.; TA 854/1983 vp.; RA 676/1984 vp.; RA 865/1984 vp.; RA 132/1985 vp.; RA 146/1986 vp.; RA 480/1986 vp.; TA 564/1987 vp.; RA 2645/1988 vp.; RA 1526/1989 vp.; RA 2435/1988 vp.; RA 176/1990 vp.; RA 220/1990 vp.
- 30 RA 828/1980 vp.; RA 110/1981 vp.; RA 829/1981 vp.; RA 447/1982 vp.; RA 38/1983 vp.; RA 326/1984 vp; TA 383/1985 vp.; RA 1862/1986 vp.; RA 1678/1987 vp.; RA 1936/1988 vp.; RA 2101/1989 vp.; RA 1979/1990 vp
- 31 Ks. RA 56/1979 vp.; RA 937/1980 vp.; RA 198/1981 vp.; RA 427/1983 vp.; RA 1501/1984 vp.; RA 1443/1985 vp.; LA 54/1985 vp.; TA 288/1986 vp.; RA 2595/1986 vp.; TA 285/1987 vp.; RA 2238/1988 vp.; TA 588/1989 vp.
- 32 Esim. TA 1314/1979 vp.; RA 670/1980 vp.; RA 746/1981 vp.; RA 813/1982 vp.; TA 1198/1983 vp.; TA 562/1985 vp.; RA 678/1986 vp.; TA 920/1987 vp.; TA 710/1988 vp.; RA 2004/1989 vp.; RA 2201/1990 vp.
- 33 Ks. TA 23/1995 vp.; KK 581/1996 vp.; KK 968/1996 vp.; KK 519/1997 vp.; KK 1483/1998 vp.; KK 1717/1998 vp.; TA 441/1999 vp.; KK 5/1999 vp.; KK 777/2000 vp.; LA 141/2001 vp.; KK 481/2001 vp.; KK 423/2002 vp.
- 34 TA 27/1995 vp; KK 615/1996 vp.; TA 14/1997; LA 161/1998 vp.; LA 23/1999 vp.; TA 13/1999 vp.; KK 114/1999 vp.; TA 124/2000 vp.; LA 61/2001 vp.; LA 160/2001 vp.; KK 363/2002 vp.
- 35 Ks. TA 225/1995 vp.; SK 135/1995 vp.; KK 155/1996 vp.; KK 911/1996 vp.; TA 201/1997 vp.; RA 535/1997 vp.; RA 24/1998 vp.; KK 53/1998 vp.; TA 14/1999vp.; TA 298/1999 vp.; TA 229/2000 vp.; KK 516/2000 vp.; TA 187/2001; RA 469/2001 vp.; KK 18/2001 vp; RA 478/2002 vp. SK 213/2002 vp.
- 36 RA 28/1996 vp.; TA 310/1997 vp.; RA 884/1998 vp.; TA 562/1999 vp.; RA 94/1999 vp.; TA 72/2000 vp.; RA 277/2001 vp.; KK 340/2001 vp. RA 1451/2002 vp.
- 37 KK 30/1995 vp.; KK 822/1996 vp.; LA 131/1997 vp.; TA 157/1998 vp.; KK 834/1999 vp.; RA 350/2000 vp.; SK 72/2991 vp.; TA 168/2002 vp.
- 38 Esim. RA 25/1995 vp.; KK 395/1995 vp.; RA 61/1996 vp.; KK 102/1996 vp.; RA 531/1997 vp.; KK 712/1998 vp.; KK 1253/1998 vp.; KK 91/1999 vp.; RA 700/2000 vp.; TA 167/2001 vp.; TA 145/2002 vp.; RA 368/2002 vp.
- 39 KK 403/1995 vp.; RA 155/1996 vp.; TA 219/1997; TA 152/1998 vp.; TA 613/1998 vp.; KK 39/1998 vp.; TA 334/1999 vp.; TA 55/2000 vp.; RA 572/2000 vp.; RA 102/2001 vp.; KK 319/2001 vp.; TA 16/2002 vp.; RA 1460/2002 vp.
- 40 KK 414/1996 vp.; RA 351/1998 vp.; KK 652/1998 vp.; TA 297/1999 vp.; TA 461/1999 vp.; TA 3/2000 vp.; RA 635/2000 vp.; LA 66/2001 vp.; RA 104/2001 vp; RA 479 vp.; RA 639/2002 vp.; KK 797/2002 vp.

- 41 Historiallisen ajan monitasoanalyysissa tulee erottaa toisistaan historiallisen ajan pintatasolla kulkeva eduskuntaesitysten aika ja yleensä hitaammin muuttuva sosiaalisten suhdejärjestelmien aika (Braudel 1997; Giddens 1984a; 1984b; Harrikari 2004; Tuori 2000). Habitusta ja toimijoiden biografisuutta koskevat kysymykset liittyvät olennaisesti sosiaalisten suhdejärjestelmien historialliseen muutokseen. Habitus liittyy yksilöiden elämänkaareen sidottuun historialliseen aikaan (vrt. Giddens 1984a; 1984b; Harrikari 2004), joka on luonteeltaan ei-toistettavaa. Biografiat kietoutuvat osaksi historiallisia ajassa muuttuvia sosiaalisia suhdejärjestelmiä, jotka puolestaan ovat toistettavia. Jo pelkästään henkilön rekrytoituminen valtiopäiville erilaisissa historiallisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissaan on sosiaalisten suhdejärjestelmien ja institutionaalisten hallintarakenteiden ehdollistamaa. Tästä meitä muistuttaa se, että vielä 1900-luvun alkuvuosina elettiin säätyvaltiopäivien institutionaalisten hallintorakenteiden ehdollistamaa aikaa, jolloin valtiopäiville saivat luvan osallistua ainoastaan säätyjensä korkea-arvoiset miespuoliset edustajat senaikaisten sosiaalisten suhdejärjestelmien tuottamilla ehdoilla. Jotta habitukseen ja biografiaan liittyvät kysymykset sekä elämänkaareen sidotun ajan taso eivät jäisi empiirisen analyysin kollektiivitasoisia ilmiöitä kuvaavien regressiokertoimien varaan, konkretisoin niitä nostamalla esille kustakin kansanedustajasegmentistä sellaisia yksittäisiä edustajia, jotka representoivat analyysin tuottamaa kuvaa.
- 42 Yhdistin luvussa 3 käyttämäni lapsiasiaesityksiä (LNL) koskevan havaintomatriisin kansanedustajan nimen avulla toiseen matriisiin, johon olin kerännyt kansanedustajamatrikkeleista ja valtiopäiväasiakirjoista valtiopäivillä 1970–2006 toimineiden kansanedustajien sosiaalista taustaa koskevia tietoja (N=2200). Taustatyöhön kuului myös vuosien 1962 ja 1966 eduskuntia koskevien tietojen kokoaminen. Kuukausia vienyt yhdistämistyö oli hedelmällinen, koska yhdistämisen jälkeen kunkin LNL-esityksen tehneen kansanedustajan sosiaalinen tausta oli tarkistettavissa. Tämä mahdollisti LNL-esitysten tekijöiden tunnusomaisten piirteiden vertaamisen kyseisen eduskunnan sosioekonomiseen rakenteeseen ja myös ajallisten vertailujen tekemisen.
- 43 Eduskunnan rakennemuutoksen keskeinen trendi tutkimusajanjaksoilla 1970–2006 on ollut maataloustaustaisten kansanedustajien suhteellisen osuuden kaventuminen ja toimihenkilötaustaisten edustajien osuuden kasvu. Maatalousperhetaustaisten edustajien osuus on laskenut kyseisenä aikana noin 12 prosenttia ja toimihenkilötaustaisten vastaavasti kasvanut runsaat seitsemän prosenttia. Johtajaperhetaustaisten kansanedustajien osuus on pysytellyt tasaisesti muutaman prosentin tasolla, mutta nousi vuoden 2003 eduskunnassa poikkeuksellisesti 13 prosenttiin. Työläisperhetaustaisten edustajien osuus on vaihdellut 30 prosentin molemmin puolin.
- 44 Koulutustason nousu on ollut suomalaisen yhteiskunnan yleinen piirre 1960-luvulta 2000-luvulle (Lehtisalo & Raivola 1992; Tuononen 2005). Myös eduskunnan koulutustasorakenteen muutoksen tarkastelu osoittaa pitkässä linjassa viitteitä kansanedustajien yleisen koulutustason noususta. Vuoden 1962 eduskunnassa vailla ammatillista koulutusta oli 26, vuoden 1966 eduskunnassa 19, ja vuoden 1999 eduskunnassa enää 5 prosenttia kansanedustajista. Ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuus nousi noin 20 prosenttia tultaessa 1960-luvulta 1970-luvun lopulle. Siitä lähtien ylemmän korkea-asteen suorittaneiden kansanedustajien osuus on pysytellyt 60–70 prosentin tienoilla (ks. Forsten 2005, 96; Wiberg 2006, 170). Jos tarkastellaan eduskunnan koulutustasomuuttujan (1=ei ammatillista koulutusta, 6= tieteellinen jatkotutkinto) keskiarvon muutosta vuoden 1962 eduskunnasta lähtien 2000-luvun alkuun, voi havaita koulutustason tasaisen nousun. Vuoden 1962 eduskunnassa koulutustasomuuttujan keskiarvo oli 2,6, 1980-luvun vaihteen eduskunnassa 3,4 ja vuoden 1995 eduskunnassa 3,7. Käännös tapahtuu vuoden 1999 eduskunnassa (3,5) ja vuoden 2003 eduskunta (2,8) oli keskimäärin matalammin koulutettu kuin yksikään eduskunta sitten vuoden 1966 jälkeen. Vuoden 2003 eduskunta oli siitä poikkeuksellinen, että ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuus laski 43 prosenttiin. Samalla opisto/amk- ja perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus kasvoi tutkimusajanjakson

- muihin eduskuntiin nähden harvinaisen korkeaksi. Jos koulutustasomuuttujan keskiarvoja jaksoittain, sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla se oli 3,1, rakenteellisen sivistyspolitiikan jaksolla 3,4 ja lamavuosina 3,5. 1990-luvun puolenvälin jälkeinen keskiarvo (3,3) on korkeampi kuin vuosina 1970-luvulla alussa, mutta matalampi kuin vuosina 1979–1994.
- 45 Tutkimusajanjakson aikana 1970–2006 joitain puolueita on hävinnyt puoluekartalta ja uusiakin syntynyt. Olen siten esimerkiksi lkenut äärimmäisenä vasemmalla 1970-luvulla toimineen SKDL:n samaan jatkumoon 1980-luvulla toimineen lyhytaikaisemman Demokraattisen Vaihtoehdon sekä edelleen toimintaansa jatkavan vasemmistoliiton kanssa. Samalla tavalla olen yhdistänyt SMP:n ja Perussuomalaiset. Suomen kristillinen liitto vaihtoi vuonna 1999 nimekseen Kristillisdemokraattinen puolue. Liberaaliryhmittymiin olen yhdistänyt RKP:n, nuorsuomalaiset ja Liberaalisen kansanpuolueen. Puolueumuuttujan ymmärtäminen järjestysasteikollisena muuttujana voi olla ongelmallista ja tuoda mukanaan monia spekulatioita, mutta laatueroasteikollisena muuttujana se lienee varsin toimiva.
- 46 Hallitustyöskentelyyn ja -rakenteeseen vaikuttava pääpuolueiden kannatussuhteiden muutos on luonnollisesti tärkeä seikka. Myös sellaiset tekijät kuin vihreiden ilmestyminen puoluekarttaan ja SMP:n sieltä häviäminen tulee pitää mielessä. Puoluerakenteen merkittävin muutos liittyy kuitenkin ääriivasemmiston osuuden tasaiseen pienenemiseen. Vuoden 1962 eduskunnassa SKDL:n osuus oli 25 prosenttia, mikä oli muun muassa SDP:ta useita prosentteja korkeampi. Vuoden 1970 eduskunnassa SKDL:n osuus oli enää 18 prosenttia, joka oli sama kuin kokoomuksen osuus. Kokoomuksen osuus alkoi kasvaa vuoden 1979 eduskunnasta lähtien ja se oli korkeimmillaan vuoden 1987 eduskunnassa (27 %), Vuonna 1999 aloittaneessa eduskunnassa kokoomuksen osuus oli 23 prosenttia. Ääriivasemmiston osuus sen sijaan lähti selvään laskuun 1980-luvulla ja vuonna 1999 aloittaneessa eduskunnassa vasemmistoliiton osuus oli enää vajaat kymmenen prosenttia.
- 47 Muuttujan ottaminen analyysiin mukaan perustuu joissain aikaisemmissa analyyseissa tehtyihin havaintoihin ”radikaalisuusakselista”, joka kulki luode–kaakko-suunnassa läpi Suomen alkaen Porin yläpuolelta, jatkuen Tampereen pohjoispuolelle ja painuen itärajan tuntumassa jyrkästi etelään päin. Akseli noudattelee kapitalistisen kehityksen tuottamaa linjaa, jossa 1800-luvulla kaksi yhteiskuntaluokkaa jäi taistelemaan poliittisesta vallasta. Halkeaman alapuolelle jäi tuolloin samanaikaisesti suurin köyhyys ja epäitsenäisyys, mutta myös suurin rikkaus ja valta. Pohjoispuolelle sijoittuivat vasemmiston kannatusalueet. (Alapuro 1985, 73–78; Nousiainen 1998, 54–55; Ylikangas 1999, 194–195.)
- 48 Vaalipiirien määrä (14) ja maantieteelliset rajat ovat tutkimusajanjakson aikana pysyneet samoina, vaikka vaalipiirien nimiä on muutettu. Tämä mahdollistaa ajallisen vertailun. Muodostin vaalipiireistä kaksi erillistä muuttujaa, joista toinen, kolmiluokkainen tai -vyöhykkeinen muuttuja kuvaa siirtymää sivuttaissuunnassa lännestä itään päin. Toinen, viisiluokkainen muuttuja, kuvaa puolestaan siirtymää vaalipiireissä etelästä kohti pohjoista. Vyöhykkeet ja niihin kuuluvat vaalipiirit on esitetty loppuviitteessä numero 55.
- 49 Naisten osuus kansanedustajista kasvoi tutkimusajanjakson aikana. Vuoden 1962 eduskunnassa naisten osuus edustajista oli 14,5 prosenttia ja 1970-luvun alkuvuosina osuus pysytteli 20 prosentin tuntumassa. Osuus kasvoi 1970-luvun lopulta lähtien voimakkaasti ja vuoden 1991 eduskunnassa naisten osuus edustajista oli jo 37,5 prosenttia. Vuoden 1995 eduskunnassa tapahtui ensimmäistä kertaa 20 vuoteen korjausliike ja naisten osuus pienienvälistä (33,5 %). Vuoden 2003 eduskunnassa osuus jälleen kasvoi 1990-luvun alun tasolle (37,5 %). (Vrt. Jallinoja 1985, 248, 265; Wiberg 2006, 169.)
- 50 Kansanedustajien iän keskiarvo on laskenut tullessa 1960-luvulta tähän päivään. Vuonna 1962 aloittaneen eduskunnan keski-ikä oli 50,4 ja vuoden 1966 eduskunnan 49,5. Siirryttäessä tutkimusajanjakson ensimmäiseen eduskuntaan (1970) keskiarvo laski 47,2 ikävuoteen.

Keskiarvo on tutkimusajanjakson aikana vaihdellut tasaisesti 45–47 ikävuoden välillä, mutta vuoden 2003 eduskunnassa keski-ikä nousi 48,4 ikävuoteen. Poikkeus oli myös vuoden 1975 I eduskunta, jossa keski-ikä nousi yli 50 ikävuoden. Mediaaniin käyttäminen tunnuslukuna keskiarvon sijaan tuo ikärakenteen muutokseen hieman toisenlaisia sävyjä. Keskiarvon tavoin mediaani laski 1960-luvulta (1962 md=51) lähtien tuntuvasti aina 1980-luvun alkuun. Se oli matalimmillaan vuoden 1983 eduskunnassa (43 ikävuotta). Tämän jälkeen mediaani nousi niin, että vuoden 1995 eduskunnassa se oli 48 ja vuoden 2003 eduskunnassa jo 51 ikävuotta, mikä vastasi 1960-luvun puolenvälin lukemia. Keskiarvon ja mediaanin eroavuus viittaa siihen, että keski-ikä nousun lisäksi eduskunnan ikärakenne vanhentui 1980-luvulta lähtien.

- 51 Sosiaalisen perhepolitiikan hallitsevan teemakokonaisuuden sosiaalista taustaa koskevien ker-toimien kokonaisuus vaikuttaa mielenkiintoisen ristiriitaiselta. Miten on mahdollista, että tee-makokonaisuuden takana olevilla edustajilla on vankka, moninkertainen valtiopäiväkokemus, mutta samaan aikaan vanhempien ikäryhmien, joiden kokemus kansanedustajatyöstä yleensä on pitempiaikainen kuin nuorempien, kohdalla ikämuuttuja osoittaa ilmeisen vähäistä kiinnostusta kyseistä teemakokonaisuutta kohtaan? Ristiriitaisuutta tulkittaessa on kuitenkin muistettava, etteivät analyysin kohteena ole koherentit, samat ruumiilliset toimijat vaan – hieman moni-mutkaisesti ilmaistuna – LNL-esityksiä tehneiden kansanedustajien sosiaalista taustaa kuvaavien ominaisuuksien todennäköisyyskerrointen kokonaisuus. Tällöin erilaisista taustoista tulevat edustajat tuottavat todennäköisyyskokonaisuutta koskevan rekonstruktion. Kokemuksen ja iän ristiriitaisuus seurannee sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla jo aiemmin esille tulleesta ikäpola-risaatiosta, jossa aktiivisia LNL-esitysten tekijöitä olivat vähän eduskuntakokemusta omaavat alle 30-vuotiaat, mutta toisaalta selvästi vanhempi ja kokenempi ikäryhmä.
- 52 1990-luvun alkuvuosina LNL-esitysten määrä laski tuntuvasti ja analyysiin valikoitui lopulta vain 325 LNL-esitystä. Tästä seurasi, että monenkaan muuttujan kertoimet eivät kivunneet nollahypoteesin hylkäämistä edellyttävälle merkitsevyytasolle, vaikka kertoimet olivat paikoittain varsin korkeita. Toisaalta taas tuotetut mallit olivat varsin tehokkaita ja niiden selitysaste nousi muihin jaksoihin nähden selvästi. Jakson hallitsevassa teemakokonaisuudessa perhe-etuuksia ja -palveluita koskevat esitykset vaihtuivat ”asumiseen”.
- 53 Jos tarkastellaan luokitetun eduskuntakertaisuusmuuttujan keskiarvoja, keskiarvo oli sosiaalisen perhepolitiikan jaksolla 2,37, rakenteellisen sivistyspolitiikan aikana 2,08 sekä lamavuosina ja 1990-luvun puolenvälin jälkeisenä jaksolla 2,05 (1=ensikertainen – 4=5 tai 5+ -kertainen).
- 54 Satakunnan vaalipiiriin kuuluvat Euran, Eurajoen, Harjavallan, Honkajoen, Huittisten, Jämi-järven, Kankaanpään, Karvian, Kiikoisten, Kiukaisten, Kodisjoen, Kokemäen, Köyliön, Lapin, Lavian, Luvian, Merikarvian, Nakkilan, Noormarkun, Pomarkun, Porin, Rauman, Siikaisten, Säskylän, Ulvilan sekä Vampulan kunnat.
- 55 Pirkanmaan vaalipiiriin kuuluvat Hämeenkyrön, Ikaalisten, Juupajoen, Kangasalan, Kihniön, Kuhmalahden, Kurun, Kylmäkosken, Lempäälän, Luopioisten, Längelmäen, Mouhijärven, Mäntän, Nokian, Oriveden, Parkanon, Pirkkalan, Punkalaitumen, Pälkäneen, Ruoveden, Suodenniemen, Tampereen, Toijalan, Urjalan, Valkeakosken, Vammalan, Vesilahden, Viialan, Viljakkalan, Vilppulan, Virtain, Ylöjärven sekä Äetsän kunnat.

Vaalipiirivyöhykkeet nykyisillä nimillään etelä–pohjois-suunnassa eteläisimmästä alkaen: I vyöhyke: Ahvenanmaa, Helsinki, Kyme, Uusimaa ja Varsinais-Suomi (ent. Turun eteläinen); II vyöhyke: Etelä-Savo (ent. Mikkeli), Häme (ent. Hämeen eteläinen), Keski-Suomi, Pirkanmaa (ent. Hämeen pohjoinen) ja Satakunta (ent. Turun pohjoinen); III vyöhyke: Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo (ent. Kuopio) ja Vaasa; IV vyöhyke: Oulu; V vyöhyke: Lappi. Vaalipiirivyöhykkeet länsi-itä-suunnassa lännestä alkaen: läntisin vyöhyke: Ahvenanmaa, Pirkanmaa, Satakunta, Vaasa ja Varsinais-Suomi; keskivyöhyke: Häme, Keski-Suomi, Lappi, Oulu, Pohjois-Savo ja Uusimaa; itäisin vyöhyke: Etelä-Savo, Kyme ja Pohjois-Karjala.

- 56 Luvun tutkimusaineistona ovat lainsäätämisasiakirjat, joista regiimimuutosten lukeminen esiin ei ole ristiriidassa hallinnan lakia, valtiota ja suvereenisuutta ”hyljeksivän” teoretisoinnin (tästä esim. Foucault 1998, 61–69; Hunt & Wickham 1994; Kotkas 2003, 241–286) kanssa, vaikka näin on toisinaan esitettykin. Lainsäätämisasiakirjat ovat tietyssä ajallisessa ja institutionaalisessa kontekstissa tuotettu aineisto, josta voi hyvin lukea esiin regiimin muutosta. Tämän tutkimuksen eri luvut tulee siten ymmärtää hallintaregiimin muutoksen eritasoisina esittelyinä.
- 57 Tämä ei merkitse, että häiriintyneisyyden selitysmalli olisi hävinnyt kaikista käytännöistä. Itse asiassa 2000-luvun alussa on voitu nähdä merkittävä äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutusta painottavan teorian uudelleen nousu. Ilmiö on kiinnostava sikäli, että se sopii hyvin yhteen riskipoliittiseen regiimiin sisältyvän uuskonservatismiin sekä kotiäitiyttä ja lasten kotihoitoa painottavan tavoitteenasettelun kanssa.
- 58 Marttunen (2005) luonnehtii muutosta *lainsäädäntötekniseksi*. Hän toteaa, ettei muutoksella ollut tarkoitus muuttaa oikeuskäytäntöä. Muutos on kuitenkin hänen mukaansa ollut merkittävä. Ennen lakimuutosta 2001 noin 85 prosenttia ehdollisen vankeusrangaistuksen saaneista 15–20-vuotiaista nuorista asetettiin valvontaan ja muutoksen jälkeen enää kaikkiaan kolmannes. (Marttunen 2005, 603–606.) Tuomioistuinten aikaisempaa reflektoidumpi ja kohdennetumpi toiminta valvontaan asettamisen suhteen kertonee tehokkaammasta resurssien allokaatiosta, mutta myös tuomioistuinlaitoksen säätelymekanismista, jolla on vaikutuksensa kriminaalihuollon autonomiaan valvontojen suhteen.
- 59 Raunion (2003) mukaan sosiaalipolitiikan residuaalisen mallin perustana on oletamus, että työmarkkinat ja perhe ovat luonnolliset väylät kansalaisten aineellisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Sosiaalipolitiikkaan turvaututaan vain silloin, kun nämä väylät eivät toimi ja silloinkin vain tilapäisesti. Valtiollinen sosiaalipolitiikka mielletään välttämättömäksi pahaksi, joka ei kuulu luonnostaan yhteiskuntaan. Residuaalisessa mallissa sosiaalisen turvan ja palvelujen tarjoajana yksityisellä sektorilla on keskeinen rooli. Lisäksi korostetaan hyväntekeväisyyttä ja vapaaehtoistyön merkitystä. Julkinen sosiaalipolitiikka pyritään pitämään suppeana, tarveharkintaisena ja valikoivana köyhäinhoitona. Residuaalinen sosiaalipolitiikka käsittää köyhiin ja syrjäytyneisiin kohdistuvan sosiaalihuollon, yleisempiä valtiollisia tulonsiirto- ja palvelujärjestelmiä eri pidetä tarpeellisina. Taustalla on individualismin ja vapaan yrittäjyyden arvot. (Raunio 2003, 180–181.)
- 60 Vuonna 1990 kotipalvelua saaneita lapsiperheitä oli 60 000 ja lastensuojelun avohuollon tukitoimien piiriin merkityjä alle 18-vuotiaita 20 000. Vuonna 2005 kotipalvelua saaneita lapsiperheitä oli enää 9000, mutta alle 18-vuotiaita lastensuojelutoimien piirissä 58 000.
- 61 Yksittäisen virkatyönä kirjoitetun lauseen nostaminen esiin saattaa tuntua kohtuuttomalta. Tekstikatkelma sopii myös huonosti suhteessa niihin päätelmiin, joita tutkimuksissa on esitetty nuorten seuraamusjärjestelmän kokonaisorientaatiosta ja sen muutoksista 1990-luvulta lähtien. Rikosoikeusjärjestelmän sisäisiin muutoksiin kohdistuvan arviointitutkimuksen orientaatio on kuitenkin hallinnointijärkeen ja muodostelmateoretisointiin nähden toisenlainen. Käsitteiden ja diskurssien kohteena olevat tematiikat, toimenpiteet ja kohteet levittäytyvät yksittäisten hallinnonalojen yli muodostaen paljon niitä laajempia valtastrategisia verkostoja.
- 62 Lukiessa on tärkeää pitää mielessä valtiopäivätoiminnan keskustelulle asettamat reunaehdot. Toimintaa säätelevät normit, jotka periaatteellisesti tarjoavat edustajille samanlaisen mielipiteen- ilmaisun mahdollisuuden. Kyse on kielellisesti välitetystä ja yhteisymmärryksen perustuvasta kommunikatiivisesta toiminnasta, demokratian ideaalityypistä, jonka legitimiys perustuu siihen, että kaikki asianosaiset voivat hyväksyä ne rationaalisen diskurssin osanottajina. (Habermas 1996.) Tässä mielessä kansanedustajat esiintyvät valtiopäivillä edustaen ”kansaa” mandaatilla. Kommunikatiivisuus voi olla myös ”säröytynyttä”, jolloin toimijoiden välillä esiintyy dominaatio-suhteita ja tietyt diskurssit syrjäyttävät toiset kahlit heterogeenisyyden.

- 63 Ks. esim. RA 153/1970 vp.; RA 852/1971 vp.; RA 668/1975 I vp.; RA 422/1979 vp.; RA 1281/1980 vp.; RA 481/1981 vp.; RA 1039/1983 vp.; TA 17/1984 vp.; RA 1534/1985 vp.; RA 2503/1986 vp.
- 64 TA 22/1988 vp.; RA 2026/1988 vp.; RA 585/1989 vp.; TA 15/1990 vp.; RA 2327/1990 vp.; TA 34/1991 vp.; RA 820/1991 vp.; RA 304/1994 vp.; RA 304/1994 vp.; KK 247/1994 vp.
- 65 SK 99/1991 vp.; KK 51/1994 vp.; KK 663/1996 vp.
- 66 LA 161/1998 vp.; LA 175/1998 vp.; KK 538/1998 vp.; KK 936/1998 vp.; KK 963/1998 vp.; KK 1093/1998 vp.; KK 1553/1998 vp.; KK 1650/1998 vp.; SK 101/1998 vp.
- 67 Lasten ja nuorten rikollisuutta koskevien eduskuntaesitysten osuus LNL-esityksistä oli ajanjaksolla 1970–2006 keskimäärin 1,9 prosenttia. Vuosien 1970–1987 eduskunnissa osuus vaihteli 0,4–1,8 prosentin välillä, mutta vuoden 1991 eduskunnassa esitysten osuus nousi 3,2 prosenttiin pysytellen samalla tasolla seuraavat 10 vuotta. Vuonna 2003 aloittaneessa eduskunnassa rikollisuutta koskevien esitysten osuus laski 2,5 prosenttiin.
- 68 Tehtyjä aloitteita koskevia lähetekeskusteluja käytiin eduskunnassa monissa eri yhteyksissä (ks. esim. Ptk 77/2001 vp. 85–86; Ptk 116/2001 vp., 38–39; Ptk 5/2002 vp., 20–50). Lähetekeskusteluista erityisen mielenkiintoinen ja mittava oli eduskunnassa 7.2.2002 lakialoitteen 161/2001 vp. (Ptk 5/2002 vp., 20–50) tiimoilta käyty keskustelu. Rajaani lähiluentani kuitenkin siihen keskusteluun, jota ikärajasta käytiin varsinaisen rikoslain yleisten oppien uudistamista koskevan hallituksen esityksen yhteydessä (Ptk 189/2002 vp., 28.1.2003). Nämä kaksi keskustelua muistuttavat monella tapaa toisiaan niin diskursseiltaan kuin poliittisilta rintamalinjoiltaan.
- 69 Vastaavasti esitettiin, että toimenpidealoitteet 124/2000 vp, 71/2001 vp, 141/2001 vp ja TPA 144/2001 vp. hylättäisiin, koska valiokunta puolsi rikosoikeudellisen vastuukäräjän säilyttämistä viidessätoista vuodessa. Samoin toimenpidealoite 230/2001 vp. ja lakialoite 111/2001 vp. ehdotettiin hylättäviksi.
- 70 Lakivaliokunnan esityksen jälkeen asia oli seuraavan kerran esillä eduskunnassa 24.1.2003, jolloin se pantiin pöydälle lepäämään puhemiesneuvoston ehdotuksesta seuraavaan täysistuntoon (Ptk 188/2002 vp., 7). Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan hallituksen esityksen ensimmäinen käsittely käytiin tiistai-iltapäivänä 28.1.2003. (Ptk 189/2002 vp.) Toinen käsittely oli perjantaina 31.1.2003. (Ptk 193/2002 vp.) Siellä ei puheenvuoroja juuri pidetty.
- 71 Lakialoitteen 160/2001 vp. lähetekeskustelussa Myllyniemi totesi: ”On kovin valitettavaa, en halua ketään loukata minkään puolueen suuntaan tai muuta, mutta valitettavasti yliopistomme ja myöskin henkilöt, jotka tutkivat rikoksia yleensä ja rikosten seuraamuksia, ovat lähes kokonaan vasemmistolaisten asiantuntijoiden käsissä. Tutkimustulokset ovat sen mukaiset. Olisi hauska tietää yksikin oikeistolainen professori yliopiston oikeustieteen laitokselta, joka on näissä mukana, ei ainakaan Pekka Koskinen, joka on sinänsä hyvä professori, mutta hänet tietää”. (Ptk 5/2002 vp.) Samaisessa lähetekeskustelussa Lehtimäki toteaa: ”Ehkä suurin ponsi aloitteen tekemiseen oli keskustelu poliisien kanssa ja näitten keskustelujen tuloksena syntynyt tietämys...olinkin erittäin tyytyväinen, kun Helsingin väkivaltarikosyksikön johtaja Kari Tolvanen...otti *Ilta-Sanomissa* myönteisen kannan tähän aloitteeseen. Poliisi on kuitenkin se taho, joka tuntee tämän ongelman.” (Ptk 5/2002 vp., 20–22.)
- 72 Erkki Kanerva oli kotoisin Joensuusta, koulutukseltaan poliisi ja toiminut ennen kansanedustajamandaattiaan rikosylikomisariona.
- 73 Myyrmannin tapauksella tarkoitetaan 19-vuotiaan nuoren miehen vuonna 2002 Myyrmannin ostoskeskuksessa virittämää itsetekoista pommia, jonka räjähdyksessä kuoli 7 ihmistä ja haavoittui 80.
- 74 Analyysiin otettujen 99 lehden artikkeleissa esiintyi 407 puhujaa, mikä on siis 4,1 puhujaa numeroa kohden. Taulukossa 15 on esitetty artikkeleissa ”oikeutettuina puhujina” käytettyjä tahoja koskevia tunnuslukuja. Äärimmäisenä vasemmalla on mainittu uutisoinnissa esiintyvä

- puhujia. Sen jälkeen on esitetty kuusi uutisointikontekstia ja raportoitu niissä esiintyvien puhujien keskiarvot. Äärimmäisenä oikealla on raportoitu uutiskontekstien keskiarvoissa esiintyvien erojen merkitsevyysarvo. Testauksessa on käytetty varianssianalyysin epäparametrinen Kruskal-Wallis -testiä, koska aineiston yksittäiset luokat jäävät varsin pieniksi, eikä aineisto ole normaalisti jakautunut (Kolmorov-Smirnov .025, $df=99$, $p<.001$). Testiarvon viereisestä sarakkeesta (KA) ilmenevät lehtien käyttämien puhujien kokonaisjärjestys ja puhujakategorian saama keskiarvo lehteä kohden.
- 75 Rahoitusta saaneista hankkeista 37 oli kohdistettu yksin lapsiin ja nuoriin. Lisäksi rahoitusta oli saanut 23 kuntien turvallisuussuunnitteluun liittyvää hanketta, joista seitsemässä lapset ja nuoret ovat yksi painopistealue. Myös 7 tuloksellisuuden arviointiin liittyvää hanketta oli saanut rahoitusta ja niistä kaksi hanketta liittyi nuorten kanssa toimimisen arviointiin. Rahoitettu oli niin ikään 21 muuta hanketta, joista seitsemässä hankkeessa mainitaan lasten ja nuorten kanssa tehtävästä työstä.
- 76 1990-luvun lopulla tehdyssä tutkimuksessa, jossa aineistona oli yli 15 000 asukkaan piireistä vastaavien poliisiviranomaisten antamat tiedot ($n=446$, vastausprosentti 56 %), yöaikainen rajoitus oli asetettu 68 ja päiväaikainen 10 prosentissa kaupungeista. Tulos ei tukenut käsitystä siitä, että rajoitukset olisivat lisääntyneet 1990-luvulla. Vain runsas kolme prosenttia vastanneista piireistä kertoi rajoituksen olevan annettu viimeisten viiden vuoden aikana.
- 77 Kyselylomakkeen liittäminen tämän teoksen liitteisiin tuntui tarpeettomalta. Se löytyy lääninhallituksen raportin liitteistä.
- 78 $\chi^2=6,0$, $df=2$, $p<.05$
- 79 Väittämät olivat (1) ”on tärkeää saada lapset ja nuoret kotiin illaksi”, (2) ”on tärkeää auttaa vanhempia rajojen asettamisessa ja kasvatustehtävän tukemisessa” (3) ”jos vanhemmat eivät kykene asettamaan kotiintuloaikaa, viranomaisten ja kunnan tehtävä on puuttua siihen, että lapset eivät roiku kaupungilla tai kuntakeskuksissa puolelta öin” ja (4) ”missä lasten ja nuorten kotiintuloajoista tulisi päättää? Kotiintuloaikakuntien lautakunnat pitivät muita kuntia tärkeämpänä sitä, että lapset ja nuoret ovat iltaisin kotona (väittäjä 1). Myös vanhempien kasvatustehtävän tukemista (väittäjä 2) ja viranomaisten puuttumista kotiintuloikasäntelyyn (väittäjä 3) pidettiin kotiintuloaikakuntien lautakunnissa tärkeämpänä. Kotiintuloaikakunnissa esitettiin useammin, että kotiintuloaika on muidenkin kuin vain lapsen ja hänen vanhempansa välinen asia (väittäjä 4). Väittäjä 2 lukuun ottamatta erot olivat kuntaryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä.
- 80 $\chi^2=8,154$, $df=1$, $p<.01$
- 81 $\chi^2=4,56$, $df=1$, $p<.05$
- 82 75 prosenttia läänin alueen 86 kunnasta ei ollut saanut tiedon mukaan laatinut turvallisuusohjelmaa, joka olisi saanut oikeusministeriön rahoituksen. 11 kuntaa oli laatinut turvallisuusohjelman ja sen lisäksi 11 kuntaa nimenomaisesti sellaisen ohjelman, jossa lapset ja nuoret olivat keskeinen kohderyhmä. Vastanneiden kuntien suhteelliset osuudet eivät eronneet merkitsevästi vastaamatta jättäneiden jakaumasta.
- 83 $\chi^2=23,56$, $df=2$, $p<.001$
- 84 $\chi^2=4,203$, $df=1$, $p<.05$
- 85 Rikollisuussummamuuttujaan yhdistettiin kaikki rikoksesta epäillyt alle 21-vuotiaat yhdeksi ryhmäksi ja käytettiin keskipitkää aikaväliä (1995–2004).
- 86 Rakenteiden ja olosuhteiden muuttujaan yhdistettiin väestömäärä, taajama-aste, toimialarakenne, yleinen työttömyys ja huoltosuhte.
- 87 Kokonaispoikkeavuuden tason vertailussa kuntien määrä on kuitenkin vähäisempi kuin yksittäisten muuttujien tai summamuuttujien vertailussa. Kokonaistoleranssin vertailuun oli mahdollista saada 11 kuntaa enemmän kuin kokonaispoikkeavuuden tason analyysiin.

- 88 Jonkin verran on viitteitä siihen, että vastaamatta jättäneissä kunnissa saattaisi esiintyä sääntelyä (esim. *Kouvolan Sanomat* 1.8.2000; 5.2.2003).
- 89 Yksinhuoltajaperheiden osuus on verrattain korkea eli 21,6 prosenttia (1999). Vuonna 1999 avohuollon piirissä oli 9,8 alle 18-vuotiasta lasta tuhatta samanikäistä kohden. Vuoteen 2004 tultaessa osuus oli kasvanut 1,6 prosenttia. Sijoitettujen lasten vastaava osuus oli 2,3, joka sekin kasvoi tultaessa vuoteen 2004. 18–20-vuotiaiden rikoslakirikosten ja pahoinpitelyrikollisuuden suhteelliset tasot (13,8/12,8 %) ovat läänintasoa (11,7/11,1 %) keskimääräistä korkeampia.
- 90 Repressiivistä ja intoleranttia nuoriin kohdistuvaa poliisitoimintaa esiintyi Riihimäelläkin. Riihimäen poliisi ilmoitti syksyllä 2005 paikallislehdessä ”puuttuvansa nuorten alkoholinkäyttöön tehostamalla valvontaa” ja siitä, että ”varoituksen sijaan napsahtavat sakot”, jolla haluttiin ”havahduttaa” ja ”korostaa vanhempien suhtautumisen merkitystä” (AP 11.10.2005).
- 91 Allekirjoittanut oli läsnä yleisölle avoimessa opetuslautakunnan kokouksessa Hyvinkään Martinsalissa, jossa kotiintuloaika-asiaa käsiteltiin. Tuolloin opetuslautakunnassa varhaisempaa kotiintuloaikaa esittänyt ja myöhemmin valtuustossa aloitteentekijän tueksi asettunut vanhemman polven kokoomusvaltuutettu kertoi kyselleensä kokemuksista sukulaiseltaan, joka asui Pohjanmaalla kotiintuloajan asettaneessa kunnassa.
- 92 Samainen henkilö toimi myös paikallisen evankelisluterilaisen kirkkovaltuuston puheenjohtajana ja vuoden 2007 eduskuntavaaleissa paikallisen kristillisdemokraattiehtokkaan kampanjapäällikkönä.

LÄHTEET

- Aarnio, Eeva (2004) Ohjelmatutkimus ja poliittisesti lukemisen muutos. Teoksessa Sakari Hänninen & Kari Palonen (toim.) *Lue poliittisesti. Profiileja politiikan tutkimukseen*. Jyväskylä: SoPhi, 147–165.
- Adams, Kenneth (2003) The Effectiveness of Juvenile Curfew in Crime Prevention. *Annals, AAPSS*, 587, 136–159.
- Aitamurto, Tanja (2004) *Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi – miksi?* Yhteiskuntapolitiikan pro gradu. Jyväskylän yliopisto.
- Aitamurto, Tanja (2005) Kun tavallinen tappaa. Sosiaalisen ongelman käsittely Heinojen surman herättämässä moraalissa myrskyssä. *Nuorisotutkimus* 23 (4), 4–18.
- Alanen, Leena & Bardy, Marjatta (1990) *Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Helsinki: Sosiaalivaltio.
- Alanen, Leena & Sauli, Hannele & Strandell, Harriet (2004) Children and Childhood in a Welfare State. The Case of Finland. Teoksessa An-Magritt Jensen & Asher Ben-Arieh & Cinzia Conti & Dagmar Kutsar & Máire Nic Ghiolla Phádraig & Hanne Warming Nielsen (eds) *Children's Welfare in Ageing Europe*. COST 19 Report. Volume 1. Trondheim: Norwegian Centre for Child Research, 145–209.
- Alapuro, Risto (1985) Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Helsinki: WSOY, 36–100.
- Alazewski, Andy & Manthorpe, Jill (1998) Welfare Agencies and Risk: the Missing Link? *Health and Social Care in the Community* 6 (1), 4–15.
- Albrecht, Hans-Jörg (2004) Youth Justice in Germany. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 443–494.
- Alestalo, Matti (1985) Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Helsinki: WSOY, 101–200.
- Althusser, Louis (1984) *Ideologiset valtiokoneistot*. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Amerio, Piero & Roccato, Michele (2005) A predictive Model for Psychological Reactions to Crime in Italy: An Analysis of Fear of Crime and Concern about Crime as a Social Problem. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 15, 17–28.
- Anttila, Inkeri (1952) *Nuori lainrikkooja*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 53. Helsinki: WSOY.
- Ariès, Philippe (1962) *Centuries of Childhood. A Social History of Family Life*. New York: Random House.
- Aristoteles (1997) *Retoriikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Arjen turvaa (2004) *Sisäisen turvallisuuden ohjelma*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 44/2004.
- Bannister, Andra J. & Carter, David L. & Schafer, Joseph (2001) A national police survey on the use of juvenile curfews. *Journal of Criminal Justice* 29, 233–240.
- Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) *Mikä lapsiamme uhkaa. Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.
- Baron, Stephen W. & Hartnagel, Timothy F. (1996) "Lock 'em up": Attitudes toward punishing juvenile offenders. *Canadian Journal of Criminology*, April, 191–212.
- Beck, Ulrich (1986) *Risikogesellschaft auf dem Weg in eine andere moderne*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Beck, Ulrich (1996) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Ulrich Beck & Anthony Giddens & Scott Lash *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen mo-*

- dernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 11–82.
- Becker, Howard S. (1963/1991) *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.
- Beckett, Katherine & Western, Bruce (2001) Governing Social Marginality. *Punishment & Society*, 3 (1), 43–59.
- Benda, Brent B. (2001) Factors That Discriminate Between Recidivists, Parole Violators, and Non-recidivists in a 3-Year Follow-Up of Boot Camp Graduates. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 45(6), 711–729.
- Blom, Raimo (2001) Yhteiskunnan rakennemuutos ja perheiden elinehdot. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY, 171–192.
- Bottoms, Anthony & Dignan, James (2004) Youth Justice in Great Britain. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (toim.) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 21–184.
- Bourdieu, Pierre (1984/1998) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. 9th printing. Massachusetts: Harvard University Press.
- Bowling, Benjamin (1999) The Rise and Fall of New York Murder. *British Journal of Criminology* 39 (4), 531–554.
- Braudel, Fernand (1997) *Les ambitions de l'Histoire*. Pariisi: Éditions de Fallois.
- Brembeck, Helene & Johansson, Barbro & Kampmann, Jan (2004) Introduction. Teoksessa Helene Brembeck & Barbro Johansson & Jan Kampmann (eds) *Beyond the Competent Child. Exploring contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Roskilde: Roskilde University Press.
- Buchan, Bruce (2002) Zero tolerance, Mandatory Sentencing and Early Liberal Arguments for Penal Reform. *International Journal of the Sociology of Law* 30, 201–218.
- Butler, Ian & Drakeford, Mark (2001) Which Blair Project? Communitarianism, Social Authoritarianism and Social Work. *Journal of Social Work* 1 (1), 7–19.
- Butts, Jeffrey A. & Mears, Daniel P. (2001) Reviving Juvenile Justice in a Get-Tough Era. *Youth & Society* 33 (2), 169–198.
- Böök, Marja-Leena & Perälä-Littunen, Satu (2006) Luottamusta rajojen kera – mielipidekirjoitusten vanhemmuuden vastuu. *Nuorisotutkimus*, Vol. 24. (2), 3–17.
- Casella, Ronnie (2003) Zero Tolerance Policy in Schools. Rationale, Consequences, and Alternatives. *Teachers College Record* 105 (5), 872–892.
- Castel, Robert (2007) *Sosiaalinen turvattuus. Mitä on olla suojattu?* Helsinki: Kela.
- Castells, Manuel (1997) *The Information Age. Economy, Society and Culture*. Volume II. The Power of Identity. Oxford: Blackwell Publishers.
- Chevigny, Paul (2003) The Populism of Fear. Politics of Crime in the Americas. *Punishment & Society* 5 (1), 77–96.
- Childress, Herb (2004) Teenagers, Territory and the Appropriation of Space. *Childhood* 11 (2), 195–205.
- Child Protection Act 80/2002*. [Http://eng.felagsmalaraduneyti.is/legislation/nr/351](http://eng.felagsmalaraduneyti.is/legislation/nr/351). (Viitattu 28.1.2006.)
- Christie, Nils (1993) *Kohti vankileirien saaristoa. Rikollisuuden kontrolli teollisuutena länsimaissa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Clarke, Ronald V. G. (1980) “Situational Crime Prevention. Theory and Practice. *British Journal of Criminology* 20 (2), 136–147.
- von Clausewitz, Carl (1997) *On War*. Ware: Wordsworth.
- Cohen, Albert K. (1955) *Delinquent boys. The Culture of the Gang*. New York: Free Press.
- Coleman, James S. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.

- Collins, Damian C.A. & Kearns, Robin A. (2000) Under curfew and under siege? Legal geographies of young people. *Geoforum* 32, 389–403.
- Cunningham, Hugh (1995) *Children and Childhood in Western Society since 1500*. Lontoo: Longman.
- Dahl, Tove Stang (1985) *Child Welfare and Social Defence*. Oslo: Norwegian University Press.
- Davis, Howard & Bourhill, Marc (1997) “Crisis”: The Demonization of Children and Young People. Teoksessa Phil Scraton (ed.) *“Childhood” in “Crisis”*. Lontoo: Routledge.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. Lontoo: Sage.
- De Mause, Lloyd (1974) The Evolution of Childhood. Teoksessa Lloyd De Mause, (toim.) *The History of Childhood*. Lontoo: Souvenir Press Ltd, 1–73.
- Dixon, Travis L. (2006) Psychological Reactions to Crime News Portrayals of Black Criminals: Understanding the Moderating roles of prior News Viewing and Stereotype Endorsement. *Communication Monographs* 73 (2), 162–187.
- Dixon, Travis L. & Linz, Daniel (2000a) Race and the Misrepresentation of Victimization on Local television News. *Communication Research* 27 (3), 547–573.
- Dixon, Travis L. & Linz, Daniel (2000b) Overrepresentation and Underrepresentation of African Americans and Latinos as Lawbreakers on Television News. *Journal of Communication*, Spring, 131–154.
- Donzelot, Jacques (1980) *The Policing of Families. Welfare versus the State*. Lontoo: Hutchinson.
- Doob, Anthony & Sprott, Janet B. (2004) Youth Justice in Canada. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 185–242.
- Doob, Anthony N. & Tonry, Michael (2004) Varieties of Youth Justice. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 1–20.
- Duckworth, Jeannie (2002) *Fagin’s Children. Criminal Children in Victorian England*. Lontoo: Hambledon.
- Dumais, Susan A. (2005) Early Childhood Cultural Capital, Parental Habitus and Teacher’s Perceptions. *Poetics*, 34, 83–107.
- Durkheim, Émile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Durkheim, Emile (1990/1893) *Sosiaalisesta työnjaosta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Elias, Norbert (1994/1939) *The Civilizing process. The history of manners; State formation and civilization*. Oxford: Blackwell.
- Elliott, Robin & Airs, Jennifer & Easton, Claire & Lewis, Ruth (2000) *Electronically monitored curfew for 10- to 15-years olds – report of the pilot*. Home Office occasional paper. Lontoo: Home Office.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik (2005) *Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista*. Oppaita 60. Helsinki: Stakes.
- Eskelinen, Anne (2000) *Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Yhdessä elämään*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Estrada, Felipe (2001) Juvenile Violence as a Social Problem. Trends, Media Attention and Societal Response. *British Journal of Criminology* 41, 639–655.
- Etzioni, Amitai (1996) *The New Golden Rule. Community and Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books.
- Ewald, François (1986) *L’Etat providence*. Pariisi: Bernard Grasset.
- Ewald, François (1991) Insurance and Risk. Teoksessa Graham Burchell & Colin Gordon & Peter Miller (eds) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.

- Ewald, François (1995) Vakuutusyhteiskunta. Teoksessa Risto Eräsaari & Keijo Rahkonen (toim.) *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Helsinki: Gaudeamus, 73–86.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman (2001a) Critical discourse analysis as a method in social science research. Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (eds) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Lontoo: Sage, 121–138.
- Fairclough, Norman (2001b) *Language and Power*. 2nd printing. Essex: Longman.
- Fairclough, Norman (2006) *Language and Globalisation*. Lontoo: Routledge.
- Farrington, David (2002) Developmental Criminology and Risk-Focused Prevention. Teoksessa Mike Maguire & Rod Morgan & Robert Reiner (toim.) *The Oxford Handbook of Criminology*. Kolmas painos. Oxford: Oxford University Press, 657–701.
- Feeley, Malcolm & Simon, Jonathan (1992) The New Penology. Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications. *Criminology* 39, 449–474.
- Feld, Barry (2003) A Funny Thing Happened on the Way to the Centenary. Social Structure, Race and the Transformation of the Juvenile Court. *Punishment & Society* 5 (2), 187–214.
- Felson, Marcus (1994) *Crime and everyday life. Insights and implications for society*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Feltoich, Nick (2003) Nonparametric Tests of Differences in Medians: Comparison of the Wilcoxon-Mann-Whitney and Robust Rank-Order Tests. *Experimental Economics* 6 (3), 273–297.
- Finn, Janet L. & Nybell, Lynn (2001) Capitalizing on Concern: the Making of troubled Children and troubling Youth in Late Capitalism. *Childhood* 8 (2), 139–145.
- Fornäs, Johan (1998) *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Tampere: Vastapaino.
- Forssén, Katja (2006) Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.): *Puhumattomat paikat – puheenvuoroja perheestä*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu, 101–118.
- Forsten, Timo (2005) *Valiokuntapeli eduskunnassa. Valiokuntajäsenyydet 1945–2002*. Julkaisuja C 223. Turun yliopisto.
- Foucault, Michel (1972/1969) *The Archaeology of Knowledge*. Lontoo: Routledge.
- Foucault, Michel (1975) *Surveiller et punir*. Pariisi: Gallimard.
- Foucault, Michel (1980) Power and Strategies. Teoksessa Colin Gordon (toim.) *Power/Knowledge. Selected Interviews and other Writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books, 134–145.
- Foucault, Michel (1998a) Nietzsche, genealogia, historia. Teoksessa Michel Foucault *Foucault/Nietzsche*. Helsinki: Tutkijaliitto, 63–107.
- Foucault, Michel (1998b) *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (2000) Governmentality. Teoksessa James D. Faubion (ed.) *Power*. New York: The New Press, 201–222.
- Franklin, Bob & Petley, Julian (1996) Killing the Age of Innocence: Newspaper Reporting of the Death of James Bulger. Teoksessa Jane Pilcher & Stephen Wagg (eds) *Thatcher's Children*. Lontoo: Falmer.
- Fried, Carrie S. (2001) Juvenile Curfews: Are they an effective and Constitutional Means of combating Juvenile Violence? *Behavioral Sciences and the Law* 19, 127–141.
- Furedi, Frank (1997) *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. Lontoo: Cassell.
- Gabriel, Gabriele & Holthusen, Berndt & Schäfer, Heiner (2002) Projects to Prevent Juvenile Delinquency. Between the Wish to Help and the Call for Punishment. Teoksessa German Youth Institute (toim.) *Growing Up in Germany. Living Conditions, Problems and Solutions*. München:

- Deutsches Jugendinstitut, 95–102.
- Garland, David (2001) *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Garrett, Paul Michael (2003) Producing the Moral Citizen: the “Looking After Children” System and the regulation of Children and Young People in Public Care. *Critical Social Policy* 19 (3), 291–311.
- Garrett, Paul Michael (2004) Talking Child Protection. The Police and Social Workers “Working together”. *Journal of Social Work* 4 (1), 77–97.
- Gelsthorpe, Loraine & Morris, Allison (2004) Restorative Youth Justice. The last Vestiges of Welfare. Teoksessa John Muncie & Gordon Hughes & Eugene McLaughlin (eds) *Youth Justice. Critical Readings*. Lontoo: Sage, 239–253.
- Gendrot, Sophie (2006) France: The Politicization of Youth Justice. Teoksessa John Muncie & Barry Goldson (toim.) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 48–65.
- Giddens, Anthony (1984a) *The Constitution of Society. Outline of the theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1984b) *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä*. Helsinki: Otava.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1996) Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck & Anthony Giddens & Scott Lash *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 83–152.
- Giesen, Bernhard (2004) Noncontemporaneity, Asynchronicity and Divided Memories. *Time & Society* 13 (1), 27–40.
- Goldson, Barry (1997) Children in Trouble: State responses to Juvenile Crime. Teoksessa Phil Scraton (toim.) *“Childhood” in “Crisis”*. Lontoo: Routledge, 124–145.
- Goldson, Barry (2000) “Children in need” or “young offenders”? Hardening ideology, organizational change and new challenges for social work with children in trouble. *Child and Family Social Work* 5, 255–265.
- Goldson, Barry (2002) New Punitiveness. The Politics of Child incarceration. Teoksessa John Muncie & Gordon Hughes & Eugene McLaughlin (eds) *Youth Justice. Critical Readings*. Lontoo: Sage, 386–400.
- Goldson, Barry (2006) Penal Custody: Intolerance, Irrationality and Indifference. Teoksessa Barry Goldson & John Muncie (toim.) *Youth Crime and Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 139–157.
- Gorham, Bradley W. (2006) News Media’s Relationship With Stereotyping: The Linguistic Intergroup Bias in Response to Crime News. *Journal of Communication* 56, 289–308.
- Gottfredson, Michael & Hirschi, Travis (1990) *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Gramsci, Antonio (1982) Valtio. Teoksessa Mikael Böök (toim.) Antonio Gramsci *Vankilavihkot. Valikoima 2*. Helsinki: Kansankulttuuri, 119–128.
- Haapanen, Pirkko (1996) Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Kari Palonen & Hillka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 23–50.
- Haapasalo, Jaana (1999) Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa Jaana Haapasalo (toim.) *Väkivallan kierre*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/99. Helsinki: Tietosanoma, 45–85.

- Habermas, Jürgen (1996) *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Massachusetts: The MIT Press.
- Halila, Aimo (1949) *Suomen kansakoululaitoksen historia. Osa 1. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty*. Helsinki: WSOY.
- Halila, Aimo (1977) *Helsingin kaupungin sosiaalitoimen historia*. Helsingin kaupungin julkaisuja No 30. Helsinki: Yhteiskirjapaino Oy.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio (2001) *Empire*. Yhdeksäs painos. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hallett, Christine (2000) Ahead of the Game or behind the Times? The Scottish Children's Hearings System in International Context. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 14, 31–44.
- Harrikari, Timo (2004a) *Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä*. Julkaisuja 48. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Harrikari, Timo (2004b) From Welfare Policy towards Risk Politics? Teoksessa Helene Brembeck & Barbro Johansson & Jan Kammann (eds) *Beyond the competent child*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 89–105.
- Harrikari, Timo (2004c) Ruumiillinen kuritus lapsen rikosoikeudellisenä seuraamuksena. Historiallista tarkastelua lainsäätämisasiakirjojen valossa. *Nuorisotutkimus* 22, (2), 34–50.
- Harrikari, Timo (2006a) Nuori pahantekijä, rikoksen tekijä vai lainrikkoja? Nuorisoriikollisuus historiallisena diskursina. Teoksessa Johanna Niemi-Kiesiläinen & Päivi Honkatukia & Helena Karma & Minna Ruuskanen (toim.) *Oikeuden tekstit diskursseina*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 13. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 113–134.
- Harrikari, Timo (2006b) Rikos lastensuojelun kentässä. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta, 249–280.
- Harrikari, Timo (2006c) *Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa*. Julkaisu 106. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.
- Harrikari, Timo (2007) The Juvenile Justice System in Finland. Teoksessa Glauco Giostra & Vania Patané (toim.) *European Juvenile Justice Systems*. First Volume. Centro di Studio e di Ricerca sulla Giustizia Minorile. Università degli Studi di Macerata. Milano: Giuffrè Editore, 95–116.
- Harrikari, Timo (2008) Exploring Risk Governance in the Nordic Context. Finnish Juvenile Crime and Child Welfare. *Current Issues in Criminal Justice* 20 (1), 21–42.
- Harrikari, Timo & Hoikkala, Susanna (2008) Nuorten hyvinvointipolitiikka – pahoinvointiin puuttumista ja riskien hallinnointia? Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolat -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 71–81.
- Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (2008) *Youth Curfews – Indicators of Change in Child-Adult Relations*. Esitelmä Pohjoismaisen kriminologisen yhteistyöelimen (NSFK) tutkimusseminaarissa Disorder in Urban public Space: Resistance or Crime? Forssa 7.5.2008. (Tulossa seminaarijulkaisussa.)
- Harrikari, Timo & Satka, Mirja (2006) A New Regime of Governing Childhood? Finland as an Example. *Social Work & Society* 4 (2), 209–216.
- Heikkinen, Alpo (2007) *Nuoret lastensuojelun avohuollossa – palvelujen ja menetelmien tarkastelu*. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Heino, Petteri & Randell, Mari & Virolainen, Sanna (2005) *Sosiaalityötä poliisilaitoksella. Paikallisesta innovaatiosta valtakunnalliseksi käytännöksi*. Järvenpää: Sosiaalilaitos.
- Heinonen, Olavi (1997) Ulkoparlamentaarisesta kriminaalipolitiikasta. Teoksessa *Jotain sellaista*

- radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun liikkeen täyttässä 30 vuotta.* Helsinki: Tietosanoma, 24–28.
- Heinämäki, Liisa (2006) *Varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. VarTu -hankekuvaus 2004–2005.* Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2006: 26, Helsinki, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Heiskala, Risto (1994) Sosiologia modernin yhteiskunnan itsetietoisuutena ja kansallisina traditioina. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia.* Helsinki: Gaudeamus, 9–37.
- Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (2006) Suunnitelmataloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan? Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 43–64.
- Helasvuo, Kaarlo (1966) Korostuneiden sopeutumishäiriöiden ennalta ehkäisy. Teoksessa Kaarlo Helasvuo (toim.) *Nuori sosiaalisessa ristiriidassa.* Lastensuojelun keskusliiton julkaisu N:o 40. Vihti: Oy Luoteis-Uusimaan Kirjapaino, 45–54.
- Helasvuo, Kaarlo (1997) Murros ja haaste. Teoksessa *Jotain sellaista radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun liikkeen täyttässä 30 vuotta.* Helsinki: Tietosanoma, 29–38.
- Hendrick, Harry (1997) Constructions and Reconstructions of British Childhood: An Interpretative Survey 1800 to the Present. Teoksessa Allison James & Alan Prout (eds) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood.* Lontoo: Falmer Press, 34–63.
- Hirschi, Travis & Gottfredson, Michael R. (1994) *The Generality of Deviance.* New Jersey: Transaction Publishers.
- Hjelm, Titus (2005) *Saatananpalvonta, media ja suomalainen yhteiskunta.* Helsinki: Yliopistopaino.
- Hobsbawm, Eric (1995) *The Age of Extremes. 1914–1991.* Lontoo: Abacus.
- Hollander, Anna & Tärnfalk, Mikael (2006) Juvenile Crime and Justice System in Sweden. Teoksessa Malcolm Hill & Andrew Lockyer & Fred Stone (eds) *Youth Justice and Child Protection.* Lontoo: Jessica Kingsley Publishers, 90–103.
- Hollway, Wendy & Jefferson, Thomas (1997) The Risk Society in an age of anxiety. Situating fear of crime, in *British Journal of Sociology* 48 (2), 252–266.
- Holthusen, Bernd & Schäfer, Heiner (2000) Introduction: Prevention of Juvenile Delinquency in Germany and Netherlands. Teoksessa René Bendit & Wolfgang Eler & Sima Nieborg & Heiner Schäfer (eds) *Child and Juvenile Delinquency. Strategies of Prevention and Intervention in Germany and Netherlands.* Utrecht: Deutsches Jugendinstitut e.V. & Verwey-Jonker-Instituut.
- Hood, Roger (2001) Capital Punishment. A Global Perspective. *Punishment and Society* 3 (3), 331–354.
- Howarth, David (2000) *Discourse.* Buckingham: Open University Press.
- Hudson, Barbara (2001) Human Rights, Public Safety and the Probation Service: Defending Justice in the Risk Society. *The Howard Journal* 40 (2), 103–113.
- Hughes, Gordon (1998) *Understanding Crime Prevention. Social control, Risk and Late Modernity.* Buckingham: Open University Press.
- Huhtanen, Kristiina (2004) *Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa.* Helsinki: Finn lectura.
- Huhtanen, Kristiina (2007) *Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hudson, Barbara (2001) Human Rights, Public Safety and the Probation Service: Defending Justice

- in the Risk Society. *The Howard Journal* 40 (2), 103–113.
- Hunt, Alan & Wickham, Gary (1994) *Foucault and Law. Towards a Sociology of Law as Governance*. Lontoo: Pluto Press.
- Hänninen, Sakari (1996) Puhe hyvinvoinnista ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 161–174.
- Hänninen, Sakari (2001) Pohjoismaisen hyvinvoinnin eetos. *Tiede & edistys* 26 (1), 19–33.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997) Johdanto. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnomisesta*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (2004) Politologian profiloituminen. Teoksessa Sakari Hänninen & Kari Palonen (toim.) *Lue poliittisesti. Profiileja politiikan tutkimukseen*. Jyväskylä: SoPhi, 4–11.
- Hänninen, Sirkka-Liisa & Valli, Siiri (1986) *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Helsinki: Otava.
- Innes, Martin (2005) Why "Soft" Policing is Hard: On the Curious Development of Reassurance Policing, How it Became Neighbourhood Policing and What This Signifies About the Politics of Police Reform. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 15, 156–169.
- Jallinoja, Riitta (1985) Miehet ja naiset. Teoksessa Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Helsinki: WSOY, 243–270.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- James, Adrian L. & James, Allison (2001) Tightening the net: children, community, and control. *British Journal of Sociology* 52 (2), 211–228.
- James, Allison & James, Adrian L. (2004) *Constructing Childhood. Theory, Policy and Social Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- James, Allison & Jenks, Chris (1996) Public Perceptions of Childhood Criminality. *British Journal of Sociology* 47 (2), 315–331.
- Janson, Carl-Gunnar (2004) Youth Justice in Sweden. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 391–442.
- Johnson, Shane D. & Bowers, Kate J. (2003) Opportunity is in the Eye of the Beholder: The Role of Publicity in Crime Prevention. *Criminology and Criminal Policy* 2 (3), 497–524.
- Johnston, Les & Shearing, Clifford (2003) *Governing Security in Policing and Justice*. Lontoo: Routledge.
- Johnstone, John & Hawkins, Darnell, & Michener, Arthur (1994) Homicide reporting in Chicago dailies. *Journalism Quarterly* 71, 860–872.
- Jones, Trevor & Newburn, Tim (2002) Policy Convergence and Crime Control in the USA and the UK. Streams of Influence and Levels of Impact. *Criminal Justice* 2 (2), 173–203.
- Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–159.
- Juhila, Kirsi (1993) Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 151–188.
- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.
- Junger-Tas, Josine (2004) Youth Justice in Netherlands. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N.

- Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 293–348.
- Jussi, Pirita (2004) ”*Keitä me olemme? Mitä me haluamme?*” *Eläinoikeusliike itsemäärittelyn, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena*. Väitöskirja. Jyväskylän Studies in Humanities 29. Jyväskylän yliopisto.
- Jussila, Virve (2003) *Lasten henkinen pahoinvointi yleisönasastokirjoituksissa*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Varhaiskasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Jähi, Riitta (1999) Luokkaperheet. Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Helsinki: Gaudeamus, 123–163.
- Järventie, Irmeli (2000) Lasten syrjäytyminen – laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus, 135–153.
- Järventie, Irmeli (2001) Eriarvoisen lapsuuden muutokuvia. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY.
- Kaarninen, Mervi (1986) Tamperelaisen punaorvon elämänvaiheet. Teoksessa *Yksilö ja yhteiskunnan muutos*. Acta Universitatis Tamperensis Se A Vol. 202. Tampere: Tampereen yliopisto, 36–49.
- Kaarninen, Mervi (1990) Punaorpojen huolto – köyhäinapua ja kasvatusta. Teoksessa Juha Hannikainen & Markku Hyrkkänen & Olli Vehviläinen (toim.) *Väki voimakas 4. Suomi 1917–1918*. Työväen historian tutkimuksen ja perinteen seura. Hämeenlinna: Karisto, 341–355.
- Kantola, Anu (2002) *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Kantola, Anu (2006) Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 156–178.
- Kalela, Jorma (2000) *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalela, Jorma (2002) Syntyikö Suomeen 1990-luvulla uusi alaluokka? Teoksessa Helena Bomberg & Matti Hannikainen & Pauli Kettunen (toim.) *Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin*. Turku: Kirja-Aurora.
- Kangas, Olli (2006) Poliitiikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita, 190–396.
- Karisto, Antti (2005) Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 17–60.
- Karisto, Antti & Martikainen, Pekka & Mäki, Netta & Rahkonen, Keijo (2005) Suuren muutoksen pyörteissä: liikkuvuus ja liikkumattomuus. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 92–114.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) *Finland i förvandling. Levnadsstandardens, livsföringens och socialpolitikens utveckling i Finland*. Helsinki: WSOY.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Meltti, Tero (2003) Muutosprosesseissa ristiriitaistuva sosiaalityö. Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kasvatus- ja perheneuvonta* (2002) Tilastotiedote 15/2003. Helsinki: Stakes.
- Kauppi, Niilo (2006) Bourdieun strukturaali-konstruktivistinen politiikan teoria. Yhteiskunnallinen hallinta, poliittinen arviointikyky ja politiikan kenttä. Teoksessa Semi Purhonen & Jeja-Pekka Roos (toim.) *Bourdieu ja minä*. Tampere: Vastapaino, 163–177.
- Kautto, Mikko (2001) *Diversity among Welfare States. Comparative Studies on Welfare State Adjustment in Nordic Countries*. Research Report 118. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, Jukka (2003) Onko kontrollipolitiikassa tapahtunut historiallinen käänne? Teoksessa Jyri Inha (toim.) *Muutos ja jatkuvuus. Näköaloja oikeushistoriaan*. Helsinki: Talentum, 197–224.

- Kekkonen, Jukka & Ylikangas, Heikki (1982) *Vapausrangaistuksen aikakausi. Nykyisen seuraamusjärjestelmän historiallinen tausta*. Oikeuden yleistieteiden laitos. Helsingin yliopisto.
- Kelleher, Michael D. (1998) *When Good Kids Kill*. Connecticut: Praeger.
- Kelley, Peter & Buckingham, David & Davies, Hannah (1999) Talking Dirty. Children, sexual knowledge and television. *Childhood* 6 (2), 221–242.
- Kemshall, Hazel (2000) Researching Risk in the Probation Service. *Social Policy & Administration*, 34 (4), 465–477.
- Kemshall, Hazel (2002) Effective Practice in Probation: An Example of "Advanced Liberalism Responsibilisation". *Howard Journal* 41 (1), 41–58.
- Kempf-Leonard, Kimberley & Peterson, Elica (2000) Expanding realms of the new penology: the advent of actuarial justice for juveniles. *Punishment and Society* 2 (1), 66–97.
- Kiander, Jaakko (2002a) Talouskasvu ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Helsinki, Gaudeamus, 60–82.
- Kiander, Jaakko (2002b) 1930-luvun pulakausi ja 1990-luvun talouskriisi. Talouspolitiikan ja taloudellisen ajattelun vertailua. Teoksessa Helena Bomberg & Matti Hannikainen & Pauli Kettunen (toim.) *Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin*. Turku: Kirja-Aurora, 47–70.
- Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti (1998) *Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: Taloustieto.
- Kiili, Johanna (2005) *Lasten osallistumisen voimavarat*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 283. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kitinoja, Manu (2005) *Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojelusiakkuudesta ja koulukotihistoriasta*. Tutkimuksia 150. Helsinki: Stakes.
- Kivivuori, Janne (2005) Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Teoksessa Janne Kivivuori & Venla Salmi *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Teemana sosiaalinen pääoma. Julkaisuja 214. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 11–70.
- Kivivuori, Janne (2006) Nuorisorikollisuuden kehitys. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 15–56.
- Kivivuori, Janne (2008) *Rikollisuuden syyt*. Helsinki: Nemo.
- Kivivuori, Janne & Honkatukia, Päivi (2006) Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 341–364.
- Kivivuori, Janne & Kemppi, Sari & Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Julkaisuja 196. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kjørholt, Anne-Trine (2002) Small is Powerful. Discourses on Children and Participation in Norway. *Childhood* 9 (1), 63–82.
- KM 1966: A 2. Nuorisorikollisuustoimikunnan mietintö. Helsinki.
- KM 1971: A 25. Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö I. Yleiset periaatteet. Helsinki: Valtion painatuskeskus. (tekstiin lisättävä A-kirjain)
- KM 1972: A 1. Kriminaalihuoltokomitean mietintö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- KM 1973: 86. Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö II. Perheiden ja alaikäisten huollon järjestämistä koskevat ehdotukset. Helsinki.
- KM 1973: B 135. Suojelukasvatustoimikunnan mietintö. Helsinki.
- KM 1976: 72. Rikosoikeuskomitean mietintö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

- KM 1982: 67. Lastensuojelutoimikunta 1982:n mietintö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- KM 2003: 2. Nuorisoriikostoimikunnan mietintö. Helsinki: Edita.
- KM 2004: 12. Nuorisoriikostoyöryhmän mietintö. Helsinki: Oikeusministeriö.
- KM 2006: 25. Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän mietintö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki: STM.
- Koivusilta, Leena & Karvonen, Sakari & Rimpelä, Matti & Rimpelä, Arja (2002) Nuorten terveyden sosioekonomisten erojen muutokset. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) *Suomalainen hyvinvointi 2002*. Helsinki: Stakes, 62–83.
- Komen, Mieke (2002) Dangerous Children: Juvenile Delinquency and Judicial Intervention in the Netherlands. *Crime, Law & Social Change* 37, 379–401.
- Korander, Timo (2000) Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Pauli Niemelä & Anna-Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 177–216.
- Korander, Timo (2002a) Poliisihenkilöstön näkökulma rikoksentorjuntaprojektiin. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kabeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 212–279.
- Korander, Timo (2002b) Näkökulmia nuorisoon – eli ekskursio nuorten käyttäytymisen muuttamiseen ja siihen reagoimiseen. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kabeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 359–399.
- Korander, Timo (2004) Poliisikulttuuri – poliisiammatin ja -tutkimuksen väline. *Oikeus* 33 (1), 4–24.
- Korander, Timo & Laapio, Marja-Liisa & Soine-Rajanummi, Seppo (2002) Nollatoleranssi, ”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan” -hankkeen ja monitahoarvioinnin perusteet. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kabeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 21–59.
- Korander, Timo & Törrönen, Jukka (2004) Luottamus nuoriin nollassa? Tampereen nollatoleranssi kenttätöntekijöiden ja kohteen kokemana. Teoksessa Jukka Törrönen (toim.) *Valvontaa ja vastuuta. Päihheet ja julkisen tilan moraalisaätely*. Helsinki, Gaudeamus, 146–168.
- Korander, Timo & Soine-Rajanummi, Seppo & Sainio, Mikael (2002) Kansalainsäädäntö. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kabeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 81–169.
- Korander, Timo & Törrönen, Jukka (2005) Zero Confidence in Youths? Experiences of the zero tolerance experiment in Finland. *Young* 13 (1), 47–71.
- Korpi, Walter (1981) Sosiaalipolitiikan strategiat ja Tuosin sosiaalipolitiikka. *Sosiaalipolitiikka 1981*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja. Kuudes vuosikerta. Vammala.
- Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2007) Approaching Youth Crime through Welfare and Punishment: The Finnish Perspective. Teoksessa Malcolm Hill & Andrew Lockyer & Fred Stone (eds) *Youth Justice and Child Protection*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers, 41–60.
- Koselleck, Reinhart (1985) *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Lontoo: The MIT Press.
- Koselleck, Reinhart & Narr, Wolf-Dieter & Palonen, Kari (2000) Ajan kerrostumat ja politiikan mahdollisuudet. Teoksessa Kia Lindroos & Kari Palonen (toim.) *Politiikan aikakirja*. Tampere: Vastapaino, 25–58.
- Koskiahio, Tapio (1972) Eduskuntaehdokkaat ja valitut kansanedustajat. Teoksessa Pertti Pesonen

- (toim.) *Protestivaalit nuorisovaalit*. Tampere: Ylioppilastuki ry.
- Kosonen, Pekka (1987) *Hyvinvointivaltion haasteet ja pohjoismaiset mallit*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 58. Tampere: Vastapaino.
- Kosonen, Pekka (1998) *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kotkas, Toomas (2003) *Suosiosta ja armosta. Tutkimus armahdusoikeuden historiasta autonomian ajan Suomessa*. A-sarja N:o 245. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Krisberg, Barry (2006) Rediscovering the Juvenile Justice Ideal in the United States. Teoksessa John Muncie & Barry Goldson (eds) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 6–18.
- Kuhn, Thomas S. (1996/1962) *The Structure of Scientific Revolutions*. 3rd edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kulha, Keijo (1980) Uudelleenorientoituminen – sodanjälkeinen aika. Teoksessa Viljo Rasila & Eino Jutikkala & Keijo K. Kulha *Suomen poliittinen historia 1905–1975*. Helsinki: WSOY.
- Kumlien, Mats (1997) Uppfostran och straff. Studier kring 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott. Lund: Bloms i Lund Tryckeri AB.
- Kumlin, Staffan & Rothstein, Bo (2005) Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare-State Institutions. *Comparative Political Studies* 38 (4), 339–365.
- Kurki-Suonio, Kirsti (1999) *Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja 222. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kusch, Martin (1993) *Tiedon kentät ja kerrostumat – Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat*. Oulu: Kustannus Pohjoinen.
- Kuula, Tarja & Pitts, John & Marttunen, Matti (2007) Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, 315–340.
- Kuure, Tapio (2001) *Muistio nuorisoväkivallasta. Nuorisotyö ja polarisaatio-oletus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kuusi, Pekka (1963) *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. Porvoo: WSOY.
- Kyvsgaard, Brita (2004) Youth Justice in Denmark. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (eds) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 349–390.
- Kääriäinen, Juha & Rostila, Ilmari & Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Korkiamäki, Riikka (2005) Nuorten masentuneisuudesta ja rikekäyttäytymisestä sosiaaliseen pääomaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (1), 28–41.
- Laapio, Marja-Liisa & Korander, Timo & Kelasalmi, Anu & Soine-Rajanummi, Seppo (2002) Nuoren näkökulma. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kahkeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 321–358.
- Lahti, Raimo (2000) Towards a Rational and Humane Criminal Policy – Trends in Scandinavian Penal Thinking. *Scandinavian Journal of Criminology and Crime Prevention* 1, 141–155.
- Lampikoski, Mikko (2003) Poliisin tehtävät ja mahdollisuudet väkivaltatyössä. Teoksessa Eija Paavilainen & Tarja Pösö *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Helsinki: WSOY, 167–179.
- Langworthy, Robert H. & Whitehead, John T. (1986) Liberalism and Fear as Explanations of Punitiveness. *Criminology* 24, 575–91.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2003) Muuttuuko kriminaalipolitiikka – ja mihin suuntaan? Teoksessa Tapio Lappi-Seppälä & Raimo Lahti (toim.) *Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII*. A-Sarja N:o 237. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

- Lappi-Seppälä, Tapio (2006) Finland: A Model of Tolerance? Teoksessa John Muncie & Barry Goldson (toim.) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*, Lontoo: Sage, 177–195.
- Lastensuojelu 2006 (2007) Tilastotiedote 13/2007. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Stakes.
- Lee, Nick (2001) *Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty*. Maidenhead: Open University Press.
- Lehti, Martti (2006) Nuorten henkirikokset 1980–2004. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta, 57–96.
- Lehtisalo, Liekki & Raivola, Reijo (1992) *Koulutuspolitiikka*. Helsinki: WSOY.
- Lemert, Edwin M. (1951) *Social pathology. A systematic approach to the theory of sociopathic behaviour*. New York: McGraw-Hill.
- Lemert, Edwin M. (1967) *Human Deviance, Social Problems, and Social Control*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Lester, Brian J. (1996) Is it too late for Juvenile curfews? Out logic and the Constitution. *Hofstra Law Review* 25, 665–701.
- Lipsey, Mark W. (1995) What Do We Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents? Teoksessa James McGuire (toim.) *What Works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice*. Chichester: Wiley, 63–78.
- Lister, Ruth (2003) Investigating in the Citizen-Workers of the Future: Transformations in Citizenship and the State under New Labour. *Social Policy and Administration* 37 (5), 427–443.
- Lister, Ruth (2006) Children (but Not Women) First: New Labour, Child Welfare and Gender. *Critical Social Policy* 26 (2), 315–335.
- Local Child Curfews Guidande Document* (2001) Working Draft. Lontoo: Home Office.
- Lowry, Dennis T. & Nio, Tarn C.J. & Leitner, Dennis W. (2003) Setting the Public Fear Agenda: A Longitudinal Analysis of Network Crime Reporting, Public Perceptions of Crime, and FBI Crime Statistics. *Journal of Communication* 53 (1), 61–73.
- Lumijärvi, Ismo (2003) Poliisin uudistunut rooli turvallisuuden edistäjänä. Teoksessa Satu Ranta-Tyrkkö & Arja Ropo (toim.) *Turvallista hyvinvointia*. Tampere: Juvenes Print, 139–164.
- Lähteenmaa, Jaana (2006) 2000-luvun nuorisotyöprojektien kompastuskiviä kentällä. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektiyhdistyksen kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 105–120.
- Magarey, Susan (1978) The Invention of Juvenile Delinquency in early nineteenth-century England. *Labour History* 34, 11–25.
- Mair, George (2005) Electronic monitoring on England and Wales. Evidence-based or not. *Criminal Justice* 5 (3), 257–277.
- Mauer, Marc (2001) The Causes and Consequences of Prison Growth in the United States. *Punishment and Society* 3 (1), 9–20.
- May, Margaret (1973) Innocence and experience: the Evolution of the concept of juvenile delinquency in the mid-nineteenth century. *Victorian Studies* 17 (1), 7–29.
- Mayall, Berry (2002) *Towards a Sociology for Childhood. Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- Marttunen, Matti (2002) *Nuorisoprosessi. Lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsitteilyn arviointia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 193. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Marttunen, Matti (2005) Nuorisoriikosoikeus ja nuorisoprosessi. Teoksessa Marjukka Litmala & Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) *Nuoren oikeudet*. Helsinki: Edita, 513–637.
- Marttunen, Matti (2006) Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään.

- Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Julkaisuja 221/66/33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta, 281–314.
- Marttunen, Matti (2008) *Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta*. Tutkimuksia 236. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Marttunen, Matti & Keisala, Herta (2007) *Nuorisorangaistus I. Nuorisoprosessi ja tuomitseminen*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 230. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Mayall, Berry (2002) *Towards a Sociology for Childhood. Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- McGuire, James & Priestley, Philip (1995) Reviewing “What Works”: Past, Present and Future. Teoksessa James McGuire (toim.) *What Works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice*. Chichester: Wiley, 3–34.
- McGuire, Maureen (1997) “Getting Tougher?” *Canadian Journal of Criminology* (April), 185–214.
- McRobbie, Angela & Thornton, Sarah (1995) Rethinking moral panic for multi-mediated social worlds. *British Journal of Sociology* 46 (4), 559–574.
- Metsämuuronen, Jari (2003) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Mishra, Ramish (1981) *Society and Social Policy. Theories and Practice of Welfare*. Basingstoke: Macmillan.
- Moilanen, Johanna (2005) *Lapset ja aikuiset kumppaneina – sukupolvet verkoksi -hanke 2002–2004. Loppuraportti*. Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (KOSKE).
- Moisio, Pasi (2006) Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 36–56.
- Morris, Allison & McIsaac, Mary (1978) *Juvenile Justice? The Practice of Social Welfare*. Lontoo: Heinemann Educational Books.
- Morrow, Virginia (2001) Using Qualitative Methods to Elicit Young People’s Perspectives on their Environments: Some Ideas for Community Health Initiatives. *Health Educational Research* 16 (3), 255–268.
- Mortimer, Ed & May, Chris (1997) *Electronic monitoring in practice: the second year of the trials of curfew orders*. Home Office Research Study No. 177. Lontoo: Home Office.
- Muncer, Steven & Campbell, Anne & Jervis, Victoria & Lewis, Rachel (2001) “Ladettes”, Social Representations and Aggression. *Sex Roles* 44 (1/2), 33–44.
- Muncie, John (1999) Institutionalized Intolerance: Youth Justice and the 1998 Crime and Disorder Act. *Critical Social Policy* 19 (2), 147–175.
- Muncie, John (2001) *Youth and Crime. A Critical Introduction*. Lontoo: Sage.
- Muncie, John (2006) Governing young people: Coherence and contradiction in contemporary youth justice. *Critical Social Policy* 26 (4), 770–793.
- Muncie, John & Goldson, Barry (2006) England & Wales: The New Correctionalism. Teoksessa John Muncie & Barry Goldson (eds) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 34–47.
- Mutka, Ulla (1998) *Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen*. Jyväskylä: SoPhi.
- Myllärniemi, Anniina (2005) *Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.
- Määttä, Mirja & Kalliomaa-Puha, Laura (2006) Sopivaksi kasvattava yhteiskunta. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 179–193.
- Newburn, Tim (2002) Atlantic Crossing. ”Policy Transfer” and Crime Control in the USA and

- Britain. *Punishment & Society* 4 (2), 165–194.
- Nietzsche, Friedrich (1984/1886) *Hyvän ja pahan tuolla puolen*. Helsinki: Otava.
- Nousiainen, Jaakko (1998) *Suomen poliittinen järjestelmä*. Helsinki: WSOY.
- Noponen, Martti (1989) Yksikamarisen eduskunnan synty ja yleiskehitys. Teoksessa Martti Noponen (toim.) *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 29–48.
- Nora, Amaury (2004) The Role of Habitus and Cultural Capital in Choosing a College, Transitioning From High School to Higher Education, and Persisting in College Among Minority and Nonminority Students. *Journal of Hispanic Higher Education* 3 (2), 180–208.
- Nummenmaa, Lauri (2004) *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Nuorisovalvontaopas* (1944) II osa. Ohjeita ehdollisesti tuomitun valvonnassa. Helsinki: Nuorisonvalvonta.
- Nuorisovalvontaopas* (1966) Ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksenteikijän valvontaopas. Helsinki: Nuorisovalvonnan keskuustoimisto.
- O'Donnell, Ian & O'Sullivan, Eoin (2003) The Politics of Intolerance – Irish Style. *British Journal of Criminology* 43, 41–62.
- Ohjenuora* (2005) Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Kriminaalihoitolaitos ja Rikosseuraamusvirasto.
- Ojakangas, Mika (1997) *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Oksanen, Matti (1989) Poliittinen sosialisatio kiinnostuksen herättäjänä ja asenteiden kehittäjänä. Teoksessa Martti Noponen (toim.) *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 83–100.
- O'Malley, Pat (2004) *Risk, Uncertainty and Government*. Lontoo: Glasshouse Press.
- O'Neil, Mary Lou (2002) Youth Curfew in the United States: The Creations of Public Spheres for some Young People. *Journal of Youth Studies* 5 (1), 49–67.
- Ottosen, Mai Heide (2006) In the Name of the Father, The Child and the Holy Genes. Constructions of 'The Child's Best interest' in Legal Disputes Over Contact. *Acta Sociologica* 49 (1), 29–46.
- Paavola, Auli & Rousu, Sirkka-Liisa & Laiho, Kristiina (2006) *Lasten hyvinvointi kunnan yhteiseksi asiaksi. Lapsipolitiikan kuntakyselyn 1.4.2005 tuloksia*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pajamäki, Osku (2006) *Ahne sukupolvi. Suurten ikäluokkien perintö*. Jyväskylä: Gummerus.
- Pajujoja, Jussi (1997) Marraskuun liike seuraavan sukupolven silmin. Teoksessa *Jotain sellaista radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun liikkeen täyttässä 30 vuotta*. Helsinki: Tietosanoma, 75–79.
- Paloheimo, Heikki & Reunanen, Esa & Suhonen, Pertti (2005) Edustuksellisuuden toteutumisen. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 252–289.
- Palonen, Kari (1988) *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari (1997) *Kootut retoriikat*. Jyväskylä: SoPhi.
- Palsanen Kati (2007) *Varhainen puuttuminen lastensuojelun sosiaalityössä – sosiaalialan työntekijöiden näkökulma*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Parton, Nigel (2006a) *Safeguarding Childhood. Early intervention and surveillance in a late modern society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Parton, Nigel (2006b) "Every Child Matters": The Shift to Prevention Whilst Strengthening Protection in Children's Services in England. *Children and Youth Services Review* 28, 976–992.
- Patomäki, Heikki (2007) *Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.
- Peelo, Moira & Francis, Brian & Sothill, Keith & Pearson, Jayn & Ackerley, Elizabeth (2004) Newspaper Reporting and the Public Construction of Homicide. *British Journal of Criminology*

- 44, 256–275.
- Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana (1995) *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*. Helsinki: WSOY.
- Perelman, Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chain & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971) *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perhepoliittinen strategia. Linjauksia ja taustoja perhepolitiikan kehittämiseen* (2003) Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Pfaff, Steven (2001) The Limits of Coercive Surveillance. Social and Penal Control in the German Democratic Republic. *Punishment & Society* 3 (3), 381–407.
- Pierson, Paul (2001) Coping with Permanent Austerity. Welfare State Restructuring in Affluent Democracies. Teoksessa Paul Pierson (toim.) *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: University Press.
- Piirainen, Timo & Saari, Juho (2002) Johdanto. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Helsinki, Gaudeamus, 9–25.
- Pitkänen, Weijo (1989) Kollektiivinen toiminta – eduskuntatyön tuotokset. Teoksessa Martti Nojonen (toim.) *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 355–384.
- Politiloven 53/1995*. www.lovdato.no/all/hl-199950804-053.html (28.1.2006)
- Pollock, Linda A. (1983) *Forgotten Children. Parent-child relations from 1500 to 1900*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pratt, John (1989) Corporatism: the third model of juvenile justice. *British Journal of Criminology* 29 (3), 236–254.
- Pratt, John (2007) *Penal Populism*. Lontoo: Routledge.
- Pratt, John & Brown, David & Brown, Mark & Hallsworth, Simon & Morrison, Wayne (2005) (eds) *The New Punitiveness. Trends, theories, perspectives*. Devon: Willan Publishing.
- Prout, Alan (2000) Children's Participation: Control and Self-Realisation in British Late Modernity. *Children & Society* 14, 304–315.
- Pulma, Panu (1987) Kerjuutuovasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Panu Pulma & Olavi Turpeinen (toim.) *Suomen lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 11–266.
- Putnam, Robert (2000) Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
- Pösö, Tarja (1993) *Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388. Tampereen yliopisto.
- Pösö, Tarja (2004) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.
- Qvortrup, Jens (1995) Hvordan ser den nordiske barndommen ut? Teoksessa *Barndommen. Den nordiske barndommen i internasjonalt perspektiv*. Nr. 4. Trondheim: DMMH, 42–58.
- Rajavaara, Marketta (2007) *Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Rantala, Jukka (1997) *Sopimaton kasvattajaksi. Opettajien kohdistuneet poliittiset puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944–48*. Bibliotheca historica 26. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Rantalaiho, Liisa (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen & Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere, Vastapaino, 9–30.
- Rasmussen, Kim (2004) Places for Children – Children's Places. *Childhood* 11 (2), 155–173.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (1998) *Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys? Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua*. Tutkimuksia 90. Helsinki: Stakes.
- Raunio, Kyösti (2003) *Sosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Viides painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Rimpelä, Martti & Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna & Jokela, Jukka (2006) Nuorten hyvinvointi

- 1996–2005. Eriytyvätkö hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kehityssuunnat? Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 57–77.
- Robbins, Derek (2005) The Origins, early Development and Status of Bourdieu's Concept of "Cultural Capital". *The British Journal of Sociology* 56 (1), 13–30.
- Roberts, Colin (1995) Effective Practice and Service Delivery. Teoksessa James McGuire (toim.) *What Works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice*. Chichester: Wiley, 221–236.
- Roberts, Julian V. (2004) Public Opinion and Youth Justice. Teoksessa Michael Tonry & Anthony N. Doob (toim.) *Youth Crime and Youth Justice. Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press, 495–542.
- Roberts, Julian & Hough, Mike (2005) Sentencing Young Offenders. Public opinion in England and Wales. *Criminal Justice* 5 (3), 211–232.
- Robinson, Gwen (2002) Exploring Risk Management in Probation Practice. Contemporary developments in England and Wales. *Punishment and Society* 4 (1), 5–25.
- Rodger, John J. (2006) Antisocial Families and Withholding Welfare Support. *Critical Social Policy* 26 (1), 121–143.
- Romer, Daniel & Jamieson, Cathleen Hall & Aday, Sean (2003) Television News and the Cultivation of Fear of Crime. *Journal of Communication* 53, 88–104.
- Roos, Jeja-Pekka (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rorty, Richard (1989) *Contingency, Irony and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rousseau, Jean-Jacques (1933/1762) *Émile eli kasvatuksesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rousu, Sirkka & Paavola, Auli & Kaunisto, Marketta (2004) *Lapsipolitiikka kunnissa 31.12.2003 –tuloksia kuntakyselystä*. Ajankohtaiskyselyn yhteenveto 5.4.2004.
- Ruefle, William & Reynolds, Kenneth Mike (1995) Curfews and delinquency in major American cities. *Crime and Delinquency* 41 (3), 347–363.
- Ruonavaara, Hannu (2006) Historian polut ja teorian kartta – eli miten tutkia tapahtumaketjuja sosiologisesti? Teoksessa Juho Saari (toim.) *Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ryan, Mick (2005) Engaging with Punitive Attitudes towards Crime and Punishment. Some Strategic Lessons from England and Wales. Teoksessa John Pratt & David Brown & Mark Brown & Simon Hallsworth & Wayne Morrison (eds) *The New Punitiveness. Trends, theories, perspectives*. Devon: Willan Publishing, 139–149.
- Rygaard, Jette (2003) Youth Culture, Media and Globalisation Processes in Greenland. *Young* 11 (4), 291–308.
- Rönkä, Sanna (2005) *Puhuttelu rikoskontrollina. Nuoren huumeiden käyttäjän hallinta ja vastuullistaminen*. Pro gradu -tutkielma. Sosiologian laitos. Helsingin yliopisto.
- Saarela, Tanja (2005) Ministerin puhe Suuressa huumeillassa. Tikkurilan lukio, Vantaa 1.9.2005. [Http://www.tanjasaaarela.fi/2005_san/huumeilt.html](http://www.tanjasaaarela.fi/2005_san/huumeilt.html). (Viitattu 9.5.2008.)
- Saari, Juho (2006) Suomen malli vertailevassa indeksissä. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Suomen malli. Murroksesta menestykseen?* Helsinki: Yliopistopaino, 38–65.
- Saari, Erkki (1951) *Pahantapaisuus yksilön sopeutumattomuuden oireena*. Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun julkaisuja VI. Jyväskylä: K.J. Gummeruksen osakeyhtiön kirjapaino.
- Saari, Kari (2001) *"Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raportoivat"*. *Tapaustutkimus vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.
- Salmi, Venla (2004) Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus. Teoksessa Janne Kivivuori & Venla

- Salmi *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 71–110.
- Salo, Reino (1956) *Kunnallinen lastensuojelutyö sosiaalisen sopeutumisen kasvattajana. Tutkimus Vaasan kaupungissa vuosina 1924–1952 suoritetun lakisääteisen lastensuojelutyön tuloksista*. Vaasa: Vaasan kirjapaino.
- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojajamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261–339.
- Satka, Mirja (1995) *Making Social Citizenship. Conceptual Practices from the Finnish Poor Law to professional social work*. Jyväskylä: SoPhi.
- Satka, Mirja & Eydal, Gudny Björk (2004) The History of Nordic Welfare Policies for Children. Teoksessa Helene Brembeck & Barbro Johansson & Jan Kampmann (eds) *Beyond the Competent Child. Exploring contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Roskilde: University Press, 33–62.
- Satka, Mirja & Harrikari, Timo & Hoikkala, Susanna & Pekkarinen, Elina (2007) The Diverse Impacts of the Neo-Liberal Social Policies on Children's Welfare and Social Work with Young People: The Finnish Perspective. *Social Work and Society* 5(1), 125–135.
- Satka, Mirja & Moilanen, Johanna & Kiili, Johanna (2002) Suomen lapsipolitiikan mutkainen tie. *Yhteiskuntapolitiikka* 6 (3), 245–259.
- Satka, Mirja & Harrikari, Timo (2008) The Present Formation of Child Welfare and History. *British Journal of Social Work* 38 (4), 645–661.
- Sauli, Hannele (2001) Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Porvoo: WSOY, 149–170.
- Sauli, Hannele & Bardy, Marjatta & Salmi, Minna (2002) Elinolojen koventuminen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) *Suomalainen hyvinvointi 2002*. Helsinki: Stakes, 32–61.
- Sauli, Hannele & Kainulainen, Sakari (2001) Yhteiskunnan muutos ja lapsiperheet. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro*. Pelastakaa lapset: Vantaa, 42–57.
- Savikuja, Jari (2000) *Johdatus yhteiskuntapolitiikkaan*. Joensuun yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia No. 10. Joensuu: Yliopistopaino.
- Savolainen, Jukka (2003) Perherakenne ja väkivaltaiset uhrikokemukset. Teoksessa Janne Kivivuori & Jukka Savolainen *Helsingin nuoret rikosten uhreina ja tekijöinä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 30–54.
- Savolainen, Jukka & Hinkkanen, Ville & Pekkarinen, Elina (2007) *Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen. Tutkimus alle 15-vuotiaina poliisin tietoon tulleista rikoksentehtävistä Helsingissä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 76. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Schütter, S. (2006) Die Regulierung von Kindheit im Sozialstaat. Kinder und kindheit in New Labours Gesellschaftsentwurf. *Neue Praxis* 36, 467–482.
- Schäfer, Heiner & Holthusen, Berndt (2000) Prevention of Juvenile Delinquency in Germany and the Netherlands. Teoksessa René Bendit & Wolfgang Eler & Sima Nieborg & Heiner Schäfer (eds) *Child and Juvenile Delinquency. Strategies of Prevention and Intervention in Germany and the Netherlands*. Utrecht: Verway-Jonker Instituut.
- Scruton, Phil (1997) Whose "Childhood"? What "Crisis"? Teoksessa Phil Scruton (toim.) *"Childhood" in "Crisis"*. Lontoo: Routledge, 163–186.
- Sennett, Richard (2007) *Uuden kapitalismin kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Shichor, David & Sechrest Dale K. (1996) (eds) *Three Strikes and You're Out*. Lontoo: Sage.

- Sihvonen, Ella (2005) Lasten ja nuorten pahoinvointi: vastuullinen vanhemmuus julkisuuden valokeilassa. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Siisiäinen, Martti (1992) Intressi. Teoksessa Raimo Blom & Martti Siisiäinen *Politiikan sosiologia*. Sosiologian laitoksen julkaisu 52. Jyväskylän yliopisto, 31–50.
- Siisiäinen, Martti (2003) Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sociologia* 40 (3), 204–218.
- Siltala, Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Simon, Jonathan (1995) The Boot Camp and the Limits of Modern Penalty. *Social Justice* 22 (2), 25–48.
- Simon, Jonathan (2001) Entitlement to Cruelty: Neo-Liberalism and the punitive Mentality in the United States. Teoksessa Kevin Stenson & Robert R. Sullivan (eds) *Crime, Risk and Justice*. Cullompton: Willan, 125–143.
- Simon, Jonathan (2007) *Governing Through Crime. How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinko, Päivi (2004) *Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä*. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Skehill, Caroline (2003) Social Work in the Republic of Ireland. A History of the Present. *Journal of Social Work* 3 (2), 141–159.
- Smandych, Russell (2006) Canada: Repenalization and Young Offender's Rights. Teoksessa John Muncie & Barry Goldson (eds) *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 34–47.
- Smith, Roger (2006) Actuarialism and Early Intervention in Contemporary Youth Justice. Teoksessa Barry Goldson & John Muncie (eds) *Youth Crime and Justice. Critical Issues*. Lontoo: Sage, 92–109.
- Snyder, Howard & Sickmund, Melissa (1999) *Juvenile offenders and victims: 1999 national report*. Washington DC: Office of Juvenile Justice and delinquency Prevention.
- Soine-Rajanummi, Seppo & Korander, Timo (2002) Sosiaali- ja nuorisotyön näkökulmia rikoksentorjuntaprojektissa. Teoksessa Timo Korander & Seppo Soine-Rajanummi (toim.) *Kabeksalta Koskarille – saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita, 170–211.
- Souhami, Anna (2005) *Constructing inter-agency conflict: identity, change and resistance in developing Youth Offending Team*. Julkaisematon esitelmä konferenssissa ”Re-Awakening the Criminological Imagination. British Society of Criminology 12.–14.7.2005, Leeds, U.K.
- Spurk, Jan (2004) Simultaneity within Non-simultaneity? Continuity, Rupture, Emergence – on the Temporal Dynamic of Social Formation. *Time & Society* 13 (1), 41–49.
- Squires, Peter (2006) New Labour and the Politics of Antisocial Behaviour. *Critical Social Policy* 26 (1), 144–168.
- Stalker, Kirsten (2003) Managing Risk and Uncertainty in Social Work. *Journal of Social Work* 3 (2), 211–233.
- Strandell, Harriet & Forsberg, Hannele (2005) Kohti kurinalaista lapsuutta? Kysymys pienten kouluikäisten iltapäivien (uudelleen) määrittelystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (6), 610–623.
- Suhonen, Riitta & Nenonen, Heljä & Laukka, Arja, & Välimäki, Maritta (2005) Patient's informational needs and information received do not correspond in hospital. *Journal of Clinical Nursing* 14 (10) 1167–1176.
- Sulkunen, Pekka (2006) Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 17–38.
- Sulkunen, Pekka & Rantala, Kati (2006) Esipuhe. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 7–14.

- Suomen tilastollinen vuosikirja 2003. SVT. 98. vuosikerta. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutphen, Richard & Ford, Janet (2001) The Effectiveness and Enforcement of a Teen Curfew law. *Journal of Sociology and Social Welfare* 28 (1), 55–78.
- Syrjälä, Hanna (2007) *Väkivalta lööppitutkimuksessa*. Julkaisuja Sarja A 101. Tampereen yliopisto. Tampere: Juvenes Print.
- Tabboni, Simonetta (2001) The Idea of Social Time in Norbert Elias. *Time & Society* 10 (1), 5–27.
- Tapola-Tuohikumpu, Sirpa (2005) *Positiivisella diskriminaatiolla varbaista tukea. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden (2001–2004) loppuraportti*. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.
- Therborn, Göran (1993) The Politics of Childhood: The Rights of Children in Modern Times. Teoksessa Castles, Francis (toim.) *Families of Nations. Patterns of Public Policy in Western Democracies*. Dartmouth: Aldershot, 241–291.
- Thomas, Charles W. & Foster, Samuel C. (1975) A Sociological perspective on Public Support for Capital Punishment. *American Journal of Orthopsychiatry* 45 (July), 641–657.
- Toteutuvako turvallisuustalkoot* (2003) Seurantaraportti kansallisen rikosentorjuntaohjelman toteutuksesta. Lausuntoja ja selvityksiä 2003:1. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Trépanier, Jean (1999) Juvenile Courts after 100 Years: Past and Present Orientations. *European Journal on Criminal Policy and Research* 7, 303–327.
- Tuononen Mika (2005) Korkean koulutustason Suomi. Koulutuksen kehityslinjoja 1994–2003. Tilastokeskus. Kymmenvuotiskatsaus. [Http://www.tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/isbn-952-467-461-0_tuononen.pdf](http://www.tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/isbn-952-467-461-0_tuononen.pdf). (Viitattu 7.7.2008.)
- Tuori, Kaarlo (2000) *Kriittinen oikeuspositivismi*. Helsinki: WSLT.
- Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma* (1999). Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 2/1999. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Törrönen, Jukka & Karlsson, Thomas (2004) Taistelu piknikjuomisesta: uusi järjestyslaki ja vapauden rajat. Teoksessa Jukka Törrönen (toim.) *Valvontaa ja vastuuta. Päihheet ja julkisen tilan moraalisisäätely*. Helsinki: Gaudeamus, 70–95.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2004) Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 154–191.
- Urponen, Kyösti (1994) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 163–260.
- US Conference of Mayors (2004) *A Status Report on Youth Curfews in America's Cities*, A 347 city Survey. [Http://www.usmayors.org/uscm/news/publications/curfew.htm](http://www.usmayors.org/uscm/news/publications/curfew.htm). (Viitattu 27.1.2006.)
- Uusitalo, Hannu (2000) Köyhyys ja tulonjako. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus, 43–57.
- Uusitalo, Hannu (2002) Tulonjako ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Helsinki, Gaudeamus, 26–42.
- Walsh, Charlotte (1999) Imposing order: Child Safety Orders and Local Child Curfew Schemes. *Journal of Social Welfare and Family* 21 (2), 135–149.
- Walter, Isabel (2002) *Evaluation of the national roll-out of curfew orders*. Home Office Online Report 15/02. Lontoo: Home Office.
- Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö* (2007) Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn avaimet. Julkaisuja 45/2007. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Warner, Joe (2003) An Initial Assessment of the Extent to Which Risk Factors, Frequently Identified in Research, Are Taken into Account When Assessing Risk in Child Protection Cases. *Journal*

- of Social Work* 3 (3), 339–363.
- Vartia, Pentti & Ahde, Pasi (1989) Kansantalouden kasvu ja rakennemuutos 1950–86. Teoksessa Heikki A. Loikkanen & Jukka Pekkarinen (toim.) *Suomen kansantalous – Instituutiot, rakenne ja kehitys*. Porvoo: WSOY, 126–151.
- Webb, Stephen A. (2002) Evidence-based Practice and Decision Analysis on Social Work. *Journal of Social Work* 2 (1), 45–63.
- Webb, Stephen A. (2004) *Social Work in a Risk Society. Social and Political Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan.
- Weber, Max (1980/1904) *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. Helsinki: WSOY.
- Weber, Max (1989) *Maaillanuskonnnot ja moderni länsimainen rationaalisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Webster, Andrew (2004) State of the Art. Risk, Science and Policy – Researching the Social Management of Uncertainty. *Policy Studies* 25 (1), 5–18.
- Vehkalahti, Kaisa (2004a) Lankeemuksen ja katumuksen tyttäret. Kulttuuriset konventiot 1900-luvun alun kasvatustytöiden elämäkerrallisissa kuvauksissa. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 43. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 61–94.
- Vehkalahti, Kaisa (2004b) *Kissapäiviä ja koulunkäyntiä. 110 vuotta kasvatustyötä Vuorelan koulukodissa*. Vihti: Vuorelan koulukoti.
- Weijers, Ido (1999) The Double Paradox of Juvenile Justice. *European Journal on Criminal Policy and Research* 7, 329–351.
- Weitzer, Ronald & Kubrin, Charis (2004) Breaking news: How Local TV News and Real-World Conditions Affect Fear of Crime. *Justice Quarterly* 21 (3), 497–520.
- Welch, Michael & Price, Eric & Yankey, Nana (2002) Moral Panic Over Youth Violence: Wilding and the Manufacture of Menace in the Media. *Youth & Society* 34 (1), 3–30.
- Westermarck, Edward (1933) *Moraalin synty ja kehitys*. Porvoo: WSOY.
- Wiberg, Matti (2004) *Suomalainen lainsäädäntötuotos 1945–2003. Peruskartoitus*. Valtio-opillisia tutkimuksia 58. Turun yliopisto.
- Wiberg, Matti (2006) *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Wilcox, Rand R. (2004) A multivariate projection-type analogue of the Wilcoxon-Mann-Whitney test. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology* 57 (2), 205–213.
- Williams, Paul & Dickinson, Julie (1993) Fear of Crime: Read All About it? The Relationship between Newspaper Crime reporting and Fear of Crime. *British Journal of Criminology* 33 (1), 33–56.
- Wilson, James Q. & Kelling, George L. (1982) Broken windows: The Police and neighbourhood safety. Teoksessa Eugene McLaughlin & John Muncie & Gordon Hughes (eds) *Criminological Perspectives. Essential Readings*. Toinen painos. Lontoo: Sage, 400–412.
- Virta, Sirpa (1999) *Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 1/1998. Helsinki: Edita.
- Virta, Sirpa (2002) *Turvallisuussuunnitelmat 2001. Arviointiraportti*. Sisäasiainministeriön julkaisu 6/2002. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Virta, Sirpa (2006) Paikallinen turvallisuudenhallinta – kohti yhteisökontrollia. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 194–206.
- Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 831. Helsinki: SKS.
- Virtanen, Matti (2002) Nuoren Suomen traditio sukupolvien ketjuna. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*. Helsinki: SKS, 217–238.

- Virtanen, Matti (2003) Nuoren Suomen traditio sukupolvien ketjuna. Teoksessa Sinikka Aapola & Merja Leppälähti (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorisoin historian historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 35–65.
- VJ 1906/26. (1906) Suomen suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys. *Suomen suuriruhtinaanmaan asetuskokoelma vuodelta 1906*. Numerot 1–67 ynnä ajanlunnumukaisen ja aakkosellisen rekisterin. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino.
- VJ 1928/7. Valtiopäiväjärjestys 13.1. *Suomen asetuskokoelma* N:o 7–15. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Wodak, Ruth (2001) The discourse-historical approach. Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (eds) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Lontoo: Sage, 63–94.
- Wolcott, David (2003) Juvenile Justice before Juvenile Court. Cops, Court, and Kids in Turn-of-the-Century Detroit. *Social Science History* 27 (1), 109–136.
- Ylikangas, Heikki (1974) *Härman häjyt ja Kaubavan herra*. Helsinki: Otava.
- Ylikangas, Heikki (1999) *Väkivallasta sanan valtaan. Suomalaista menneisyyttä keskiajalta nykypäiviin*. Helsinki: WSOY.
- Young, Jock (1999) *The Exclusive Society*. Lontoo: Sage.
- Zimring, Franklin E. (2003) Imprisonment Rates and the New Politics of Criminal Punishment. *Punishment & Society*, 3 (1), 161–166.
- Zimring, Franklin E. & Hawkins, Gordon (1995) *Incapacitation. Penal Confinement and the Restraint of Crime*. New York: Oxford University Press.

Liite 1. Luvun 3 analyysissä käytetyt muuttujat

1) **Esitysten volyymi.** Olen ensinnäkin ollut kiinnostunut lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten volyymin vuosittaisista ja eduskuntakohtaisista muutoksista, jotka kertovat lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan intressin ja toleranssin muutoksista. Käytin eduskuntaesitysten esittämisvuosien koodaamisessa vuoden määrittäjänä esitystyyppiin ja sen järjestysluvun jälkeen esiintyvää vuosilukua (esim. Toivomusaloite [TA] 201/1999 vp.). Kyse on valtiopäivävuodesta, joka saattaa poiketa kalenterivuodesta. Esimerkiksi seuraavan kalenterivuoden puolella tehdyt esitykset oli saatettu merkitä edellisen valtiopäivävuoden esityksiksi. Valtiopäivävuosi saattoi myös jakaantua useampiin valtiopäiviin, johtuen esimerkiksi eduskunnan hajottamisesta. Menneen vuosisadan ajalta tästä löytyy useampia esimerkkejä, mutta tutkimusajanjaksolla tällainen vuosi oli vain 1975, josta olen erotellut ensimmäiset ja toiset valtiopäivät (1975 I & II).

Kuvioissa esitetyt trendit perustuvat eduskuntakohtaiseen sekä edelleen niiden sisällä valtiopäivävuosien keskiarvojen tarkasteluun ”valtiopäivävuoden” sijasta, jos muuta ei ole asiasta mainittu. Käytäntöön on kaksi syytä. Ensinnäkin seuraavassa luvussa käsittelemääni kansanedustajien sosiaalisen taustan muutosta on mahdollista kuvata vain eduskunnittain. Esitysmuutosten kytkeminen sosiaalisen taustan muutoksiin ja niiden välinen vertailtavuus edellyttävät yhteismitallisuutta. Toiseksi kuvioden laatiminen eduskuntakohtaisen tarkastelun pohjalta tuo esityksellistä selkeyttä, joskin jättää varjoonsa joitain mielenkiintoisia vuosikohtaisia muutoksia. Päädyin siihen, että mainitsen yksittäisiä vuosia koskevia tietoja leipätekstissä, mikäli niiden esittäminen tuntui merkitykselliseltä, tarkoituksenmukaiselta tai lisäinformaatiota antavalta.

2) **Esitystyyppi.** Kirjasin matriisiin esityksen valtiopäivävuoden, järjestysnumeron ja eduskunnan aloittamisvuoden lisäksi esitystyyppiin. Esitystyyppi kertoo siitä, minkä muotoinen interventio lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin esitetään kohdistettavan. Muuttuja erottelee esitykset samalla myös sen mukaan, onko esityksessä ensisijaisesti kysymys eduskunnan tuotannollisen ja kontrolloivan tehtävän ilmaisusta. Siirsin matriisiin valtiopäiväasiakirjoista ilmenevän esitystyyppiin valmiin luokituksen. Jaoin tuotannollista tehtävää kuvaavat esitykset 1) lakialoitteisiin (LA), 2) toivomus-, toimeenpano- ja keskustelualoitteisiin (TA, TPA, KA) ja 3) raha-, talousarvio- ja lisätalousarvioaloiitteisiin (RA, TAA, LTA). Toisin sanoen esityksissä voidaan esittää lainsäädännön perustamista tai siihen muutoksia, toimenpiteitä käynnistettäväksi, keskustelua käytäväksi tai taloudellisten resurssien lisäämistä johonkin kohteeseen. Aloitteiden kolmijako kirjoitettiin jo vuoden 1928 valtiopäiväjärjestykseen, mutta niiden nimitykset ovat olleet historiallisesti muuntuvia. Lakialoitteet ovat pysyneet nimeltään samana. Toivomusaloitteet muuntuivat vuonna 2001 toimeenpanoaloitteiksi. Keskustelualoitteita alettiin tehdä vuodesta 1995. Raha-aloitteet muuntuivat vuodesta 1992 lähtien talousarvioaloitteiksi ja lisätalousarvioaloitteiksi. Esitystyyppiin substantiaaliset alat ovat pysyneet suurin piirtein samoina, joten historiallinen vertailtavuus on mahdollista. Kysymystyyppit

jaoin puolestaan 1) kirjallisiin (KK) ja 2) suullisiin kysymyksiin (SK). Suullisista kysymyksistä siirryttiin suulliseen kyselytuntiin (SKT) vuonna 1993.

3) Esitysten teemat ja teemakokonaisuudet. Edellisten muuttujien lisäksi merkitsin matriisiin ”teeman”, jonka tarkoitus oli vangita esityksen ensisijainen substantiaaalinen ala eli se keskeinen tematiikka, jota esityksessä käsitellään. Teemat rakentuivat kolmivaiheisen uudelleen tyyppittelyn ja tarkentamisen kautta. Ensimmäisessä vaiheessa merkitsin matriisiin esityksessä esiintyviä avainsanoja, toisessa vaiheessa etsin avainsanoja hyväksi käyttäen avainsanojen yhtäläisyyksiä laajempien temaattisten ryhmien muodostamiseksi ja kolmannessa vaiheessa pelkistin luokkien määrää sijoittamalla laajempia temaattisia ryhmiä yksittäisten asiansanojen luokkiin. Pelkistämisestä huolimatta teemaluokkien määräksi jäi 135. Luokkien määrä tuntui järkevältä jättää suureksi kahdesta syystä. Ensinnäkin teemaluokat liittyvät tutkimuskokonaisuudessa määrällisen analyysin laadulliseen. Teemaluokat ovat siten pienin kvanttiaineiston yksikkö. Toiseksi teemamuuttuja määräytyy monessa suhteessa tyyppi-, kenttä- ja kohdemuuttujiin, jotka edelleen kehystävät ja tarkentavat temaattisten muutosten paikkaa ja saumakohtia historian pinnan kronologiassa.

Ensimmäinen yksittäistä teemaa laajempi muuttuja on ”teemakori” tai ”teemakokonaisuus”. Siinä on kysymys teemojen joukosta, josta on tietyn kriteerin muodostettu teemojen summamuuttuja. Muodostin yksittäisistä esitysteemoista useita teemoja sisältäviä summamuuttujia, joiden koostaminen liittyi analyysissa rakentuvaan periodisointiin. Jaoin teemakokonaisuudet 1) tutkimusajanjakson ydinteemoihin, 2) jaksojen hallitseviin teemoihin ja 3) jaksojen tunnusomaisiin/erityisiin teemoihin. Ydinteemakokonaisuuteen yhdistin ne viisi teemaa, jotka vuosina 1970–2006 esiintyivät lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevissa esityksissä eniten. Summamuuttujan tarkoitus on havainnollistaa esitysten ”suurta linjaa” ja valaista sen muutoksia koko ajanjakson 1970–2006 aikana. Ydinteemakokonaisuuden lisäksi yhdistin esitysteemoja lyhyempiin kronologisiin jaksoihin rajoittuviksi kokonaisuudeksi. Jaksojen hallitseviin teemakokonaisuuksiin yhdistin ne viisi esitysteemaa, jotka esiintyivät kyseisellä jaksolla eniten. Tunnusomaisten teemakokonaisuuksien muodostaminen oli selvästi vaikeampi tehtävä. Yhdistin niihin lopulta sellaisia teemoja, joiden katsoin olevan jaksolle erityisiä, tunnusomaisia ja tyyppillisiä muihin jaksoihin verrattuna. Teeman lisääminen jakson tunnusomaiseen teemakokonaisuuteen tapahtui kahdenlaisen valintaprosessin kautta. Teema yhdistettiin teemakokonaisuuteen, jos sitä ei esiintynyt muilla jaksoilla lainkaan. Toinen valintakriteeri oli teeman tilastollisesti merkitsevä määrällinen erottuminen verrattuna muihin jaksoihin.

4) Hallinnan kenttä. Teemoja ja niistä summamuuttujiksi kerättyjä teemakokonaisuuksia täydentävät esityksen ”hallinnan kenttää” ja ”kohdetta” koskevat muuttujat. ”Hallinnan kenttä” -muuttujan merkitseminen matriisiin perustui siihen Foucault’n ajatukseen, että tiedon objektit ilmaantuvat ja tulevat havaituiksi tietyillä konventionaalisen vuorovaikutuksen tai institutionaalilla kentällä, joilta ne lähtevät vaeltelemaan muille. Muuttujan avulla analysoidaan, millä kentällä

esitykset, esitystyyppit tai teemat ilmaantuvat ja niistä käydään keskustelua. Käytännössä hallinnan kentät ovat pitkälti ministeriöiden hallinnonaloja, mutta yksittäisiä valtionhallinnon sektoreita laajempia kokonaisuuksia. Kenttämuuttuja oli alkujaan kahdeksanluokkainen. Luokkia olivat 1) liikenne ja viestintä, 2) oikeudelliset asiat 3) sisäasiat, 4) valtiovarainasiat 5) terveysasiat 6) sosiaaliasiat 7) työllisyysasiat 8) opetus ja koulutus sekä 9) nuorisotyön asiat. Tiivistin muuttujan myöhemmässä vaiheessa kolmiluokkaiseksi muuttujaksi, jonka ensimmäiseen luokkaan (OIK) sisällytin kolme ensimmäistä – infrastruktuuria ja liikennettä, oikeudellisia rakenteita ja yleistä järjestystä – koskevaa sektoria. Toiseen luokkaan (SOS) sisällytin sosiaali-, terveys- ja työllisyysasiat. Tähän luokkaan yhdistin myös valtiovarainministeriölle esitetyt asiat, koska niistä pääosa käsitteli lapsiperheiden verotusta, joka kytkeytyi temaattisesti helpommin sosiaaliasioiksi kuin liikennettä, oikeutta tai järjestyksenpitoa koskeviksi asioiksi. Kolmanteen luokkaan (OPE) sisällytin kaksi viimeistä ryhmää eli opetusta, koulutusta ja kulttuuria koskeneet asiat.

5) **Esityksen kohde.** ”Kohde”-muuttujan muodostamisen taustana olivat väitteet lasten yksilöitymisestä (Parton 2006a) ja vastuun hienojakoistumisesta (Julkunen 2006). Esityksen kohteessa on tarkasteltu sitä, mitä voidaan pitää esityksessä vaadittujen interventoiden ensisijaisena kohteena. Muuttuja oli kolmeluokkainen. Lapsiin ja nuoriin suoraan kohdentuvasta esityksestä esimerkki on rikosvastuun ikärajan poistamista koskeva esitys. Lapsilisien nostamista koskeva esitys kohdentuu perheeseen ja vain välillisesti lapsiin ja nuoriin. Kolmanteen luokkaan muu merkitsin esitykset, jotka eivät kohdistuneet suoraan lapsiin ja nuoriin tai edes perheeseen. Esimerkiksi koulujen rakentamista koskevat esitykset luokittelin tähän ryhmään.

Lähdin analyysiprosessissa liikkeelle erottelemalla lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat eduskuntaesitykset muista eduskuntaesityksistä. Näin kävivät selville sekä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten kokonaisfrekvenssi että niiden suhteellinen osuus kaikista vuosina 1970–2006 laadituista eduskuntaesityksistä. Erottelin esityksiä kysyen, koskeeko esitys lapsia, nuoria tai lapsiperheitä, tai mahdollisesti väestöryhmiä hallinnoivia toimintakäytäntöjä. Tästä etenin valmiiksi jaoteltujen esitystyyppien eli laki-, toimenpide-, keskustelu- ja talousarvioaloitteiden sekä kirjallisten ja suullisten kysymysten analyysiin ja tarkastelin niiden jakaumamuutoksia. Selvillä olivat siten lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevien esitysten kokonaisfrekvenssit, niiden suhde kaikkiin eduskuntaesityksiin sekä esitystyyppien jakaumamuutokset, joiden oli tarkoitus kuvata lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan intressin määrällistä muutosta.

Tämän jälkeen alkoi varsinainen tarkempi intressimuutosten laadullinen tarkastelu ja esitysten kvantitatiivinen sisällönanalyysi. Tarkastelin hallinnan kenttää, jossa koodasin esityksen ensin hienojakoisemman yhdeksänluokituksen mukaisesti. Myöhemmin muutin luokituksen kolmiluokkaiseksi tavalla, joka on selostettu liitteessä. Yhdistin kenttämuuttujan kolmiluokkaiseen kohdemuuttujaan, jolloin syntyi yhdeksänluokkainen muuttuja. Summamuuttujalla voitiin yhtäaikaaisesti havainnoida lapsiasiaa koskevien hallinnan kenttien ja toimenpiteiden kohteiden

välisiä muutoksia.

Lopuksi koostin summamuuttujia erilaisista esitysteemoista. Teemojen ja teemakokonaisuuksien tarkastelu täydensi kenttä- ja kohdemuuttujia siten, että niiden avulla voidaan nähdä, millaisista asioista ja asiakokonaisuuksista erilaisten hallinnan kenttien alla käydään keskustelua. Ydintemakokonaisuus koostui viidestä koko tutkimusajanjaksolla 1970–2006 eniten esityksissä esillä olleesta teemasta. Jaksojen hallitsevat teemakokonaisuudet rakentuivat viidestä kullakin jaksolla esillä olleesta teemasta. Tunnusomaiset teemat taas olivat sellaisia esitysteemoja, joita voi pitää tietyllä ajalla tunnusomaisina. Summamuuttujan muodostamista on käsitelty tarkemmin analyysin yhteydessä. Lopuksi on tarkasteltu vielä erityisesti toleranssimuutoksista kertovan huolen ja pelon summamuuttujan muutoksia.

Liite 2. Luvun 4 multinominen logistinen regressio ja muuttujien koodaus

Multinomistisessa logistisessa regressioanalyysissä riippuvina muuttujina toimivat teemakokonaisuudet koodattiin kaksiluokkaisiksi muuttujiksi, jossa kyseiseen kokonaisuuteen kuuluva teema sai arvon yksi ja muut teemat arvon nolla. Esimerkiksi huolen, pelon ja paniikin teemakokonaisuuden muodostaminen tapahtui niin, että koodasin lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin suunnatut huumeita, päihteitä, pedofiliaa/pornografiaa, mielenterveysongelmia, lastensuojelua ja rikollisuutta koskevat esitykset numeroksi yksi, jolloin kaikki muut teemat saivat arvon nolla. Tutkimusajanjakson ydinteemojen tarkasteluun otin mukaan kaikkien neljän jakson esitykset, mutta jaksojen hallitsevia ja tunnusomaisia teemoja koskevien kokonaisuuksien analyysiin vain kyseisen jakson lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat esitykset.

Logistisessa regressioanalyysissä selitettävien muuttujien – tässä yhteydessä teemakokonaisuuksien – vaihtelua selitetään riippumattomilla muuttujilla. Riippumattomat muuttujat, jotka liittyvät kansanedustajien sosiaaliseen taustaan, perustuvat Bourdieun pääomateoretisointiin. Konfirmatorisessa regressioanalyysissä mukaan valitaan vain teoreettisesti olennaisimmat tekijät. Tässä suhteessa se poikkeaa niin sanotusta eksploratiivisesta regressioanalyysistä, jossa selitettävien joukkoon otetaan useita tekijöitä ja selvitetään, mitkä tekijöistä ovat ilmiön kannalta oleellisia tai mitkä niistä pystyvät tuottamaan mahdollisimman korkean selitysasteen mallille. (Metsämuuronen 2003, 579–580.) Sovelsin konfirmatorista otetta käytännössä siten, että lisäsin askeltavalla menettelyllä ensin kulttuurisen pääoman, sitten poliittisen pääoman ja lopuksi demografiset muuttujat. Lisäävä menettely vakioi aikaisemmat muuttujat, ja niiden transformaatioarvoa tarkastellaan myöhemmin lisättyjen muuttujien vaikutuskentässä. Luvun taulukoinneissa on kuitenkin raportoitu vain kaikkien muuttujien lopulliset yhteydet, koska kaikkien mallien esittely olisi heikentänyt tekstin luettavuutta.

Logistisessa regressioanalyysissä muuttujien väliset yhteydet esitetään riskikertoimina (OR=odds ratio). Kertoimista on suomalaisessa kirjallisuudessa puhuttu myös esimerkiksi vedonlyöntisuhteina tai regressiokertoimina (ks. Karisto, Martikainen, Mäki & Rahkonen 2005; Metsämuuronen 2003). Toisin sanoen kysymys on kyseisiä teemakokonaisuuksia koskevien kansanedustajien sosiaalisen taustan riskikertoimien mittaamisesta. Olen käyttänyt taulukoissa varsinaisten riskikertoimien sijasta riskisuhteiden muutosta kuvaavaa tunnuslukua selkeyden ja havainnollisuuden vuoksi. Riskisuhteiden muutosta koskevassa vertailussa jokaisella muuttujalla on oma viiteryhmänsä, joka saa arvon yksi. Muut muuttujan luokat suhteutuvat tähän viiteryhmän arvoon. Nollahypoteesi on, ettei teemakokonaisuuksiin (summamuuttujiin) sisällytettyjen lapsiasiaesitysten ja esitysten laatijoiden sosiaalisen taustan välisiä yhteyksiä kuvaavissa riskikertoimissa esiinny tilastollisesti merkitseviä eroja.

Liite 3. Luvun 7 iltapäivälehtiaineisto ja sen analyysimenetelmät

Vuodelta 2001 aineistoon valikoitui kahdeksan lehteä, 2002 39 lehteä, 2003 33 lehteä, vuosilta 2004 ja 2006 kolme lehteä kummaltakin sekä vuodelta 2006 12 lehteä. Vuosien 2002–2003 uutisointi on aineiston perusrunko ja pääosa analyysiin ottamistani lehdistä on näiltä vuosilta. Yksittäisistä rikostapauksista vuoteen 2002 sijoittui imatralaisen Eveliina Lappalaisen surman selvitystyö (yht. 15 numeroa koko aineistossa), Myyrmannin pommi-isku Vantaalla (4), Jussi Ahteen huumeoikeudenkäynti Helsingissä (4), Savonlinnan taksisurma (2) ja Haagan puukotukset (3). Vuoden 2001 näkyvimpiä nuorten rikostapahtumia olivat Heinojen murhat Lopella (4) ja Keravan surmat (4). Vuoden 2003 näkyvimpiä tapauksia oli 13-vuotiaan pojan tekemät raiskausyritykset Helsingissä (5) ja nuoren tytön surma Evijärvellä (6). Vuonna 2005 uutisoitiin jälleen uudesta Haagan puukotustapauksesta (2). Vuonna 2006 uutisoitiin nuorten toiminnasta VR:n makasiineilla (4) ja Kurikassa tapahtuneesta sisarusurmasta (6). Tiettyyn rikostapaukseen varsinaisesti liittymättömiä numeroita, joista pääosa on myös vuosilta 2002–2003, on 41 prosenttia aineistosta.

Käytin uutisoinnin tarkastelussa kolmenlaisia menetelmiä. Menetelmät ovat kvantitatiivinen sisällönanalyysi, diskurssianalyysia ja retoriikka-analyysi. Rikostapausten uutisoinnin tarkastelu (teot, uhrit, tekijät) perustui kvantitatiiviseen sisällönanalyysiin, jossa havainnoin uutisointeihin valikoituneiden nuorten rikostapausten rikostyyppinä sekä tekijöiden ja uhrien määrää (tehtävä 1). Sisällönanalyysilla selvitin myös rikostapahtumamuuttujien ja diskursiivisten käytäntöjen – esimerkiksi etusivun otsikon koon ja valitun uutiskontekstin – välisiä yhteyksiä (tehtävä 2). Lisäksi iltapäivälehdissä ”oikeutettujen puhujien” tarkastelu oli luonteeltaan kvantifioiva (tehtävä 5).

Diskurssianalyysi on sisällönanalyysia hienosäikeisempi menetelmä. Pureuduin sillä valmiiden luokitusten sijasta uutisrepresentaatioiden merkityksiin ja niiden tuottamisen prosesseihin. Tässä tarkoituksessa käytän kriittistä diskurssianalyysia (Fairclough 2001b; 1992; 1997; 2004) iltapäivälehtien etusivuilla tehdyn nuorten tekijöiden asemoinnin analysoimiseen (tehtävä 3). Muodostin diskurssi- ja sisällönanalyyseista jatkumoa. Tein diskurssianalyysilla poimituista asemoinneista myös määrällisen analyysin ja tarkastelin, mihin rikostapahtumamuuttujiin erityyppiset asemoinnit olivat yhteydessä. Lisäksi käytin diskurssianalyysia havainnollistamaan ja tarkentamaan sitä, millainen asema sisällönanalyysin voimakkaimmille ”oikeutetuille puhujille” uutisteksteissä annettiin (tehtävä 5).

Jos diskurssi- ja sisällönanalyysi antavat vastauksia kysymyksiin ”mitä” ja ”miksi”, vastaa retoriikka-analyysi tarkastelussani kysymykseen ”miten”. Käytän retoriikka-analyysia (Aristoteles 1997; Haapanen 1996; Perelman 1996; Perelman & Olbrect-Tyteca 1971), joka Aristoteleen klassisen jaottelun mukaisesti voidaan jakaa puhujaan (*ethos*), sanomaan (*logos*) ja yleisöön (*pathos*) liittyviin vakuuttamisen

keinoihin, uutistekstien lukijaan vaikuttamisen arviointiin (tehtävä 4). Tarkastelen menetelmällä sitä, millaisia tunnetiloja eri rikostapauksia käsittelevillä uutisoinneilla lehdet pyrkivät herättämään lukijassa. Fokus oli siten sen analysoimisessa, millä keinoin lehti pyrki saamaan lukijan huomion ja vakuuttamaan representaationsa oikeutuksesta.

Liite 4. Luvun 9 poikkeavuus- ja toleranssimuuttujat sekä niiden analyysi

Vertailtavat muuttujat jaettiin ensin karkeasti poikkeavuutta ja toleranssia koskeviin muuttujiin. Poikkeavuuden laadun ja tason muuttajat mittaavat niitä seikkoja, ilmiöitä tai asiantiloja, joihin kotiintuloaikatoiminnalla saatetaan reagoida. Niihin kuuluivat:

- Yleinen työttömyysaste ja huoltosuhde (Tilastollinen vuosikirja 2003).
- Perhemuuttujat (24–64-v. avioerot/1000 samanikäisistä, yksinhuoltajaperheet %, Stakesin indikaattoripankki Sotkanet).
- Nuorisotyöttömyys ja nuorten toimeentulo (15–24-v. työttömät % samanikäisistä; toimeentulotukea saaneet 18–24-v. % samanikäisistä, Tilastollinen vuosikirja 2003).
- Lastensuojelumuuttujat (avohuollon tukitoimien kohteena ja sijoitettuina olleet alle 18-v./1000 samanikäiseen, Stakes, lastensuojelutilastot).
- Mielenterveysmuuttujat (mielenterveysongelmien vuoksi sairaalahoitoa saaneet 0–17 v. & 18–24-v., Sotkanet).
- Päihdemuuttujat (päihdehuollon laitoksessa ja sairaalan vuodeosastolla päihdeiden käytön vuoksi olleet 15–24-v./1000 samanikäiseen; 8.–9.-luokkalaisten humalajuominen, Sotkanet).
- Nuorten rikollisuutta koskevat muuttujat (Rikoksesta epäiltyjen alle 15-v., 15–17-v. ja 18–20-v. osuudet rikoslakirikoksista, pahoinpitelyrikoksista ja omaisuusrikoksista suhteessa kaikkiin rikoksesta epäiltyihin pitkällä (1980–2004) keskipitkällä (1995–2004) ja lyhyellä (2000–2004) aikavälillä (Tilastokeskus, StatFin-tietokanta).

Toleranssimuuttujat jaettiin 1) rakenteellisiin, 2) poliittisiin ja 3) kontrolliaktiiviteetin laatua ja tasoa mittaaviin muuttujiin. Rakennemuuttujiin kuuluivat väestömäärä, taajama-aste, ikärakenne ja toimialarakenne, joita koskevat tiedot saatiin vuoden 2003 tilastollisesta vuosikirjasta. Poliittisiin muuttujiin luettiin valtuuston hallitseva puolue (eniten valtuustopaikkoja kunnallisvaaleissa 2004) ja puolueen kannatusprosentti (osuus valtuustopaikoista). Poliittisiin muuttujiin liitettiin myös kyselykaavakkeessa lautakunnille esitetyt kotiintuloaikoja koskevat väittämät. Kontrolliaktiiviteettimuuttujilla arvioitiin puuttumiskulttuuria ehdollistavia tekijöitä. Niihin kuuluivat poliisilaitoksen sijainti paikkakunnalla (lähteenä poliisin internet-sivut), ”rikoksentorjunta-aktiivisuus” laaditun turvallisuusohjelman muodossa (Rikoksentorjuntaneuvoston internet-sivut), lapsipoliittinen intressi (Kuntaliiton selvitys lapsipoliittisten ohjelmien laatimisen tilanteesta 2004 loppuun mennessä) sekä kyselylomakkeessa ilmoitettujen muiden puuttumiskeinojen määrä.

Rakenteellisilla muuttujilla tarkoitan kunnan taajama-astetta, väestömäärää, ikärakennetta ja toimialarakennetta. Poliittisina muuttujina tarkastelin puolue-

kenttää, vallan keskittyneisyyttä valtuustossa ja lautakuntien toleranssia mittaavia asenteita. Kontrolliaktiiviteettimuuttujiksi määrittelin kotiintuloaikatoimintaan yhteydessä olevia seikkoja, jotka kuvastavat lapsiin ja nuoriin liittyvää kuntakoh- taista intressiä ja omaksuttua toimintakulttuuria. Tällaisia muuttujia olivat paikallisen turvallisuus- ja rikosentorjuntaohjelman laatimisen tilanne, lapsipoliittisen ohjelman laatimisen tilanne sekä kunnan kyselykaavakkeessa ilmoittamat muut puuttumisen keinot, niiden laatu ja taso.

Analysoin aineistoja määrällisin ja laadullisin menetelmin. Tehtäväni oli kuvata 1) kotiintuloaikasaäntelyn tilannetta kunnissa. Kuntien asettamassa sääntelyssä oli variaatioita, joten kuvaan myös 2) sääntelyä, sen tavoitteita ja perusteita, joita kunnat mainitsivat vastauksissaan. Luonnehdin lisäksi kuntien käyttämiä 3) muita puuttumisen keinoja. Lopuksi teen jaon kahteen kuntaryhmään, joista kuntaryh- mässä I ei esiinny kotiintuloaikatoimintaa ja kuntaryhmässä II esiintyy. Vertailen kuntaryhmiä toleranssiastetta määrittävien muuttujien valossa.

Kuntiin lähetetty kyselylomake sisälsi kysymyksiä, joissa oli valmiit vastaus- vaihtoehdot, mutta myös avoimia kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset liittyi- vät varsinaisen kotiintuloaikatoiminnan tilannetta koskeviin tietoihin, joista oli mahdollista laskea frekvenssejä. Kaikki kunnat eivät aina kuitenkaan kuuluneet yksiselitteisesti tiettyyn ryhmään. Jouduin tarkistamaan ja tarkentamaan säänte- lyn tilannetta parista kunnasta puhelimitse. Avointen kysymysten osalta on kyse induktiosta, jossa rakensin avointen kysymysten vastauksista luokkia ja tarkastelin luokkiin sijoittuvien tapausten määriä. ”Muut puuttumisen keinot” -osio on esi- merkki tällaisen laadullisen ja määrällisen tarkastelun yhdistämisestä. Luokkien muodostaminen oli teemoittelua, jossa olin kiinnostunut laadullisen kuvauksen osalta ennemminkin siitä, ”mitä sanotaan” kuin ”miten sanotaan”. Kyselylomakkeen vastaukset ovat tekstuaalisia ja diskursiivisia, mutta vastaukset perustuvat vastaajan käsityksiin kunnassa esiintyneistä ilmiöistä ja tapahtumista. Kyselylomakkeen analyysissa käyttämäni menetelmää voi luonnehtia aineistolähtöiseksi tyypitte- lyksi. ”Puuttuminen” vaikutti olevan vastaajille suhteellisen ymmärrettävä – jopa yksiselitteinen – käsite, joten luokkien muodostaminen annetuista vastauksista oli melko vaivatonta.

Toleranssiastetta määrittäviä poikkeavuus- ja toleranssimuuttujia analysoitiin tilastollisin menetelmin, jossa vertailtiin keski- ja hajontalukua sekä arvioitiin niiden tilastollista merkitsevyyttä. Kyse oli riippumattomien otosten analyysista, jossa vertailin kahden ryhmän keskiarvoja, mutta tarkastelin lisäksi sitä, olisivat- ko keskiarvot riittävän erilaisia, jos hajonnat ja keskiarvon keskivirheet otettiin huomioon. Useimmat aineiston muuttujat olivat vähintäänkin välimatka-astei- kollisia ja normaalisti jakautuneita. Kun vertailtavien ryhmien varianssit olivat lisäksi samat, osa t-testin käytön kriteereistä tilastollisessa testauksessa oli voimassa. Ongelma oli kuitenkin aineiston suhteellisen pieni koko. Vertailtavien ryhmien koon tulisi olla vähintään 20 tapausta, jotta t-testiä voisi pitää luotettavana. Toi- seen vertailuryhmään jäi nyt vain yhdeksän kuntaa. Käytin siten merkitsevyyden testauksessa Mann-Whitneyn U-testiä, joka on t-testin epäparametrinen vastine.

Sitä voidaan soveltaa myös järjestysasteikolla mitattuihin muuttujiin. U-testissä muuttujan havaintoarvot asetetaan suuruusjärjestykseen, minkä jälkeen tarkastellaan järjestyslukujen summaa muuttujan luokissa. Testin nollahypoteesi on, että muuttujien järjestyslukujen jakaumat ovat samanlaiset ja vastaavasti sen hylkäämisen lähtökohtana, että jakaumat ovat erilaiset. (U-testin käytöstä mm. Feltovich 2003, 273–279; Nummenmaa 2004, 250–255; Suhonen, Nenonen, Laukka & Välimäki 2005, 1167–1176; Wilcox 2004, 205–213.) Siltä osin kuin on kysymys laatueroasteikolla mitatuista muuttujista, käytin ristiintaulukointia ja merkitsevyyden testauksessa χ^2 -testiä.

Liite 5. Selostus Hyvinkään poliittisten päätöksentekojen sosiaalisesta taustasta (luku 10)

Ehdokkaista 61 prosenttia oli miehiä ja ehdokkaiden keski-ikä oli 52 vuotta. Naisehdokkaiden keski-ikä oli kuusi vuotta miehiä (55) matalampi. Nuorin ehdokas oli 24- ja vanhin 85-vuotias. Puolueista eniten ehdokkaita asetti SDP (60 ehdokasta), jota seurasivat kokoomus (42), keskusta (24) ja sitoutumattomat (21). Kommunistiehdokkaiden keski-ikä oli selvästi korkein eli 68 vuotta. Myös muista vasemmistopuolueista löytyy keskimääräistä enemmän 50–59-vuotiaita. Vihreiden ehdokkaiden keski-ikä oli matalin ja sen listalta löytyy myös ehdokasasettelun nuorin henkilö. Puolueista selvimmän miespainotteisia olivat Remonttiryhmä (80 %) ja KTP (72 %). Vihreät ja kristillisdemokraatit olivat ehdokkailtaan jonkin verran naispainotteisia.

Valtuustoon valittiin 51 valtuutettua, joista 30 oli miehiä ja 21 naisia (taulukko 20). Sukupuolella ei ollut yhteyttä valikoitumiseen, mutta valittujen keski-ikä (keskiarvo=55; mediaani=56) oli kolme vuotta valtuustosta karsiutuneita korkeampi. Valtuuston ydinikäryhmiksi tulivat kymmenvuotislukusta 50–59-vuotiaat ja 60–69-vuotiaat. Karsiutuneiden joukossa erottuivat erityisesti 30–39-vuotiaat naiset. Lisäksi ehdokkaiden nuorin ikäluokka karsiutui kokonaan pois. Myös ammattiasemalla oli yhteys valikoitumiseen ($\chi^2=13,4$ $df=5$ $p=.05$). Työväestöön kuuluvia valikoitui valtuustoon ehdokasasetteluun nähden puolet vähemmän. Alempien ja ylempien toimihenkilöiden osalta on havaittavissa lievä yliedustus. Ehdokasasetteluun nähden johtavassa asemassa toimivia valikoitui valtuustoon suhteessa lähes puolet enemmän. Puolueiden välinen valtuustopaikkojen jakauma kertoo sosiaalidemokraattien hallitsevasta asemasta paikkakunnalla. Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa 32 % edustajapaikoista meni sosiaalidemokraateille. Vuonna 2000 puolue sai 15 paikkaa ja sen osuus laski 28 prosenttiin maan keskiarvon ollessa 23 prosenttia. Kokoomus sai 10 valtuustopaikkaa, mikä vastasi maan prosentuaalista keskiarvoa. Keskustalla on kunnassa ollut perinteisesti maan keskiarvoa pienempi kannatus ja vuoden 2000 vaaleissa se sai valtuustopaikoista vasemmistoliiton tavoin viisi. Vihreät saivat neljä, kristillisdemokraatit kaksi sekä Remonttiryhmä ja RKP kummatkin yhden paikan. Kommunistiehdokkaat eivät ylittäneet äänikynnystä. Tunnusomainen paikallinen piirteensä on puolueisiin sitoutumattomien yhteislistan merkittävä paikallinen kannatus. Vuonna 1996 kannatus oli 11 prosenttia ja vuonna 2000 15 prosenttia, mikä merkitsi kahdeksaa valtuustopaikkaa.

Kaupunginhallitus koottiin kolmesta SDP:n ja kahdesta kokoomuksen valtuutetusta. Kristillisdemokraateista, keskustasta, vasemmistoliitosta ja sitoutumattomista valittiin kustakin yksi henkilö. Kaupunginvaltuuston jäsenistä neljä oli naisia ja viisi miehiä, joiden keski-ikä oli 52 ja ikäpainotus 50–59-vuotiaiden ryhmässä. Jäsenistä neljä oli alempia ja kolme ylempiä toimihenkilöitä.

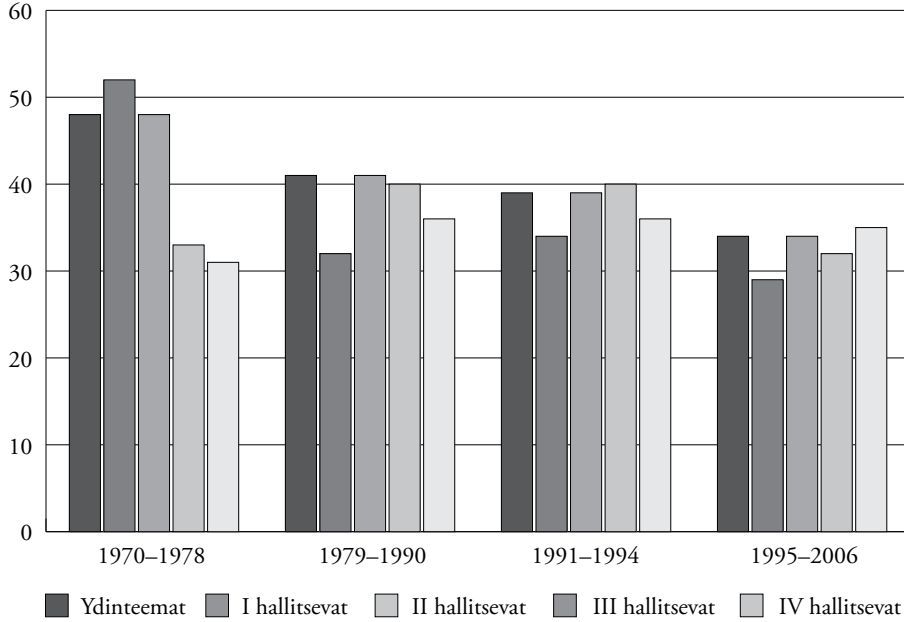
Perusturvalautakunnan puoluerakenne mukaili kaupunginhallitusta. Kristillis-

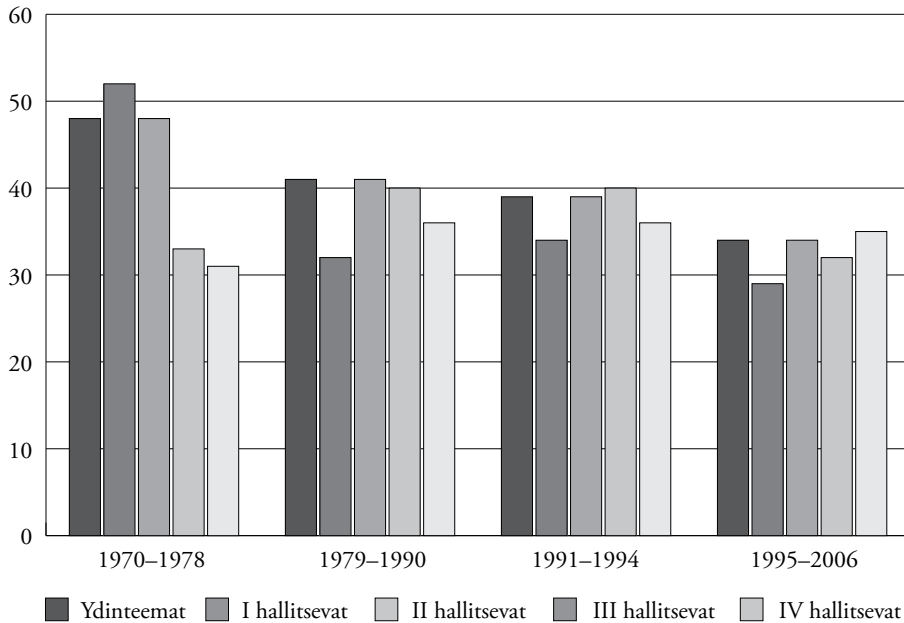
demokraattien paikka vaihtui Remonttiryhmään. Sukupuolijakaumakin on sama ja keski-ikä 54 vuotta. Lautakunta on hieman enemmän työväestöpainotteinen. *Opetuslautakunnassa* tai *kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnissa* ei näy erityisiä puolue- tai sukupuolipainotuksia. Opetuslautakunnan ammattiasemarakennetta voi luonnehtia polarisoituneeksi; siihen valikoitui työväestöä ja johtavassa asemassa toimivia. Opetuslautakunta poikkeaa keski-ikältään merkittävästi niin asetetuista ehdokkaista, valtuutetuista kuin kahdesta muusta lautakunnastakin. Sen keski-ikä on 61 ikävuotta. Jäsenten iän vaihteluväli on lautakuntien välisessä vertailussa pienin, joten kyse on iältään yhtenäisestä ryhmästä. Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ydinryhmä on 40–49-vuotiaiden ylemmät toimihenkilöt. Keski-ikä on selvästi muita alhaisempi eli 45 vuotta.

Liitekuviot ja -taulukot

LIITEKUVIO 1. Ydinteemojen ja hallitsevien teemakokonaisuuksien suhteelliset osuudet (%) lapsiasiaa koskevista esityksistä jaksottain.

LIITEKUVIO 2. Kolmen jakson tunnusomaisten teemakokonaisuuksien suhteelliset osuudet (%) lapsiasiaa koskevista esityksistä jaksottain vuosina 1970–2006.

LIITETAULUKKO 1. Rikoksen tekijöiden ja uhrien määrät uutisoinneissa rikostyyppin mukaan. (**= $\chi^2 < .01$, *** = $\chi^2 < .001$).

		1 uhri	2 uhria	3 uhria tai enemmän	Yhteensä
Kuolemaan johtanut väkivalta***	1 tekijä	32	-	5	37
	2 tekijää	4	-	-	4
	3 tekijää -	7	8	-	15
Väkivalta**	1 tekijä	10	3	2	15
	2 tekijää	4	-	-	4
	3 tekijää -	0	1	6	7
Muu rikos	1 tekijä	0	-	1	1
	2 tekijää	0	-	-	0
	3 tekijää -	1	-	1	2
Yhteensä		58	12	15	85

LIITETAULUKKO 2. Etusivun otsikon koon ja viiden rikokseen sekä sen uutisointiin liittyvän muuttujan väliset korrelaatiot.

	Muuttuja	r	n	p
Rikostapahtuma	Rikostyyppi	.28	99	.006
	Tekijöiden määrä	.05	99	.660
	Tekijöiden ikä	.15	87	.170
	Uhrien määrä	.13	85	.254
Uutisointikäytännöt	Uutiskonteksti	-.07	99	.479
	Sisäsivujen määrä	.55	99	.000
	Toimittajien määrä	.54	97	.000
	Aloitussivu	-.32	99	.001

LIITETAULUKKO 3. Hyvinkään Kunnallisvaaliehdokkaat, kaupunginvaltuusto, kaupungin- hallitus, sosiaali- ja terveyslautakunta, opetuslautakunta sekä kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta sukupuolen, iän, puolueen ja ammattiaseman mukaan.

Muuttuja	Luokka	Ehdokkaat N/%	Valtuusto N/%	Hallitus N/%	Sosltk N/%	Opetusltk N/%	Kultvaltk N/%
Sukupuoli	Mies	127/61	30/59	4/44	4/44	4/50	3/38
	Nainen	83/40	21/41	5/56	5/56	4/50	5/63
	Yhteensä	210/100	51/100	9/100	9/100	8/100	8/100
Luokiteltu ikä	–20	8/5	0/0	0/0	0/0	0/0	1/14
	30–39	25/15	6/14	1/11	2/29	0/0	1/14
	40–49	34/21	6/14	2/22	0/0	1/13	3/43
	50–59	46/28	19/43	5/56	2/29	3/38	1/14
	60–69	35/22	8/18	1/11	2/29	2/25	1/14
	70	14/9	5/11	0/0	1/14	2/25	0/0
	Yhteensä	162/100	44/100	9/100	7/100	8/100	7/100
Puolue	Kommunistit	7/3	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
	Vasemmistoliitto	17/8	5/10	1/11	1/11	0/0	1/13
	Sosiaalidemokraatit	60/29	15/29	3/33	3/33	3/38	2/25
	Vihreät	15/7	4/8	0/0	0/0	0/0	0/0
	Sitoutumattomat	21/10	8/16	1/11	1/11	1/13	2/25
	Remonttiryhmä	10/5	1/2	0/0	1/11	0/0	0/0
	Keskusta	24/11	5/10	1/11	1/11	1/13	1/13
	Kristillisdemokraatit	10/5	2/4	1/11	0/0	1/13	0/0
	Ruotsalainen KP	4/2	1/2	0/0	0/0	0/0	0/0
	Kokoomus	42/20	10/20	2/22	2/22	2/25	2/25
	Yhteensä	210/100	51/100	9/100	9/100	8/100	8/100
Ammattiasema	Muu	11/5	0/0	0/0	0	0/0	0/0
	Maatalous	4/2	1/2	0/0	1/11	0/0	0/0
	Työväestö	57/27	7/14	1/11	3/33	3/38	0/0
	Alempi toimihenkilö	73/35	20/39	4/44	4/44	2/25	4/50
	Ylempi toimihenkilö	46/22	15/29	3/33	1/11	1/13	4/50
	Johtava asema	19/9	8/16	1/11	0/0	2/25	0/0
	Yhteensä	210/100	51/100	9/100	9/100	8/100	8/100

ABSTRACT

Setting the Task

In this study we analyse, in the light of eight empirical analyses, changes that have taken place over the past 40 years in the governance of Finnish childhood and youth, and factors which have caused these changes. Of particular interest is the change in ways of governing seen against the background of the broader transition in Finnish society since the 1990s. Finnish analyses of children and young people have nearly unanimously confirmed that many things changed in the lives of children, young people and families with children during the period of economic recession in the 1990s and thereafter. The time following this recession has left us with a lasting impression that political interest in children, young people and families could increase, but there would have to be a qualitative change in its themes and tone. Clarifying what this change would be is one of the central tasks for this study. Furthermore, as Anglo-American influences have come to be a significant resource in Finnish social policy, the question arises, to what extent have they also shoved their way into Finnish child welfare and youth policy?

This study is made up of eight empirical analyses, each of which, with its own way of framing the question, data set and methodology, attempts to answer the study's broader questions and cast further light on the changes which have happened. Parliamentary records, political and administrative documents, broad sheet and tabloid newspaper reporting, crime prevention and security programmes, and municipal surveys, among other things, have been used as data sources.

Research Findings, Conclusions and Procedural Suggestions

Our research findings point to a change in political governance concerning children, young people and families with children in post-recession Finland. Interest in children, young people and families has increased, but it is qualitatively different than in pre-recession politics. The debate since the 90s has been distinctively stamped with a powerful concern and fear for children and young people.

Demographic and political shifts within the Finnish parliament go some way in explaining the qualitative and quantitative increase in interest in children, young people and families. In post-recession Finland this interest has been primarily of a right-wing conservative sort. The opposition policies of Finland's National Coalition and Centre Parties have regularly related to the traditional Christian Democrat's themes of moral teaching. Midway through the first decade of the twenty-first century social background as an explanation for concerned reactions weakened,

but the amount of concern expressed in debate on the floor of Parliament has remained high. In other words, concerns for children, young people and families, and a sense of crisis in relation to them, have been spreading through the Parliament and becoming entrenched there.

Themes of concern raised by the conservative movement, characterized by low levels of tolerance and normative assumptions associated with these concerns, have interestingly become standards of political governance. They are tied to a new form of governance, risk politics, which shows clear Anglo-American influences. The starting point for risk politics is a shortage of public resources. Themes of concern and suffering, familiar from parliamentary debate, have become its core issues. As means of reacting to these threats, various conceptual innovations based on the vocabulary of Anglo-American criminology (zero tolerance, risk evaluations, curfews) have been introduced; as well as an orientation towards early, swift and palpable intervention; which in turn speak of lowering tolerances concerning children and young people, increasing intolerance and increasing interventionism in public sector operations. The shift towards more control-oriented action has been carried out through political manoeuvring, in many cases in the “grey area of control.” The spread of risk political discourse and practices, and their entrenchment in arenas of official work, can be seen, for example, in various multi-professional practices, in which those in the police profession have arisen in a new way since the 1990s as experts on childhood and youth. This has been advanced by the breakthrough of so-called broad security consciousness, which can also be seen in the mass media. The tabloid press in particular tends to point out isolated cases (of young people committing murder, for example) and built up partially unsubstantiated images of a growing threat posed by young criminals.

In a broader theoretical framework, the influences of risk politics refer to a change in means of controlling childhood and youth, which is considered to be characteristic of late modern society. The three central concepts of risk politics are concern, risk and early intervention. In concern discourse the reality surrounding children and young people looks unpredictable and dangerous. “Risk” is the epistemological lens of the ontology of concern, through which they attempt to pick out the worst imaginable and most likely threats of the concerning reality. Early intervention is an obsessive symptom and control-sensitive means of managing those stressed in a way typical of the late modern age, at the same time realizing the need for savings in the public sector.

This study as a whole raises questions about the quiet and gradual changes taking place in the societal atmosphere affecting childhood, youth and families with children, in which we see a growing intolerance and attempts at greater control. The basic current of welfare policy upon which the Nordic welfare state is based can still be seen, and it is in many respects planted in the institutions of Finland’s child welfare policy; but risk political governance, in which welfare questions are easily translated into simple matters of intervening in children’s and young people’s suffering, has made a powerful entrance over the past fifteen years. The basic

assumptions of risk political governance easily build on distrust towards children, young people and families; produce official practices which override their functions and opinions; and instrumentalize the period of childhood and youth as a future resource for the national economy as the population in general ages.

On the basis of this research a few viewpoints arise which are more functional principles to be applied over a fairly broad range of applications than direct operational suggestions. First of all it would be important to pay attention to building trust between different age groups in the population. Secondly, in place of the control-oriented atmosphere which the under-age population is faced with, we should work on developing a sustainable principle of solidarity. Thirdly, it should be kept in mind that the public policy bodies organizing these practices, and their accomplishments, cannot be set aside as a de-politicized area of risk management. Fourthly, “apples and oranges” should each go in their own boxes. The goal of reducing suffering, which leads to reducing potential for children and the young, cannot serve as a sustainable guiding principle for welfare policy directed towards children, young people and families with children. Promoting welfare means – in addition to emphasizing the principle of protection in public debate – taking children’s participation, citizenship, activity and autonomy seriously; without the fear that they would immediately be considered to be competent actors in fields that require an application of the principle of protection. This requires the means last mentioned above: holistic and multi-level weighing of sustainable social policy actions directed towards children and young people, in which we must attempt to break free from “single issue movements” and simplifications, and explicate the interests of particular professional groups as well.